

GOVERNMENT OF INDIA

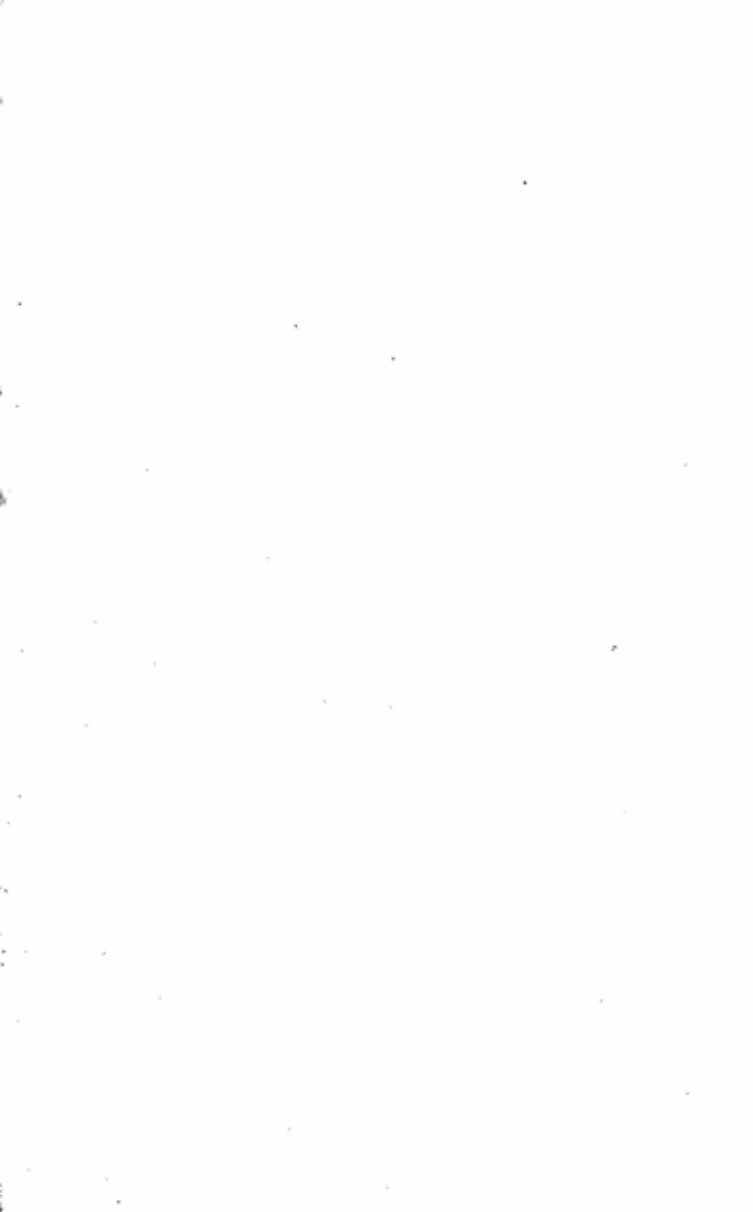
ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF INDIA

CENTRAL
ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY

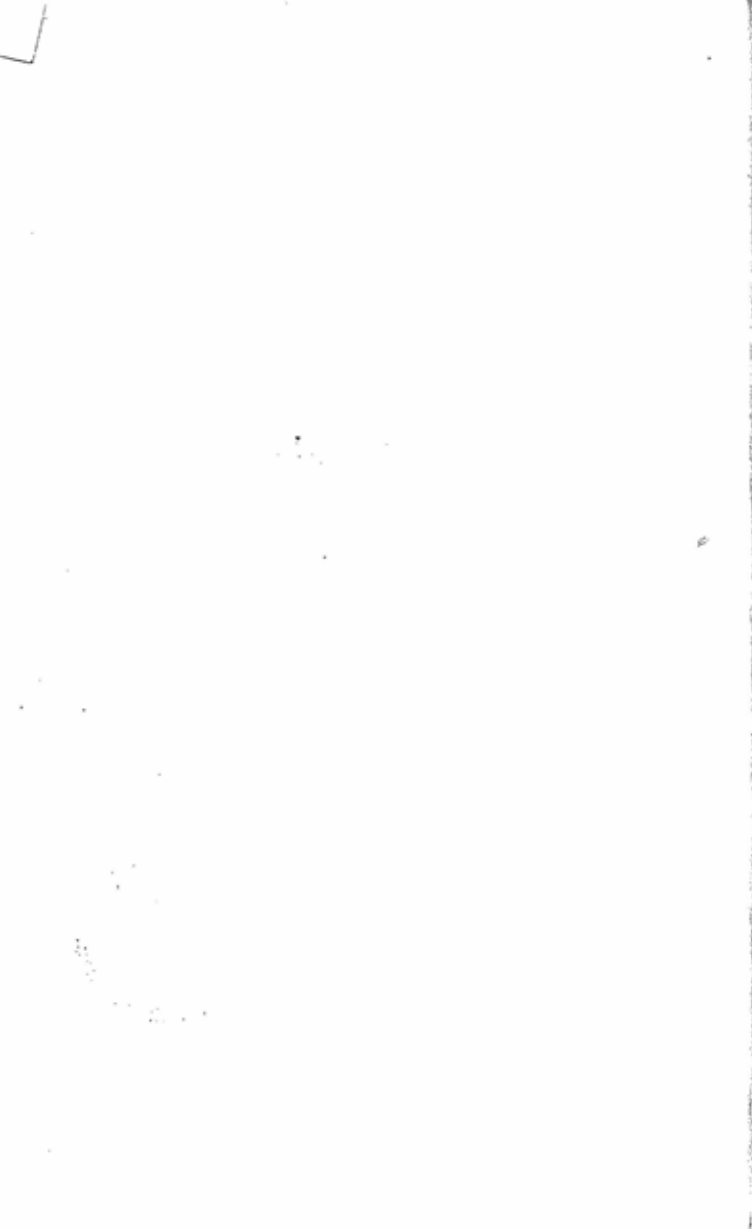
ACCESSION NO. 36296

CALL No. 954.022926 *Sik-M.R.*

D.G.A. 79.

Department of History Series No. 3

THE MIRAT-I-SIKANDIRI

A History of Gujarat from the Inception of the Dynasty of the
Sultans of Gujarat to the Conquest of Gujarat by Akbar

of

SHAIKH SIKANDAR IBN MUHAMMAD URF
MANJHU IBN AKBAR

35256

Edited with Introduction & Notes

by

S. C. MISRA, M.A., PH.D.

Reader and Head of the Department of History
The Maharaja Sayajirao University of Baroda
and

M. L. RAHMAN, M.A., B.L.

Lecturer in Persian

The Maharaja Sayajirao University of Baroda

With a foreword by

PROF. SHAIKH ABDUR RASHID

formerly, Professor & Head of the Department of History,
Muslim University, Aligarh:

Director, Institute of Historical Research, Lahore

9154.222423
Sik/M.R.

DEPARTMENT OF HISTORY
FACULTY OF ARTS

The Maharaja Sayajirao University of Baroda
BARODA

THIS BOOK IS FROM
MUNSHI RAM MAHARAJ LAL
NAI SARAK, DELHI.

Copies 500

Price: Rs. 24/-

CENTRAL AGRICULTURAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No 36296

Date 24-10-62

Call No. 954.022926 / Sik / M.R.

Can be had from :

University Publications Sales Unit
Near Palace Gate, Palace Road Baroda

Printed by Ramānlal J. Patel, Manager, Maharaja Sayajirao University
of Baroda Press, (Sadhana Press), Near Palace Gate, Palace Road,
Baroda-1 and published by Dr. I. P. Desai, Dean, Faculty of
Arts, The Maharaja Sayajirao University of Baroda,
Baroda, October 1961,

FOREWORD

Few parts of India have exercised such fascination over the minds of the foreigners as the province of Gujarat lovingly described by the Persian historians as the 'land of bliss' and the 'abode of happiness'. Scholars, saints, merchant, princes, soldiers and statesmen have sung its praises and enriched materially, intellectually and spiritually the life of the people of Gujarat. As such the history of Gujarat through the ages deserves a more careful and intensive study of the vast historical literature that still awaits a critical examination and appraisal. The University of Baroda is to be congratulated on its decision to publish contemporary Persian accounts relating to the history and culture of this great country.

The present work *Mirat-i-Sikandari* is a history of the Muslim Kings of Gujarat from Zafar Khan known afterwards as Muzaffar Shah I (1407) to the death of Sultan Muzaffar III in 1591-92. The author Shaikh Sikandar bin Muhammad alias Manjhu bin Akbar served under Khan-i-Azam Mirza Aziz Koka during the campaign against Muzaffar Shah III which ended in his complete rout and subsequent suicide in the town of Dhamraka. The book was composed in 1611 and has long been regarded as a complete and authentic history of the Gujarat Sultanate (A.D. 1403-1572). The book was first published in Bombay in 1831 and again in 1890. Fazlullah Lutfullah Faridi published the first English translation of it and Clive Bayley incorporated it in his *Local Muhammadan Dynasties* bringing the translation of *Mirat* down to the year 1563.

Shaikh Sikandar composed the present work while in the service of the Mughul Emperor Jahangir. His father Manjhu was the Librarian of the Imperial Library in the time of Humayun, and the author, therefore, had unique opportunities of access to books and persons conversant with the history

of Gujarat. He gives us the titles of the books used by him and quotes judiciously from his authorities. He assesses the importance of each source before accepting the evidence contained therein. "It is palpable" says Sikandar speaking of the works of other writers on the history of Gujarat, "that they all treat of events in a spirit of partiality towards the Kings of whom they speak, and are not worthy, therefore, of implicit reliance". Commenting on the value of Sikandar's work as a reliable source of information Bayley rightly observes: "It may be fairly said that Sikandar is entitled to the praise of being.....not only an impartial but a very skilful writer". Equally pertinent is Jahangir's statement in his Memoirs: Shaikh Sikandar is by origin a Gujarati, and is not wanting in reasonableness, and has complete information about the Sultans of Gujarat. It is now eight or nine years since he has been employed among the servants (of the State)". The new edition of *Mirat-i-Sikandari* will satisfy a long felt want of an authorised version of this book particularly when we consider that some of the works on which Sikandar has copiously drawn are lost.

The work of collating the different Manuscripts and editing the text have been done with great care and ability by Dr. Misra and Mr. M. L. Rahman both of the Baroda University. The analytical index which must have entailed enormous labour has considerably added to the utility of the book and will be found extremely helpful by students of History.

The editors are to be congratulated on having brought out this work and it is hoped that they will publish other texts relating to the history of Gujarat.

December 23, 1958

SHAIKH ABDUR RASHID

Formerly, Professor & Head of the
Department of History, Muslim Uni-
versity, Aligarh.

Director,
Historical Research Institute,
Panjab University, Lahore.

ACKNOWLEDGEMENT

The Editors are happy to take this opportunity to express their cordial thanks to every one who has helped them in the consummation of the present task.

To the authorities of their University, The Maharaja Sayajirao University of Baroda, the Editors owe a deep debt of gratitude. The M. S. University has always had a policy of encouraging research work; and without their appreciative, liberal and patient attitude, the Editors would never have been able to complete their task.

To Shrimati Hansa Mehta, B.A. Hons., former Vice-Chancellor, to Dr. J. M. Mehta, M.A., (Oxon), Ph.D. (London), Bar-at-Law, present Vice-Chancellor, and to Dr. C. S. Patel, M.Sc., Ph.D. (Leeds), the Editors are deeply thankful for help and encouragement given at every stage of the work. To Shri B. K. Zutshi, M.A. LL.B., Registrar, are they sincerely thankful for his unfailing help and attention.

Equally grateful are the Editors to : late Prof. G. B. Pandya, Professor and Head of the Department of History, and the first Dean of the Faculty of Arts, in whose lifetime, the present Project was conceived and work on it begun; to Prof. V. Y. Kankar, M.A., Professor and Head of the Department of English, formerly, Dean, Faculty of Arts, in whose tenure it was continued; and to Prof. I. P. Desai, M.A., Ph.D., Professor and Head of the Department of Sociology, and Dean, Faculty of Arts, in whose time it is being published.

To Prof. Shaikh Abdur Rashid, M.A. LL.B., formerly, Professor and Head of the Department of History, Muslim University, Aligarh, now, Director, Institute of Historical Research, Lahore, the Editors are thankful for the Foreword which he readily contributed while at Aligarh.

To the authorities of the Bharat Itihas Sanshodhak Mandal, Poona and to the Royal Asiatic Society Calcutta, the Editors express their deep thankfulness for lending their manuscripts of the *Mirat* for utilisation in the present work. Their ready courtesy and enthusiasm in the cause of learning has made this work possible. To the Librarian, Shrimati Hansa Mehta (University) Library and his staff, through whom the loans were arranged, the Editors are happy to express their appreciation of their unfailing help and attention.

To the Manager and staff of the University Press, are the Editors equally thankful for their patient and untiring attention. This was their first venture in Persian printing, and the zeal, with which the Manager Shri Ramanbhai Patel and his staff completed it, deserves the sincere thanks of the Editors.

The Editors express their gratefulness to all their friends and colleagues in the academic field from whom they received help and advice which has contributed immensely to the present work. Prominent among these scholars are Dr. Z. A. Desai, M.A., D.Litt (Tehran) Assistant Superintendent of Archaeology for Arabic & Persian Epigraphy, Department of Archaeological Government of India, and Shri A. I. Tirmizi, M.A., Assistant Director of Archives, National Archives of India. To Dr. M.A. Chaghtai, formerly in the Deccan College Research Institute, Poona and now in Pakistan, who found the earliest text of the *Mirat* in India, the Editors are obliged for occasional suggestions.

And finally, the Editors are thankful to the Research Assistants who from time to time worked on this Project. To these, the Editors are chary of expressing their thanks for they had as much to do with this work, as the Editors themselves; one after the other, they belonged to the group which experienced the joys and pains of the prolonged toil. These are: S. N. Kazi, now Lecturer in History Shreyas College, Ahmedabad; N. N. Gaman, Exploration Assistant, Archaeological Survey of India; M. E. D. Hasanji, now in Pakistan; and A. A. Kazi, now Lecturer in Persian, Arts College, Godhra.

Now that their work is completed, the Editors are deeply conscious of its every shortcoming; they, if they could, would go over it once again. This fortunately, is beyond them; in fact, they too are happy to see the fruition of a prolonged, task. And thus, to their readers they ask for indulgence, in this, their first essay in Editorship; and they conclude in the words in which one of the finest of Orientalists, Sir E. Denisson, Ross, expressed himself about his own work and its author:

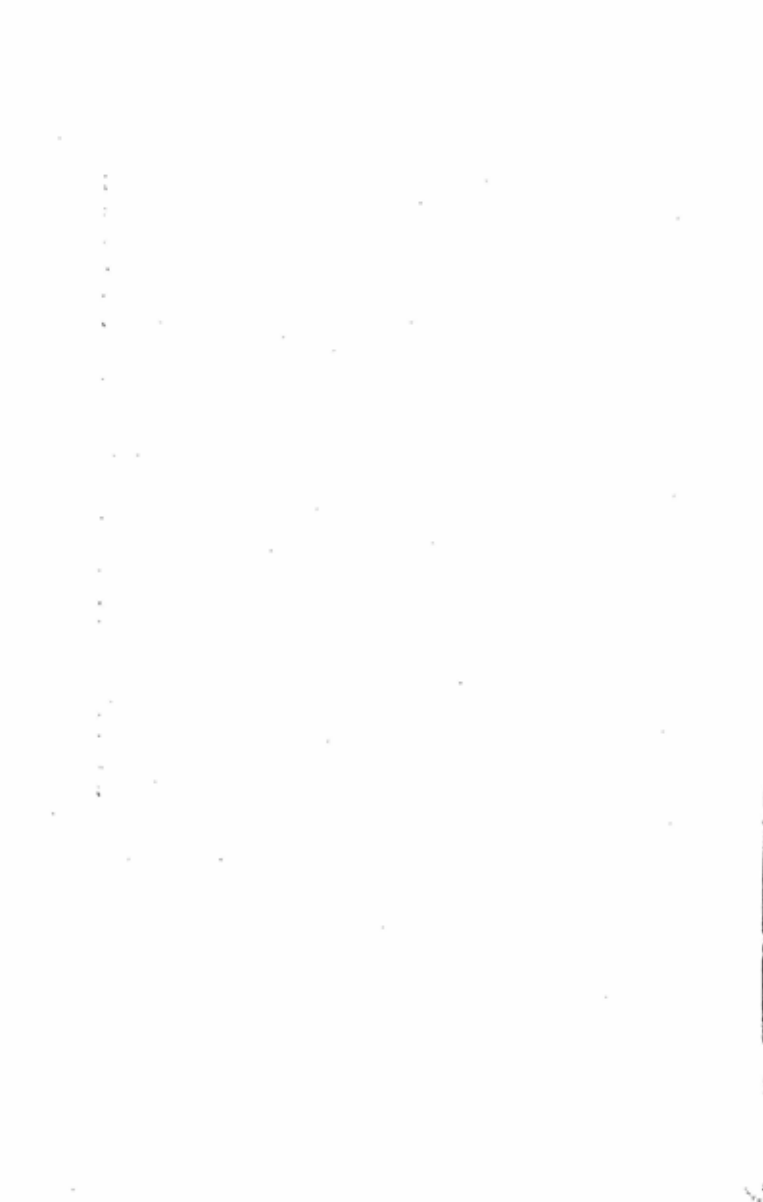
"After enjoying for over a quarter of a century the society of Haji Dabir, I have grown to like him more and more; and I feel towards him a very real affection. In a manner, I have been his bailee, and as such I owe him the best service it is in me to give. And now that I am come to the end of the task I set myself of publishing the text of his book, I am overwhelmed by the many imperfections of my performance, and were it possible, would like to begin all over again, and produce something more worthy of my old friend, the Hajji. Indeed, when I look at my text, I am reminded of the Persian doctor who was wont to cover his face with shame whenever he passed the village graveyard".

The Editors may not have passed a quarter of century in the exhilarating company of Sikandar; but they have developed a sort of liking for the man. And as for the feeling of the Persian village doctor—the Editors do share with him, as Sir Denisson expressed, an undeniably uncomfortable feeling.

Department of History,
Faculty of Arts,
The M. S. University of Baroda,
BARODA.
August 1st, 1961.

S. C. MISRA,
M. L. RAHMAN.

INTRODUCTION

The Mirāt : Its manuscripts :

Due to its great popularity, the manuscripts of the *Mirāt* are fairly common in Indian and foreign libraries. A chronological list of these Mss. in some of the well-known libraries is as under :

S.No.	Date of Ms.	Library No.	Library
1	1022/1613	Blochet i. 622	Bibliothecque Nationale, Paris. ¹
2	1023/1614	No. 65	Bharat Itihas Sanshodhak Mandal, Poona. ²
3	1038/1628	No. 195	Asiatic Society of Bengal, Calcutta. ³
4	1042/1632	Add. 26,277	British Museum, London. ⁴
5	1043/1633	No. 4254	Salar Jang Library, ⁵ Hyderabad.

¹ C. A. Storey, "*Persian Literature—a Bibliographical Survey*" (London, 1939), p. 723 : also quoted in M. A. Chaghtai, "Sources of the *Mirāt-i-Sikandiri*" *Journal of the Gujarat Research Society*, Vol. VI. No. 1, p. 16, fn. 9.

² M.A. Chaghtai, "A Manuscript of the *Mirāt-i-Sikandiri*", *Bulletin of the Deccan College Research Institute* Vol. IV, No. 2, 127-35.

³ W. Ivanow, "*Concise Descriptive Catalogue of the Persian Mss. in the Collection of the Asiatic Society*". (Calcutta 1924), 61-2.

⁴ C. Rieu, "*Catalogue of Persian Mss. in the British Museum*", Vol. I (British Museum, 1879), 287-8.

⁵ Chaghtai in *Bulletin*, *op. cit.* 129.

6	1046/1637	No. 439/937	India Office Library, ¹ London.
7	1046/1637	No. 272	Bodleian Library, Oxford. ²
8	1049/1639	No. 442/3378	India Office Library, London. ³ Defective Mss.
9	1056/1647	No. 273	Bodleian Library, Oxford. ⁴
10	105(?) /1647	No. 438/1038	India Office Library, London. ⁵ Undated but seal as per date. Best and oldest in I. O.
11	1072/1662	No. 440/3002	India Office Library, London. ⁶ Defective.
12	1079/1668	No. 274	Bodleian Library, Oxford. ⁷
13	1100/1688	No. 4044	Salar Jang Library, Hyderabad. ⁸
14	1120/1707	No. 4043	Salar Jang Library, Hyderabad. ⁹
15	1139/1726	No. 275	Bodleian Library, Oxford. ¹⁰
16	1162/1749	Add. 27,253	British Museum, London. ¹¹

¹ H. Ethé, " *Catalogue of Persian Mss. in the Library of the India Office* ", Vol. I (for India Office, Oxford, 1903), 169.

² E. Sachau and H. Ethé, " *Catalogue of Persian, Turkish, Hindustani and Pushtu Mss. in the Bodleian Library* " Part I. (Oxford 1889), 144-5.

³ Ethé *op. cit.* 169.

⁴ Sachau and Ethé *op. cit.* 168-9.

⁵ Ethé *op. cit.* 168-9.

⁶ Idem 169.

⁷ Sachau & Ethé *op. cit.* I. 145.

⁸ Chaghtai in *Bulletin. op. cit.* 129.

⁹ Idem 129.

¹⁰ Sachau & Ethé *op. cit.* I. 145.

¹¹ Rieu *op. cit.* I. 288.

17	1190/1776	No. 441/404	India Office Library, London. ¹
18	1196/1782	Eg. 697	British Museum, London. ²
19	1202/1788	Add. 6580	British Museum, London. ³
20	1211/1797	Add. 26278	British Museum, London. ⁴
21	1265/1849	Pers. 8	B.B.R.A.S. Library, Bombay. ⁵
22	Undated	No. 610	Oriental Public Library, ⁶ Bankipore, Patna.
23	Undated	Ex. No. 18	Satara Museum, Satara. ⁷
24	Undated	Add. 6595	British Museum, London. ⁸
25	Undated	Pers. 9	B.B.R.A.S. Library, Bombay. ⁹
26	Undated		Pir Muhammad Shah Library, ¹⁰ Ahmedabad

¹ Etbe *op. cit.* I. 169.

² Rieu *op. cit.* I. 288.

³ Idem I. 288.

⁴ Idem I. 288.

⁵ A.A.A. Fyze, "Descriptive Handlist of Arabic, Persian & Urdu Mss. in the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society", *Journal of the B.B.R.A.S.* (New Series), Vol. III, 21-2.

⁶ K. S. Maulvi A. Muqtadir, "*Catalogue of Arabic & Persian Mss. in the Oriental Public Library, Bankipore*", Vol. VII. (Indian History Patna, 1921), 144-5

⁷ C. H. Shaikh, "Descriptive Handlist of the Arabic, Persian & Hindustani Mss. belonging to the Satara-Historical Museum, at present lodged in the Deccan College Research Institute. Poona", *Bulletin of the DCRI*, Vol. IV, 252-3.

⁸ Rieu *op. cit.* I. 288.

⁹ Fyze *op. cit.* 22.

¹⁰ Personal Examination by the Editor.

27	18th century		Hindu University Library, ¹ Varanasi.
28	1242/1827	No. 648	National Archives, New Delhi. ²
29	999/1591 (sic)	No. 649	National Archives, New Delhi. ³

The *Mirāt* has been twice lithographed. The first edition was prepared as early as 1246/1831, in Bombay, by Captain George Jarvis with the encouragement and patronage of John Malcolm, the author of *Memoirs of Central India*. This edition is not available at any price now. Nearly fifty years later, when the earlier edition had become scarce, it was lithographed again at the Fath al-Karim Press in Bombay, in 1307/1890. It was an exact reproduction of the earlier text, printed on very poor quality, inferior yellow paper, full of errors and misreadings. This is only edition available now, though very scarce and has been used in the preparation of the present text.

The *Mirāt* has been translated twice in English and has also been rendered into Gujarati. The earlier translation was prepared by Sir Edward Clive Bayley, as a continuation of Elliot and Dowson's, "*History of India by Its Own Historians*". It was the ninth volume, with the title, "*Local Muhammadan Dynasties—Gujarat*". Besides the translation, it also contained numerous footnotes and additions based on *Tabaqat-i-Akbari*, *Tarikh-i-Alfi* and *Gulshan-i-Ibrahimi* (*Tarikh-i-Firishtah*). However, its translation was weak at places and it ended abruptly at the death of Mahmud Shah III.

---

¹ As above.

² I have to thank Shri A. I. Tirmizi, Assistant Director, National Archives of India, for information regarding this and the following manuscript.

³ This dating is evidently wrong. The colophon in this manuscript is in a different hand than the text, as Shri Tirmizi writes: moreover, the *Mirāt* had not been completed by then.

The next translation was made by Fazlullah Lutfullah Faridi, one of the foremost scholars of Persian in Gujarat in the 19th century, with the help and encouragement of Col. Watson, under whose guidance, Faridi also prepared the Gazetteer Sections on the Muslims of Gujarat (Vol. IX of the *Bombay Gazetteer*). Though complete, inspite of its omission of the preface, Faridi's translation partook more of the nature of condensation than a full translation ; moreover, he appears to have relied mainly on the lithographed text. The result was that though excellent, Faridi's translation fell short of the required standard and could not be fully depended upon.

In Gujarati, it has been translated by Atmaram Motiram Diwanji and published under the Haji Sulaiman Lodhia Series, as No. 4. by the then Gujarati Vernacular Society (now Gujarat Vidya Sabha) Ahmedabad, in 1970/1974. The translation is more popular than scholarly.

Mīrāt the present Recension :

The Text of the *Mīrāt* in this Edition, is based on the following manuscripts.

1. No. 2 of the above list: the Bharat Itihas Sanshodhak Mandal Poona, manuscript, dated 1023/1614.
2. No. 3 of the above list: the R.A.S. manuscript dated 1038/1628.
3. No. 4 of the above list: the Salar Jang Library, Hyderabad manuscript, dated 1043/1633.
4. No. 10 of the above list: the earliest, undated manuscript in the India Office, Library, with the seal of the year 1056/1647.
5. The lithographed text : variations in this text have been cited in the footnotes.

The following texts and translations have also been used :

1. The undated Ahmedabad texts.
2. Bayley's translation of the *Mīrāt*, and
3. Fazlullah Lutfullah's translation.

The Poona manuscript has been described in detail by M.A. Chaghtai who must be given the credit for having discovered it. It is written in beautiful *nastaliq* on paper which has acquired the dignified patina of age. About fifteen leaves in the middle are missing: the pages from 104 to 133 in the Text have been prepared from other manuscripts. From the superscription by I'timād-da'ula, on the frontpiece of the manuscript, it is clear, that was presented to him by the author himself when he waited on him on Wednesday, Sha'ban 5, 1023/September 10, 1614.

In the colophon of the manuscript, the scribe gives his name as Murtaḍa bin Shaikh Tahir bin Miyān Khan and states that the manuscript was completed on Jamada II. 3, 1023/July 11, 1614. The manuscript contains 256 folios, each measuring 7 x 10 inches, having 17 lines on each page. Chapter headings are indicated in red ink.

This manuscript was loaned for our use by the authorities of the Mandal who deserve our sincere thanks for their promptness and generosity in extending their full cooperation for this scholarly work.

The Poona manuscript represents the earlier version of the *Mirāt*, omitting a number of stories which are to be found in the later ones. Its place-names are about the most correct and well-spelt of all manuscripts: its personal names are also usually better spelt and more free from corruption than others. It had also the advantage, probably, of being corrected by Sikandar himself for many pages bear these corrections.

The Poona manuscript has therefore been accepted as the base for the present Text.

The R.A.S. text has been described briefly by Ivanow in the Catalogue of that collection. It was used by Bayley as the principal text in the preparation of his translation.¹ In his opinion "it approaches most nearly to the author's own words

¹ Bayley *op. cit.* 64.

for in some passages, the language of the other copies is so condensed that its true meaning is only to be elucidated by reference to Ms. A." This in fact, represents the revised version of the *Mirāt*—for the distinction between this and the Poona manuscript is sometimes apparent, as a perusal of the text will show. It was finished on Jamād II. 3, 1038/January 18, 1629 and was purchased at Lucknow, being presented by A. Malet to the Royal Asiatic Society, Calcutta.¹

The India Office Text, which is undated but bears the seal of the year 1056/1646 indicating thereby that it must have been completed much before that year, is described by Ethe as "the best and the most correct in the India Office collection and at least as old, as the following ones, if not older". In the colophon, the name of the writer Sikandar, is given in full but not the name of the copyist though blessings for him have been called for.²

The India Office manuscript approximates closer to the Poona than to the Calcutta text. Its language is, as Bayley remarked, at places condensed and it has a lesser number of anecdotes and stories than its predecessor. It was also used by Bayley.

The Hyderabad Text, also used by Bayley and described by him as "fairly well-written by different hands, and gives on the whole a fuller text than any of the others, especially as regards the anecdotes recounted".³ It contains more anecdotes, more material than any other manuscript which led Bayley to presume interpolations. It gives different versions of the assassinations of both Sikandar Shāh and Maḥmūd Shāh III. In brief, this manuscript may be said to belong to the category of the Calcutta Text, though it is fuller in detail than that one.

¹ Ivanow *op. cit.* p. 61-2.

² Ethe I. 168-9 : *Mirāt* Text 475.

³ Bayley *op. cit.* 64-5 : the date of its completion is given as Shawwāl 1043/April 1634. *Mirāt* Text 475.

The Mirāt: Its Variations and Style

Writing about the style of the *Mirāt*, Bayley remarked, "It is difficult to say what was the style of the author for the varying texts employ very various language." In the six texts, he used for the translation, he came across the R. A. S., text which though approaching "most nearly to the author's own words," had a "language full of stilted tautology such as distinguishes certain styles of Persian composition". The one sent by Salar Jang gave "on the whole a fuller text," while "in some other passages, the language of the other copies is so condensed that its true meaning is only to be elucidated by reference to MS A."¹

These variations have baffled subsequent historians and also made the task of the Editors difficult. Such readings could not be called wrong for they gave the sense required though the words were different; in fact, they were integrated in the manuscript itself. Moreover, it was difficult to presume that these readings could have been interpolated by the copyists for not only it was difficult to credit copyists with the knowledge and initiative sufficient to warrant such originality but also to discover an adequate motivation for it.

C. H. Shaikh therefore came very near the truth when he stated, "On comparing it (the Poona Ms. Ed.) with our copy (the Satara Ms. Ed.) and on a careful consideration of all that has been said about other copies of the work in Rieu, Etche and Ivanow, I am led to believe that in all probability, there were two versions of the work, an earlier and a later, revised by the author himself. Space does not permit me to go into the details of the facts which force upon me the above belief. I intend to deal with the question in a separate article later on."²

Shaikh could not probably carry the promise out but this conclusion was also independently forced upon the Editors of

¹ Bayley *op. cit.* 64.

² Shaikh in *Bulletin op. cit.* 252-3.

the present work when they compared the manuscripts to be used for the present work. They found—to quote only the manuscripts used in the preparation of the present text—that while the Poona and the India Office manuscripts were rather condensed in style at places and did not contain so many stories, the Calcutta and Hyderabad manuscripts were fuller, contained more stories and furnished more details. The language too, in the latter case was more elaborate, and ornamented, at places.

For instance : The account of Firūz Shāh and his successors,¹ the episode of the Prince of Malwa and the Iranian envoys,² have been omitted in the Poona text. The account of the Malwa campaign of Muzaffar Shah II has been condensed.³ The Poona text also omits a story of Bahādur Shāh being served by supernatural beings at the instance of a *Shaiikh*;⁴ the Hyderabad text includes a long additional story on the authority of the " knowledgeable persons of Gujarat ", which definitely appears to be a later addition.⁵ On the same authority, the Hyderabad text includes an account of Burhan the assassin of Mahmud Shah III which is different from other texts.⁶ Also included in both these mss. is a *qiṣṣa* on the death of three rulers, Mahmud Shah III, Islam Shah and Nizam-u'l-mulk Bahri, in a single year.⁷

These are some major additions : instances of smaller additions are distributed all over the text. So far as variations are concerned, there are only a few pages in the 475 pages of the text which are free from it.

---

¹ Mirat Text 12-4.

² Idem 174-8.

³ Idem 185-90.

⁴ Idem 252-7.

⁵ Idem 352-3.

⁶ Idem 374-81.

⁷ Idem 382.

The conclusion therefore appears inevitable that two different versions of the *Mirāt* were prepared in which the later one had the advantage of additional matter being incorporated into it by Sikandar himself. It also was touched up in language too. The consequence was that the two versions, while being materially the same, differed widely in details and textual matter. At many places, they were parallel with different language in each but the same meaning in both.

In the 18th and 19th centuries a number of copies were made from one or the other texts the result being that manuscripts differed widely from each other. This fact explains the variations in the *Mirāt*, of which Bayley complained. In the present recension, we have attempted to present a coherent text which while distinguishing between the earlier and later versions, would bring out, what was closest to the author—and would also give all the matter added later on.

The style of the *Mirāt* is certainly ornate, if we compare it to *Tabaqāt-i-Akbarī*, *Muntakhab-u't-tawārikh* or even *Gulshan-i-Jabrāhīmī*. But Bayley's comment that it is "full of stilted tautology" appears rather exaggerated, if it is compared with its predecessors, the *Mahmud Shāhī* or the *Muzaffar Shāhī*.

Essentially, Sikandar was a *rancoteur* not a historian: he loved telling stories, not sifting facts. His way of writing therefore undergoes a subtle change with his subject-matter. When he is following an authority, for instance, in the reign of Bahadur Shah where the impress of *Bahādurshāhī* is obvious, he is prosaic and simple. Here his natural exuberance is curbed to the requirements of his source material and he tells the story generally without garnishing it much.

A shift in style is visible when he is narrating anecdotes where, by and large he employs the dialogue pattern of narration and adorns his tale with moral observations, literary flourishes and the like. Like all medieval historians, he is fond of verse and freely introduces it into his narrative, either to press home a self-truth or to emphasize a particular point,

Yet Sikandar comes into his own with Maḥmūd Shāh III where he did not depend on authorities but on first-hand information gained from his father and brother. The manner of writing here is distinctly anecdotal. The language also gains in elaboration and descriptions become fuller.

On the whole Sikandar's way of writing was ornate but certainly not tiresome. He eschews the string of laudatory epithets which make court annalists like the authors of *Maḥmūd-shāhī* and *Muzaffarshāhī* insufferable at places: nor does he have their involved, convoluted style which makes it incumbent on the reader to "extract" meaning from their verbiage. He is generally simple and even in his flighty moments which are not many, within meaningful limits.

SOURCES

In the beginning of his work, Sikandar cites the following works, as having been written earlier :

1. *Tārīkh-i-Muzaffar Shāhī*, written by an 'Azīz. The Ahmedabad text mentions this history twice, implying thereby that there were two histories of this name, one dealing with the founder of the dynasty and the second with the reign of his famous successor, Muzaffar Shah II. This is not substantiated by other texts.
2. *Tārīkh-i-Aḥmad Shāhī* of Halwī Shīrāzī : The Poona, R. A. S. and other texts mention this to have been the history of Aḥmad Shah alone, but the Ahmedabad text has that it was the history of both Muzaffar Shāh and Aḥmad Shah.
3. *Tārīkh-i-Maḥmūd Shāhī* by a *fāḍil* or learned person re-counting the history from the reign of Muzaffar Shah I to that of Maḥmūd Shāh Begdā. : This passage is omitted in the R. A. S. text.
4. *Tārīkh-i-Muzaffar Shāhī* by a "mullā" which deals with the reign of Sultan Muzaffar bin Maḥmūd Shah. This is mentioned by the Poona text.

5. *Tārīkh-i-Bahādur Shāhi* by a *shakhs* or person, written in an obscure style which deals with the events from the beginning (of the dynasty) to the reign of Bahādur Shah.¹

During the course of his work, Sikandar quotes one additional history, rather disparagingly.

6. *Tuḥfāt-'us-sādāt* of Ālām Kashmīrī, written by a disciple of Syed Mubārak, containing an account of his house.²

In addition to these historical works, Sikandar quotes on numerous occasions, the "knowledgeable persons", "trust-worthy people", "discriminating men" and such other people whom he had laboriously contacted and who furnished him with a great part of his information. At one occasion—concerning the death of Sultan Muhammad Shah I—Sikandar dismisses the "official" version given in books as fabricated and quotes with approval an account he had secured from such sources.³

Lastly, the concluding portion of the *Mīrāt*, dealing with the reigns of Mahmud Shah II and his successors, which forms about half of the book, was written on information which Sikandar obtained earlier from his father and brother and then from his own experience. This fact endows the *Mīrāt* with the value of a first hand authority for the history of the latter part of the Sultanate.

A brief analysis of the main authorities referred to by Sikandar, may now be made.

TĀRĪKH-I-MUZAFFAR SHĀHI :

No work by this name, referring to the reign of the *first* Muzaḥḥar Shāh, is either quoted by Sikandar, or is known to exist. Moreover, it is omitted in the early recensions of the *Mīrāt* itself.⁴ It is therefore likely that if such a work existed,

¹ Text p. 1. :

² Idem p. 23.

³ Idem p. 361.

⁴ Text p. 1.

it was not referred to by Sikandar and in later texts, it was confused with the better-known work dealing with the reign of the *second* Muzaffar Shah.

TĀRIKH-I-AḤMAD SHĀHI :

Like the previous work, no copy of this, is known to exist. But it had the advantage of being quoted largely by the *Mirāt* and hence it is known by the excerpts which exist in both the *Mirāt* and the *Tarikh-i-Salaṭīn-i-Gujarāt*.¹

The *Aḥmad Shāhi* was a versified history in the form of Firdausi's classic or the less-known *Shāhnāmāh* of Isami. It is quoted in the *Mirāt* on the following places :

1. Account of the excellence of the site of Ahmedabad and the reasons leading Aḥmad Shah to found his capital there : poetical description of the buildings of whom the foundation and the numerous ceremonies pertaining to it : finally, a description of the city and its opulence.²

2. Aḥmad Shāh's campaign against Gīrnār.³

3. Aḥmad Shāh's campaign against Sidhpore⁴

4. Aḥmad Shāh's campaign against Sonkherā and Chāmpānīr.⁵

5. Fall of Gīrnār to Maḥmad Shah Begdā.⁶

The references to the *shā'ir* on the following occasion, indicates that a reference to Halwī's work is made :

Start of Maḥmūd Shah Begdā on his campaign for Gīrnār.⁷ The reference cited in item 5 above is to " Halwī *shā'ir* " and hence the quotation at this place too appears to be from his work.

¹ Bodlein Library Ms. : Etbe No. 271

² Text pp. 31-5.

³ Idem 43-4.

⁴ Idem 44-5.

⁵ Idem 50-1.

⁶ Idem 124-5

⁷ Idem 117.

Finally, the tenor of the verses also suggests a strong possibility that the poetical excerpts at the following places have also been taken from Halwī's work. This is all the more likely because no other work of this nature was either composed or known to Sikandar.

1. The last advice given by the aged Muzaffar Shah to his grandson before taking the cup of poison.¹

2. Additional verses in praise of Ahmedabad, which are obviously in continuation of those cited in item 1 above.²

3. Laudatory verses commemorating the accession of Mahmud Shah Begdā.³

These excerpts indicate that though the work was written in the name of Aḥmad Shah I yet it was completed in the reign of his successor Maḥmūd Shah Begdā. This inference, based upon the tenor of the verses, is supported by the statement in the Ahmedabad recension.

It is not possible to say when this work was completed or the time to which Halwī remained alive : nevertheless, he was alive till the year of Maḥmud Begdā's campaign.³ (A. H. 878/1473 A. D.) for it does not appear that the verses quoted here are inter-polations.³ The extreme formalization, characteristic of Halwī elsewhere, is too much in evidence here also.⁴

---

¹ Text 28-9.

² Idem 35-7.

³ Idem 102-3.

⁴ Cf. B. M. Gai, "Development and Character of Persian language and character in the State of Bombay." *Islamic Culture* Vol. XXX, No. 3 p. 213: I do not agree with Shri Tirmizi who thinks these verses to be an interpolation. S.A.A. Tirmizi, "The Contemporary Chronicles of the Sultans of Gujarat: A Study" *Islamic Culture*, Vol. XXXII, No. 2. p. 123.

No other work of this poet is known to exist.¹

The *Aḥmad Shāhi* appears to have been a rare work.² It does not seem to have been available either to Nizām-u'd-dīn or Firishtāh who neither cite it as a work of reference nor quote from it. Only the author of *Tārīkh-i-Salāṭīn-i-Gujarāt* used it and that to quote most of the poem in praise of Ahmedabad, reproduced also in the *Mīrāt*.³

The reason for this comparative unpopularity was probably the nature of the work. The *Aḥmad Shāhi* is less of history and more of eulogy: it is a formalized and well-patterned narrative in the fulsome style of the day which is so ornate that it has dispensed with the actual event in its desire to glorify it to the idealized pattern. Thus the long poem in praise of Ahmedabad can be applied without alterations to any city: the conventional descriptions of Aḥmad Shah's campaigns do not have anything uncommon with what actually must have taken place. So complete has been the patternalized eulogisation essayed by Halwī that not a grain of actuality has been allowed to remain in his high-flown narrative. The only exceptions are the few dates, scattered amongst his fulsome verses.³

¹ Cf. D. B., K. B. Jhaveri, "*Gujarati-oay lakhela Parsi grantho*" (Ahmedabad, Gujarat Vidya Sabha, 1954.), p. 104. The learned author, Abu Zafar Nadvi refers to a diwan of Halwī and writes that Nizam-u'd-din cites this work. I have not been able to find proof for either statement. Cf. Tirmizi *op. cit.* p. 123.

² Photo-copy in Department of History, the M. S. University of Baroda, pp. 5-6, 8-9, Tirmizi *op. cit.* 124-5.

³ The reference in the *Mīrāt-i-Ahmadi* is nothing but a verbatim reproduction of the opening sentences of the *Mīrāt-i-Sikandiri* and as such not evidence of the consultation of the *Aḥmad Shāhi* by the author of that work. (*Mīrāt-i-Ahmadi*, Persian Text, Gaekwad Oriental Series, Baroda, Vol. I, Baroda Oriental Institute, 1921) p. 41.

It is possible however, that Halwī had a better appreciation of actual events in his less lyrical moments—and such passages did not have the fortune to survive in selections made on considerations of metrical excellence. The tenor of Halwī's versification nevertheless does not encourage this belief.

TĀRIKH-I-MAḤMUD SHĀHI.

For long the authenticity of this work remained in question: but it has been finally established that it has survived in two manuscripts. The first is an untitled one in the British Museum and the other in the India Office Library, has also not been listed in the Catalogue.¹ The authorship, also long in dispute has now been ascribed to Mulla 'Abd-u'l Karim Hamdani, one of the associates and follower of Maḥmud Gāwān, who for sometime remained in the service of Maḥmud Shah Begdā.²

The *Maḥmūd Shāhi* is an year-wise, universal history which begins with the year A.H. 792/1389 the year of the advent of Zafar Khan in Gujarat. The British Museum Ms. an incomplete one ends with the beginning of Mahmud Begdā's reign but the India Office Ms. ends with an entry in the year 892/1486.³ It is not known when the author left Gujarat but he lies buried in Bidar by the side of his master.⁴

The British Museum Ms. comprises 144 folios and ends with a note appended by one Nayyar-i-Rakhshan a noted scholar of Delhi.⁵ dated July 7, 1851. The other 10 ms. is fuller and

¹ BM Or. 1819 : IO No. 3842 : Tirmizī *op. cit.* p. 126.

² Rieu, " *Catalogue of Persian Mss. in the British Museum* " Vol. III. p. 967 : Firishtāh, " *Gulshan-i-Ibrahimi* " (Lucknow Text), p. 357 : Tirmizī *op. cit.* 126-7.

³ Tirmizī *op. cit.* p. 127-8.

⁴ H. K. Sherwani, " *Maḥmūd Gāwān* " p. 74 fn. 4 : Tirmizī *op. cit.* p. 127.

⁵ B. M. Or, 1819 fol. 144/b. : Tirmizī *op. cit.* 128.

contains 210 folios, of which 107 are the same as the 144 folios of the BM ms. It is possibly the copy sent by Sir Salar Jung to Sir Clive Bayley, to which he refers.¹

Sikandar has not been complimentary to the author of this work: rather, he charged him with having whitewashed the events surrounding the accession and death of Muḥammad² Shah. Moreover, it is very sparingly cited in the *Mirāt*—and not one of these references deal with the reign of Maḥmūd Shah Begda.

1. Arrival of Tātār Khān in Gujarat and the chaotic condition of contemporary Delhi.³

2. Tātār Khān's accession and death. (cited above).

These references are helpful for a comparison of the relevant passages in the *Mirāt* and the *Maḥmūd Shāhī* which proves that the work in question, is the one to which Sikandar refers.⁴

As an original source, the *Maḥmūd Shāhī* is of great value, not only for the history of Gujarāt but also for other dynasties of India in that age. It also gives a great deal of information regarding Baghdad, Iran and Central Asia. The cataloguing way of the treatment permitted by the year-wise method was of great utility in this respect.

In other ways however, the *Maḥmūd Shāhī* bears out Sikandar's charge of pedantry. It is full of wearying, fulsome panegyrics which only a court poet could have composed. In the B.M. text, the places where the years should have been

¹ E.C. Bayley, "*Local Muhammadan Dynasties (History of) Gujarāt*". London, W. H. Allen and Co. 1886: Introduction, p. VII. Tirmizi *op. cit.* p. 128.

² *Mirāt* Text p. 23.

³ *Idem* p. 19.

⁴ The present writer attempted this identification in a paper read before the Indian History Congress, Agra Session 1956.

inserted have been left blank and this detracts greatly from the value of the text. Moreover, it contains only a panegyric on Mahmud Shah Begada but no details.

TĀRIKH-I-MUZAFFAR SHĀHI.

By this title, the reference is to a history compiled in the reign of Muzaffar Shah II. As such, it is referred to in most manuscripts of the *Mirāt*, though the Poona text, the earliest does not mention it.¹

Two manuscripts of this name are known to exist and this work has also been published twice: in 1942 under the editorship of Messrs. Abu Zafar Nadwi and C. R. Naik from Ahmedabad and again edited by M.A. Chaghtai from Poona.² The Ahmedabad text is based on the manuscript dated 1222/1807, found in the Bholanath Library and the Poona, on a collation of the same with the British Museum.

The authorship of this work has been ascribed by Dr. M.A. Chaghtai to Qanii', a poet whose full name was Mir Sayyid 'Ali of Kashan, who after spending some time in Gujarat, returned Isfahan.³ The *Mirāt* does not give the name of the author, nor is it to be found in the text of the work itself; Sikandar calls its author to have been a "Mulla".⁴

¹ This reference, in the present case, is to be found in the R.A.S., Hyderabad, 10, and Ahmedabad texts of the *Mirāt*.

² With a translation in Gujarati: *Muzaffarshahi*: Text & translation in Gujarati, by Abu Zafar Nadvi and C. R. Naik: Ahmedabad Gujarat Vidya Sabha, 1998/1942.

³ M.A. Chaghtai, "Sources of the *Mirāt-i-Sikandari*", Journal of the Gujarat Research Society, Vol. VI. No. 1 (January 1944). p. 18 fn. 24.

⁴ Syed Abu Zafar Nadvi read this as "Malali" which was not correct. Muzaffarshahi p. 4.: Jhaveri *op. cit.* pp. 74-5. The error is pointed out by Tirmizi. S.A.A. Tirmizi, "Chronicles of the later Sultans of Gujarat" Islamic Culture, Vol. XXXII No. 3 (July 1958), p. 223.

Unfortunately for the high-sounding title of this work, it deals with only a single campaign of Sultan Muzaffar Shah, his attack on Malwa to rescue Maḥmūd Shah from the overweening control of his Rajput lieutenant, Medini Rāi. It is also not possible to believe that it could have formed part of a larger work, now unfortunately lost for it begins with a proper flourish of four pages and is ended by a note marking the end of the work.¹ Both the invocation and the *khātimāh* indicate it to have been a self-completed work, rather than the fragment of a larger whole.

In style, the *Muzaffarshāhi* is the most ornate, florid and verbose of all chronicles. A major part of it consists of verses which are more ingenious than inspired and while they may be excellent examples of poetical talent as it found expression in medieval courts in India, are totally devoid of historical worth. The author avers this to have been his first work in prose and that he wrote it under orders from Muzaffar Shah himself.² No wonder therefore that he outdid himself in producing a gem worthy of being placed at the feet of his exalted patron.

Despite its florid and epistolatory, epithet-ridden prose and verbose verse, the *Muzaffarshāhi* is a valuable, contemporary account of the reign of Muzaffar Shāh, especially of the campaign in Malwa. The writer appears to have accompanied Muzaffar Shah to Malwa and recorded the events and dates with meticulous care. His account of the court protocols is revealing: so also is his day by day account of the regimen and etiquette imposed on the courtiers.

The fact of this work being limited to a single campaign alone is also proved by Sikandar's quotations from this work: it is cited on the following occasions:

¹ Muzaffarshahi, Ahmedabad (Persian) text, pp. 1-9 & 88.

² Muzaffarshahi, Pers. text, pp. 6-9.

1. Starting of the Sultān on his campaign to Malwa and the celebrations attendant thereto.¹

2. Names of Rajput generals who fell in the siege of Mandū.²

Curiously enough, at both these places, the Poona and Hyderabad texts omit the relevant passages, indicating thereby that the material taken from this authority was incorporated later in the *Mirāt*. This fact also lends additional proof to the possibility that Sikandar prepared *two* versions of his work, one fuller than the other.³

Both Firishtah and Nizam-u'd-dīn refer to the Muzaffarshahi, but do not quote it by name in the texts of their works.⁴ The obvious inference is that they refer for this work, for their accounts of the campaign in Malwa coincide with the version of the *Muzaffarshahi*. It is also cited in the *Mirāt-i-Ahmadi* but that has been taken verbatim from the opening passages of the *Mirāt-i-Sikandari*.⁵

It appears certain therefore to infer that this is the only *Muzaffarshahi* known to Sikandar and other historians: and though, it is a surprising thing to believe, yet the reign of the illustrious successor of Maḥmūd Shah Begdā, went without a chronicler spanning its entire length. To some extent, this *lacunae* was met by what was probably the best history of the Sultans of Gujarat, written in the name and time of his son.

¹ *Mirāt* text 184.

² *Idem* 187.

³ *Supra* 8-9.

⁴ The *Tabaqat-i-Akhbari* of Khwajah Nizam-u'd-din Ahmad, Vol. III Translated (into English) by B. N. De & Revised by Baini Prasad, Calcutta, Royal Asiatic Society of Bengal, 1939. Preface p. xxx: work No. 20.

⁵ *Mirāt-i-Ahmadi op. cit.* p. 41.

TĀRĪKH-I-BAHĀDUR SHĀHĪ :

Of all the works on the history of the Sultans of Gujarat, this history was certainly the most detailed and possibly the most objective. It survived till the 18th century and it seems difficult to believe that it has completely perished in the 20th.

Sikandar had a prejudice against this work though he borrowed largely from it : in the light of these quotations, his allegation that this work was obscure and intricate, appears ill-founded.¹ Hājī-u'd-dabir was more generous : not only did he borrow heavily from this work but he acknowledged its worth and provided the name of its author—a fact which Sikandar had completely omitted.² It was also used by Nizam-u'd-din and Firishtāh; and an unusual tribute was paid to it by 'Abd-u'l Haq Dihlawi when he cited it as one of the authorities for "the rest of the annals of Sultan Firōz (after Dīa Barnī's work) reign, as well as those of Gujarat sovereigns."³

The only other writer who appears to have utilised the *Bahādurshahī* in his work, is Sujan Rai, the author of *Khulāsat-u't-tawārīkh* written in A.H. 1107/1695-6.⁴ Here, it is cited as an authority for the "Sultans of Gujarat-Ahmedabad and the province of Hind known as Thathā."⁵ The account of the

¹ Mirat Text p. 1 : Refer also pages 24-26 where a full list of the occasions of which this work has been cited, is given.

² *Zafar-ul-walīh bin Muzaffar-walīh* (An Arabic History of Gujarat) of 'Abd-u'llah Muhammad bin 'Umar al-Makki al-Asafi Ulughkhani (generally known as "Haji-u'd-dabir") : Indian Texts Series, London, John Murray, Vol. I., 1910, Vol. II. 1921, Vol. III. 1929. : Vol. II. Intr. xxvii-xxix.

³ H. M. Elliot & J. Dowson, "The History of India by its own Historians" (Eight Volumes), London, Trubner & Co. Vol. VI p. 484.

⁴ Zafar Hasan, Ed. : "Khulasat-u't-tawarikh" of Sujan Rai Bhandari : Delhi, 1918 : Tirmizi op. cit. 226.

⁵ *Khuslasat-u't-tawarikh* p. 8.

history of the Suba of Gujarat has also been summarised from this work as is mentioned in the beginning of the section.¹

It has also been quoted by two other writers: in Ghulam Basit's, late 18th century work, "*Tarikh-i-Mamalik-i-Hind*" written at the suggestion of an English officer: and, in the early 19th century "*Akhbār-i-muḥabbat*" written by Nawāb Muḥbbat Khān.² But in both these cases it appears that the name of the *Bahādurshāhi* has been lifted from the bibliographies cited in well-known works like the *Tabaquat-i-Akbari* of Nizam-u'd-din or the *Gulshan-i-Ibrāhīmī* of Firishtāh. Both of them are compendiums rather than histories proper and appear to have relied more on easily available general works, rather than have gone into details about specific periods.

The same appears to be the case with 'Ali Muhammad Khan, the author of the *Mirāt-i-Aḥmadi*. He cites the *Bahādurshāhi* only once and that reference has been taken *verbatim* from the *Mirāt-i-Sikandari*.³ The rest of the account of the Sultans of Gujarat in his history is nothing but a condensation of the *Mirāt*, additions being taken from Abu Turab Wali⁴ at the end. It is possible that the *Bahādurshāhi* was available to him but it is almost certain that he did not use it.

The authorship of this work, as said earlier, is indicated only by Haji-u'd-dabir and it was Sir Denisson Ross who perceived the identity between the *Tārikh-i-Bahādur Shāhi* cited often in the *Mirāt* and the history referred to under different names, like the *Tārikh-i-Bahādur Shāhi*, *Tabaqāt-i-*

¹ Idem 55-6.

² Elliot & Dowson *op. cit.* VIII. 201 & 377: Tirmizī *op. cit.* p. 226.

³ *Mirāt-i-Aḥmadi* Vol. I. p. 41.

⁴ Sir Denisson Ross, Ed.: "*Tarikh-i-Gujarat*" of Abu Turab Wali. Calcutta, Royal Asiatic Society (Bibliotheca Indica) 1909.

Bahādur Shāhī and *Tabaqat-i-Husām Khani* in the *Zafar-u'l-wālih*. Hajī-u'd-dabir often referred to the author of this history by the single *sobriquet* of *al-mu'arrikh* and as Ross pointed out, had nothing but respect for him.¹

Except for a doubtful case, where an exceptional manuscript of the *Mitrāt* refers to a Gujarati noble Husam Khan being harboured by Miyan Manjhu, Sikandar's father, after the *debacle* of Mandsore, Sikandar nowhere refers to Husam Khan by name². This omission, it is difficult to believe is inadvertent for Sikandar could not have failed to be aware of this elementary detail regarding the history, he was referring so often and so copiously. If in this case too, as in that of the *Tuhfat-u's-sadat*, he deliberately chose this method of slighting a fellow-historian and one who had occupied a more eminent station in life than his, a rather unpleasant side of his character is revealed to us.

Be it as it may, it is even more inexplicable why writers other than Sikandar, who depended on the *Bahadurshahi* to no less extent, should have chosen to maintain what Ross called with ample justification, "a conspiracy of silence".³ Had it not been for Sikandar's outright championship of the Sultans of Gujarat, an impression would have gained ground that histories of the Sultans of Gujarat were not popular in the Mughal age—and the *Bahadurshahi* suffered the fate the same as the lost history of 'Ala-u'd-din Khalji, Kabir-u'd-din's "*Fa'ihnama*."

For Husām Khān was not only a historian of merit; he was a courtier, an official and an excellent military general with a family tradition of distinguished service under the Sultans of Gujarat. His grandfather, named Jamal-u'd-din, was *Silāhdār*

---

¹ Ross writes that Firishtah also like Sikandar complained of obscurity in Husam Khan's narrative. I have not been able to trace this statement in Firishtah's history. *Zafar-u'l Walih* II. xxvii fn.

² Bayley *op. cit.* 386.

³ *Zafar-u'l-walih* II, xxviii.

to Maḥmūd Shāh Begdā. During the Sultan's campaign against Champanir, he was invested with the title of Muhāfiz Khān and left in charge of the capital. During this brief period, he curtailed robbery and brought unruly Rajput chieftains under control so much so that he received a permanent confirmation of his charge. His services in this capacity were so greatly appreciated that he was appointed the *mustaufi-i-mnmālik* and finally rose to be the *wazir* of Maḥmūd Shāh Begdā.¹

Of his son, we know little but the grandson, Husam Khan maintained the family tradition. He accompanied Muzaffar Shah on his Malwa campaign.² He was serving with Qiwar-u'l-mulk when Rana Sanga attacked Gujarat and was sent by him to summon Mubariz Khan. Possibly, he accompanied Malik Ayāz to Chittor. He was also instrumental in preparing the ground for the accession of Bahadur Shah after the assassination of his brother.

Husām Khān attended the coronation durbar in which by a lavish grant of titles, Bahadur Shah opened his reign.³ He was then sent by the Sultan to call Taj Khan for being commissioned against his rebel brother.⁴ He was serving as *dāroghā* in Khambhayat when he was called to join Bahādur Shāh in his Dakhin campaign. He accompanied him during his offensive in Malwa and was with Tātār Khān in his onslaught on Chittor.⁵ This was the last event he recorded; subsequently, as evil fortune overtook his Sultan and as the Mughal attack on Gujarat signalled the beginning of the decline of the Sultanat

---

¹ Mirāt Text 125-6, 131 & 144: Zafar-u'l-walīh I. 21, 25, 27-8. Haji-u'd-dabir writes clearly that he was the grandfather of *Husam Khan*, the historian.

² Zafar-u'l-walīh I. 100.

³ Mirāt Text 199, Zafar-u'l-walīh I. 112: Mirāt text 200: Idem 251; Idem 258-9.

⁴ Mirāt Text 262; Zafar-u'l-walīh I. 160.

⁵ Mirāt text 269, 276 & 291; Zafar-u'l-walīh I. 227.

of Gujarat, Husām Khān's pen, to quote Hājī-u'd-dābir's picturesque phrase, "dried up".¹ Possibly, he accompanied Bahadur Shah to his watery grave; his name is not to be found among the succession of nobles who turned the monarchy of Gujarat into a plaything of their own.

The *Bahādurshāhī* and its author are quoted by name in the *Mīrāt* and the *Zafar-ul-walīh* on the above occasions. In addition, the *Mīrāt* quotes the *Bahādurshāhī* as an authority for the "official" versions of the death of Muzaffar Shah I where Sikandar says that it mentions the event but fails to give the cause; for the death of Muhammad bin Ahmad Shah, where too, Sikandar passes on to give the current view; for the death of Qutb-u'd-din Shah where also Sikandar follows the former course to the glory of Shah 'Ālam; and regarding Maḥmud Shah Begaḍa's attack on Gīrnār, its causes, official and popular.²

In the *Zafar-u'l-walīh*, the occasions on which the Bahadur-Shahi is cited by name are fewer, though Hājī-u'd-dābir used it for the history of the Sultanat of Delhi too.³ For Gujarat, the *Bahādurshāhī* is used where it corroborates the *Mīrāt*. Hājī-u'd-dābir states on the basis of the *Bahādurshāhī* that Husām Khān accompanied Muzaffar Shah to Malwa: at other places he corroborates the *Mīrāt*.⁴

Earlier writers like Nizam-u'd-din and Firishtāh who did not have access to the *Mīrāt* were greatly dependent on the *Bahādurshāhī* and it seems to have remained for long the "standard" history of the Sultans of Gujarat—a position from which it was displaced by the *Mīrāt*.

¹ *Zafar-u'l-walīh* II. xxviii.

² *Mīrāt* Text 27, 65, 69, 91 & 122.

³ *Zafar-u'l-walīh* II. 756, 790, 800, 862 & 876: II lii

⁴ *Zafar-u'l-walīh* I. 112, 141, 160, 194 & 217: Vide fn. 1 to 5 p. 24 supra.

In fact, the close resemblance amongst the five major histories of this age written in the reigns of Akbar and Jahangir—the *Tabaqāt-i-Akbarī*, *Tārīkh-i-Alfī*, *Gulshan-i-Ibrāhīmī*, *Mīrāt-i-Sikandirī* and the *Zafar-u'l-wālih* suggests a common source. In fact, if we regard the accounts of these other histories as a fair example of what Husam Khan's lost chronicle must have contained, then we can perceive that Sikandar has garnished his basic narrative with the stories he obtained from "reliable and knowledgeable" men and supplied alternative versions, of what had been given in the *Bahādurshāhī*. Yet for his dates, his framework and his basic facts he remained obligated to the *Bahādurshāhī*.

Finally about the authorship. Ross referred to "several points of internal evidence which go to prove the identity of Husam Khan and these are in connexion with the allusions which the author of *Tārīkh-i-Bahādurshāhī* makes to himself." On one such instance, namely, the references in the *Mīrāt* and the *Zafar-u'l-wālih* to the Chittor incident, where Sikandar refers to the author of the *Bahādurshāhī* and Haji-u'd dābir, to Husam Khan *al-mu'arrikh*, Ross established this identity.¹

Two other instances may also be quoted : *Mīrāt* refers to Muhafiz Khan as the grandfather of the author of *Bahādurshāhī* while Hāji-u'd-dābir explicitly calls him the grandfather of *al-mu'arrikh* Husām Khan.² Sikandar writes that the author of the *Bahādurshāhī* was sent by Qiwām-u'l-mulk to summon help; Hāji-u'd-dābir calls him *al-mu'arrikh* Husām Khān.³

TUHFAT-U'S-SADAT :

Tuhfat is another history from which Sikandar borrowed largely but was niggardly in acknowledging his debt. This history, he writes, was written by Ārām Kashmīrī for Syed Mubarak Bukhari : and he has briefly summarised the events of

¹ Zafar-u'l-wālih II. xxvii.

² Vide fn. 4 supra : *Mīrāt* Text 125-6; *Zafar-u'l-wālih* I. 25

³ *Mīrāt* text 199 : *Zafar-u'l-wālih* I. ....

the beginning of the reign of Mahmud Shah II in merely three lines—and this made Sikandar inquire deeply into the history of this period from his father and brother and record the events in full.¹

This interpolation, certainly not warranted at that point in Sikandar's narrative, could be introduced only if Sikandar wished for some reason of his own, to disparage this history. It is intriguing to guess what this grudge could have been. Was it the jealousy not uncommonly found between two proteges of the same patron? Was it because Syed Mubarak commissioned Aram Kashmiri for a duty which Sikandar or his father fancied for themselves? Was it that Sikandar wrote his *magnum opus* as a counter-blast to Aram Kashmiri's effort?

Whatever might have been Sikandar's motive in deliberately running down Aram Kashmiri and his work, yet it is certain that in his days, Aram's history was not so unknown as it later became. It is quoted by Haji-u'd-dabir but it does not seem to have been known to either Firishtah or Nizām-u'd-din or the author of *Tarikh-i-Alfi*. Nor does any later writer quote it.

Haji-u'd-dabir cites the *Tuhfat* three times. The first, is the occasion of Malik Ayaz being appointed against Chittor: the quotation is: "In *Tuhfat-u's-sādat*, it is stated on the authority of Husam Khan that Sultan (Muzaffar Shah II) equipped him with a hundred thousand *sawars* and a hundred elephants."²

It is rather difficult to understand why Haji-u'd-dabir should quote a third authority for a fact which he could have easily ascertained from the parent source—and also quoted it first-hand. The same statement is almost literally reproduced in the *Mirat* on the authority of the *Bahadurshahi*.³ In either

¹ Mirat Text 361.

² Zafar-u'l-Walīh I. 112: Tirmizī *op. cit.* 230.

³ Mirat Text 200.

case therefore, *Tuhfat* was not used as an important source: Haji-u'd-dabir's purpose in quoting it was possibly to cite an additional source.

The next two references are for the reign of Bahadur Shah, closely paralleled by the account in the *Mirāt*.¹ But the last, the long one seems to be more doubtful.²

In these pages, Haji-u'd-dabir covers nearly the same ground which, in *Mirāt*, is dealt with in pages anterior to Sikandar's barbed reference to the *Tuhfat*. If, therefore, this account was taken from the *Tuhfat*, then the account in that work pertaining to this period, would have been nearly as full as in the *Mirāt*—and there would not have been any basis for Sikandar's assertion. It does not appear probable however, that Sikandar was deliberately fabricating a baseless statement merely to run down Aram Kashmiri; it is therefore more likely that this long passage was taken by Haji-u'd-dabir from the *Mirāt* together with the reference to the *Tuhfat* that it contained.

It is nevertheless certain that Haji-u'd-dabir did refer to this work and like Sikandar exploited it to a considerable extent. Since, however, it is so meagrely quoted both in the *Mirāt* and in the *Zafar-u'l-walīh*, it is difficult to estimate the degree of their dependence.³

The *Tuhfat* was written as Tirmizī pointed out after the *Bahadurshāhī* was completed in 940/1533 and before Syed Mubarak Bukhari to whom it was dedicated, was killed in 965/1557. It seems to have been mainly a history of the Syeds of Gujarat but interspersed with numerous political

---

¹ Zafar-u'l-walīh I. 217: *Mirāt* Text 273-4, this relates to the arrival of Rumi Khan in Gujarat.

² Zafar-u'l-walīh I. 320-32.

³ Tirmizī *op. cit.* 229-30; Ross in Zafar-u'l-walīh III. 37. Syed 'Abu Zafar Nadvi gives additional details regarding the life of Aram Kashmiri but as Tirmizī pointed out, cites no proof for them: Jhaveri *op. cit.* 102-3.

details, especially of the later Sultans. Since Syed Maḥmūd Bukhari played an important part in the reign of Mahmud Shah II, it must also have recorded events of that reign, but if we are to believe Sikandar, he improved on this by ascertaining the history of this period from his father and brother who were important lieutenants of this noble. As such, the *Mirāt* can claim to be an equally veracious history of this period.

OTHER EARLY CHRONICLERS

In addition to the preceding histories which have been referred to by Sikandar, there are few which have been omitted. Probably, Sikandar was not aware of them. A brief examination of these works is necessary to indicate their relationship to the *Mirāt* and their value as source material for the history of Gujarat.

MA'ASIR-I-MAHMUD SHAHI

Both Nizam-u'd-din and Firishtah refer to a *Ma'asir-i-Mahmud Shahi Gujarati*, without mentioning its author.¹ In the *Tabaqat-i-Mahmud Shahi*, the author's name has been given as 'Abd-u'l-Husain in one Ms. and 'Abd-u'l-Khaliq in another; he is said to have been a courtier of Mahmud Shah Begda, and died in 895/1489.²

No manuscript of this work is known to exist, unless it be identical with the manuscript entitled *Zamīnā-i-Mahmūd Shāhī* in the India Office Library.³ This identification is probable but not certain and the reasons for the same are as follows.

In the Ārif Hikmat-Bey Library, Madina, there is a manuscript, entitled, *Tarikh-i-Salatin-i-Gujarat*, a copy of which was made by Shri Habib-u'r-Rahman Ghaznawi, Editor *Āb-i-Hayāt*

¹ Tabaqat Trans. III. xxix : Firishtah Text I. 5-6.

² Tirmizī *op. cit.* 128 : Tabaqat-i-Mahmud Shahi Martaba V. Tabaqa IX (quoted in the above).

³ Unlisted : No. 3841.

of Ahmedabad, while he was there for *haj*.¹ This copy was lent by him to one of the Editors and a transcript prepared. Subsequently, the microfilm of the India Office Ms. was secured and on perusal it was found that both these Mss. were copies of the same original work.

The copy of the Madina text has no colophon for only the first of the two parts had been copied but a note in the beginning of the work read as follows: "From the children of Zafar Khan (and) from the beginning of the Sultanat of Zafar Khan (who) after his accession, was entitled Sultan Muzaffar Shah, to the reign of Khalil Shah bin Mahmud Shah (who) was entitled Sultan Muzaffar Shah. Written by the learned and accomplished Maulana 'Abd-u'l-Husain, historian; and besides him, other historians of Gujarat, Maulana 'Abd-u'l-Karim have written histories; and after his death, his son Maulana 'Ata-u'l-lah, continued his father's history upto 970/ (1562). It is very useful. With the help of God (*al-malik-u'l-wahab*), this book was completed in the Holy City of Makka on the 7th day of Shawwal 987/(November 27, 1579)."²

This note with the introductory verses has been omitted in the India Office Ms. but the colophon there reads: "With the help of God (this) *Tarikh-i-Ma'asir-i-Mahmud Shahi*, was completed on Shawwal 12, 1299/(September 7, 1881) in Hyderabad; in the *daftar* of Mir Nawab Nizam-u'l-mulk Asaf Jah. By the pen of 'Abd-u'l-Razzāq."³

In both the texts, the author refers to his work as *Ma'asir* but internally, there is no reference to him. The note in the Madina text has been penned either by the copyist or by some interested reader.

It is evident that the copyists and the readers of both the Mss. understood their work as the *Ma'asir*. The note speci-

¹ No. 121.

² MSU copy: p. 1.

³ IO Ms. last folio.

fically ascribes the authorship to Maulana 'Abd-u'l-Husain which agrees with the authorship given by the *Tabaqat-i-Mahmud Shahi*. Yet, it is difficult to explain why this work dealt only with the latter portion of the reign of Mahmud Shah Begda, and not the entire reign, as the note stated. And secondly, why was the reference to Maulana 'Abd-u'l-Karim and 'Ata-u'llah made. And, if Maulana 'Abd-u'l-Husain was dead by 895/1489 and the thread of narrative taken up from 896/1490 in this work, why no mention of the *real* author was made in the said note.

It is not possible to explore this question fully in a brief note and we reserve it for a future occasion when we discuss this work independently. It is undoubtedly a very valuable history of the reign of Mahmud Begda, especially of the latter portion of his reign from 896/1490 to 916/1510. It appears to have been written about 930/1523, in the reign of Muzaffar Shah. The author states that he has written this work in two parts, one dealing with Mahmud Shah and the other with his contemporaries; of this, only the first part is available to us.

TABAQAT-I-MAHMUD SHAHI :

This work has been used both by Nizam-u'd-din and Firishtah.¹ By the author's name but not by its own, it has been cited in the note given above.

In the *Gulzar-i-Abrar*, a seventeenth century history of divines and learned men, the author Maulana Muhammad Ghausi, speaks of a work of this name being written by Maulana 'Abd-u'l-Karim Nimdāhi who came from Shiraz to Ahmedabad. Here he wrote his work on the pattern of celebrated Arab histories.² That this Maulana wrote a history of Gujarat is confirmed by the note given above.

¹ Tabaqat Trans. III. xxix; Firishtah Text I. 5-6.

² Fazal Ahmad 'Afana, "*Azkar-u'l-abrar*" (Urdu translation of the above), Agra, Mufid-i-'Am Press, 1326/1909 p. 237-8.

Maulana Muhammad Ghausi speaks of Maulana 'Abd-u'l-Karim having a son but does not mention his having written a history.¹

The *Tabaqat* appears to be a universal history, having biographical notices of saints, learned men and divines, in addition to political history. It begins with the beginning of creation and comes down to 905/1499, divided in a *fatiha* and nine *tabaqats*, each dealing with a century of the *hijra* era, and finally a *khatimah* taking the story down to the first five years of the 10th century.²

Tirmizi has found two manuscripts of this work, one in the Library of the Eton College and the other in the Academy of Science, Tashkand.³

Tarikh-i-Sadr-i-Jahan

This again is a universal history, written by Faiz-u'llah bin Zain-u'l-'Abidin bin Husain Ziyānī, entitled *Qazi-u'l-quzat, Sadr-i-Jahān*.⁴

Being a history on so large a scale, this history is more concerned with the Islamic *milieu* than with India or Gujarat. Of the six Mss. to which Tirmizi refers, only the Bibliothecque Nationale text may be said to have matter dealing with this land.⁵

The *Sadr-i-Jahan* is evidently a monument of learning; it is inscribed to the reigning sovereign Mahmud Shah Begda and was probably written in the first decade of the 10th *hijra* century. However, it does not appear to be an important source for the history of Gujarat.

¹ Idem 238.

² Tirmizi *op. cit.* 130.

³ Idem 131.

⁴ Rieu I. 86-7.

⁵ Tirmizi *op. cit.* 131-4.

Ganj-i-Ma'ani

This is a history of the reign of Bahadur Shah in verse, the only copy of which, is in the Curzon collection of the Royal Asiatic Society of Bengal, Calcutta. It has been noticed by Ivanow in his Catalogue of that collection.¹ Tirmizi has also analysed it in his paper.

The author was a poet attached to Bahadur Shah and his name is given as Muti'i: this work he wrote about 939/1532 though the colophon records 941/1534. It throws fresh light on the dealings of Bahadur Shah with the Portuguese.²

CONTEMPORARY HISTORIES

The *Mirāt* belongs to what was the Augustan age of medieval Indian history, the age of Akbar and his two great successors, Jahangir and Shah Jahan. Intellectually, this age was one of the richest in Indian history, the efflorescence of nearly three centuries of Indo-Muslim interaction. Amongst other branches, a particular attention was paid to history, for not only were the Timurids keenly conscious of the past but the rejuvenated Mughal empire, once extinguished and then again revived in India, demanded a reappraisal of its own background.

History-writing therefore was a specially cherished art in the Court of Akbar and his successors. Apart from Memoirs, which also were written in good measure, like those of Gulbadan-banu Begum and Jauhar, history-writing took mainly three forms. Firstly, there were general histories of the Muslim world since its inception, like the celebrated *Tarikh-i-Ali*, which was an attempt to trace the thousand-year old history of Islam, in an year-wise annalistic form. Then there were the histories of Muslim rule in India, the most celebrated of which

¹ Ivanow, "Concise Descriptive Catalogue of the Persian Manuscript in the Curzon Collection" (Calcutta, Asiatic Society of Bengal, 1926). Book No. 251, p. 187-8.

² Tirmizi op. cit. 224.

was Nizam-u'd-din's work, the *Tabaqāt-i-Akbarī*. And finally, there were the histories devoted to a particular people or a particular region, like the *Tārīkh-i-Sher Shāhī* and the present work, the *Mīrāt*.

Gujarat which came in for a great deal of attention by virtue of its rich historical background, was dealt with in all the three forms of histories. The sources used by these histories were broadly the same as those by the *Mīrāt*. A brief account may therefore be given at this stage of these histories.

The earliest of these general histories was the celebrated *Tārīkh-i-Alfi*, one of the really monumental tasks undertaken by the Mughal scholars under the orders of the Emperor. It was intended to be a detailed history of the millenium which was coming to a close and in year-by-year, annalistic form, one of the earliest forms of Muslim historiography, it was to be a chronicle of events for this period.

It was commenced in AH 993/1585 by Mulla Ahmad Thattāwī and continued after his execution on Safar 15, 996/January 15, 1588 by Āṣaf Khān. The Mullā is said to have written the first two volumes and Āṣaf Khān the last, the final revision being done by Badā'ū'nī in AH 1,000/1591.¹

The *Alfi* is an important source-book for the history of the Sultans of Gujarat as the ample foot notes quoted by Bayley in his translation of the *Mīrāt* testify. We are not informed of the sources used by the authors but they appear to be the same as used by other writers. The greatest defect of the work is its inconvenient form of treatment which makes any systematic narration difficult. Sometimes, the dates are also confused particularly in the Bombay Ms. used by the Editors. In fact,

---

¹ Rieu *op. cit.* I, 117; Sachau & Etbe; Etbe *op. cit.* I, 40. Shaikh 'Abd-u'l-Kadir: "Descriptive catalogue of the Arabic, Persian and Urdu manuscripts in the Library of the University of Bombay", University of Bombay, 1935 p. 172. Elliot & Dowson *op. cit.* V, 150-7.

in its present form, this is a history which is difficult to use and hard to evaluate, more so in view of the fact that the Bombay Ms. is defective at places.

The next in chronological order is the celebrated *Tabaqāt-i-Akbarī* of Khwājāh Nizām-u'd-dīn Bakhshī. It is not necessary here to repeat the just praise showered upon this work by writers both medieval and modern.¹

The *Tabaqāt* was concluded in the year previous to which its author died and upto which it takes it account—namely, the 38th year of Akbar's reign, corresponding to AH 1002/1594 A.D.² It is, to quote its author, "a comprehensive history, which (should) present (s) in a clear style, in its different sections an account of the Empire from the time of Subuktgin which began with the year 367 A.H., when Islam first appeared in the country of Hindustan, to the year 1001 A.H., corresponding with the 37th year of the Divine Era."³

For the history of the Sultans of Gujarat, Nizām-u'd-dīn used nearly the same sources as Sikandar later did: he cites the following in the beginning of his work; *Tabaqāt-i-Mahmūd Shāhī Gujarātī*; *Ma'asir-i-Mahmūd Shāhī Gujarātī*; *Tarikh-i-Bahādur Shāhī*; and *Tarikh-i-Muzaffar Shāhī*.³

Nizām-u'd-dīn's account is more factual than that of Sikandar, particularly in the early reigns. In many places it agrees well with the *Mīrāt*, *Gulshan* and *Zafar-u'l-walāh* indicating thereby that all these three histories borrowed heavily from a single source, which was none other than the *Tārīkh-i-*

¹ For details of Nizām-u'd-dīn's life and his work, refer, Baini Prashad, Trans. "*The Tabaqat-i-Akbari* of Khwajah Nizām-u'd-dīn Ahmad", Volume III/Preface, Calcutta Royal Asiatic Society of Bengal (Bibliotheca Indica No. 225), 1939: pp. v-ixvi; Elliot & Dowson V. 178-82.

² T. A. Trans. *op. cit.* xix.

³ Idem xxi-ii & xxx-ii.

Shahādāt Shāhī. The reigns of Maḥmūd Shah II and Aḥmad Shah II are treated briefly, for unlike Sikandar he did not have first-hand information about this period. For Muzaffar Shah again, he is reasonably full.

The *Tabaqāt* on the whole, is an authority which is equal in importance to the *Mīrāt*. Being a political history, it does not include the numerous anecdotes, the sidelights in which the *Mīrāt* abounds. Yet, what it has, has been included on considerable evidence and cannot be set aside lightly. It has been ranked justly "amongst the best Persian histories and the most reliable source of our information".¹ Its style is generally "simple and vigorous but not grandiose and highly polished".²

The next general history, similar but later than Nizām-u'd-dīn's which among European writers has enjoyed a popularity greater than his, is Firishtah's "*Gulshan-i-Ibrāhīmī*" or as it is commonly known, "*Tārīkh-i-Firishtāh*".³ It was presented to Ibrāhīm 'Ādil Shāh in 1015/1607-8 and appears to have been completed about that date though subsequently, Firishtāh added to his work.⁴

Firishtah cites the same sources as Nizām-u'd-dīn for the history of Gujarat, with the addition of *Tārīkh-i-'Alfi* which had been completed by then.⁵ He does not appear to have borrowed largely from the *Tabaqāt* in his section of Gujarat but the two versions are almost parallel and at places almost synonymous, thus indicating a common source. However, Firishtāh's version is fuller and gives more details: it is not so

¹ *Tabaqāt* trans. op. cit. xxxv.

² Idem xxxvii.

³ Idem xxxii-iii: John Briggs, "*History of the Rise of Mahomedan Power in India*", Calcutta, R. Cambray & Co., 1908 (in 4 volumes) I. xlix-l: Firishtah Text I. 5-6.

⁴ Elliot & Dowson VI. 211-2: Briggs I. xlviii; Firishtah Pers. text I. 5.

⁵ Vide fn. 3 above.

matter of fact and precise as the *Tabaqāt* and gives a greater number of anecdotes and stories. This greater attention to local details which distinguishes Firishtah from his predecessor was mainly due to the fact that Firishtah wrote his history in the Dakhin and paid especial attention to the rulers of this area.

This attention and also the fact that though contemporaneous with Sikandar, Firishtah seems to have remained ignorant of his work, endows the *Gulshan* with an importance equal to that of the *Mīrāt* and the *Tabaqāt*. I have used for this work, the earliest lithographed edition of the *Gulshan* which was prepared by General Briggs and lithographed in Bombay in 1831—one of the earliest and best examples of Persian lithography in India.

Next in chronological order came the *Mīrāt*, finished in 1020/1611. Close on the *Mīrāt*, followed another history which was different from all its predecessors, not only in the language used but also in its viewpoint.

The *Zafar-u'l-wālih bi Muzaffar wa-alih*¹ is probably the only example of a secular history being written in Arabic in India. Its author, 'Abd-ul-lāh Muḥammad bin U'mar al-Makki al-Aṣafi Ulughkhani better known as Haji-u'd-dabir, belonged to an old Persian family domiciled in Patan since the foundation of the Gujarat dynasty whose members had become noted scholars in that city of schoolmen, famous for their learning in *fiqh nahw, ḥadīth*, and *tasawwuf*.

---

¹ Sir E. Denison Ross, Editor, "*An Arabic History of Gujarat: Zafar-u'l-wālih bi Muzaffar wa-alih*" by 'Abd-u'l-lāh Muḥammad bin 'Omar al-Makki al-Aṣafi, Ulughkhani, also known as, Haji-u'd-dabir. Edited from the unique and autograph copy in the Library of the Calcutta Madrasah: Indian Text Series: London, John Murray, Albemarle Street, Published for the Government of India. In 3 volumes: Volume I, 1909, Vol. II. 1921, Vol. III 1929.

Haji-u'd-dabir's father, Siraj-u'd-din 'Umar accompanied Bahadur Shah's suit to Makka with Aṣaf Khan before the Mughal invasion, in 941/1534.¹ Haji was born in the Holy City in about 946/1539 and when Aṣaf Khan returned to Gujarat, leaving Haji's father incharge of the household in Makka, he was about eight years of age. (955/1548).

Haji left Makka to return to Gujarat in 962/1595 when about 19 years of age. In 965/1557 he joined Ulugh Khan and except for a brief interregnum, served him till the Mughal conquest in 980/1572. He went again to Makka conveying the *wagf* money from Gujarat to the Holy City and returned the next year, to join another noble Sa'if-u'l-mulk in Khandesh. With him he remained till his death and then joined Fulad Khan in Dakhin. In 1014/1605 he was present at this nobleman's funeral—and after that, as Denisson Ross remarks, "we have no further record of Haji".²

Haji was alive in 1020-2/1611-3, for he consulted the *Mirāt*. It was also during this period, 1015-22, that he was engaged in completing the first draft of his history, which he never revised.³ This, together with the habit which Haji shares with Sikandar, namely, of adducing "as many as three versions of the same happenings", has resulted in a great deal of confusion in his history.

Haji's family had a much more intimate connexion with the royal family of Gujarat than his contemporary Sikandar. He furnishes information which was either not known to Sikandar or passed over by him, for instance the efforts made by Mahmud Shah III against the Portuguese or his gift of villages near Khambhayat as *wagfs* for Makka and Madina.

However, Haji-u'd-dabir did not have the advantages Sikandar had. His history seems to have been written outside

¹ Idem II. xx-xxv.

² Idem II. xviii-xix.

³ Idem II. ix-xii.

Gujarat, possibly in Makka, as Ross suggested.¹ He had therefore no access to the "trustworthy persons" on whom Sikandar based much of his narrative; he therefore relied mainly on written histories and memory. This is why his account of the reigns of Ahmad Shah III and Muzaffar Shah III is so brief, compared to that of Sikandar. His borrowing from Sikandar on separate slips of paper, introduced in his manuscript indicates that for him, the *Mirāt* had much to offer.²

With all its limitations and confusions, the *Zafar-u'l-walīh* is a first-rate history of Gujarat and India pertaining to the pre-Mughal age. Its value as a source material for this age too is very great.

The age of Akbar also saw the composition of two other chronicles pertaining to the Sultans of Gujarat—Syed Mahmud bin Munawwar-u'l-mulk Bukhari's *Tārīkh-i-Salātin-i-Gujarāt*³ and Abu Turāb Walī's *Tārīkh-i-Gujarat*.⁴ The former is undated and the latter was written some years after 994/1585, but from internal evidence, it is clear that both belong to the latter period of the reign of Akbar.

In the beginning of his work, Syed Mahmūd bin Munawwar-u'l-mulk Bukhari remarks that he has written a few lines bearing on the *Salatin-i-Gujarat*—and hence the name of the chronicle.—The composition of the work in the reign of Akbar is indicated by several facts: firstly, he cites Akbar by name and with his full titles, during his description of Ahmedabad.⁵ He refers to Humayun as *jannat-ashī'āni*, at several places,

¹ *Zafar-u'l-walīh* II. x.

² *Idem* I. 231 & III. 7.

³ No. 271, Bodleian Library, Oxford: *Ethe & Sechan op. cit.* I. 144.

⁴ Or. 1818, British Museum; *Rieu op. cit.* III. 967-8; E. D. Ross, editor, "*A History of Gujarat*" by Mir Abu Turab Wali. Bibliotheca Indica, Calcutta, 1909.

⁵ *Tārīkh-i-Salātin-i-Gujarat op. cit.* fol. 6/a.

an appellation which was current in the reign of Akbar, but does not refer to Akbar as '*arsh-ashi'āni*, indicating thereby that it was written while Akbar was yet alive.¹ Lastly, he quotes the celebrated chronogram which Firishtah writes was composed by his father and which Bada-u'ni says, was written by Mir Saiyyid Ni'mat-ul'lah, a close companion of Islam Shah, which is also quoted by Nizam-u'd-din and Firishtah and appears to have become current in the last years of the 10th century hijra.²

As such, it is not possible that Syed Mahmud would have been the son of Syed Jalāl Munawwar-u'l-mulk who flourished in the reign of Muzaffar Shah and on whose authority Sikandar relates several stories of the piety and generosity of that prince: it is likely that he was one of his descendants.³ Regarding his life, we know almost nothing.

The *Tarikh-i-Salatin-i-Gujarat* is a scattered and disjointed account of the Sultans of Gujarat. It has little form or internal cohesion but is comparatively rich in dates and furnishes several new facts about the history of Gujarat—for instance it writes, that [Humayun burnt Khambhat to the ground.⁴ It also gives a detailed account of the last encounter of Bahadur Shah with the Portuguese.⁵ It is a valuable but not an indispensable source for the history of this age.

¹ Idem fols. 15/a, 17/a, 17b, 18/a.

² *Tabaqat* trans. III. 392: Firishtah Text II. 449: Zafar-u'l-walīh I. 330 & III. 39: *Tarikh* fol. 21/b. (The) *Muntakhab-u'l-tawarikh* of 'Abd-u'l-Qadir bin Malukshah-al-Bada-u'ni. Text Edited by W. N. Lees (Vol. I.) Kabir-u'd-din Ahmad & Moulwi Ahmad 'Ali (Vols. II & III). Translated by G. S. A. Ranking (Vol. I.); W. H. Lowe (Vol. II) & Wölseley Haig. Calcutta Royal Asiatic Society. Text 1869, Translation 1884-1925. Text I. 415, Translation I. 533.

³ Cf. Ross in Zafar-u'l-walīh II. vi.

⁴ *Tarikh* fol. 16/a; Cf. *Tarikh-i-Gujarat* 20.

⁵ *Tarikh* fol. 19/b-20/b; Cf. *Tarikh-i-Gujarat* 34-5.

Abu Turab Wali's *Tarikh-i-Gujarat* is a history of Gujarat during and after Bahadur Shah's reign. In its account of the reign of Bahadur Shah, it has a great similarity to the preceding work, especially in the stories it relates about Humayun's campaign in Gujarat. Subsequently, it dilates on the Mughal activities in Gujarat but summarises the internal politics which is given in greater detail in the *Mirāt*. Unlike Sikandar however, Abu Turab gives in substantial detail the story of Muzaffar Shah's birth, the central fact of many conflicts in this period.

Abu Turab's history is particularly valuable because of the intimate participation its author had in the politics of Gujarat during this age. Like Haji-u'd-dabir, Abu Turab belonged to a family which had grown old in the service of the Sultans of Gujarat.¹ Being a Sayyid and associated with the *maghribi* order of Sufis, his people enjoyed a special position which they enhanced by their learning. The time-span involved makes it difficult to believe that Abu Turab enjoyed a high position in Bahadur Shah's reign; the Shah Abu Turab of whom Sikandar speaks as having occupied a distinguished place in the court of that ruler must have been a different man.

For Abu Turab Wali died in 1005/1596 and the reference in the *Mirāt* relates to the year 938/153.² For having reached the distinguished position, he is said to have occupied, he must have been at least 30 or 35 years old and thus, if he was the same man, he would have been above a hundred years old when he died—an unlikely possibility.

---

¹ For a biography of Abu Turab Wali, see Introduction to *Tarikh-i-Gujarat*: Beveridge & Bains Prasad, transl. The *Maathir-u'l-Umara* by Samsam-u'd-daula & Abd-u'l-Hay (Bibliotheca Indica, Calcutta 1911-41), Vol. I. 142-5: Text of same, III. 280-5.: Blochmann in *A'in-i-Akbari* (The *Ain-i-Akbari* by Abul Fazl Allami, translated by H. Blochmann; Calcutta, Bibliotheca Indica, 1873), Vol. I. 506-7.

² *Mirāt* Text 279.

The Mīrāt as History

The extent to which the *Mīrāt* eclipsed its rival histories may be said to be surprising. It threw its predecessors, like the *Bahadurshahi* so completely in the shade that no manuscript of it is known to exist—while its own have proliferated all through the 17th, 18th and 19th centuries. Later writers from Haji-u'd-dabir borrowed heavily from it so much so that 'Ali Muhammad did little more than to summarise it in his chapters on the Sultans of Gujarat, in the *Mīrāt-i-Ahmadi*.¹ Had it not been such an excellent source for the political and cultural history of this period, one would have been tempted to say that this recognition was beyond the limits of *Mīrāt*'s own excellence.

Nevertheless histories like *Tabaqāt-i-Akbarī*, *Gulshan-i-İbrāhīmī*, *Zafar-u'l-wāliḥ*, *Tāriḫh-i-Alfī*, the newly discovered *Ma'athir-i-Mahmud Shahi*—not to speak of Syed Mahmud's *Tāriḫh-i-Salātīn-Gujarat* and Abu Turāb Wall's *Tāriḫh-i-Gujarat* are sources which are independent of the *Mīrāt* and absolutely indispensable for any history of Gujarat for this period. In fact, with a number of natural differences, there is a parallelism between the *Mīrāt* and the first four histories cited above—a parallelism born out of dependence on common sources. For political history, it may even be hazarded that Nizam-u'd-din and Firishtah were better and more experienced historians—and were less affected by Sikandar's prejudice in favour of his patrons, the Bukhari Syeds of Dholka.

Sikandar's work is undoubtedly weak in the case of the early Sultans of Gujarat. For instance, he inexplicably omits the account of the last years of the reign of Ahmad Shah I, a *lacunae* which Bayley filled by reference to *Tabaqāt-i-Akbarī*.² He is on firmer grounds when he has *Bahadurshahi* and other histories to work upon—and his account of the middle Sultans

¹ *Mīrāt-i-Ahmadi op. cit.* I. 41-96.

² Bayley *op. cit.* 114-8.

of Gujarat, may be said to be roughly parallel to other historians.

Sikandar comes into his own with the accession of Mahmud Shah III, for which he relied on the information he had gained from his father and brother. His treatment of the internal politics, the squabbles which enmeshed the throne of Gujarat during its last years may be said to be the most detailed of any history. But even here, Sikandar is guilty of omission; he does not say a word about the doubt attaching to the parentage of Muzaffar Shah III, the cardinal fact which coloured the squabbles of this era.

So far as political history therefore, is concerned, the *Mirāt* certainly does not gain by comparison with the meticulous, factual Mughal histories like the *Tabaqat* and the *Gulshan*. But when it comes to stories, anecdotes, sidelights on the history of this period, biographical vignettes, the *Mirāt* is a class by itself.

Other historians like Firishtah also revel in such anecdotes. But Sikandar, as he writes in his preface, had made special efforts to ascertain facts and stories. All through his narrative, such stories are interspersed: the account of each reign is garnished with anecdotes reflecting the piety, generosity and benevolence of these rulers. Especially is this the case with Mahmud Shah Begda and his successor Muzaffar Shah; a number of revealing anecdotes illustrate the piety and greatness of these Sultans, undoubtedly, the greatest in the history of the Sultanat.

It is this weakness for stories which leads Sikandar at times into reproducing as many as three versions of the same incidents—for instance in case of the murder of Mahmud Shah III where we have the remarkable case of the version in one manuscript, the Hyderabad text, being materially at variance with others.¹ Here it is evidently the author's anxiety to get

---

○ ¹ *Mirat* text 374-81.

as much information as possible and place it before the reader, which is at fault; Sikandar, feeling himself hardly to be in a position to judge, has placed all the material before the reader and left him the task of sifting the truth.

These stories, probably not very trustworthy from a strictly historical point of view, form some of the most valuable portions of the *Mīrāt* for they serve as an index of the ethos which inhered in that age as a whole, the values and superstitions which were characteristic of those men. It is in this context that the next feature which distinguishes the *Mīrāt* also comes out in bold relief.

It will not be an exaggeration to say that either deliberately or otherwise, Sikandar was as much inclined to write a history of the Bukhari Syeds of Batwa and Dholka, as that of the Sultans of Gujarat. Like all medieval people, he had an implicit faith in miracles and a tremendous veneration for pious men—and in addition, in this case, he had his own family loyalty to the Bukhari Syeds of Dholka.

This partiality of Sikandar, inadvertently brings out a facet of the polity of that age which would otherwise have remained concealed, namely, the latent and sometimes overt conflict between the secular and religious authorities of the realm. The alliance between the divine and the ruler, the saint and the sultan was never too perfect not to admit rivalry—and in Gujarat from the time of Qut-bu'd-din Shah to Sikandar Shah when the Sultanat was in its prime, Ahmedabad was rarely free of the rivalry of Batwa. Of this latent struggle, Sikandar becomes an unconscious recorder; in no other historian we find this aspect of the Sultanat of Gujarat as adequately pictured.

It will possibly help us to underst and Sikandar better if we understand the personal ideal which he placed before himself, the frame of reference by which he judged men and events. In many ways, Sikandar was representative of his age, partaking its strength and weaknesses. For him, the prime qualities of a ruler were personal bravery, generosity and loyalty to

faith evidenced by meticulous performance of the required duties and reverence for holy men. Sensuality was not a negative value and drunkenness only moderately so: a moderate indulgence in drink was a normal feature unless the ruler was an exceptionally pious one like Muzaffar Shah in whom this abstemiousness became a positive virtue.

As a ruler, he was to be benevolent and gentle but not feeble. The most reprehensible quality in him could be first cowardice which in case of Muhammad Shah justly lost him his throne or stinginess which accounted for Dā'ūd Shah. Even wanton cruelty could be understood if not extenuated but not these vices; and next in order was lukewarmness towards the faith. Sikandar sees not only dramatic justice in Qut-bu't-din Shah being killed by the sword given to him by Shah 'Alam but the event has a sort of compulsion for him, a nemesis which overtook the erring monarch for his aberration from the path of rectitude.¹ And here what, Sikandar took in account were not philosophical truths, but punctilious observances of external rites and duties.

Veneration of saints moreover, was a very positive value for Sikandar, and the greater was the humility shown, the greater was the virtue. Numerous are the stories in the *Mirat*, for instance that of Malik Muhammad Ikhtiār where the renunciation of wealth is shown to have a definite moral grandeur. Similarly, he views favourably the readiness with which the once powerful noble, the trusted confidante of Mahmud Shah Begda undertook to do menial tasks for his preceptor Mulla Kabir.²

Piety, self-abnegation, serenity and unaffectedness from bodily wants and pleasures were the qualities which Sikandar saw necessary for a sufi saint: similarly, learning was essential for a divine, a *Mawlana*. No Sultan could be said to be worth much unless he prized scholars and rewarded poets and was

¹ Mirat Text 90-1.

² Mirat Text 152-4.

a patron of arts in general—from architecture to gardening, from music to calligraphy. It was the pride of Sikandar that the Sultans of Gujarat were men who knew to value men.

These are some of the values with which Sikandar wrote and which have inhered in the texture of his work. In holding them, Sikandar was not being peculiar for these were the values which were generally held in his days.

On the whole, Sikandar's history is a genuinely honest attempt to understand and recreate an age which even in Sikandar's time was no more. That Sikandar had no bias it would be unjust to claim; even superficially, it will be easy to point out that he was not being unduly fair to some of his predecessors, for instance, Ārām Kashmīrī. But he did make an attempt to search for the truth, a laborious attempt which was possibly spread over a number of years and took considerable pains to record what he felt to be a truth—and the result was a history of the land which he loved, a history which could be a thing of pride for any land and any age.

Sikandar bin Miyan Manjhu: the Author of the Mirāt

Like a number of other history-writers of the Mughal era, Sikandar was a state official of the middle category—neither very high up in the aristocracy, though a mss. of the *Mirāt* has the flattering superscription "*nadīm-i-Jahangir*",¹ in it reference to him, nor a mere functionary of the lower orders.

In the beginning of his work, he calls himself as "Sikandar ibn Muhammad waf. Manjhu ibn Akbar". Both Jahangir and I'timād-daula refer to him as Shaikh Sikandar. In the above referred superscription, he is called, "*Maulana Sikandar*".²

¹ Rieu *op. cit.* I. 287.

² *Mirāt* Text p. 1; Superscription on the frontpiece of the Poona text of the *Mirāt*, referred to by Chaghtai in *Bulletin op. cit.* 128; *Tuzuk-i-Jahangiri* or *Memoirs of Jahangir* (Oriental Translation Fund, London, Royal Asiatic Society, 1909), p. 427. Rieu *op. cit.* I. 287.

These epithets testify to his learning and piety regarding which he had acquired a reputation due to his book.

Though Jahangir calls Shaikh Sikandar a Gujarati, his father entered Gujarat first with Humayun, as his attendant and librarian. It seems probable that he had accompanied the Mughals from Central Asia, though this is by no means certain.¹ In this capacity, Miyan Manjhu accompanied the Emperor on his campaign in Malwa and Gujarat: but subsequently, either he did not go back to Agra with Humayun or returned to Gujarat when the Mughal fortunes ebbed sadly in northern India.

For, we hear of him next as the trusted lieutenant and a spiritual follower of Syed Mubarak Bukhari,² a prominent member of the clique which rose to power after the death of Mahmud Shah II. They placed Ahmad Shah II on the throne and in his name divided and ruled the kingdom until the inevitable internecine conflicts brought about the downfall of the entire structure.

As the lieutenant of Syed Mubarak, Shaikh Muhammad 'urf Miyān Manjhu—to give him the benefit of his full name—was sent to convince Mubarak Shah of Khandesh when he advanced on Ahmedabad to assert his claim in preference to the child Sultan. This task Miyān Manjhu carried out with exemplary skill and diplomacy, so much so that even his adversary was so pleased that he offered to reward him—an offer which Miyān Manjhu declined with his customary finesse, to receive a larger reward at his master's hand.³

---

¹ Mirat Text 310: this inference is drawn from the fact that since Mughals studied not only Persian but also Turkish, their librarian must also have been well-versed in it and is therefore likely to have come with them from their Central Asian homes.

² Idem 362.

³ Mirat Text 392-6, 397.

Whatever its material rewards, the loyalty of Miyān Manjhu and his son towards their patrons seems to have been absolutely genuine as the entire work of Sikandar is witness to. Sikandar saw the light of the day as he himself writes, in the year Mahmud Shah II was martyred; when that event actually occurred, he was a "milk-drinking" infant but his father and elder brother Shaikh Yusuf, "were acquainted with the events".¹

During the squabbles which followed the return of Mubarak Shah and the partition of the kingdom between these king-makers, Miyān Manjhu took an important part as the envoy, spokesman and trusted confidante of Syed Mubarak. His skill was often appreciated by other nobles who contended with the Syed and Syed Mubarak himself valued his services greatly and listened to his counsels.²

After the battle near Mahmudabad, in which Syed Mubarak was killed, Miyān Manjhu continued in the service of his son, Syed Mirān, for whom also he acted as an envoy and spokesman.³ Sikandar does not speak of him after this: it is he himself who comes into prominence.

Syed Mirān passed away in 980/1573 and slightly after when Akbar arrived in Gujarat on his first campaign, Syed Mirān's son and successor, Syed Hāmid joined him near Kadi.⁴ Sikandar, a young man of about twenty, was then in his service. It was as such that he accompanied his master to the siege of Khambhat, then occupied by the Mirzās, and later joined the expedition which spelled the doom of the last, unhappy Sultan of Gujarat, Muzaffar Shah III—which chased

---

¹ Idem 361.

² Idem 402, 405-8, 414: also his dreams in which Syed Mubarak is said to have appeared to him: 423: Sikandar's praise for Syed and report of his miracles. 420-3.

³ Idem 423-5, 435, 437-8.

⁴ Idem 445, 452.

him to the utter end of the peninsula of Saurashtra, captured him through a treacherous betrayal and ultimately witnessed his tragic suicide.¹ Undoubtedly, it was this tragic finale to what once had been grand drama, which inspired Sikandar to undertake the quest of a lifetime.

Under the Mughals, Sikandar continued in the service of his patrons, as the steward of their *jagirs*,² until about the 5th year of Jahangir's reign when in about 1610, he joined Imperial service. During these years, he pursued his favourite study, the history of the Sultans of Gujarat, and collected numerous stories anecdotes from the "trusted and knowledgeable persons of Gujarat", whom he so frequently quotes in his work. This was the study which culminated in his *magnum opus*—the *Mirat-i-Sikandiri*, which was completed on Rabi I. 9, 1020/ April 29, 1613.³

This work gave Sikandar, a well-deserved reputation for being an "authority" on this period, as Jahangir remarked. It also obscured his other interests—as a mentor and a Sufi. He also wrote another work mainly concerned with *tasawwuf* and maxims—the *Nukat-ul 'Arifin*, of which only a single copy survives.⁴

Three years later, Sikandar journeyed to Agra, where he presented a copy of his work to one of Jahangir's notable minis-

¹ Idem 456, 465, 468.

² Rieu *op. cit.* III. 1084. Rieu makes this statement on the authority of Nayyar-i-Rakhshan in BM ms. Or. 2060 Sec. XIX fol. 128. (Rieu III 1056). Nayyar-i-Rakhshan was a noted scholar of Delhi who also appended a note to the BM ms. *Tarikh-i-Mahmud Shahi* and to whom Syed Ahmad noticed in his *Athar-u's-sanadid*. Tirmizi *op. cit.* 123.

³ This date is given in the Bodlein Ms. of the *Mirat* No. 273 : Sachau & Ethe *op. cit.* I. 145. The year is given by 'Ali Muhammad Khan, *Mirat-i-Ahmadi op. cit.* I. 41.

⁴ Chaghtai in Bulletin 128 fn. 6.

ters; the present Poona text, which has the superscription that "Shaikh Sikandar, who is the author and compiler of this history, came to this *faqir* on Wednesday, the 5th of the month of Shā'aban, year 1023 September 10, 1614: written by *al-faqir al-haqir* I'timad-u'd-daula".¹

By now Sikandar was an old man of sixty-one: he had completed the *Mīrāt* at fifty-eight and in a few years, it had acquired a reputation. These last years appeared to have passed quietly. When Jahangir arrived in Ahmedabad during his tour undertaken in his 12th regnal year (1026-27/1617-18) he found him ensconced in a *hawali* famous for its excellent figs. The Emperor, fond of good fruits visited the garden on Thursday, January 8, 1618. "At the end of the day", he writes, "I went to the little garden of the *hawali* (mansion) of Shaikh Sikandar, which is situated in the neighbourhood of this (Rustam-khan-bari) garden, and which has exceedingly good figs. Shaikh Sikandar is by origin a Gujarati, and is not wanting in reasonableness and has complete information about the Sultans of Gujarat. It is now eight or nine years since he has been employed among the servants (of the State)."²

This is the last we hear of Sikandar, at the age of seventy-five. His old age does not seem to have been an unhappy one. He had been "recognised", his services had been appreciated, even the ruler of the day had paid him the supreme compliment of visiting him at his residence—even though that may have been due to the excellence of his figs, not his history! We do not know when he died: it could not have been much later.

If it is possible to create the portrait of a man from his work, Sikandar appears to be an epitome of his age. He was a believer in *pīrs* and miracles in an age when to be *be-pīr* meant utter bewilderment and miracles were accepted at their

¹ Idem 128.

² *Tuzuk-i-Jahangiri op. cit.* 427.

face value. His work reflects his three attachment—his attachment to his patrons, the Syeds, to their masters, the Sultans of Gujarat with their glorious past and to Gujarat itself which was great once but was so no longer. Possibly, it was the nostalgia of an old man, for Gujarat under Akbar was no less prosperous than Gujarat under Mahmud Begda but to Sikandar who recreated a lost age on these pillars of belief, it was a cherished faith, he was not willing to abandon.

35266

BIBLIOGRAPHY

CATALOGUES

1. C. Rieu, "*Catalogue of Persian Mss. in the British Museum*". In 3 volumes and a Supplement. London, British Museum. 1879, 1881, 1885 & 1895.
2. H. Ethe, "*Catalogue of the Persian Manuscripts in the Library of the India Office*", Vol. I. Oxford for India Office, 1903. Volume II., Revised by Edward Edwards: Oxford, Clarendon Press, for Secretary of State for India, 1937.
3. E. Sachau & completed by H. Ethe, "*Catalogue of Persian manuscripts in the Bodleian Library Oxford*", Part I. Oxford Clarendon Press, 1889.
4. H. Ethe: "*Turkish, Hindustani, Pushtu & Additional Persian Manuscripts in the Bodleian Library Oxford*" Part, II of above: Oxford, Clarendon Press, 1930.
5. E. G. Browne, "*Catalogue of Persian manuscripts in the Library of the University of Cambridge*", Cambridge University Press, 1896.
6. E. G. Browne: Completed & edited by R. A. Nicholson, "*A Descriptive Catalogue of the Oriental Manuscripts belonging to the late E. G. Browne*". Cambridge University Press, 1896.
7. E. G. Browne: "*Handlist of Muhammedan manuscripts preserved in the Library of the University of Cambridge*". Cambridge University Press, 1900.
8. W. Ivanow, "*Concise Descriptive Catalogue of the Persian manuscripts in the Collection of the Asiatic Society of Bengal*", Calcutta Asiatic Society of Bengal, 1924.
9. K. S. Maulwi A. Muqtadir, "*Catalogue of Arabic & Persian Mss. in the Oriental Public Library, Bankipore*", Vol. VII, Indian History, Patna, 1921.
10. K. B. Shaikh 'Abdu'l Kadir-i-Sarfraz, "*A Descriptive Catalogue of the Arabic, Persian and Urdu manuscripts in the Library of the University of Bombay*", University of Bombay, 1935.

11. W. Ivanow, "*Concise Descriptive Catalogue of the Persian manuscripts in the Curzon Collection, Asiatic Society of Bengal*", Calcutta Royal Asiatic Society, 1926.

12. C. A. Storey, "*Persian Literature : a Bio-bibliographical Survey*", London, 1937-9.

13. M. U. Kokil, "*Forbes Gujarati Sabha, Mumbai-na Farsi Hastlikhit grantho-ni Namavali*. Bombay, Forbes Gujarati Sabha, 1950.

PERSIAN TEXTS : MANUSCRIPTS, LITHOGRAPHED AND PRINTED

(The) *Mirāt-i-Sikandari* of Sikandar bin Shaikh Mahammad 'urf Miyān Manjhu :

- i. Itihas Sanshodhak Mandal Poona Text.
- ii. Asiatic Society of Bengal, Calcutta Text.
- iii. Salar Jang Museum, Hyderabad Text.
- iv. India Office, London, Text.
- v. Pir Muhammad Shah Library, Ahmedabad Text.
- vi. Lithographed Text : Fath-al-Karim Press, Bombay : 1307/1890.

Translation into English :

E. C. Bayley, "*Local Muhammadan Dynasties—Gujarat*" :
" London, W. H. Allen & Co. 1886. : 9th volume of
The History of India as told by its Own Historians
Series.

Fazlullah Lutfullah Faridi, translator, "*Mirāt-i-Sikandari
or the Mirror of Sikandar by Sikandar the son of
Muhammad alias Manjhu, Gujarati*". Dharampur,
Education Society's Press, no date.

Translated into Gujarati

Atmaram Motiram Diwanji translator, "*Mirāt-i-Sikandari,
Sikandar krat Gujarat-na Sultano-no Itihas*" Haji
Sulaiman Lodhia Granthmala No. 4; Ahmedabad
Gujarat Vernacular Society, 1914.

Tarikh-i-Mahmud Shahi of Mullā 'Abd-u'l-Karīm Hamdānī

British Museum Ms. : Or. 1819.

India Office Ms. : No. 3842.

Muzaffar Shāhi, of Mīr Sayyid 'Alī Qanī of Kashan (?)

Edited & translated into Gujarati by Abu Zafar Nadvi &

C. R. Naik, Ahmedabad, Gujarat Vidya Sabha, 1942.

Tarikh-i-Alfi of Mullā Ahmad Thattāwī & Others.

Bombay University Text.

(The) *Tabaqāt-i-Akbarī* of Khwājāh Nizām-u'd-dīn Ahmad

Bakhshi Vol. III. Edited by B. De & Maulvi Hidayat Husain.

Calcutta, Asiatic Society of Bengal, 1935.

Translated into English by B. De & Bainī Pershad. Cal-

cutta Asiatic Society of Bengal 1939.

Gulshan-i-Ibrāhīmī or *Tārikh-i-Firishtāh* of Muhammad Qāsim

Firishtāh : 2 Vols.

Bombay lithograph Text 1832.

Translated into English by John Briggs as *Rise of Muhammedan*

Power in India 4 volumes. Calcutta, R. Cambray & Co. 1910.

Zafar-u'l-walīh bi Muzaffar wa-alīh (*Arabic History of Gujarat*)

of 'Abd-u'llāh Muhammad bin 'Omar al-Makki, al-Asafi

Ulughkhani. Edited by E. Denisson Ross : *Indian Texts*

Series : London, John Murray for Government of India : in

3 volumes, Vol. I. 1909, II. 1921 & III. 1929.

Tārikh-i-Salātīn-i-Gujarāt of Syed Mahmud bin Munawwar-u'l-

mulk

Bodleian Library, Oxford Ms. : Cat. No. 271.

Tārikh-i-Gujarāt of Abū Turāb Walī

Edited by E. Denisson Ross as "*A History of Gujarat*"

Calcutta, Asiatic Society of Bengal, 1909.

(The) *Mā'athir-u'l-umara* of Samsam-u'd-daula & 'Abd-u'l-Hay

edited by Vol I Maulwi 'Abdur-Rahim (1888) Vol. II, by

Maulwi 'Abdur Rahim & Mirza Ashraf 'Alī (1890) Vol. III

by Mirza Ashraf 'Alī (1891).

3 volumes, Calcutta, Asiatic Society of Bengal
Translated into English by H. Beveridge & Baini Prasad.
2 volumes, Calcutta, Asiatic Society of Bengal. Vol. I.
1911-41.

(The) *Ā'in-i-Akbarī* of Ab-u'l-Faḍl 'Allāmi
Vol. I. translated by H. Blochmann. Calcutta, Asiatic
Society of Bengal, 1873.

(The) *Mīrāt-i-Aḥmadī* of 'Alī Muhammad Khan,
Edited in 2 volumes & a Supplement by Syed Nawab Ali.
Baroda, Oriental Institute. Vol. I. 1928, Vol. II. 1927,
Supplement 1930.

Supplement only translated into English by Syed Nawab Ali
& C. N. Seddon. Re-issue corrected, Baroda, Oriental
Institute, 1928.

(The) *Khulāṣat-u'l-tawārīkh* of Sujān Rai Bhandari
Edited by Zafar Hasan, Delhi 1918.

(The) *Muntakhab-u'l-tawārīkh* of 'Abd-u'l Qādir bin Malukshah
al-Bada'u'nī. Text Edited by W. N. Lees (Vol. I.), Kabir-
u'd-din Ahmad & Maulwi Ahmad 'Alī (Vols. II & III).
Translated by G. S. A. Ranking (Vol. I.), W. H. Lowe
(Vol. II) & Wolseley Haig. Calcutta Royal Asiatic Society.
Text 1869, Translation 1884-1925. Text I. 415, Transla-
tion I. 533.

RECENT WORKS: ENGLISH, URDU AND GUJARATI

Elliot, Sir H. M.: *The History of India as told by its own
Historians*.—Edited from the posthumous papers of
Sir H. M. Elliot by Prof. John Dowson. 8 volumes,
London, Trubner & Co. Vol. V 1873, Vol. VI 1875 &
Vol. VIII. 1877.

Rizvi, S. A. A.: *Source Book of Medieval Indian History in
Hindi*. 7 volumes. Aligarh, Deptt. of History, Muslim
University. 1956-9.

Faḍal Ahmad: *Azkar-u'l-abrār* (Urdu translation of *Gulzār-i-
Abrār* of Maulana Muhammad Ghauthi) Agra, Mufid-
i-'Am Press, 1326.

- K. M. Jhaveri & Abu Zafar Nadvi: *Gujarati-o lakhela farsi grantho*. Ahmedabad, Gujarat Vernacular Society, 1935.
- S. A. A. Tirmizi, "The Contemporary Persian Chronicles of the Sultans of Gujarat—A Study" *Islamic Culture* XXXII (1958), 121-34.
- S. A. A. Tirmizi, "Chronicles of the Later Sultans of Gujarat" *Islamic Culture*, XXXII. 221-31.
- M. A. Chaghtai, "Sources of the Mirat-i-Sikandari" *Journal of the Gujarat Research Society* Vol. VI. 15-21.
- M. A. Chaghtai, "A Manuscript of the Mirat-i-Sikandari" *Bulletin of the Deccan College Research Institute*, IV. 127-35.
- B. M. Gai, "Development and character of Persian language in the State of Bombay" *Islamic Culture* XXX.
- S. A. A. Tirmizi, "Tarikh-i-Salatin-i-Gujarat—A Study of its Author and Manuscript" *Proceedings of the XVII Session of the Indian History Congress*, 258-9.
- A. B. M. Habibullah, "Undiscovered Source Books of Pre-Mughal History", *Proceedings of the III Session of the Indian History Congress*.
- A. B. M. Habibullah, "Are Tabaqat-i-Mahmud Shahi, Ma'athir-i-Mahmud Shahi and the Tarikh-i-Sadr-i-Jahan Identical?" *Proceedings of the X Session of the Indian History Congress*.
- A. A. A. Fyzee, "A Descriptive Handlist of Arabic, Persian and Urdu Mss. in the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society". *Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society* Vol. III.
- C. H. Shaikh, "A Descriptive Handlist of the Arabic, Persian & Hindustani Mss. belonging to the Satara-Historical Museum, at present lodged in the Deccan College Research Institute, Poona" *Bulletin Deccan College Research Institute*, Vol. IV.

NAME INDEX

- Abā khān —Sultān Maḥmūd Begda's son : poisoned at Sultān's orders because he was caught and ejected from a house forcibly for having entered it with indecent motives. 169
- 'Abd'ul Awwal, Mīr Syed —One of the Syeds of Batwa. 366
- 'Abd'ul Karim —See I'timād khān
- 'Abd'ullah Khān Arrives from Malwa after its conquest by Akṭar—is given the contents of two ships which had that very day arrived from Jeddah—an instance of Changiz Khān's munificence. 436
- 'Abd-ur-Rah — 367
- Khwājah
- 'Abd'ullah, Malik—Shaḥna-i-fil at the time of Sultān Maḥmūd Begda-assembles Elephants at his orders to cow down rebellious nobles at the beginning of his reign. 97
- 'Abd'ul Muḥk —'Ain ul muḥk's brother : killed in war against Bhīm of Idar during Sultān Muzaffar's reign. 178
- 'Abd'ul Qādir, Qāḍī —Envoy sent by Humāyūn to Bahādur Shāh. 296
- 'Abd'ul Salām, Syed —Rasūldār of Syed Mubārak—killed in the battle of Maroli. 451
- 'Abd'us Ṣamad, Khān —Pīr of Maḥmūd II. 400
- 'Abd-ur-Rah Wahāb, Syed —Spiritual guide of Syed Mubārak : story of Syed Mubārak sending food to the 421-faḳīrs collected in his household. 22

'Abd'ul Wāhid, —	376
Khawājāh	
Abhu, Nājik —	Musician in Daryā Khān's household. 333
Abi Ishāq, —	At Batwa 366
Shaikh	
Abū bin Azdar —	Given his father's Title of Azdar Khan
Khān	by Bahādur Shāh. 260
Abū Bakr —	Sultān of the Tughluq dynasty: lost
	his throne in the quarrel with Muḥammad Shāh in the year 792-3 A. H. 13
	—Struggle of throne with Muḥammad Shāh Tughluq: is imprisoned by his
	army and dies. 14
Abū Jīu Gujarātī —	Given the title of Nāṣir-'ul-mulk by
	Sultān Maḥmūd II. 362
Abū Jīu Tānk: —	Messenger sent to overtake the bearer
Nānak	of Bahādur Shāh's imprudent letter to
	Humāyūn. 304
	—Given the title of 'Wajīh-'ul-mulk' and
	became wazīr during the reign of
	Sultān Aḥmad II. 304
	—Demands leave to go to his jāgīr due to
	fear: story of him and Daryā Khān. 335
Ab-'ul-Khair, —	Left in Sorath by Aḥmad Shāh to collect
Syed	Salāmi (tribute) 44
Abū Khān —	Given Baroda by 'Imād-ul-mulk in the
Ḥabāshī	reign of Sultān Aḥmad Shāh. 408
Abū Rab Khān —	Brother of Nāṣir-ul-mulk, sent to call
	Afḍal Khān at Pānkor Nākā by Sultān
	Maḥmūd II. 353
Ādam Afghān —	Is defeated by the rebel forces led by
	Jīwan and Prayāgdās at Nadiād at the
	accession of Sultān Aḥmad Shāh. 30

- Ādam, Salahdār —Salahdar (armour bearer) or Sultān
 Maḥmūd Begda : killed unnecessarily
 by Bahā-ul-mulk who flies afterwards. 113
- Ādil Khān —Requests Muzaffar Shāh II to allow him
 to pursue Rāna Sāngā during the
 Sultān's expedition to Mālwa. 192
- Ādil Khān —Ruler (Hākīm) of Asir and Burhānpur,
 Rārūqī is threatened but excused by Sultān
 Maḥmūd Begda because he did not
 perform his duties well. 147
 —Confusion at his death. 148
- Ādil Shāh —Husband of Rāni Ruqīyyāh, daughter
 of Sultān Muzaffar II. 232
- Afḍal Khān —Wazīr of Sultān Bahādūr : is retained in
 his place by Sultān Maḥmūd Shāh II. 361
- Afḍal Khān —Was at Aḥmedabad at the time of the
 death of Sultān Bahādūr. 323
 Wazīr
 —Is displeased at the praise bestowed on
 'Imād-ul-mulk. 324
 —Tries to antagonise Ikhtiyār Khān
 against 'Imād-u'l-mulk. 325
 —Advises 'Ālam Khān not to proceed
 further in the matter regarding Jarjī. 347
 —Summoned by Sultān Maḥmūd Shāh II
 after the plunder of 'Ālam Khān's
 residence. 353
 —Is killed by Burhān after refusing to
 cooperate with him, after the murder
 of Sultān Maḥmūd II. 383
- Agarsen —One of the generals of Medinī Rāi sent
 to guard Mandū against Sultān Muzaffar. 185
- Āghā Arsalān —See 'Imād-'ul-mulk.
- Aḥmad Bukhārī, —Interceded for Syed Jalāl Bhakrī to
 —Syed —Muzaffar Shah. 463

Aḥmad Khān	—Son of Sulṭān Maḥmūd Begda entitled "Aḥmad Shāh".	169
	—Khudāwand Khān's plot to place him on throne, frustrated.	134
Aḥmad Khān	—A Tānk: near relative of Sulṭān Muzaffar II, probably his son-in-law: dies as a result of a beating-received when he entered a joyous assembly of Malik Gopī	22
Aḥmad Khān:	—Born 793 A. H.	14
Aḥmad Shāh I	—Appointed as heir-apparent by Sulṭān Muzaffar Shāh.	24
	—Sent to escort Alp Khān (Hoshang Shāh) to Mālwa.	26
	—Sent against the Kolis of Asāwal.	27
	—Assassinated his grand father by compelling him to take poison.	28
	—Ascends throne on Ramḡān 4, 813.	30
	—Modūd rebels against.	30-31
	—Plans to quell Āsā Bhīl of Asāwal.	31
	—Founds Aḥmadabad: 813 A. H.	31
	—Modūd's second revolt.	38
	—Captures Morāsah.	39
	—Suppression of revolt.	39
	—Revolt of Shāh Malik etc., 916 A. H.	40
	—Moves to "Sorath" to conquer Gīrnār, 817 A.H., fails.	43
	—Captures Jūnāgadh.	44
	—Moves to Sidhpūr to demolish idols, 818 A. H.	44
	—Proceeds to Dhār 819	46
	—To Sulṭānpūr and Nandurbār against Naṣīr bin 'Ain-u'l-mulk.	46
	—To Morāsah: against the attack of Sulṭān Hoshang of Mālwa.	46-47

- Faces Hoshang after forced march from Nandurbār in Rajab 16, 820. 47
- Against Khāndesh: Naṣīr Khān and Ghāzi Khān bin Hoshang Shāh. 47
- Against Mālwa. 48
- Receives envoys of Punja of Idar Tarbangdās of Champanir, forgives them. 48
- Battle at Ujjain on the bank of 'Kalidah'. 49
- Returns to Ahmadabad. 49
- Zilqa'da 1, 821—against Turbangdās of Champanir, receives 'Salāmi' and returns. 50
- Proceeds to Sankhedā—on Safar 19, 821, founds a fort and Mosque thereon Safar 22, 821. 50-51
- Founds a fort in Māknī in the area of Sankhedā. 51
- Continues his march to Dhār where receives the envoys of Sultān Hoshang Shāh. 51
- Accepts representations and returns. 51
- Plunders Chāmpānir on his way back. 51
- Returns to Ahmadabad by Rabi 2, 821. 52
- 823 A. H.: consolidates and reorganises the kingdom, builds and repairs forts. 51
- 824; against Chāmpānir, comes to Sankhedā. 52
- Besieges Mehsir enroute in 825. 52
- Rabi 2, 825, Reaches Mandū and encircles it for one and a half month. 52
- Rainy Season: adjourns to Ujjain. 53
- Occupies the land and again besieges Mandū. 53

...	—Sultān Hoshang Shāh returns from Jājnagar-Ahmad moves to Sārangpūr.	53
...	—Sultān Hoshang sends envoys and asks for peace : agrees.	53
...	—Returns to his capital.	53
...	—Treacherously attacked by Sultān Hoshang while on way back, Muḥarram 12,826 ; overcomes the attackers.	54
...	—Turned back to Gujarāt on Rabi II 24, 826.	55
...	—Reached Ahmadabad on Jamād II 826.	56
...	—Stayed in Gujarat for three years.	56
...	—In 829-marches against Idar.	56
...	—Founds Ahmadnagar, ten krohs from Idar-on the banks of Sabar 840.	57
...	—Defeats Punja who is killed, 831.	57
...	—Two years : busy in financial and Administrative arrangements.	57-58
...	—Sends an army to Sultān Firūz Bahmanī to help him against Vijaynagar-835 A. H.	59
...	—From 836 to 845-sent armies against Idar, or to chastise Nasir Khān of Asir, or against Ahmad Bahmanī, or to ravage Mewār.	59
...	—Dies at Ahmadabad in A. H. 845-buried at Manik Chowk in Ahmadabad.	59
...	—Details of his life-born in Zil-hujjah 793-ascends throne at the age of 20 years-ruled for 32 years 6 months and 22 days-Pious man-disciple of Rukn-ud-din Kān-i-Shakar : unrivalled for justice and liberality story of his son-in-law.	60, 61
...	—Another story.	61, 62

- Aḥmad Khān, —One of the nobles of Akbar-defends
Bārha Syed Pātan, against Muḥammad Khān. 454
- Aḥmad Khattu, —One of the founders of Aḥmadabad. 34
- Shaikh Ganj
Bakhsh.
—his forecast about the battle of
Sārangpūr. 56
- Spiritual guide of Muḥammad Shāh. 68
- Aḥmad Shāh's belief in. 60
- Appealed to by Muḥammad Shāh. 23
- Death. 64
- Aḥmad Majzūb, —Darwish living outside Dholkah, his
Shaikh prophesy. 406
- Aḥmad, Malik —Entitled " 'Azīz-'ul-mulk "—sent by
Aḥmad Shāh I to negotiate with the
rebels at Idar. 39
- Aḥmad, Malik —Joined Modūd in the rebellion against
bin Hīsām- Aḥmad Shāh I. 30
- 'ul-Mulk
- Aḥmad, Maulānā—One of the founders of Aḥmadabad. 34
- Aḥmad Shāh II —Suggestion of placing him on throne
made by I'timād Khān brought from
Aḥmadabad by Raḍi-'ul-mulk, after the
assassination of Sulṭān Maḥmūd II. 387
- Accession: Rabi I, 15, 961. 389
- Son of Laṭīf Khān and grandson of
Lashkar Khān great grandson of Sulṭān
Aḥmad Shāh. 383
- Due to his young age the nobles
divided territory and treasures among
themselves. 389
- Carried by nobles to counter Mubārak
Shāh of Khāndesh who had entered
Gujarāt on hearing of his accession. 391

- Reaches Rānpur-Kotiyah on Narbadā near Broach. 391
- Quarrel among the nobles. Is carried to Aḥmadabad by Nāṣir-'ul-mulk. 399
- Syed Mubārak and I'timād Khān plan to capture him 403
- secure him and bring him out, in Aḥmadabad. 404
- Is taken against Nāṣir-'ul-mulk. 407
- Is given Aḥmadabad as jāgīr by the nobles. 407
- Gives titles to some of his courtiers. 415
- Escapes to Syed Mubārak. 417
- Returns to Aḥmadabad. 420
- Becomes the cause of quarrel between I'timād Khān and 'Imād-'ul-mulk; intrigues with 'Imād-'ul-mulk. 425
- Remains in the city during the conflict, 426
- Is murdered by I'timād Khān on Monday, Sha'aban 15, 968. 429
- Buried in the tomb of Sulṭān Aḥmad in Manik Chowk, Aḥmadabad. 429
- Aḥmad Shāh Bahmanī —Son of Firūz Shāh Bahmanī, sends valuable presents to Aḥmad Shāh Gujarāti, due to the army sent by him to help his father against Vijaynagar. 59
- Aḥmad, Shaikh —One of the founders of Aḥmadabad. 34
- Aḥmad Sharf Malik —'Hājib bārgāh-a'lā (chief chamberlain) of Aḥmad Shāh I—imprisoned in Sulṭānpūr fort. 48
- Aḥmad Shir, —One of the rebels against Aḥmad Shāh I in 816. 40
- 'Ain-'ul-mulk —"Muqṭai" of Patān during the reign of Sulṭān Muzaffar II 178

- Is sent against Rāna Bhīm of Idar but is beaten and returns to Patan. 178
- Fights and defeats 'Imād-u'l-mulk in the reign of Sulṭān Bahādur. 269
- 'Ain-u'l-mulk —Attacks Asīr and Burhānpūr—is defeated by Gujarāt troops. 473
- Appears to be a Deccani Noble different from the preceding.
- 'Ain-u'l-Mulk, —Is sent from Patan by Akbar, to fetch
Ḥakīm I'timād Khān. 452
- Ajā —The eldest son of the Jām—attacks the Mughal forces led by Syed Qāsīm in the battle of Nawānnagar—defeats them but is killed. 470
- Akbar Shāh, —Rebellion of Mirzās, against. 434
Jalāl-u'd-dīn
- Army of, removes Bijlī Khān from Mālwa. 436
- Appealed to by I'timād Khān. 446
- Proceeds against Gujarāt—reaches Deesa. 451
- Receives Muzaffar Shāh at Dholka.
- Reaches Patan—sends envoys to I'timād Khān and other Amīrs who wait on him 980. 452
- Reaches Aḥmadabad—punishes Jhūjhār Khān. 453
- Leaves Mirzā Kokah in charge and goes to Khambayat—imprisons I'timād Khān. proceeds to capture Sūrat—reaches Baroda—sends detachment in pursuit of Ibrāhīm Mirzā. 453
- Captures Broach, Proceeds to Sūrat, lays siege. 454

- Entrusts siege to Qilich Muḥammad Khān and viceroyalty to Mirza 'Aziz Kokah and distributes jagirs—returns to Āgrā. 455
- His quick expedition to Aḥmadābād returns to Agra on Jamad I, 4, 981, 456, leaving Mirzā Kokah in charge. 457
- Takes Syed Ḥamid with himself to Āgrā. 457
- Appoints Wazir Khān in Sorath in place of Amin Khān Ghorī. 457
- 'Ālam bin Ādam,—One of the Syeds of Batwa. 365
- Ḥaḍrat Syed 259
- 'Ālam Khān —Receives title "Nizām Khān" from Sulṭān Bahādur. 457
- Died during a hunt in a fight with a lion. 275
- 'Ālam Khān bin —Joined service under Sulṭān Maḥmūd. 203
- Sulṭān Bahlūl
- Is permitted to go to Delhi by Muzaffar Shah against Ibrāhīm Lodi: goes to Delhi—assumes title of Sulṭān 'Alā-u-d-dīn—fights with Ibrāhīm and is defeated: goes to Kābul, brings Bābar—and contributes to the fall of the Lodi 203, dynasty. 204
- 'Ālam Khān —Killed by a 'fidāi' during the siege of Fārūqī Girnār and Jūnāgadh. His sarāi still well-known in Aḥmadabad. 121
- 'Ālam Khān —Requests leave of absence from Daryā Lodi Khān due to apprehension: jashn: false fear on his part: Daryā Khān's anger on Laṭīf Khān—Laṭīf Khān's complaint and promises to seek revenge on Daryā Khān. 335-337

- Writes to Sulṭān Maḥmūd against
Daryā Khān from Dhandhukā, his jāgir
Sulṭān escapes to his jagir. 339-340
- Prepares to fight Daryā Khān. 341
- Battle near Dholkah. 341
- Defeats Fattūjī who joins Daryā Khān. 342
- Is defeated and retires to Sayādrah on
Sābar. 342
- Collects an army and appeals to the
Sulṭān to join him. 342
- Is conferred the title of 'Amīr-u'l-umra'
and is made 'Sipah Sālār' 345
- Sends 'Imād-u'l-mulk to the Sulṭān to
seek the proper burial of 'Alā-u'd-dīn
Lodī. 346
- Decides not to visit the Sulṭān until
Charjī is killed. 346
- His men kill Charjī. 347
- Imprisons Sulṭān Maḥmūd. 347
- Tātār Khān's intrigues against him. 349
- Sulṭān Maḥmūd orders his house to be
plundered: flies. 352
- Goes to Pithāpūr Mewās, meets Daryā
Khān at Tiparah. 354
- Goes to Alp Khān at Anklesar, is
received coldly meets 'Imād-u'l-mulk:
complains, gets some expense money
comes to Daryā Khān: plans to go to
Sher Shāh—their case is recommended
to Sulṭān by Alp Khān and 'Imād-u'l- 355
mulk-no avail. 356
- Goes to Sher Shāh. 360; 361

- Receives Mālwa from Sher Shāh but returns to Gujarat in the reign of Sultān Aḥmad received by Syed Mubārak reluctantly. 408
- Is given Champānir and Baroda by Syed Mubārak-marches against Ulūgh Khān without informing the Syed: is defeated-wants to kill I'timād Khān but could not-conspires against Syed Mubārak-marches to Kānkaria tank with other Gujarāṭi nobles. 409-411
- Is advised by Syed Mubārak to retire refuses-is defeated and flies to Champānir-is pursued and goes to the hilly region of Pāl. 414
- Goes to Sher Khān Fūlādī at Patan receives Kari-other nobles advise to expel him-dies fighting with Ikhtiyār-u'l-mulk. 415
- 'Ālam Khātūn, Bibī —Daughter-in-law of Syed Mubārak and wife of Syed Miran-advised her father-in-law to uphold his honour to the last. 400
- 'Ālam Lodi, Sultān —Given the territories of Silhadi by Bahādur Shāh-was relative of Sikandar Lodi-Expelled from Kālpi by Humāyūn and joined Bahādur Shāh with 12,000 men. 288
- Is given charge of Songadh during Bahādur Shāh's retreat from Māndū. 311
- Is executed on Humāyūn's orders. 311
- 'Ālam Shāh, Malik —Given the title of 'Quṭb Khān' by Maḥmūd Begda. 150
- 'Alā-u'd-dīn Alp Khān —Founded the fort of Karintha in 704, repaired by Aḥmad Shāh. 52
- Sanjar Sultān

- 'Alā-u'd-dīn bin —Was the commendent of Sultānpūr for
 Suhrāb, Malik Quṭb u'd-dīn Shāh when it was attacked
 by Maḥmūd Khalji—took evasive oath
 of allegiance to that Sultān. 69, 70
- Rejoins Quṭb-u'd-dīn and informs him
 of Maḥmūd Khalji's plans. 77
- His son. 146
- 'Alā-u'd-dīn —Sultān of Delhi—responsible for the
 (Khalji) spread of Islam in Gujarat. 42
- 'Ala-u'd-dīn —At the battle of Dholka. 345
- Lodi, Sultān
 —Killed at the instigation of Jarji. 346
- Brother of Sikandar Lodi—anger of
 'Ālam Khān at the indignity to which
 his dead body was exposed. 346
- 'Alā-u'l-Mulk bin—Fetched Maḥmūd Shāh Begda, (Fatḥ
 Suhrāb Khān) from the residence of Shāh
 'Ālam. 93
- Alhādād, Shaikh —At Batwa. 366
- Al Hādiyah, —Entitled 'Hazabr-u'l-mulk' one of
 Malik Muzaffar Shāh's principal courtiers—
 secured a son due to Sultān's prayers. 210
- 'Alī —Confidante of the assassin of Sultān
 Sikandar—executed by the order of
 Sultān Bahādur. 262
- 'Alī (The fourth —Mentioned in a couplet said to be
 Khalifa) written by Maulānā Yahyā Muftī. 37
- 'Alī Jamadar —One of the envoys of Hoshang Shāh
 who met Aḥmed Shāh at Dhār, and
 persuade him to return. 51
- 'Alī, Khaṭīb —One of the order of Quṭb-u'l-aqṭāb
 spiritual guide of Shaikh Sirāj. 106
- 'Alī Muttaqī —Of Batwa. 366

- 'Ali Sher —Son of Mu'in-u'd-din Afghān—informed Bahādur Shāh of the assassination of Sikandar Shāh. 252
- Alp Khān —See Hoshang Shāh.
- Alp Khān bin 'Alā-u'd-dīn —Household slave of Maḥmūd Begda-
Subrah rebels at Morāsah in 899—flies to Lūnā-
wādā and takes refuge with Ghiyath-
u'd-din Khaljī—goes to Sulṭānpūr—is
forgiven and returns in 901. 146
- Alp Khān —Sent to help 'Imād-u'l-mulk against
Khatrī Dakhanis at Patheri by Bahādur Shāh. 273
- Entrusted with the siege of a sector of
the fort of Chittor, In 'Sālārjang' text
called Ulūgh Khān. 292
- Entrusted with territories in Mālwa
(Ulūgh Khān) 289, 290
- On the fatal boat with Bahādur Shāh 321
- Alp Khān —One of the nobles who demanded leave
of absence from Daryā Khān: 335
- Was with Maḥmūd Shāh II in the
battle of Dholkah with Daryā Khān: 341
- Joined 'Ālam Khān in the killing of
Charjī Chirīmār. 347
- Was at Broach where 'Ālam Khān
approached him at Anklesar: afraid
of entertaining him—informs 'Imad-u'l-
mulk-meets him—gives 'Ālam Khān
expense money—see 'Ālam Khān. 354
355
- Receives Godhrah from Syed Mubārak. 409
- Amān Beg Uzbek—A leader of the dissident Mughal force
which left Shahāb-u'd-dīn and joined
Muzaffar Shāh. 459
- Not satisfied with the title given to him
by Muzaffar Shāh. 461

Amīn Chānd Tānk, Rāi	→Sent by Qutb-u'd-dīn Shāh to Nāgor to help Shams Kīān against Rāna Sanga.	83
Amīn Khān Ghorī	→Is not subdued by Wazīr Khān.	457
	→Fath Khān sent against; refuses a settlement,	458
	→Defeats Mirzā Khān.	458
	→Entertains Muzaffar Shāh after his defeat and allots him Gondal.	466 467
	→Sends envoys to Khān-i-Khānān pro- testing his innocence.	467
Amīn-u'l-Mulk	→One of the Amīrs of Maḥmūd Shāh Begda murīd of Shaikh Sirāj-on being questioned brought the Sultān to the Shaikh.	196
Amīn Nasan Fārūqī	→Sent by Bahādur Shāh against Parin- dā→captures the city and plunders the city.	272
	→Sent to Rāisin to bring Silhadī to the Sultān-informs the Sultān of his refusal.	281
	→Sends Abū Jīu Tānk to overtake the messenger bearing Bahādur Shāh's letter to Humāyūn.	304
	→Holds Ranathambhōr for Bahādur Shāh.	318
	→Was with the Sultān at Dīv→died with him→Ramḍān 3, 943.	322
Ankaṣ Khān	→Wakīl of 'Imād-u'd-dīn, sent to Syed Muḥārak→is sent back by the Syed who agrees to his proposals.	413-414
Apwar, Mirzā	→In the battle of Nawānagar.	469
	→Sent to Jagat after Muzaffar Shāh.	472
	→Reaches Basīṭah.	472
	→Returns to Jūnāgdh.	473

- Div, which was destroyed by the Portuguese—attached a chain between the island and the mainland and did not allow "Firangis" to touch the sea-coast of Gujarāt—remarks of Sikandar. 162
- Generosity at the table, lavishness of food. 162, 163
- Sent by Sulṭān Muzaḥḥar against Chittor Rana flees—story of his generosity. 163
- Followed Rana to Mandasore—Rajpūt attack during night—kills numerous horses which the Malik replaces; confuses the Rana. 164
- Three sons:—Ishāq entitled Changīz Khān, Tughān and Ilyās. 164
- Died during the reign of Sulṭān Muzaḥḥar. 165
- 'Aylam, Malik —In Aḥmad Shāh I's reign—entitled "Khudāwand Khān", built a mosque in 'Aylampura which he founded. 65
- Favour extended to him in the reign of Maḥmūd Begda—eloquent and sharp tongued, unrivalled in archery and Polo—Introduced melon and fig from Vijaynagar into Gujarat—forgiven by Sulṭān many times, became a devotee in the later part of the reign. 166
- 'A'zam —One of the two Khurāsānī brothers A'zam and Mu'azam, in the court of Maḥmūd Begda—built a mosque near Sarkhej and a tank—buried near it. 168
- 'A'zam bin Malik —Joined Bahādur Shāh as he turned to Yūsuf bin Gujarat. 257
- Luṭf-u'llah

- A'zam Humāyūn — Son-in-law of Sulṭān Muzaffar II-ḥākim
 'Ādil Khān of Asīr and Burhānpūr-came and paid
 respects to the Sulṭān at "Mūrāmali"
 the hunting ground of Sulṭān Maḥmūd
 Begda. 175
 —Is given leave to go to Asīr and Burhān-
 pūr from Dīvlā during the Sulṭān's
 Malwa campaign. 192
- A'zam-Humāyūn — "Ṭaghāi-Zāda (?) " of 'Ālam Khān :
 Ṭaghāi appointed to stand watch over the
 Sulṭān for a day. 348
 —Is persuaded by Tatār Khān to absent
 himself while he manages to escape. 350, 351
 —Is killed on a fray with Syed Mubārak,
 here he is referred to as "Ṭaghāi-brother
 of 'Ālam Khān". 414
- A'zam Khān —Is given Baroda and Chāmpānir by
 Humāyūn Syed Mubārak to be held by him and
 half brother 'Ālam Khān. 409
- Azdar Khān —See Bādel, Azdar Khān.
 Bādel
- 'Abd-u'l-Mulk —Is given a force and sent to Morāsā to
 Abras prevent anyone from joining Bahādur
 Khān by 'Imād-u'l-mulk. 256
 —Comes from the hilly tract of Pāl and
 joins Laṭīf Khān to rebel against
 Bahādur Shāh. 263
 —Ravages Sulṭānpūr in company with
 Muḥāfiz Khān, Raja Bhīm of Pāl and
 Laṭīf Khān—is defeated and is compell-
 ed to fly while Laṭīf Khān is killed. 264
- 'Azīz-u'l-lah, —Father of Shaikh Raḥmat-u'l-lah. 109
 Shaikh
- 'Azīz-u'l-Mulk —Title of Maik Aḥmad, 39

- 'Azmat-ul-lah, —Descendant of Makhdūm Jahāniyān. 365
Haqrat Syed

B

- Baban Sabūri, —Holy man of Māngrol, his story. 322
Shaikh
- Badr-i-'ulā —One of the rebels in the beginning of
the reign of Aḥmad Shāh I. 39
—Killed in Morāsa in 814 A. H. 40
- Bahādur Gilāni —Reared by Khwājā Maḥmūd (Gāwān)—
after his execution by Muḥammad Shāh
rebelled at Dābūl—during the trouble
in Deccan during the minority of
Maḥmūd Bahamani, occupied fort and
villages of Deccan—plundered Gujarat
territory—demanded the daughter of
Malik-u'l-Tujjār who fled from Deccan
and came to Khambayat—refused—kills
his wakil—creates trouble—Maḥmūd
Begda sends a force by land and water
against him—but is killed before this
by the Deccan army. 145-146
- Bahādur Khān —Son of Khalil Khān and grandson of
Maḥmūd Begda—stays with his grand
father at Muḥammadabad—Maḥmūd
Begda's prayer and prophecy for him. 150
—Petitions his father for an equal jāgīr
with Sikandar Khān in 931. 204
—is refused—angered leaves for Dūngar-
pur where he is welcomed by Rāwal
Rāisingh—goes to Chittor where waited
upon Rana Sāngā—from there to
Mewāt—from there to Ibrāhīm Lodi
on the eve of the battle of Pānīpat—is
honoured—his conflict with the Mughals. 204

- His popularity with the people of Delhi and Ibrāhīm Lodi's jealousy—becomes aware and goes to Jaunpur—receives news of his father's death and turns towards Gujarat. 205
- Muzaffar Shāh's remark at his departure and desire to call back. 205
- Favour of Shāh Shaikh Jiu towards Bahādur Khān and its results. 232
- Son of Muzaffar Shāh II and Lakshmi Bāi, 232
- His jāgir near Batwā and his relations with Syeds of Batwā—gaining of their favour and the discipleship—favour shown to him by Shaikh Jiu—his prophecy—the story of accidental bestowal. 233
- Conflict with Sikandar Khān—stays in Batwa and counts their favours. 234
- His mischiefs. 235
- Attempts of Sikandar Khān to kill—desires to fly—last meeting with Shāh Shaikh Jiu—his desire for Chittor. 236, 237
- Goes to Chāmpānir—leaves for Delhi in 931—then to Bānsbāla—then to Chittor. 237
- Goes to Mewāt and then to Delhi. 238
- Receives a call by the Amirs of Jaunpur—goes in that direction—is called by Khurram Khān on the death of Muzaffar Shāh—meets 'Alī Shīr who informs of Sikandar's assassination. 252, 253
- Another version (R. A. S. 252-6)—Leaves for Idar after his quarrel with Sikandar—comes to Chittor—comes to

- Delhi at Pānipat, conflict with Mughals, jealousy of Ibrāhim and plot to raise Bahādur Shāh to throne—leaves Delhi—miracle of Ghauth-u'l-Islām, entitled Shaikh Sharf-u'd-dīn in favour of. 254
- Encamped at the place of the above mentioned Shaikh—receives news of the assassination of Sikandar Shāh—search for. 255
- Miraculous receipt of message by 256
- Reaches Jālor—receives messengers. 257
- Reaches Dūngarpūr—message from Tāj Khān. 255
- Reaches Mekhrej or Maḥmudnagar (Kapadwanj) nobles join—reaches Morāsa—Harasole—Singārgām—more nobles join; reaches Nahrawāla. 256
- Bahādur Shāh —Beginning of the reign. 258
- Declared Sultān Ramḍān 27, 932 258
- Reaches Aḥmadabad, receives nobles enters Kalūpūr—visits tombs. 258
- Holds a durbār—banquet. distributes a year's pay to the soldiers. 258
- Honours Tāj Khān and makes him a minister, honours other nobles—distributes titles of 'Id. 259, 260
- Goes to Maḥmūdābād—to Sihoj where stays due to floods in Sidhī—Stays two days at Nadiād—Leaves on Shawāl 11, Khānpūr—sends 'Imād-u'l-mulk and 'Aḍd-u'l-mulk to Baroda—other appointments. 260
- Crosses Mahendri—reaches Hālol—visits tomb of Sikandar Khān and sends Tāj Khān against 'Imād-u'l-mulk. 261

- Reaches Muhmmadabad (Chāmpānir) receives Khudāwand Khān—executes 'Imād-u'l-mulk and his accomplices; Shawwāl 13. 262
- Receives 'Aḡd-u'l-mulk and other partisans of Laṭīf Khān. 263
- Severe famine—opens "langarkhānas" and other relief measures. 263
- Ascends throne on Z'il-qa'da 14, 932, distributes khil'ats and one year's pay to the soldiers—titles to 150 men—Tāj Khān made wazīr. 263
- Sends Ghāzikhān against Laṭīf Khān. 264
- Proceeds to Nandurbār against Laṭīf Khān—who is captured; executes his partisans. 264
- Sends Tāj Khān against Rāising of Pāl. 265
- Proceeds to Khambāyat in 933 for hunting—receives Ilyās who informs of his brother's rebellion. 265, 266
- Proceeds towards Sorath—encamps at Maithili—Kundi—Dhandhūkā—Rānpūr—Jasdan—Ishāq flies to Rān on approach of. 266
- Arrives at Bānswāda, Divlī—stays ten days—comes to Mangrole—to Chorwār—To Patan Div—Korniyār—sends army to Nawānagar or Dalwāra and goes to Div—receives Tūghān—stays for one month—makes arrangements for Sorath. 266
- Leaves for Aḡmadabad—passes Talājā and port Ghoghā—reaches Muḡhamadābād. 267
- Receives Rānā Sāngā's son—stays at Aḡmadabad for three months—at

- Khambāyat for three days—back to Muḥammadābād—Nār dot for hunting—receives the Rāja—leaves for Surat Rānder—Muḥammadabad—stays for one month. 268
- 934, goes to Dīv, Khambayat—"World traveller"—the rapidity of his movements—goes to Ghogha—goes to Dīv. 267
- To Khambayat makes it "takhtgāh"—goes against Bāgad—Raja of Dūngarpūr waits on—sends force against Zamīndars—returns to Aḥmadabad—in Sh'abān—to Maḥmūdābād. 268
- Went to Broach to see the construction to Khambāyat—to Dīv—Portuguese prisoners presented before—compels them to accept Islām—returns to Khambayat—to Maḥmūdābād. 268
- Receives representation and decides to help 'Imād-u'l-mulk Gāweli. 269
- Leaves on Zi'l-hujjāh 14 and encamps at Hālol—reaches Baroda in Muharram 935—stays for one month—assembles his troops—receives Ja'far Khān son of 'Imād-u'l-mulk Gāweli. 269
- Reaches Nandurbār—receives 'Imād-u'l-mulk and Muḥammad Khān—honours them. 269
- Reaches Kālnah—to Deogīr, reaches on Rabī II 2—his army—battle Nizām-u'l-mulk defeated—siege of Daulatābād—overtures for peace by Nizām-u'l-mulk—promises not fulfilled, fails to take the fort—comes to Bidar—receives

- envoys of Deccani Chiefs—makes peace between them and 'Imād-u'l-mulk and returns. 270, 271
- Returns to Muḥammadābād on the last day of Shā'bān 935—In Ramḍān leaves for Aḥmadabad—to Khambāyat—inspects new vessels constructed by his orders—on 'Id-u'l-Fiṭr—leaves for Muḥammadābād. 271
- Receives Jām Firūz expelled by the Mughals—receives Narsing Deo, nephew of Mān Singh of Gwālior in his service—also receives Prithvirāj nephew of Rana Sāngā. 271
- Encamps at Dabhoi—Dharoli—receives Muḥammad Khān Asfrī—then 'Imād-u'l-mulk Gāweli—receives Bhar Jīu, ruler of Baglāna—marries his sister and honours him—reaches the frontier of Deccan, sends Bhar Jīu to Jāval—moves on to Aḥmadnagar. 272
- Forgives Barīd who accepts his overlordship. 273
- Proceeds towards Bīr—leaves 'Imād-u'l-mulk there and returns. 273
- Returns to his capital on the last day of Shā'bān 936; spends rains there. 273
- Leads army against Bāgād in 937 sends Āṣaf Khān and Khudāwand Khān in advance—goes to Khambāyat and Dīv—his lavishness—entrusts it to Malik Tūghān—returns in Ṣafar to Khambāyat—returns to Muḥammadābād—receives fugitive nobles flying from the Mughals—leaves for Bāgād

and joins army at Morāsa—at Sambal Prithviraj of Dūngarpūr waits upon—his son accepts Islam—to Bānswāda for hunting—receives envoys of Ratansingh of Chittor—at Sambilā—entrusts half Bāgad to the Muslim son of Prithviraj.

275

—Envoys of Ratansingh wait and complain of the attack of Maḥmūd Khalji—Sikandar Khān and Bhūpat Rāi also wait on, Jamād 1, 26, 937.—envoys of Maḥmūd Khalji desires one interview for his master with—accepts if he comes at Ghāt Karchi—receives Ratansingh and Salhadi—presents.

275

—Prepares to go to Sambala to meet Maḥmūd Khalji—awaits but is disappointed—negotiates with Chānd Khān.

276

—Reaches Dipālpūr—is enraged at Maḥmūd Khalji—proceeds to Dilwārah and thence to Nālcha—appoints officers at to the siege of Mandū—encamps Maḥmūdpur on Rajab 20

277

—Conducts siege—Sha'bān 29—attacks on side of Singār-Chittauri—conquers Mandū on Sha'bān 9, 937.

278

—Appoints reliable officer to Mālwa—entrusts Maḥmūd to his officers to take to Gujarat—appoints Malik Kālan as "faujdār".

278

—938 Ṣafar—leaves for Burhānpūr—receives Syed Shāh Tāhir as envoy of Nizām-u'l-mulk—negotiations—bestows the title of Shāh on Nizām-u'l-mulk—gives Muḥammad Shāh Asirī title of Shāh,

281

- Sends Malik Amīn Nasan to Rāisin to bring Silhadi—receives report and angered—sends Ikhtiyār Khān towards Muḥammadabad to prepare the army for march to Mālwa—leaves for Nālcha. 281
- Sends Bhūpat Rāi to Silhadi—goes to Dīpālpūr—receives report from Amīn Nasan advising capital punishment for Silhadi—leaves Nālcha for Dhār—Rabī' II, 20—receives Ikhtiyār Khān. 282
- Jamād II, 17—imprisons Silhadi—sends 'Imād-u'l-mulk against Silhadi—leaves for Ujjain—confers Āshtā on Ḥabīb Khān and Ujjain on Daryā Khān. 282
- Reaches Sārangpur—gives it to Mallū Khān—proceeds to Bhilsa—restores Islam and ravages temples—Jamād II, 17—goes towards Rāisin. 283
- Jamād II, 18—encamps at a lake near Rāisin—conducts siege. 283-284
- Receives petition from Silhadi to turn Muslim and evacuate the fort—permits talks between Silhadi and other Rajputs—sends Silhadi to Mandu. 285
- Appoints Muḥammad Shāh Asīrī and 'Imād-u'l-mulk against Rāna of Chittor—arrives by a forced march to join this force—receives envoys from Rana—calls Ulugh Khān to pursue Rana who fled 286
- Reaches Jītpūr, goes to Rāisin—leaves Muḥammad Shāh and 'Imād-u'l-mulk at Parasīa—reaches Rāisin. 286
- Attempts to save Muslim women—calls Silhadi—sends him to the fort on Ram-dān 938. 287

- Gives Bhilsa and Chanderi to 'Ālam Lodi. 288
- Gives the ornaments of the burnt women to Burhān-u'l-mulk Bambāni 289
- Orders Muḥammad Shāh to take Kākrūn—goes to Gondwāna for hunting—captures the fort of Katūr and entrusts Alp Khān—also captures Islāmābād and Hoshangābād. 289
- Returns to Sārangpūr—then to Agar and to Gañgron—captures it—sends 'Imād-u'l-mulk to Mandasore—goes to Mandū—in Z'il-qādā. 290
- Receives news of firangis—marches rapidly to Khambāyat goes to Dīv—sends a large canon to capital—returns to Khambāyat—and then to Ahmadabad. 290
- Visits Batwa—goes to Muḥammadābād—marries daughter of Jām Firūz—goes towards Mandū—orders Muḥammad Shāh to proceed to Chittor—rejects the appeal of Rana's envoys—sends Tātār Khān to join in the siege of Chittor. 291
- Reaches Chittor from Mandū by a rapid march—labours personally in the siege—ravages land—receives message from Vikramajits' mother offering submission and the jewels captured from Maḥmūd-Khalji. 291-292
- Accepts offer—marches one kroh away—sends to besiege Ranathāmbhore and Ajmer—Ramḍān 5, leaves for Mandasore—sends army to Mandū by fast march. 293
- Sends Muḥammad Shāh Fārūqī (Asirī) against Nizam-u'l-mulk—follows him—

- joints at Bīr—is successful—honours the
 sons of Azdar Khān Badhel—Nizām-u'l-
 mulk surrenders and is given the title
 of Shāh and is restored. 294, 295
 —Returns towards Mandū—decides to go
 to Chittor—receives Muḥammad Zamān
 Mirza—becomes the cause of conflict
 between him and Humāyūn. 295, 296
 —Letters from Humāyūn to. 296-298
 —reply by 299, 300
 —An illiterate, dictates letter when intoxi-
 cated—when sober calls it back but too
 late. 303, 304
 —Appoints Rūmī Khān to wrest Chittor
 —promises him the fort. 305
 —Boasts of—reply by Qāḍī Jāyalda 306
 —Anguished at defeat of Tātār Khān at
 Mughal hands—fall of Chittor—fails to
 hand Chittor to Rūmī Khān on minis-
 ter's advice—who plans the defeat of. 307
 —Asks Rūmī Khān for advice against
 Hūmāyūn—accepts his advice and is
 surrounded by Humāyūn—is blockaded;
 great scarcity. 307, 308
 —Rūmī Khān's betrayal of—becomes aware
 of and is disheartened—panic in the
 army—general flight. 308
 —Flees secretly to Mandū, either on
 Rāmḍān 20 or Shawwāl 22, 941; aban-
 doned army routed. 309
 —Humāyūn comment of his equip-
 page of. 309, 310
 —Is besieged in Mandū—gates opened by
 Bhūpat Rāi and is compelled to flee to
 Gujarat—appoints Ālam Khān to
 Mandū. 311

- Manjhu Kalāwant's devotion to—
escapes to. 312
- Comes to Chāmpānir—leaves Ikhtiyār
Khān and Narsing Deo there and goes
to Sorath via Khambāyat and Dīv-
Malik Amīn Nasan and others of Ajmer,
Chittor and Ranathambhore appeal to,
for permission to attack Nāsir Mirza—
refuses—comes to Patan—goes to Ahma-
dabad—pursues Yādgār Nāsir Mirza to
Muḥammādabad—defeats Mughals. 316, 317
- Pursues Mughals to the border—comes
to Chāmpānir (after Humāyūn's return) 319
- returns victorious to Aḥmadabad 319
- Anxious to oust Portuguese from Dīv;
entry of Portuguese by deceitful means
in Dīv and the martyrdom of the
Sultān. 320
- Portuguese protestations of friendship
during his earlier stay—allows them to
build a wall in Dīv to protect their
merchandise. 320
- Goes to Khambāyat—goes to Dīv—
firangis warned of. 320, 321
- sends envoy to Portuguese captain to
fetch him by means fair or foul—
reveals plot to Captain. 321
- Resolves to go himself—takes compa-
nions—forbids arms—is suspicious. 321
- Is attacked—was very near the boat
when killed on Ramḡān 3, 943.
- Ascended throne at the age of 20 and
reigned for eleven years died at the age
of thirty-one. 322
- Story of Shāh Baban and him told by
Qādi Maḥmūd of Māngrol. 322

- Had killed all his relatives except
Maḥmūd Khān—his fondness for. 326
- Bahādur Syed, —Attacked and defeated Muzaffar Shāh 467
- Bahā-u'd-dīn, —See Hāji Bahā-u'd-dīn.
- Hāji
- Bahā-u'l-mulk —Kills Ādam Salāhdar without cause and
bin Ulūgh Khān, flees—870 A.H. 113
- 'urf 'Ala-u'd-dīn
bin Suhrāb
- Bahā-u'l-mulk —See Ulūgh Khān 259
- Bahā-u'd-dīn, —Given the title of 'Ikhtiyāt-u'l-mulk by
Malik Maḥmūd Begda. 99
- Bahā-u'l-mulk, —Sub'title 'Imād-u'l-mulk' appointed by
Malik Maḥmūd Begda to Sankheda—Bahādur-
pur. 116
- Bahlī bin Nāik—Musician in Daryā Khān's household,
- Bahlūl Lodi —His son Sikandar Lodi—a contemporary
of Maḥmūd Begda. 102
- Bahrām Gūr —Celebrated hunter—Fīrūz Tughluq was
next to him in fondness for hunting. 6
- Bahrām Khān —Wakīl (manager) of 'Imād-u'l-mulk
Habshī close acquaintance of Miyān Manjhū
Sikandar's father. 424
- Bāi Jhāo —See Jhāo, Bāi.
- Bairām, Malikbin—Was on guard when 'Imād-ū'l-mulk
Ma'sud assassinated Sikandar Shāh 242
- Balban, Ghiyāth—Sultān of Delhi—case of his grandson
u'd-dīn Kaiqubād supplanting his father Bughrā
Khān, quoted by Sikandar's father in
his arguments with Mubārak Shāh of
Khāndesh. 393
- Barīd Bīdrī —Commander of Bīdar—fights 'Imād-u'l-
mulk of Gāweli in Berar. 268

- With other Deccani nobles, sends envoys to Bahādur Shāh and makes peace with 'Imād-u'l-mulk. 271
- Proceeds against Asir and Burhānpur is defeated—gives 'Imād-u'l-mulk his daughter who begs Bahādur Shāh's forgiveness, accept his overlordship. 273
- With Nizām-u'l-mulk fights against Muḥammad Shāh who writes to Bahādur Shāh who comes to his aid—large number of Deccanis are killed—is defeated. 294
- Bāyazīd Afghān —Flies from the prison of Agrā with Muḥammad Zamān Mirzā and joins Bahādur Shāh. 295.
- Bāyazīd Bustāmī,— 366
- Hazrat:—
- Bāz Bahādur. —Afghān ruler of Malwa, driven from there by Akbar's forces—joins Changiz Khān. 436
- Afghān —Is sent against Khambāyat with other nobles to quell the rebellion of Muḥammad Husain Mirzā. 455, 456
- Bībī Mughli —See Mughli, Bībī.
- Bībī Turki —See Turki, Bībī
- Bijli Khān, —An army commander of Changiz Khān—
- Khawājāsārā —assembles troops by giving false impressions that his forces are those of Ulūgh Khān. 435
- Is described as a eunuch slave of Changiz Khān's mother—reared by Changiz Khān's father—betrays Changiz Khān. 441
- Bikaṇ —One of the nobles of Aḥmad Shāh who was defeated by the rebels. 30

- Bikamjit —Son of Rana Sangā—sent to Bahādur
(Vikramājī) Shāh who receives him at Muḥamma-
bād (Ahmedabad in Hyd. text). 267
- Bisal —Wazīr of Rāo Mandlik of Gīrnār and
Jūnāgadh—advises to abandon Jūnā-
gadh and take shelter in Gīrnār—ad-
vice accepted. 121
- Bīram, Malik —Son of Malik Maṣūd—was on guard at
the time 'Imād-u'l-mulk entered to kill
Sikandar Shah. 242
- Bhān —Father of Rāja Bhīm who defeated
'Ain-u'l-mulk in the reign of Muzaffar
Shāh II. 178
- Bhandirī, Ḥusām—See Ḥusām-u'l-mulk, Bhandirī.
-u'l-mulk
- Bhāra —The ruler of Bhuj-shelters but later
surrenders Muzaffar Shāh to the Mughal. 473
- Bhārmal —Son of Raja Bhīm of Idar, driven from
Idar by Rāomal, nephew of Raja Bhīm
with the help of Rana Sāngā of Chittor—
Muzaffar Shāh proceeds to help him
and comes to Ahmedabad. 181
- Bāhya Mandan —Fought with Muzaffar Shāh. 467
- Bhīkan Jū —Ordered to be killed by Muḥammad
Shāh II on the advice of Chirji Chiri-
mār. 346
- Bhīkan, Shāh —Tomb at—the site of battle between
Muzaffar Shah and Khān-i-khānān. 464
- Bhīm —Raja of Idar who defeated 'Ain-u'l-
mulk "muḥtei" of Patan sent against
him. 178
—Died during the reign of Muzaffar
Shāh II. 818

- Bhīm bin Sāgar —Raja of Jagat and bait Sankhodar attacked and defeated by Maḥmūd Begdā brought to Muṣṭafābād—handed over to Mullā Maḥmūd (whom he had robbed and who had carried complaints to the Sulṭān)—is sent to Ahmedabad : is cut to pieces and pieces exhibited on gates of Ahmedabad. 130, 131
- Bhīm Karan {—One of the lieutenants of Medini Rāi sent to guard Mandu against Muzaffar Shāh II. 185
- Bhīm Rājā —Raja of Pāl—joined Laṭīf Khān and raided Sulṭānpūr ; killed in battle. 264
- Bhūpat Rāi bin Silhadī —Came to Ujjain on Jamād 27, to pay homage to Bahādur Shāh. 275
—is allowed to bring his father to Bahādur Shāh. 282
—placed in charge of a section of the besiegingtort during the siege of Chittor. 292
—opens the gates of the fort of Mandu to Humāyūn at the instigation of Rūmī Khān. 311
- Bhuwā Luhānī —Wazīr of Sikandar Lodī. 102
- Buddha, Ḥaḍrat—One of the most influential Syed of Shāh ibn Batwa—failed to congratulate Sikandar Shāh Shaikh Shāh on his accession—unpleasant relation with Sikandar—his altercation and its consequences. 250
- Budhan {—One of the generals of Medini Rāi sent to guard Mandu against Muzaffar Shāh II. 185
—Escapes to Medini Rāi after the fall of Mandu—died immediately after as a result of the shock. 192

- Bukhārī, Haḍrat—Was instrumental in winning the day for
Syed Bahādur Shāh at Muḥammadābād—his
exemplary bravery. 319
- Burhān —Assassin of Sikandar Shāh—serves
poison to him in an intoxicating drink
and kills him subsequently with dagger
strokes. 373
- Son of Pyārā a low born man, chief of
stable and Mīr-Ākhiur: his son (Burhān)
found favour with Sultān Sikandar
whose unnatural relations with him. 374
- Afḍal Khan's remark about him—his
evil habits—Sikandar Shah's prohibi-
tion-is caught—Sultān's threat. 375
- Account of his crime, Rabī I, 13. 376-377
- Summons Afḍal Khan—his appeal. 378-379
- Assumes royalty—tumult in city—killed
by Shirwān Khān. 380-383
- Burhān, Malik —Entitled Mansūr Khān in the reign of
Muzaffar Shāh II. 173
- Burhān-u'd-dīn —Commandant of Chittor for Bahādur
Bambāni, Shāh—came to Patan to join Bahādur
Malik Shāh—against Mughal attack. 318
- Burhān-'ud-dīn, —Descendant and successor of Makhdūr-
Quṭb-i-'Ālam i-Jahāniyān—Quṭb-u'd-dīn Shāh's visit
to him when Maḥmūd Khalji invaded
Gujarat—sends his son Shah to Shaikh
Kamāl—Its story (see Shāh 'Ālam). 71-72
- Burhān-u'd-dīn, —Entitled " Haḍrat Quṭb-u'l-'Ālam :
Syed Burhān u'l-Haq " saint of Aḥmad Shāh's
reign. 56
- Burhān-u'l-Mulk —Title of " Chānd bin Ismā'il "—earns
the anger of Sha'bān entitled 'Imād-u'l-
mulk which leads to his downfall. 96

- One of the rebels in the beginning of Maḥmūd Begdā's reign—caught and—as was too bulky to escape—ordered to be thrown under an elephant. 96
- Burhān-u'-Mulk, —Noble of Bahādur Shāh who received
Bambāni the ornaments of the women consumed in the jauhar at Chittor: made tutor for initiating Silhadi into Islām 288
- Sent with Mujāhid Khān to conquer Ranathambhore. 293
- Joined 'Ālam Khān in the plan to kill Chirji Chirimār. 346-347

C

- Champak bin —Son of the Raja of Chāmpānir (Ganga-
Gangādās das) created trouble in Baroda and Dabhoi during the reign of Maḥmūd Begdā—approached the Sultān of Malwa. 125
- Chānd Bhandarī —Given title "Ḥaḍrat Khān" by Bahādur Shāh. 260
- Chānd Khān bin—Son of Sultān Muzaffar
Sultān Muzaffar 232
- Changiz Khān —Famous Mongol conqueror—like his army the army of Maḥmūd Begdā was never defeated. 104
- Changiz Khān bin—Noble at the time of Aḥmad Shāh II
'Imād-u'l-mulk follows Mubārak Shāh across the Narmada. 414, 415
- comes to Muḥammadābād when summoned by his father. 425
- goes against Surat and calls Portuguese to his help against Khudāwand Khān—kills him and occupies Surat—proceeds to Baroda and defeats Jhujhār Khān and Ulūgh Khān. 427

- Summoned by I'ti'mād Khān—both proceed against Mūsā Khān—quarrel with Ulūgh Khān—conspires against I'timād Khān—both return to Ahmadabad, returns to his jāgir. 433
- Deceives Mirza Ibrahim Husain and Mirza Muḥammad Husain who fled from Delhi, at Surat. 434
- Quarrels with I'timād Khān—conspires with Sher Khān against I'timād Khān; comes to Syed Mirān at Broach—fights with I'ti'mād Khān and defeats him on the bank of river Khari some distance from Ahmedabad—but is defeated by Syed Hāmid—flees to Muḥammadābād. 434, 435

- Chirjī Chirīmār —Bird catcher who obtained the title of Muḥāfiz Khān by the favour of Maḥmūd Shāh II—charged by him to go to Jūnāgadh and on return to 'Ālam Khān at Dhanduka—is welcomed and arranges for Sulṭān's escape. 340
- Abuses Amīrs under influence of drink who hate him—advises Sulṭān to kill 'Alā-u'd-din and Shujā's Khān; former killed. 345, 346
  - Asks 'Ālam Khān to explain his return—smiles mischiviously and threatens him—altercations—plan of Amīrs and oath of amīrs to kill him—Maḥmūd Shāh asked to surrender him—refuses—warned not to attend the durbār but attends—and stands behind the Sulṭān—'Ālam Khān excited and signals his men to kill him—is attacked tries to slip under the

Sulṭān's throne but is dragged out by hair; cut to pieces—Sulṭān tries to stab himself but is saved and falls into the amīr's hands. 346, 347

—Pun at his expense by Amīn Nasan. 348

Charkas Khān —In Baroda besieged by Muzaffar Shāh
Rūmī III—sends message to him. 463

—Corresponds with Muzaffar Shāh as he attends to the batteries of Bharuch. 463

—Goes over to him—fights against Naurang Khān in his attack on Bharuch. 465

—Captured and killed. 466

D

Dalpat, Rājā {—Raja of Idar who came to pay homage
to Bahādur Shah at Ghāt Karchi. 275

Daryā Khān —Amīr of Maḥmūd Begdā—built the
"Gumbad-i-Kalān" at Ahmedabad
biggest in Gujarat. 151

—Founded Daryāpūr. 166

Darya Khān —Title given to Shams-u'l-mulk by Bahā-
dūr Shah. 260

Daryā Khān —original name Husain—originally Amīr
of Malwa—Wakīl of Sulṭān Maḥmūd
Khalji comes to Bahādur Shāh inform-
ing him of his master to meet him. 275

—Given Ujjain by Bahādur Shāh. 282

—Given the title of "Majlis-i-girāmī"
(ornament of assembly) by Maḥmūd II. 329

—Gets Ikhtiyār Khān hanged though
innocent. 330

—Intrigues against 'Imād-u'l-mulk—takes
Sulṭān out and orders 'Imād-u'l-mulk
to his jāgir—who goes to his jāgir at
Jhālāwār—defeats him at Pātri near
Viramgām—'Imād-u'l-mulk is defeated

- and flees to Burhānpūr—takes Sulṭān to Burhānpūr and asks Mubārak Shāh to surrender 'Imād-u'l-mulk—is refused—battle—defeats Mubārak Shāh at Dangari and compels him to take refuge in Dangari. 332
- Sole ruler in Gujarat—His beneficent rule in Gujarat—date of his rule "Khush-hāl". 332, 333
- Man of pleasure—account of his musicians and dances. 333, 334
- Sulṭān's attitude of indifference—story of woman Daryā Khān sent to Sulṭān. 334, 335
- Suspicious entertained by 'Ālam Khān Lodi and others—Summons them to join a party when they ask for leave—dishonours Laṭif-u'l-mulk, cause of break with 'Ālam Khān Lodi. 335, 337
- Asks Qādir Shāh of Malwa to surrender 'Imād-u'l-mulk—is refused—prepares for march on Malwa—army assembles at Kānkariā tank. 337, 338
- Insults the Sulṭān during a night party—Maḥmūd Shāh's displeasure—his flight to 'Ālam Khān. 339, 340
- Receives news of this flight—consults Fatuji his adviser—enthrones Aḥmad Khān as Sulṭān Muzaffar and proceeds against 'Ālam Khān. 341
- defeats 'Ālam Khān and returns to Dholkah—his troops desert him—returns to Ahmedabad—refused admission by its people—breaks into the city by Virampūr "khirki" 342, 343

- Sends women and children to Champānir as was afraid of people of Ahmadabad and goes to Burhānpūr in 950A.H. 343
- Maḥmūd Shāh occupies city and seizes his treasures. 344
- 'Ālam Khān writes to, after his fall, from Pithapūr expressing regret and asking to join him, was in Deccan, poor and subsisting by selling valuables—joins 'Ālam Khān at Tiparā, consultation; sends 'Ālam Khān to Alp Khān at Anklesar. 354
- 'Imād-u'l-mulk returns to, with some money—discloses plan to discredit these nobles—Alp Khān writes about him to Sultān. 355
- Sultān sends out against him, stationed at Chāmpānir. 357
- Syed Mubārak is appointed against. 360
- Goes to Sher Shāh Afghān Sūr, Bādshāh-i-Delhi. 361
- Daryā Khān   -- Agent of 'Itimād Khān—ordered to
Ḥabshi   expel 'Ālam Khān from Kadī. 415
- Daryā Khān   -- Killed in the battle near Ahmadabad. 457
- Dā'ūd, Sultān   -- Son of Aḥmad Shāh—raised to the
                         throne on Rajab 23, 863, favours
                         worthless men and gives them titles—is
                         dethroned after having reigned for
                         twenty seven days—returns to a khān-
                         qāh and dies. 92 to 94
- Daulat Khān   -- Son of Amīn Khān Ghorī—joins the
Ghorī   Jām. 468

- Attacks the Mughal army in the battle of Nawānagar. 470
- Flees to Jūnāghadh. killed there. 471, 472
- Daulat, Syed —Follower of Kalyān Rāo—possesses himself of Khambāyat and is given the title of " Rustam Khān " by Muzaffar Shāh. 462
- Joins Muzaffar Shāh at Nadiād. 462
- Dāwar-u'l-mulk —Confederate of 'Imād-u'l-mulk in the assassination of Sikandar Shāh—joins Bahādur Shāh after his arrival 249, 250
- His guilt represented to Bahādur Shāh—ordered to be beheaded after inquiry in 932 264
- Dāwar-u'l-mulk, —Original name 'Abd-u'l-Laṭif—father's name Malik Maḥmūd Qureshi—Amin of Maḥmūd Begda—becomes a saint—leaves city—at jagir coveted by the Sultān's son-in-law—plans his assassination—assassin caught—forgives him—other stories. 157-161
- Malik —Killed by a garāsiah. 161
- Dilāwar Khān —General of Quṭb-u'd-din Shāh—commanded the right wing during the battle of Kapadwanj. 78
- Sultānī
- Disi-Rāo {—"Patar"—dancer in Daryā Khān's household. 334
- Div-Sultān —Killed by Syed Hāmid's arrows in the battle of Miruli. 451
- Dūngarsī —Wazīr of Rāwal Pātai imprisoned during the fall of Chāmpānir—refused to embrace Islām and is ordered to death—kills Shekhan a favourite of the Sultān and is himself killed. 136

- Dāngarsī —Wazīr of Ratansi, Raja of Chittor—
waited on Bahādur Shāh near Morasa. 274

F

- Farīd bin —Given the title of his father on the eve
'Imād-u'l-mulk of battle with Hoshang Shāh of Malwa
—proceeded to battle after his toilet
and was instrumental in winning the
day for his master. 48-49
- Farīd, Shaikh —Entitled Muzaffar Khān (Hyd.)
Mamrīz Khān —killed in the battle or
Patan. 454
- Farīd Sultāni —General of Aḥmad Shāh who comes to
help when Hoshang Shāh of Malwa
made a night attack on his army. 54-55
- Farīd-u'd-din, —Long quotation in verses from. 248-249
'Attār, Shaikh
- Farīd-u'd-din, —Grand father of Shaikh Rukh-u'd-dīn
- Ganj-Shakar the spiritual mentor of Aḥmad Shāh I. 60
- Fatḥ Khān —Son-in-law of Muzaffar Shāh II—son of
the ruler of Sind and husband of Rājī
'Āyesha. 232
- Refused to acknowledge Naṣīr Khān,
the youngest son of Muzaffar Shāh,
placed by 'Imād-u'l-mulk on the throne
after the assassination of Sikandar Shāh
(referred here as Fatḥ Khān Baddhū). 244
- Fatḥ Khān —Receives jagir from Maḥmūd Shāh II
Balūch placed Shāh Jiu Aḥmad Shāh on
throne and raised disturbance—en-
camps at Rūprah, four krohs from
Dholkāh—abandons him and goes over
to I'timād Khān—receives Rādhānpūr
Sami, Munjpūr from him. 407

- Summoned from Rādhānpur by I'timād Khān—defeated Mūsa Khān and Sher Khān at Rādhānpūr. 425-426
- Fath Khān Sarzānī —Amīr of Maḥmūd Khalji who had joined Bahādur Shāh—advises him to besiege Mandu. 276
- Fath Khān Shirwān —A general of Amīn Khān Ghori who joins Shahāb-u'd-din Aḥmad Khān—is sent against Jūnāgadh—captures the fort but dies of illness. 457
- Fath-u'l-mulk bin Tawak-u'l-mulk —Given the title of 'Imād-u'l-mulk by Bahādur Shāh after the execution of 'Imād-u'l-mulk, the assassin of Sikandar Shah. 262
- Fattūjī —Entitled "Muḥāfiz Khān"—confidante of Daryā Khān—had advised him to blind Maḥmūd Shāh II but after his flight counsells him to raise another on the throne. 340
- Commands Daryā Khān's army against 'Ālam Khān near Dholkah—his bravery—is defeated and returns to Daryā Khān and again attacks the Sulṭān. 341-342
- Is sent to Chāmpānir by Daryā Khān with his women and treasure. 343
- Is compelled to surrender fort to Maḥmūd Shāh—his bravery—confined in the fort of Surat. 344
- Firdausī —Quotation from, quoted by Sa'adī, repeated. 73
- Firūz, Bahman, Shāh —835—ruler of Deccan—defeated by the infidels of Bijānagar—is aided by Aḥmad Shāh who sends an army—but dies—son of Aḥmad Bahmani—ascends the throne. 59

Firūz Khān Ibn —Ruler of Nāgor—dies in 855 A.H.
 Shams Khān 82
 Dandānī

Firūz Shāh —Cousin of Muḥammad Tughluq—fond of
 hunting—come to Thanesar on a hunt—
 entertained by Sadhu and Sadhāran—
 married their sister—goes back to Delhi. 6-9
 —Believed in Makhdūm Jahāniyān. 10
 —Ascended the throne in 749 A.H. 11
 —Hands over government to his son
 Muḥammad Khān 12 fn
 —Dies in 790 A.H. 12

G

Gadāi, Malik —Sent by Quṭb-u'd-dīn to relieve Nāgor. 83

Ganesh Rāo —Brother of Medinī Rāo, was with
 Bahādur Shāh on the fatal visit to the
 Portuguese. 321

Gangdās —Ruler of Chāmpānir—father of Champak 125

Gaur, Bahrām —See Baḥtām Gaur.

Ghāzī Khān —Killed during the attack of Rānā Sāngā
 on Ahinadabad. 197

Ghāzī Khān bin —Joins Naṣr Khān of Khāndesh in
 Hoshang Shāh besieging Thalnir. 47

—Besieges Nandurbār—Flees to Malwa. 48

Ghazanafar Khān—One of the dissident Mughals who left
 Shahāb-u'd-dīn to join Muzaffar Shāh 459
 —Is confirmed in his original title by
 Muzaffar Shāh. 461

Ghiyāth-u'd-dīn — 299

Ghiyāth-u'd-dīn, —Learned man of Bharuch in the time
 Miyan of Maḥmūd Shāh II 368.

- Ghiyāth-u'd-din — Son of Fath Khān bin Sulṭān Firūz—
 Tughluq Shāh ascends throne in 790—reigns for six
 months and eighteen days. 12
- Ghiyāth-u'd-din, — Son of Maḥmūd Khalji, ruler of Malwa,
 Sulṭān contemporary of Maḥmūd Begda. 102
- Succeeds Maḥmūd Khalji in 873. 120
- Receives an envoy from Rāwal Patāi of
 Chāmpānir—marches to his aid and
 camps at Nālchia to collect his forces. 135, 136
- Retreats on pretext of the advice of
 'ulemā who counselled against such
 step. 136
- Refuses to entertain Alp Khān, a rebel
 from Morāsa in Gujarat. 146
- Killed by his son Naṣir-u'd-din in 906. 147
- His "āhū-khāna" at Dhār visited by
 Muzaffar Shāh II 179
- Anecdotes of his luxurious bath. 190
- Gopī, Malik { —A Brahmin and a wazir of Muzaffar
 Shah II—interceded for Raja Bhim of
 Idar. 178, 179
- One of the two chief administrators
 under Muzaffar Shāh II—his influence
 due to his support for the accession of
 the Sulṭān after the death of Maḥmūd
 Begda—Sulṭān overlooked faults of;
 man of pleasures—a Tank, Aḥmad Khān
 killed in one of his pleasure parties—
 reported to the Sulṭān—ordered his
 house to be plundered. 226
- His remark to the Sulṭān—is ordered
 to be killed. 227

Gōjar Khān	—In the battle of Nawānagar—	469
	—Sent to Jūnagadh.	471
	—Sent to Jagat in pursuit of Muzaffar Shah.	472
	—Reaches Basitah.	472
Habīb Khān bin Aḥmad Shāh	—Uncle of Maḥmūd Shāh Begda—whom disaffected nobles desired to raise to the throne.	97
Habīb Khān	—Malwa noble who flees to Muzaffar Shāh II due to Medini Rāi.	181
	—Is given his old jāgir Ashtah by Bahādur Shāh (is referred here as "Mānduwāli")	272
Habīb Khān	—One of Maḥmūd Khalji's distinguished nobles—contests Bahādur Shāh's ascent on Mandu but is compelled to fly.	278
Habīb Khān	—See I'tibār-u'l-mulk.	
Habib-u'l-Mulk Mustaufi	—Father of the insurgents against Aḥmad Shāh I.	30
Habshī, Bahrām Khān	—See Bahrām Khān Habshī.	
Hāfiz Muḥammad	—Descendant of Makhdūm Jahāniyān.	365
Hājī Bahā-u'd-dīn	—A noble of Maḥmūd Begda—founded Hajipūr—outside the northern ramparts of Aḥmedabad and constructed a big mosque.	166
Hājī Khān	—Called I'timād Khān from Patan—	425
	—Given the Pargana of Kadi.	426
Hājī Khān Afghān	—Prominent Amir of Islām Shāh fled from Delhi after it was captured by Humāyūn.	417
	—Intercepted by the Rana of Chittor—who demanded an elephant, gold and his women—refuses—and fights—defeats the Rāna and comes to Gujarat	418

- I'timād Khān afraid of his joining
Syed Mubārak. 418
- Tried to make peace between I'timād
Khān and the Faulādis—fails 430
- Stands grounds for I'timād Khān but
turns back—Rānā's regret. 431
- Joins the Faulādis as his jāgīr resumed
by I'timād Khān—is welcomed by
them. 431
- IIijī Malik —One of the amirs of Maḥmūd Begdā—
guards the Sultān from the rebellion of
Kabīr-ud'-din and others. 97
- Is given the title of 'Aḍḍ-u'l-mulk and
is made 'Āriḍ-i-Mumalik. 99
- executed by the order of the Sultān
for producing a wrong person as the
culprit. 113, 114
- Halīm A'zam —Accompanied Quṭb-u'd-din Shāh in the
Khān, Malik battle of Kapadwanj against Maḥmūd
Khaljī of Mālwa. 78
- Halū —A remarkable gardener of Maḥmūd
Begdā—built a garden as good as the
one built by a foreigner—known as
Hālul. 139, 140
- Hamī karan —One of the lieutenants of Medinī Rāi
who fled to him when Muzaḥfar Shāh
conquered Mandū—is killed at Kākrūn
during Maḥmūd Shāh's attack 192
- Ḥammād, Qāḍī —Uncle of Qāḍī Maḥmūd and his teacher
learned from Shāh 'Ālam. 307
- Hamid-u'd-din —A Shaikh follower of Mullā Kabīr. 152
Nāgori, Shaikh
- Hāmīd Syed —Grandson of Syed Mubārak aged 12
years. 419

- Favour of Syed Mubārak for. 421
- Son of Syed Miran—in the battle against Changīz Khān—fights for I'ti'mād Khān—defeats Changīz Khān. 434
- Sends Miyān Manjhū to congratulate Ulūgh Khān Habshi. 435
- Advises Ikhtiyār-u'l-mulk to fight Bijli Khān. 436
- Is conducted to Ahmedabad from Dholkah by Changīz Khān. 438
- Is sent to Iti'mād Khān by Changīz Khān, is kept in doubt about his intentions. 439, 440
- Joins Sher Khān after the death of his father Syed Mirān. 445
- Conflict with Mirza Ibrāhīm Husain 447, 448
- Receives as jāgir, Dholka, Khānpūr and Basahī from Akbar, as before. 455
- In the seige of Khambhāyat against Mirza Muḥammad Husain. 455, 456
- Is taken to Agra by Akbar. 457
- Ham-Zamān —Agent of Mirza Ibrāhīm Husain holding Surat against Akbar—shuts himself in the fort and fights. 454
- surrenders and joins Akbar. 455
- Hamzah Rūmī —Father a of follower of Syed Mubārak—joined Changīz Khān—informed Sikan-dar's father that the army forcing them was that of Bijli Khān, then an enemy. 435
- Hāns Bāi —Wife of Muḥammad Shāh II and step mother of Maḥmūd Begdā, who brought up Muzaffar Shāh II. 170

Har Bāi	—Maḥmūd Begda's queen and mother of Muzaffar Shāh, daughter of Rajput Chief Nak-Rana—died after fourth or fifth day after her son's birth.	169, 170
Har Chand	—Father of Sadhāran.	4
Hasan, Haḍrat Shaikh	—	367
Hasan Khān	—Title given to Malik Shir Naṣrat-u'l-mulk by Bahādur Shāh.	259
Hasan Khān Dakhinī	—Given charge of Deccani troops by Maḥmūd Shāh II.	363
	—Important and did not join any party—was sent agents to by I'ti'mād Khān when he neared Baroda—came to Syed Mubārak's camp—Naṣir-u'l-mulk also sent Atal Khān to him—joins Syed before their messenger reaches him.	398
	—Helps Ikhtiyār-u'l-mulk in settling Shāhūjī on throne.	405
	—Writes to I'ti'mād Khān inciting him against Syed Mubārak (in R. A. S. text Ikhtiyār-u'l-mulk)	406
	—Killed in the battle against Syed Mubārak.	407
Hasan Khān Mewāṭī	—Ruler of Mewāt offers to help Bahādur Shāh.	204
Hasan Muḥammad	—The only soldier killed in Tāj Khān's campaign in the "Pāl" region during the reign of Bahādur Shāh.	265
Hasan Rāwat	—Killed in the battle of Aḥmednagar.	197
Hāshim, Syed	—Sent by Syed Mubārak to Mubārak Shāh after the conclusion of peace between them.	397

- Killed in the battle with Nāsīr-u'l-mulk,
he was nephew of Syed Mubārak. 399
- Hindāl Mirzā —Sent to Kālpi against Sultān 'Ālam who
is defeated at Bikāmpūr (Kālūpūr) 289
- Hisām-u'd-din —Had half of Burhānpūr—writes to 'Ālam
Mughal, Malik Khān but raises 'Ālam Khān Khānzādah
to the throne when he finds Maḥmūd
Begda marching against him—avoids
engagement and waits on Maḥmūd
Begda. 148
- Is given village Dhanara in Sarkār of
Nandurbar. 149
- Hizabr Khān —Title given to "Chānd Bhanderi" by
Bahādur Shāh. 260
- Hizabr-u'l-Mulk —See Al-hadiyah, Malik.
- Humāyūn Khān —Eldest son of Muḥammad Shāh Tughluq
III—ascended the throne on Rabi'I, 796.
as 'Ālā-u'd-din Shāh—died on Jamād
I, 5, 796 after a reign of month and
sixteen days. 16
- Humāyūn Shāh —Nizām Shāh the son of ruler of Dakḥin
sends letter to Maḥmūd Shāh Begda 111
- Humāyūn Pād- —Expels Sultān 'Ālam Lodi from Kālpi 288
shāh Jannat —Correspondence with, by Bahādur Shāh
Āshiyāni 303-305
- Marches from Agra to Gwālīor—awaits
the fall of Chittor, not desiring to attack
while a Muslim prince was engaged in
curbing infidels. 305
- Despatch of Tātār Khān by Bahādur—
movements by. 305
- Receives letters from Rūmī Khān. 307
- Leaves Gwalior for Chittor. 307

- Rūrai Khān advises Bahādur Shāh how to fight against—receives letter from Rūmī Khān—surrounds Bahādur Shāh—another letter from Rūmī Khān—receives Rūmī Khān. 308
- Attacks Bahādur Shāh's camp. 309
- Is astounded at the magnificence of Bahādur Shāh's camp. 309
- Account which Sikandar learnt from his father, librarian to Humāyūn—story of the ' talking parrot '. 310
- Surrounds Mandu. 311
- Orders a general massacre. 311
- His partiality to Manjhū the musician—rescinds his order. 312
- His remark when Manjhu fled to join Bahādur Shāh. 313
- Besieges Chāmpānir. 313
- Captures the fort—account of its seizure in 942. 314
- His conversation with Ikhtiyār Khān. 315
- Discourse by Mullā in his court. 316
- Arrival in Khambāyat—to Ahmedabad—visits Batwā. 317
- Leaves Ahmedabad on hearing of the activities of Sher Shāh Afghān—leaves Mirza Askari (Hindāl in two Mss.) 318
- Receives the news of Bahādur Shāh's death and 'Imād-u'l-mulk's power—his remarks. 324-25
- his conflict with Hāji Khān (which preceeded his arrival in Gujarat). 416
- Husām-u'l-mulk, —Joined Modūd in his rebellion against Bhanderi Ahmad Shāh I. 30

- Husain Bāiqarā, —Ruler of Khurāsān, grandfather of
Sultān Muḥammad Zamān Mirzā, son-in-law
of Babur, having married Ma'asūmā
Begum the real sister of Humāyūn—
confined by Humāyūn at Agra—escaped
and came to Bahādūr Shāh. 295-296
- Grandsons— Sultān Mirza Ibrāhīm
Husain Mirzā Muḥammad Husain—rebel
against Akbar—came to Changiz Khān. 434
- Husain Bhattī —Entitled "Nizām-u'l-mulk—in the reign
of Muzaffar Shāh II—appointed to
Ahmadnagar—opposed by wazīrs—their
intrigue against. 193
- Drives Rāimal out and occupies Idar—
taunts Rāna of Chittor and challenges
him—attacked by the Rāna—appeals
for help, is frustrated by the wazīrs. 194
- Given the title Mubārīz-u'l-mulk, pre-
pares to fight but is prevented and
taken to Ahmadnagar. 195
- Remarks of on Rāna's conquest of
Idar. 196
- Defeats the Rāna near Ahmednagar—
but abandons the field and retreats—
leaves for Barhūti. 197
- Reported dead to Qiwām-u'l-mulk—
found alive in Rupāl—author of the
Bahādūr Shāhi sent to bring—comes to
Ahmednagar. 199
- Kills the Kolīs of Kanth—comes back
to Barhūti. 199
- (not to be confused with the son of
Rāwal Pātai, referred to in page 136 as
having been given the title of Nizām-

u'l-mulk in the reign of Muzaffar Shāh II—the surname Bhatti and the later title suggest that this was a different person)

- Husain Bukhārī, —Fifth in the line of Syed Quṭb-i-'Ālam,
 Syed Syed Burhān-u'd-din. 365
 —Occupant of the seat of the Syed at Batwā—sends words to Miyān Manjhū Sikandar's father 400
 —Tries to dissuade Nāṣir-u'l-mulk from going against Syed Muḥarak—annoyed by his refusal—plans to go to Syed Muḥarak's help but sees Quṭb-i-'Ālam in dream and abstains—sends letter and token to Miyān Manjhū to be taken to Syed Muḥarak. 401-402
- Husain Khān —Title given by Bahādur Shāh to Shams bin Qutlugh Khān. 260
- Husain Mirzā —Ruler of Khurāsān—contemporary of Maḥmūd Begdā. 102
- Husain, Syed —Descendant of Makhdūm Jahāniyān 365
- Hūshang bin —Entitled Faṭḥ Khān—the only uncle of Muzaffar Shāh Aḥmad Shāh—sent to Idar. 38
- Hūshang Shāh —Sulṭān of Mālwa :
 —Original name Alp Khān : ruler of Mālwa. 20
 —Defeated by Muzaffar Shāh—flies to Dhār. 25-26
 —Besieged and captured and placed in charge of Nuṣrat Khān. 26
 —Imprisoned for one year—petitions Muzaffar Shāh for release—sent with an escort led by Aḥmad Khān—established at Mandū 26
 (references now to Hūshang Shāh)

- 916, appealed to for help by Shir Malik and other rebels against Aḥmad Shāh. 41
  - marches to Gujarat—Aḥmad Shāh marches to Pāndu in Sānvli—sends 'Imād-u'l-mulk to fight him—retreats. 41
  - Writes to Shams Khān of Nāgaur proposing an alliance. 46-47
  - reaches Morāsa for another battle—retreats without battle 47
  - Is attacked by Aḥmad Shāh in Mālwa—forces him in Ujjain 48
  - Is defeated and compelled to take shelter in the fort of Mandū—1st Z'il-qā'dā, 821. 49
  - Sends envoys to Aḥmad Shāh who persuades Aḥmad Shāh to return. 51
  - Goes to Jājnagar for elephants (and Mālwa is attacked by Aḥmad Shāh)—his return and entry into Māndū—peace with Aḥmad Shāh at Sārangpūr. 53
  - Treacherous night attack on Aḥmad Shāh's army (Muḥarram 12, 826)—confusion at night—defeated in the morning—makes another attempt to wipe off the disgrace of defeat—is defeated again—loses five thousand men and elephants. 55-56
  - Founder of the fort of Mandsaur. 201
- I
- Ibrāhīm bin Nizām —Entitled Rukn Khān—held Morāsa for Aḥmad Shāh I—joined Modūd in the rebellion. 38-39
  - Ibrāhīm Husain Mirzā —Grandson of Sulṭān Husain Bāqārī of Khūrasān—rebels against Akbar and flees to join Changīz Khān. 434

III

- Summoned by I'ti'mād Khān after
being deserted by Muzaffar Shāh. 445
- Hastens to Ahmedabad and besieges it
and harasses Sher Khān's men. 446
- Intercepts Kikā, wazir of Sher Khān
and seizes a large treasure. 446-447
- Delivers a surprise attack on Syed
Hāmid in which is worsted. 447-451
- Tries to form a coalition against Akbar
—fails, returns to his jāgīr. 451-452
- Murders Rustam Khān commandant of
Bharūch when later summoned by Akbar 453
- Escapes to north India through Chāmpū-
nir—pursued but manages to get away. 453
- Ibrāhīm Khān —One of Muzaffar Shāh's eight sons. 232
- Ibrāhīm Khān —Valiant man—dies fighting the army of
the Mirzā. 447
- Ibrāhīm Jaun- —Proceeds against Delhi but retreats on
pūri, Sulṭān Muzaffar Shāh I's movement. 26
- Ibrāhīm, Sulṭān —Succeeds his father in 923 at Agra. 184-158
- Report by 'Ālam Khān to Muzaffar
Shāh II against—defeats 'Ālam Khān
who flees to Bābur. 203-204
- Entertains Bahādur Khān. 204
- His jealousy towards Bahādur Khān. 205
- Discontent of the people of Jaunpūr
against. 205
- Iftikhār-u'l-mulk—Ruler from whom Nasir Khān snatched
bin Rājah the fort of Thalner (younger brother
of Nasir Khān) 47
- Iftikhār-u'l-mulk—Title given by Muzaffar Shāh II to
Malik Mubārak. 173
- Ikhtiyār Khān —Very clever man and wazir of Bahādur
Shāh—arrives at Nālcha, with trea-
sure and an army from Ahmedabad. 281

- Entrusted with the siege of Rāisīn. 285
- Appointed to capture Mandsores. 290
- Placed on charge of Chāmpānir. 313, 315
- His conversation with Humāyūn—his qualities 315
- At Ahmedabad when Bahādur Shāh died. 323
- Afḍal Khān's remarks to. 325
- Taken into the services of Maḥmūd Shāh II—acts as his captor. 329
- Killed in 944 A. H. 330
- His qualities. 330-331
- Ikhtiyār-u'l-mulk—Appointed hākim of Ahmedabad by I'ti'mād Khān—raises Shāhu Jīu to the throne—camps at Rūper—defeated flees. 405-406.
- At Ahmadnagar—ordered to expel 'Ālam Khān—attacks and kills him 415
- Is given a jāgīr by 'Imād-u'l-mulk 425
- Fails Syed Hāmid against Changīz Khān—
—is summoned by him. 435
- 'Ilm-u'd-din, Syed—Son of Aḥmad Bhakri, grandson of Shāh 'Ālam—was on guard duty and playing chess when 'Imād-u'l-mulk approached to kill Sikandar Shāh. 242
- Rushes at 'Imād-u'l-mulk with a sword—
—is killed. 243
- 'Ilm-u'd-din, Qāḍī—Of Batwa. 366
- Ilyās —Son of Malik Ayāz—stout person—killed by the order of Bahādur Shāh 168
- Informs Bahādur Shāh of the rebellion of his brother Ishāq. 265
- 'Imād-u'l-mulk —Sent by Aḥmad Shāh to oppose Hūshang Shāh's attack in 816 A.H.—Hūshang Shāh retreated—returned after ravaging Mālwa. 41

- 'Imād-u'l-mulk —Known as " Khushqadam " " atkā " of the Sultān. 239
- He is suspicious regarding Sikandar Shāh's intentions—kills the Sultān. 241
- Description of his act. 242
- Proclaims Naṣīr Khān as Sultān. 243
- Description of his faithlessness. 245, 247
- Originally a purchased slave of Bībī Rānī, Sikandar Shāh's mother to whom she entrusted her son—hoped for wazīr ship—disappointed—his discourtesies to Khudāwand Khān, the wazīr. 245
- Confers a title without the permission of the Sultān—is rebuked—is enraged. 246
- Conspires with amīrs—obliges amīrs. 246
- Kills Sikandar Shāh. 250
- Proclaims Naṣīr Khān Sultān with the title of Maḥmūd—disgusts nobles and soldiers. 250
- Writes to 'Imād-u'l-mulk Elichpūri and to Rāna Sāngā and to Bābur. 251
- Bahādur Khān informed of the treachery of. 252
- Is abandoned by nobles on arrival of Bahādur Khān. 256
- Sends 'Aḍ-u'l-mulk to bar Bahādur Khān. 256
- Distributes ready money to his followers to please them. 259
- Calls Laṭīf Khān—cuts off his relations with Nāṣīr Khān; Shawwāl 11. 260
- Assembles five thousand men at his residence—all desert 261
- Tāj Khān sent to surround his house 261

- His talk with Khwāja Malik—his des-
peration. 261
- Conceals himself in the residence of Shāh
Jīu bin Siddīq—his house plundered. 261
- Is captured and brought to the Sultān—
is imprisoned—cross examined by Tāj
Khān—is accused—ordered to be gib-
beted in front of the durbār. 262
- Could not recite the kalmah before
being gibbeted—is executed on Shaw-
wāl 13. 262
- 'Imād-u'l-mulk —Son of Ikhtiyār-u'l-mulk—in the battle
of Maroli between Syed Mubārak and
the Maghals. 449
- 'Imād-u'l-mulk, —Arrived from Balkh—given title by
Āghā Arslān Maḥmūd Shāh II. 363
- 'Imād-u'l-mulk, —Driven out by other Deccani nobles from
Kāwel Kāwel or Berār—Bahādur Shāh moves
to help him. 268
- His son Jā'far Khān received by Bahā-
dur Shāh. 269
- Is received by Bahādur Shāh at Nandar-
bār. 262
- Bahādur Shāh returns after making
peace between 'Imād and other nobles. 271
- Peace broken—appeals to Bahādur. 271
- Advises Bahādur Shāh to attack Parni-
dāh. 272
- Makes peace with Barīd ruler of Bīdar
and asks his daughter—recommends
him to Sultān. 273
- Is left to conduct the siege of Pathīri. 273
- Appointed in conjunction with Muḥam-
mad Shāh, to expel Nizām Shāh. 294

- 'Imād-u'l-mulk, —Sent to Ujjain by Bahādur Shāh—informs
 Malik Jiu ibn Tawakkul him of the flight of Silhadi's son. 282
- From his camp at Bersia, informs Bahādur Shāh of the strength of the Rāna of Chittor. 285
- Left at Bersia by Bahādur Shāh 286
- Sent to Mandsoore captures it from Nākū. 290
- Leaves Dir bin I'zāz-u'l-mulk and proceeds to Māndu to join the Sulṭān attends on him. 290
- At the battle of Maḥmūdābād. 319
- Was at Baroda when Bahādur Shāh died—described here as "Sar Khil Khāsh-i-Khilān" (head of the royal slave nobles and "first in valour"—proceeded Ahmedabad. 324-323
- His valour applauded by wazīr Ikhtiyār Khān—sent against Muḥammad Zamān Mirza—defeats him—Humāyūn's appraisal of his qualities. 324
- returns victorious, to Ahmādabad. 325
- Apprehensions of Afḍal Khān and Ikhtiyār Khān—the parleys and former's retirement. 325
- Appointed wazīr by Maḥmūd Shāh II. 329
- Contrives to get Ikhtiyār Khān and others hanged by disclosing their ill—conceived plot to Daryā Khān. 329-330
- Its consequence: story of death of. 331
- Daryā Khān turns against—is compelled to leave Ahmadabad and proceeds to Jhālāwār his jāgīr—is defeated at Pātri 331-332

- Goes to Mubārak Shāh at Burhānpūr—is followed by Daryā Khān who asks for his surrender—Mubārak Shāh refuses and is defeated at Dāngari. 332
- Flees to Qādir Shāh at Mandu—is called back to Ahmedabad by Maḥmūd Shāh at the advice of 'Ālam Khān after Daryā Khān's fall. 345
- Returns from Mandu—is given the sarkār of Bharūch and the port of Surat and is ordered to proceed there. 345
- Is insulted by Charji Chirīmār, when he represents the indignity accorded to the dead body—proceeds to his jāgīr. 346
- 'Ālam Khān comes to him at Anklesar (after his fall)—is embarrassed but crosses the Narmadā to meet him. 354
- Parleys—gives money to 'Ālam Khān. 355
- Represents their case to the Sultān. 355
- Is compromised—makes excuses when called by Maḥmūd Shāh II—asks Syed 'Arīshā as security. 356
- Syed reaches Bharuch and meets—leaves for Ahmedabad despite advice to the contrary 357-358
- Is received kindly at Chāmpānir. 359
- His house ordered to be plundered suddenly—lacks strength to go to Bharuch—escapes—falls in a well—asks to be taken to Syed Mirān—asks him to intercede for him and request permission to be sent to Kā'ābā—Sultān agrees. 359
- Reaches Surat—handed over to Khudāwand Khān—is killed after being subjected to torture on Ramḍān 27, 952. 360

- 'Imād-u'l-mulk, —Founder of " 'Isanpūr " between Rasūla-
 Malik 'Isan bād and Batwa—tomb situated there 167
- 'Imād-u'l-mulk, —Maintained a body of Turks—went
 against Burhān. 384
- One of the leading nobles after the
 assassination of Maḥmūd Shāh II. 387
- Accompanied Aḥmad Shāh II against
 Mubārak Shāh. 391
- Captor of the Sulṭān—communicated
 with Syed Mubārak against Nāṣiru'l-
 mulk. 402
- Obtained Bharuch, Baroda and upto
 Sulṭānpūr as his share of spoils. 409
- Refuses to give a portion to 'Ālam Khān. 409
- Goes against Syed Mubārak. 410
- Parleys with Syed Mubārak. 411-412
- Joins Syed Mubārak—'Ālam Khān
 defeated, returns to Ahmedabad. 414
- Keeps the Sulṭān under his surveillance 415
- Quarrels with I'timād Khān. 416
- Tughluq Khān killed possibly at his
 instigation 416
- Arrives at Chāmpānir with Aḥmad Shāh
 II—goes to Syed Mubārak, 417
- Plans to destroy Syed Mubārak—his
 advances against the Syed—defeat and
 death of Syed Mubārak. 417-421
- Returns to Ahmedabad. 423
- His dealings with Syed Mirān. 424
- Quarrels with I'timād Khān. 425
- Goes to Bharūch 426
- Entertains complaints from Surat against
 Khudāwand Khān—besieges Surat—is
 killed treacherously by Khudāwand
 Khān on Ramḍān 27, 966. 426

'Isā Sālār	—Rebel against Aḥmad Shāh I—corresponded with Hūshang Shāh of Mālwa	40
'Isan, Malik	—One of the confidential amīrs of Maḥmūd Begda who stood by him in the rebellion of Kabīr-u'd-dīn.	97
	—Given the title of Nizām-u'l-mulk.	99
'Isan, Malik	—Entitled " 'Imād-u'l-mulk "	167
Is-ḥāq	—Entitled Changīz Khān—son of Malik Ayūz.	164
	—Succeeds to his father's position.	203
	—Rebels against Bahādur Shāh in alliance with the zamīndārs of Sorath—advances from Nawānagar to Dīv (report of his brother Ilyās to Bahādur Shāh).	265
	—Flees to Runn when hears of Bahādur Shāh's advance—defeats Tughluq Khān governor of Morvi but escapes to the Runn.	266
Islām Bukhārī Shaikh	—Offered a title by Aḥmad Shāh II but declined—recommended his younger brother.	415
Islām Shāh	—Sulṭān of Delhi—death in the same year as the accession of Aḥmad Shāh II.	390
	—Ḥājī Khān an enemy of	417
Iqbāl Khān	—Imprisoned certain people in Māndu during Sulṭān Sikandar's time.	256
I'tibār Khān	—Original name Ḥabīb—given the title and a command of 2000 by I'timād Khān.	431
	—Is killed by I'timād Khān.	432
I'timād Khān	—'Abd-u'l-Karīm given the title by Maḥmūd Shāh II.	362
	—Was entrusted with wazīrship and wakālatship at the time of the death of Maḥmūd Shāh II.	387

- Informs the nobles of the childlessness of Maḥmūd Shāh and recommends the accession of Aḥmad Shāh. 387
- Is informed of the peace with Mubārak Shāh by Syed Mubārak—is head of a party of nobles—joined Sayed Mubārak—tries to win over Ḥasan Khān. 398
- Fails to join the Syed in his conflict with Nāṣir-u'l-mulk—arrives at Kapadwanj—joins Syed Mubārak. 399
- Nāṣir-u'l-mulk advances against—plans to escape to Delhi-- consults Syed Mubārak. 400
- Is reluctant to fight Nāṣir-u'l-mulk. 403
- Joins Syed Mubārak after his victory 404
- pays a merchant at Syed Mubārak's orders. 404
- Joins the Syed in chasing Nāṣir-u'l-mulk. 405
- Leaves the Syed, goes to Ahmedabad on receiving message from Ḥasan Khān Dakhani. 406
- Syed brings him back—fights with Ḥasan Khān. 407
- His share of the spoil—rewards Tātār Khān. 407
- Warns Syed Mubārak of 'Ālam Khān. 408
- Gives 'Ālam Khān, the house of his son—they became close friends. 409
- Marches with 'Ālam Khān against Alif Khān—defeats him at Viramgām. 410
- Is informed of 'Ālam Khān's treachery—expels him from his son's house. 410
- parleys and communicates with Syed. 411
- Blames 'Ālam Khān for the mischief. 412

- joins Syed Mubarak and against 'Ālam Khān. 413
- Holds the chief authority in Gujarat—holds the Sūltān captive. 415
- 'Imād-u'l-mulk's jealousy towards. 416
- Dislikes Aḥmad Shāh's advances towards 'Imād-u'l-mulk—quarrels-goes to Syed Mubārak. 416
- Syed Mubārak's communication to him. 416
- Recommends march to Sultānpūr and Nandurbār to Mubārak Shāh—receives a part of it from him returns to Ahmedabad, resumes former position. 417
- Aḥmad Shāh favours him—leaves and joins Syed Mubārak. 417
- Delays to attack Syed Mubārak—proceeds to Syedpur. 418
- Encamps at Maḥmūdābād with 30,000 men—communicates with Syed. 419
- Syed Hāmid killed by his men. 420
- returns to Ahmedabd. 423
- Take over Syed's jāgir—Syed Miran's helplessness—is given a jāgir by. 424-425
- Quarrels with 'Imād-u'l-mulk—Aḥmad Shāh's intrigue. 425
- Leaves his house goes to Sarkhej—assembles an army in Kādī. 426
- Occupies Ahmedabad—controls the Sūltān—distributes jāgirs. 426
- Ḥabshīs defeated by Changiz Khān given jagir by—attacks Changiz Khān. 427
- Besieges him in Bharuch—refuses peace—returns to Ahmedabad. 428
- Aḥmad Shāh and him. 428
- gets him killed in 968 A.H. 429

- Raises Muzaffar Shāh III to the throne. 429
- Goes against the Fulādīs—is beaten and retires to Ahmedabad, 968. 430-431
- Summons Tātār Khān and promotes Ḥabīb—kills Ḥabīb—Tātār flees. 432
- Ḥabshīs follow Tātār—his praise of Syed Kabīr. 433
- Leads an army against Mūsa Khān—is defeated z'ilhujjah 21, 969. 433
- Summons Changīz Khān from Bharuch—proceeds with him against Fūlādīs, scenting mischief returns to Ahmedabad. 433-434
- Conflict between him, Changīz Khān and others—defeated—flees to Ahmedabad. 434
- Flees to Morāsa with Muzaffar Shāh being defeated by Changīz Khān. 436
- Miyān Manjhū's friendship for. 437
- Goes to Pāl—Changīz Khān's remark. 438
- Syed Ḥamid sent to by Changīz Khān to conciliate, against foreign army—also received the wazīr of Mirān Muḥammad Shāh—perplexed. 439
- Reaches Ma'amūrābād. 439
- Returns to Morāsa on receiving news of Miran Muḥammad's flight—goes to Dūngarpār. 440
- Is restored to Ahmedabad after Changīz Khān's death—agrees to have the territory south of Sābar. 443
- Is disgusted with the excesses of the Abyssinians—withdraws and refuses to see nobles. 444

- Sher Khān attacks—Muzaffar Shāh III
leaves him—summons Mirza Muḥam-
mād Ḥussain from Bharuch. 445
- Sends a message to Akbar. 446
- Summoned by Akbar—waits on him at
Kadi. 452
- Akbar's kindness to. 452
- Takes leave at Kāmbhāt and again
joins him there—is imprisoned. 453
- Is entrusted with Gujarat by Akbar. 458
- Dealings with Shihāb-u'd-dīn. 459-460
- Is defeated by the Mughals who later
join Muzaffar Shāh. 461

J

- Jāfar Bukhārī, Syed —Entitled "Siyādat panāh"—killed in
the battle of Pātan against Sher Khān,
which won due mainly to his efforts. 454
- Jāfar Khān —son of 'Inād-u'l-mulk sent to Balādur
Shāh by his father with a complaint. 271
- Jālāl Bhakrī, Syed —Entitled 'Siyādat—ma'āb—denounced
to Muzaffar Shāh III and imprisoned,
later released. 462
- Jālāl Bhakrī, Syed —Partisan of Quṭb-u'd-dīn Khān—killed
—by Aḥmad Shāh II. 463
- Jālāl-u'd-dīn Maḥmūd —Sister's son of Quṭb-u'd-dīn—killed by
Muzaffar Shāh III. 464
- Jālāl, Munawwar-u'l-Mulk, Bukhārī, —Eye witness of the siege of Mandū
—relates story of supernatural killing in
the sack of Mandu by Muzaffar Shāh II. 188
- Father of Syed Maḥmūd—narrates
the story of the power of Muzaffar
Shāh II. 211
- story of the death of his father when
only four years old and blessing by
Muzaffar Shāh II. 213

- Jalāyar, Bābā —Father of Shāhān Beg Jalāyar—appointed to Chāmpānir by Humāyūn when he turned back to Agrā. 318
- Jalāyar, Shāhān —Son of Bābā Beg Jalāyar.
- Beg
- Jām —The ruler of Nawānagar—allows Muzaffar Shāh III passage through his territories—Is attacked by Nawāb Mirzā Khān—encamps outside his city. 467-468
- Is attacked by Khān-i Ā'zam as Muzaffar Shāh entered his territories. 468
- Negotiations with Naurang Khān—is attacked—creates difficulties for the Mughal army. 468
- Before Nawānagar—battle with Mughals. 469-471
- Flees to Jūnāgadh—leaves on hearing of Naurang Khān's approach. 471-472
- Asks for peace in the next campaign. 473
- Jām Firūz Ruler of Sindh—defeated by the Mughals and given refuge by Bahādur Shāh. 271
- His daughter espoused by Bahādur Shāh. 291
- Jalāl-u'd-din bin Shaikh Malik —Salahdār of Māhmūd Begdā—made excellent arrangements—given title of Muḥāfiz Khān—raised to Muṣṭafā-i-Mumālīk and then to wazīr—grandfather of the author of the "Tārikh-i-Bahādur Shāhi" 125-126
- Jamāl Kanbū, Shaikh —Poet in the court of Humāyūn—given the sobriquet of "Second Khusrāu"—his verse quoted—accompanied Humāyūn on his campaign of Gujarat—questions Ikhtiyār Khān regarding his facility with riddles. 315

Jāmi, Maḡlānā	—One of the contemporaries of Maḡmūd Begdā. (the famous poet).	102
Jasā	—The wazīr of Asā, the son of Jām-killed in the battle of Nawānagar.	407
Jāu Māndwālī, Syed	—One of the 'Ālam Khān's followers—took part in assassination of Charjī Chirīmār.	347
Jāyaldāh, Qāḍī	—Father of Qāḍī Maḡmūd Bīrpūri.	306
Jāyaldāh, Shaikh (R.A.S.—Shaikh Chānd)	—Noble of Malwa—flies from Medīnī Rāi to Muzaffar Shāh II.	181
Jhāo Bāl	—Inmate of the harem of Muzaffar Shah II	334
Jhūjhār Khān Ḥabshī	—His men conduct 'Imād-u'l-mulk to Surat.	360
	—Given Bhiwal by I'timād Khān.	425
	—Defeated by Changīz Khān—loses Baroda.	427
	—Given a jāgīr by I'timād Khān.	427
	—Does not join the opponents of I'timād Khān.	430
	—Is continued in his jāgīr by Changīz Khān, after the expulsion of I'timād Khān.	440
	—Kills Changīz Khān, 976.	442
	—Occupies Ahmedabād—surrenders it to Sher Khān—invites I'timād Khān.	443
	—Quarrels with Ulūgh Khān Ḥabshī.	445
	—Submits to Akbar at Kadī—is continued.	452
	—Is executed by being thrown under an elephant.	453
Jitti, Naik	—Son of Naik Bakhū—musician in the household of Daryā Khān.	333
Jiwand	—One of the rebels against Aḡmad Shāh I—defeats Bikan and Ādam Afghān.	30
	—Becomes a leader of the rebels—is killed.	31

- Juman, Malik —was with Aḥmad Shāh during Hūshang Shāh's night attack in 826—sent by him to make inquiries about the enemy. 54
- Juman, Malik —entitled "Muḥāfiẓ-u'l-mulk"—sent to Dilwārah by Muzaffar Shāh II to procure intelligence regarding the fort of Chittor. 180
- Junaid Kirrānī —Nephew of Sulaimān Afghān, the ruler of Bengal—stood firm in the battle between Changīz Khān and I'timād Khān. 435
- Joins Changīz Khān. 436
- K
- Kabīr, Shaikh Mulla —Follower of Shaikh Ḥamid-u'd-dīn Nāgorī—devotion to, by Malik Muḥammad Ikhtiyār, a noble of Maḥmūd Begdā. 152
- Kabīr, Syed —Wakil of Tātār Khān—ordered to fight with Ḥabshi at Sānand. 432
- Kabīr, Syed —Killed in the battle of Nawānagar. 470
- Kabīr-u'd-dīn Sūltān —Entitled 'Aḍd-u'l-mulk—rebelled against Maḥmūd Begdā. 96
- Is killed by a Rajput during his fight. 99
- Kabīr-u'l-mulk —Kōtwāl under Bahādur Shāh—is sent to find 'Imād-u'l-mulk. 262
- Kahī Mīr —Is defeated by Punjā, /Rāja of Idar—loses his elephants—later defeats and kills him (in Aḥmad Shāh I's reign) 57
- Kaiqubād, Nāṣir-u'd-dīn —Story of accession quoted by Miẓān Manjhū to Mubārak Shāh. 393-395
- Kālū, Hājī —Ghulām in the service of Maḥmūd Begdā—founded "Kālūpūr" in Ahmedabad. 168
- Kālū, Malik —Supports Maḥmūd Begdā in the rebellion of Kabīr-u'd-dīn. 97
- Is given the title of 'Imād-u'l-mulk. 99

- Executed by the orders of the Sultān
for implicating two innocent persons
and thus causing their death. 113-114
- Kaiyān Rāo — Of Khambūyat. 462
- Kamāl, Shaikh — A saint of Gujarat—his greed and
intrigue with Maḥmūd Khaljī and
prayers for him. 65-66
- Syed Burhān-u'd-dīn sends Shāh 'Ālam
to—refuses—miracle of Shāh 'Ālam—
his death. 72-75
- His tomb in 'Aylampura—behind the
mosque of Khudāwand Khān. 62
- Kamāl-u'd-dīn, Shaikh — A disciple of Hamdāni Order—a Syed
of Surat. 367-368
- Kāmil-u'l-mulk — Wazīr of Mubārak Shāh—his talks
with Shaikh Muḥammad. 396
- Kansāgar, Rāni — Beloved wife of Maḥmūd Khaljī III of
Mālwa—accompanies him in his flight
to Muzaffar Shah II. 195
- Karīm, Khusrau — One of the nobles who joined Modūd's
rebellion against Aḥmad Shāh I. 30
- Kathā-sarsal — "Girāsīā" of Jhālāwār—joined the
revolt of Shāh Malik against Aḥmad
Shāh I. 41
- Khākhu — One of the generals sent by Medini Rāi
to guard Mandu against Muzaffar
Shāh II. 185
- Killed after the fall of Mandu. 192
- Khalīl Beg — Leader of the Mughal detachment who
left Shahāb-u'd-dīn and joined Muzaf-
far Shāh III. 459
- Given the title of Khān-i-Zamān by
Muzaffar Shāh III. 461
- Khatij Khān, Nawāb — Given the fort of Surat and its environs
by Mirzā Kokā. 455

- Khān-i-'Azam, —Known as Nawāb Mustafāb—attacks
 Mirza 'Azīz Sher Khān at Patan—defeats and
 Kokāh kills him. 454
 —Given Ahmedabad and Petlād as jāgīr. 455
 —Sends an army against Mirza Muḥammad
 Husain—is besieged in Ahmedabad—
 relieved by Akbar. 456-457
 —Is confirmed in the government of
 Gujarat in 981/1574—remains there for
 two years and some months. 457
 —Is appointed to succeed Khān-Khānān
 in 999. 468
 —Leads an expedition against Muzaffar
 Shāh III and the Jām—encamps at
 Viramgām. 468
 —His campaign against the Jām—success. 469-470
 —his pilgrimage to Makkāh in Rajab
 1001. 471
 —Stays at Nawānagar—makes attempts to
 capture Jūnāgadh—fails—returns to
 Ahmedabad. 471 to 472
 —Resumes siege after seven or eight
 months—accepts submission of the Jām
 and captures the fort. 472
 —Sends a force to pursue Muzaffar Shāh
 III to Jagat. 472
 —Goes against Morvi—receives the Jām—
 receives emissaries of, from Bhayā of
 Bhuj—surrender of Muzaffar Shah III to 473
 Khān Jahān —Was near Quṭb-u'd-dīn in the battle of
 Kapadwanj. 78
 Khan Jahan —Title given to Rao Mandalik. 126
 Khān Jahān —Khwājah sarā in the household of
 Maḥmūd Shāh II—Malik Amin's wit at
 his expense. 348

Khān Khānān	—The title of Ṣāfdar Khān.	259
Khīm, Nāik	—Musician in Daryā Khān's household.	334
Khiṭṭāb Lādan, Malik	—One of 'Ālam Khān's men—killed Charjī Chirmār at his orders.	347
Khiḍr, Haḍrat	—Referred to, in a couplet taken from the Mathnawi of Rūmi.	110
Khiḍr, Maulānā	—" Entitled " Saḡ-u'l-mulk "—conspires against Malik Sha'abān and Maḥmūd Begdā. —sent to Div as a prisoner—interceded for, by Malik Sha'abān, pardoned and given an allowance.	96 99
Khudāwand Khān	—Led the army sent against " Kanth Kot " by Muzaffar Shāh I in 812.	26
Khudāwand Khān	—Appointed " atāliq " of Aḥmad Shāh, the eldest son of Maḥmūd Begdā.	133
Khudāwand Khād	—Younger brother of Āṣaf Khān—ap- pointed " Diwān-i-kul " by Maḥmūd Shāh II. —Killed Burhān.	361 383
Khudāwand Khān, Malik 'Aylam	—Original name, Malik 'Aylam—son-in- law of Muḥammad Shāh—presents Diwān-i-Hāfiz to Maḥmūd Begdā to draw an omen. —Favourite of Maḥmūd Begdā—founded 'Aylampūra south of Ahmedabad and built a large mosque—proficient in polite speech and archery—introduced new fruits in Gujarat—rebelled but forgiven—retired to isolation and died in this state.	102 175-176
Khudāwand Khān Pātiri	—Combines to fight against 'Imād-u'l- mulk. —Sends wakils to Bahādur Shāh,	268-269 270

- Khudāwand —" Muqtei " of Surat—kills 'Imād-u'l-
 Khān Rūmī mulk in 952. 360
 —Kills 'Imād-u'l-mulk Rūmī. 426
 —Attacked by Changīz Khān—killed. 426
- Khurāsān Khān —Escorts Musa Ibrāhim from Gujarat. 176
- Khurram, Mirzā —Son of Nawāb Mustafāb—in the battle
 of Nawānagar, 459
- Khwājāh —One of the dissident Mughals who left
 'Abd'ullāh Shahab u'd-dīn to join Muzaffar Shāh.
 III. 459
 —Given the title of Khān-i-Jahān by
 Muzaffar Shāh III. 461
- Khwājāh Jahān —Wazīr of Maḥmūd Shāh Bahmanī—
 (Khwājāh contemporary of Maḥmūd Begda. 102
 Maḥmūd —Report of his assassination reaches
 Gāwān) Maḥmūd Begda. 145
- Khwājāh Jahān —Khwāja sarā of Maḥmūd Shāh Khalji
 of Mālwa—revolts and raises Muḥam-
 mād Khān a younger brother as a
 pretender to the throne. 174
 —Is defeated and killed. 177
- Khwājāh Jahān —Ruler of Parindāh—attacked by Amīn
 Nasan at Bahādur Shāh's orders. 272
 —Proceeds to attack Āsīr and Burhānpur-
 is defeated. 273
- Khwājāh —His poem Qirān-u's-Sa'dain quoted. 394-405
 Khusrau
 (Amīr Khusrau)
- Khwājāh Mānik —Advised 'Imād-u'l-mulk to fly. 261
 bin Jalāl
- Khwājāh —Entitled ' Ḥusam-u'l-mulk '—conspires
 Muḥammad against Maḥmūd Begdā. 96
 —Flees to Pāṭan. 98

- Khwājāh** —Zafar Khān performs ziyārat to his Mu'in-ul-Haq shrine at Ajmer. 98
- Kokah, Mirzā,** —See Khan-i-'Azam Mirza Aziz Kokāh, Khān-i-'Azam
- 'Aziz Kokaltāsh**
- Kumbhā, Rānā** —Restores Shams Khān to Nāgaur—wishes to destroy the fortification of Nāgaur but not allowed by Shams Khān—returns to his country—and prepares an army and invades Nāgaur. 83
- Battle with nobles sent by Quṭb-u'd-dīn Shāh—indecisive—sacks Nāgaur and returns. 83
- Seizes Ābū from the ruler of Sirohi, Khūta who appeals to Quṭb-u'd-dīn Shāh—defeats Malik Sha'abān at Kombhalmir—is defeated by the Sūltān who ravages the area—seeks peace and agrees to abstain from harassing Nāgaur or other Muslim lands. 84
- Joint expedition of Maḥmūd Khaljī and Quṭb-u'd-dīn against—battle near Chittor—is defeated and waits on Quṭb-u'd-dīn Shāh and gives presents—is accepted. 84-85
- Advances againsts Nāgaur but turns back on hearing Quṭb-u'd-dīn's advance. 85
- Kūnwar** —Dancer in Daryā Khān's household. 334
- L**
- Lād Khān** —Attacked and defeated Muzaffar Shāh. 467
- Lād Khān** —Son of Muqbil Khān, appointed to (R. A. S. attend on Maḥmūd Shāh II—remarked Dilāwar that if permitted, he would get rid of Khān) 'Imād-u'l-mulk and Daryā Khān—killed by them in 944. — 219-220

- Lāḍan:Khalījī, —Controlled half of the territory of
Malik Burhānpūr—goes to Āsir with the appro-
val of Maḥmūd Begdā. 148
- Waits on Maḥmūd Begdā—is given the
title of Khān-Jahān—is given village of
Beas in the area of Sulṭānpur—reconcil-
ed with Husām-u'l-mulk. 149
- Appointed to help 'Ādil Khān. 150
- Lakham Bāi (Lakshmi Bāi) —Wife of Muzaffar Shāh and mother of
Bahādur Shāh—"Gohil" Rājput. 232
- Lakhman Sen —Brother of Silhadi—dealing to give
up Rāisin to Bahādur Shāh. 284
- Comes down from fort and waits on
Bahādur Shāh—goes up again. 286
- Langar Khān —Son of Qādir Shāh of Mandū—with
Bahādur Shāh in Dīv. 216
- Laṭīf Khān —Brother of Aḥmad Shāh—sent against
Shaikh Malik and others. 41
- Laṭīf Khān —Son of Muzaffar Shāh II and Rāni
Rāj Bāi. 232
- Accompanies his father to Baroda when
he leaves Maḥmūd Begdā at Muḥam-
madābād. 150
- Leaves Ahmedabad at the approaching
death of his father due to apprehensions
at his brother Sikandar Khān's accession. 206
- Seeks refuge with Rānā Bhīm in the
area of Sulṭānpūr. 239-240
- Appears before Dhandhuka and solicits
Tāj Khān for support. 255
- Is joined by 'Aḍl-u'l-mulk and Muḥāfiz
Klān is an attempt to rebel against
Bahādur Shāh. 263

- Attacks and ravages villages near Sulānpūr—is attacked—abandoned and is captured—is ordered to be taken to Bahādur Shāh but dies at in the way—is buried there but later body taken to Hālul. 264
- His son Maḥmūd II ascends throne. 329
- Laṭīf Khān, —Given the title of "Sharzāh Khān" and sent against Laṭīf Khān. 240
- Malik
- Laṭīf-u'l-Mulk —One of Daryā Khān's friends—not allowed by him to attend his parties, instigates 'Ālam Khān and others against Daryā Khān—his punishment. 335-336
- Laṭīf-u'l-Mulk, —Insignia bearer of Muzaffar Shāh II—Sondhā opium eater—lets fall his sword on the Sūltān—is forgiven. 215
- Was posted as guard when 'Imād-u'l-mulk appeared to kill Sikandar Shāh—checks the assassin. 242

M

- Ma'asūmah Begum —Daughter of Bābar—full sister of Humāyūn—married to Muḥammad Zamān Mirzā. 259
- Māh Shaikh —Brings I'timād Khān to Syed Mubārak's side. 406-407
- Maḥmūd Ghaznī —Comparison with Maḥmūd Begdā. 101
- Maḥmūd, Sūltān —Son of Muḥammad Shāh and grandson Firūz Shāh—arrives in Gujarat and is welcomed by Zafar Khān in 801—leaves for Mālwa—goes to Qanauj. 20
- Muzaffar Shāh I marches to the help of, against Ibrāhīm Sharqī of Jaunpūr. 26
- Maḥmūd Khalījī, —Father of Ghiyāth-u'd-dīn, ruler of Sūltān Mālwa. 102

- Advances in response to the appeal of
 Rāja Gāngdās of Chāmpānir facing
 an invasion of Muḥammad Shāh—
 ignores consideration of Islām—reaches
 Dahod. 64
- His favour to saints and character—
 relationship to Shaikh Kamāl and part-
 isanship of—sends money to. 65-66
- Invades Gujarat. 67
- Besieges Sultānpūr—is deceived by the
 commandant. 69-70
- Intrigues to capture Bharuch—plunders
 Baroda—remarks on the bravery of the
 Brahmins of Barnāwa. 70-71
- Battle of Kapadwanj with Quṭb-u'd-
 dīn Shāh—855 A.H. 79-80
- Remarks on the "army of saints"
 guarding Gujarat. 81
- Proceeds against Nāgaur—retreats on
 news of an approaching Gujarat army. 82
- Mujāhid Khān of Nāgaur takes refuge
 with. 82
- Seizes Mandasor from Rānā Kumbha—
 marches on Chittor—besieges it. 84
- Attacks Deccan—reaches Bīdar—besieges
 Nizām Shāh. 111
- Retreats via Gondwanah when hears of
 approach of Quṭb-u'd-dīn, Shāh—falls
 into difficulties and loses many soldiers. 112
- Again attacks Deccan—but retreats
 before Maḥmūd Begdā who threatens
 to attack Mandu if he attacked again. 113
- Dies and is succeeded by his son
 Ghiyāth-u'd-dīn—843 A. H. 120

- Maḥmūd Bah- — Ruler of the Deccan contemporary with
 mani, Sūltān Maḥmūd Begdā. 102
- Minor when succeeds his father. 145
- Quells the rebellion of Bahādur Gīlāni. 146
- Nizām-u'l-mulk Dakhanī, slave of. 281
- Maḥmūd Begdā, — Born on Ramḍān 20, 49 in the reign of
 Faṭḥ Khān his father Muḥammad Shāh. 63
- His mother, Bibī Muḥli takes him to
 Shāh 'Ālam on accession of Quṭb-u'd-
 dīn Shāh care of Shāh 'Ālam for him. 86
- Attempts of Quṭb-u'd-dīn Shāh to secure
 — miracles of Shāh on and for him. 86-87
- Rāni Rūpmanjarī's attempt. 87
- Sūltān Quṭb-ud-dīn's attempt—miracle 87
- Recollections of, clothed as a girl. 88
- 'Imād-u'l-mulk's arrival to take him to
 the throne—hesitation of mother—is
 brought to Bladar and saluted as
 Maḥmūd Shāh. 93
- Ascends throne on Sunday, Sha'bān 863
 in Ahmedabad—explanation of term
 " Begdā ". 95
- Qualities—excellent ruler—enormous
 appetite. 95-96
- Aged 13 years 10 months and three
 days on the day of accession—distribu-
 tes alms and titles. 96
- Conspiracy of Kabīr-u'd-dīn and others—
 suppression of conspiracy with aid of
 'Imād-u'l-mulk—punishments 967-998
- Administrative reforms of, regarding
 jāgīrs—religious orders—security for
 travellers—his place in Sūltāns of Guj-
 arat (none greater)—conquest of
 Chāmpānīr and Jūnāgadh. 100-101

- His contemporaries—an age of great figures. 102
- Condition of Gujarat in reign of—cheapness of grain—plentifulness of fruits—encouragement for building and planting. 104-105
- His prayers and penitances—contact with Shaikh Sirāj—follower of Shaikh Raḥmat-u'l-lah. 105-109
- Sharpness of mind though illiterate—his query in learned matters. 109-110
- At Kapadwanj for hunting—review of army. 111
- 868—again to Kapadwanj—returns and busies himself in administration. 111
- 866—camp at Khari river—marches to the help of Nizām Shāh against Maḥmūd Khaljī—reaches Nandurbār—is informed of the withdrawal of Maḥmūd Shāh. 111-2
- Reviews his army at Thālāna—the extent and equipment of his army—returns. 112, 113
- 867—is again appealed by to Nizām Shāh—proceeds to Nandurbār—threatens Maḥmūd Khaljī. 113
- Sends for arms of Telengāna-868. 113
- 869—marches towards Kōh Bārūr—conquers it 870—for hunting to Ahmad-nagar. 113
- Punishes Ādam Khān Haji Malik and others—gives away their titles. 113-114
- Confers the title of 'Imād-u'l-mulk on Bahā-u'd-dīn Ikhtiyār-u'l-mulk and appoints him as Wazīr. 114

- Towards Girnār—871. 114
- Account of its campaign. 115
- Insolence of Mandalik tō, as a cause of war. 115
- Preparations for the campaign. 119
- Besieges Jūnāgadh—wills to conquer Mahābala (where the garrison had shut itself)—storms it. 119-120
- Receives agents from Rao Mandalik—concludes siege and returns to capital. 120
- 868—resumes attack ostensibly because of Rāo Mandalik's display of splendour and religiousness—receives insignias of royalty from him and sends him musicians (or agents). 120
- Refuses to attack Ghiyath-u'd-dīn of Mālwa after the death of his father Maḥmūd Shāh as being against the conduct of a Muslim. 120
- 874—sends army to Sorath which ravages country—conceives of conquest of Girnār and marches to it—receives Rāo Mandalik—asks him to turn Muslim—is refused. 121
- Siege of Girnār—surrender of the fort 877 A. H. 122
- Initiates Rāo Mandalik into Islam. 122
- Another version of the conquest of Girnār. 122-123
- Account of Khudāwand Khān's advice to and its cause in conquest of Girnār by. 124
- Calls for Syeds and ulemās and settles them in Jūnāgadh—names it Muṣṭafābād—brings Sorath under his control and enforces salāmī. 125

—Appoints Malik Jamāl-u'd-dīn over Ahmedabad, with the title of Muḥafiz Khān—makes him wazīr due to his excellent arrangements—appoints a noble to Baroda and 'Imād-u'l-mulk to Sankheda, Qiwām-u'l-mulk to Godhrah—Tāj Khān to Sorikha—prevents Rāo Chāmpa from rebellion. 126

—Leads an expedition to Sindh to Rūn—abstains from destroying zamindārs there on condition of becoming Muslims—agrees—takes them to Jūnāgadh to know the practices of Islam. 127

—877—against the lawless tribes of Sindh. 127

—conquers Jagat and Sankhodār on application of Maulāna Maḥmūd Samarqandī who had been captured by robbers in that area. 127-128

—Marches on Z'il-hujja 17—conquers Jagat and destroys temples. 128

—Attacks and conquers the island of Sankhodār—enters island—demolishes temples and builds a mosque—878. 129, 130

—Arrives at Muṣṭafābād—Jūnāgadh on Jamad I, 10—Bhim of Jagat brought there and punished. 130, 131

—Returns to Ahmedabad—turns to Ghoghā to punish Malabāri pirates—sends equipped vessels for this purpose—goes to Khambhāyat and thence to Sarkhej. 131

—Confirms jāgīrs to his nobles and soldiers. 132

—Sorrow for those killed in war. 131, 132

- Reaches Ahmedabad in Sha'abān—
leaves for conquest of Chāmpānir in
Ramḍān from Morāmti—sends troops
to lay waste Chāmpānir—returns and
passes rainy season in Ahmedabad—
goes to Jūnāgadh—hunts. 132-133
- Founds Maḥmūdābād on the banks of
Wātrak—tribute to his judgement. 133
- 885—leaves Aḥmad Shāh the eldest son
in Ahmedabad—punishes Khudāwand
Khān and his accomplices for his plot.
133-134
- 887—receives news of defeat of Malik
Asad at the hands of Rājā Patāi—
decides on conquest of Chāmpānir. 134
- accounts of conquest of Chāmpānir. 135
- Ignores appeal of Rāwal Patāi—lays
siege to Chāmpānir. 135
- Advances against Ghiyath-u'd-dīn
(appealed to by Rāwal Patāi) who
comes to Dohad but withdraws on
advice of ulemā. 136
- Returns to Chāmpānir—fall of the fort
—offers Islam to Rāwal but is refused
and therefore killed—his son converted
and raised to nobility, in Z'ilqa'da 2,889. 136
- Finds climate pleasing and founds a
city and calls it Muḥammadābād—890—
lays gardens—descriptions of. 137
- Rewards a skilled Khurasāni gardener
and his Gujarati copyist—story. 139-140
- Contribution of, to the encouragement of
fine arts in Gujarat. 140
- Care for his people and laws. 140

- 891—entrusts Maḥmūdābād to Muḥāfiẓ Khān and goes to Junagadh—returns—
892—again to Muṣṭafābād—at Dhan-
dhūkā—entrusts Sorath to Khalīl Khān
and returns. 144
- Plans to attack Rāja of Sirohī for his
robbery of horses from merchants—
sends order to him—receives submission
and indemnity and returns. 144
- stays for four years in Muḥammadābād. 144
- 896—receives news of the murder of
Maḥmūd Gāwān and sends Qiwām-u'l-
mulk to Dābhol—recalls army after
receiving satisfaction. 145, 146
- 899—leads an army to Morāsā on
account of the rebellion of Alp Khan—
forgives his fault—901. 146
- 904—leads an army to Asīr—reaches
Tapti when receives tribute with apolo-
gies—visits Thālner, Dirmāl, and
returns. 147
- 906—plans to march to Malwa to avenge
Ghiyāth-u'd-dīn Shāh—refrains as Nāsir-
u'd-dīn submits—no expedition for
seven years. 147
- 913—proceeds to Chāwl (Jāval)—to
quell the trouble of the Firangis—at
Dīv receives news of the victory of
Ayāz with the help of Turks—is pleased
and sends him a dress of honour—re-
turns to Basāi—stays for six days—re-
turns to capital on Muharram 9, 914. 147
- Receives application from 'Ālam Khān
his grandson, to be placed on throne of

- Khāndesh—makes over Āsīr to 'Ālam Khān and proceeds to Nandurbār—stays for Ramḍān at Sānwali—calls Khalīl Khān from Baroda. 148
- Reaches Thalnir—makes arrangements for Khāndesh and returns. 149-150
- Reaches Muḥammadābād—gives leave to Khalīl Khān to go to Baroda and keeps Bahādur Khān—fondness and forecast for. 150
- Z'īl-hujja 916—goes to Pātan—last expedition—meets Syeds—comes to Sarkhej and visits the tombs of Shaikh Aḥmad Khattu—visits his mausoleum. 150
- Comes to Ahmedabad and becomes sick—calls Khalīl Khān and gives parental advice—allows him to leave—sickens and dies before he could arrive again—dies on Monday, Ramḍān 917—buried at Sarkhej. 151
- Duration of reign 54 years and 1 month—age 67 years—disciple of Raḥmat-u'l-lah buried in Shaikh-pūrā. 151
- Companions of youth—Daryā Khān—Ikhtiyār Khān—account of nobles, it under individual names. 151-168
- Mahmūd bin Nāsir-u'd-dīn, Sultān —Driven out by Khwāja Jahān—besieges Mandu and captures it—writes to Muzaḥḥar Shāh who sends him a farmān—hands power to Medīnī Rāi. 177
- Campaign against his brother in Chanderi. 179
- Tires of the domination of Medīnī Rāi and flies to Muzaḥḥar Shāh II. 182-183

- Reaches Bhakora on border of Gujarat—
is welcomed 183
- Accompanies Muzaffar Shāh II into
Mālwa—receives Mandū from him. 189
- Sends the jewelled waist band to
Muzaffar Shāh. 189
- Descriptions of his luxury—entertains
Muzaffar Shāh. 190
- 825—Marches on Gāgrun and kills
Hamikaran—attacks and is defeated by
the Rana and imprisoned—well treated.
192-193
- Is restored to his throne by the Rāna—
his son kept as a hostage. 193
- Joins Malik Ayāz—but not anxious to
fight—returns. 201-202
- Plunders Rānā Ratansi's territory—
faces him at Ujjain and wishes to kill
Sikandar Khān and Silhadi—sends
emissaries to Bahādur Shāh. 275
- Fails to wait on Bahādur Shāh at
Sambhal—sends envoy who expresses
unwillingness to surrender Chānd Khān. 276
- (as Bahādur Shāh enters Malwa)—
Crowns his son as Sulṭān and plans
guerilla war. 276
- Waits on Bahādur Shāh after the fall
of Mandu on Sh'abān 20,927—is placed
in custody—is killed in an ambush
made to free him while being taken
to Gujarat. 278
- Maḥmūd Shāh II —The only heir after the death of
Sulṭān Muḥammad Shāh Āsīrī. 326

- Spared by Bahādur Shāh—entrusted to Muḥammad Shāh and by him to Malik Shams-u'd-dīn. 326-327
- Called by the Amīrs. 327
- Coming into power etc. 329
- 943/1536—ascends the throne at the age of 11—son of Laṭīf Khān and the daughter of Baharām Khān of Sindh—born in 932/1525—forecast of the astrologers. 329
- Bestows wazīrship on 'Imād-u'l-mulk—entitles Daryā Khān as Majlis-i-Girāmi—becomes a puppet in their hand and is closely watched. 330
- Dissimulation of—betrays Lād Khān. 331-332
- Is carried to out of Ahmedabad by Daryā Khān who overthrows 'Imād-u'l-mulk—comes to Ahmedabad—at the Battle of Pātri. 331-332
- Is taken to the frontiers of Burhānpur in pursuit of 'Imād-ul'-mulk—stays in Burhānpur—khuṭba there read in the name of—returns. 332
- Abdicates all powers to Daryā Khān. 332
- Dissimulates to deceive Daryā Khān who strives to find out his ideas. 335
- Attains maturity—invited to Daryā khān's party and is indifferently waited upon—remarks to Syed Mubārak. 338-339.
- Escapes to 'Ālam Khān at Dhandhuka. 339
- Is defeated by Fattuji, flees to Rānpur but soldiers join him. 342

- Enters Ahmedabad in triumph 950/1543 343
- Takes Chāmpānair by storm—his bravery
343-344
- Stays there absorbed in pleasures—bestows
wazirship on Burhān-u'l-mulk Bambānī. 344
- Exalts Charji Chirīmār as Muḥāfiz-u'l-
mulk and makes him a close companion—
receives 'Imād-u'l-mulk and bestows
Bharuch and Surat on him. 345
- Kills 'Alā-u'd-dīn and Shujā' Khān
at Charji's advice—is besieged by 'Ālam
Khān and other nobles—on severity of
water sends for Burhān-u'l-mulk—is
advised to give way. 346-347
- Gives audience in which Charji is killed
on which tries to kill himself—again
becomes a puppet in the hands of
nobles. 347
- Two witticism on questions by. 348
- Is guarded carefully by nobles. 349
- Weeps when he learns of his being
blinded. 350
- Intrigues with Tātār-u'l-mulk—escapes
from custody. 350-351
- Proceeds into the city and gives the
houses of 'Ālam Khān and Wajih-u'l-
mulk to plunder. 351-352
- Is waited upon by Afḍal Khān when he
reaches Pānkor Nākā—at Jamālpūr sees
ravagers and receives news of escape—
takes the reigns of government in his
own hands. 354

- Receives a petition from 'Imād-ul'-mulk in favour of Daryā Khān and 'Ālam Khān—agrees but becomes suspicious at Şafdar Khān's escape. 355-356
- Rebukes 'Imād-u'l'-mulk and calls him
—sends Syed 'Arisha to fetch him. 356-357
- Marches against Daryā Khān to Chām-pānir— 357
- Receives 'Imād-u'l'-mulk with favour—declares himself innocent of plunder
—agrees to send him to Surat. 359-360
- Appoints Syed Mubārak against Daryā Khān and Tātār Khān against 'Ālam Khān—his authority in Gujarat. 360-361
- After restoration—appoints Āşaf Khān as "wizārat-i-'Uẓmā"—Khudāwand Khān as "Diwān-i-Kul"—Afdal Khān given jagir—distributed titles to other nobles. 362-363
- Favour to I'timād Khān. 362-363
- Apologises to nobles for allowing I'timād Khān to whisper in their presence
—wishes to conquer Malwa—is advised to resume Wānta lands, amounting to $\frac{1}{4}$ th of Gujarat—proceeds against girāsiās—"erases their names" by establishing thānās. 361-362
- Measures against Hindus—disallows such festivals as Holi and Diwāli—relief of such people at the assassination of. 369
- Great friend of the poor and faqirs—liberality to. 366-370
- His generosity to a Muslim peasant with many daughters. 370

- Makes Maḥmūdābād his capital—account of the āhū-khāna built therein. 371-372
- Account of assassination. 372-373
- Events preceding the assassination of—feels thirsty and calls for water—is served poisoned drink by Burhān—stabbed by him soon after—Rabi I, 12— 373
- Earlier account: showed favour to Burhān, rebuked for this by Afḍal Khān—catches him in evil—threatens him—is poisoned. 374-377
- Buried in the mausoleum of Maḥmūd Begdā. 381
- Death in Maḥmūdabad on Friday night Rabi 961—accession, at age of eleven years, death at the age of twenty-eight. 382
- Maḥmūd Bargī, —Sent by Aḥmad Shāh against Naṣīr Malik Khān of Khandesh—besieges Thālner where receives the submission of Naṣīr Khān. 48
- Maḥmūd Bukhā- —Muḥtasib during the time of Mīrza ri, Syed Koka—gives account of a miracle during the urs of Shāh 'Ālam. 143
- relates an anecdote regarding the majlis of Daryā Khān. 334
- Receives jointly with Syed Hāmid the paragana of Dholka, Khānpūr and Basai from Akbar. 455
- Maḥmūd Khān, —Sent by Aḥmad Shāh I to quell the in-Khān 'Azam surgents of Sorath. 48
- Maḥmūd Kha- —Treasurer of Syed Mubārak—is called zānchī by him. 423

- Maḥmūd, . . . Malik**—Entitled "Malik-i-Malāyak Šifāti"—recounts of the death of many Hindus by supernatural hands during Muzaḥfar Shāh II's sack of Mandū. 188
- Maḥmūd, Munshī**—The scribe who drafted Bahādur Shāh's reply to Humāyūn—was formerly in the services of Humāyūn—had a grudge against him and so deliberately twisted the letter, read it to Bahādur Shāh when he was intoxicated and was cause of conflict. 303
- Maḥmūd, Qāḍī**, —Hākīm-i-qāḍāti (chief judge) of Māngrol—reports a schismatic to Bahādur Shāh who executes him. 322
- Maḥmūd**, —Disciple of his uncle Qāḍī Ḥammād, Qāḍī ibn Qāḍī disciple of Shāh 'Ālam—expelled from Jāyaldah Bahādur Shāh's camp at Chittor for speaking too freely—went to Bīrpūr where died in 941. 306-307
- Maḥmūd** —Learned man, robbed and set afloat by the ruler of Jagat—complained to Saḥāfqandī, Maḥmūd Begdā and thus caused the conquest of that area. 127-128
- Mulla** —satisfied. 130
- Maḥmūd, Syed** —Son of Syed Burhān-u'd-dīn—Qutb-u'l-aqṭāb—son of Syed Jalāl known as Makhdūm-i-Jahāniyān. 62
- Entitled "Munawwar-u'l-mulk"—an anecdote Maḥmūd Begdā, related to. 211
- Mahtā, Miyān** —A saint resting in Gāgrūn. 289
- Makhdūm** —The great Bukhārī saint—pleased with Zafar Khān, bestows Gujarat on him and his descendants. 10-11
- Muḥammad Shāh I, his disciple. 23

- Malik, Shaikh, bin Sultān Muzaffar —Entitled "Mītthe Khān"—governor of Surat and Rānder—joins Modūd in rebellion against Aḥmad Shāh I—submits at Bharuch. 31
- Revolts again and joins Modūd at Idar—flees to Nāgor. 39-40
- Malik-ush-Sharq, Gujarāṭī —One of the prominent partisans of Syed Mubarak—called by him. 387
- Given Nādiad by It' mād Khān. 407
- Sent to fetch Tātār Khān before Changiz Khān at Ahmedabad. 425
- Mallū Iqbāl Khān —Name Mallun Kala—de facto ruler of Delhi in the reign of Muḥammad Shāh—defeats Tātār Khān at Panipat and seizes his baggage. 19
- Proceeds against Qanauj to punish Maḥmud Shāh. 24
- Killed in the battle with Khidr Khān—Jamad I 19, 808. 24
- Mallū Khān— Qādir Shāh —Receives Sārangpūr from Bahādur Shāh. 283
- Ruler of Malwa, had been appointed under Muḥammad Shāh Āsiri and did not like it but had to submit since he was appointed by Bahādur Shāh. 323
- Mubārak Shāh flees to, after his expulsion from Burhānpūr. 333
- One of the "Khanzādan" of the rulers of Malwa—had joined Bahādur Shāh who kept his son with him—appointed to Malwa during Mughal invasion. 337
- gives shelter to 'Imād-u'l-mulk—who had sent him the insignias of royalty

- (after the death of Bahādur Shāh)—reads Khuṭbā strikes coins in his name and takes title Qādir Shāh. 337
- Refuses to surrender 'Imād-u'l-mulk to Daryā Khān—letter to and reply of. 337-338
- Daryā Khān's expedition against. 338
- Mamrīz Khān —Wife's brother of Islām Shāh—kills the heir (Firūz Shāh) and occupies the throne with the title of Muḥammad Shāh 'Ādil. 390
- Mandalik, Rāo —Rāja of Gīrnār who held Sorath. 41
- fought against Aḥmad Shāh but was defeated in 817 A.H. 43
- Mandalik, Rao —Rāja of Gīrnār and Jūnāgadh—refused to acknowledge any Sultān (till the time of Maḥmūd Begdā) due to the strength of his fort at Gīrnār. 115
- Campaign of Maḥmūd Begdā against. 116-117
- Submits. 120
- Worships in great pomp and thus enrages Maḥmūd Begdā and is attacked—gives up the insignias of royalty and submits. 120
- Third campaign against in 874/1469 waits on the Sultān and is asked to embrace Islām—escapes into his fort and fights—is betrayed. 121
- Takes refuge in Gīrnār—is attacked and is granted relief on condition of embracing Islām—waits on the Sultān and surrenders keys—embraces Islām—

- his pleasure at this dignity and regret at past glory. 121-122
- Story of, ascertained from reliable men—passion for Mohini a wania woman cause of betrayal by her husband. 122-123
- Comes to Ahmedabad with Sultān—waits on Shāh 'Ālam—his surprise and tribute to. 123-124
- Is given the title of Khān Jahān and a suitable jāgir- 876/1471. 136
- Manjhū
Kalāwant —Favourite singer of Bahādur Shāh—falls into Mughal hands at the fall of Mandū—calms Hūmayūn and is instrumental in getting order for qatl-i-'ām rescinded—escapes to Bahādur Shāh. 311-312
- Manjhū, Miyān —See:—Shaikh Muḥammad 'urf Miyān Manjhū.
- Mānjū, bin —Wounded during Bahādur Shāh's
Azdar Khān Deccan campaign—favoured by the
Bādhel Sultān. 294
- Mansingh, Rāja { —Rāja of Gwālior—waits on Bahādur
Shāh during his campaign in Mālwa
and is accepted in his service. 271
- Mānsingh, Rāja { —Rāja of Jhālāwār—creates disturbances
in Saurāshtra during Bahādur Shāh's
absence in Malwa—Khān Khānān sent
against by Bahādur Shāh. 278-279
- Manṣūr Khān —Title given by Muzaffar Shāh II to
Malik Burhān. 173
- Manṣūr Khān —The title given by Bahādur Shāh to
Sulaimān bin Mujāhid-u'l-mulk. 259-60

- Marjān, Malik —Held the fort of Bharuch during Maḥmūd Shāh Khalji's invasion—defends the fort and returns stiff reply to overtures. 70
- Mas'ūd Khān —Joins Bahādur Khān at Muḥammad-nagar. 257
- Ma'ūlā —Brother of Malik Sārang—a Rājput—as captives taken by Maḥmūd Begdā and converted to Islam—remark of, during circumcision (in Gujarati). 168
- Medīni Rāi —Title conferred by Maḥmūd Shāh of Malwa on the leader of the Hindu army assembled against his refractory Amīrs. 176
- Defeats Sultān Muḥammad and kills Khwāja Jahān—appropriates government of the land, expropriates Muslims and appoints his men—cause of anger to Muzaffar Shāh II of Gujarat. 177
- Goes in the direction of Chanderi against Muḥammad Shāh (at Muzaffar Shāh's advent in Malwa)—Muzaffar Shāh's remarks against. 179
- Habīb Khān and others flee from Malwa due to treatment of—complain to Muzaffar Shāh against—Muzaffar Shāh marches against. 181
- Treatment of Maḥmūd Shāh by—his escape. 181
- Muzaffar Shāh's campaign against—sends a force to defend Mandu—goes from Dhar to Ujjain—advises the garrison at Mandu to use dilatory tactics. 185-186

- Goes to Rāna Sangā for help—his appeal—receives news of the fall of Mandu—attempts to kill himself but saved by Rāna. 192
- Opposes Malik Ayāz with the Rāja of Bākar, when going against Chittor. 200
- Entices Silhadi when proceeding to join Malik Ayāz. 201-202
- Mir 'Ābid**
  - One of the dissident Mughals who left Shahāb-u'd-din to join Muzaffar Shāh. 459
  - Given the title of Khān-i-Khānān by Muzaffar Shāh. 461
  - Left at Ahmedabad. 462
- Mir Beg**
  - One of the dissident Mughals who left Shahāb-u'd-din for Muzaffar Shāh. 459
  - Given the title of Afḡal Khān by Muzaffar Shāh. 461
- Mir Yūsuf Muḥammad Ba-dakshi,**
  - A general of the dissident Mughal forces which left Shahāb-u'd-din and joined Muzaffar Shāh. 459
  - Given the title of Bahādur Khān by Muzaffar Shāh. 461
- Mirān Muḥammad Shāh**
  - Son of Mubārak Shāh Āsīrī—attacks Changiz Khān at Ahmedabad—sends envoys to Syed Miran for support—reaches Baroda—crosses Mahi and encamps at Jetaipūr. 439
  - Deceived by Sher Khān—is attacked by Changiz Khān—flees secretly in the night. 440
- Mirān Syed**
  - Son of Syed Mubārak—sent to bring I'timād Khān to his father's side. 406
  - At the battlefield where his father was killed—goes to Kapadwanj. 420

- Receives envoys from 'Imād-u'l-mulk who promises him a jagir—exchanges communications—despairs on discovering the duplicity. 423-424
- Given five paraganās by I'timād Khān but deprived of four by 'Imād-u'l-mulk. 424
- Tries to make peace between I'timād Khān and Mūsā Khān but in vain. 430
- Goes from Ahmedabad to Dholka and then to Dhandhūka and joins Tātār Khān at Rānpur—joins Mūsā Khān by Patan—makes peace between I'timād Khān and Mūsā Khān—Zi'l-hijjah 967—comes back to Dholqa. 433
- Goes with Changīz Khān and I'timād Khān against Mūsā Khān but returns. 434
- Goes to Sher Khān to prevent his conflict with Changīz Khān—remains on the battlefield after the battle. 434-435
- Is brought to Ahmedabad with due honour by Changīz Khān. 437
- Makes peace between Sher Khān and I'timād Khān—returns to Dholka. 443
- Dies in 980/1573. 445
- Mirkī Khān** —One of the Mughal dissidents who left Shahāb-u'd-dīn to join Muzaffar Shāh. 459
- Given his original title by Sulṭān Muzaffar Shāh. 461
- Mīrzā 'Abdu'llah** —One of the Mughal dissident who joined Muzaffar Shāh after leaving Shahāb-u'd-dīn. 459
- Given the title of Āṣaf Khān by Muzaffar Shāh. 461

- Mirzā Khān —Nephew of Shahāb-u'd-dīn Aḥmad Khān—sent against Amīn Khān Ghori—returns to Mangrol after the death of Fatḥ Khān Shirwāni and then to Ahmedabad. 457-458
- Elephants and horses lost by him in this engagement, taken from the Jām by Khān-i-Khānān. 469
- Mirzā Khān, —Ordered by Akbar to Gujarat from
Nawāb ibn Jalor—reaches Sarkhej—defeats Muzaffar
Bīram Khān Shāh in the neighbourhood of Ahmeda-
(Khān-i-Khānān) bad in Muḥarram 13, 999. 464
- Follows Muzaffar Shāh to Khambāyat—joined by other commanders there. 465
- Defeats Muzaffar Shāh again at Jhāmpa in Rājplā hills. 465
- Returns to Ahmedabad—sends a force againsts Bharuch from Sīnor. 466
- Given the title of Khān-i-Khānān. 466
- Leads an expedition to Sorath against Muzaffar Shāh. 466-467
- Receives envoys from Amīn Khān Ghori and the Jām. 467
- Reaches Upletā—proceeds against the Jām—returns to Ahmedabad. 467
- Recalled to Agra in 999 A.H. 468
- Mithā Khān bin —Stood by Quṭb-u'd-dīn Shāh during
Sulṭān Muzaffar the battle of Kapadwanj. 78
- Modūd Bin —Uncle's son of Aḥmad Shāh I—ḥākīm
Fīrūz Khān of Baroda—raises an insurrection against Aḥmad Shāh. 30
- Goes to Khambāyat and then to Bharuch—submits. 31

- Rebels—is joined Rukn Khān, Badr-u'-la and others—goes to Idar. 38-39
- Sultān proceeds against—negotiations at Morāsa—flees to Idar and then Nāgor and seeks refuge with Shams Khān Dandāni—Jamad 1, 5, 814. 40
- Killed in the battle with Rānā Mūkal. 40
- Modūd-u'l-mulk —Title given to Malik Badr-u'd-dīn by Bahādur Shāh. 259
- Modūd, Shaikh —Of Batwa. 366
- Mohan, Rāo —Dancer in Daryā Khān's household. 334
- Mūkal, Rāna —Raja of Chittor—in conflict with Shams Khān Dandāni in which Modūd was killed. 40
- Mu'azzam —One of the two Khurāsānī brothers (other A'zam) favoured for their skill in house construction by Maḥmūd Begada—built a reservoir, mosque and a mausoleum in which they are buried. 168
- Mu'azzam Khān —Joins Bahādur Shāh with other nobles at Maḥmūdābād. 260
- Mubārak Abu'l —Sent by Syed Mubārak to Mubārak Khair Bukhārī Shāh. 397
- Mubārak —With Bahādur Shāh at the battle of Bukhārī, Syed Kanij against the Mughals. 319
- Attended Maḥmūd Shāh II to the dancing party where disregarded by Daryā Khān—his remarks to the Sultān. 338-339
- Complimented by the Sultān on the eventual truth of his words. 334
- Interceeds for 'Ālam Khān to Maḥmūd Shāh II and secures the release of his

- friend for his brother who is secretly taken away. 356
- 'Imād-u'l-mulk seeks refuge with. 359
- Appointed against Daryā Khān and 'Ālam Khān—expels them from Gujarat. 360-361
- Tuḥfat-u's-Sādāt by Ārām Kashmīrī written for him. 361
- One of the leading nobles in the reign of Aḥmad Shāh III—kept in army of Bukhārī Syed and Fūlādī Pathāns led by Mūsa Khān and Sher Khān—also Lodi and Shirwāni Afghāns. 386-387
- Reconciles nobles—places Aḥmad Shāh on throne. 387-388
- Incident illustrative of his generosity. 390
- Leads army against Mubārak Shāh—other nobles' plans against. 391
- Sends Miyān Manjhū to Mubārak Shāh negotiations—makes peace. 392-397
- Joins I'timād Khān and his courtiers—is approached by Ḥasan Khān and Atal Khān—attacks Nāṣir-u'l-mulk near Baroda. 398-399
- Returns to Kapadwanj—attacked by Nāṣir-u'l-mulk—refuses to leave Gujarat—defeats him. 400-404
- Returns to Ahmedabad—generosity to an Afghān merchant. 404-405
- Expels Nāṣir-u'l-mulk to Pāl. 405
- Against Ikhtiyār Khān at Broach—turns against Ḥasan Khān and Fath Khān Balūch—deserted by I'timād

Khān—sends his son to call him—
defeats the rebels and returns victo-
rious. 405-407

—Partitions Gujarat—receives Patan,
Khambayat, Dholkah, Ghoghā, Dhan-
dhūka, Chāmpānir, Kapadwanj, Sarmāl,
Bālāsīnor—gives Patan to the Fūlādīs. 408

—Ālam Khān Lodi and I'timād Khān
suspect him—returns to Syedpūra. 409

—'Imād-u'l-mulk, Ā'lam Khān and I'timād
Khān march against—sends Miyān
Manjhū to them—prepared for the
battle. 409-412

—Joined by 'Imād-u'l-mulk—defeats and
expels Ālam Khān. 413-414

—Tries to mediate between I'timād Khān
and 'Imād-u'l-mulk—is appealed to and
marches to Rānpūr Katah—arranges
an understanding with Mubārak Shāh.

415-416

—Ahmad Shāh escapes to him at Syed-
pūra—comes into conflict with 'Imād-
u'l-mulk and I'timād Khān. 419

—Attacked by I'timād Khān and 'Imād-
u'l-mulk—refused to surrender the
Sultān—is killed while climbing a steep
bank during the fight. 419-420

—His three miracles. 420-421

—His piety and devotions—his appearance
in dream to Miyān Manjhū. 421-423

Mubārak Khān —Son of Ahmad Shāh and uncle of Quṭb-
u'd-dīn Shāh—mediates between Maḥ-
mūd Khalji whom he had joined, and
'Alā-u'd-dīn Khān, the commandant of
Sultānpūr.

- Mubārak Mu'in —Entitled Iftikhār-u'l-mulk by Muzaffar
Malik Shāh II. 173
- Mubārak Shāh —Confined with Maḥmūd Khān at Biyā-
wal—kills his nephew and becomes ruler
of Khandesh. 326-327-328
- Grants asylum to 'Imād-u'l-mulk—
refuses to surrender him to Daryā
Khān—is attacked and defeated at
Dangari and flies to Asirgarh. 332
- Sets out for Gujarat on the accession
of Aḥmad Shāh—encamps at Rānpur
Katah—negotiates with Syed Mubārak
through Miyān Manjhū—confers a dress
of honour on him and retires. 390-397
- Invades Gujarat again on hearing of
disputes—retreats when nobles march
against to Bīlugām. 414-415
- Attacks Gujarat for third time with
I'timād Khān—is abandoned when his
miserliness is discovered—is given
Sultānpūr and Nandurbār of which
some villages are given by him to
I'timād Khān. 416-417
- Mubārīz-u'l-Mulk—Title given to the son of Nizām-u'l-mulk
by Bahādur Shāh. 259
- Mughal Beg —One of the dissident Mughals who left
Shahāb-u'd-dīn to join Muzaffar Shāh. 459
- Given the title of Khān-i-Daurān. 461
- Mughli Bībī —Mother of Maḥmūd Begdā—daughter
of Shāh Bhīkan of Sindh and wife of
Muḥammad Shāh II. 86
- Takes young Maḥmūd Khān to the
asylum of Shāh 'Ālam—marries him. 89

- Muḥammad Afḍal —Sent against Muzaffar Shāh by Quṭbu'd-din Khān—proved faithless. 462
- Muḥammad Bākha —Son of 'Imād-u'l-mulk Āsirī—given the title of Ghāzi Khān by Bahādur Shāh. 149
- Muḥammad Bukhārī —Entitled "Sādāt Khān"—one of the sons of Shāh 'Ālam—refused the jāgir of Batwa which Sikandar Shāh wanted to give him after taking it from Shāh Baddha. 250
- Muḥammad Bukhārī Shaikh —Grandson of Ḥaḍrat Ḥāji 'Ab-du'l-Wahāb—sent with Mirza Kokā against Sher Khān at Patan—killed in the battle. 454
- Muḥammad Ghauth —Of Batwa. 366
- Muḥammad Ghaznavī, Shaikh —Sent with Syed Ḥāmid against Mirza Muḥammad Ḥusa—at the siege of Khambhāyat. 456
- Muḥammad Ḥusain Mirza —Grandson of Sultān Ḥusain Bāygara of Khurāsān—rebels against Akbar and flees to join Changiz Khān. 434
- Summoned by I'timād Khān after being deserted by Muzaffar Shāh. 445
- Delays in going—avoids. 446
- Parts from Ibrāhīm Ḥusain—is joined by Sher Khān—defeated near Patan—withdraws to Khandesh border. 454-455
- Marches from the vicinity of Nandurbār and captures Bharuch—at Khambhāyat —is besieged—joins Ikhtiyār-u'l-mulk—besieges Muṣṭafābād in Ahmedabad till advent of Akbar. 455-456
- Takes the road to oblivion—(dies) 981/1574. 457

- Muḥammad Ikhtiyār —Favourite companion of Maḥmūd Begdā—refuses title "Khān" due to the loftiness of his name. 151-152
- Influenced by Mulla Kabīr—gives up the world and becomes a distinguished saint. 152-153
- Muḥammad Jaunpūrī —Came from Jaunpūr to Ahmedabad in the last days of Maḥmūd Begdā's reign—claims to be a "Mehdi"—stays at Tāj Khān's mosque—attracts a great crowd—visited by Shaikh Jīu—his excellent discourses—rapidly gains influence. 170-171
- Ulemās issues fatwā for assertion that it is possible to see God—goes to Patan then to Hindustan—killed by ruffians in Farah near Qandhār in 910. 170-171
- Muḥammad Kāla—Son of Rānī Rūpmanjari and Maḥmūd Begdā—died during the Sulṭān's lifetime and buried in the mausoleum of his mother. 169
- Muḥammad Khān —Younger brother of Humāyūn Khān—succeeded him in Jamād II 20,796/—with the title of Nāṣir-u'd-din Maḥmūd Shāh. 16
- Muḥammad Khān —Sent against Muzaffar Shāh by Quṭbu'd-din Khān—proved faithless. 462
- Muḥammad Khān —Son of Sher Khān Fūlādī—called by Sher Khān from Viramgām—joins him. 439
- Proceeds towards Patan. 452
- Attacks Patan and seizes old fort from Akbari officers—is joined by his father—is defeated by Mirza Kokā—flees into the hills of Idar. 453-454
- Creates trouble near Idar—Khān 'Aziz Kokā marches to check him. 455

- Muhammad
Khān Āsīrī —Son of Ā'dil Khān, sister's son of
Bahādur Shāh—goes to the help of
'Imād-u'l-mulk Gāweli. 268
- Joins Bahādur Shāh at Dhroli—marries
the sister of Bhāi Jīu, Raja of Baglāna. 272
- Sent against the confederate nobles of
the Deccan. 273
- Is given the title of " Shāh ". 281
- Appointed against Rana of Chittor—
ordered to guard Berāsiah. 285
- Left at Mandsor—leaves for Asīr. 290
- Ordered to proceed against Nizām-u'l-
mulk—battle at Bir. 294
- Sent against Mughals—goes to Mandu
then to Ujjain. 319
- Was at Ujjain when Bahādur Shāh
died—receives messages from nobles
for elevating him to the throne. 323
- His deep sorrow at Bahādur Shāh's
death—dies soon after. 326
- Muhammad
Khān bin
Fīrūz Shāh —Was handed the reigns of government
when Fīrūz Shāh became ninety years
old. 12f.
- Rebels against Fīrūz Shāh in 790. 13f.
- Defeated and flees to Sirmur. 13f.
- Attacked by Tughluq Shāh—defeated
—flees to Sikhtāh—then to Nagarkot. 13f.
- Conflict with Rukn-u'd-dīn after
Tughluq Shāh—captures Abu Bakr—
secures the throne. 14f.
- Muhammad
Khayyāt —Wakīl of Malik-u't-tujjār—refuses to
surrender his daughter to Bahādur
Gīlāni—is killed by his agent. 145

- Muḥammad Lashkarī, Sulṭān —Sulṭān of Deccan (Bahamanis)—executes Khwāja Jahān, his wazīr—died in 896. 145
- Muḥammad Khān, Mīr —Known as Khān-i-Kalān—sent by Akbar against Patan—given as jāgir to him. 455
- Muḥammad Mīrak —Sent against Muzaffar Shāh by Quṭb-ud-dīn Khān—proved faithless. 462
—In Baroda besieged by Muzaffar Shāh—sends a message to him: 463
- Muḥammad Muqīm —Envoys sent by Humāyūn to Bahādur Shāh. 296
- Muḥammad Rafī —In the battle of Nawānagar. 469
Khwāja —Killed in the battle. 470
- Muḥammad Syed—Father of Syed Jalāl—martyred when his son was four years old. 213
- Muḥammad Syed—Or Syed Shāh Buddha—successor of Shāh Shaikh Jīu-Bahādur Shāh met him before leaving Gujarat. 237
—Sikandar Shāh desires to take away jāgir of. 250
- Muḥammad Syed—Son of Syed Fidā—died in the battle near Baroda fighting for Syed Mubārak. 399
- Muḥammad Syed—Brother's son of Syed Mubārak—killed in the battle near Baroda fighting for him. 399
- Muḥammad Syed—Son of Syed 'Abd-ur-Raḥīm Bukhārī—sent by Akbar to fetch Syed Ḥāmid. 452
- Muḥammad Shāh—Ascended the throne in 792. 13
—Send Zafar Khān against Nizām Mufarrah—confers titles on Zafar Khān. 14
—Died in 796—buried in the mausoleum of Firūz Shāh. 16

- Muhammad Shāh—Son of Zafar Khān—original name Tātār
Tātār Khān Khān. 6
- Son born to—named Aḥmad Khān—
defeated by Mallu Iqbāl at Panipat—
unsuccessfully invests Delhi—leaves for
Gujarat—arrives to join his father. 19
- Accompanies his father of Idar 801. 20
- Ascended throne in 806—entitled Nāṣir
u'l-dīn Muhammad Shāh—leaves for
Nāndot—returns to march against Delhi
—falls sick—dies in Sha'abān 806—
buried at Patan. 22
- Other version of his death—imprisons
his father and ascends throne—makes
Shams Khān his wazīr who administers
poison to him on instigation by Zafar
Khān. 22-23
- Sent money to Shaikh Aḥmad Ganj-
Bakhsh—which was refused—posthumous
title "Khudāyghān-i-shahīd". 23
- Muhammad Shāh II —Son of Aḥmad Shāh—ascends the throne
in 815—known as "gold-bestower"
—neglected state affairs—son born
named Faṭḥ Khān in 849. 62
- Against Idar—lays waste Bākar—returns. 62
- Attacks Chāmpānir—resisted by Gang-
dās besieges fort—abandons siege and
returns to Gothrā in Sānvī. 64-65
- Gets sick—passes away on Muharram
20, 855—reign nine years and some
months—buried in his father's mau-
soleum. 65
- Another account of his death—Kamāl's
intrigues with Maḥmūd Shāh of Malwa—

- consults a wania, accepts his advice
and prepares to flee on the occasion of
Maḥmūd Shāh's invasion—poisoned by
nobles for this. 66-67
- Disciple of Shaikh Aḥmad Khattū. 68
- Muḥammad —Humāyūns librarian—at the fall of
Shaikh, Miyān Māndū. 310
- Manjhū —Father of the author—learned in worldly
and religious matters—confidante of
Syed Mubārak. 386
- Sent to Mubārak Shāh as an envoy—
takes Rukn-u'd-dīn with him—negotia-
tes. 392-393-397
- Honoured by Mubārak Shāh—receives
jāgīr from Syed Mubārak. 397
- Conveys a letter to Syed Mubārak from
Syed Ḥusain before his battle with
nobles. 402
- Kept at Dholkah—honoured by his
patron. 405
- Meets Shaikh Aḥmad Majzūb and
conveys his prophecy to his master. 406
- Sent by Syed Mubārak to I'timād Khān
and other nobles—negotiations with
them. 406-408-414
- His advice to the Syed—not accepted. 414
- Declares having seen Syed Mubārak
in a dream. 423
- Sent to 'Imād-u'l-mulk by Syed Mīrān. 423
- Returns and reports to Syed Mīrān—
goes to I'timād Khān. 424-425

- Is sent to Ulūgh Khān—is helped by Hamzah Rūmi in the army of the Ḥabshīs—returns to Syed Ḥāmid. 435
- Does not wait on Changīz Khān but goes to him with Syed Miran. 437-438
- Muḥammad Tāj, —"Ālam-i-'Ulemā" of Maḥmūd Begda's Maulāna time—opines against execution of Syed Muḥammad Jaunpūri—saves his life. 172
- Muḥammad bin Tughluq Shāh —Died at Thattah in 794. 11-12
- Had once conquered the fort of Jūnā-gadh. 119
- Muḥāfiz Khān —Sent by Muzaffar Shāh II to welcome Maḥmūd Shāh of Malwa—dārogha of Muḥammadābād. 174
- Sent by 'Imād-u'l-mulk to Dhanej to Bahādur Shāh. 260
- Joins Laṭīf Khān against Bahādur Shāh. 263
- Plunders Sultānpūr but is defeated and flees. 274
- Muḥāfiz Khān —See Chirji Chirimār.
- Muḥib-u'l-mulk —Title granted to by 'Imād-u'l-mulk to the "Khwājāsarā" the kotwāl of Ahmedabad. 216
- Sent by Bahādur Shāh to bring Laṭīf Khān. 264
- Killed with his son in the battle of Daulatabad. 270
- Muḥib Rāna { —Father of Rāni Rāj Bāi, wife of Muzaffar Shāh and mother of Laṭīf Khān. 232
- Mu'in-u'd-dīn —Father of 'Alī Shir Afghān who carried the news of Sikandar Shāh's death to Bahādur Shāh. 252-253

- Mu'in-u'd-dīn —Learned divine of Patan—visited by
Gāzur Maḥmūd Begdā. 150
- Mu'in-u'd-dīn —Son of Nāṣir-u'd-dīn and the grandson
(Kaiqubād) of Balban—his accession quoted by
Miyān Manjhū in his negotiations with
Mubārak Shāh. 393-394
- Mujāhid Khān —Brother of Firūz Khān Dandāni of
Nāgor—expels Shams Khān and seizes
Nāgor—driven out by Rana, seeks
refuge with Maḥmūd Shāh of Mālwa. 82
- Mujāhid Khān —Title given by Maḥmūd Begdā to the
son of Lādan Khalji. 150
- Mujāhid Khān —Left at Jūnāgadh by Bahādur Shāh. 266
Behlīm
- Sent against the city of Āosa. 272
- Sent against Ranthambhore. 293
- On the side of Daryā Khān in the
Battle of Dhorka. 341
- On guard on Maḥmūd Shāh II—
incensed at a jest conspires with Tātār
Khān—takes the oath of fidelity to the
Sulṭān. 349-350
- Mujāhid Khān —Abandoned the Rāikhad gate of Ahme-
Gujarātī dabad to Muzaffar Shāh. 460
- Mujāhid-u'l-mulk—With Malik Ayāz in Malwa—attacks
the Rāja of Bānsbalā. 200
- Mujāhid-u'l-mulk—Waits on Bahādur Shāh in Nahrwāla
Patan. 258
- Son of Mujāhid Khān (son of Malik
Lādan Khalji)—receives the title of
Mujāhid-u'l-mulk from Bahādur Shāh. 259

- Brother of Mujāhid Khān Behlim—
with him in Daryā Khān's forces against
Maḥmūd Shāh II. 341
- Keeps guard over Maḥmūd Shāh II. 348
- Joins him with his brother. 350
- Mukhlis-u'l-mulk—Sent by Aḥmad Shāh I against Naṣīr
Khān. 48
- Mukhlis-u'l-mulk—Died with his son in Bahādur Shāh's
attack on Nizām-u'l-mulk. 270
- Munīr, Malik —Awakes Aḥmad Shāh I to apprise him
of Hoshang Shāh's night attack. 54
- Munīr, Malik —Wazīr of Quṭ-bu'd-dīn Shāh—with him
in the battle of Kapadwanj. 78
- Muqarrab, Malik —Summoned by Aḥmad Shāh during
Hoshang Shāh's night attack. 55
- Muqbil Khān —Brother of Ikhtiyār Khān—sent to
Muḥammadābād by Bāhādur Shāh to
bring reinforcements against Malwa. 281
- Sent to escort Maḥmūd Shāh of Malwa
from Biyāwal. 327
- Appointed to look after Maḥmūd Shāh.
329-330
- Killed for his son's intrigues by Daryā
Khān. 330
- Mūsa Khān —Relation of Alp Khān (Hōshang Shāh)
who gains in power during his intern-
ment in Gujarat—expelled after his
return. 26
- Mūsa Khān —One of Syed Mubārak's lieutenants—
Fūlādī with his brother Sher Khān. 386
- Given Patan by Syed Mubārak. 408
- Elder brother of Sher Khān. 415

- Jagir seized by 'Imād-u'l-mulk and I'timād Khān. 423
- Summoned by I'timād Khān—sent back. 426
- Advised by Tātār Khān to defeat Fath Khān Balūch—defeats him near Rādhanpūr. 427-428
- Defended by nobles against I'timād Khān—attacked—defeats I'timād Khān in Zi'l-qa'da 968. 430-431
- Receives Hāji Khān. 431
- defeats I'timād Khān at Jhotānā in 969—spares him on mediation of Syed Miran. 432-433
- Intrigues of I'timād Khān against—dies. 433
- Mūsa, Maulāna —Emissary of Hoshang Shāh sent to wait on Aḥmad Shāh I at Dhār. 51
- Mutawakkil, —Of Batwa. 366
- Shaikh
- Muzaffar Khān —"Hākim" of Chanderi for Maḥmūd Shāh—delivered the first attack on Gujarat army in the battle of Kapadwanj. 97
- Is taken captive and killed—head exhibited on the gates of Kapadwanj. 80
- Muzaffar Khān, —Hāji Khān's wakil who took him away from the battlefield before Patan. 431
- Wakil
- Muzaffar, Malik —Title of Asad Khān given by Bahādur Shāh. 259
- Muzaffar Shāh I —See Zafar Khān. 155
- Muzaffar Shāh I —Assumes regal status as Muzaffar Shāh at Bīrpūr in 810 A.H. 25
- Marches to Dhār against Alp Khān—brings him imprisoned to Gujarat. 25-26

- Frustrates the designs of Ibrāhīm Sharqī to overthrow Maḥmūd Shāh Tughluq. 26
- Sends Alp Khān back. 26
- Appoints Khudāwand Khān against Kanth Kot—asks blessings of Shaikh Qāsim. 26
- Dies in Ṣafar 813, according to Tārīkh-i-Bahādur Shāhi. 27
- True story : Appoints Aḥmad Khān against the Kolis of Asāwal—is imprisoned by him and compelled to take poison. 27
- Parting advice to Aḥmad Khān. 28
- Sorrow of Aḥmad Khān for the murder of. 28
- Muzaffar Shāh —Most favoured of Maḥmūd Begdā's
Khalīl Khān sons—original name Khalīl Khān—born on Sha'abān 6,880 mother's name Harbāi—brought up by Hansbāi. 169
- Holds charge of Sorath and Jūnāgadh. 144
- Accompanied his father to Thalner being summoned from Baroda. 149
- Given leave to go to Baroda on return. 150
- Learns Qur'ān by heart for his father's benefit—promised the throne for it. 207-208
- Dispute regarding succession of—helped by Malik Gopi and Malīk Sārang. 224
- Muzaffar Shāh II—Arrives in Ahmedabad and ascends the throne on Friday, Ramḍān 7, 917—aged 27 years—bestows dresses and titles. 173
- Receives envoys from Shāh Ismā'īl of Irāq and Khurāsān. 173

- Goes to Baroda—founds Daulatabad nearby. 173
- Receives the fugitive Sulṭān, Muḥammad Shāh from Mālwa. 174
- Goes to Morāmali—receives 'Ādil Shāh there—returns to Muḥammadābād (Chāmpānir). 175
- Reimburses the Qizilbāsh envoy—dismisses him with presents. 176
- Receives news of Meḍinī Rāi's high handed activities in Malwa—arrives in Ahmedabad to prepare for invasion—visits tomb of Shaikh Aḥmad Khattū—goes to Muḥammadābād. 177
- Leaves for Malwa in Shawwal 918/1512. encamps at Godhrā—goes to Idar on hearing of 'Ain-u'l-mulk's defeat—reaches Morāsa—reaches Idar—demolishes temples—919—forgives the Rāna on mediation of Malik Gopi—returns to Godhra. 178-179
- Sends Sikandar Khān to Muḥammadābād and goes to Malwa—founds fort at Dohad—at Devala—appoints Ṣafdar Khān as guard—sends army to Dhār. 179
- Refuses to take advantage of enemy's difficulties and declares his altruistic intention. 179
- Reaches Dhār, encamps, visits hunting parks, visits tombs of Shaikhs. 180
- Goes towards Dilāwarah—rebukes Nizam-u'l-mulk for an ill-advised skirmish. 180
- Returns to capital. 180

- Orders Nizām-u'l-mulk against Rāna and Ranmal of Idar—proceeds and returns to Ahmedabad. 181
- Receives fugitive nobles from Malwa—determines to march to Malwa to chastise Medini Rāi and restore Islām. 181
- Orders nobles to welcome Maḥmūd Shāh of Malwa with due honours. 183
- Proceeds against Mandu—reaches Godhra—reads fātiḥā for Sikandar Lodi—places foot in saddle for religious war—seeks omen from Qur'ān—leaves Muḥammadābād on Thursdary 11th—marches to Malwa. 184
- Meets Maḥmūd Shāh, reaches Dhār, invests Mandu on 23rd. 185-116
- Receives envoys from the garrison—grants truce—discovers the ruse—takes the fort by storm—in 924/1518. 186-187
- Rejects the suggestion of appropriating Malwa—entertained by Maḥmūd Shāh—is presented the jewelled waist band. 188-190/ft.
- Refuses to view the harem of Maḥmūd Shāh. 191-192
- Makes an attempts to follow Medini Rāi—returns—takes leave of Maḥmūd Shāh at Devla—leaves a garrison for help—goes to Idar—returns to Muḥammadābād—remains there for the rains. 192
- Goes for hunting to Idar—appoints Malik Ḥusain Bhattī entitled Nizām Khān as thānedār—rebukes nobles who resent this appointment. 193

- Desires to send aid to Idar but prevented by wazirs—places Qiwām-u'l-mulk in Ahmedabad and goes to Muḥammadābād. 193-194
- Sends reinforcements to Mubārīz-u'l-mulk—proceeds himself to Hālōl—proceeds upto Hālōl in Shawwāl with an army—comes to Ahmedabad—sends Malik Ayāz against the Rāna in Muḥarrām 927. 200
- Displeased with Malik on his return and plans to take field himself—leaves Muḥammadābād and goes to Ahmedabad with this intention—receives the son of Rana with presents—postpones the expedition. 203
- Goes to Jhālāwār for hunting—returns to Ahmedabad—remarks on Malik Ayāz's death—confers his rank on Ishāq—comes to Muḥammadābād. 203
- 930/1523—leaves for Morāsa and strengthens its fort—returns to Ahmedabad—falls ill. 203
- Gives 'Ālam Khān leave to go to Delhi. 203-204
- 931/1524—goes to Ahmedabad from Muḥammadābād and hunts in Morāsa—refuses Bahādur Khān's petition. 204
- Orders Khudāwand Khān to grant request but too late. 205
- Prays for rain in time of scarcity—answered but becomes sick—his request. 206
- 932/1525—goes to Baroda to bid farewell—returns to Ahmedabad—encamps at Kamdharoli—grows weaker. 206

- Calls Sikandar Khān and adjures him to be kind to his brothers—calls a pālki and visits all establishments and servants—rejects inability to attend the Friday prayers—performs ablutions and prays—repeats the creed—dies on Friday, Jamādi 2,932—buried in the mausoleum of Shaikh Aḥmad Khattū. 207
- Reigned fourteen years and nine months—disciple of Shaikh Tāhir of Baroda—unequalled in piety and learning amongst all Sultāns of Gujarat. 207
- Story of copying the Qur'ān to entitle his father to rest in heaven. 207-208
- Abstains from wine—never rode a horse which had been administered wine—tells Qiwām-u'l-mulk of the supernatural warning given to Hāns Bāi for giving him wine. 209-210
- Ceremonial observances of, respects to saints and Shaikh Jīu. 210-211
- Miracles of: gives, a son, Malik Hadiyā. 211
- His concern for his servants—retains Qiwām-u'l-mulk though suspicious of him. 212-213
- Incident of a boiled rat—his forgiveness and warning later fulfilled. 213-214
- Forgives Latīf-u'l-mulk Sondhā, opium eater for his carelessness. 215-216
- His forgiveness to a pert child—forbids people to give petitions direct. 216
- Appreciation of his qualities—returned Malwa to Maḥmūd Shāh—his generosity. 216-217

- His stern rebuke to Khān Jahān for resuming the wazifa of religious persons. 217-220
- His liberality and warlike qualities. 220-222
- The accomplishments of his associates. 223
- His ministers—Malik Sārang and Malik Gopi. 224-227
- His relations with Shaikh Jiu. 228-231
- His son—story of his seeking succession for Sikandar Khān from Shaikh Jiu and its being bestowed on Bahādur Khān by mistake. 232-235
- Muzaffar Shāh —One of the grandsons of Sulṭān Aḥmad Shāh I placed on throne by Daryā Khān after the escape of Maḥmūd II. 341
- Muzaffar Shāh III—Son of Maḥmūd Shāh II—met violent Sulṭān end. 241
- Seated on the throne of Gujarat in Sha'abān 968, after the assassination of Aḥmad Shāh II. 430
- Is carried by I'timād Khān to Morāsa as he flees after being defeated by Changiz Khān. 436
- Returns to Ahmedabad from Dūngarpūr with I'timād Khān after the assassination of Changiz Khān. 443
- Deserts I'timād Khān and goes over to Sher Khān, but is kept a puppet. 445
- Comes to Dholka with Sher Khān—separately from him to wait on Akbar. 452
- Flees from Akbari officials—comes to Tarwāri Rājplā—thence to Kāthi in Sorath. 458
- Joined by disaffected Mughals. 459

- Secures Ahmedabad on Sha'abān 27, 991. 460
- Afraid of Mughal allies but is reassured—defeats Shahāb-u'd-din and I'timād Khān outside Ahmedabad—confers titles on Mughal officers. 461
- Confers title " Rustam Khān " on Syed Daulat holding Khambāyat. 462
- Leaves Ahmedabad—joined by Syed Daulat—besieges Baroda—takes it by strategem. 463-464
- Proceeds to Bharuch—captures it and stays for fifteen days—returns to Ahmedabad on receipt of news of Akbar's arrival—reaches on Muḥarram 6, 961. 464
- His movements—defeated by Khān Khānān. 464
- goes to Khambāyat where assembles a force. 465
- On receipt of adverse news goes to Baroda and thence to hilly tracts of Jhāmpā in Rājpiplā—is defeated badly and loses his forces and goes to Kharī in Lumbā Kāthī. 465
- Seeks help of Amīn Khān—is given Gondal for residence—but no help. 466
- Attacked by Khān Khānān—enters Kuk Bardā on approach of enemy—expelled enters Othinia, a Koli tract—defeated goes to Rājpiplā. 467
- Returns to Jām's territory.—defeated enters Jūnāgadh with Jām—leaves it with him for Jām's country on the arrival of Mughals. 471

- Goes to Jagat—is pursued to Bet—takes ship but gets down—sent away on horseback. 472
- Given refuge by Bhar in Bhuj—is surrendered by him to the Mughal viceroy. 473
- Commits suicide at Dholka near Morbi by cutting his throat in 1000 A.H./1563. 473-474

Muzammil, Syed —Younger brother of Syed Hāshim, killed in the battle of Baroda. 399

N

- Najan Malik —Fought against the Rana at Idar till the last—asked by the Amīrs to do something to bring disgrace on Nizām-u'l-mulk. 195-196
- Najm-u'd-dīn, Qāḍī —Hākim-i-Shara-'i-Sharīf (chief Qāḍī) of Ahmedabad—congratulates Maḥmūd Begda on his conquest of Jūnāgadh and Gīrnār. 132
- Disapproves of music and breaks the rubab intended for the Sulṭān. 141
- Is convinced by Shāh 'Ālam and joins him. 141-142
- Nāk Rāna { —Rājput zamindār of the area near river Mahindiri—father of Rāni Harbāi wife of Muzaffar Shāh. 169
- Nakkū { —The commander of Rānā in Mandsore, who abandoned it on being attacked by Ikhtiyār Khān. 290
- Narsingth Dev { —Nephew of Raja Mānsingh of Gwalior—taken in service by Bahādur Shāh. 271
- Left at Chāmpānir when Bahādur Shāh left it for Dīv. 313

- Death of in Chāmpānir-Bahādur Shāh's sorrow at his death. 314
- Naṣīr Khān** —Son of 'Ain-u'l-mulk or Malik Rājah ruler of Burhānpur—joins Ghazni Khān against Aḥmad Shāh—attacks Nandurbār and Sulṭānpūr—retreated on the approach of Malik Maḥmūd Barki—besieged at Thālner—submits—forgiven—given the title of Khān and accepted as subsidiary. 47-48
- Naṣīr Khān** —Held Bharuch for Muzaḥfir Shah III. 465-466
—Killed Ḥājī Khān treacherously (name also given Naṣar Khān) 466
- Naṣīr Khān** —Title given to Malik Rāyab bin Mujāhid-u'l-mulk by Bahādur Shāh. 259
—Death of 264
- Naṣīr Malik** —Entitled " 'Ādil Khān " Rāja of Āsr of Burhānpūr—encroached on Nandurbār and Sulṭānpūr—retreated on being attacked by Zafar Khān. 17
- Nāṣir-u'd-dīn, Sulṭān** —Son of Sulṭān Ghiyāth-u'd-dīn of Malwa—Killed his father and ascended the throne, in 906. 147
- Naṣīr Saif** —Entitled Azdar Khān by Aḥmad Shāh I—sent to Idar to negotiate with rebels. 39-40
- Naṣīr Shādi** —Entitled " Mubārīz-u'l-mulk " by Muzaḥfir Shāh II. 173
- Nāṣir-u'l-mulk** —Title given to Qutluḡ Khān by Bahādur Shāh. 259
—Sent against 'Ālam Khān and Daryā Khān by Maḥmūd Shāh II. 361
—Conspires against Syed Mubārak on the approach of Mubārak Shāh. 391

- Becomes the leader of a party opposed to I'timād Khān and Syed Mubārak—determines to destroy Syed Mubārak. 398
- Attacks Syed Mubārak near Baroda—is successful and returns to Ahmedabad in triumph. 399
- All powerful in Ahmedabad—advances against Syed Mubārak at Kapadwanj. 399-400
- 'Imād-u'l-mulk Rūmi and Ulūgh Khān Ḥabshi turn against. 402
- Is defeated—flees from the battlefield—his army joins Syed. 404
- Goes to Chāmpānir—is followed by Syed Mubārak to Pāl where sickens and dies. 405
- Origin—a convert from Baqqāl sect. 401
- Naurang Khān, —Arrives from Malwa to Baroda to aid Nawāb Khān-i-Khānān against Muzaffar Shāh. 465
- Joins Khān-i-Khānān near Ahmedabad. 465
- Sent to conduct the siege of Bharuch. 466
- Accompanied Khān-i-A'zam against Jām—placed as the advance guard—reaches Morbi. 468
- Negotiates with the Jām. 468
- In the battle on Nawānagar placed on the right. 469
- Sent to Jūnāgadh after the battle. 471
- Sent against Muzaffar Shāh to Jagat. 472
- Reaches Basitah—proceeds to Ramrah—forts the place of Siva Badhel. 473
- Returns to Junagadh. 473
- Receives envoys from Bhara offering to capture and present Muzaffar Shāh. 473

- Nāzuk Lahr —A favourite dancing girl of Sikandar Shāh, afterwards of Bahādūr Shāh—killed in a fit of anger by Bahādūr Shāh. 246-247
- Nizām-u'd-dīn —Wazīr of Bābur—secured Kālpi for 'Alī, Mīr Khalifa 'Ālam Lodi. 289
- Nizām Khān —Takes Rāwal Patāi and Dūngarsi captives after the fall of Chāmpānir. 136
- Nizām Khān Bhatti —"Tarafdār" of Ahmadnagar for Muzaḥḥar Shāh II—fought and expelled Rāna Sāngā from Gujarat. 162
- Nizām Malik —Entitled "Mukhtasū'l-ul-mulk"—entrusted with the left wing by Quṭb-'ud-dīn in the battle of Kapadwanj. 78
- Nizām Muffarraḥ —Entitled "Rāstī Khān"—appointed to Gujarat and revolted in 793. 14
—Killed in the battle of Kāmbhū. 15
- Nizām-u'l-mulk Bahri —Ḥākīm of Ahmadnagar—helps Ḥisām-u'd-dīn against Maḥmūd Begdā. 148
- Nizām-u'l-mulk —Joins Barīd Bīdarī and others against Dakhani (Bahri) 'Imād-u'l-mulk Kāweli and defeats him. 268-269
—Defeated by Bahādūr Shāh—sends envoys to—submits but does not keep the promise to attend—makes peace with Bahādūr Shāh and Kāweli in 935. 270-271
—Advances against Burhānpūr and Asīr—Qaiṣar Khān sent in pursuit of 271
—Is bestowed the title of Shāh by Bahādūr Shāh—sends Shaikh Ṭāhir to Bahādūr Shāh—reference to his origin as the household slave of the Bahmanides. 280

- Waits on Bahādur Shāh. 281
- Campaign against by Muḥammad Shāh Faruqi—defeats him at Bir—submits to Bahādur Shāh and is restored to his dignity. 294-295
- Reference to his death. 382f.
- Nizam-u'l-mulk Ghorī —Flees from Deccan to Maḥmūd Khalji—instigates him to attack the Deccan in 865. III
- Nizām-u'l-mulk Sulṭāni —Sent to report on Dilwārah by Muzaffar Shāh II—has a skirmish with the Rajputs—Rāi Singh of Na'alja, his brother. 180
- As "Muḥṭei" of Ahmadnagar, ordered to proceed against Rāimal. 181
- Nizām-u'l-mulk, Wazīr —Aḥmad Shāh I's noble—sent to negotiate with the rebels at Idar—imprisoned and later released. 39-40
- Sent against Shāh Malik—is successful in 816. 40
- Nizām Shāh —Son of Humāyūn Shāh of Deccan—appeals to Maḥmūd Begdā for help against Maḥmūd Shāh of Malwa. III
- Nūr Mḥammad Khalīl —Sent by Bahādur Shāh to Humāyūn. 297
- Sent to the Portuguese captain of Div to bring him to Bahādur Shāh—but reveals him the secret plans of the Sulṭān. 321
- Nuṣrat Khān —Captor of Alp Khān during his imprisonment in Gujarat. 26

- Nuṣrat-u'l-mulk, —Title given to Ḥasan Khān by Bahādur
Malik Sher Shāh. 259

P

- Pahār —Accomplice of 'Imād-u'l-mulk in the
murder of Sikandar Shāh—hanged by
the order of Bahādur Shāh. 263
- Par, Malik —Killed in the battle of Aḥmadnagar
against the Rānā. 197
- Parju —Son of Azdar Khān, wounded in the
battle of Deccan—honoured by Bahādur
Shāh. 294
- Parthirāj { —Nephew of Rānā Sāngā—accepts service
under Bahādur Shāh, 271
- Patāi, Rāwal { —Raja of Chāmpānir—defeats Malik
Sadā. 134
—Appeals to Ghiyas-u'd-din Khalji for
help when attacked by Maḥmūd Begdā. 135
—Wounded and brought before Sulṭān is
executed when refuses to accept Islam
—889 A.H. 136
- ~~Payāgdās~~ { —Joined rebellion against Aḥmad Shāh I
at Nadiād. 30 ✓
- Pāyindah Khān —An Afghān—came to Bāgh-pat to invite
Bahādur Shāh to Jaunpūr. 251
- Pir Mahaldār, —Guard in Sikandar Shāh's room at the
Malik time of assassination—killed by 'Imād-
u'l-mulk. 242
- Pir, Malik (Bir —Son of I'zāz-u'l-mulk—left at Manda-
& Shir) sore by Bahādur Shāh. 290
- Pir Muḥammad, —Sent as advance by Timūr to invest
Mughal Muṭṭān. 19
- Pir Muḥammad —A lieutenant of 'Ālam Khān—advised
by him to be more careful of Maḥmūd
II. 352/f.

Pir Muḥammad, —	Descendant of Makhdūm Jahāniyān.	365
Syed		
Pirji (Sidi)	—Houseborn slave of Jhūjhār Khān— escorted 'Imād-u'l-mulk to Surat.	360
Pirthirāj	+ Rāja Dūngarpūr—meets Bahādur Shāh at Sambal—his son accepts Islām.	274 ✓
	—Given half of Bākar.	274
Pitho Rāo	—Lieutenant of Medini Rāi—killed in the siege of Māndu.	192
Khākho		
Pūnjā bin	—Raja of Idar: colluded with Hoshang against Aḥmad Shāh I.	46
Ranmal	—Sent wakils to Aḥmad Shāh asking forgiveness—is forgiven.	48
	—Defeated and killed.	49
Pūranmal	—Son of Silhadi—abandoned Khīrūd on the approach of 'Imād-u'l-mulk.	285
Q		
Qādir Khān	—Attended Quṭ-bu'd-dīn Shāh in the battle of Kapadwanj in 855.	78
Qādir Shāh	—See Mallu Khān.	
Qaiṣar Khān	—Sent to Dohad by Muzaffar Shāh II to prepare for the march to Malwa.	175
	—Receives Maḥmūd Shāh at Bhakora.	183
	—Sent by Muzaffar Shāh II to the relief of Ahmadnagar.	199
	—Appointed to succeed Sharzah Khān against the Rājput̄s.	241
	—Is commanded by Bahādur Shāh to search for 'Imād-u'l-mulk.	262
	—Allows Shujā-u'l-mulk to escape—is caught and beheaded.	265
Qaiṣar Khān	—Sent against Nizām-u'l-mulk Deccani by Bahādur Shāh.	273
Qāsim 'Āli	—	299

- Qāsim Bārha, —Sent against the Jām by Khān-i-A'zam
 Nawāb-i-Mīrān as an advance with Naurang Khān. 468
 —negotiates with the Jām. 468
 —Advises Khān-i-'Azam regarding the
 campaign—his advice accepted. 468
 —Bravery in the battle of Nawānāgar. 469-470
 —Sent to Jūnāgadh. 471
- Qāsim Beg —Appointed to Bharuch by Humāyūn. 318
- Qāsim, Shaikh —Blesses the army of Zafar Khān before
 the battle of Khambhāyat. 26, 27
- Qāsim, Syed —Appointed to collect "Salāmi" from
 the chiefs of Sorath by Aḥmad Shāh I. 44
- Qilich Khān, —Arrived in Baroda from Malwa to aid
 Nawāb Khān-i-Khānān against Muzaffar Shāh
 —sent to Bharūch. 465-466
- Qiwām-u'l-mulk —Title of Syed 'Aṭā-u'l-lah—questions the
 baqqāl adviser of Muḥammad Shāh. 67
- Qiwām-u'l-mulk —Appointed to Dīv by Bahādur Shāh. 266
- Qiwām-u'l-mulk, —See Sārang, Malik.
 Malik Sārang
- Qurbān 'Alī —One of the dissident Mughals who left
 Bahādur Shahāb-u'd-dīn and joined Muzaffar
 Shāh. 459
 —Given the title of Qalij Khān by Muza-
 ffar Shāh. 461
- Quresh Khān —Wakīl of Maḥmūd Khalji who waited
 on Bahādur Shāh. 275
- Quṭb-u'd-dīn —Defeats Sher Khān Faulādi near Patan. 454
- Muḥammad —Given the Sarkār of Bharuch as Jāgīr. 455
- Khān, Nawāb —Comes from Baroda to quell the rebel-
 lion of Muḥammad Ḥusain Mirzā—at
 the siege of Bharuch and Khambāyat. 456
 —Is besieged in Ahmedabad until relieved
 by Akbar. 456-457

- Reaches Baroda from Nandurbār on hearing of Muzaffar Shāh's activities—sends force to occupy the forts but it proves faithless. 462
- Returns to Baroda on hearing of the true feelings of his force—besieged by Muzaffar Shāh—holds out for 22 days. 463
- Sends deputation to besiegers—surrenders fort on oath but is treacherously killed by Muzaffar Shāh. 464
- Quṭb Ḥājī, Malik—Given the title of "Iqbāl Khān" by Bahādur Shāh. 259
- Quṭb Khān —Eldest son of 'Ālam Khān Lodi—becomes a disciple of Syed Mubārak. 409
- Killed in the battle. 414
- Quṭb, Malik —Entitled " 'Aḍd-u'l-mulk " by Muzaffar Shāh II. 173
- Quṭb-u'd-dīn —Eldest son of Muḥammad Shāh—approached by Syed 'Aṭā-u'l-lah on his father's cowardice—promises to fight the enemy. 67
- Ascends the throne on Muḥarram 11, 855. 69
- Marches to Khānpūr-Wānkāner to oppose Maḥmūd Khaljī. 71
- Appeals to Syed Burhān-u'd-dīn—intercession of Shāh 'Ālam for him—given a sword by Shāh 'Ālam—story of the elephant. 71-77
- Reaches Kapadwanj—arranges his army the battle of Kapadwanj. 77-78
- Is victorious—Šafar 1, 855. 80
- Lack of offerings for prophets—offends Shāh 'Ālam. 80-81

- Engages in pleasures—his buildings in Ahmedabad. 82
- Sends Syed Aṭā-u'l-lah to Nāgor to help Shams Khān against Maḥmūd Khalji. 82
- Sends help to Nāgor against the Rāna. 83
- Proceeds to Kūmbhalmīr to avenge defeat at Nāgor—ravages territory until Rāna Kurubbā asks for peace—returns to Ahmedabad. 83-84
- Comes to an understanding with Maḥmūd Khalji against Rāna Kumbhā—marches and seizes Ābū in 861—attacks Kumbhalmer and invests Chittor—returns after Rānā makes peace. 84-85
- Marches towards Nāgor when threatened by the Rānā—attacks Sirohi in 862—returns after ravaging Rānā's territory. 85
- Dies on Rajab 3, 863. 85
- His attitude towards his half brother Faṭḥ Khān—tries to seize him but frustrated by Shāh 'Ālam—three stories—sends Rāni Rūpamanjari—goes himself. 86-88
- His rising anger against Shāh 'Ālam. 88
- Story of his death by the sword given by Shāh 'Ālam. 90-91
- His envy of a woodcutter. 91
- Probably poisoned by his wife, the daughter of Shams Khān. 91

R

- Raḥmat-u'l-lah, —Son of 'Azīz-u'l-lah Ṣiddīqī, spiritual
Shaikh guide of Maḥmūd Begda. 109

- Raiḥān, Syed —Brother-in-law of Syed Ḥāmid—killed in the battle of Mirōli. 451
- Rāimal, Rāo —Nephew of Rāo Bhīm of Idar—indecisive—fights against an army sent by Muzaffar II. 180, 181
—Is referred to as being with Rāna. 194
- Rāisingh —Brother of Nizām-u'l-mulk stationed in Nā'alja. 180
- Rāising —Attacked and plundered Dohad for Tāj Khān was appointed to lay waste his lands. 265
- Rāisingh, Rāwal —Raja of Dūngarpūr—welcomes Bahādūr Shāh on his flight. 204
- Rājibāi —Wife of Muzaffar Shāh II, mother of Laṭīf Khān, daughter of Mohib Rānā (Mahipat Rānā). 232
- Rājī 'Āishā —Daughter of Muzaffar Shāh II, married to Faṭḥ Khān, son of the ruler of Sindh. 232
- Ranmal, Nāik —Musician in Daryā Khān's household. 334
- Rang Khān bin Nāik Chitr —Musician in Daryā Khān's household. 334
- Rang Rāo —Dancer on Daryā Khān's household. 334
- Rānī, Bibī —Wife of Muzaffar Shāh II and mother of Sikandar Khān—wielded great influence and loved subjects like a mother—died in 930, and buried at Ahmedabad. 203
- Ranmal, Rājah —Rājā of Idar—joined the rebellion against Aḥmad Shāh I. 39
—Defeated near Morāsa—fled to Idar—submits to Aḥmad Shāh. 40

- Rashīd-u'l-mulk —Entitled "Khudāwand Khān" and given wazārat by Muzaffar Shāh II. 173
- Ratansī, Rāja —Rājā of Chittor—sends his wakīls with tributes to Bahādur Shāh. 274
- Appeals to Bahādur Shāh against Maḥmūd Khaljī —report of his fighting against Maḥmūd Khaljī at Ujjain and of plundering Sambal—receives Sikandar Khān of Satwāns and Silhadi. 275
- Waits on Bahādur Shāh with Silhadi—is honoured—is sent to his land. 275
- Sends his son Bikramjīt to the help of Rājput̃s at Rāisīn. 284
- Retreats against the advancing troops of Bahādur Shāh. 285
- Is attacked by Bahādur Shāh who refuses his appeal. 291
- Rāwat Pār —Killed in the battle of Ahmadnagar. 197
- Rāyān Rāo —Title given to Kūmbhā Gohil by Bahādur Shāh. 260
- Raḍī-u'l-mulk —Sent to inquire about Dilwārah by Muzaffar Shāh II. 180
- Raḍī-u'l-mulk —Comes to wait on Bahādur Khān from Muḥammadābād. 256
- Sent to fetch Aḥmad Shāh II after the assassination of Maḥmūd Shāh II. 387-388
- Overthrows Aḥmad Shāh II. 428
- Tries to prejudice Changīz Khān against Miyān Manjhū. 438
- Rūḥ-u'd-dīn, Maulānā —Preceptor of Mubārak Shāh—is called on by Syed Mubārak to mediate between him and Mubārak Shāh. 392
- Takes Miyān Manjhū with him to Mubārak Shāh. 397

- Rukn-u'd-dīn —Mir Kavī of Patan, brother of Hisām-u'l-mulk who rebelled against Maḥmūd Begda. 98
- Rukn-u'd-dīn —Daughter's son of Shaikh Farīd-u'd-dīn
Chishtī spiritual guide of Aḥmad Shāh—buried at Patan. 60
- Rukn Khān —Joins Modūd's rebellion against Aḥmād Shāh I at Morāsa. 38
—Is killed. 40
- Rūmi Khān —Title given by Maḥmūd Shāh III to the son Khudāwand Khān Rūmī. 363
- Rūmi Khān, —Welcomed by Bahādur Shāh at Div. 274
Muṣṭafā
- At the siege of Rāisīn—blasts a portion of the fort. 283
- The large Egyptian cannon brought by him sent to Chittor. 290
- His exertions in the siege of Chittor. 292-293
- Conducts siege of Chittor which is promised to him. 305
- Disappointed at not being given the fort, writes to Humāyūn. 307
- Misleads Bahādur Shāh into being encircled—communicates with Humāyūn, flees and joins Humāyūn. 308
- Condemned by a parrot—received favourably by Humāyūn. 310-311
- Induces Bhūpat to open the gates of Mandu. 311
- With Humāyūn at the siege of Chāmpānir. 313-314

- Rūpmanjarī, Rānī — Favourite wife of Quṭb-u'd-dīn Shāh—disciple of Shāh 'Ālam—tries to take away Faṭḥ Khān but is told by Shāh 'Ālam that she would be taken by the hand by him. 87
- Mother of Muḥammad Kālā—died during the lifetime of the Sulṭān and buried at Ahmedabad. 169
- Ruqaiyyah, Rāji — Daughter of Muzaffar Shāh II—married to Ādil Shāh Burhānpūri. 232
- Rustam Khān Rūmī — A follower of Changiz Khān, besieged by the Mirzās in Bharuch surrenders it to them. 444
- Attacks Syed Hāmid for Ibrāhīm Mirza. 449
- Killed by Ibrāhīm Mirzā. 453
- S
- Sa'ad, Malik — Given the title "Burhān-u'l-mulk" by Maḥmūd Begdā. 99
- Sa'ad-u'l-mulk — Salāhdār of Aḥmad Shāh I—sent to negotiate with the rebels but is treacherously imprisoned—released after the victory in Morāsa 814. 39-40
- Sa'ad, Sīdī — Protects the dead body of his master Syed Mubārak. 420
- Sabrī — Rāja of Nādot—joined rebellion against (Nabri or Tabri) Aḥmad Shāh I. 46
- Sabrāi, Rānī — Wife of Maḥmūd Begdā—mother of Abā Khān—buried in her mausoleum near Asroliā. 169
- Sadā, Malik — Noble of Maḥmūd Begdā—defeated and killed by Rāwal Patāi of Chāmpānir. 134
- Ṣadar Khān — Son of Malik Rāji—left in command of Mandu by Bahādur Shāh—is captured and killed. 311

- Şadar Khān —Brother of Miyān 'Abd-u's-Şamad, spiritual guide of Maḥmūd Shāh II—appointed wazīr of Aḥmad Shāh II—is demanded gold of, by Nāşir-u'l-mulk. 398
- Şadar Khān —Lieutenant of 'Imād-u'l-mulk—killed in the battle of Pātri near Viramgām. 332
- Zubairy
- Sa'dī Shaikh —Verses of, quoted. 61
- Sadhāran —Entitled "Wajih-u'l-mulk"—the first in the ancestors of the Sulṭāns of Gujarat to be converted to Islam. 4
- Brother of Sādhū and resident of Thānesar—influential. 7
- Entertains Firūz Khān—marries sister to him—comes to Delhi. 7-9
- Accepts Islām—is given the title of Ulūgh-u'l-mulk—becomes a disciple of Makhdūm-i-Jahāniyān. 10
- Sādhū —Brother of Sadharan. 4
- Entertained Firūz Khān—sister married to—comes to Delhi. 7-9
- Accepts Islām—favoured by Firūz Shāh—becomes a disciple of Makhdūm-i-Jahāniyān. 10
- Sādhū Mānik —Follower of 'Ālam Khān—abducts (or) Nayak Şafdar Khān from Syed Mubārak's house and takes him to 'Ālam Khān. 356
- Şafdar Khān —Appointed to the thānedāri of Devla in 919 by Muzaffar Shāh II. 179
- Comes to help Nizām-u'l-mulk against the Rāna—retires to Barhati. 196
- Reported, killed—false report. 198-199
- Şafdar Khān —Given the title of his father Khān Khānān by Bahādur Shāh. 259

- Şafdar Khān — Brother of 'Ālam Khān—sent as surety for his brother's family and placed in charge of Syed Mubārak. 356
—Is taken away secretly by Sādhu Mānik. 356
- Şafdar Khān bin — One of the four brothers—is continued
'Ālam Khān in his father's jāgīr by Bahādur Shāh. 275
- Sahariyah — Fights to death at Idar against Rānā Sangha. 195
- Şāhib, Malik, bin — Given the title "Ḥasan Khān" by
Mujāhid-u'l-mulk Bahādur Shāh. 260
- Sa'id-u'l-mulk — Is given the title of Shams Khān by
Bahādur Shāh. 259
- Saif Khān, Malik — Sent to inquire about Dilwārah by
Muzaffar Shāh. 180
- Saif-u'd-dīn — Accomplice of 'Imād-u'l-mulk in the
assassination of Sikandar Shāh—executed by Bahādur Shāh. 262
- Saiyid Sulţān — Son of Shāh 'Ālam and spiritual guide
of Sikandar Shāh. 250
- Sālār — Son of Tāj Khān appointed to Sorkha
on the Mahindri by Maḥmūd Begdā. 126
- Şāleḥ Muḥammad — Killed Charjī Chirīmār at 'Ālam Khān's
Alhādiyā orders. 347
- Şāleḥ Muḥammad, — Descendent of Makhūm-i-Jahāniyān. 365
Ḥaḍrat Syed
- Salim Bukhārī, — Takes Aḥmad Shāh II to Syed Mubārak. 417
Shaikh
- Salmān — Verses of, Quoted. 61-62
- Samak Khān, — Held Bharūch for Muzaffar Shāh
Ḥājī against Naurang Khān. 465-466
— Killed treacherously by Naurang Khān. 466
- Sāmat — A girāsīā—killed in Hushang Shāh's
night attack on Aḥmad Shāh I. 54

- Sāngā, Rānā
- Attacks Gujarat—Malik Ayāz sent against. 163
  - Supports Rāimal of Idar. 181
  - Supports Medinī Rāi, starts for Sārangpur but withdraws. 186 ✓
  - Takes Medinī Rāi to Chittor. 192
  - Defeats, imprisons and restores Maḥmūd Khalji. 193
  - Goes against Idar in response to the bard's story—defeats Mubārīz-u'l-mulk—sacks Aḥmadnagar—is dissuaded by Brahmins from ravaging Vadnagar—sacks Visalnagar—comes to Idar and returns. 196-198
  - Malik Ayāz appointed to lead army against. 200
  - Comes to Nadīsī to oppose Malik Ayāz appeals for peace and is accepted. 201, 202
  - His son arrives in Ahmedabad with presents. 203
  - Welcomes Bahādur Shāh. 204 ✓
  - Story of his inviting Bahādur Khān to a dance and his nephew being killed. 237-238
  - Sends his son Bikramājīt to wait on Bahādur Shāh. 267
  - His nephew Prithirāj enters the services of Bahādur Shāh. 271
- Sangrām Bādhil
- Strategem of, to allow Muzaḥḥar Shāh to escape, foiled by Naurang Khān. 473
- Sārang Malik,
Qiwām-u'l-mulk
- Originally a Rājput convert made by Maḥmūd Begdā—given great freedom by him—founded Sārangpur and built a mosque. 106-108
  - Appointed to the thānedārī of Godhra. 126

- Sent against Bahādur Gilānī at Dābhūl. 145-146
- Sent to Dhār by Muzaffar Shāh II. 179
- Appointed against Rāna Sāngā when Muzaffar Shāh II was in Dhār. 187
- Placed in charge in Ahmedabad during Muzaffar Shāh's absence in Idar. 194
- Proceeds to help Mubārīz-u'l-mulk against Rānā Sāngā—arrives at Prān-tij—joins the Sulṭān at Ahmadnagar. 198-199
- On bad terms at Malik Ayāz during his campaign at Mandsore. 201
- Unfavourable opinion of but continuance in favour of, by Muzaffar Shāh II. 213
- In complete charge of administration together with Malik Gopi due to help given to Muzaffar Shāh II in accession. 224-225
- Placed in Charge of Div by Bahādur Shāh. 265
- Captures Portuguese men and presents them Bahādur Shāh. 268
- Sarandāz Khān —Title given to Malik Muṣṭafā by Bahādur Shāh. 259
- Sarandāz Khān —Attacks and plunders the van of Māndawāli Mubārak Shāh. 415
- Sārang Khān —Brother of Iqbāl Khān, besieged by Pīr Muḥammad Khān at Multan. 20
- Satarsāl —Girasiah of Jhālāwār—invited Hoshang Shāh against Aḥmad Shāh. 46

- Sh'ābān, Malik —Entitled 'Imād-u'l-mulk, sent by Quṭb-u'd-dīn Shāh to take Ābū—is defeated. 83
- Advises the Sulṭān to attack Rana Kumbhā—wazīr-mamālīk of the Sulṭān. 85
- Is falsely reported and imprisoned but later freed by Maḥmūd Begdā. 96-97
- Retires to Bagh Sh'ābān—his career and achievements—character. 155-166
- Shādi Khān —Sent by Medini Rāi to guard the fort of Māndu. 185
- Killed after the fall of the fort. 192
- Shahāb-u'd-dīn —Son of Malik Sh'ābān in whose favour he conspired against Maḥmūd Begdā. 96
- Shahāb-u'd-dīn —Appointed to Gujarat by Akbar in 984 A.H. 457
- Aḥmad Khān —Sends Faṭḥ Khān Shirwānī against Amīn Khān Ghorī. 457
- Called to the capital by Akbar—is left by a detachment who join Muzaffar Shāh—refuses to help I'timād Khān against Muzaffar Shāh. 458-459
- Returned to Ahmedabad—is defeated by the Mughal allies of Muzaffar Shāh. 461
- Sent against Bharūch. 466
- Goes to Mālwa. 466
- Shāh Abu Turāb —Distinguished man of letters in Bahādur Shāh's court. 279
- Shāh 'Ālam —One of the saints of Gujarat. 56
- Called Shāh Manjhū—sent by his father to Shaikh Kamāl to intercede for Quṭb-u'd-dīn Shāh—overcomes him.

- Accompanies Quṭ-bu'd-dīn Shāh to Kapadwanj—gives him a sword and returns—miracle of. 76-77
- Is called Bāba Jīu by Quṭ-bu'd-dīn Shāh—also known as Ḥaḍrat Shāh Jīu. 79
- Becomes offended with Quṭ-bu'd-dīn Shāh—gives refuge to Faṭḥ Khān and his mother—saves him from Quṭ-bu'd-dīn Shāh—miraculous ways of. 86-88
- Marries Mughli Bībī for Faṭḥ Khān. 89
- Open breach with Quṭ-bu'd-dīn Shāh—indirect cause of Sulṭān's death—legend of. 90-91
- Converts Rāo Māndalik. 123
- Dies in 880. 130
- His way of life. 141
- Qāḍī Na'im-u'd-dīn and he. 142-143
- Relations of, with 'Abd-u'l-Laṭīf—his miraculous powers. 153-154
- His tomb at Rasūlābād. 167
- Appears to Sikandar Shāh in a dream. 240
- Mausoleum built by Tāj Khān Narpālī. 244
- Shāh Badar —One of the nobles who joined Modūd's rebellion against Aḥmad Shāh I. 30
- Shāh Būdāgh Khān —Accompanied Mirza Koka on his attack on Sher Khān at Pātan. 454
- Shāh Jīu —Uncle of Aḥmad Shāh II, raised to the throne by Faṭḥ Khān Balūch and others. 450
- Shāh Jīu bin Siddīq —In whose house 'Imād-u'l-mulk hides when searched by Tāj Khān. 261
- Shāh Kamāl —Descendant of Makhdūm-i-Jahāniyān. 365
- Shāh Kamāl-u'd-dīn —Distinguished man of letters in Bahādur Shāh's court. 279

See also 1880
 Qutub-ud-din
 1880

- Shāh Malik —Son of Malik Shaikh—tarafdār of Nahrwālā—joins rebellion against Aḥmad Shāh I and invites Hushang Shāh. 40-41
- Shāh Malik —Given the title of Rukn-u'l-mulk by Muzaffar Shāh II. 173
- Shāh Mīr —A distinguished man of letters in the court of Bahādur Shāh. 279
- Shāh Mirza —Comes to Chāmpānair from Ahmadabad. 444
- Shāh Mirza, —One of the Syeds of Batwā. 265
- Mīr Syed
- Shāh Rājū, — 366
- Ḥaḍrat
- Shāh Ṭāhir, —Distinguished man of letters of Deccan— waits on Bahādur Shāh—verses quoted. 279
- Deccani
- Shaikh Hashīri —House of reached by Muzaffar Shāh. 460
- (Hathiri-Shabari-Hashīri)
- Shaikh Ibrāhīm — 299
- Shaikh Jiu, —Son of Syed Maḥmūd, grandson of Ḥaḍrat Shāh Syed Burhān-u'd-dīn, great-grandson of Syed Jalāl, Maḥdūm-i-Jahāniyān— meets Syed Muḥammad Jaunpūrī and defends him. 170-171
- Respect of Muzaffar Shāh II for. 210
- Waits on Muzaffar Shāh II on his accession but turns away on hearing a stray remark. 228
- In accordance with a dream, entertains Muzaffar Shāh II—wins the Sulṭān and gains his faith. 229-230
- Holds jāgīr in Batwa—favours Bahādur Khān—prophecies for him—blesses him by mistake when asked by the Sulṭān to bless Sikandar Khān. 232-234

- Story of Bahādur Shāh with him—his
prophecy for his end. 234-235
- Allows Bahādur Khān to leave Gujarat
for Delhi and prophecies his accession—
grants him conquest of Chittor. 235-237
- Dies in 931—original name Syed Jalāl—
aged 75 and 6 months—his ancestry. 237
- Tomb at Batwa visited by Bahādur
Shāh. 291
- Shaikh Jū — Given the title of Tā'id-u'l-mulk by
Tamīm, Malik Muzaffar Shāh II. 173
- Shaikh Khwājah — Killed in the battle of Nawānagar. 470
- Shaikh Māh — 367
- Shaikh Malik — Father of Shāh Malik who revolted
against Aḥmad Shāh I in 816. 40
- Shaikh, Malik — Father of Malik Jamāl-u'd-dīn, sent
against Chāmpānir. 125
- Shaikhān bin — A relative of Maḥmūd—killed by Dūngar
Kabīr Sing—in his murderous assault. 136
- Shā'ista Khān — Title given to the son of Asad Khān,
by Bahādur Shāh. 259
- Shams Khān — Son of Firūz Khān, ruler of Nāgor—
expelled from Nāgor by Mujāhid Khān,
his cousin—goes to Rānā Kumbhā and
is reinstated by him. 82
- Prevents Rānā from destroying the
city—fights—appeals to Quṭ-bu'd-dīn
Shāh for help and gives him his
daughter—is kept by the Sultān. 83
- Daughter suspected of poisoning the
Sultān—killed by the nobles. 91

Shams Khān	—Brother of Zafar Khān—appointed cup—	12
Dandāni	bearer to Firūz Shāh.	12
	—Prevents his brother from retiring into private life after the death of his son—	
	sent to Nāgor.	24
	—Harbours Modūd and Mitthā Khān.	40
	—Called Dandāni because of his protruding teeth.	40
	—Fight with Rāna Mukul of Chittor.	40
	—Is approached by Hoshang Shāh for alliance against Aḥmad Shāh I—	
	informs the latter.	46
Shams-u'd-dīn	—Saint buried at Ūnā—attracted Rāo	
Bukhārī, Shāh	Māndlik to Islam.	122
Shams-u'd-dīn,	—Guardian-captor of Maḥmūd Khān and	
Malik	Mubārak Khān at Biyāwal.	327
	—Asked to send Maḥmūd Khān to	
	Gujarat.	327
Shams-u'l-mulk	—See Daryā Khān.	
Shamshīr-u'l-	—Sent to invest Ajmer by Bahādur Shāh.	293
mulk		
	—Joins other Amīrs at Pātan and asks permission to attack Mughals.	318
Shamshīr-u'l-	—Brother of Fattū Jiu Muḥāfiz Khān—	
mulk	fights for Maḥmūd Shāh II in the battle of Dahod.	342
Sharf-u'd-dīn	—Joins Changīz Khān, after leaving	
Husain, Mirza	Akbar—leaves him to join Syed Mirān but returns to him.	434
	—Justice meted out to one of his followers.	437
	—Sent to fight Muḥammad Shāh.	440

- Sharf-u'd-dīn, Syed —Killed in the battle of Nawānagar. 470
- Sharif Khān, Nawāb —Reached Baroda from Malwa to aid Khān-i-Khānān sent against Bharūch. 465
- Sharzāh Khān —Title given to the son of Latīf Bāriwāl by Bahādur Shāh. 260
- Sharzāh Khān —Son of Maḥmūd Khaljī—ravages the lands of the Rānā. 275
- Joins Bahādur Shāh at Dhār as afraid for his life. 276
- Sharzat-u'l-mulk —Commander of the army of 'Imād-u'l-mulk—captured and killed in the battle of Pātri near Viramgām. 332 & 332/f
- Sher Khān —House of, given to 'Ālam Khān. 409
- Son of I'timād Khān—left in charge of Ahmedabad. 459
- Sher Khān Fūlādi —Chief of Fulādi Pathāns—Afghān lieutenant of Syed Mubārak—with his brother Mūsā Khān. 386
- Given Pātan by Syed Mubārak in association with his brother. 410
- Comes to Pātan—calls 'Ālam Khān—attacks Kadi—defeated flees to Pātan. 415
- Jāgir siezed by 'Imād-u'l-mulk and I'timād Khān. 423
- Called by I'timād Khān. 425
- Advised by Tātār Khān to defeat Faṭḥ Khān—defeats him near Rādhānpūr. 427-428
- Attacked by I'timād Khān—defeats him in Z'ilqā'dā 968. 430-431
- Receives Ḥājī Khān. 431

- I'timād Khān marches against—defeats him at Jhotānā—spares him on mediation of Syed Mirān. 432-433
- Intrigues with Changiz Khān—joined by them—advances towards Ahmedabad against I'timād Khān—stays at Kadī. 434
- Divides the country with Changiz Khān—secures territories north of Sābar—returns to Kadī. 436
- Dissimulates when Mubārak Shāh Āsirī approaches near Ahmedabad. 439
- Returns to Kadī after Mubārak Shāh's return. 440
- Changiz Khān plans destruction of. 440
- Demands Ahmedabad from the ħabshīs after the assassination of Changiz Khān—peace made on earlier terms on mediation of Syed Mirān. 443
- Attacks Ahmedabad in 980 to take it from I'timād Khān—invests it—is joined by Muzaffar Shāh III—is successful. 444-445
- Engages in a wearying conflict with the rebel Mirzās. 445-446
- Arrives at the scene of the Syed's victory over the Mirzās. 451
- Goes to Dholka on hearing of Akbar's approach—leaves for Sorath—sends his army and son to Pātan. 452
- Returns to Pātan—is attacked by Mirzā Koka—is defeated flees and to Sorath. 454
- Original name Sher Khān Sūr—news of his march to Bihār and Jaunpūr disturbs Humāyūn in Gujarat and makes him return. 318

Sher Shāh

- Daryā Khān and 'Ālam Khān flee to. 360-361
- Gives them jāgīrs in Malwa. 408
- Shīva Bādhil —Harboured Muzaffar Shāh III in Bet and helped him with boats to escape. 472
- Strategem of, to allow Muzaffar Shāh III to escape. 473
- Shujā Khān —Bahādur Shāh shows him the dead body of Nāzūklahr. 247
- Comes to Māndu—sent to Bahādur Shāh with news of Rana of Chittor. 291
- Was at Dīv at Bahādur Shāh's death—dies with him. 321
- Sikandar bin —Son of Muḥammad alias Manjhū bin Akbar—author of *Mirat-i-Sikandari*. I
- Muḥammad —Refers to himself as author and to his father as librarian of Humāyūn. 310
- Born in Ramḍān 917, the year of the martyrdom of Muḥammad Shāh II at Maḥmūdābād. 361
- With Syed Hāmid in the attack of Khambhāyat against Mirzā Muḥammad Husain. 456
- In Mughal army against Muzaffar Shāh III. 465
- In the army of Mirzā, Azīz Kokā against Muzaffar Shāh III. 468
- Sikandar Khān —Maternal uncle of Muḥammad Shāh bin Ahmad Shāh—with Qut-bu'd-din Shāh at the battle of Kapadwanj. 78-79
- Sikandar Khān —Hākīm of Satwāns—flees to Rānā of Chittor apprehensive of being killed by Maḥmūd Khaljī—waits on Bahādur Shāh with Rana Ratansīn—accompanies him to Malwa. 275-276

- Posted to the safed-burj gate during the siege of Chittor. 292
- With Bahādur Shāh at Dīv and killed with him. 321
- Hakim of Satwāns under Bahādur Shāh on good terms with Muḥammad Shāh Āsirī. 323
- Sikandar Lodi —Contemporary of Maḥmūd Begdā. 102
- Assists Muḥammad Khān against Maḥmūd Khaljī of Malwa. 179
- Dies in 923—Muzaffar Shāh II reads fātihā for. 185
- Sikandar Shāh : —Son of Khalīl Khān, son of Maḥmūd (Sikandar Khān) Begdā—accompanies his father to Baroda. 150
- Sent to Muḥammadābād from Godhra. 179
- Bībī Rāni mother of, dies in 930. 203
- Jāgīr of—Bahādur Khān demands an equivalent—is refused—later given but too late. 204-205
- Laṭīf Khān leaves due to fear of, and given parting advice by Muzaffar Shāh II. 206
- Son of Bībī Rāni and Muzaffar Shāh. 232
- Commended by his father to Shaikh-jū. 232-234
- Against Bahādur Khān—plans to kill him. 236-237
- (Sikandar Shāh)—Ascends the throne on Jamad II 25, 935 at Muḥammadābād—neglects to visit Batwā. 239
- Entitles Malik Laṭīf as Sharzā Khān and sends him against Laṭīf Khān to Sulṭānpūr—sends Qaiṣar Khān. 240

- His dream. 240
- His handsomeness. 240-241 & 248
- Assassination of by Imād-u'l-mulk. 241-242
- Buried at Hālol. 243
- Appoints Khudāwand Khān as wazīr
Rebutes and angers Imād-u'l-mulk—
cause of assassination. 245-246
- His liberality and pleasure-seeking. 246-247
- His misunderstanding with Shāh Boddha
of Batwā—resumes Batwā and bestows
it on Syed Muḥammad Bukhāri. 250
- Disciple of Syed Sulṭān bin Shāh 'Alam. 250
- Siktal —A Portuguese convert given the title
Firangi Khān by Bahādur Shāh—directs
a shot into the besiegers cannon at
Chāmpānir. 314
- Silhadi Rājput —Waits on Malik Ayāz but is enticed by
Medini Rāi to join the Rānā of Chittor.
201-202
- Ruler of Rāisīn—takes refuge with Rājā
Ratansi of Chittor due to fear of
Maḥmūd Khaljī—communicates with
Bahādur Shāh. 275
- Waits on Bahādur Shāh—accompanies
him into Mālwa. 275-276
- Is given permission to leave for Rāisīn. 279
- Summoned but refuses to appear—
favours bestowed upon—suspicious
regarding Bahādur Shāh, moves against. 281
- Waits on the Sultan—is imprisoned at
N'alcha—army routed and jāgirs of
redistributed. 282-283

- Becomes a Muslim during Bahādur Shāh's siege of Rāisīn. 284
- Consults Lakhmansen his brother—adjures and is adjured. 284-285
- Is treated harshly on approach of the Rānā's forces. 285-286
- Joins his people—dies fighting. 287
- Story of his conversion—named Ṣalāh-u'd-dīn. 287-288
- His expenditure on women. 288
- Redistribution of his jāgīrs. 288-289
- Sirāj, Shaikh —A darwesh in the order of Shaikh 'Alī Khaṭīb—visited by Maḥmūd Begdā. 106-107
- Sulemān —Entitled "A'zam Khān"—revolted against Aḥmad Shāh I. 40
- Sulṭān Shāh —Killed in the battle of Ahmadanagar. 197
- Sūra —Wazīr of Rāwal Patāi sent by him to Sulṭān Ghiyath-u'd-dīn of Malwa. 135
- T
- Tāhir Dakhani, Shāh —Poet and learned man—visits Bahādur Shāh as an envoy of Nizām-u'l-mulk. 279-280
- Tāhir Muḥammad—Descendent of Makhdūm-i-Jahāniyān. 265
- Tāhir, Syed —A prominent saint of Baroda and the spiritual guide of Muzaffar Shāh II—his tomb at Baroda. 207
- Tāj Jamāl Malik —Given the title "Wajih-u'l-mulk" by Bahādur Shāh. 259
- Tāj Khān —Description of his bounty—premier noble of Muzaffar Shāh II—built the mausoleum of Shāh 'Ālam. 167
- Narpāli (Tarpali etc.)

- Refuses to acknowledge protégée of 'Imād-u'l-mulk after the assassination of Sikandar Shāh. 244
- At Dhandhuka, receives a letter from the author of *Bahādur Shāhī*. 251
- Refuses the overtures of Laṭīf Khān and leaves Dhandūka to join Bahādur Khān. 255-2 6
- Joins him at Nahrwāla. 258
- Receives a *khil'āt* from him. 259
- Appointed against 'Imād-u'l-mulk—captures and brings him before the Sulṭān. 261-262
- Appointed to wazārat. 263
- Represents against several nobles and gets them executed. 264
- Appointed against Rāisīn—ravages Pāl. 265
- Tāj Khān bin Sālār —Appointed to the thānā of Sorath by Maḥmūd Begdā. 126
- Tāj-u'd-dīn Sitao, —A learned man of Pātan visited by Maulānā Maḥmūd Begdā before his death. 150
- Tarbangdās —Rājā of Chāmpānir—conspires with (Trimbak Das) Hūshang Shāh against Aḥmad Shāh I. 46
- Submits. 47
- Sulṭān's intended campaign against. 49-50
- Tātār Khān —Placed at Syed Mubārak's disposal for help by I'timād Khān—declined. 403
- Ghori —Given Sorath by I'timād Khān. 407
- Called from Jūnāgadh. 425
- Joins Mūsā Khān against I'timād Khān secretly. 427

- Displeases I'timād Khān—house ravaged—flees to Sānand and then to Rānpūr—joined by Syed Mirān—goes to Mūsā Khān at Pātan—flees to Sorath. 432-433
- Tātār Khān
Lodi —Son of 'Alā-u'd-din, grandson of Buhlān
Lodi sent to Chittor by Bahādur Shāh. 291
—Sent towards Delhi via Bayānā. 305
—Defeated and killed near Bayānā. 306
—Bahādur Shāh annoyed at the defeat of. 307
- Tātār-u'l-mulk —An agent of Mujāhid Khān at the congress of nobles—offended. 349
—Successfully arranges the Maḥmūd Shāh II's escape from the hands of 'Ālam Khān. 350-351
—Attacks and ravages the houses of 'Ālam Khān and Wajih-u'l-mulk. 351
- Tegh Khān —Title given the Malik Tughluq by Bahādur Shāh. 259
- Timūr Amīr,
Şāhib-qirān —Sends Pīr Muḥammad against Multān. 19
—Conquers Delhi in 801—Maḥmūd Shāh Tughluq flees to Gujarat from 20
—Dies in 807 after ruling 36 years. 24
—Referred to in Humāyūn's letter to Bahādur Shāh. 298
- Timūr Husain —One of the dissident Mughals who left Shahāb-u'd-dīn and joined Muzaffar Shāh III. 459
—Given the title of Bhāi Khān. 461
- Tirkon Beg —One of the dissident Mughals who left Shahāb-u'd-dīn to join Muzaffar Shāh III. 459
—Given the title of Adham Khān. 461

Ṭūghān, Malik	—Entitled "Farḥat-u'l-mulk" by Maḥmūd Begdā.	99
	—Given charge of Bet and Shankhodār.	130
Ṭūghān, Malik	—Son of Malik Ayāz—killed by orders of Bahādur Shāh.	164
	—Waits on Bahādur Shāh at Div.	266
	—Placed in charge of Div.	274
	—Shāh Ṭāhir and he, regarding customs on goods imported from Khurāsān.	280
Ṭūghān Shāh, Khatrī	—Entitled "Iftikhar Khān"—by side of Quṭb-u'd-dīn Shāh in the battle of Kapadwanj.	78
Tughluq Khān	—Shāhzāda of Sind—at Mahābalah before the attack on Jūnāgadh.	119
Tughluq Khān	—Title given to Modūd-u'l-mulk by Bahādur Shāh.	259
	—Ṭarafdār at Morbi—sent against Malik Ishāq.	266
Tughluq Khān	—One of the I'timād Khān's nobles—killed by ḥabshīs.	412
Tujār Malik-u'l- Dakhānī	—A Deccani noble—flees to Khambāyat after the assassination of Khwājā Jahān-daughter of, demanded by Bahādur Gilānī.	145
Tūlak Khān	—One of the nobles accompanying Mirzā Kūkah on the attack on Pātan.	454
Turkī Bibī (Also Murkī)	—The daughter of the ruler of Sind and the first wife of Shāh 'Ālam.	86
	—Dies.	88
U		
Ulūgh Khān	—At Dilwārah with Bahādur Shāh.	180
	—Executed by Bahādur Shāh on suspicion of complicity with Laṭīf Khān.	264

- Ulūgh Khān — Joins Bahādur Shāh with reinforcement at Rāṣīn and is ordered to pursue the Rānā. 285
- Appointed to a gate during the siege of Chittor. 292
- Story of him and Daryā Khān. 335-336
- Ulūgh Khān — See Bahā-u'l-mulk.
- Ulūgh Khān — Favourite noble of Maḥmūd Begdā—
Bhukahī built a large mosque and reservoir at Dholkah. 116
- Ulūgh Khān — With Maḥmūd Shāh II in the battle of
Dutāni, Afghān Dahod against 'Ālam Khān. 342
- Ulūgh Khān — Leader of the Ḥabshīs—proceeds to
Ḥabshi the capital on hearing of the assassination of Maḥmūd Shāh II. 384
- One of the leading nobles after the event—in the counsel to choose the successor of Maḥmūd Shāh II. 387
- With Ahmad Shāh II in the march against Mubārak Shāh. 391
- Captor of the Sultān—goes over to Syed Mubārak from Nāṣir-u'l-mulk. 402
- Assigned parts of Jhālāwār by I'timād Khān. 407
- Also gets parts of Jhālāwār from Syed Mubārak. 410
- Collects zamindars of Jhālāwār and creates trouble—attacked by I'timād Khān—defeated at Vīramgām and escapes to Syed Mubārak—is given the paragana of Baḥīwal. 410
- Dies—his son given his title. 427

- Ulūgh Khān —Receives the title of his father from
 Ḥabshī' Jhūjhār Khān—attacked by Changīz
 Khān at Baroda and defeated—goes to
 I'timād Khān. 427
- Quarrels with Changīz Khān during the
 march against the Fūlādīs. 433
- Receives his jagir from Changīz Khān
 after expulsion of I'timād Khān. 440
- Kills Changīz Khān in 916/1568 and
 takes possession of Ahmedabad—agrees
 to surrender it to Sher Khān but
 summons I'timād Khān. 443-444
- Is warned by Syed Mirān regarding
 Mirzā Ibrāhīm at Dholkah. 448
- Waits on Akbar near Kadī—is im-
 prisoned. 452
- 'Umar Fārūq, —Referred to by Mubārak Shāh Āsirī as
 Ḥaḍrat his ancestor. 391
- 'Uthmān Aḥmad —Rebelled with Shāh Malik etc. against
 Sarkhejī Aḥmad Shāh I. 40
- 'Uthmān, Syed —One of the Syeds of Batwa—entitled
 Sham'ā-i-Burhānī—buried at 'Uthamān-
 pur, founded by him. 366
- W
- Wafādār Beg —One of the dissident Mughals who left
 Shahāb-u'd-dīn to join Muzaffar Shāh
 III. 359
- Given the title of Khān-i-A'zam of
 Batwa. 461
- Wajih-u'd-dīn —of Batwa. 367
- 'Alawī, Miyān
- Wajih-u'l-mulk —Title given by Firuz Shāh Tughluq to
 Sadhāran father of Zafar Khān. 10

- Wajih-u'l-mulk —With Ulugh Khān and 'Ālam Khān in the episode of Daryā Khān—retires to his jagir. 335-336
- Jagirdār of Jambū in Jhālāwār—waits on Maḥmūd Shāh II after his escape from 'Ālam Khān's confinement. 340
- With Maḥmūd Shāh II in the battle on Dahod against Daryā Khān. 342
- With 'Ālam Khān in killing Chirjī Chirīmār. 346
- One of the chief nobles with 'Ālam Khān keeping the Sultān in confinement. 348
- Tātār-u'l-mulk intrigues against. 350
- House plundered after Sultān's escape—manages to get away with family. 351-52
- Wajih-u'l-mulk —An agent of I'timād Khān—threatened by Aḥmad Shāh II—compels I'timād Khān to overthrow him. 428-429
- Sent by I'timād Khān to fetch Mirza Muḥammad Ḥusain. 445
- Wazir Khān —Is given Dholkah and entrusted with the task of eradicating Amīn Khān Ghorī—fails and returns to Ahmedabad. 457
- Is given viceroyalty of Gujarat—very disturbed state under him—ruled for two years. 457
- Y
- Yādgār Nāṣir —In charge of Pātan for Humāyūn. 318
- Mirzā
- Yaḥyā, Khwājah —Wakīl of Naurang Khān—called by Muzaffar Shāh III. 463
- Yaḥyā, Maulānā —Learned man and mufti of Ahmedabad during Aḥmad Shāh I's reign. 37

- Yahyā, Shaikh, —Poem of, on the assassination of Maḥmūd
Mufti Shāh II, quoted. 382
- Yūsuf bin —Advises 'Imād-u'l-mulk to fly on the
Mubārīz-u'l-mulk approach of Bahādur Shāh. 261
- Yūsuf Ḥabshī, —Given the title 'Āzam Humāyūn by
Shaikh Aḥmad Shāh II. 415
- Advises the Sultān to escape to Syed
Mubārak from 'Imād-u'l-mulk—killed
in the battle. 420
- Yūsuf Malik —Brother of 'Ālam Shāh, entitled Sa'f
Khān by Maḥmūd Begdā. 150
- Yūsuf, Shaikh —Elder brother of Sikandar, the author
and son of Shaikh Muḥammad—waits
on Changīz Khān. 438
- Wounded while fighting for Syed
Ḥāmid against Mirza Ibrāhīm. 450
- His account of the battle. 450-451
- Yūsuf Shāmī —Killed fighting for Syed Ḥāmid against
Mirza Ibrāhīm. 451

Z

- Zafar Khān bin —The first who established independent
Wajīh-u'l-mulk rule in Gujarat—son of Wajīh-u'l-mulk. 6
- Pleases Makhdūm-i-Jahāniyān who
bestows Gujarat on him and his
successors. 10-11
- Appointed cup-bearer (tashtdār) to
Firūz Shāh Tughluq. 12
- Sent against Rāsti Khān, Nizām Mufar-
rah. 14
- Reaches Pātan—defeats Rāsti Khān at
Kāmbhū—returns to Pātan—founds
Jītpūr as site of victory. 15

- Proceeds to Khambāyat, 795—restores order—receives congratulatory letter from Muḥammad Shāh Tughluq. 15-16
- Campaigns against Idar—returns to Pātan—plans to attack Somnāth. 16-17
- Repels the invasion of Malik Naṣīr entitled 'Ādil Khān—returns to Pātan. 17
- Campaigns against Jharand. 17
- Proceeds against Somnāth—destroys temples and establishes mosques. 17
- Attacks Rājā of Māndu (*sic*)—invests fort for a year—makes peace. 17-18
- Proceeds to Ajmer to worship at the dargāh—campaigns in Sāmbhar and Dīdwanā—attacks Dilwārah and Jalwarah on way back to Pātan—returns on Ramḍān 17, 799. 18
- Campaigns against Idar, 800—returns in 801 on hearing of Timūr's advent. 19-20
- Subdues the rebels of Somnāth. 20
- Receives Maḥmūd Shāh Tughluq but fails to help him. 20
- Places Tātār Khān on throne and retires to Asāwal. 22
- Probable story of having had his son poisoned. 23
- Assumes the reins of government—shows disinclination to rule—appoints Aḥmad Khān as his successor. 24
- Prepares to help Maḥmūd Shāh Tughluq against Iqbāl Khān. 24
- Assumes regal stature at Bīrpūr with the title of Muzaffar Shāh in 810. 25
- See Muzaffar Shāh I for later details.

- Zain Khān —Son of Ikhtiyār-u'l-mulk—accompanies
Mirza Ibrāhīm against a convoy of
Sher Khān. 447
- Zain-u'd-dīn —A kinsman of Nawāb Shāhabāz Khān—
Kambū killed by Muzaffar Shāh. 463
- Zain-u'd-dīn, —Younger brother of Afḍal Khān Wazīr—
Malik imprisoned by Nāṣir-u'l-mulk in the
beginning of the reign of Aḥmad Shāh
II. 399-400
- Zain-u'd-dīn, —Wazīr of Miran Muḥammad Shāh
Syed Āsīrī—sent to I'timād Khān. 439
- Ziyā-u'l-mulk —With Qut-bu'd-dīn Shāh at the battle
of Kapādwānj against Maḥmūd Shāh
Khalji. 78
-

PLACE NAME INDEX

A

- Ābrūn (var)** —On the border of Kachh—Dāwar-u'l-
Anṛūn mūlk preaches Islām at—story of
 girasia killed in 915. 160-161
Ābū —A fort—lost by Rājā of Sirohi, Rao
 Khitā of which he complains to Qut-
 bu'd-dīn Shāh. 83
 —Conquered by Qut-bu'd-dīn Shāh and
 restored to Rao Khitā. 84
 —Khurāsani merchants plundered at by
 Rājā of Sirohi—measures taken by
 Maḥmūd Shāh Begdā. 144
Āgrā —Ibrahim Lodi, accession of, at. 185
 —Capital city of Mughals—Muḥammad
 Zamān and Bāyazid flee from. 294
 —Akbar takes half of—lohlakkar to. 317
 —Humāyūn returns to, after his Gujarat
 campaign. 318
 —Akbar returns to, after his Gujarat
 campaign. 455
Aḥmedābād —Aḥmad Shāh founds the city and
 builds the fort—four men named
 Aḥmed lay the foundation of. 34
 —Description of. 35
 —Aḥmad Shāh comes to. 41
 —Aḥmad Shāh comes to. 56
 —Aḥmad Shāh dies and is buried at. 59
 —Muḥammad Shāh comes from Sānwli to. 65
 —He dies and is buried at Mānek
 Chawk—"hazira" in. 65

—Sulṭān Qut-bu'd-dīn starts from.	71
—Sulṭān Qut-bu'd-dīn arrives at.	82
—Maḥmūd Begdā ascends the throne at.	95
—Maḥmūd Begdā comes from Kapad- wānj to.	111
—Malik Jamāl-u'd-dīn (Muḥāfiz Khān) is appointed as the faujdār of.	125
—Mulla Maḥmūd Samarqandi is called from.	130
—Bhīm is sent to.	131
—Qāḍī Najm-u'd-dīn is the ḥākim of the " shari'at-sharif " of.	132
—Maḥmūd Begdā comes from Champa- nir to.	132
—Aḥmad Shāh is left at.	133
—Maḥmūd Shāh Begdā comes to.	134
—Qāḍī Najm-u'd-dīn is the Qāḍī of.	141
—Maḥmūd Begdā comes to.	151
—Shaikh Raḥmt-u'l-lah lives at.	151
—The tomb of Daryā Khān is at.	151
—Malik Shā'bān builds a garden Bāgh-i- Shā'bān at.	165
—Khudāwand Khān 'Īlam builds a mosque in 'Īlampūr.	165
—Daryā Khān founds Daryāpūr in.	166
—'Imād-u'l-mulk 'Īsan founds 'Īsanpūr in.	167
—Taj Khān Tirpālī founds Tājpūr in.	167
—Malik Sārang founds Sārangpūr in.	168
—Syed Muḥammad Jaunpūri comes to.	170
—Syed Muḥammad Jaunpūri goes to Pātan from.	172
—Muzaffar Shāh II pays homage to Shaikh Aḥmad Khattū at.	177

—Muzaffar Shāh II passes the rainy season at.	181
—Qiwām-u'l-mulk is left in charge of.	194
—The Rānā refuses to attack.	197
—'Imād-u'l-mulk and Qaiṣar Khān are sent with an army at.	199
—Muzaffar Shāh II comes to.	199
—Malik Ayāz comes from Sorath to.	200
—Malik Ayāz Muzaffar Shāh II return to.	202
—Muzaffar Shāh II returns to.	203
—Muzaffar Shāh II comes to from Muḥam-madābād.	204
—Muzaffar Shāh II comes to.	205
—Muḥib-u'l-mulk is the ḥākim of.	217
—The story of the thieves of.	224
—Khwājāsarā (Muhib-u'l-mulk) is the kotwal of.	246
—Bahādur Shāh comes to.	258
—Bahādur Shāh comes from Junāgadh to.	267
—Bahādur Shāh comes from Pātan to.	268
—Bahādur Shāh goes from.	268
—Bahādur Shāh comes from Khambā-yat to.	290
—Humāyun comes to.	316
—Mirzā 'Askarī is given the charge of.	318
—Yādgār Nāsir Mirza flees to.	318
—Bahādur Shāh comes to.	319
—Daryā Khān comes to.	343
—Sultān Maḥmūd II comes to.	343
—Sultān Maḥmūd II goes to Maḥmūdā-bād from.	371
—Naṣīr-u'l-mulk arrives at.	399
—Sīyed Mubārak arrives at.	404
—Ikhtiyār-u'l-mulk is the ḥākim of.	405
—The amirs return to.	414

—Aḥmad Shāh II comes to.	420
—I'timād Khān and 'Imād-u'l-mulk come to.	423
—I'timād Khān comes to.	433
—Changiz Khān comes to.	436
—Jhūjhār Khān and Ulūgh Khān capture.	443
—Given to Sher Khān Fūlādī.	443
—The Ḥabshīs capture.	444
—I'timād Khān leaves the responsibility of, with 'Imād-u'l-mulk. Jhūjhār Khān and Ulūgh Khān.	453
—Akbar comes to.	453
—Gives Mirzā Kokah the charge of.	453
—Mirza Kokah comes to.	455
—Given in jagir to Mirza Aziz kokah.	455
—Mirza Kokah comes to.	456
—Akbar comes to.	456
—Muzaffar Shāh III goes towards.	459
—Captured by Muzaffar Shāh III.	461
—Also mentioned on pages 341, 425 & 427.	
Aḥmadnagar —Aḥmad Shāh lays foundation of and builds fort on the river Hātmatī.	57
—Maḥmūd Shāh Begdā goes for hunting to.	113
—Nizām-u'l-mulk Bahri is the ḥākim of.	147
—Nizām Khān Bhattī defeats Rānā Sāngā at.	163
—The Amīrs come to meet the Sultān at.	199
—The Rānā captures.	197
—The Amīrs come, stay and go to Barhatī from.	199
—Bahādur Shāh comes to.	268
—Bahādur Shāh comes and lays waste.	272

Ajmer	—Zafar Khān's visit to.	18
	—Bahādur Shāh sends Shamsfir-u'l-mulk to lay siege to.	293
Ākāsi (var.) Basī	Situated on the border of Deccan and Gujarat—arrival of Maḥmūd Shāh Begdā's army at, by way of sea and land.	146
Ānabarūn	A <i>qasbah</i> on the border of Bhuj on the Runn—Dāwar-u'l-mulk reaches.	158-159
Anklesar	—Three krohs from Bharūch—'Ālam Khān arrives at.	354
Arāmrah	—Village ten krohs from Jagat—Maḥmūd Shah Begdā arrives at.	128
Aṣāmlī	—A village five krohs from Dholkah—Syed Ḥamid meets Nawāb Qut-bu'd-dīn at.	456
Asāwal	—Zafar Khān retires to.	22
	—Aḥmad Khān ordered to.	27
	—Aḥmad Shāh I arrives at and eliminates Āsā Bhīl to found the city of Aḥmedabad.	31
Āshtah	—One of the paraganas given to Silhadi by Bahādur Shāh.	281
	—Taken from him and given to Ḥabīb Khān Mandūwalli.	282
Āsir, Burhānpūr, wilāyat of	—Rājā of the wilāyat of, 'Ādil Khān, rebels against Zafar Khān.	17
	—Nāsir Khān, ḥākim of the wilāyat of, in Aḥmad Shāh's time.	46
	—'Ādil Khān Fārūqī, ḥākim of the wilāyat of, attacked by Maḥmūd Shāh Begdā in 904.	147
	—'Ālam Khān placed on the throne of, in 914 by Maḥmūd Shāh Begdā.	148
	—'Ādil Khān, ḥākim of,	175

- Attacked by Deccanis—Bahādur Shāh sends Qaiṣar Khān to, to help Mūḥammad Khān Āsirī. 273
- Visited by Bahādur Shāh in 938. 379
- Humāyūn returned via. 417
- B
- Badnagar —A Qasbah—Rānā of Chittor decides to but abstains from attacking. 198
- Author of "Bahādur Shāhī" receives the news of assassination of Sikandār Shāh at. 251
- Baglānah —Bhār Jiu Rājā of—pays respect Bahādur Shāh at the fort of Molr—is honoured. 272
- Bahādur Shāh crosses into Deccan from. 272
- Bahlūrpūr (var.) —Ulūgh Khān sent to, by Bahādur Shāh. 277
- Bahlūlpur
- Bākar { —A wilāyat on the east of Idar—Rānā of Chittor proceeds to. 194
- Malik Ayāz arrives, and ravages. 200
- Bahādur Khān arrives at. 205
- Bahādur Shāh intends to march against in 937—sends 'Āzam Khān. 273-274
- Intends to go against it again. 274
- Balād (var.) { —A mauza, six krohs from Aḥmedabad—royal forces meet those defeated by the Rānā of Chittor, at. 198
- Malād
- Bangālā —Parallel of, in case of Kaiqubād, cited by Miyān Manjhu. 393
- Bānkaner-Khān-pūr —Fort on the river Mahindri—Maḥmūd Khaljī of Mālwa arrives at. 77
- Syed Mubārak carried towards, after his defeat. 399

Bānsbalā	—Malik Ayāz arrives at by way of Sāgwārah.	200
	—Bahādur Khān comes to, way to Chittor.	237
	—Ratansi received by Bahādur Shāh at.	274
	—Girāsiah of, rebels against Maḥmūd Shāh II.	364
Bānswāra	—A qasbah near Jasdan—Bahādur Shāh halted at, during his flight into Saurashtra.	266
Bāntah	—A mouzah near Batwā—given to Bahādur Khān in jagir.	232
Baranpur	—Near Dhandhūkā—visited by Bahādur Shāh during his flight into Saurashtra.	266
Bārā-sīnor	—A paragana fort built by Aḥmad Shāh in one of its villages.	52
	—Maḥmūd Shāh Khalji reaches Intārī, one of its villages.	77
	—Included in the share of Syed Mubārak.	408
	—Given by him to I'timād Khān, who appoints Ikhtiyār-u'l-mulk to.	425
Bārī-Narsingpūr var. Bārī- Barsingpūr	—A village near Rādhanpūr—I'timād Khān at.	426
Bārīj	—On river Narmadā—reached by Shahāb-u'd-dīn.	460
Barlī (var.) Barmi	—A mauzah three krolis from Pātan—Syed Muḥammad Jaunpuri halts at and declares himself a Mehdi.	172
Barnāvah (var.) Naryād	—Maḥmūd Khaljī arrives at.	70
Barodā	—Modūd rebelled at.	30
	—Maḥmūd Shāh Khaljī of Malwa attacks and plunders.	70

—Khalīl Khān is called from.	151
—Mentioned on Page No.	152
—Khalīl Khān comes to Aḥmedābād from.	173
—Muzaḥḥar Shāh II comes to.	206
—Laṭīf Khān comes to.	206
—Syed Tāhīr is at.	207
—Muzaḥḥar Shāh II comes to.	208
—'Aḍad-u'l-mulk is sent to.	260
—Bahādur Shāh comes to.	269
—Silhadi is promised to be given.	286
—'Imād-u'l-mulk is at.	323
—Battle between Syed Mubārak and Atal Khān takes place at.	398
—Ḥaḍrat Syed Mubārak gives to 'Imād- u'l-mulk.	408
—'Imād-u'l-mulk gives to Abū Khān Ḥabshī.	408
—Syed Mubārak gives to 'Ālam Khān.	409
—Muḥammad Shāh starts from.	439
—Muḥammad Husain Mirzā remains at.	444
—Akbar comes to.	453
—Nawāb Qut-bu'd-dīn goes to Aḥmeda- bād from.	455
—Nawāb Qut-bu'd-dīn comes to—Muzaḥḥar Shāh III starts for.	462
—Muzaḥḥar Shāh III reaches.	463
—Muzaḥḥar Shāh III captures.	464
Baṣī (var.) Basai—See Akāsi—Basi.	146
—Maḥmūd Begdā Shāh moves towards, on account of trouble by Firangis.	148
—Visited by Maḥmūd Shāh Begdā.	148
Batāwar (var.) —Given by Mubārak Shāh to I'timād Dārandol Khān.	417

- Batwah** —A village three krohs from Ahmedabad—mausoleum of Qutb-i-'Alam at. 229
- Granted to the successors of Qutb-u'l-Aqṭāb. 232
- Shāh Badā of, fails to appear before Sikandar Shāh. 250
- Visited by Bahādur Shāh for ziyārat. 291
- Visited by Humayun on ziyārat. 317
- Syed Husain Bukhārī, Sajjādanashīn of, writes to Miyān Manjhū. 401
- Bayāmi** —Given to Lādan Khalji by Maḥmūd Shāh Begdā as was his birth place. 149
- Belūgām** —Three krohs from Narmada—Mubārak Shāh retreated from. 414
- Bhakōra** —Village ten krohs from Dāhod, on the border of Gujārat and Malwa—Maḥmūd Shāh of Mālwa received by Qaiṣar Khān at. 183
- Muzaffar Shāh II arrives at, on way to Mālwa. 184f.
- Bhānīr (Var.)** —Force sent by Aḥmad Shāh to help Bhānīhir Bhandir, Firūz Shāh Bahmani returns from: Thanir, Bhamir
- A fort in Khandesh—captured by 'Imād-u'l-mulk 'Isan—visited by Maḥmūd Shāh Begdā. 147
- Bharūch.** —A sarkār—Modud arrives at. 31
- Syed Aḥmad propagates Islam at. 42
- Maḥmūd Shāh of Malwa attacks. 70
- Bahādur Shāh builds fort "Jahān panāh". 268
- Bahādur Shāh visits. 268
- Given to 'Imād-u'l-mulk by Maḥmūd Shāh II in Jāgr. 345
- Syed 'Arab Shāh starts for. 357

	—Miyān Ghiyāth-u'd-dīn—one of the saints of.	367
	—Syed Mubārak marches from.	405
	—Changīz Khān called from.	425
	—Changīz Khān besieged at.	427
	—I'timād Khān wants.	427
	—Mirza Muḥammad Husain besieges.	444
	—Given to Nawāb Quṭ-bu'd-dīn as jagīr.	455
	—Mirza Muḥammad Husain captures.	455
	—Muzaffar Shāh III captures.	464
	—Nawāb Nauarang Khān attacks.	465
	—Nawāb Nauarang Khān captures.	466
Bahiyāl (var.)	—A paraganah—I'timād Khān receives	
Bahiyul	as his share.	407
	—Given to Miyān Mirān by I'timād Khān.	425
	—Given to Jhujhār Khān Ḥabshī by	
	'Imād-u'l-mulk.	425
Bhilsā	—281, 283, 288.	
Bhuj	—Dawar-u'l-mulk marches against.	158
	—Capital of Rājā Bhāra.	473
Biās	—	149
Bīdar	—268, 270, 273.	
Bījānagar	—Invaded by Sultān Firūz Bahmani.	59
Bijapur	—'Adil Khān of, waits on Bahādur Shāh.	270
Bīr	—A qasbah—Battle between Nizām-u'l-mulk, Malik Barīd and Bahādur Shāh at.	294
Bīramgām	—A qasbah in Jhalāwar.	248fn.
Bīrpūr	—A village.	
Bīsalnagar (var.)	—A qasbah—Rānā of Chittor arrives.	198
Balnagar, Bilnagar		

Biyāwal	—A qāsbah in Khāndesh.	
	—Maḥmūd Khān and Mubārak Shāh brothers of Muḥammad Shāh prisoners at.	326
Biyānah	—Tātār Khān sent by Bahādur Shāh to.	305
	—Amīr of Biyānah defeats him.	306
Burbānpūr	—A sarkār—'Ādil Khān starts for Sulṭānpūr and Nandarbār of Gujarāt from.	17
	—Nāsir Khān ḥākim of, during Aḥmad Shāh's reign.	46
	—'Ālam Khān bin Aḥsān, Khān ḥākim of.	147
	—Ḥisām-u'd-dīn Mughal possessed half of.	148
	—Malik Lādan Khaljī possessed half of.	148
	—'Ālam Khān appointed ḥākim of by Maḥmūd Shāh Begdā.	149
	—'Ādil Khān was ḥākim of.	175
	—'Ādil Khān starts for.	192
	—The Deccanies march against.	273
	—Deccanies defeated.	273
	—Bahādur Shāh came for change of air to.	279
	—Humāyūn went to Agra through.	318
	—Mubārak Khān, brother of Maḥmūd Shāh sent to.	328
	—'Imād-u'l-mulk flees to.	332
	—Mubārak Shāh is defeated at Dangari a village of.	332
	C	
Chakwādā (varv)	—Zafar Khān visits it.	18
	—Dilwārah Chakwazah, T. Jagwarah	
Chanderī	—A Sarkar—Muzaffar Khān ḥākim of.	79
	—Given to Sulṭān 'Ālam Lodī.	288

Chāmpāner	—A strong fort—Aḥmad Shāh I marches against.	49
	—Aḥmad Shāh I marches against for second time.	52
	—Muḥammad Shāh marches against.	64
	—Gangdās ruler of.	77
	—Champak ruler of.	125
	—Maḥmūd Shāh Begdā marches against.	312
	—Malik Sadā attacks Rāwal Patāi—defeated—Maḥmūd Shāh Begdā determines to capture.	134
	—War between Maḥmūd Shāh Begdā and Rāwal Patāi.	135
	—Maḥmūd Shāh Begdā arrives at.	136
	—Maḥmūd Shāh Begdā captures and makes capital—renames "Muḥammadābād"—builds a mosque and a fort: description.	137
	—Maḥmūd Shāh Begdā lives for four years.	144
	—Muḥāfiz Khān dārogha of—welcomes Muḥammad Shāh.	174
	—Muzaffar Shāh II desires to go to.	177
	—Muzaffar Shāh II sends Sikandar Khān to.	179
	—Muzaffar Shāh II returns to.	180
	—Muzaffar Shāh II marches against Mālwa from.	184
	—Muzaffar Shāh II returns to.	194
	—Muzaffar Shāh II returns to—passed rainy season.	202
	—Muzaffar Shāh II returns to.	203
	—Muzaffar Shāh II starts for.	205

—Shāh Shaikh Jiu arrives at.	228
—Bahādur Khān visits.	237
—Sikandar Shāh is crowned at.	139
—'Imād-u'l- mulk comes to Ahmedabad from.	238
—Bahādur Shāh comes to.	260
—Bahādur Shāh comes to, from Ghoghā.	267
—Bahādur Shāh comes to, from Khambāyat.	267
—Bahādur Shāh comes to from Ahmedabad.	268
—Bahādur Shāh comes to.	268
—Bahādur Shāh comes to in the month of Sha'bān.	271
—Bahādur Shāh comes to on 'Id.	271
—Bahādur Shāh comes to.	273
—Bahādur Shāh comes to, from Khambāyat.	274
—Sons of Maḥmūd Shāh are imprisoned at.	278
—Muqbil Khān is sent to.	281
—Ikhtiyār Khān is given the charge of, by Bahādur Shāh.	313
—Humayūn besieges.	313
—Description of, by Syed Jalāl.	314
—Humayūn conquers in 942.	315
—Daryā Khān sends Fattūjū to.	343
—Maḥmūd Shāh II captures.	343
—Daryā Khān and 'Ālam Khān are in—Maḥmūd Shāh marches against them.	357
—Paraganah, comes in the share of Syed Mubārak.	408
—Syed Mubārak gives to 'Ālam Khān in jāgir.	409
—Shāh Mirza remains at,	444

Chātūr (var.) —A village of Bālāsīnor pāraganah.

Khiver, Jahiv

—A fort built by Aḥmad Shāh I. 52

Chittor

—The capital of Mewār. 84

—Rana Sāngā is ruler of. 84

—Qut-bu'd-din Shāh besieges. 192

—Rānā and Medinī Rāi come to. 199

—Rānā returns to. 204

—Bahādur Khān comes to. 237

—Bahādur Khān expresses his desire to

conquer—Shāh Shaikh in profecies the

conquest of. 237-252

—Bahādur Khān comes to. 274

—Wakils sent to Bahādur Shāh by

Ratansī king of. 286

—Bahādur Shāh comes to. 291

—Bahādur Shāh sends Muḥammad Shāh

and Khudāwand Khān against. 292

—Of seven gates Tatār Khān captures

two Lakhota and Hanvant, and also

Sufaīd burj. 292

—Bahādur Shāh besieges. 305

—Rūmi Khān sent in advance to. 305

—Bahādur Shāh besieges and Humāyūn

marches against him at. 305

Chulī-Mehsir

—A village near Mandū—Aḥmad Shāh

besieges. 52

Chuwār (var.)

—A village—Bahādur Shāh goes to. 266

Churdār

D

Dabhoi

—A qasbah—Bahādur Shāh camps at. 145

Dabbūl

—A fort—Bahādur Ghānī revolts at. 145

—Maḥmūd Shāh Begda sends Malik Sārang

against by land. 145

Dahūd (var)	—A qasbah between Mandu and Gujarāt—	
Dhanud	On the border of Mālwa under Gujarat	
	—Maḥmūd Shāh Khaljī arrives at.	64
	—Maḥmūd Begdā arrives at.	136
	—Qaiṣar Khān is appointed to.	175
	—Muzaffar Shāh II orders to build a fort at.	179
	—Qaiṣar Khān receives information about the arrival of Maḥmūd Shāh Khaljī at.	183
	—Rāisingh king of Pal attacks.	265
	—Maḥmūd Shāh is killed near.	278
	—People revolt at—Maḥmūd Shāh II subdues.	364
Dalisah (var.)	—A qasbah at a distance of 20 krohs from Pātan—Akbar camps at.	451
Deesa		
Dandāh	—A village—Army of Sulṭān Hūshang attacks Sāmānt Rajput, girasia of.	54
Dāngari	—A qasbah near Burhānpūr—Daryā Khān defeats Mubārak Shāh at.	332
Deccan	—59, 102, 111, 113, 145.	
Delhi	—The capital of Hind.	
	—13, 16, 18, 19, 20, 102, 184, 203, 204, 236, 250, 283, 305, 393.	
Dehnan (var.)	—A qasbah—Mubārak Shāh gives to I'timād Khān.	417
Dharangāum		
Dewlā	—Muzaffar Shāh II visits and appoints Ṣafdar Khān as thānedār of.	179
	—Muzaffar Shāh II meets Maḥmūd Shāh Khaljī at.	185
	—Maḥmūd Shāh Khaljī accompanied Muzaffar Shāh II upto.	192
Dewlī	—A qasbah 15 krohs from Junāgadh.	
	—Bahādur Shāh arrives at.	266

Dhamarkah	—A village, 14 krohs from Bhuj situated near Morbi.	473
	—Sultān Muzaffar Shāh III commites suicide at.	474
Dhamolā	—A village in country of Bākar.	200
Dhāmud	—A village situated in Lunāwādā taluka in hills—Aḥmad Shāh builds a fort at.	52
Dhandūkah	—A qasbah on the border of Gujarat and Saurashtra.	144
	—30 krohs from Aḥmedabad.	251
	—255, 255, 266, 339, 340, 408, 433.	
Dhanorah	—A village in taluqa of Sultānpūr.	150
Dhār	—A qasbah in Mālwa.	179
Dhārolī	—Muḥammad Khān Asīrī paid homage to Bahādur Shāh at.	272
Dhinj (var.)	—	260
Dahnej Dahnatej		
Dholkah	—A qasbah.	
	—Darwaziyah the native of—fought on the side of Quṭ-bu'd-dīn Shāh.	79
	—Alif Khān builds a mosque at.	151, 166
	—Daryā Khān comes to.	342
	—Shaikh Muḥammad goes to Syed Mubārak from.	402
	—Syed Mubārak left Shaikh Muḥammad at, for management.	405
	—Shaikh Aḥmad Majzūb stays outside the city of.	406
	—Comes in the share Syed Mubārak.	408
	—Given to Syed Miran by I'timād Khān.	425
	—Arāyish Khān starts for.	423
	—Syed Mirān goes to.	433
	—Mirza Sharf-u'd-din comes in the company of Syed Mirān to.	434

	—Given to Syed Hāmid and Syed Mahmūd Bukhārī.	455
	—Nawāb comes to Navānagar from.	471
Dholkot	—A fort near Rādhānpūr.	428
Dhorkah	—A village in Dhandhukah—battle between Maḥmūd Shāh II and Daryā Khān.	361
Didwana (var.)	—	18
Dandwana Dindwana		
Dilāwrah	—A village—Zafar Khān comes to.	18
	—Muzaffar Shāh II visits.	180
	—Bahādur Shāh arrives at.	277
Dīpālpūr	—A place 15 krohs from Māndu—'Ādil Khān informs Muzaffar Shāh II about the Rānā from.	192
	—Bahādur Shāh arrives at.	276
	—Bahādur Shāh desires to go for hunting to.	282
Dīr-māl	—A fort.	147
Dīv	—Maulānā Khiḍr is sent to.	19
	—Malik Ayāz is the ḥākīm of.	147
	—Malik Ayāz comes victorious to.	147
	—Malik Ayāz builds the fort of.	162
	—The firangis destroy—captured in the time of Maḥmūd Shāh II.	162
	—Mentioned on the Page No.	265
	—Bahādur Shāh comes to—given to Qiwām-u'l-mulk.	266
	—Bahādur Shāh comes to and stays for two days at.	267-268
	—Portuguese are imprisoned and Bahādur Shāh comes to.	268
	—Bahādur Shāh comes to—Malik Tughān given the charge of.	274
Divgīr (var.)	—Maḥmūd Shāh Khālījī ruined the country upto.	113
Daulatābād	—Bahādur Shāh besieges.	270

Dun (var.)	—A village.	
Davan	—Maḥmūd Shāh Begdā arrives at.	147
	—Given to the Portuguese by Changiz Khān in payment of their help.	426
Dūngarpūr	—Resting place of the king of Bākar—destroyed by Muzaffar Shāh II's army.	200
	—Bahādur Khān goes to—Rāja welcomes him.	204
	—Bahādur Shāh comes to.	255
	—Prithwirāj ruler of, paid respect to Bahādur Shāh.	274
F		
Farah	—A village in Khurāsān near Kandhār:	
	—Syed Muḥammad Jaunpuri killed at.	172
G		
Gīwil	—A fort in Barar.	
	—'Imād-u'l-mulk Gāwilī is defeated at.	268-269
Ghayāthpūr	—A village two krohs from Aḥmedābād—Humāyūn arrives at.	317
	—Bahādur Shāh camps at, opposite the Mughal camp—Mughals flee to, when driven away from Aḥmedabad by Bahādur Shāh.	318
Ghāt-Karvhi,	—Malik Ayāz passes through.	271
(var.)	—Bahādur Shāh passed through.	275
Ghāt-Karchi		
Girnār	—A fort.	
	—Aḥmad Shāh marches against.	34
	—Maḥmūd Shāh Begdā attacks.	114
	—Rāo Mandalik is king of.	115
	—Description of.	117
	—Maḥmūd Shāh Begdā marches against.	121
	—Maḥmūd Shāh Begdā captures.	122

Godhrah	—A paraganah 1½ krohs from Muḥammadābād Champānir.	
	—Malik Sārang is appointed as thānadār of.	126
	—Muzaffar Shāh II stays at.	178
	—Muzaffar Shāh II comes.	179
	—Muzaffar Shāh II comes.	184
Gondal	—A gaṣbah—Amin Khān invites Muzaffar Shāh III to.	456
Gondwāna	—Mahmūd Shāh Khālji arrives and kills the ruler of.	112
	—Bahādur Shāh goes for elephant hunting to.	289
Gothrah	—A village in the paraganah of Sānwli—	
	—Muḥammad Shāh falls ill at.	65
Gwālior	—Narsingdev nephew of Rājā Mānsing of, comes to Bahādur Shāh and accepts the service of Bahādur Shāh.	271
	—Humāyūn arrives at.	305
	H	
Hālul	—A village two krohs from Chāmpānir.	
	—Sulṭān Sikandar is buried at.	243
	—Bahādur Shāh arrives at.	261
	—Laṭīf Khān is buried besides Sikandar Shāh at—Bahādur Shāh stays at.	269
Harsol	—A village three krohs from Aḥmedābād.	
	—Malik Ayāz arrives at.	200
	—Bahādur Shāh goes to.	257
Haveli	—Given to Shāh II Aḥmad.	407
Hoshangābād	—A village under Malwa.	289
	—Bahādur Shāh captures.	290
	I	
Idar	—Zafar Khān besieges and captures.	16
	—Zafar Khān besieges again.	20

	—Aḥmad Shāh I went against.	38-56
	—Aḥmad Shāh sends an army to.	59
	—Muḥammad Shāh attacks—the ruler makes peace and receives back.	63
	—'Āin-u'l-mulk is attacked and defeated by Bhīm the ruler of—Muẓaffar Shāh II marches against and destroys.	178
	—Rāimal nephew of Bhīm with the help of Rānā Sāngā becomes ruler of.	181
	—Muẓaffar Shāh II orders Nizām-u'l-mulk ḥākim of Aḥmadadagar to restore it to Bhārmal.	181
	—Muẓaffar Shāh II defeats Rāimal at.	181
	—Muẓaffar Shāh II comes to—Malik Ḥusain appointed as ḥawaldār of.	193
	—Mentioned on Page No.	194
	—The Rānā passes through.	198
	—The girasiahs of rebel against Muḥammad Shāh II—Islām made a rule at.	364
Intāri (var.)	—A village in the paraganah Bālāsīnor.	
Intasyārī	—Sultān Maḥmūd Khaljī marches against.	77
'Irāq	—Name of country—merchants dealing in horses come from, during the reign of Maḥmūd Shāh Begdā.	144
'Isanpūr	—Founded by Malik 'Isan.	167
	—Near Batwah—Muẓaffar Shāh II comes to.	229
Islāmābād	—A village in Mālwa—Bahādur Shāh captures.	298
J		
Jagat (var.)	—A Port.	
Dwārkah	—Maḥmūd Shāh Begdā captures.	127
	—Reasons.	127-128

	—Maḥmūd Shāh Begdā ruins.	128
	—Rainy bird is seen at.	129
	—Pirates of—staying on the island of Sankhodar.	129
	—Malik Tūghān is entrusted by Maḥmūd Shāh Begdā.	130
Jetalpūr	—A village six krohs from Aḥmedabad.	
	—Muḥammad Shāh camps at.	439
Jājnagar	—Hushang Shāh comes for hunting to.	52
	—Hushang Shāh brings elephants from.	53
	—Mentioned on Page No.	56
Jālūr	—A fort.	
	—Nawāb Mirza Khān marches from.	464
Jambu (var.)	—A village in the paraganah of Jhālāwār:	
Khānpūr	Muḥammad Shāh II arrives at.	340
	—Wajih-u'l-mulk is jāgirdār of.	340
Jambūgām	—A qasbah—The army of Gujarāt arrives at.	415
Jasdan	—A qasbah.	
	—Bahādur Shāh arrives at.	266
Jaunpūr	—A city.	
	—Syed Muḥammad Jaunpūrī is a native of.	170
	—Bahādur Khān goes to.	205-251
Jhālāwār	—A paraganah.	
	—Kāthā Sarsal is the zamindar of.	41
	—Muzaffar Shāh II arrives at.	203
	—Mānsingh is the ruler of.	279
	—Mentioned on the page no.	340
	—Comes in the share of I'timād Khān.	407
	—A part of given to Ulugh Khān Ḥabshī.	410
	—Ulugh Khān brings the whole under his control.	410
Jharand	—A village in Bhara's territory—Zafar Khān marches against.	17
Jhotāna	—In Kodī—Musā Khān at.	433

Jitpūr	—A village, founded by Zafar Khān near Pātan.	15
Jūnāgadh	—A fort : description of.	115
	—Rāo Māndlik is the ruler of.	115
	—So called because of the antiquity.	118
	—Once captured by Sulṭān Muḥammad Tughluq—also by Aḥmad Shāh I.	119
	—Maḥmūd Shāh Begdā marches against.	119-120
	—Learned people called at—named Muṣṭafābād.	125
	—Some leaders from Sindh come to.	127
	—Muḥmūd Shāh Begdā goes to.	130
	—Bhim is brought to.	130
	—Maḥmūd Shāh Begdā used to go every year to.	132-133
	—Mentioned on page no.	266
	—Fath Khān captures—Mirza Khān leaves.	458
	—Muzaffar Shāh III, Jām and Daulat Khān flee to.	471
	—Daulat Khān dies at—Muzaffar Shāh III and Jām flee from.	471
	—Nawāb Naurang Khān captures.	472
	—Nawāb Naurang Khān, Nawāb Mirza Anwar, Nawāb Gujar Khān come to Jagat from.	472
	—Nawāb Naurang Khān and Nawāb Anwar return to.	473
K		
K'ābah	—A place of Muslim pilgrimage in Mecca : Hajabr-u'l-mulk wishes to visit.	211
Kābul	—'Ālam Khān goes to, to see Bābur.	204
Kachh	—A country—Mentioned on page no.	160

- Kākrūn (var.) —A village.
- Gāgron —Maḥmūd Shāh of Mālwa arrives at,
Hemkaran is killed by him at. 192-193
—Miyān Mahatha is at. 289
- Kālnah —A fort.
—Bahādur Shāh arrives at. 270
- Kālpī —Sulṭān 'Ālam Lōdī is driven out by the
army of Humāyūn from. 288
- Kamand (var.) —A village in paraganah Haweli,
Kamīd 10 krohs from Aḥmedabad—Nāṣir-u'l-
mulk comes to. 400
- Kanauj —Maḥmūd Shāh of Delhi comes to. 20
—Iqbāl Khān comes to. 24
—Ibrāhīm Shāh Jaunpūri attacks. 26
- Kanpur —Near Kalpi-Hindal Mirza defeats Ā'lam
Shāh at. 269
- Kanthkot —Muzaffar Shāh I appoints Khudāwand
Khān the head of the army to attack. 26
- Kapadwanj (var.) —A paraganah in kaira Dist.
- Kapadbanj —Maḥmūd Shāh Khaljī and Quṭ-bu'd-dīn
Shāh come to. 77
—Muzaffar Khān's head is hanged at the
gate of. 80
—Maḥmūd Shāh Begdā goes for hunting to. 111
—Muzaffar Shāh II goes to Maḥmūdābād
by the way of. 203
—Syed Mubārak arrives at I'timād Khān
arrives at. 399
—Comes in the share of Syed Mubārak. 408
—I'timād Khān gives to Syed Mirān. 425
—'Imād-u'l-mulk gives to Ikhtiyār-u'l-
mulk. 425
- Karī (var.) Kaḍī —Comes in the share of I'timād Khān. 407
—Sher Khān goes and stays at. 440

	—I'timād Khān meets Shahāb-u'd-dīn Aḥmad Khān at.	459
Kārintha (var.)	—Alp Khān Sanjar built a fort at— Karnitha Aḥmad Shāh I repaired and renamed Sultānābād.	52
Kātūr	—A fort Bahādur Shāh captures.	289
Khambhāyat	—Mentioned in page no.	14
	—Modūd arrives at.	31
	—Bahādur Shāh inspects new ships at.	271
	—Bahādur Shāh comes to in Muḥarram.	274
	—Bahādur Shāh comes again to.	274
	—Malik Amīn Khān promises to get from Bahādur Shāh for Silhadi.	282
Khambhū (var.)	—A village in Sarkar of Patān.	15
Sanhū		
Khānpūr	—A village situated on the river Mahindri Qut-bu'd-dīn Shāh comes to.	71
	—Bahādur Shāh comes to.	273
Kharhāl	—Syed Mubārak is brought at.	399
	—Given to Syed Hāmid and Syed Maḥmūd Bukhārī in jagir.	455
	—Muḥammad Khān, Muḥammad Afḍal and Muḥammad Miran are sent to.	462
	—When Muzaffar Shāh III comes they flee from.	462
Khān Sarowar	—A large tank outside Patān—Aḥmad Shāh calls a meeting of learned men at.	27
Khararhaki	—Kishnah, a faithful follower of Maḥmūd Shāh of Mālwa, is a native of.	182
Kharri (var.)	—Muzaffar Shāh III arrives at.	458
Khārī	—Muzaffar Shāh III arrives from Dholkah at.	459
	—Muzaffar Shāh III being defeated arrives at.	465

Khattū	—Baba Ishāq buried at.	64
Khīrūd (var.)	—'Imād-u'l-mulk and Muḥammad Shāh	
Khatarah	Asīri march against—Puranmal flees.	285
Khemdharol	—Palaces near Ahmedabad—Muzaffar	
	Shāh II halts at.	199
	—Mausoleums at.	203
	—Muzaffar Shāh at.	207
	—Bahādur Shāh at.	260
Kherālū	—Fath Khān goes to Idar by the way of.	38
Khokah (Ghogha)	—Maḥmūd Shāh Begdā goes to suppress	
	the Malābāries.	131
	—Goes to Khāmbhāyat from.	131
	—Bahādur Shāh arrives at.	267
	—Bahādur Shāh camps at.	321
	—Comes in the share of Syed Mubārak.	407
Khurāsān	—Sultān Husain Bayakārā is the ruler of.	102
	—The man who builds the gardens at	
	Chāmpānir is of.	139
	—Merchants of horses come to.	144
	—Shāh Ismā'il king of sends ambassador	
	to Muzaffar Shāh II.	174
	—Merchants of, meet Bahādur Shāh.	280
Kinj	—A place nine krohs from Ahmedābād :	
	given to Bahādur Khān in jāgīr.	232
	—Syed Mubārak meets I'timād Khān	
	and 'Imād-u'l-mulk at.	413
Koh-Bārūr (var.)	—A fort : Maḥmūd Shāh Begdā captures.	113
Koh Bāruder		
Koh Māru, Koh		
Barij		
Koh Mūngā (var.)	—Raja Bhīm is the king of.	239
Karlūngā		
Kombalmir (var.)	—Qut-bu'd-dīn Shāh defeats the king of.	83
Komhalmir	—Sultān Qut-bu'd-dīn comes to.	84

Kot-aplyah	—Maḥmūd Shāh II flees to.	342
Kuha (var.)	—Ten krohs from Aḥmedabad—given to	
Khokah	Bahādur Khān in Jāgir.	232
Kurniyar	—Bahādur Shāh comes to.	366
L		
Lūnāwādā	—Mentioned on page.	146
	—Garāsīā of: rebelled against Maḥmūd Shāh II.	364
M		
Madīnā	—Muzaffar Shāh II sends Qur'ān to.	215
	—Muzaffar Shāh II sends money to.	219
	—Maḥmūd Shāh II inquires about.	330
Madhūpur	—Near Mangrol—marvelo at.	129
Mahāyam (var.)	—Maḥmūd Begdā goes to.	147
Mahim	—A village 12 krohs from Aḥmedābād—	
Maḥmūdābād	Maḥmūd Shāh Begdā builds.	133
	—Maḥmūd Shāh Begdā gives in charge of Muḥafiz Khān.	144
	—Bahādur Shāh comes to.	260
	—Aḥmad Shāh II is captured and brought to.	416
	—Changiz Khān comes to.	425
	—Changiz Khān flees to.	434
Maḥmūdpur	—Bahādur Shāh camps at.	277
Māhūr	—A fort—'Imā-u'l-mulk captures from Nizām-u'l-mulk.	271
Makkā	—Muzaffar Shāh II sends Qur'ān to.	215
	—Also money to.	219
Māknī	—Aḥmad Shāh builds fort at.	51
Mālwā	—Maḥmūd Shāh Tughluq comes to.	20
	—Mūsā Khān takes control of.	26
	—Aḥmad Shāh I marches against.	48
	—Maḥmūd Shāh Khālji is of.	65
	—Ghayath-u'd-dīn Shāh is of.	102

	—Medini Rai defeats Muḥammad Shāh and gets control of.	177
	—Description of the conditions of.	181
	—Muzaffar Shāh II marches to.	185
	—Mentioned on page no.	187
	—Maḥmūd Shāh Khaljī is of.	219
	—Bahādur Shāh takes control of.	247
	—Qadir Shāh is the ḥākim of.	332
Mamurābād	—A village—I'timād Khān comes to.	435, 440
Mandū	—A fort—the capital of the Kingdom of Mālwa.	
	—Zafar Khān marches against.	17
	—Aḥmad Shāh I comes to.	52
	—Syed Burhān-u'd-dīn ridicules the people of.	73
	—Bahādur Shāh captures.	247
	—Mentioned on page no.	265
	—Maḥmūd Shāh sends his son to.	276
	—Fath Khān and 'Ālam Khān appointed against.	276
	—Bahādur Shāh takes.	278
	—Malik Kālan is appointed at.	278
	—Bahādur Shāh remains at.	279
	—Bahādur Shāh sends Silhadi to.	285
	—Bahādur Shāh sends an army against.	291
	—Shujā' Khān comes to.	291
	—Bahādur Shāh comes to.	295
	—Humāyūn besieges and captures.	311
	—Muḥammad Shāh goes to Ujjain from.	319
Mandusūr	—Maḥmūd Shāh of Malwa comes to.	84
	—Malik Ayāz follows Rāna Sāngā upto.	164
	—Malik Ayāz besieges—makes peace.	201
	—'Imād-u'l-mulk and Ikhtiyār Khān are sent to.	290
Manglore	—A paraganah near Jūnāgadh in Sorath.	129
	—Bahādur Shāh comes to.	266
	—Qāḍi Maḥmūd is the ḥākim of.	322
	—Mirza Khān goes to.	458

Marghadara (var.)	—Latīf Khān dies at.	264
Harkhadara		
Mekhrij (var.)	—Sultān Hūshang comes to.	47
Maḥmūd-nagar		
	—Bahādur Shāh comes to.	256-268
Mimūn	—Known as Karintha-Alp Khān comes to.	146
Mewār	—Aḥmad Shāh I sends an army against.	59
	—Silhadi intends to flee away to.	281
Mewāt	—Hasan Khān Mewāti is the ruler of.	204
	—Bahādur Khān goes to.	238
Mirūli	—A village near Pāldī, Aḥmedabad, Syed Hamid attacked at.	449
Mitli (var.)	—Bahādur Shāh camps at.	266
Mumbali		
Miyānkāl (var.)	—The ancestor of Shaikh Hasan came from.	367
Miyānkālī		
Mūnipūr (var.)	—Comes in the share of I'timād Khān.	407
Mūnjpūr		
Morbi	—A village in the Sarkār of Sorath.	160
	—Tughluq Khān is the ḥākim of.	266
	—Khān-i-Ā'zam camps at.	473
Morāsah	—Aḥmad Shāh I comes to.	39
	—Malik Ayāz and Qiwām-u'l-mulk arrive at.	200
	—Muzaffar Shāh II repairs the fort of.	203
	—Muzaffar Shāh II goes for hunting to.	204
	—Bahādur Khān comes to.	256
	—Bahādur Shāh joins his army at.	274
	—Given to Gujarātī nobles under I'timād Khān.	408
	—I'timād Khān with Muzaffar Shāh II flees to.	436
	—I'timād Khān goes to.	442
Muḥammadābād	—See Champanir.	
	Pages. 239, 290, 313, 318, 319.	
Mūlir	—Bahādur Shāh comes to.	272

Multān	—Taimūr sends Pīr Muḥammad to.	19
	—Sārang Khān is besieged at.	20
Murāmlī	—Malik Sadā is at.	134
	—Maḥmūd Shāh Begdā comes to.	132
N		
Nadīsī (var.)	—Rānā comes to.	201
Badīsī		
Nagor	—Zafar Khān comes to.	14
	—Khattū a village of, is the abode of "Bābā Ishāq".	64
	—Maḥmūd Shāh Khalji attacks.	82
	—Qiwām-u'l-mulk comes to.	82
	—Firūz Khān is the ḥākim of.	82
	—Mujāhid Khān gets from Shams Khān.	82
	—Rānā sends an army against.	82
	—Shams Khān strengthens the fort of.	83
	—Quṭ-bu'd-dīn sends help to.	83
Naherwālā	—Bahādur Shāh comes to.	257
Nā'ichā	—Ghiyāth-u'd-dīn comes to.	135
	—Bahādur Shāh camps at.	277
	—Bahādur Shāh comes to.	281
Nandurbār	—'Ādil Khān comes to	17
	—Maḥmūd Shāh Begdā comes to.	111
	—Maḥmūd Shāh Begdā sends his army by way of and comes to.	147
	—Maḥmūd Shāh Begdā marches to.	148
	—'Azīz-u'l-mulk is the "maqte'i" of.	149
	—Laṭīf Khān raises a revolt at.	239
	—Mentioned of page no.	259
	—Ghāzi Khān is appointed to march against.	264
	—Bahādur Shāh arrives at.	269
Nandōt (var.)	—See Rajpipla.	
Naryād	—Jalāl Khān is at,	67

Barbāda	—Bahādur Shāh camps at.	260
	—Comes in the share of I'timād Khān.	407
	—Syed Daulat meets Muzaffar Shāh II at.	462
Nawānagar	—Mentioned on page no.	265
	—Bahādur Shāh camps at.	266
	—Capital of Jām.	467
	—Nawāb comes to.	471
O		
Oplethā (var.)	—A qasbah ten krohs from Jūnāgadh.	467
Oblūnā, Malūnā,		
Othmīnā	—Muzaffar Shāh III comes to.	467
P		
Pāl	—Udaisingh is the ruler of.	278
Pālari	—Syed Hāmid passes through.	449
Pāndū	—Aḥmad Shāh I camps at.	41
Pānīpanth	—Tātār Khān is at when Iqbāl Khān captures.	19
	—Ibrāhim Lodi and Bābur fight at.	203
	—Bahādur Khān comes to.	238
	—Bahādur Khān left for Jaunpur from.	251
Pargotah (var.)	—A fort, Tātār Khān captures.	292
Barīd-gonah		
Parindā	—Bahādur Shāh sends Amīn Nasan to— gets a large booty from.	272
Pātrī (var.)	—A village in paraganah Bīramgām.	
Māsarī	—Daryā Khān defeats 'Imād-u'l-mulk at.	332
Parsiah (var.)	—A qasbah : of Sīlhadi's son fights the army of Bahādur Shāh at—Muḥammad Shāh and 'Imād-u'l-mulk arrive at 'Imād-u'l-mulk sends information re- garding enemy to the Sulṭān from.	284
Birsah, Sarsah	—Bahādur Shāh arrives at—leaves 'Imād- u'l-mulk and Muḥammad Shāh at.	286

Pātan

—Zafar Khān arrives at.	14
—Zafar Khān comes from Ajmer to.	18
—Tātār Khān comes from Delhi to.	18
—Zafar Khān comes to—Maḥmūd Shāh of Delhi comes to.	20
—Zafar Khān is burried at.	28
—Aḥmad Shāh I spreads Islam at.	42
—Hūshang Shāh intends to capture.	46
—Hisām-u'l-mulk flees to.	98
—Maḥmūd Shāh Begdā goes to.	150
—'Ain-u'l-mulk comes to.	178
—'Ain-u'l-mulk and Faṭḥ Khān are ḥākims of.	198
—Muzaffar Shāh II comes to.	268
—Yādgar Nāsir Mirzā is given the charge of.	318
—Malik Amin Nasan and Malik Burhān-u'l-mulk come to.	318
—Bahādur Shāh comes to.	318
—Comes in 'the share of Syed Mubārak.	408
—Given to Sher Khān Fūlādī and Mūsā Khān.	408
—'Ālam Khān comes to call Sher Khān to.	415
—Mūsā Khān, Sher Khān and Ḥāji Khān are called from.	425
—Mūsā Khān is sent to.	426
—Mūsā Khān, Sher Khān are besieged at.	430
—Syed Mirān and Tātār Khān come to.	433
—Muḥammad Khān and Badar Khān come to.	452
—Muḥammad Khān Fuladī come to.	454
—Syed Aḥmad Khān Bārā is at.	454
—Given to Mir Muḥammad Khān.	455
—Bahādur Shāh arrives at.	266

Patan Dīv

Pathāpūr	'Ālam Khān arrives at.	354
Pathrī	—A fort—army of 'Imād-u'l-mulk is at.	269
	—Nizām-u'l-mulk does not return the fort of to, J'afar Khān.	271
	—Bahādur Shāh besieges.	273
Pitlād	—Comes in the share of I'timād Khān.	407
R		
Rāadhanpūr	—Comes in the share of I'timād Khān— given to Faṭḥ Khān Balūch.	407
	—Faṭḥ Khān Balūch is called from.	425
	—Faṭḥ Khān Baluch sent to.	426
	—Faṭḥ Khān is defeated at.	428
Rāisīn	—Silahadī is the native of.	279
	—Malik Amīn is sent to call Silhadī from.	281
	—Ikhtiyār Khān is asked to besiege.	285
	—Bahādur Shāh comes to.	286
Rājpiplā	—Muḥammad Shāh marches against.	22
	—Bahādur Shāh goes for hunting to.	267
	—Muzaffar Shāh III comes to.	458
	—Muzaffar Shāh III goes to.	467
Rānpūr	—A qasbah ; ten krohs from Dhandūkā.	
	—Maḥmūd Shāh II flees to.	342
Rānpūr-Kotiyah (var.) Rānpūr Kutiyan	—A village 15 krohs from Bharūch.	
	—The amirs of Gujarat come to.	391
	—Syed Mubārak comes to.	416
	—Syed Mirān meets Tātār Khān at.	433
Ranathambhore	—Burhān-u'l-mulk and Mujāhid Khān are sent to capture.	293
	—Malik Amin-Nasan is in charge.	318
Randir (Ranir)	—Bahādur Shāh at.	267
Rupāl	—Mubārīz-u'l-mulk and Ṣafdar Khān come to.	199

Rūprah	—A village four krohs from Ahmedabad. —Ikhtiyār-u'l-mulk comes to.	406
S		
Sa'dpūr	—Bahādur Shāh comes to.	282
Sāgawārah	—Malik Ayāz goes to Bānsbāda by the way of.	200
Saiyadpura	—Founded by Syed Mubārak near Maḥmūdābād. —Syed Mubārak comes to.	408
Sajān (var.)	—A village—Given to Portuguese by	
Samān	Changīz Khān.	426
Sambaliyah	—Sharza Khān and the son of Maḥmūd Khalji destroy the territory of. —Bahādur Shāh comes to.	275 276
Sāmbhar	—Zafar Khān comes to.	18
Samī	—Comes in the share of I'timād Khān— I'timād Khān gives to Faṭḥ Khān Balūch. —Given to Syed Ḥāmid and Syed Maḥmūd Bukhārī in jāgīr.	407 455
Sānand	—A village seven krohs from Ahmedābād. —Tātār Khān stays at. —Tātār Khān flees to. —Syed Kābīr comes to.	425 432 432
Santhal (var.)	—A village—given to the son of Prithwirāj,	
Satīl	king of Dungarpūr.	274
Sānwalī	—A paraganah—mentioned on page no.	65
Sārangpūr	—A city in Mālwa, fifty krohs from Mandū. —Aḥmad Shāh I besieges. —Hushang Shāh stays at. —Aḥmad Shāh I writes a letter from.	53 55 56

	—Rana desires to go to.	187
	—Bahādur Shāh goes to—Given to Maliū Khān.	283
	—Bahādur Shāh goes from.	283
	—Bahādur Shāh comes to.	290
Sarkhej	—A village—Burhān-u'l-mulk is at.	99
	—Maḥmūd Shāh Begdā comes to.	131
	—Maḥmūd Shāh Begdā builds his tomb at.	150
	—Maḥmūd Shāh Begdā is buried at.	151
	—Mentioned on page no.	168
Sarmāl (var.)	—A paraganah.	
Sarnāl	—Comes in the share of Syed Mubārak.	408
	—I'timād Khān gives to Syed Miran in jāgir.	425
	—'Imād-u'l-mulk gives to Ikhtiyā-ul-mulk.	425
Sārsā-pālri	—A village in the Sarkār of Bharūch.	
	—Maḥmūd Shāh of Mālwa comes to.	70
Satawānsa (var.)	—Sikandar Khān is the ḥākīm of.	275
Siwās	—Maḥmūd Shāh goes for hunting to.	276
Sawarkah	—A village on the river Mahendri—Tāj Khān bin Sālār is appointed as thānedar of.	126
Sayādrah	—A village 17 krohs from Ahmedabad on the bank of river Sābar—Ā'lam Khān flees to.	342
Shāhpūr	—Bahādur Shāh sends Muḥammad Āsfrī against.	277
Sīdhpūr	—Aḥmad Shāh I goes to.	44
Sīhūj (var.)	—A village—Bahādur Shāh goes to.	260
Saluj, Siwanj		
Siī	—A village on the river Narbada—Maḥmūd Shāh Begdā comes to.	148

Sind	—A country.	
	—Jām Jūyān is the king of.	86
	—Mentioned on page no.	89
	—Maḥmūd Shāh Begdā attacks—its description.	126
	—Many people accepted Islam—Maḥmūd Shāh Begdā attacks again—he conquers.	127
	—Fath Khān is the prince of.	232
	—Fath Khān did not recognise Nūr Khān as the king of.	244
	—Jām Firūz Shāh of is defeated by Mughals.	271
Sinkār-gāun	—Bahādur Shāh comes to.	257
(var.) Sinkār-kanun		
Sinor	—A qasbah—Nawāb Mirza Khān arrives at.	466
Sirohi	—Kheta is the king of—pays homage to Qut-bu'd-dīn Shāh.	83
	—The ruler of, robs the merchants of Khurāsān—Maḥmūd Shāh Begdā sends an army against—the ruler returns the horses.	144
	—The Rānā of Chittor arrives at.	194
Somnāth	—Zafar Khān comes and destroys the temple of.	17
	—Zafar Khān comes again.	20
Songadh	—A fort Bahāur Shāh gives to Sultān 'Alam Lodī.	311
Sonkirah-	—A thāna in Baroda—Aḥmad Shāh I Bahādar-pūr (var.) comes at.	50
Sakbrah	—Builds a fort and a mosque.	51
	—Aḥmad Shāh I goes again to.	52
	—Malik Bahā-u'l-mulk is given the charge of.	126

Sorath	—Maḥmūd Shāh Begdā captures.	101
	—Poetic description of.	115
	—Maḥmūd Shāh Begdā sends an army against.	120
	—Maḥmūd Shāh Begdā manages the affairs of.	131
	—Given to Khalīl Khān.	144
	—Malik Ayāz is called from.	163
	—Malik Ayāz is sent to.	202
	—Malik Ayāz dies—Malik Is-ḥāq is given the charge of—the treasures of, are called for.	203
	—Muzaffar Shāh II comes for hunting in.	221
	—A revolt by the zamīndārs of.	265
	—Bahādur Shāh comes to.	266
Sulṭānpūr	—ʿAdil Khān comes to.	17
	—Maḥmūd Shāh Khalji arrives at.	69
	—Aziz-u'l-mulk is the ḥākim of.	149
	—Latīf Khān revolts at.	239
	—Mentioned on page no.	251, 264
	—Given to Mubārak Shāh.	417
	—Mirzā Muḥammad Ḥusain comes to.	455
Sūrat	—Mithe Khān is the ḥākim of.	31
	—Mentioned on page no.	162
	—Bahādur Shāh comes to.	267
	—Maḥmūd Shāh II gives to 'Imād-u'l-mulk.	345
	—Khudāwand Khān is the ḥākim of.	360
	—Shāikh Kamal-u'd-din at.	367
	—Given to Khudāwand Khān.	408
	—Mughals capture.	454
Surdhar	—Muzaffar Shāh III visits Khairī a village in the paraganah of.	458

T

Talāhā (var.)	—A qasbah—Bahādur Shāh goes to.	257
Talājā		

Tani	—19 krohs from Pātan—I'timād Khān defeated by Musa Khān at.	433
Thālner (var.)	} —A village in the Satkar of Burhānpūr —Naṣīr Khān flees to. —Maḥmūd Shāh Begdā comes to. —Ḥisām-u'd-din pays homage to Maḥmūd Shāh Begdā at. —'Ālam Shāh is the thānedār of.	48
Thānesar, Thānīr		112, 148
		149
		151
Thal-jhālūrah (var.) Thalja- pūrah		425
Thānesar	—A fort—Tānks from.	2
	—Ghazni Khān besieges	47
Thattah	—Muḥammad Shāh Tughluq of Delhi dies at.	12
Tilangāna	—A country. —Maḥmūd Shāh Begdā marches against.	113
Tilāv	—A qasbah—Sharzah Khān and son Maḥmūd Khalji destroys the territory of.	275
Tilhati	—A fort—Tātār Khān captures.	292
Tiprah	—A village.	
U		
Ujjoin	—Aḥmad Shāh I marches against.	48
	—Medini Rāo goes to.	185
	—Rānā Ratansingh fights with Maḥmūd Shāh at.	275
	—Bahādūr Shāh gives to Silhadi.	281
	—Silhadi is defeated at.	282
	—Bahādūr Shāh gives to Daryā Khān.	282
	—Muḥammad Shāh Āsīrī comes to.	319
Ōnah	—Shāh Shams-u'-dīn Bukhārī is at.	122
	—Mentioned on page no.	323
	—'Imād-u'l-mulk defeats Mirza Muḥammad Zamāni at.	324
Ōsā	—Mujāhid Khān is sent to.	272

سلسلہ شعبہ تاریخ شماره الثالثہ

مرآت سکندری

تالیف

سکندر ابن محمد عرف منچھو ابن اکبر

بہ تصحیح و تنقیح

دکتر ستیش چندر مصرا ام. اے. بی ایچ ڈی
صدر شعبہ تاریخ

و
محمد لطیف الرحمن ام. اے. بی. ال.
معلم شعبہ فارسی

جامعہ مہاراجہ سیاجی راؤ بڑودہ

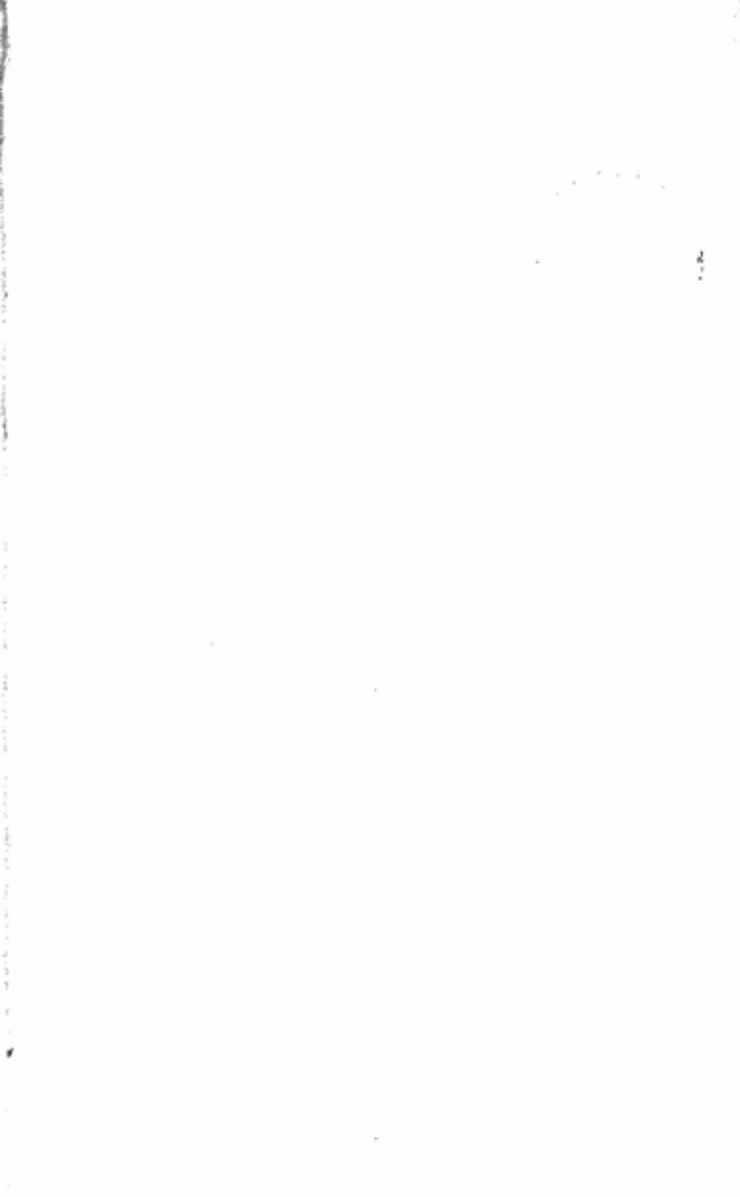

شعبہ تاریخ

دارالعلوم الاطیفہ

جامعہ مہاراجہ سیاجی راؤ

بڑودہ

باسمه تعالی

مقدمه

مرآت سکندری، سکندر ابن محمد عرف مناجه و ابن اکبر، یکی از معتبر ماخذهای تاریخ گجرات است - در سنه ۱۳۰۸ هـ در مطبع فتح الکرم واقع بندر بمبئی بطبع رسیده بود، اما در سنوات اخیر نسخ آن کمیاب شده، ما آرزو داشتیم که مرآت سکندری را به نهجی بطبع رسانیم که هم کسی را از آن استفاده ممکن باشد، برای حصول این مقصد مانسوخ خطی پونه را که قدیم ترین نسخ این کتاب است از چهار نسخهای دیگر مقابله و مطابق نمودیم -

۱ نسخہ رائل ایسائیک سوسائٹی کلکتہ را نسخہ

(الف) قرار دادیم

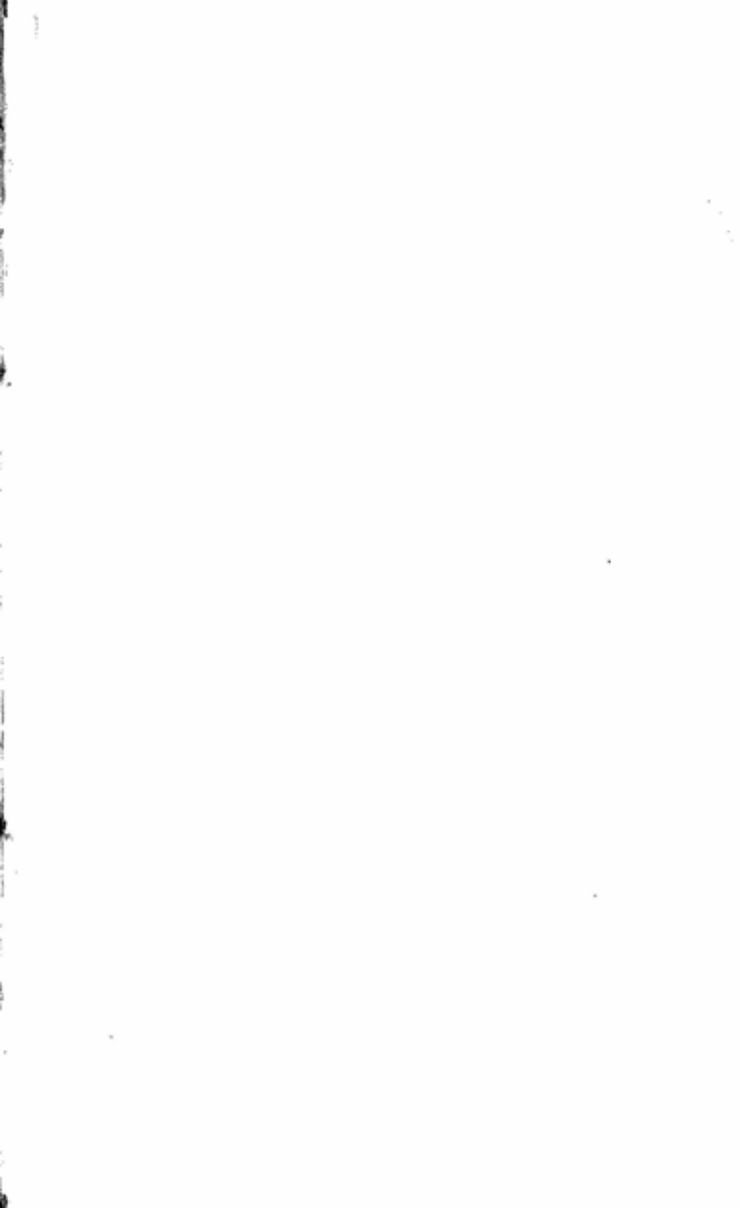
۲ نسخہ انڈیا آفس را (ب)

۳ نسخہ حیدرآباد را (ج)

۴ نسخہ چاب بمبئی را (د)

بدبختانه که باوجود سعی بلیغ نسخہ که تیار کرده ایم از اغلاط معرا نیست و حاجت بغلط نام افتاد - اغلاطها که در نسخہ پونه یافت می شود در چاب همچنان گذاشته ایم - اما در غلط نام به تصحیح آورده ایم -

در پایان بر خود فریض میدانیم که از فتوت و جوانمردی منبع علو و فنون سریمتی هنسہ مهتا، سابق رئیس جامعہ بروہ و جناب آقای دکتور جوئنندر مهتا، رئیس جامعہ بروہ و جناب دکتور سی - ایس - پتیل، نائب رئیس جامعہ بروہ و جناب پروفیسور شیخ عبدالرشید هادی، اداره تحقیق تاریخ جامعہ پنجاب لاهور سپاسگزاری نمائیم - هر یکی از ایشان نگارنده سطور را در روزگار

فهرست ابواب مراسم سکندری

سفحه

باب اول - در سبب تألیف کتاب	۱
باب دوم - ذکر سلسله انساب معانی انتساب سلاطین گنجرات	۴
باب سوم - ذکر ابتدای حکومت سلطنت سلاطین گنجرات	۶
باب چهارم - ذکر آمدن تاتارخان از دهلی بگنجرات و ملاقات بنغان ظفرآیات	۱۹
باب پنجم - ذکر جلوس سلطان محمد بن ظفرخان کم تاتارخان نام داشت و دست یا فتن اجل	۲۱
باب ششم - ذکر جلوس سلطان مظفر	۲۵
باب هفتم - ذکر جلوس سلطان احمد	۳۰
باب هشتم - کیفیت عزیمت سلطان بصوب ولایت سورتهم	۳۳
باب نهم - ذکر سلطان محمد ابن احمدشاه	۶۳
باب دهم - ذکر سلطان قطب الدین بن محمدشاه	۶۹
باب یازدهم - ذکر سلطان داؤد بن احمدشاه	۹۲
باب دوازدهم - ذکر جلوس سلطان محمود بیگره و فتح کردن قلعہ جوناگره و چانپائیر	۹۵
باب سیزدهم - کیفیت عزیمت سلطان بتلخت ولایت گرنار	۱۱۵
باب چهاردهم - کیفیت عزم سلطان بصوب قلعہ چانپائیر	۱۳۵
باب پانزدهم - بیان در ذکر اولاد سلطان محمود	۱۶۹
باب شانزدهم - ذکر جلوس سلطان مظفر فرشته سیر	۱۷۳
باب هفدهم - عزیمت سلطان بطرف مالوه	۱۷۸
باب هزدهم - کیفیت آمدن سلطان محمود خلجی در گنجرات	۱۸۲
باب نوزدهم - بیان حلم و مروت سلطان ملکی نشان	۲۱۳
باب بیستم - بیان سخاوت سلطان عالی شان	۲۱۷
باب بیست و یکم - بیان ملاقات سلطان با متحدوم جهانیان	۲۲۸

ساخت و توان فرسا یار و مددگار بوده‌اند، ما همیشه رهین منت ایشان خواهیم بود - ما سپاسگزار آن هم اصحاب هم ایم که در دوران کساد کالای علم و ادب اوقاب عزیز خود را بهادانه امداد فرموده‌اند -

ما از کمی بضاعت علم خود معترفیم و با کثرت مشاغل این کار را بانهجام رسانیده ایم - از قارئین معظم و محققین محترم امید داریم که از خامیها که در ترتیب این کتاب مانده است ما را اعلام نمایند تا در طبع ثانی حتی المقدور آن را دور نمائیم -

شعبه تاریخ
جامعه پژوه ۲ اگست ۱۹۶۱

چ - ص - مصر -
م - ل - رحمتن -

مرآت سکندری

صفحات

باب بیست و دوم - کیفیت نفس رانی بندگی شاه	۲۳۲
شایخ جیو	۲۳۲
باب بیست و سوم - بیان انتقال بهادر خان از گجرات	۲۳۶
باب بیست و چهارم - ذکر جلوس سلطان سکندر ابن	۲۳۹
سلطان مظفر	۲۳۹
باب بیست و پنجم - بیان کور نمکی عمادالملک	۲۴۵
باب بیست و ششم - ذکر طلوع ماه چتر زایت بهادر شاهی	۲۵۸
باب بیست و هفتم - کیفیت دخل یافتن فرنگیان به	۲۶۰
بندر دیو	۲۶۰
باب بیست و هشتم - ایضا	۲۶۲
باب بیست و نهم - ذکر جلوس سلطان محمود ثانی	۲۶۹
بر تخت جهانبانی	۲۶۹
باب سیم - بیان اسامی مشایخ کرام	۲۶۵
باب شش و یکم - بیان سخاوت سلطان علیمالرحمت	۲۶۹
باب سنی و دوم - بیان عمارت آهو خانم	۲۷۱
باب سنی و سوم - بیان قتل سلطان	۲۷۶
باب سنی و چهارم - در بیان اسامی امراء که بعد شهادت	۲۸۶
سلطان عاقبت محمود احضار پپای سریر خلافت مصیر	۲۸۶
داشتند	۲۸۶
باب سنی و پنجم - ذکر جلوس سلطان احمد شاه بن	۲۸۹
لطیف خان	۲۸۹
باب سنی و ششم - ذکر نصب کردن اعتماد خان سلطان	۲۳۰
مظفر را بر تخت سلطانی	۲۳۰

(باب اول)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل فردا من افراد البشر
سلطانا لا من الانام و امر بطاعتهم في المرتبة
الثالثية في القرآن الامام بقوله تعالى " و
اطيعوا الله و اطيعوا الرسول اولى الامر منكم "
فهو اصدق القول و احسن الكلام و الصلوة على
خير خلقهم محمد صاحب لواء الاسلام و على
الهالكرا و اصحابه العظام

اما بعد چنين ميگويد اضعف العباد سكندر ابن محمد عرف
منجهو^۱ ابن اكبر غفرالله له و لوالديه و لمن احسن اليهما و اليه كم
چون تاغثت تاريخ سلاطين گجرات رحمهم الله تعالى عليهم
اجمعين مرقوم كلتي جواهر سلكي هيچ فاضلي نشده^۲ كم شامل
كيفيت حال ابتداء سلطنت ايشان تا انجام كار بوده
باشد - اگرچه سابقا حلوي شيرازي تاريخ احمد شاهي منظوم در
قيد تحرير آورده اما^۳ آن منحصرا به بيان احوال احمد شاه است
فانحسب^۴ و بعد آن فاضلي تاريخ محمود شاهي تاليف نموده در
آن نيز از احوال سلطان مظفر تا سلطان محمود بيگره ذكر کرده
و بران ختم گردانیده - بعد آن^۵ شخصي تاريخ بهادرشاهي

ب د^۱ ابن اكبر نيست

الف^۲ نشد

الف^۳ آن تواريخ منحصرا به بيان احوال مظفر شاه و
احمد شاه است

الف^۴ ملائي تاريخ مظفرشاهي بنام سلطان مظفر بن محمود
املا فرموده و بعد آن شخصي تاريخ بهادرشاهي
نوشتن به عبارتي كه مدعا ازو فهم نميشود مگر بقرين
و قياس و ان نيز مقصودند از ابتدا تا بر ذكر بعضي
احوال سلطان مظفر ابن سلطان محمود مزبور و
سلطان بهادر بن مظفر - متخفي نماند كه مظفرشاهي
در وقت سلطنت پادشاهي سلطان مظفر تاليف يافت

د^۵ و بعد..... دران نيز نيست

و حال آنکه وقت این کمینه آنچنان مقتضی ترددات بود که اگر بصد تکلف^۱ پای گرد آورده دست بقلم و کاغذ میکرد ناگهان گرد بادی بر میخاست که قلم را از دست مثل تیر از شست دور می انداخت و^۲ کاغذ را باد ببری صبیان میساخت - اما چون عزم این جمع صورت جزم یافتن بود، باز استمداد از همت بزرگان و دریوزه از حضرات ایشان نموده بکتابت می پیوست و فقرات چند مربوط و نامربوط در هم می بست باز^۳ که گردان میگشت خنز پاره^۴ چند بی مزجات و خیالات بی درجات می یافت - این بمقتضای آنکه هرچند متاع کاسد است کاسد فروش^۵ در جمع آن ناچار است و در پرداخت آن بی اختیار آن فقرات را ترتیت داده در حیز تحریر می آورد مامول آنکه چون بشرف مطالع بلغاء^۶ دین دار و فضلاء صلاح آثار مشرف گردد سلی این فقرات بی مزجات را در شمار سبعم داشت فقیری بضاعت را معذور دارند - چه سبعم اگر از گهرست یا از صدف علت غائی این سلی که^۷ تفهیم و تعلیم قضایا و قصص است بجهت تفکر در امور سلف و عبرت گرفتن خلف از مطالع عباراتش مفهوم میگردد و هرچند فصاحتی و بلاغتی که کلام فصحا و بلغا^۸ دارد ندارد -

بیت

به بخشای کا نانک مرد حقند

خریدار دکان بی رو نقند

اکنون در بیان^۱ عرض و شرح تاریخ شروع نموده می آید بتوفیق
الله تعالی -

-
تکلیف	۱	ذ
و کاغذ را باد ببری صبیان میساخت نیست	۲	ذ
بارگران می گشت	۳	ذ
را	۴	الف
دین دار نیست	۵	ذ
تفهیم	۶	ذ
دارد باشد	۷	ج
عرض و شرح تاریخ شروع میشود	۸	ذ

نوشتہ عبارتوںی کہ مدعا ازوفہم نمیشود مگر بقرینہ و قیاس و آن نیز مقصور است از ابتداء تا بر ذکر بعضی احوال سلطان بہادر و احمدشاهی در زمان حیات سلطان احمدشاه تالیف یافتہ و محمودشاهی در آوان بقای سلطان محمود و بہادرشاهی در وقت وجود سلطان بہادر - و ظاہر است کہ از مولفین ہر کدام چشم صلہ و پاسی خاطر از آنحضرت میداشتہ باشند از آنجہتہ تواریخ مذکورہ اشتہال بر تمام حقایق احوال ندارند و غیر از قصہ کہ مشتمل مدح باشد در آن صفحات تحریر نیافتہ و حال آنکہ آدمی از نیک و بد خالی نیست چنانچہ بزرگی میفرماید -

بیت

✓ آدمی از نیک و بد خالی نباشد در جہان

نیمہ خار است نازا نیمہ دیگر گلبر است

چنین بر این تقدیر هیچ بشری از احتمال بدی خالی نباشد مگر انبیا و اولیا کہ معصوم اند و محفوظ پس در بیان احوال سلاطین گنجرات عدالت آیات ذکر نیک کردن و احتمال بدی را در انہام گذاشتن لایق ندید چراکہ بعد از تتبع در اعمال و افعال ایشان اخلاق حمیدہ بسیار یافتہ و ذمیمہ کم بلکہ در بعضی کم بمنزل عدم بنا بران از بد و نیک آنچہ از ثقات منسوخ شدہ و ہر چہ از تتبع تواریخ حاصل گشتہ ہم را در قییم تحریر آورده تا معلوم خوانندگان گردد کہ از ایشان چہ قدر نیک بوجود آمدہ و از بدی چہ مقدار احتراز کردہ اند و در امور جہانگیری چہ نوع سلوی نمودہ اند و در عالم جہانبانی بچہ طرز اہتمام فرمودہ اند و لہذا این مجموعہ را موسوم بہ ہرات اسکندری گردانیدہ تا چیزہ احوال بی کم و زیادہ در آن مرئی بودہ باشد -

بیت

صافی دل بر روی او ہم راست گوید کش ہزاد

آئینہ در عیب گفتن ننگور کا شکندرسیت

نیمہ خار است گلبن نیمہ دیگر گل است

و صفات ذمیمہ

نام

نژاد

بن هرپال بن بنس^۱ پال بن ^۲ دهر بن ^۳ پیمپال بن کنورپال
 بن ^۴ دریم بن کنوری بن ترلوی بن سولا بن ^۵ جولا بن
 مندن بن ابهی مندن بن بهوگت بن ناکت بن ابهی بن دوله
 بن مهسو بن مهسو سلسله نسب ایشان منتهی برامچند بشود
 که هندوان او را باخداشی می پرستند -

-
- ۱ د کندرپال بن هرپال
 ب ۲ دهینده
 ۳ د هرین
 ۴ د دریم بن در سپ بن کنور بن ترلوی
 د ۵ مولاین

(باب دوم)

ذکر سلسله الساب معالی التساب سلاطین گجرات
حر سها الله تعالی عن الافاس و الهلیات

بیت

گزارنده صورت^۱ راستان
بد ینسان کند ثبت این داستان

اول کسی که^۲ در میان ایشان بشرف اسلام مشرف شد و
بصفت ایمان موصوف گشت^۳ سدهارن بوده المختاطب بوجیه
الملک مشارالیه از قوم^۴ تاقی است در تاریخ هنود مسطور است
که تاقی و کهتری برادران یکدیگراند یکی از ایشان بشرب شراب
و غبت نمود او را کهتریان از قوم خویش اخراج نمودند و چنین
متخرجی را بزبان هندوی^۵ تاقیا گویند یعنی از قوم بر آورده
شده از آن باز رسم و^۶ آئین و دین کهتری از تاقی امتیاز یافت
هر کدام بطریق خویش سلوکی پیش گرفتند -

و اسم پدر سدهارن هرچند است بن^۷ هرپال بن کنورپال

۱ د "باستان"

۲ د "از"

الف ۳ سهارن

د ۴ "تاقی"

د ۵ تاقی

ترجمه^۱ سدهارن ترجمه^۲ سهارن

۳ د آئین و دین تاقی امتیاز یافت

الف ۷ ۱ میرپال بن هرپال بن بنسپال بن دهر بند بن

بنسپال بن کنورپال بن دریم بن دوسن بن کنوری

بن ترلوک بن سولاهن بن مندن بن ابهی من بن

بهوگت بن تاکت بن ابهی بن لرتوک بن دوله بن

مهسو بن مهسو

گشت - از دور دیهی از مضافات قصبه^۱ تهناسیر بنظر در آمد
اطلاق عنان مرکب بانصوب نمودید که بیرون^۲ دیهی جماعتی
زمین داران نشسته اند - از اسب فرود آمده هم جلیس
ایشان گشت - و یکی از ایشان را فرمود تا موزه را از پایش
کشید - آن شخصی در علم^۳ قیافت و فن فراست و قوفی تمام و
نصیبی وافر داشت - ناگهان نظرش بر کف پای سلطان افتاد
و علامات پادشاهی و امارات شهنشاهی دران مشاهده کرد -
بیاران خود گفت که غیر از پادشاه پای کسی بچنین علامات
معلم نمی باشد - این مرد بالفعل تاج شاهی بر سر دارد یا
فلکی در^۴ سدکار سازی اوست - عنقریب بدولت پادشاهی و
بفرصاحب کلاهی می رساند -

مده^۵ دیم و حوالی آن دو برادر بودند - یکی سادهو نام و
دیگری^۶ سدهارن که هر کدام در سامان و سرانجام شهره ایام
بودند - بیک اشارت هزاران سوار و الوف پیاده پیشی ایشان
از دحام می نمودند - هر دو زمین خدمت بوسیده استعدا
نمودند که امشب اگر کلبه ما را بنور مقدم خویش منور
سازند -

بیت

از آن طرف نه پذیرد کمال^۷ شان نقصان
وزین طرف شرف روزگار ما باشد

سلطان قبول^۸ نمود تمام شب هر دو برادر بپا ایستادند و داد
خدمت گاری دادند - زوج سادهو زنی عاقل بود از حدت
فهم و زکاوت طبع نصیب کامل داشت - بشوهر خویش گفت
که اگر چه از جبهه این مرد فر بزرگی و شکوه دولتمندی ظاهر

۱ تهناسیر

۲ دیم

۳ علامات نباشد معلوم نمی شود که

۴ نصیبی وافر نیست

۵ صدد در بدر - صدد ب مدد

۶ سهارن

۷ تو

۸ کرد

(باب سوم)

” ذکر ابتداء حکومت سلطنت سلاطین
گچراست عدالت آهست “

بسیت

رقم سنج این دفتر روح بخشش
بهیدان احسان چنین راند رخشی

اول کسی که از میان ایشان بر مسند حکومت متمکن گشت
ظفرخان بن وحیم الملک بوده - اول کسی که بر تخت سلطنت
جلوس نمود سلطان محمد بن ظفرخان بوده الموسوم بتاتارخان -
آورده اند که سلطان عالیشان الوائق بعنايت الرحمن ابوالمظفر^۱
فیروزشاه ابن عم سلطان^۲ صادق العهد عادل الدهر محمد بن
تغلق شاه بادشاه ملکی دهلی میل بشکار بسیار داشت برتره که
هیچ کس از پادشاهان عالی مقدار از متقدمین و متاخرین
مثل او در این کار ماهر و استوار نبوده - بعد از بهرام گور
کسی به پیشتر شکار این مقدار غور ننموده چنانچه الحال هم
اهل شکار در شروع این کار یاد آن شاه عالی قیام میکنند و
استمداد از روحانیت او میجویند -

روزی قبل از آنکه بفرشاهی و شکوه بادشاهی موصوف
گردد رخشی عزیمت را بهوای شکار در صحراء مرغزار آهو رانده
بود - اتفاقاً شکار کنان از لشکر جدا افتاد - چو^۳ گور زرین از
آسیب شب‌دیز شب‌رم کردن گرفت و آهوی^۴ سیمگون در مزرع
فلکی عزم جلوه کرد^۵ مرغ طبیعت حیوانی او آشیانه طلب

الف^۱ ابوالمظفر فیروزشاه ابن عم سلطان محمد بن
تغلق شاه

ب^۲ سلطان عالیشان

د^۳ هم اهل شکار

د^۴ گور زرین آفتاب

د^۵ سیمگون ماهتاب

الف^۶ مرغ طبیعت او آشیانه طلب گشت

آغاز کرد تا بجای رسانید که از ۱۱ استغفار حسب و نسب سلطان
 سخن داند. مضمون آنکه اگر ملازمان را در کیفیت حسب و
 حقیقت نسب خود اطلاع بخشند این دختر که بهتر از قحور
 انور است معقود بزواجیت ایشان گردانم - سلطان گفت نام
 من فیروزخان است پسرم سلطان عایشان محمود بن تغلق
 ۱ شاهم - پادشاه جم جاء مرا ولی عهد خود ساخت و عالم و دولت
 بدین رفعت افراختم - زوجه سادو حقیقت را بشوهر معلوم کرد
 و گفت که همای دولت و عنقای عزت بر فرق ما نامراد ان سایه
 انداز شده - این شاهزاده بدام جمال خواهرت گرفتار آمده ۲ اگر
 توانی دست نشان خود کرد فیضش مایه سر بلندی و ۳ مایه دولت
 مندی خواهد بخشید - سادو فی الحال خواهر را ۴ بنکاح
 سلطان در آورد - شب را بعضی تمام و نشاط ملا کلام گذراند -
 چون پرده قیرون شب ارنفاع یافت و عروس پرنیان پوش
 آفتاب از حجاب افق نمایان گشت سلطان بادل شاد از بستر
 نار سر برداشت و سپاه از هر طرف پیدا ۵ شده -

بیت

یلان کمان دار نخبه پیرزن   غلامان باقر کس و تیر زن
 یکی در برش پر نیای قبا   یکی بر سرش خسروانی کلاه

بنخدمت نهادند سر بر زمین
 چو دریا شد از موج لشکر زمین

سلطان بطرف شهر غریمت فرمود - سادو و ۱۰ سدهارن هر دو برادر

الف ۱ "از استغفار حسب و حقیقت نسب خود اطلاع بخشید"

ذ ۲ نیست

ذ ۳ مهر

ذ ۴ شاه ام

ذ ۵ ظاهر کرد

ذ ۶ اگر توانی خواهر را باوده و وصلتش را مایه

دولتمندی و سر افرازی دان

الف ۷ پای دولت مندی

ذ ۸ بنکاح آورده به سلطان داد

الف ۹ پیدا شد

الف ۱۰ سپهرن

و باهر است - اما تا کسی که در طریق امتحان سلوک ننماید
اعتماد را نشاید و آن این است که ^۱اول عروس مجلس را
بزیور شراب باید آراست - تا از مذاق آن جوهر ^۲ممتحن بی
تکلف و تردد پدید آید - که بزرگان گفتارند -

بیت

می که عرق از تن مردان کشید
جوهر هر مرد از و شد پدید

شراب از غوانی و راح ریحانی که

بیت

^۳مثل عکس گرجرم زان چشید
چنان جذب شوقش گریبان کشد
که از قید آهن جهد چون شرار
نهدروی بر پای آئینه دار

پیش آوردند خواهر سادهو که در جمال صورت و کمال حسن
نظیری نداشت پیالم پر کرده ^۴بدست سلطان داد و گفت -
آنظرالی کووس تنجلی کال عروسی - سلطان ^۵باشتها تمام پیالم از
دستش گرفته نوش جان فرمود - چون ثلاثه عساله از آن بپخشید
خناپم طبعش بشگفتگی رسید و گفت -

بیت

مراست حال عجب از کرشمه ساقی
جمال در نظر و شوق همچنان باقی

راغب بهلاعبت و مایل باختلاط ^۶گردید - زوجم سادهو چون سلطان
را صید ساقی دید زمین خدمت بلب حرمت بوسیده بکلامی ^۷
ادب آمیز و تکلمی شوق انگیز متکلم شد - از هر دری سخنان

الف ^۱ عروس مجلس شراب باید آراست

ذ ^۲ به ممتحن

ذ ^۳ نیست

ج ^۴ ارطوفی کووس تنجلی کا الغروسی و

الف ^۵ برغبیت

ذ ^۶ بهتخلطت

الف ^۷ بکلام

حکومت تمام منک کنجرات بنام شما انعام فرمودیم - مبارکی باشد - همان وقت یک پانک پوش خاصه نیز عنایت نمودند - ظفرخان سر بر زمین نهاد و بتقدیم شاهی تمام بغاثش خویش آمده صورت حال با اهل خود باز نمود - او گفت که تو با وقت پیری^۲ در با قدم اگر بتحکومت کنجرات برسی معلوم است که^۳ بقای آن داجند خواهد بود - باز کرد - بتخدمت آنحضرت چنین عرض نهی که سلسله این دولت مناجر باولاد تو گردد و امروز آفتاب عنایت آنحضرت طلوع بر فرق تو نموده هر الهامی که میدانی بدرجه قبول خواهد افتاد - ظفرخان عطریات متنوع و کنهای مطبوع و پانهای لطیف و میوههای لذیذ^۴ همراه کرده باز بتخدمت آنحضرت آمد و آورده را بنظر اشرف در آورد - حضرت ایشان را^۵ اشرافی شد - فرمودند که خوش وقت خوشبختی آوردی و طبق خرما در پیشی بود مشتکی ازان پیر کرده^۶ بظفرخان دادند - فرمودند که بعد از این خرما اولاد شما بتحکومت و سلطنت منک کنجرات منسوب و^۷ مثبت^۸ خواهد بود -

بیت

رسید است ازچم شه را مملکت بتغش
ولی درویش باشد مملکت بتغش

بعضی گویند عدد آن خرما دوازده بود یا سیزده و بعضی گویند نه یاده والله اعلم بالصواب -

اهل تواریخ رحمهم الله تعالی آورده اند که در سنه تسع و ار بعین و سبعمائ سلطان متجدد بن تغلق شاه در حینی که متوجم

۱ ز با اهل خود باز نمود زن او گفت

۲ ز آمده

۳ ز بقای آن چند خواهد بود باز کرد و بتخدمت آن

حضرت عرض نهی که سلسله این دولت مناجر

باولاد من باشد

۴ ز همراه برداشتم

۵ ز "اشرافی شد" نیست

۶ ز مظفرخان

۷ ز "مثبت" نیست

۸ ز خواهند

چون سایه همراه^۱ همسایه روان شدند و خود را چنان بنخدمت قرار دادند که یک لحظه از حضور قدم بیرون نمی نهادند - سلطان را باخواهر ایشان الفتی تمام پیدا شد - آخر الامر در اندکی مدت هر دو برادر بشرف اسلام مشرف گشتند - ^۲ سدها در بنخطاب و جیه الملکی مخاطب گشت - بعد از آن با جازت سلطان در سلکی مریدان قطب اقطاب حضرت مخدوم جهانیان ^۳ قدمی سره منسلکی شدند و بسعادت مندی دارین منسوب گشتند - سلطان نیز نسبت ارادت بنحضرت ایشان داشت - حضرت مخدوم عالم در حین ارادت ^۴ ایشان را منظور نظر مرحمت اثر فرمودند - ^۵ بعد آنروز بروز عنایت آنحضرت درباره ایشان ^۶ مترقی بود -

روزی در خانقاه حضرت ^۷ مخدوم جهان پناه فقرا جمع آمده بودند طعام موجود نبود - این خبر بطفرخان بن و جیه الملکی که او نیز مرید حضرت ایشان بوده رسید - فی الحال برخاست طعام بسیار و ^۸ شیرین فراوان از خانه و بازار گرفته در خانقاه ملایکی پناه آمده اطعام فقرا نمود - فقرا بدوق تمام تکبیر بلند گفتند - این آواز بسمع مبارکی حضرت مخدوم رسید - استفسار فرمودند - خادمان صیورت حال باز نمودند حضرت ایشان فرمودند - ^۹ طفرخان را بطلبید - آمده زمین خدمت بوسید - حضرت ^{۱۰} ایشان فرمودند - ^{۱۱} طفرخان عوض اطعام این طعام

ذ ۱ نیست

ذ ۲ سلطان سهارن را بنخطاب و جیه الملکی مخاطب ساخت

ذ ۳ " قدمی سره " نیست

الف ۴ ایشان منظور نظر

ذ ۵ بعد از آن روز

ذ ۶ در ترقی بود.

ذ ۷ مخدوم جهانیان

ذ الف ۸ شیرینی

ذ ۹ مظفرخان را بطلبید خان مذکور آمده

ذ ۱۰ " ایسان " نیست

ذ ۱۱ فرمودند که ای مظفرخان

بن سلطان فیروز بر تخت نشست - ۱ صدق میان سلطان محمد بن فیروز و ابو بکر بر سر مایک مخالفت و منازعت در میان بود - آخر الامر در سنه اثنی و تسعین و قیل ثانی و تسعین و سبعه ایام تسطنت دهلی بسلطان محمد قرار گرفت -

الف ۱۰ هر دم میبخت اندک و در سنه تسعین و سبعه ایام
بندکان فیروزی کم یکی لک نفر بودند با سلطان فیروز
چیزها گفتند و خیمه گزیده از محمد شاه بر کشیدند
و محمد شاه بچنگ ایشان بر آمد ایشان پناه با سلطان
فیروز برده و سلطان فیروز را گرفتند بیرون آورده
در مقابل صف بنشاندند - چون نظر لشکر بان
و پیدنبانان بر سلطان افتاد بهلا حظم هیبت و عظمت
سلطان و نظر به سوابق نعم از شاهزاده برگشته
بچنان سلطان افتادند - محمد شاه رو بهو جهت نهاد
و بچنان ۱ سر مور رفت - بندکان فیروزی خانم
محمد شاه و متحصصان او را غارت کرد -

و همدین سال کم تسعین سبعه ایام باشد سلطان
فیروز فوت کرد تاریخش وفات فیروز است - مدت
بادشاهی سلطان فیروز سی و هشت سال و نه روز
بوده و بعد آن بندکان فیروزی غیاث الدین تغلق بن
فتح خان بن سلطان فیروز را در کوشی فیروز آباد بر
تخت اجلاس دادند و بر سلطان محمد لشکر افزه
تعیین کردند - سلطان محمد قدری جنگ کرده
هزیمت خورده از ۲ سر مور بسمیتم رفت - چون تغلق شاه
تعاقب کرد او به نکر کوک رفت و این تغلق شاه به
سبب غلبه جوانی بهو و لعب مشغول شد و بندکان
حور و ظلم آغاز کردند و در سنه احدى و تسعین
و سبعه ایام تغلق شاه را منی ۳ رکن الدین بقتل
رسانیده سراو را پیشی دربار آویخت -

۱ میان او و سلطان محمد جنگها عظیم واقع شد -
سلطان محمد هزیمتها خورد عاقبت الامر لشکر از
ابوبکر بر کشته پیشی سلطان محمد رفت - ابوبکر در

۱ شیرپور
۲ شیرپور
۳ رکن الدین نائب

تهتم بود چون قریب^۱ بآن رسیده باجوار رحمت حق پیوست -
 بعد از^۲ دوزخ و وفات او فیروزخان ابن عم سلطان مذکور بر
 تخت بنشست و ملقب بسلطان فیروز گشت - پایتخت دولت
^۳ ظفرخان و برادرش^۴ شمشیرخان را بلند گردانید^۵ از غایت
 اعتماد عهد^۶ شراب داری بایشان داد و آنانکه سلسله سلاطین
 گنجرات را بکلان^۷ یعنی خماران منسوب میکنند - محض
 غلط است - سبب اطلاق این لفظ بر ایشانان آن بود - سالی انگور
 بسیار در سرکار سلطان آمده بود و ضایع میشد - ایشان از آن
 انگور فرمودند که شراب بکشند - حاسدان از روی حسد بکلالی
 منسوب کردند که این پیشتر آنها نیست - و آنچه بتأیید
 پیوسته این است که ایشان از قوم^۸ تازی اند - چنانچه بالا
 مذکور شد - باری هر چه بودند^۹ طینت^{۱۰} پای و جوهر خاص داشتند
 که از ایشان خیرات بسیار و^{۱۱} مبرات بی شمار و دلجوئی و
 خوشگوئی نسبت باخلق الله بظهور رسیده - چنانچه بعضی از آن
 در محال از کار هر کدام ایشان مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی -

^{۱۰} القصر بعد از آن که سلطان فیروز در سنه تسعین و سبعه یار که
 از عبارت وفات فیروز مستفاد میگردد رخت اقامت ازین جهان فانی
 بر برای جاودانی کشید - سلطان غیاث الدین تغلق شاه بن
 فتح خان بن سلطان فیروز بر تخت فیروزی متمکن شد - مدت
 سلطنتش شش ماه و هزده روز بوده - بعد آن ابوبکر بن ظفرخان

- الف ۱ قریب آن رسید
 الف ۲ دوازده روز
 ۳ مظفرخان
 ۴ شمشیرخان
 ۵ از اعتماد کلی
 ۶ " یعنی خماران " نیست
 ۷ از قوم تازی
 ۸ طینت خاص داشتند
 ۹ مبرات خیر
 ج

الف ۱۰ القصر چون عمر سلطان فیروز نزدیک به نود سال رسید
 امور سلطنت به پسر خود که محمد خان نام داشت
 بسپرده خود بطاعت و عبادت مشغول شد - خطبه بنام

بیت

باولی نعمت از بون آشی
 گر سمپری که سر نکون آشی
 شاخ امل دیو که جوا غیست زود مبر
 بیخ همی بدن که دلشچی است کم بقا

بهتراست که اشتغاف را شفیع خود سازی - نابوسیم التماس
 من بخدمت پادشاهی مقبول اجابت گردد - آن بر کشته
 روزگار بصلاح در نیامد و جواب را دیو فوق اسماعل ناکفتم بعزم
 پیکار کوس اربار زده بصوب شهر بدن به آورده - آخر الامر قریب
 موضع کانبهو من اعمال سرکار بدن نشان مضاف داد - بعد از قتال
 بسیار بادقت بر پرچم خان وزید - نظام بی نظام کشته گردید -
 ظفرخان مظفر و منصور عود نموده بر بدن تشریف ارزانی فرمود -
 این واقع در سنه اربع و تسعین و سبعه و وقوع یافت -

بعد آن چندگاه ظفرخان در بلده بدن قرار گرفت و فرمود که
 تادر جنگاه موضعی آبادان کردند مسجی به بنییت پور این
 موضوع فتحه التکال موضع مذکور آبادانست و معمور - بعد آن
 در سنه خمس و تسعین و سبعه خان بصوب کنایات
 عزیمت نمود - ولایت کنجرات آنچه معمول اهل اسلام بود در
 حیط تصرف خود در آورد - وجود فنم سر بگریبان عدم فر و
 برد - خلق از تنگ نائی بیدادی و فریادی روی بوسع
 خوشحالی و فارغ بالی آورد -

و در محمود شاهی می آورد که القایی که سلطان محمود شاه
 در عهد نام ظفر نشان نوشتند و وسط توقیع رفیع از غایت
 احترام بقلم عزت رقم موشم داشته بینی و بین الله بی زیاده و
 نقصان حرفی از ان دوسم کلمه آورده شد و آن اینست برادر

د	۱	صواب
الف	۲	برآمد که انرا نهروالم گویند
د	۳	موضع سنهو
د	۴	بجسب پور
الف	۵	آورده
ج	۶	نشانی

همدرین سال خبر رسید که مقطع گنجرات یعنی نظام مغروح که بنخطاب راستی خان مخاطب بود باغی شد و طریقی عاصی گری پیش گرفت - دوم ماه ربیع الاول در سنه مذکور سلطان محمد ظفر خان را سرا پرده لعل عنایت نموده بجهت تنبیه نظام مغروح تعیین گنجرات فرمود - خان از شهر دهلی کوچ نموده بر سر حوض خاص متخیم گشت - چهارم ماه مذکور سلطان محمد بهشایعت خان آمده و داع نمود و ناتار خان بن ظفر خان را بفرزندی گزیده پیش خود نگاه داشت - بعد از طی منزل چند خبر رسید که پسری سعادت مند در خانم ناتار خان متولد شد احمد خان نام نهاد -

و از آنجا بکوچ متواتر روانه شد - چون بنخطام ناگور رسید رعیت کنبایت که از دست راستی خان مستغاثی بود بنخدمت خان آمده استغاث^۱ نمودند - خان استعالت داده کوچ فرمود - بعد از طی منازل بشهر پتن آمده نزول اجمال نمود و از آنجا نصیحت نامه بسوی راستی خان ارسال فرمود - بمضمون آنکه اطفاء^۲ ناپره خیال فاسد نمودن کار خرد مندان است - تا وقتی که این آتش خانم سوز بلندی نگرفته فرو نشاندنش اولی - کسی که باولی نعمت خود طریقی بغی پیماید عاقبت سر نگون می آید -

مدتی^۱ دست سلطان محمد گرفتار شد و در حبس مرد -
صفحه سلطنت دهلی به سلطان محمد قرار گرفت اسلامی
۱۳ سلاطین که بعد سلطان فیروز بر تخت دهلی قدم نهادند -

بیت

تغلق و بوبکر شه دیگر محمد پس هما
بعد آن محمود و نصرت خضر خائرا رهنما
پس مبارکش محمد شه غلاوالدین دگر
شاه بهلول و سکندر پس براهیم ای پسر

و همدرین سال که ثلاث و تسعین و سیمعا یم باشد
خبر رسید که مقطع گنجرات یعنی نظام مغروح که
بنخطاب راستی خان مخاطب بود باغی شد و طریقی
عاصی گری پیش گرفت -

الف ۱ نمود

ز ۲ ناسره فساد

و زادی خدمتی لایق^۱ گذراند - خان مراجعت نموده عزم نهیب
 بتخانم سومنات یعنی پتن دیو^۲ آورده - در این اثنا خبر رسید
 که منکی نصیر راجا عرف عادل خان حاکم ولایت آسیر و برهانپور
 پای از اندازه خویش بیرون آورده قدم در ولایت سلطان پور
 و ندر بار که از مضافات کنجراقتست نهاد - خان عنان عزیمت از
 صوب^۳ پتن معطوف نموده بکوچ متواتر متوجه دفع عادلخان
 گردید - از استماع این خبر عادلخان بر گشت و باسیر رفت -
 خان نیز مراجعت فرموده به نهرواله یعنی پتن آمد -

در سنه سبع و تسعین و سبعمایه بطرف جهرند که تعلق
 بولایت^۴ بهاره دارد لشکر کشید - دمار از روزگار کفار آن دیار بر
 آورد و از آنجا عزیمت سومنات نمود و آن بتخانم مشهور را
 بر انداخت و آن شهر را بر سم و آئین دین اسلام مشرف ساخت -

و در سنه ثمان و تسعین و سبعمایه خبر رسید که کفار مندو
 باهل اسلام نواحی خود انواع تعدی مینمایند - خان ارکان دولت
 و اعیان مملکت خود را طلبید و گفت اگر مسلمان مشرق زمین
 را مشکلی پیش آید باید که مسلمان مغرب زمین امداد ایشان
 نمایند و همچنان علی العکس الحال مسموع میشود که کفار اهل
 مندو بمسلمانان جوار خود آزار میرسانند - اگر در این باب
 مساعدت نهایم فردا^۵ بدایون؟ مالکی الملک از عهده جواب این
 چگونه برآیم رای من اقتضاء تنبیه آن کفار نگوئیم نهایم -
 شما درین چه صلاح می بینید - هم کسی گفتند که ع

صلاح ما هم آنست که آن تراست صلاح - حکم کرد تا کوس کوچ
 نواختند - و از آنجا بکوچ متواتر عزیمت سوی مندو نمود -

راجا مندو^۶ مرکزوار در دل پرکار حصار متحصن شد -

الف ۱ گذرا یند

الف ۲ کرد

ذ ۳

پتن دیو

ذ ۴

رای بهاره

ج ۵

دیوان

ذ ۶

فکر کرده

مجلس عالی خان معظم عادل باذل ^۱ مجاهد سرابط ^۲ منسبط اردنکی
سعد الملتزم والدين ظهير الاسلام و المسلمين عضدالدوله يمين
المملكتك قاطع الكفرة والمشرکين قاطع الغنجره و المتمردین قطب
سماء المعالی افلاک الاعالی صفدر روز و غا تهمتن قلعه کشا کسور
گیر آصف تدبیر ضابط ارکان الامور ناظم مصالح ^۳ النجھور ذوی
الهمامن والسعادات صاحب ^۴ النواہ و الکفایات ناصر العدل والاحسان
دستور صاحب قران الف قذلق اعظم همايون ^۵ ظفر خان انتہی السطرين
و نیز آورده کہ برخست مفتیان ^۶ شرح شعار آفتاب کبر لعل
سلطانی و بارگاه خسروانی درماه ربیع الثانی سنہ ثلاث و تسعين
و سبعمایہ روان فرمود -

القسم بعد آن در سنہ ست و تسعين و سبعمایہ سلطان
محمد بن فیروزشاه وفات یافت - تابوت او را آراستہ از مکتبہ آباد
در شهر دہلی آورده در حظیرہ سلطان فیروز دفن کردند -
مدت سلطنتش شش سال و ہفت ماہ بود - بعد آن ہمایون خان
پسر کلان سلطان محمد نوزدہم ماہ ربیع الاول سنہ مذکور بر
تخت پدر جلوس نمود و بلقب سلطان علاوالدين ملقب گردید -
پنجم ماہ جمادی الاول سنہ مسطور و دیعت حیات سپرد و
مدت سلطنتش یکماہ و شانزدہ روز بود - بعد آن تاریخ بیستم
شہر مذکور محمدخان برادر خورد مومی الیم بر تخت بنشست
و بلقب ناصرالدنيا و الدین محمدوشاہ ملقب گشت -

القسم درین اثنا خبر تہرہ راجہ ^۷ ایدر بسمع خان ظفر نشان
رسید خان لشکر بصوب ایدر کشید - راجہ ایدر متکصن شد - خان
قلعہ را بتکصیر آورده افواج را بہر طرف مضافات ایدر فرستاد
تا ولا یتش را نہب و تاراج کردند - آخر الامر راجہ ایدر بصد عجز

- ب ذ ۱ صامی خان
ذ ۲ مفید - ج منسبط
ذ ۳ مصالح النجھور
ذ ۴ صاحب الراي
ذ ۵ تم السطرين
ذ ۶ شرح شريف
ذ ۷ ايثر

(باب چهارم)

” ذکر آمدن نانارخان از دهلی بگجرات
و ملاقات بخان ظفر آباد “

صاحب ناریج محمود شاهی چنین آورده که بعد از فوت سلطان
محمّد بن فیروز فتح عظیم در مرکز دهلی^۱ مبعوث شد چنانچه
در سر هر سردار بغی آثار هوای سلطنت سرّی دهلی متّمن گشت
بعد از مدت متکو و اثبات حاکمان بی بنیاد چون حکومت دهلی
بملوکالم المتخاطب باقبال خان رسید در آن مهل نانارخان بن
ظفرخان در مقام^۲ قصبه پانی پنّته بود اقبال خان بقصد نانارخان
بصوب^۳ پانی پنّته متوجّه شد نانارخان بنگاه خود را - در حصار
پانی پنّته گذاشته خود ایلغار کرده دهلی را محاصره نمود - و
اقبال خان روز سیم فتح حصار پانی پنّته نمود تمام بنگاه نانارخان
را بقید خود آورده از وقوع این واقعه نانارخان در آنکدود -
نقوانست استقامت نمود روی بسمت گجرات نهاد بخیال آنکه
از گجرات لشکر گرفته باز بحارب اقبال خان عازم گردد - چون نانارخان
بعز پای بوسی خان ظفر نشان سعادت مندی یافت اگرچه در
خدمت پدر بزرگوار^۴ محصور جمیع مرادات مهیا دید اما مرغ همت
پلند پرواز او بان آشیانه رام نمی شد - و دغدغه انتقام اقبال خان
و هوای دهلی - از خاطرش متکو نمی گشت دایم باعث متصدی
این بود که لشکر گرفته متوجّه سمت دهلی گردد -

در این اثنا خبر رسید که^۵ پیر محمد مغول بتکم حضرت
صاحب^۶ قرانی میر تیمور کورگان لشکر بحوالی ملتان کشید

الف ۱ قائم شد

ج ۲ ” قصبه پانی پنّته ..... نانارخان “ نیست

ج ۳ تپانیسر

الف ۴ حصول

ذ ۵ میرزا محمد مغل

الف ۶ صاحب قران

خان ظفر نشان قلعه را ^۱ قبل کرده سعی و اجتهاد فتاح می نمود
 اما چون قلعه در غایت استحکام بود و در حصول مقصود تعطیل
 می نمود یکسال و چند ماه خان گرد قلعه نشست آخر الامر بهنجز
 تمام و انکسار مالا کلام راجع مند و عهد و ثوق کرد که من بعد گرد
 آزار مسلمانان نگردد و ^۲ خدمتی معتد به گذراند -

خان ظفر نشان از آنجا برای زیارت خواجہ معین الحق و الشرع
 والدین متوجہ اجمیر شد از سه کر و ہی اجمیر تا مرقد شریف
 پای پیاده ^۳ احرام زیارت بست و احکام آن بنجا آورد و از آنجا
 بطرف سانبهر و ^۴ دیدوانم ^۵ روانم شد - دمار از کفار آن دیار بر
 آورد و از آنجا بطرف ^۶ دیلوازه و چکوازه نهضت فرمود - کفره آن
 حدود را نیز تنبیه نموده از آنجا عنان عزیمت بصوب دارالملک
 خویش معطوف فرمود ^۷ تاریخ هفدهم شهر رمضان المبارک سنه
 تسعم و تسعین و سبعمایه در شهر پتن درآمد - بعد آن تائیکسال
 خدمت لشکر ظفر اثر را در دفتر معاف ثبت نمود و خود به هیچ
 جانب سواری نفرمود و همدربین سال تسع و تسعتن سبعمایه
 قاتارخان ابن ظفرخان از دهلی به پتن آمد -

ذ ^۱ متعاصره نموده

ذ ^۲ پیش کش لاشق

الف ^۳ احرام رفت و بشرف زیارت مشرف گشت

ذ ^۴ دندوانم - ج دیندوانم

الف ^۵ روان شد

ذ ^۶ دیلوازه - و چکوازه - ترجمه جگوازه

الف ^۷ تاریخ شهر رمضان

(باب پنجم)

" ذکر جلوس سلطان محمد بن ظفرخان که تاجارخان
نام داشت بر تخت سلطنت مملکت گجرات و دست
یافتن اجل بر * ملک بقای او بوسیله "

صاحب تازیانه محمود شاهی مینویسد که چون تاجارخان
بگجرات آمد بشرف زمین دوس خان ظفر نشان مشرف شد
بعد از تبادی ایام روزی بخدمت پدر از روی ادب زبان
خضوع بکشاد و خرابی مهالی دهلی که از کردش پادشاهان
بی بنیاد و از نهب تاراج حضرت صاحب قزاقی امیر تیمور وقوع
یافت^۱ بعرض رساند و گفت که اگر آفتاب ظفر انتساب درین
وقت بر تو بر نواحی دهلی اندازد هر آئینه باعث حضور و
موجب سرور اهل آنحدود گردد خان ظفر نشان فرمود که درین
فکر نظری هست که کوناه بینان روزگار از هنر جز عیب نبینند و
از صواب جز خطا نیندیشند -

بیت

چشم بد اندیش که بر کنده باد
عیب نماید هنرش در نظر

اگرچه بروج مقصود توجه جز صلاح عام نبوده اما نزد اصحاب زمانه
ماتمول یرحی مملکت آن حوالی افتد پس درین وقت عزیمت
آن صوب^۲ مشوب باغراض بوده باشد - شاه زاده عرض کرد که

بیت

ملک بمیراث نیابد کسی
تازند تیغ دو دستی بسی

الف ن * بر ملک بقای او بسبب داروی مهات
الف ^۱ بعرض رسانند
ن ^۲ نزد بد اندیشان مشوب

سازنگخان برادر اقبال خان را در حصار ملتان محصور دارد اراده دهلی عزم که صورت^۱ جزم گرفته بود در توقف افتاد -

درسسه ثمان مایه برفاقت خان ظفر نشان برای تنبیه کفار ولایت ایدر شتافت قلعہ ایدر را محاصره کرده مضائقش را نهیب و تاراج دادند درین مرتبه مقصود این بود که تا ولایت ایدر در تحت ضبط نیاید توجه بجانب دیگر ننماید - کم درسسه^۲ احدی و ثمان مایه خبر رسید که ماهیچہ را یت حضرت صاحب قرانی در حوالی دهلی پر توانداز شد و فروغ آن موصوف بفتح دهلی گشت درین^۳ وقت خلو مرکز سلطنت مصلحت ندیدند براجہ ایدر صلاح کرده خدمتی لایق گرفته شعاع مقدم نیرین اعظمین ببرج پتن^۴ ظهور گرفت -

همدرین سال خبر رسید که کفار نواحی سومنات از هر طرف خروج کرده دعوی اقتدار می نمایند - از برای ابطال خطر فاسد ایشان بان^۵ صوب لشکر کشیدند و دعوی باطل ایشان را معوضه اثبات تقویت اسلام نمودند - و از آنجا باز به پتن تشریف آوردند -

همدرین سال سلطان محمود بن فیروز را که در فترات حضرت صاحب قرانی فرار نموده بطریق قزاقی در گوشه و کنار مملکت آبا و اجداد خویش میگذشت عبور بر شهر پتن نمود - خان ظفر نشان استقبال نموده تعظیم تمام و تکریم مالا کلام در شهر آورده مقصود سلطان محمود این بود که اگر خان ظفر نشان بها مرا فقط نماید باز بسمت دهلی لشکر کشیم چون خان دران وقت مصلحت لشکر کشی ندید سلطان محمود رنجهیده پیشی الپخان حاکم ولایت مالوه رفت - چون طور او نیز موافق طبع خود نیافت آنجا هم قرار نگرفت بطرف قنوج رفت و بهمان اقطاع قانع گشت -

ب^۱ جزم - ذ مصلحت در جنگ ندید

ج^۲ "ترجمه" نیست

الف^۳ درین وقت مصلحت خلو - ج درین وقت جلو

الف^۴ ظهور یافت

ج^۵ صوب دیو پتن

که رعایت آن موجب حصول سعادت جاودا نیست نکاء نداشتند
حق تعالی در دل پدر که جای مهر و محبت است
تخم کینه کاشته و بران داشتند که بعضی از نزدیکان سلطان که باطن
ایشان موافق خان ظفر نشان بود زهر در کار سلطان کردند اگر چه
مصنف تاریخ معمودشاهی علیه الرحمه و الغفران ابداء
نقد سخنان را بصرف صرف کرده اما اخبار الامر بکنایه که این
من التصدیع است واقعی را کفتم و در معنی سقیم حیث قال
هر چند اطباء حاذق بمعالم اشتغال نمودند مفید نشد -

بیمت

دازو سبب درد شد
اینها چه علاج است

ما احسن ما قال فهم من فهم و بعد از فوت سلطان محمد را
بلقب خدایگان شهید یاد میکردند -

و این ذکر نیز مصداق قول مشهور است سلطان نیز نسبت
اراده به حضرت معصوم جهانیان^۲ قدس سره داشت نقلست که
سلطان محمد مبلغی زر بطریق هدیه به خدمت قطب العارفین
شیخ^۳ احمد گنج بخش فرستاد و التماس استقامت سلطنت خود
نمود حضرت ایشان قبول نمودند و فرمودند که این مال
ولی نعمت شما است دست تصرف از و باز دارید واپس فرستادند -

القصه چون سلطان محمد و دیعت حیات سپرد خان ظفر
نشان^۴ باوردو تشریف^۵ برد و ارکان دولت و اعیان مملکت انقیاد
به حکم خان نمودند و^۶ زبان به مضمون این بیت کشودند -

ج^۱ "که رعایت آن ..... در دل" نیست

الف^۲ قدس سره العزیز است

ز^۳ شیخ گنج بخشی - ج^۴ سیمع احمد که تو گنج

الف^۴ تشریف باوردو برد - ز^۵ باز بر تخت سلطنت تشریف

برد ارکان دولت و اعیان حضرت

ج^۵ باور داد

الف^۶ زبان اول به تعزیت و آخر به تهنیت کشودند

بعد از مناظره بسیار رای صواب نمای مظفری بران قرار یافت در سنه ست و ثمانیام تخت و تاج سلطنت بتاتارخان سپرد و بتغلب ناصرالدین محمدشاه مخاطب ساختن سپاه و خزاین و اقیال و پایگاه و مایته‌علق بها باسر فرزند ارجمند وا گذاشته خود بقصص اساول چون سپهر پر شکوه پای در دامن کشید سلطان محمدشاه در ماه جمادالآخر سنه مذکور در قصص اساول تخت سلطنت را بتجلوس خویش مزین ساختن و ماه چتر را از آفتاب طلعت مبارکی منور داشت در همان هفته از تخت سلطنت بر پشت زین نشسته رو بتجهاد آورد و کفار نادوت را که به بسیاری حشم و کوهساری بلند التغات بسلاطین روزگار ننمودندی دمار از روزگار ایشان بر آورد - از آنجا باسپاه گران و لشکر فراوان بتجانب دهلی نهضت نمود - از استماع این عزیمت روح از کالبد یمنجان اقبال خان در اضطراب آمد - ناگاه در شهر شعبان مزاج مبارکی از جاده اعتدال انحراف یافت هر چند اطباء حاذق بمعالجه اشتغال نمودند مفید نشد -

مصرع

دار و سببی درد شد اینجا چه علاج است

القسم آن درگرا نمای سلطنت گوهر زندگانی روح منور خود را بقابض الارواح سپرد و نعش پرنور شاه مغفور را در خطم پتن باغای سپردند اما آنچم مشهور و معروف اسب و نزد آگاهان اهل گنجرات بتحقیق پیوسته و بمنزل خبر متواتر رسیده اینست که عاقبت الامر تاتارخان ظفر نشان را باتفاق بعضی متنبیان دوست صورت و دشمن سیرت بند فرمود و خود بر تخت سلطنت جلوس نمود و خود را محمدشاه خطاب کرده تمام خدم و حشم را از خود ساختن بعد آن بتجهاد^۱ کفار نادوت پر داختم دمار از روزگار ایشان بر آورده از آنجا بسمت دهلی اراده عزیمت فرمود درین اثنا شربت اجل چشید و^۲ رخت بعدم کشید و سبب آن این بود که چون سلطان از برای این دنیا فانی حرمت پدر

الف ن^۱ کفار نادوت
الف^۲ رخت بشهر عدم کشید

(باب ششم)

” ذکر جلوس سلطان مظفر بر تخت شاهی
و موصوف گشتن بصفت ظلّ الهی “

بسمت

گذارند نظم این داستان
سخن راند بر سنت راستان

که چون رواج نفوذ امر سلطنت در سلسله دولت پادشاهی دهلی
نماید ارکان دولت و اعیان مملکت بحضرت خان ظفر نشان
بوقت نیکی و ساعت سعد معروض داشتند که انتظام ضبط و ربط
ملکی گنجرات بی رایت دبدبه پادشاهی و کبکبه ظل الهی
صورت مراد نمی بندد - الحال شایان این امر خطیر غیر از ذات
بی نظیر ایشان دیگری نیست - مختار رای عام اینست که از
برای تقویت دین مسمدی و قوت سنت احمدی چتر سلطنت
را بر فرق مبارکی خود زیب و زینت دهد و چشم منتظران
این دولت را بمشاهده آن روشن سازند بنا بر التماس هواخواهان
در مقام بیرپور در سنه ۸۰۰ ثما نمایم بعد از سه سال و هفت
ماه از وفات سلطان محمدخان ظفر نشان چتر سلطنت بر سر
خود کشیده خود را مظفرشاه مخاطب ساخت -

و از آنجا روانه بسمت دهار که از اقصای ملکی مالوه است
گردید تا الپخان بن دلاورخان حاکم آن ولایت را به بیعت خود
خواند اگر قبول کرد فهو المراد والا اورا از آن مملکت^۱ بر آرند
الپخان بن دلاورخان از روی عدم سعادت و رغم دولت بچنگ
پیش آمد - بهادران مظفرشاهی صفهای ابر نمای اورا در یکی
زمان مثل باد صرصر بر بودند الپخان بن دلاورخان گر یغتمه

د ۱ بر اندازد

الف د ۲ الپخان - ج الپخان

بیت

۱ اگر نوروژ عالم رفت بر باد
کل صد بیری سوری را بقا باد

خان هریکی را استمالت نمود و بسمت دار السلطنت خویش
معاودت فرمود^۲ نقلست که ازان روز نا آخر حیات دایها چشم خان
گریان بوده و شبها از آه و ناله نمی آسود بارها نکلیف آمریت
سلطنت بشمس خان برادر خورد خود میفرمود و خود اراده انزوا
می نمود از عدم قبول او میسر نمی شد آخر الامر شمس خان را بجای
جلال کهوکه باخط ناگور فرستاد و مملکت آن نواحی را باو مغوض
داشت و احمد خان بن سلطان محمد را ولی عهد خود گفت
تربیت می نمود -

و در هفدهم ماه شعبان سنه سبع و ثمانیام خبر رسید که
امیر تیمور^۳ صاحب قران برحمت حق پیوست مدت سلطنتش سی
و شش سال بود درین سال اقبال خان از دهلی برسر قنوج لشکر
کشید بمقصد آنکه سلطان محمود نبیره سلطان فیروز که قانع باخطم
قنوج شده بود آنرا از دست او بستاند - سلطان محمود در قلعه
قنوج^۴ متحصن شد چندگاه سعی و اجتهاد نمود باب فتوح نکشود
سمت دهلی معاودت نمود -

سنه ثمان و ثمانیام خان جهت امداد سلطان محمود لشکر
آراست و عزیمت دهلی خواست درین اثنا خبر رسید که نوزدهم
جماد الاول سنه مذکور میان اقبال خان و خضر خان قتال واقع شد
خضر خان ظفر یافت و اقبال خان سوی عدم شتافت سلطان محمود
از قنوج بدلی رفت و بر تخت آبای خود بنشست - عزیمت
خان انفساخ یافت -

الف ذ^۱ " این بیت " نیست

ذ^۲ آورده اند

الی^۳ امیر تیمور صاحب قران درین سال برحمت حق پیوست

الف^۴ متحصن شد

آورد و بر چند اسم خط کشید و گفت که ایشان بد رجه شهادت خواهند رسید باقی سالم و غائم باقتح و فیروزی مراجعت خواهند نمود عاقبت الامر گفته شینخ^۱ بعینم مشاهده کردند -

بیت

مردان خدا خدا بناشند
لیکن ز خدا جدا بناشند

القاص مصنف تاریخ بهادر شاہی فوت سلطان مظفر در آخر ماه صفر سنہ ثلاث و عشر و ثمانیہ درج می نماید و سبب فوت ذکر نمیکنند و آنچه مشہور و معروف است اینست کہ^۲ چون گولیان اساول از جادہ اطاعت قدم بیرون نہادہ دست بقطع طریق و تاراج کشادند سلطان مظفر احمد خان را با عسکری کہ احضار در پایتھ سریر خلافت مصیر داشت فرستاد تا ایشان را کو شمال دھد خان از شہر بر آمدہ بر حوض خان سرور نزول کرد و عنہا را طلب داشتہ استفسار نمود کہ چہ میفرمائید عنہا دین و فضلاد متین درین باب کہ اگر کسی پدر کسی ناحق کشتہ باشد پسرش را میرسد کہ از و طلب قصاص نماید یا نہ ہر یکی بلی گفتہ استغنا کردند خان کاغذ را گرفتہ پیشی خود نگاہ داشت - فردای آن یکایک در شہر درآمد و سلطان را مقید ساخت زہر در^۳ کاسہ کرد سلطان گفت ای پسر عجلت کردی این ہمہ از برای تو بود گفت وقت رسیدہ ادا جا جلیہم لا یستأخرون ساعتہ ولا یستقدمون گفت پس نصیحت چند از من بشنو کہ ترا سود مند خواهد بود اول آنکہ کسی کہ ترا بر سر این کار آورده از و چشم دوستی مدار -

مصرعہ

۴ بکشی کان خون بی حرمت حلال است

دیگر از^۵ شرب و شراب اجتناب خواہی نمود کہ پادشاہان را تری این کار در کار است

الف ۱ نیست

ذ ۲ چون گولیان متوطنان قصبہ اساول

الی ۳ کاسہ ذ در کام او کرد

د ۴ دوستی مدار بلکہ اورا بکشی

الف ۵ شرب شراب

در قلع دهار در آمد سلطان محاصره نمود در اندک فرصت
آنچنان به تنگ آورد که غیر از دیدن سلطان راهی ندید سلطان
اورا بند فرموده به نصرت خان سپرد -

درین اثنا خبر رسید که سلطان ابراهیم جو نموری بقصد
تسخیر ملک دهلی عزیمت نموده رایات لشکر با قصای قنوج
افراخت سلطان بعزم حمایت سلطان محمود بن محمد والی دهلی
قدم در راه نهاد - از استماع این خبر سلطان ابراهیم بر گشت
و بجو نپور رفت سلطان نیز معاودت نموده بدار الملک خویش
آمد - الپتخان را همراه آورد تا یکسال مقید بود درین فرصت
۱ موسی نام یکی از اقارب الپتخان که بامر الپتخان حاکم مند و
بود او قوت گرفت و اکثر مملکت مالوه را در قید تصرف خود
آورد - روزی الپتخان عریض بقلم خویش نوشتن بنظر سلطان
در آورد بمضمون آنک موسی که یکی از متعلقان من بود
بتحکومت مملکت مالوه رسیده اگر سلطان بنده را از قید
زننجیر بر آورده بقید احسان پابند فرمایند مملکت مالوه را از و
بستانم و ثابقیم عمر خود را مولا سلطان میدانم * سلطان الپتخان
را بنواخت و احمدخان نبیره خود را بالشکر عظیم همراه ساخت
تا موسی را اخراج نموده قلع مندو و مضافاتی را به الپتخان
سپرده باز گردد شاهزاده بکوچ متواتر عزیمت مندو فرمود موسی
تلب مقاومت نداشت * فرار بر قرار اختیار کرد شاهزاده الپتخان را
در مندو نصب فرموده معاودت نمود -

بعد آن سلطان ۴ در سنه اثنی و عشر و ثمانهائیم لشکر بر سر
کفار ۵ کنته کوت تعیین فرمود و خداوند خان را سردار آن لشکر کرد
و شخصی را بتخدمت شیخ قاسم که از اولیاء زمان بود فرستاد و
استمداد فتوح لشکر اسلام نمود شیخ مذکور تعیینات لشکر را بنظر

الف ۱ موسی خان نام

ج ۲ تازهده باشم هر گزار خیر خواهی این خاندان انحراف

نه نمایم

الف ۳ قرار بر قرار

۴ سنه ۸۱۰ نوشتن

ن ۵ کنبه کوت - ج کنبه کوت

قطعه

پهلوی هر سغلم مشو جانشین

از هم یکتاشو یکتا نشین

گرچه بخود نیست کج اندام الف

بیم که چه سان کج شده در لام الف

والا نظر بهتصال صلاح مال سلطان این امر بغایت استبعاد دارد

بیت

مبین یکچرم در کامی شرابی
 که طوفان است از بهر خرابی
 دیگر شیبخ ملک و شیر ملک را^۱ بقتل آر که هر دو قتم روزگار اند
 دیگر^۲ نصیحت القا نمود بمضمون آنکه -

قطعه

که خاطر نگهدار درویش باش
 نه در بند آسایش خویش باش
 بیا ساید اندر دیار تو کس
 چو آسایش خویش خواهی و بس
 بر و پاس درویش محتاج دار
 که شاه از رعیت بود تاجدار
 رعیت چو بیخ است و سلطان درخت
 درخت ای پسر باشد از بیخ سخت
 مکن تا توانی دل خلق ریش
 که گر میکنی میکنی بیخ خویش

القصه آخر ماه صفر سلطان مظفر ظفر نشان ازین سرای فانی
 بمقام جاودانی رحلت نمود در مقبره که^۳ میان^۴ ارک حصار
 جهان پناه پتن واقع است دفن یافتہ رحمتم الله علم -

بیت

هر کم آمد بهجهان اهل فنا خواهد بود
 آنکه پاینده و باقیسب همان خواهد بود

آورده اند که سلطان احمد بعد از وفات جد بیعت و عد پشیمان
 گشت و متأثر شد^۴ و این فعل از صحت نصرت اشرار در غفلت ایام
 عنفوان از سلطان سرزد و لهذا گفتند -

الف ۱ بقتل خواهی آورد

الف ۲ نصیحت چند القا نمود

الف ۳ در میان

الف ۴ چه

طاقت مقاومت سلطان احمد نداریم صلاح درین است که حرف صلح در میان آریم جیوه‌د ایشان را منسوب بنجین کرد میان ایشان رد و بدل بسیار شد - کار بنجای رسید که جیوه‌د گشته گردید - امرا هم آمده ملازمت سلطان نمودند - هر یک بانعام و اکرام مقرر گشت مودود بن فیروزخان^۱ بکنبایت رفت -

درین اثنا شینخ ملاک المخطاط^۱ میته‌نخان بن سلطان مظفر حاکم خط سورت و زانیر بمودود بن فیروزخان پیوست - وقتی که سلطان عزیمت دفع اینها نمود - از کنبایت به بهروج رفتند - سلطان بهروج را محاصره کرده لشکر مودود بن فیروزخان برآمد سلطان را دید - بعد آن میته‌نخان نیز آمده پای بوس کرد - بعد از چند روز گناه مودود^۲ ظنبدند -^۳ سلطان قبول کرد - مودود ؟ نیز آمده بشرف عتب بوسی مشرف شد - سلطان بدولت و اقبال مراجعت فرمود - چون بقصر اساول رسید استیصال آسایمیل نمود -

همدران سال فروغ مال که از لفظ بالخبر مستفاد میشود - در همسایه اساول باذن و رخصت بدرالمحققین و سراج الصدیقین شینخ احمد کنج بخش شروع در تعمیر و آبادانی شهر معظم احمدآباد فرمود - چنانچه حلوی شاعر ذکر این حال به لسان بلاغت مال می فرماید و آن اکثرت -

ابیات

چنین گفت حلوی شکر سخن
که افشاند صددرج در در سخن
که چون چند گم‌شاه گردون غلام
شدش بر لب رود سابه‌ر مقام
زمینی بغایت فروغ نای دید
ز گرد سخن خاکی او پاکی دید
هوائی که میکرد دل را هوس
نسیمش چو مشک خط‌خوش نفس

ذ^۱ مستی‌خان - ج مشی‌خان

الف^۲ هم بخشید

الف^۳ "سلطان قبول کرد" نیست

(باب هفتم)

” ذکر جلوس ” سلطان احمد بر تخت
^۱ سلطنت خالصت مرثیت “

* گذارنده نام خسروی
چنین داد نظم سخن را نوی

۱۰۰۲۱۳
که چون سلطان مظفر انا را الله بر هاتم رخت اقامت ازین جهان
بر بست بتاریخ چهار دهم شهر رمضان المبارکی سنه ثلاث و
عشرو ثمانیام سلطان احمد بن محمد شاه بن مظفر شاه بر تخت
سلطنت بنشست - روزی چند برین نبط گذشت ناگهان خبر
رسید که ^۳ مودود بن فیروزخان عم زاده سلطان که حاکم بروده
بود امرا نواحی را بخود متفق ساختن ادعا اناخیر منه می نماید و
بتخیال فاسد متاع کاسد را همراه گرفته بسودای ملک می آید
مشکل پسند چند از بخت نژد مثل حسام الملک بهندیری
و ملک احمد بن حسام الملک و ^۴ ملک شم ^۵ بدر کهتری و پسر
حبیب الملک مستوفی و ملک کریم خسرو ^۶ و جیوند و پیاکداس
نافرخند در مقام نریاد آمده باو پیوستند - بیکن و آدم افغان را که
یگانه سلطان بودند شکست دادند - جیوند کهتری را پیشوای
خود ساختن راه ضلالت می پیمایند -

روزی ^۷ جیوند امرا را جمع کرده گفت که فکر تسخیر نهر واه
باید کرد تا کار ما بتجسب مراد صورت پذیرد - امرا گفتند که ما

ز	۱	نیست
د	۲	گذارنده نظم این داستان - سخن راند بر سنت راستان
ز	۳	موشدالدین فیروزخان
ج	۴	ملک شم
ج	۵	بدر کهتری
ج	۶	” و جیوند “ نیست
ج	۷	چند

۱ چو درخاطر شاه گردون سریر
 شد آن فکر شادی فرا جا یگر
 طلب کرد اصحاب علم نجوم
 که بودند گنجور کنایه علوم
 دقایق شناسان دور فنی
 که واقف بدند از سنانا سنی
 سپندس ۲ صفاتان اختر شناس
 برایچین نمایان صاحب قیاس
 مطالع کشایان سطح سپهر
 طوابع نمایان فاهید و مهر
 گرفتند زینج و صطرب را
 کشیدند نه چرخ دولا ب را
 بدیدند هر کو کبی را شرف
 نظر بر کشادند از هر طرف
 بفرمان شاهنش بخت یار
 بکردند ساعات سعد اختیار
 مری قعد رفتن از هجره
 ثلث عشر باثنا ۳
 چو بانی بنا بر کشید از زمین
 برو خواند بنای چرخ آفرین
 چو پرکار خشتی ۴ ناخستنی نهاد
 فلی گفت مسعود فرخنده باد
 برفعت بنایش هم از ابتدا
 گذشت از سر سدره المنتها
 ۴ چو شد آن اساس معلا تمام
 گذشت از سر چرخ ۵ فیروزه قام

-
- الف ۱ چنان کشور عالی ارکان کند - نگینهای فیروزه اش بشکند
 الف ۲ صفابار ج برایچین نمایان
 ج ۳ ناخستنی
 الف ۴ چو
 ج ۵ فیروزه جام
 ۵

مکان نزع دید و جای لطیف
 متعل خوش آب و هوای لطیف
 بالهام غیبی بتکم آله
 چنین آمد اندر دل پادشاه
 که در آن زمینی مروح هوا
 کند تازہ شهری معظم بنا
 همان لحظه بنا طلب کرد شاه
 بفرمود تا همدران جایگاه
 بسازد یکی شهر عالی اساس
 که گویند سکان خاکش سپاس
 سر خاکی براوج خضرا برد
 ثری را براوج ثریا برد
 جهان را اساس معظم دهد
 زسر زینت و زیب عالم دهد
 بنای بر آرد چو قصر فلک
 که دروی شود خیره چشم ملک
 زمین رشک گردون مینا کند
 زسر چشم اجرام بینا کند
 پی دفع یاجوج کین داوری
 کشد بر زمین سدا سکندری
 کند بر زمین آسمان بنا
 که خشتش بود جام گیتی نما
 یکی مصر جامع کند آشکار
 که خاکش برد آب چین و ۱ تنار
 بگیرد هزاران خطا بر ختن
 کند غرق خون چون عقیق یمن
 غباری که خیزد براهش ۲ عنان
 کشد سرمه در دیده اصفهان
 نشاپور را از ۳ جسد جان کند
 که گنجرات رشی خراسان کند

د الف ۱ تہار

الف ۲ عیان

الف ۳ جسد

مسافران برو بنظر متفق اند که باین طرح و دلکشائی و زیبائی
شهری بر روی زمین بنا نیافته احتمال دارد که بعضی^۱ شهر در
کثرت آبادانی مزیت برین داشته باشند اما بنحوی و رونق و طرح
شهریت احمدآباد شهری دیگر موجود نشده -

ابیات

احمدآباد ست کان ایند نیاورده چنین
در حدود دهر زیر چرخ برروی زمین
مهر مه گردون نشین غیر از دو در کیتی ثقافت
هر طرف دروی به بین صد مهرمه کردن نشین
(منظوم) هوایش معنبر چو باد بهار
نسیمش معطر چو مشک تنار
بصورت نمودار باغ بهشت
هم خاکی او^۲ مشک عنبر سرشت
ریاضش مغرور تر از بوستان
وزو بوستان ارم بوستان
شده صیت او در بساط زمین
زملک عرب قابسرحد چنین
روان بر لبش چشمه سلسبیل
زرشکی رخ نیل در آب نیل
عمارات عالی او زارتفاع
گذشته زگروون بنهصد ذراع
بسی خانهای منقش بزر
بر آورده بر چرخ فیروزه سر
ز هر جانب گنبد زر نگار
معلی چو ایوان نیلی حصار
دوکانها و بازارش آراسته
مهیا درو هر چه دل خواسته
درو مسجد پر شرف ز احترام
معلی منازل چوبیت الحرام

ج^۱ "شهر در کثرت.....شهریت احمدآباد" نیست
الف^۲ مشک و عنبر

چون آن شهر معمور آباد گشت
جهان هفت اقلیم بد گشت هشت
نو آباد شهری شده نازنین
موادش چو خالی بروی زمین
چو ترتیب آن شهر عالیمقام
شده از ناصر الدین احمد تمام
در ایام هم احمد آباد شد
دران ملت احمد آباد شد
شده تازه شهری عمارت پذیر
که گردون ندیدش بدوران نظیر
اللهی تو این شهر عالی بنا
مده تا بعشرش زوال فنا

۸۲۰

۱ در سنه عشرین و ثمانیام حصار احمدآباد صورت اتمام یافت
و سال مذکور را از ۲ خیرکی بر مستفاد میکرد و منقولست که بنای
احمدآباد بدست چهارتن احمد نام آغاز یافت - یکی قطب المشایخ
و الاولیاء شیخ احمد کهتو که یکسر طناب ۳ بدست مبارکی خود
گرفته بطرف مغرب کشیدند - دوم سلطان ۴ احمد که یکسر طناب
بدست ایشان بود ۵ و بطرف مشرق کششی نمودند دیگر - طناب
دیگر بدست شیخ احمد بود و یکسر بدست مولانا احمد که هر
دو عزیز بزرگی وقت و صاحب کمال بودند طرف شمال و جنوب
انقلاب نمودند - آورده اند که سلطان احمد بصلاح ظاهری آراسته
بود و بطهارت باطنی پیراسته - اکثر اوقات مع الله بود - خوبی شهر
احمدآباد برین دلالت میکند که هر چهار احمد العاقبت محمود
بودند که از برکت دست مبارکی ایشان این شهر را چنین قبولی
روی داد که رونق او بر جمیع شهر هفت اقلیم فایق افتاد -

ج الف ن ۱ ست عشر و ثمانیام

ج الف ن ۲ " از خیرکی ۸۳۰ می آید " نیست

الف ۳ بدست ایشان بود - دوم سلطان احمدوالی شهر

مذکور - سیوم شیخ احمد - چهارم ملا احمد که هر دو

عزیز نیز بزرگی وقت و صاحب کمال بودند -

۴ والی شهر مذکور

ج ۵ " و بطرف مشرق ..... انقلاب نمودند " نیست

درختان خرم هم میوه دار
ثمر های چون شکر آورده بار
درختان نغزی سر اندر هوا
چو طاوس در زیر پر بیضا

بنای مسجد عالی که قریب مائى چوى واقع است درسند
۱۵ خمس و عشر و ثما نمایتد وقوع یافته و ۲ تاریخ مذکور که مولانا
یعنى مفتى شهر بنظم ادا نموده اینست -

بیت

فرخ این بقعه که چون کعبه بنائی عجیبت
کعبه آسا علم و دولت دین عربست
در جهان داری سلطان زمان احمد شاه
۳ شهر یار که شهنشاه جهانش لقب است
منبع علم و ادب هست یکی بانی آن
که وفا و کرم مکنش اندر حسب است
زبدۀ آل نبی مغنر اولاد علی
سید عالم ابو بکر حسینی نسب است
تحمید الله مرتب شده تاریخ اساسی
۴ سیصد و پانزده و غره ماه رجب است

و از لفظ ۵ خیره نیز مستفاد می گردد و ۶ طول و عرض و ستون
و گنبد و گنبدی او از برای معلوم ۷ اهل بلاد بتفصیل مسطور
میگردد -

-
د	۱	سبع
ج	۲	"و تاریخ مذکور..... نیز مستفاد می گردد" نیست
الف	۳	شهر یاری
د	۴	هشت صد و هفتصد
د	۵	از نص خبر
الف	۶	کیفیت طول و عرض و ستون و کنبدهائی بزرگی و خرد
د	۷	به تفصیل مسطور میگردد اهل اقالیم

نهاده درو منبر زر نکار
 فلک را از و پایشم اقتدار
 در آو یکنم از پی زیب و فر
 مصایم سیم و قنادیل زر
 ۱ مدارس درو بیحد و خانقاه
 زبهر مسافر کم آید زراه

در صفت قصر بادشاهی گوید

۲ بر آورد چرخ زایوان شاه
 سر برج رفته براوج ماه ؟
 رواق فلک گوشه طاق او
 گذشته زمر چرخ اطباق او
 بنایش نه از چوب نی خشت بود
 کم خشتش ز زر بود چوبش زعود
 درو ۳ بوستان چو باغ بهشت
 هم خاکی او مشک غنبر سرشت
 درختان او جمله طوبی مثال
 بر فعت رسیده بعد کمال
 درو کرده ترتیب حوضی زر
 بماداد از آب حیوان مقر
 صفای درونش برون از صفات
 ز روی لطافت چو آب حیات
 ✓ روان هر طرف جوی آب روان
 ✓ چو انهار در بوستان جنان
 ✓ درختان او همچو طوبی بلند
 برو میوها رسته شیرین چو قند
 زهر شاخ او ۴ بلبل درخروش
 باواز بلبل شده گل زهوش

ج ۱ مصالح

الف ۲ بر آورد بر چرخ ایوان شاه

الف ۳ بوستانی

الف ۴ بلبلی

بطرف خویش آوردند^۱ بدرعلا و مودود و متهمی خان و رنمل راجه ایدر جمعیت نموده از ایدر کوچ کرده موضع^۲ انکپور من اعمال ایدر که بر پنج گروهی قصبه موراس واقع است آمده نزول نمودند و در استحکام قلعہ موراس مشغول شدند خندق عمیق گرد قلعہ کشیدند و بارهای حصار را بتوب و تفتنگ تعبیه کردند -

سلطان عزیمت فرموده در نواحی موراس نزول اجلال نمود از غایت دین داری و خدا پرستی نظر یرافت صلہ رحم کرده رسولی پیشی آن فرستاد تانصیحت کند که اختیار طریق بغی موجب^۳ اهلاکی شہامیگردد بهتر آنست که استغفار را شفیع خود ساختہ ابواب استخلاص مفتوح دارند - گوش نکردند - سلطان تنصیر قلعہ نمود - باز در نصایح مبالغہ فرمود - اہل بغی از روی مکر و دغا^۴ مدعا بموقف عرض آوردند کہ از مانعہ مکرر و تقصیر اضعاف بوقوع آمده از انجہت در دل ترس جان و ذلل خانہاں قرار گرفتہ تنی چند از ارکان دولت و اعیان مہلکت اسمہم نظام الملکی وزیر و سعد الملکی سلاحدار میسرہ و ملک احمد عزیز الملکی و نصیر سیف المتخاطب باز در خان بیابند تادست گرفتہ سرمارا بقدم سلطان رسانند^۵ -

سلطان رخصت داد و گفت کہ اندرون قلعہ نہ در آیند و از و غاء دغا باغیان حاضر باشند - چون امراء مذکور قریب دروازه حصار رسیدند بدرعلا جماعت مسلح را در کمین گذاشتہ خود برآمده ملاقات کرد و بسختن چرب و شیرین آنچنان فریفتہ ساخت کہ دغدغہ دغا از خاطر^۶ امراء زہول یافت - درین اثنا بملکی نظام الملکی و سعد الملکی گفت کہ التماس دارم اگر بتخلوت اجتماع

ج ۱ پدر علا

ذ ۲ رنگ پور

ذ ۳ ہلاکی

ج ۴ "مدعا بموقف" نیست

ج ۵ و شفیع جرایم ما شوند تا این ہراس و خوف کہ در

دل ہائے ما متہکن شدہ زایل گردد - ما بتخاطر جمع در

خدمت اقتدام نہائیم -

الف ۶ اسرایان

عرض	طول	عرض	طول ^۱
صاکن	صاکن	غیر صاکن	غیر صاکن و ایوان
یکصد و بیست گز	یکصد و پنجاه گز	پنجاه گز	جنوبی و شمالی
ستون	ستون	ستون	یکصد گز
تخت	دروازه	اندرون مسجد	عرض
ملوک خان	ملوک خان	وزای ملوک خان	هر دو بازو
هشت	دوازده	سیصد و پنجاه و دو	جنوبی و شمالی
گنبد های غیر ایوان	ستون	ستون	بیست گز
جنوبی و شمالی	بالای کنبد -	هر دروازه -	ستون
نود و هشت -	شمالی -	شرقی و جنوبی و شمالی -	هر دو بازو
		سی و دو -	جنوبی و شمالی -

گنبد های غیر ایوان جنوبی و شمالی و دروازه های کلان و خورد
هفتاد و هفت کلان بیست خورد پنجاه و هفت هر دوزینم پایهای
هر دو مناره یکصد و هشتاد و شش در هر مناره نود و سه -

القصه بعد از آنکه سلطان از بهروج مراجعت فرمود شروع در
بنای شهر معظم احمد آباد نمود - همدرین سال باز مودود بن
فیروزخان و متهمینخان بتهحریری بدر علا باتفاق رنمل راجه ایدر
طریق بغی پیش گرفته ایدر را ملاذ خود ساختند سلطان بقصد
دفع اینها متوجه ایدر شد و از مقام قصبه^۳ برهتی هو شنگ
المخاطب فتحتخان ابن سلطان مظفر که عم یگانه بود اورا بالشرکه
قااهره تعینی نمود تا براه قصبه^۴ کهرالو در ولایت ایدر در آید
درین خین ابراهیم بن نظام المخاطب رکنخان که از جانب
سلطان در قصبه موراسم بود مودود ابن فیروزخان اورا از راه برده

الف ۱ "طول..... در هر مناره نود و سه" نیست

الف ۲ دو بیست و دوازده

ب ۳ پرنهی

ج ۴ کهرالو - ترجمه ۹۳ موراسم کهرالو

اگر بادشاه عزم تسخیر ولایت گنجرات نماید از آنجانب درآید - و از اینجانب ما کمر موافقت بستم سلطان احمد را از میان برداریم تخت گنجرات اختصاص جلوس ایشان می یابد - و از برای تقویت این کار بعضی زمین داران گنجرات مثل کاتها سرسل گرا سیم ولایت جهالوار و غیره را نیز بلخود یار ساخته در غار ضلالت افتاده بنیاد فساد نهادند -

سلطان هوشنگ بنابر تضرعی سرهنگ چند از مرکز سلطنت خود باهنگ ^۱ جنگ سلطان احمد رو بگنجرات نهاد - و استماع این اخبار شاهزاده لطیف خان برادر ^۲ اخیاقی سلطان و نظام الملک وزیر را از برای تنبیه ^۳ شیخ ملک و کاتها تعیین فرموده خود عزیمت نموده در سواد موضع ^۴ پاندره من اعمال پرگنه ^۵ سانولی که از کوه چانپا نیرده ^۶ گروه واقع است متخیم گشت و عماد الملک خاصه خیل را بالشکر قاهره ^۷ پیشی و از بجنگ سلطان هوشنگ فرستاد و سلطان هوشنگ باوزراء و اسراء خود گفت که بعماد الملک جنگ کردن لایق مانیست فتح آسمانیست اگر ازین جانب شود غلام سلطان احمد را شکست داده باشیم و اگر قضیه منعکس گردد میگویند که سلطان هوشنگ را غلام سلطان احمد شکست داد - اینمعنی موجب شکست در شکست من خواهد بود - پس ازین جنگ احتراز اولیست - سلطان هوشنگ از تلقین فرهنگی صواب آهنگ مراجعت نمود - عمادالملک اقصای ملک مالوه را تاراج کرده برگشت لطیف خان و نظام الملک و شیخ ملک و ^۸ سترسل را پیش انداخته تا بولایت سورتهم که تعلق بهندلی راجه گرنار داشت بردند و گناه کاران را بگناه کاری سپرده برگشتند - سلطان احمد بادل شاد و خاطر آزاد باجذاباد تشریف آورد -

- ج ۱ " جنگ " نیست
ج ۲ عیانی
د ۳ شیخ ملک بن شه ملک
د ۴ پاندر
ج ۵ سانولی
د ۶ ال کوه چانپا نیر سیزده گروه
د ۷ پیشوا کرده
د ۸ سترسل ج سرسل

فرمایند بمعرض بیان آرد - ایشان از مجلس گوشه گرفتند - درین حین اشارت کرد تا جماعت منسلح از کمینگاه بر جستند تا حاضر شدن هردو ملکی را دستگیر کرده باندرون قلعہ بردند -

نظام الملکی باواز بلند گفت که به سلطان عرض کنید که تقدیر در باره ما چنین رفته بود - شهابسبب اخذ ما در تسخیر حصار و فتح قلعہ تقصیر نکنید - سلطان حکم کرد تا سپاه بی اکراه از جلالت و شیرمرئی از هر طرف در رنگ مور بقلعہ چسبیدند - روز سیوم سلطان خود بر سر خندق رسید - سپاه از هر طرف بالای قلعہ بر آمدند - باقیان دست و پاگم کرده در ته خائنها خیزیدن گرفتند - آخر الامر ^۱ بدرعلا و رکنخان بقتل رسیدند - مودود بن فیروزخان و راجه ایدر ایدر گریخته باید رفته - نظام الملکی و سعدالملکی از حنجره که محبوس بودند بصاحت و سلامت بیرون آمدند - وقوع این واقعه پنجم ماه جماد الاول سنه اربع و عشرو ثمانیایم بود -

القص چون راجه ایدر چنین حال مشاهده کرد خلاصی خود را درین دید که آنچه فیل و اسب مودود بن فیروزخان و متیخان بود هم گرفته بخدمت سلطان فرستاد و بنگاه ایشان را بغارت داد - مودود و متیخان رو بطرف ناگور نهاده بشمسخان دندانی پیوستند و دندانی او را بتقریب آن میگفتند که دندان رباعیه او ^۲ دراز بر آمده بود - آخر الامر مودود در جنگی که میان رانا موکل راجه چیتور و شمسخان دندانی واقع شد شهادت یافت - القص چون از راجه ایدر این عمل بظهور آمد سلطان از سر گناه او در گذشت و سلامی معتدبه گرفته برگشت -

بعد آن در سنه ست عشر و ثمانیایم عثمان احمد سر کهیمچی و شهرملکی بن شیبخملکی طرفدار شهر نهر و آل و احمد شیرملکی و سلیمان افغان المخاطب اعظم خان و عیسی سالار کفران نعمتی ^۳ وزیده عرایض نهانی با سلطان هوشنگ بادشاه مالوه فرستادند که

ج ^۱ بدرعلاد ^۲ آن دراز بودندالف ج ^۳ ورزیده

(باب هشتم)

”کیفیت عزیمت سلطان بصوب ولایت
سورتهم بقصد تسخیر قلع کرنال و فتح
آن ناکرده مراجعت نمودن ازان دیار“

بیت

زناریغ هجرت بعمکم خبر
ثمانهایت بود سبع و عشر

که سلطان غزوه شعار بر سر کفار کرنار که قلع نامدار ملکی
سورتهم است رایت عزیمت افراخت - راومندلکم راجه کرنار قریب
بدامن کوه لشکر پر شکوه باجنگ مهیا ساختن مصاف داد - ^۱ از
مقدم لشکر بادشاهی شکست یافت - میگویند دران کارزار کافر
بسیار بقتل رسیدند - راجه کرنار گریختن بالای قلع بر آمد
چنانچه ازانحال حلوی شکر مقال خور میدهد -

^۲ ابیات

چنان خیل اسلام شد چیره دست
که بر قلب کفار آمد شکست
پرویشان و غمنای و حیران شدند
چو بیدتر از باد لرزان شدند
ظفر مند گشتند اصحاب دین
بکفار ناپای گبر و لعین
بر آمد ^۳ هم نصرت از ^۴ فوج فتح
عیان شد در دولت از ^۵ درج فتح

الف ^۱ از دست برد مقدم

الف ^۲ مثنوی

ب ^۳ ظفر

ج ^۴ برج

ج ^۵ برج

بر ضمایر او لوالابصار و طالبان اخبار متخفی نماید که ابتداء
 رنگ کفره از آئینه بلاد گجرات بصیقل تیغ آبدار سلطان غزوه
 شعار حامی شرع متین علاءالدین اعلادین پادشاه دهلی زدوده
 گشت - اما مثل خط طولانی از شهر نهر و الم عرف پتن تا قلعه بهروج
 روشنی اسلام پدید آمد و ظلمت کفر در اطراف و جوانب بحال
 خود بود - آخر الامر بسعی و اجتهاد سلاطین گجرات علیہ الرحمۃ
 و الغفران به تدریج هم مصفا و متجلی گشت - بعضی محال که
 بسعی و اجتهاد سلطان احمد نور اللہ مرقدہ بنور اسلام اقتباس
 یافتند مذکور میگردد -

درو معتکف بود لیل و نهار
 هم بت برستان زنار دار
 هم سال جای بت و بت پرست
 درونارسیده زجای شکست
 در افاق مشهور و معروف بود
 وطن گاه کفار مقهور بود
 بنایش بر آورده از خاره سنگ
 منقش چو گردون فیروزه رنگ
 ز کافور و صندل برو کرده در
 در و حلقها در کشیده زرز
 زمرمر درو مغرش انداخته
 چو آئینه از روشنی ساخته
 چو هیزم درو عود تر سوخته
 بسی شمع کافوری افروخته
 بر آورده هر گوشه طاق دگر
 معلق زهر طاق قندیل زر
 ترا شیده بتهای سیمین بدن
 خنجر کرده بتهای چین و ختن
 تو کوئی کم باتو ستغن میکند
 لب لعل را خنده زن میکند
 هم شستم از صندل تر عذار
 پر از در دهان و پر از گل کنار
 هم سیم سیمها هم سنگدل
 سبق برده از لعبتان چگل
 چنان کهنه بتخانم^۱ نامدار
 کم بد شهره در عرصه روزگار
 بیاری احمد زبت پای شد
 دل بت پرستان زغم چای شد

ظفر بوسه بر در گم شاه زد
 فلکی بانگ نصر من الله زد
 بتاب غضب کشور کفر سوخت
 چراغ شریعت ز سر بر فروخت
 هم مفسدان سر براه آمدند
 مطیع شد دین پناه آمدند

آورده اند که اگر چه درین مرتبه آن دیار از چراغ اسلام روشنی
 ۱ تمام نگرفت اما حال «کفر»^۲ سکنت آنجا از صفت حربی به
 ۳ لغت نمی مبدل گشت - قلعه جوناگده که قریب «دامنه کوه»^۴
 واقع است بدست سلطان افتاد و اکثر زمین داران مملکت
 سورتهم مطیع و منقاد گشتند و خدمتی قبول کردند - سلطان
 عالیشان سید ابوالخیر و سید قاسم را بجهت تحصیل سلامی
 زمین داران دران حدود گذاشت خود مراجعت نموده بدارالسلطنه
 خویشی آمد -

بعد آن در ماه جمادی الاول سنه ثمان و عشر و ثمانهائیم بعزیمت
 انهدام بتخانه سیدپور که بتهای او هم از زر و نقره بودند لشکر
 کشید -

کیفیت عزیمت سلطان عالیشان از برای
 انهدام بتخانه سیدپور -

روان شد بتائید رب غفور
 پی «کسر بتخانه سیدپور»^۵
 مکانی که بد معبد کافران
 وطن گاه گبران ناپای جان

-
- ج ۱ تمام
 ج ۲ «کفر» نیست،
 ب ۳ شکست
 الف ۴ به وصف
 ج ۵ دامنه کوه
 ج ۶ قصد

آنحضرتیم و از یمن اقبال ایشان درین گوشه ملک رانی میکنم روا باشد که با دشمن سلطان دوست شویم احوال برین منوال است واجب بود بعضی رسانند از ناگورا نه روز این عریض شترسواری بخدمت سلطان در سلطان نیور رساند - همدین اثنا خبر رسید که سلطان هوشنگ از ^۱ قصبه ^۲ میکریج گذشته از ناحیت موراس منزل گرفت - سلطان بطریق ایلغار از ندریار در هوای برشکال بصوب دیار گنجرات عزیمت فرمود باوجود کثرت بارندگی و بسیاری لای که بلای راه بود روز هفتم شانزدهم ماه رجب سنه ^۳ عشرین و ثما نهایتم قدم بارگاه در ناحیت موراس مقابل سلطان هوشنگ - افراخت - سلطان هوشنگ با راجهای مذکور گفت که شما می گفتید که تلخبر شدن بسطغان احمد شمارا در احمدآبادی بریر سلطان احمد در پنج گروهی آمده نشست و شما مارا ازین حال آگاه نکردید پس این معنی دلالت بر نفاق شما میکند نه بر وفاق دیگر مارا بر قول شما اعتمادی نماند - سلطان هوشنگ شبانش رو بگریز نهاد - راجها بهر طرف آواره شدند و از کرده خوبی پشیمان گشتند - سلطان احمد شاه چند روز در موراس مقام کرد -

درین اثنا خبر رسید که زمین داران ولایت سورتهم از سبب خلل سلطان هوشنگ سر از مال گذاری بر تافتم پای متمردهی دراز کرده اند و هم درین اثنا بظهور پیوست که نصیر ابن راجه حاکم قلعہ اسیر باتفاق ^۴ غزنی خان بسر سلطان هوشنگ در طریق عداوت قدم نهاده قلعہ تھانیسر را محصور کرده بوسیله حیلثم افتخارالملک بن ^۵ راجا قلعہ مذکور را بدست آورده باتفاق زمین داران ولایت ناموت روی در مملکت سلطاننیور و ندریار نهاده نهال فتنه را آب میدهند و ^۶ غره (روز سه) شهر ذالحجه ^۷ ملک

-
- ب ۱ قلعہ
 د ۲ منکریج
 ۳ "سنه ۸۱۹" ترجمه (الف)
 ج ۴ عریب خان
 الف ۵ راجه
 الف ۶ "غره" نیست
 الف ۷ چنانچه ملک احمد شرف صاحب

مساجد بنا کرد منبر نهاد
 ره و رسم شرع پیمبر نهاد
 بجای بت و بتگر و بت پرست
 امام و خطیب و مؤذن نشست
 چنان کرد اقبال احمد مدد
 کم بیت الصنم گشت بیت الصمد

چون سلطان عالمشان از مهم سیدپور خاطر جمع کرد بعد آن در سنه تسع عشر ثمانهايم بطرف قصبه دهار لشکر کشیده سبب آنکه در معنی که ^۱سلطان عازم ولایت سلطان پور شده بود برای دفع نصیر ابن عین الملک حاکم ولایت آسیر و برهان پور زمین داران گجرات اسمهم پونتجا راجه ایدرو ^۲تربنک داس راجه چانپانیر و سترسال ^۳گراسیر جهاالاور و ^۴سبری راجه نادوت متفق گشته بسطان هوشنگ ماندو والی نوشتند که سلطان احمدشاه بطرف سلطان پور و ندربار رفت - بانصیر ابن عین الملک مقابلہ دارد اگر درین اثنا سلطان قصد تسخیر ولایت گجرات نمایند این مهم را بندگان بر و جہ ^۵اسهل بغیصل رسانند - سلطان هوشنگ در استعداد لشکر شروع نموده بشمس خان دندانی و مودود ابن فیروزخان مغضوب که ذکر او بالا گذشت نوشته فرستاد که رای صواب نمای من اقتضای تسخیر ملک گجرات می نماید - اگر درین وقت شما سلوکی در طریق اتفاق ^۶نمائید شهر نهرواله یعنی پتن باضافاتش مغوض بایشان می گردد والا سلطان احمد از شما انتقام کینه دیرینه خواهد کشید از وردو این پیغام شمس خان بسطان احمد نوشت که سلطان هوشنگ از روی نیرنگ در مخالفت آنحضرت از ما موافقت طلب میکند و دغدغه عزم گجرات دارد و ما بنده مخلص

- الف ^۱ سلطان اعظم
 ج ^۲ نرسنگ داس
 الف ^۳ "جهاالاور" نیست
 ج ^۴ نبری راجا - ب نبری راجه
 د ^۵ سهل
 الف ^۶ نمایند

پدر او مانده باو مبارکی باشد بیایند و خلعت بپوشند ملک فرید اشتغال به مردن داشت یعنی تیل به بدن بی مالید خبر آوردند که ملک تیل بی مالد ساعتی فرصت بی طلبید - سلطان روان شد قدم به میدان نهاد - لشکر طرفین بجاء مقام متعینم خویشی صف کشیده ایستاده شدند - ملک فرید بطریق^۱ معتاد بعد از فراغ مردن سوار شد بر سر جویباری رسید که گذر تنگ داشت مردم لقی شده بودند راه نمی یافت که به سلطان برسد گفت کسی باشد که دلالت براهی کند که زود بتخدمت سلطان برسم - شخصی گفت من راه میدانم اما این راه عقب اُورنوی سلطان هوشنگ سر میکشد - گفت چه بهتر است - ملک مذکور بدلالت آن شخص^۲ باستعجال روان شد اتفاقاً در وقتی که مقدم بمقدم تلخت بود و میسره و بیمنه هردو قلب بجای خود ایستاده متردد اند که آیا از پرده غیب چه صدا آید و از عالم بالا چه روی نماید که ملک فرید از عقب فوج سلطان هوشنگ پیدا شود بی متحابا بالله گفتم مثل شیر و پلنگ حمله بر فوج سلطان هوشنگ آورد همدین اثنا مقدم سلطان هوشنگ شکست یافت سلطان هوشنگ هرچند پا بهمردانگی افشرد بهادران احمدشاهی مثل گوی از میدان ربودند - سلطان احمدشاه مظفر و منصور گشت - تمام فیل و خزان و بنگاه سلطان هوشنگ بدست عسکر سلطان احمدشاه افتاد - سلطان هوشنگ پناه بقلع مندوز آورد - لشکر سلطان تا دروازه قلع تعاقب نمود - سلطان^۳ احمد آمده در ناحیت مندوز فرود آمد و از آنجا از برای تلخت و تاراج ولایت مالوه افواج تعیین کرد - بعد از چندگاه بسوی دارالملک خویشی عطف عنان عزیمت نمود مظفر و منصور قدم در مرکز سلطنت خویشی نهاد -

بعد آن تاریخ غره ذی القعدة سنه احدى و عشرين و ثمانمائه
از برای تنبیه^۴ ترنسکی داس راجه چانپا نیر عزیمت فرمود - دران سال

- ذ ۱ میعاد
ذ ۲ بسرعت تمام
الف ۳ نیست
ج ۴ ترسنگ داس

احمد شرف حاجب بارگاه اعلی را در حصار سلطانپور^۱ قبل کرده
 اهتمام در تسخیر دارند معلوم نیست تا این وقت چه صورت
 روی داده باشد سلطان احمدشاه ملکی محمود بر کی و
 متخلص الملکی را با سپاه قاهره بر سر نصیر تعیین فرمود و خان اعظم
 محمودخان را با سپاه گران از برای تنبیه متهمان سورتهم متعین
 ساخت - چون ملکی محمود ولایت نادودت را تلخه و خراب
 کرده قریب بسطانپور رسید^۲ غزنی خان بطرف مالوه گریزان شد
 و نصیر بطرف قهالنیر فرار نمود - ملکی تعاقب کرد - نصیر در قلعه
 قهالنیر محصر شد - ملکی بقلعه چسپید - در اندکی مدت آنچنان
 به تنگ آورد که ناچار راضی بغلای سلطان شد - ملکی محمود
 حقیقت را بسطان احمدشاه عرضه داشت نموده گناه نصیرخان
 طلبید سلطان نصیر را خطاب خانی داد و مطیع خود ساخت -

بعد از چندگاه سلطان احمدشاه بواسطه خطائی که از سلطان
 هوشنگ بوقوع آمده بود چنانچه ذکر او بالا گذشت لشکر بصوب
 مالوه کشید - درین اثنا پونجا بن رنمل راجه ایدر و^۳ ترینگ دامس
 راجه چانپانیور و راجه نادوت و غیره که در وقت خروج سلطان
 هوشنگ باو موافق بودند و کلای خود را بتخدمت سلطان فرستاده
 استعذار و استعفا نمودند - سلطان بنابر مصلحت از سر گناه
 ایشان در گذشت - ملکی ضیاالدين المختاطب بنظام الملکی وزیر را
 بدارالملکی خود گذاشته متوجه مالوه شد - بکوچ متواتر در ناحیه
 اجین کنار آب کلیماده باسلطان هوشنگی مقابل کرد - سلطان هوشنگ
 خندق عمیق کرد لشکر خود مرتب نموده شاخ بندی مضبوط کرده
 آماده جنگ شد -

نقلست که روز جنگ سلطان احمدشاه سلاح در بر کرده سوار
 شد دیر^۴ ملکی فرید ابن عمادالملکی سرراه بود آنجا عنان کشیده
 توقف نمود و بهلکی فرید گفته فرستاد که خطاب عمادالملکی که از

ن^۱ قتل کرده

ن^۲ غیرت خان - ج غریب خان

ج^۳ ترسنگ دامس

خودستند از سیم و زر توشم
بسی برده بودند هر کوشم

بسی ناز نینان باغوش بر
بناراج فی برد هر کس بدر

غلامان همچون من و مشتری
کنیزان زیبا چو حورو پری

چنان^۱ کلغداری بخواری کنشان
چو گوهر عم خلق در ریسمان

القصر بعد از تاخت و باخت ولایت^۲ سونکپیره تاریخ بیست و دوم شهر صفر سنه اثنی و عشرين و ثمانمائه حصار سونکپیره را بنا فرمود و عمارت مسجد عالی کرد - از برای اعلای شرع معجزی و دین اهدی قاضی و خطیب نصب فرمود - رواج اشعار اسلام داد - همدران سال حصار موضع ماکنی من اعمال^۳ سونکپیره بنا فرمود و جماعت بنجهت حراست آنصوب گذاشت لشکر سمت قلعه مندو کشید -

چون بقصر دهار رسید ایلچیان سلطان هوشنگ اسمها مولانا موسی و علی^۴ جامدار که معتمد الیم دیوان سلطنت او بودند بشرف بساط بوسی مشرف گشتند و التماسات سلطان هوشنگ که مشتمل به عذر خطاهای سابق و تقصیرهای لاحق بود یکی بعرض رسانیدند - درین اثنا وزرای دین دار و امراء صلاح آثار آئینه شفاعت را بنوعی جلا دادند که غیر از صور مرجع در نظر شفقت اثر سلطان سلطنت پناه نقشی دیگر جلوه نداد - از انتقام کینه دیرینه در گذشت بصفای سینم^۵ سکینم از منزل مذکور مراجعت فرمود و چون قبر بارگاه فلکی اشتباه در ناحیه قلعه چانپانیر افراخت حکم کرد تاسپاه دین پناه ولایتش را بخاک

ج ۱ کلغدار

ج ۲ سونکپیر

ب ۳ "موسنی" نیست

ج ۴ جامدار

الف ۵ بی کینم

بفتح قلعه مقید نشد بتقریب آنکه دغدغه تسخیر قلعه مندو
مکنون خاطر اشرفی بود - چندگاه تاخت و باخت آن حدود نموده
سلاقی معتدبه ازو گرفته نوزدهم ماه صفر سنه مذکور بطرف ^۱سونگهیره
نهضت فرمود چنانچه از آن سفر حلوی ^۲شاعر خبر میدهد -

ابیات

شد از چاذهپانیر شاه جهان
سوی قلعه ^۳سونگهیره روان
که بد جای کفار بدرسم و راه
که بودند از اهل دین کینه خواه
چو خسرو سوی ^۴سونگهیره رسید
سپه بر کنار ولایت کشید
هم بود آن نلحیت سر بسر
بیک باره کردند زیرو زبر
سوار و پیاده ز نزدیک و دور
زرومال ستده بقهر و بزور
زهر گونه اسباب بیش از عدد
همی برده هر شاخصی از بهر خود
زروسیم بیامد دران و هم و جوش
چو حمالی برد هر یکی بدوش
یکی کرده پر کیسم از تنکها
یکی بستم از اقمشه تنکها
یکی از درو زر بقیمت شده
یکی از ^۵غنم باغنیمت شده
مویسی نبد در حساب و شمار
که فی برد صد گله را یکی سوار

الف ۱ سونگهیره و بهادرپور - ج سونگهیر

ج ۲ شیرازی

ج ۳ سونگهیر

ج ۴ سونگهیر

ج ۵ مارغم

تعیین نمود نامتعالی مملکت مالوه را در قبض و تصرف آرند -
 ۱ یکماه و هزده روز محاصره داشت - جنگ و جدل مینمود - چون
 هوای برشگال قریب رسید از آنجا کوچ کرده بشهر اجین که ناف
 ولایت مندو است رفت و اقامت نمود - اکثر مملکت مالوه در
 تصرف سلطان در آمد - بعد گذشت هوای برشگال باز سلطان
 قلعہ مندورا محاصره کرد - درین اثنا سلطان هوشنگ از جاجنگر
 فیلان نای را بدست آورده از راه دور ایلغار کرده براه دروازه
 تاراپور بالای قلعہ بر آمد و در استحکام قلعہ مبالغه نمود - سلطان
 احمد دریافت که الحال فتاح قلعہ میسر نخواهد شد - ۲ کوچ کرد
 بصوب سارنگپور بتخیال آنکه اگر سلطان هوشنگ از تنگ نای
 قلعہ بر آمده جنگ نماید فهو المراد والا ولایت در تصرف مای
 درآید معلوم است نای قلعہ داری خواهد کرد -

الف قصه سلطان رفته قلعہ سارنگپور را محاصره کرد - درین اثنا
 ایلچیان سلطان هوشنگ صورت نفاق را بلباس وفاق ملبوس ساخت
 بتخدمت سلطان رسیده بعرض رسانیدند که سلطان هوشنگ
 بعد از ادای اخلاص معروض میدارد که مرا از دین داری و
 خداپرستی سلطان عجب بی آید که بسبب یکی خطائی که از
 من واقع شده دیار اسلام را چنین نهیب و تاراج نمایند و معذرت
 مرا بسمع رضا اصفا فرمایند - الحال عهد میکنم که من بعد
 غیر از اخلاص و متابعت از من امری دیگر سر نزنم - امید که از
 تقصیر گذشته عزیمت دیار خود فرمایند و طریق انتقام را بیش
 ازین نه پیمایند - ۳ دل سلطان از سمیت شدت انتقام بصوب
 نیت عفو مایل شد - درین اثنا و زرا و ندما زبان شفاعت
 را بفصاحت آمیخته بنوعی استشفاع نمودند که سلطان بسمع رضا
 اصفا فرموده از روی کرم افتتاح ابواب صلح نموده از آنجا بصوب
 دارالملک خویشی نهضت فرمود -

الف ۱ یک ماه و هزده محاصره داشت
 الف د ۲ کوچ کرده بصوب سارنگ پور روانه شد
 ج ۳ مصراع در عفو لذیست که در انتقام نیست

سیاه برابر کرده از آنجا در آخر ماه ربیع الآخر در شهر مغظم
احمدآباد تشریف آورد -

بعد آن در سنه ثلث و عشرين و ثمانیتم از برای ضبط
و ربط اقصای مملکت خویش توجیه فرمود و هر جا که سرکشی بود
پامال کرد بتخانها را بر انداخت و بجای آنها مساجد ساخت
حصارها بنا فرمود و تهانها تعیین نمود - اول قلع موضع ^۱چتور
را من اعمال پرگنه ^۲ بازاسینول عمارت کرد - بعد آن قصبه
^۳دهامود را میان کوهستان آبادان ساخت و در آنجا حصار
بنا کرد - بعد آن حصار قصبه ^۴کارنیتهم که در زمان سلطان
علاؤالدین ^۵الپخان سنجر در سنه اربع و ^۶سبعیمای بنا کرده
بود مرمت فرمود و شکست و ریخت او را درست نمود -
سلطان بادنم نهاد و بعد آن مراجعت کرده با احمدآباد آمده -

باز در سنه اربع و عشرين و ثمانیم از احمدآباد بسمت
چانپاتیر لشکر کشید و از آنجا ^۷بسو نکهیره آمد بصوب چولی مهسیر
که از مضافات ولایت مندو است متوجه شد - دوع ماه ربیع الاول
منه خمس و عشرين و ثمانیم در نا حیتهم قصبه ^۸مهسیر
متخیم گشت و قلع مهسیر را محاصره کرد - دران ایام سلطان
هوشنگ بجبهت شکار فیل بتاجنگر رفته بود - ^۹اهل قلع از
کومک مایوس بودند - آمده سلطان را ملازمت نمودند و کلید
قلع را بملازمان سلطان سپردند - سلطان جماعتی اعتمادی را به
تہانداری آنجا گذاشته دوازدهم ربیع الآخر سنه مذکور در نا حیتهم
قلع مندو نزول اجلال فرمود - قلع را محاصره کرده و افواج را

الف ^۱ خپور - ج چپیو

ذ ^۲ پرگنه سینور - ج سینور

ج ^۳ دھامود

ذ ^۴ کارتم

الف ^۵ "الپخان" نیست

ج ^۶ ثمانیتم

ج ^۷ سونگیر

الف ^۸ مهیسر متخیم و قلع مهیسر را محاصره کرد

الف ^۹ اهل قلع چون از کومک مایوس بودند

نتیجه خلاف عهدی او ظاهر گردد - سلطان فرمود یکی زمان صبر کنید تا صبح قریب شود و غنیم باولجہ گرفتار گردد -

باز سلطان ملک جونان را فرستاد که از غنیم خبری بیارد - ملک جونان تاخت باورد و در آمد دید که سلطان هوشنگ پیشی دربار سلطان احمد شاه با سپاه معدودا یستاده اسپان پایگاه خاصه سلطان را می آرند و بنظر میگزرا نند و لشکر اشتغال باو لاجم دارد - ملک جونان آمده صورت حال بعرض رساند چنانچه ^۱ صبح هم دمیده آمد سلطان گفت هان شیر مردان وقت مردانگی اینست سلطان - با هزار جوان که هر کدام ایشان مثال ببر میان و شیر زیان بود قدم پیش نهاد - و چون فوج سلطان هوشنگ ^۲ بنظر افتاد دست به تیغ بیدریغ کرده الله الله گفت تاختند - هر دو بادشاه بتعصت ناموس و جاه خود آنچنان شمشیر دو دستی زدند که فوق آن متصور نباشد - هر دو زخمی گشتند - چون صبح صادق دمید نظر فیل بانان احمد شاه بر بادشاه خود افتاد - روی فیلان خود بر گردانید بر فوج سلطان هوشنگ حمله ^۳ کردند - ^۴ سلطان هوشنگ رو بگریز نهاد - باب فتوح بر ناصیه مباری احمد شاه کشاد - سپاه سلطان هوشنگ اشیاء مسلوبه را میگذاشتند و بجان برد خود منت میداشتند - لشکر احمد شاه از هر طرف جمع آمده مبارکی گویان روی خود را بکف پای سلطان میمالیدند - سلطان شکرانه حق تعالی بجان آورد سلطان هوشنگ با سپاه همراه افتان و خیزان پناه بتحصار سارنگپور برد -

تاریخ بیست چهارم ربیع ال آخر سلطان احمد شاه متوجع گنجرات شد - باز سلطان هوشنگ خود را جمع کرده آهنگ جنگ کرد - از استماع این خبر سلطان توقف فرمود تا غنیم رسیده آمد -

الف ^۱ صبح هم دمیده آمد

الف ^۲ نمایان شد

ج ^۳ از صدمات شدید فیول و از بواس نجهای شیر مردان بر پشت فیول سلطان هوشنگ اشیای مسلوبه میگذاشتند و بجان برد خود منت میداشتند

الف ^۴ تاب نتوانست آورد - ج "سلطان هوشنگ ..... میداشتند" نیست

سلطان هوشنگ شب دوازدهم ماه منعم سنه ست و عشرين و
 ثمانهائيم در محلی که سلطان احمدشاه دل بصلح نهاده و از مکرو
 نیرنگ سلطان هوشنگ غافل افتاده شبی خون آورد - یکایک از آوردو
 غوغائی برخاست و شب حامله فتنه زاد که مردم چهل بر قام قیامت
 ۱ نمودند و بعضی قیاس کردند که فیل مست و اشده باشد آخر
 معلوم شد که غوغاء شبی خون غنیم است ملک منیر سلطان را
 از خواب بیدار کرد - سلطان از سراپرده بیرون بر آمد - اسپ نوبتی
 حاضر بودند بر یک اسپ سلطان سوار شد و بر اسپ دیگر
 ملک ۲ جوان رکابدار هردو برآمده بکنار آورد و ایستادند - اول سپاه
 سلطان هوشنگ ۳ زهر دغا را بر سامت ۴ راجپوت گراسیم ولایت
 ۵ نداده ریخت که چند اول آورد و فرود آمده بود - ۶ سامت با پانصد
 راجپوت کشته گردید ۷ بعد آن بزدوگیر در آمدند مردم بسیار
 از لسكر سلطان احمدشاه شهید شدند - احمدشاه بملک جوانان
 گفت که میتوانی از فرید سلطانی و ملک مقرب خبری گرفت -
 ملک جوانان تلختم باورد و در آمد دید هردو امیر بافوج خود مسلح
 و مکمل از دیرهای خویشی بطرف دربار بادشاهی میروند -
 ملک جوانان گفت که کجا میروید شما را سلطان میطلبید ایشان گفتند
 که غنیم عالم را برهم کرده بگذار قاصد بر دی نهائیم - گفت
 سلطان تنها در کنار آورد و ایستاده انتظار شمای برد - یکمرتبه
 بسلطان برسید بعد آن بتعم سلطان کار کنید - هردو نهنگ دریای
 لشکر سلطانی قریب بهزار سوار مسلح خود را بتخدمت سلطان
 رسانند دشنامهای غلیظ بایشان داد و گفت که ما بامید هشیاری
 شما ۸ تغافل کردم - شما خود از من هم غافل تر بودید گفتند از ادب
 چنین بود - حکم شود قاداد این بدعهد یدهم - انشاء الله تعالی

الف ۱ بی نمودند

ذ ۲ خوابان

ج ۳ زهر و عار سامت

ج ۴ " راجپوت گراسیم..... آمده بود " نیست

ذ ۵ و نداده

ذ ۶ سانت

ذ ۷ بعد آن بطرف دیگر در آمدند

الف ۸ غفلت ورزیدیم

شهر اجدنگر آبادان نمود - و گرد شهر حصار مستحکم از سنگ بنا فرمود - و قرار استقرار خویشی بانجا داد - و بنشست -

در سنه احدى و ثلثین و ثمانهائتم لشکر سلطان از برای کهى بر آمده بود - پونجا راجه ایدر از کمین بر آمده بر اهل کهى زد - میر کهى هزیمت، خورد^۱ وفیل که همراه او بود پونجا اورا گرفته راهی شد - آخر الامر جماء که منتشر شده بودند - باز جمع آمده تعاقب پونجا نمودند - اتفاقاً پدره رسیدند که یکى جانبش کوهیست سر بغلک کشیده و بجانب دیگر غاریست که عمق او بتکت اثری رسیده - درمیان همین قدر راه هست که یکى سوار^۲ بدشوار امرار نماید - چون پونجا در آن تنگناى در آمد و لشکر بادشاهی از عقب رسید - فیلبان روی فیل بر گرداند و بر پونجا راند - اسب پونجا بر مید و برجست و درغار افتاد پونجا هما نجلجان بمالکان دوزخ داد - لشکر بادشاهی فیل را گرفته آمدند - اما از حال پونجا هیچ کس خبر نداشت - روز دیگر هیزم کشی سرش را بریده بر دربار آورد - سلطان تعجب میکرد - و باور نمیداشت - فرمود کسی هست که پونجا را قی شناخته باشد - شخصی از لشکر یان سلطان که چندگاه نوکر وی بود - گفت من قی شناسم - چون سرش را دید گفت آری این سر راوجی هست - حضار مجلس بنیاد سرزنش کردند که نام این کافر بچنین تعظیم قی بری - سلطان گفت هیچ نگویید او رعایت حق نمى کرده -

بیت

زخم که از خون توگوید سخن
چون نمکت خورد به بندد دهن

القصه بعد آن تانوسال سلطان بر تختگاه خود مستقر بود غیر از ضبط و ربط ولایت خویش پروای مملکت بیگانه نم کرد^۳ ضابطم لشکر و تدبیر مهالک باستصواب^۴ وزرای پیشم و امرام

الف^۱ و فیلی

د^۲ بدشواری مرور کردی - ج یکى سوار مرور نماید

ج^۳ "ضابطم لشکر..... انشاء الله تعالی" نیست

الف^۴ وزرای دیانت پیشم

جنگ قایم شد با وجود باعث تعصب منزه گشت - میگویند که درین جنگ چهار هزار مرد از سلطان هوشنگ در جنگ گاه افتادند و فیلان مهیب که از جاج نگر آورده بود هم بدست سلطان احمد شاه افتاد - سلطان مظفر و منصور عزیمت دارالملک خود نمود - تاریخ چهارم ماه جهادی لآخر سنه ست و عشرین و ثمانیتم در شهر احمد آباد تشریف قدوم ارزانی فرمود - و بعیش و عشرت شادمانی بنشست - اهل شهر تهنیت گویان و آفرین خوانان خوش وقت شدند -

نقلست که سلطان احمد شاه دو ماه پیش ازین واقع از سارنگپور بحضور قذوة المتحققین سیخ احمد کھتو نوشت بود که از روش و راه وقیع حالات چنان فهم میشود که چند گاه درین دیار توقف درکار خواهد بود - حضرت ایشان در جواب نوشتند که شما در سنه ۱ ست و عشرین و ثمانیتم بافتح و نصرت در دارالملک خویشی خواهید آمد انشاء الله و همچنین وقوع یافت - زهی زمان مبارکی نشان^۲ که بوجود با جود چنین بزرگان آراسته بود - مثل حضرت قطب الاقطاب برهان الحق و الشرع الدین^۳ سید برهان الدین و فرزند ارجمند صاحب صاحب کرامات علیهم و مظفر خوارق جلیم شاه عالم و اخوان ایشان که هر یکی قطب وقت بود معاصر ایشان بودند -

القص بعد ازان تاسم سال سلطان احمد شاه بهیج جانب^۴ دیگر نکشید هم کسی بنار و نعمت^۵ میگذراند - بعد آن در سنه تسع و عشرین و ثمانیتم لشکر بصوب ایدر کشید - راجه ایدر گریخته بکوهسار در آمد - ولایتش را نهب و تاراج نموده در سنه ثلاثین و ثمانیتم برکنار^۷ آب سابر برده گروهی از ایدر بسرحد گجرات

Ms.
829

ج	۱	"ست" نیست
الف	۲	"که بوجود با جود چنین بزرگان آراسته بود" نیست
ج	۳	"سید برهان الدین" نیست
الف	۴	لشکر نکشید
ج	۵	لشکر
الف	۶	بی گزرا نیدند
الف	۷	هانمتی که برده گروهی ایدر - نهانم بنی هرده گروهی

یافت - ضبط ضابطم برطرفی شد - ازان باز در ولایت گنجرات
شورش^۱ پیدا آمد - و فتنها سرزد - چنانچه بعد ازین در معالشی
مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی -

القصر در سنه خمس و ثلاثین و ثمانمائه خبر رسید که
سلطان فیروز بهمنی بادشاه ممالک دکن بر سر کفار بیجا نگر
لشکر کشیده بود هزیمت خورد چون میان او و سلطان احمدشاه
رابطه اخلاص و واسطه اختصاصی مربوط بود لشکر قاهره را بکومک او
تعیین کرد چون لشکر بناحیه قلعه^۲ بهانیپیر رسید - قضا را
سلطان فیروز فوت کرد - پسرش سلطان احمد بهمنی بر تخت
نشست او سوغات قیمتی را بخدمت سلطان فرستاد و لشکر سلطان
را باز گردانید -

بعد آن در سنهست و ثلاثین تا خمس و اربعین هر سال
گاهی بنهب ولایت ایدر و گاهی به تنبیه نصیرخان بن راجا حاکم
اسیر و گاهی بتادیب سلطان احمد بهمنی و گاهی بتاراج ولایت
میوار لشکر میفرستاد و گاهی خود اقدام میفرمود - مدام فتنه ملازم
رکاب ظفر انتساب بود - در مدت سلطنتش گاهی شکست روی
نمود لشکر گنجرات دایماً بر لشکر مندو و دکن و آسیر و کفار
میوار و نواحی او غالب می آمد -

در سنه خمس و اربعین و ثمانمائه در مقام شهر احمدآباد
پیکر اجل در رسید - رخت اقامتش را بسمت دارالبقا کشید -
در خطیره که میان مانکی چوک احمدآباد واقع است مدفون
گردید - رحمه الله علیه -

قطعه

شاهای فلکی از سیاست لرزید
پیش تو بطبع بندگی می ورزید
صاحب نظری کنجا است قادر نگرد
تا این هم سلطنت بدین می ارزید

الف ۱ پدید آمد

د ۲ بهاندیر - (ترجمه الف) تھانیر - ج بهامیر

صلاح اندیشم برین وجه قرار داد که از علوفات سپاهی نصف جاگیر تمنخواه نمایند و ^۱ نصف نقد بجهت آنک اگر تمام نقد مقرر نمایند علوفه نقدی برکت ندارد - سپاهی بی سامان بی باشد و در حراست ولایت بی پروائی میکند - اگر نصف جاگیر تمنخواه شود از آن محل اذکاه و هیزم و شیرو جغرات و بز تمتع بی گرفته باشد - و اگر در زراعت و عمارت بگوشد منتفع گردد و در حراست ولایت بجان و دل سعی نماید و نصف نقدماه بهاء بلا توقف و انتظار رسانند تا بجهت تحصیل آن هر جا باشد حاضر باشد - و اگر لشکری پیش آید محتاج بقرض نشود - در سفر مسافت بعیده وجه در عزیمت مسافت قریب نیز احتمال دارد که در عزیمت مسافت بعیده خرجی از جاگیر بسپاهی نرسد بواسطه مخاطره راه پس نصف علوفه از خزانه عامه میگرفته باشد تا بسبب مایحتاج لشکر در نهاند و قرض برپا نگیرد و از جانب اهل خانه اش نیز خاطر جمع باشد که از وجه جاگیر خرجی بخانه میر شد -

ضابطه ارباب التکاویل آنی تحویل داد - باید که بنده از بندها بادشاهی باشد - و مشرف اصیل بجهت آنک اگر هر دو اصیل باشند شاید همدیگر عقد دوستی منعقد سازند یا رابط خویشی پیدا کرده دست بخیانت دراز کشد و اگر هر دو بنده باشند علی هذا القیاس -

بیست

کندهم جنس باهم جنس پرواز
کبوتر با کبوتر باز باباز

و عمال پرگنات را نیز بهمین نسق متعین سازند - این ضابطه تا اخیر سلطنت سلطان مظفر ابن سلطان محمود بیگانه بحال خود بود - در زمان سلطنت سلطان بهادر چون لشکر آفاق بسیار جمع آمد وزرای کفایت شعار صحت حاصل ولایت نمودند - بعضی محال یکی بده رسیده بود و بعضی نه و هشت و هفت ازده بیست هیج محل کمی نداشت - بعد از آن تغییر و تبدیل راه

الف ^۱ نصف نقد از خزانم بدهند

معل از ^۱ دیت قصاصی اولی باشد - حکم کرد تا قاتل را در بازار بقصاص رسانده بردار آویختند - تایی روز آویزان بود روز دیگر حکم کرد تا فرود آورده دفن کردند - پس از مشاهده این سیاست از ابتداء سلطنت سلطان تا انتها از امرا و سپاه کسی مرتکب بخون ناحق نشد - گویا حضرت سیخ سعدی شیرازی قبل ازین بچندین سال از روی کشف و کرامات این ابیات در شان سلطان عادل الدهر والزمان املا فرموده -

ابیات

سرسر فرازان تاج مہان
بدوران عدلش بنازد جهان
چنان سایم گسترد ^۲ در عالمی
کہ زالی نید یشد از رستمی
درایام عدل تو ای شہریار
ندارد شکایت کسی از روزگار

نقلست کہ روزی سلطان بر منظر کوشی سلطانی نشستہ بود در جویبار سایہر کہ بتخت کوشی بادشاہی مرور دارد ^۴ دید کہ آب طغیان کردہ چیزی سیاه بر روی آب غلطیدہ فی آید - فرمود تا اورا آوردند - خمی بود کہ دران مرده را در آورده سر دادہ بودند حکم کرد تا جمیع کلان شہر را حاضر آوردند - فرمود بشناسید کہ این خم از ساخت کیست - یکی گفت کہ از من است و من بغلان مقدم موضع فلان از حوالی اجد آباد فروختہ بودم - فرمود تا اورا حاضر کردند - بعد از تحقیق و تفتیش معلوم شد کہ آن مقدم بقالی راکشتہ و در خم در آورده بآب سر دادہ بود - حکم کرد تا اورا بقصاص رساندند - ہمین نو خون ناحق در زمان سلطان اجدشاه واقع شدہ بود - بعد آن از نہیب و قہر و سطوت سلطنت سلطان کسی بر خون ناحق اقدام نکرد - این دوبیت سلمان مناسب عہد سلطان است -

الف ^۱ مال

ج ^۲ عادل و الدین و متکسمن الزمان

الف ^۳ بر

الف ^۴ " دید " نیست

تولد سلطان شب نوزدهم ماه ذی الحجه سنه ثلث و تسعين و ۱ ثمانه پايه ۲ بود - بيست سال از عمر شريف گذشت بود که بر تخت سلطنت جلوس فرمود - سی و دو سال و شش ماه و بيست و دو روز پادشاهی کرد - مدت عمر پناهجا و دو سال و چند ماه است - ميگویند که از حد بلوغ تا آخر عمر نماز صبح سلطان گاهی قضا نشده - مرید قطب المشايخ شيخ ۳ رکن الدین ۴ کان شکر چشتی نبیره حضرت شيخ فرید الدین گنج شکر ۵ بود مرقد شريف ایشان در طهر شهر پتن گجرات واقع است رحمة الله ۶ عليهم - در عدل و تقوی و سخاوت نظیری نداشته و همیشه سعی غذا بوده -

نقلست که داماد سلطان از روی تکبر جوانی و غرور خویشی سلطانی خون ناحق کرد سلطان او را بستم پیشی قاضی فرستاد قاضی ورثه مقتول را بدویست شتر ۷ دیت راضی ساختن پیشی سلطان آورد - سلطان گفت اگر چه ورثه مقتول بدیت راضی شده اند اینرا قبول نباید کرد - چرا که ازین کار منعمان اشرار نظر بکنند و قدرت خود کرده بر خون ناحق دلیری خواهند کرد - پس درین

ب ج ۱ سبع مایه

الف ۲ چنانچه ذکر او بالا گذشت

ج ۳ احمد کهنو

ج ۴ " کان شکر چشتی.....رحمة الله عليهم " نیست

ب ۵ اما ب حضرت شیخ احمد نسبت اعتقاد بیشتر است چنانچه

کلوخ استنجا ای شبی بدست حضرت شیخ داد - چون

تاریکی شب بود فرمودند صلاح الدین است که خادم

قدیم حضرت شیخ بود - گفت فی احمد - حضرت فرمود

شاه نیک بخت - سلطان پسر خود محمد را مرید

حضرت شیخ کرد و مقبره شیخ رکن الدین در شهر پتن

الف ۶ اما ب حضرت شیخ احمد نسبت اعتقاد تمام داشت

چنانکه شبی کلوخ استنجا بدست حضرت شیخ داد

چون تاریکی شب بود فرمودند صلاح الدین است او

خادم شیخ بوده گفت فی احمد - گفتند پادشاه

نیک بخت در عدل

الف ۷ " دیت " نیست

(باب نهم)

¹ ذکر جلوس سلطان محمد ابن احمد شاه
بر تخت پدر و لشکر کشیدن بچالاب ایدر

بیت

گزارش کن پیکر این پرند
گزارش چنین کرد بانقش بند

کم روز سیوم بعد از وفات سلطان احمد شاه در سنم خمس و
اربعین و ثمانیتم سلطان محمد شاه بن احمد شاه بر تخت شاهی
جلوس فرمود - بعیش و عشرت مشغول شد - پروای جها بنائی
نداشت بلی کمند حوصله او بهدارچ ² علیاء امور پادشاهی نمی
رسید لیکن زربخش بود - درین امر افراط می نمود خلق او را
سلطان محمد زربخش می گفتند - تاریخ ³ بیستم رمضان سنم تسع
و اربعین و ثمانیتم حق تعالی او را پسر مبارکی و معهود داد -
بساعت نیکی فتح خان نام نهاد -

و همدرین سال بر سر راجه ایدر لشکر کشید - او فرار نموده در
کوهستان خزید - از آنجا ایلچیان خود را بخدمت سلطان
⁴ فرستاد و استعفاء تقصیرات گذشتن نمود دختر خود را بخدمت
محمد فرستاد - سلطان محمد فریغم حسن او گردید و به شفاعت
او ایدر و ملکی ایدر را به پدرش بخشید - و از آنجا ولایت باکر
لشکر کشید - تلخت و تازاج آن ملکی نموده بسمت دارالسلطنت

ج ¹ ذکر جلوس سلطان ابن سلطان ابن سلطان احمد

شاه بر سریر مملکت ولایت گجرات

ج ² غبار

ج ³ بیست و هفتم

الف ⁴ فرستاده

منظوم

بعهدت زکس نالتم بر نتخاست
 بغیر از کمان ورنالد رواست
 کم در عهد انصاف شاه جهان
 نکر دست کس زورجز بر کمان

۱ و بتحقق پیوستم کم سلطان احمد طبع نظم هم داشت این
 بیت در مدح قطب اقطاب سید برهان الدین ابن سید محمود
 بن سید جلال^۲ المشهور بمخدوم جهانیان قدس ارواحهم کم
 معاصر سلطان بودند زاده طبع اوست -

بیت

قطب زمانم مابرهان بس است مارا
 برهان او همیشه چون نامش آشکارا

ج ۱ "و بتحقق پیوستم.....چون نامش آشکارا" نیست
 ب ۲ "المشهور" نیست

محمّد ترکی محاصره کرده بطرف موضع گوتهره من اعمال پرگنه
سانولی آمده بیمار شد - از آنجا باجدآباد تشریف آورد - تاریخی
بیستم شهر محرم سنه خمس و خمسين و ثمانیتم از دار فناپدار
بقا رحلت کرد - در حظیره مانک چوک^۱ بنجنب پدرش
دفن یافت - مدت سلطنتش نه سال و چند ماه بود - آنچم مصنف
بهادرشاهی ذکر کرده مذکور گشت -

اما آنچم مشهور و معروف است و از ثقم اهل گنجرات مسموع
شده و بمنزل خبر متواتر رسیده اینست که سلطان محمود خلجی
بادشاه ملکی مالوه در امور سلطنت و جهانبانی بنوعی که
لایق حال بادشاهان است دقیقتم فرونمیگذاشت چه در رعایت
احوال سپاهی و چه در تفقد بحال رعایا - باوجود این اوصاف معتقد
و مرید در ویشان بود هر جا که درویشی کامل و صاحب
تصرفی رسید می شنید از دور یا نزدیکی بار سال تحف و هدایا
و اظهار عقیده و اخلاص دل او را بدست می آورد - دران عصر
در اولک گنجرات مردی کامل بود موسوم بشیخ کمال^۲ المشهور
بشیخ کمال مالوا - مقبره مومی الیه عقب مسجد خداوند خان
المسمی بملکی عیلم در عیلم پور از مضافات شهر معظم اجداد
واقع است - ظاهرا سلطان محمود را بشیخ سابقا فی النجمله اشنائی
و را بطم معرفتی بود بنا بران پیوسته تحف و هدایا برای ایشان
میفرستاد و معروض میداشت که اگر از برکت توجه ایشان از
درگاه بادشاه علی الاطلاق ششمنکی ملکی گنجرات بنام من مقرر
شود - اخلاصی که نسبت بخدا دمان ایشان در دل دارد برطبق آن
خدمات فقرای خانقاه ملایکی پناه نیز بظهور آرد - فی الغور و ظیفه
خدام ایشان مقدار وظیفه مقبره حضرت شیخ احمد کهتو که^۳ سه
کرور گجراتی متعین دارد و پانصد سکه زر بوزن گران از رایج الوقت
فتوح فرستاد - و این خبر را ششخصی بعرض سلطان محمّد

ب ۱ بخت

د ۲ اجدشاهی

الف ۳ "المشهور بشیخ کمال مالوا" نیست

د الف ۴ سه کرور تذکر گجراتی بوده

خویش مرا جعت نمود و همدرین سال عارف ربانی عالم سبکدانی
قطب المشایخ و الاولیا بدر الزهاد و الاتقیاء شیخ احمد کهتو المشهور
گنج بخش ازین سرای فانی بمقام جاودنی رحلت فرمودند -
فاضلی تاریخ وصال شریف را باین^۱ نظم ادا نموده -

بیت

طاو میم علی ثمانمایت^۲
کان دال و یامن الشوال
عمره دل کانه قطب
مات یوم الخمیس قبل زوال

و تاریخ مذکور از لفظ آخر الاولیا نیز مستفاد میگردد

نقلست که در ایام احتضار شخصی را سلطان متحد بیاد
حضرت شیخ فرستاده بود آن شخص در اثناء راه بر وفات آن
بزرگوار اطلاع یافت برگشته پیشی سلطان آمد سلطان احوال
پرسید گفت "شم عالم معتمد را بقایاد" و حروف این مصراع
نیز مبین تاریخ مسطور است و حضرت شیخ نسبت ارادت
به بابا استحقاق که در قصبه کهتو آسوده اند داشت - کهتو قصبه
ایست از قصبات سرکار ناگور -

القصه بعد آن سلطان در سنه خمس و خمسین و ثمانمایت
بعزم تسخیر قلعه چانپانیر رایت افراخت رای گنگداس پسر
ترینگداس مصاف داد - هزیمت خورد بالای قلعه برآمد سلطان
متحصره کرد - هر روز جنگ و جدلی میکردند - چون کار بر اهل
قلعه تنگی پیدا کرد راجه ایلچی خود را پیشی سلطان محمود
ماند و والی فرستاد - و عرض داشت نمود که اگر سلطان وقت
بکومی من قدم رنجه فرماید - بنده بهر منزل یکی لکه تنگ از
برای اخراجات لشکر پیشکش نماید سلطان محمود بطمع خام
ملاحظه اسلام ناکرده از مقام خویش روانه شد - چون بقصبه
دهودمن اعمال گنجرات که سرحد ولایت مالوه است رسید سلطان

ج ۱ نظیر ادا نموده که از لفظ آخر اولیا مستفاد میگردد

ج ۲ "طاو میم.....مستفاد می گردد" نیست

ج ۳ ترینگداس

یکی از اکابر اسرا المسمی بسید عطاء الله که متغایب بقوام الملک بود و ^۱ سید پوره که پیشی دروازه اسرولیم آبادانست از عبارت سید مذکور است و مدفن سید هما نجاست ازین حال خبر یافت - دریافت که کار از دست بی رود - دست آن بقال گرفته بگوشه برد و دست بتغایر کرده گفت توئی که به بادشاه ما چنین راه بی نمائی و در فرار میکشائی اول کشتن تو بر ما اهم است - اه گفت میران شما بتجمیع کمالات آراسته اید - این قدر از شما متغی بنوده باشد که بادشاه شما که قری مشورت بمثل شما بهادران و دلیران کرده درین باب از من بقال خسیسی و بزدل مشورت بی نماید بجهت همین که او خریدار مشورت مردانه نیست - سید دانست که راست میگوید - دست از خنجر باز داشت و در فکر شد - بتغایرش رسید که اول امتحان شاهزاده جلال خان نمایم به بینم که او در چه مقام است در آن وقت جلال خان در قصبه ^۲ نریاد بی بود - سید شبشب خود را با آنجا رساند و در مشورت بجلال خان گفت که پدر شما تخت سلطنت را بشما ارزانی داشت میخواست که خود باحرم و خزانه در کشتی نشست شکار ماهی دریا کند - اندیشم شما چیست - اگر حق تعالی این دولت را بشما تفویض نماید با محمود خلجی که بالشکر بسیار بتخیال تسخیر ملکی گنجرات بی آید چه عمل می کنید - جلال خان گفت اگر این دولت مرا میسر شود بتغای مالک الملک عهد بندم که یا دشمن را خوار کنم یا سر خود را در سر این کار کنم - از استماع این سخن سید خوشحال شد و گفت اگر چه صاحب آنچنان که باید نیست اما صاحبزاده چنانچه شاید است - آنگاه مافی الضمیر در معرض بیان آورد و گفت که چون اعیان مملکت و ارکان دولت در یافتند که پدر شما پروای ملکی خویش ندارد و اکنون ملکی گنجرات از حیطه تصرف خاندان شما بیرون بی رود - اتفاق بر این دارند که شما را بادشاه بردارند و با محمود خلجی مقابل پیش آرند -

مصراع

تایار کرا خواهد میلیں بکم باشد

ج ^۱ "و سید پوره.....هما نجاست" نیست

ج ^۲ بریده

رساند و گفت که شیخ کمال با وجود لاف درویشی و ادعای
تجربیدی آنچنان زر دوستست که مصحف معجد را مخزن
تنگهای زر که معهود خلجی فرستاده ساخت و در آن نگاه داشت
سلطان این حال را بعد تفتیشی مطابق واقع یافت - متغیر شد
و آن دنائیر را بطریق غضب از شیخ کشیده مخزون خزینہ خود
ساخت - شیخ بواسطه نیازمندی و آشنای سابق گوشه خاطر
بسلطان معهود داشت - چون این فعل از سلطان معجد بظهور آمد
شیخ بغایت رنجید و شب و روز در درگاه حق تعالی فریاد و
شکوه از سلطان معجد میکرد - و داعی آن شد که بادشاهی ملکی
گنجرات بنام سلطان معهود مقرر رشود - بتکم حدیث نبوی
علیه الصلوٰۃ والسلام دعاء المظلوم مستجابند و لوکان فاسقاً تیر دعا
بهدفی اجابت رسید -

بیت

بترمی از آه مظلومان که هنگام دعا کردن
اجابت^۱ تا درون دل با استقبال بی آید

شیخ امارت ملکی گنجرات بنام سلطان معهود مقرر ساخت - بلکی
منشور ایالت این ممالکی از درگاه مالکی الملکی بنام سلطان معهود
درست نموده باو نوشت که حکومت ملکی گنجرات از درگاه الم بنام شما
مقرر گردید - زود بیایید و درآمدن تعطیل نه نمائید - سلطان معهود
باهشتاد هزار سوار جرار مثل بهمن و اسفند یار بعزیمت تسخیر
ولایت گنجرات متوجع شد - این خبر بسلطان معجد رسید - سلطان
معجد که از بقالی که همد و هم مشورت سلطان بود درین باب
رای طلب نمود - آن خفیف العقل گفت که سلطان بادشاه برو
بهر است حرم و خزانه را در جهازات انداخته چند روز خود را بشکار
ماهی دریا قرار دهد - غنیم مثل سنگ که بتخانہ خالی در آید سرزده
باز خواهد گشت - چون صیحت جرات سلطان بواسطه غضبی که
بر شیخ کمال رفت مبدل بضعف جبن شده بود - رایش را پسندید
و مشغول^۲ باستعداد جهازات شد و باهیچ یکی از ملازمان نیکی
اندیش و شجاعت پیشه درین باب استصواب ننمود

الف^۱ تا در دل

الف^۲ باستعداد آلات جهازات شد

(باب دهم)

۱ ذکر جلوس سلطان قطب الدین بن محمد شاه
الموسوم به جلال خان بر سر تخت و مصاف کردن
بامحمود غلجی بر گشته تخت

بیت

نویسنده این خاتمه سواد
زعفر چنین زیب کافور داد

که تاریخ یازدهم شهر محرم الحرام سنه خمس و خستین و ثانیایتم
پسر بزرگی سلطان محمد یعنی سلطان قطب الدین ^۲ بن محمد شاه
بر تخت سلطنت اجلاس یافت و بر رسم و بائین اباء اجداد خویش
^۳ سپاه را بتخلعت و انعام سرافراخت -

مولف تاریخ بهادرشاهی مینویسد که درین اثنا سلطان محمود
خلجی بادشاه مملکت مالوه بهزم تسخیر ملکی گجرات از مرکز
سلطنت خویش بتغنبید و بصوب گجرات لشکر کشید - چون
بناحبت سلطانپور رسید ملکی علاوالدین ^۴ سهراب که از طرف سلطان
قطب الدین حاکم آنجا بود دروازه قلع بر روی وی بسته بتجنگ
توپ و تفنگ پیشی آمد - تا هفت روز محاصره کشید - بعد آن
بستن مبارکی خان بن اجدادشاه عم سلطان قطب الدین که در زمان
سلطنت سلطان محمد پیشی سلطان محمود رفتن بود آمده سلطان
محمود را دید - سلطان او را بکلام متعجب سوگند داد و سوگند
بتحلیل خورد - گفت اگر علاوالدین از خداوندگار بگردد کلام متعجب

ج ۱ ذکر جلوس سلطان قطب بن سلطان محمد بن

سلطان بر سریر سلطنت گجرات مرسلع الافات

الف ۲ " بن محمد شاه " نیست

ذ ۳ سپاه و رعیت را

ب ج الف ۴ ملکی علاوالدین بن سهراب

شاهزاده قبول کرد - سید شباشب پنهانی براه دروازه میر کو
 شاهزاده را باهداباد آورد و داروی وفات در کانسهم حیات سلطان
 منجمد برینخت سلطان از عالم فانی بملکی جاودانی رحلت کرد -
 وکان ذلک فی التاریخ شهر مکرّم سنه خمس و خمسين و ثمانمائه -
 ۱ سلطان نسبت ارادت بنحضر شیخ اهد کهنو داشت چنانچه
 بالا مذکور است -

واقع پرسید گفتند زنادراران موضع برناه این کار کرده بدو رفتند - سلطان گفت که آب گنجرات اقتضای شجاعت میکند که از زنادراران این چنین عمل صادر شد -

القسم از آنجا بشهر بروده آمد - شهر مذکور را بتاراج داد - درین اثنا خبر رسید که سلطان قطب الدین بنابر بشارت پیران صاحب ولایت شهر معظم اجداد کمر همت بسته بمقام ^۱ خانپوریانکا نیز که بر گذرگاه آب ^۲ مهندری واقعست قبه بارگاه ^۳ افرخت - ^۴ امامولف مذکور به بشارت پیران ذکر نکرده - بنا بران آنچه فقیر از ثمر گنجرات استماع کرده و ^۵ در نزد اهل این دیار بمنزل خبر متواتر پیوسته تشریف نماید و آن اینست که چون بدین قدم سلطان مسعود در حدود ولایت گنجرات اهل این دیار شنیدند زلزله در نهاد ایشان افتاد - سبب قلت لشکر گنجرات و کثرت عساکر سلطان مسعود قیامت آیات پیشوایان صواب نمای و نیکی رایان عقد کشای اتفاق کردند برین که دولت سلطنت باین خاندان عالیشان موعود به قطب زمانی مسخودم جهانیان است - پس اولی آنست که اولاً درین امر خطیر تولا بتحضرت قطب العالم سپید برهان الدین نمایم که فرزند دلجمد ایشان است - ^۶ ملکی حسباً و نسباً عین مسخودم جهانیان روز دیگر سلطان قطب الدین را بتخدمت قطب اقطاب آورده در سلکی اراده در آورده حقیقت حال عرضه داشتند - که بر ضمیر منیر مخفی نبوده باشد که مسخودم خلعتی باهشتاد هزار سوار و فیالان بسیار بعزم تسخیر ملکی گنجرات قدم در سرحد نهاده و ملکی گنجرات باین سلسله از عظیم بزرگان ایشانست - امید که از توجه حضرت سر مسخودم بکفایت رسد - و این ^۷ مهم دوردراز نکشد - حضرت ایشان فرمودند که خاطر جمع

د ^۱ جانپور

ج ^۲ مندری

الف ^۳ افرخت

الف ^۴ امامولف مذکور کیفیت بشارت پیران ذکر کرده

الف ^۵ از

ب الف ^۶ بلکه

الف ^۷ بدور و دراز نکشد

خصمجان او گردد سلطان^۱ باور کرد و بسامی اورا بمندو فرستاد و ملکی را بنواخت بادوسردار نای مقدم جیش خود ساخت و را آنجا بکوچ متواتر روانه گشت -

چون بموضع^۲ سارساپالری سرکار بهروج رسید ملکی مرجان سلطانی که حوالدار قلعه بهروج بود پیغام فرستاد که چون^۳ ملکی علاوالدین شرف ملازمت دریافت بانواع اعزاز و اکرام ممتاز گردید - اگر او هم طریق اطاعت برپیماید و براه موافقت درآید - بمصوب مرادات جزیه فایز میگردد - باید که سوداگران نای که متوطن شهر بهروج اند همراه کرده بملازمت برسد -^۴ سیدی مرجان جوابهای سخت داد و استعکام قلعه نموده قدم برجاده جنگ نهاد سلطان معهود از ملکی علاوالدین پرسید که فتح قلعه بهروج در چند روز میسر شود - ملکی عرض کرد که^۵ اقل مرتبه تاشی هفت ماه متعصره باید نمود - و به هر طرف نقبها باید کند و ساباطها باید بر آورد آنزمان نیز احتمال باقیست - سلطان گفت ما میخواهیم در شش ماه تمام ملکی گنجرات در حیطه تصرف خود در آوریم -

از آنجا کوچ کرده از آب نریده عبور نموده رو بسوی بروده آورد در منزلی که از آنجا بموضع^۶ برناوه فی آیند فیل مست از افیال سلطان معهود واشده بنیاد بدستی کرد - و از لشکر بر آمده رو بصنکرا نهاد - اتفاقاً شباشب بموضع^۷ برناوه آمد - زنار داران موضع مذکور بضرب شمسیر و تیر فیل را کشته بدر رفتند - صباح که سلطان بموضع برناوه آمد دید که فیل را پاره پاره کردند - صورت

۱ د باور کرده زن و بچم اورا بمندو فرستاد

الف ۲ سارساپالری من اعمال سرکار بهروج

۳ د ملکی علاوالدین بن سهراب

ج ۴ باصفانی مصاعف الطافی بادشاهانه مخصوص کرد و چون

این نوشته بر سیدی مرجان رسید

۵ د ملکی مرجان

ج ۶ اول

د ۷ نریاد

د ۸ نریاد

والكاظمين الغيظ والعافين عن الناس عمل بايد كرد تا برجت حق
ممتاز باشند -

قطعه

چم خوش گفت فردوسی پای زاد
که رحمت بران تربت پای باد
میاوار موری که دانه کشی است
که جان دارد و جان شیرین خوش است

حضرت شاه باز پیش شیخ آمده بعد از اظهار نیاز مندی پیغام
گذاری کردند و مکرر استدعا نمودند - شیخ از طور اول تنزل
نموده زبان بنحو ابات غضب آمیز و کلمات غصه انگیز کشود
حضرت شاه حزین و غمگین بخدمت قطب اقطاب رسیده گذشتیم را
القا نمود - عرض کردند که شیخ از جانب نفسانیت بطرف انسانیت
نمی آید از آنجهت مراپیش ایشان رفتن خوش نمی آید - قطب
اقطاب فرمودند که نظر ما با سایش خلق خدا است درین امر
ملالت را بخود راه نباید داد - یکی مرتبه باز بروید و بگوئید که بنده
برهان الدین تقبیل قدم شریف بی نهایت و میگوئید که بدوستی
معجزه رسالت منت عفو این گناه بر زمر بنده نهاده از سر انتقام
در گذراند که اهل مندو مردم سخت و بی مروت اند - اهل این
دیار بابشان نمی توانند ساخت - حضرت شاه باز پیش شیخ
آمده گفت را بیان نمودند چون شیخ کمال از کمال درویشی
آگاهی نداشت ادرای عاقبت امور نتوانست کرد - ^۱ از تکرار دعوت
و کثرت ریاضت نوری بقدر روزنه خانه استعدادش تافتم بود
زاویه ادراکش ازان پرشد و بهمان قانع و خورسند بوده از تلون
معرفت اسرار الهی که ^۲ آید و لا تخصصی است خبر نداشت
ولا از تکرار استغناء قطب ربانی که هر یک بمنزل سراجاً منیرا
بود مطلع بر مال کار میشد و تابع رضای آنحضرت میگشت -

الف ^۱ از تکرار ..... "خبر نداشت والا" نیست

ج ^۲ آید

دارید حدوی و نفرقه از دل برآید^۱ - كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَتْ غَلَبَتْ
فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ^۲ واقع است - ملاذ مظلومان و معاذ مغمومان
مالک الملک است - اما باعث این آثار ربانحش خاطر درویشی
است که از ناعاقبت اندیشی پدر شما بوجود آمده - علاج این امر
نیز حسب المقدور به عرض ظهور خواهد رسید - بعد آن فرمودند
که کسی هست که پیشی حضرت شیخ کمال برود و استعذار
تقصیرات نماید تا شیخ از مقام انتقام در گذشته در محل عفو
درآید - حضار منجلی عرض کردند که از برای این کار بهتر از
شاه^۳ منجهن کسی سزاوارتر نخواهد بود حضرت ایشان فرمودند^۴ با با
شما بروید و دعاء ما بخدمت شیخ برسانید و استعفا نمایید و
بگوئید که مواخذه پدر بر پسر نمی آید كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَلَا
تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى از گذشته در گذشته بر سر عفو آیند -

مصراع

در عفو لذت نیست که در انتقام نیست

و بسطان معهود خلجی بنویسید که براه صلاح درآید و مراجعت
بملک خویشی نماید - تا خلق خدا که در قلق و اضطراب افتاده
بیماساید -

حضرت شاه عالم پیشی شیخ آمده آنچم از حضرت ققط اقطاب
شنیده بودند یکی بیان نمودند - شیخ قبول نکرد و جواب مطابق
سوال نگفت - حضرت شاه آمده صورت حال به عرض ققط اقطاب
رساندند حضرت ققط فرمودند که بابا باز بروید که این مهم از
شما میکشاید و بشیخ نیازما برسانید و بگوئید که نظر باسایش
خلق خدا باید کرد و پیشم عفو پیشی باید آورد که درین مصلحت
بندهای خدا بسیار است و درویشانرا مودای این آیت کریم

الف^۱ بمقتضای کمن.....

ب^۲ وَ اللَّهُ مَعَ الصَّادِقِينَ

ج^۳ "منجهن" نیست

الف^۴ فی الواقع از برای این کارمیان منجهلا سزاوار است پس
روی بایشان آورده فرمودند که بابا شما بروید

از و رود این کلام شینخ در غضب رفت - و گفت که این بازی طفلان نیست که هر زمان تغییر و تبدیل پذیرد و نظر بر لوح محفوظ کنید که ملک گنجرات از حیطه حکومت بادشاهان ^۱ تاکی بر آمده بنام مسعود خلجی ثبت نموده اند - دست بالا کرده از غیب کاغذ ^۲ طور شئی بدست گرفته بحضرت شاه داد که اینهم فرمان حکومت ملک گنجرات که بنام مسعود خلجی درست شده - حالا درین باب مبالغه فایده ندارد - باز گردید و صورت واقع را به پدر خود بگوئید - از استماع این جواب ری هاشمی آنحضرت بجنبید و غیرت بر بابائی شینخ کمال در کار شد - فی الحال ^۳ آن کاغذ پاره ساخت و گفت: که این نوشته در دیوان قضایی پرو انگی قطب اقطاب مثبت نیست - این زمان شینخ بر مال کار اطلاع یافت و دانست که تقدیر چنین بود - ^۴ فکسب شینخ را بیدوشی روی داد و گفت که سید زاده زور کرد بهمین گفتن جان بداد -

چون این خبر بحضرت قطب اقطاب رسید فرمود که منجهلا ^۵ ای پسر میانم که حضرت قطب شاه عالم را اکثر باین صیغه یاد میکردند سرعت نمود هنوز تسجل در کار بود - ^۶ القصه خبر ماجرا بسمع سلطان مسعود رسید لیکن از غرور کثرت لشکر و آلات جنگ مثل توب و تفنگ عبرت نگرفت - کوچ بکوچ روانه گشت - فتنه عظیم در ملک گنجرات مبعوث شد - اهل این دیار بعضی خود را بنجلا وطن قرار دادند و بعضی دل بهلای نهاده از خاتمان مایوس گشتند القصه -

۱ مذ مانی

۲ مذ طوسی

۳ الف آن کاغذ را پاره پاره ساخت

۴ مذ نخست - ج فکسب

۵ ج " ای پسر میانم.....میکردند " نیست

۶ ج ما را از روی تواضع بهر قدری سجده بایست کردن

میکردیم و به ملازمت شینخ مذکور می رفتیم تا که خود

منفعل شده بر سر عقی آمد - هر چه برو رفت هم موجب

دل آزاری او بود - از ثقات گنجرات نبسوت پیوسته ملک

بمنزل خبر متواتر رسیده که در روز سیوم از وفات

شینخ کمال حضرت شاه عالم فرمودند که بازاران نباشید

بیت

سرکشیدن با سر اهل کمال
هست ناشی ز سر نقص و بال

بدانکه اگر درین مرتبه جمعیت خاطر خلق خدا و استقرار حکومت گنجرات بر سلطان قطب الدین مقرر نمی بود - حضرت قطب اقطاب هرگز استدعاء استعفاء نمی نمود بلکه حرف عفو مذکور نمی فرمود چرا که انبیا علیهم اسلام طلب معال نکردند اولیا که متابع قدم ایشان اند نیز طالب معال نشوند - پس ^۱ استعفاء آنحضرت عرفا را کافی بود - بر فهم عاقبت امور چنانچه بر طبع ^۲ فتن ظاهر و باهر است - اما درین صورت حق بجانب شیخ کمال است و آیت کریمه انا کل شئی خلقناه بقدر مصداق این حال است - ^۳ چیزی که نداده باشند چگونه یابند و آنچه نموده باشند چه صورت بینند -

القصه شیخ ازین حال فرخنده مال غافل بوده باز آغاز جوابهای درشت نمود و گفت مدت هفت سال است که از درگاه دو التجال بعد از ^۴ ادای صلوٰه صیام استدعا نموده ملک گنجرات بنام سلطان مسعود خلجی مقرر گردانیده ام - الحال پدر شخصی که بر ما ظلم کرده باشد بر پسر او سلطنت ملک گنجرات ^۵ مسلم داشته مسعود خلجی که معجب و معتقد درویشان است اورا بی حصول مقصود گردانم نمیشود - سید زاده میان برهان الدین رادعاء مابرسالتید و بگوئید که تیر از شست رفتن را باز گردانیدن معال است حضرت شاه متبسم شده فرمودند -

بیت

اولیا راهست قربت از آله
تیر رفته باز گرداند ز راه

-
- الف ۱ "جمعیت خاطر خلق خدا" نیست
ذ ۲ استدعاء عفو
ج ۳ عارف
ج ۴ خبری
ج ۵ بعد از استدعای بسیار
ج ۶ چگونه

بیت

خدائی که بالا و پست آفرید
زبردست هر دست دست آفرید

فرمودند تاجم فیلان خاصگی سلطان را بنظر در آوردند - ازان میان
فیلکی میانم که هنوز بسرحد مستی نرسیده بود جدا کرد و دست
مبارکی خود را بر سروی کشیدند و فرمود که ای شدنی شک قصاب
را پاره کن بقدره الله تعالی و تیری بی پیکان را بکمان پیوسته
بتجانب لشکر سلطان معهود انداختند و فرمودند که این تیر
بقایم چتر معهود رسید و او را مکسور گردایند - بعد آن وداع
فرمود -

سلطان متوجه شد - چون برگذر آب مهندری بمقام
۱ خانپور بانکا نیز نزول اجلال فرمود کنگداس راجه چانپانیر که طریقی
بغی اختیار نموده سلطان معهود را دیده بود درین یورش پیشواشی
میکرد و رهبری می نمود - بسطان معهود عرض کرد که گذر خانپور را
غنیمت گرفته اگر حکم شود بگذر موضع ۲ اینتاری من اعمال پرگنه
بارا سینول گذشتم براه ۳ کبیر پنچ دراثیم - سلطان پسندید و
بصوب گذر موضع مذکور کوچ کرد - ازان منزل ملک علاوالدین بن
سهراب با امرا که رفقای او بودند گفت من سوگند خورده بودم
که از خداوند بر نگردم - خداوند من سلطان قطب الدین است - من
پیش خداوند خود میروم - شما براهی که خداوند شما را رود بروید
آنجا جدانشده آمده بهابوسی سلطان قطب الدین مشرف شد و
گفت که غنیمت راه کبیر پنچ اختیار کرده خداوند نیز عنان عزیمت
معطوف بانصوب نمایند - سلطان قطب الدین پیس از رسیدن
سلطان معهود آمده در سواد قصبه کبیر پنچ قبضه بارگاه ۴ افروخت
۵ از انطرف سلطان معهود بقصد شبخون از منزل خود زو براه آورد

ج ۱ خانپور

ج ۲ انتسیاری

ج ۳ کرتاج

الف ۴ افراخت

الف ۵ از آن طرف سلطان معهود نیز برسم گروهی آمده منزل
گرفت شب سلاخ ماه صفر سلطان معهود بقصد
شبخون

سلطان قطب‌الدین به حضرت پیر دستگیر قطب اقطاب التماس نمود که اگر درین معرکه حضرت ایشان اقدام فرمایند زهی سعادت والا باب جیو یعنی شاه عالم که سلطان ایشان را باین صیغه یاد میگرد حکم شود که برین لشکر سایه اندازی فرمایند تا بیهمن مقدم ایشان حق تعالی فتح و فیروزی روی نماید - حضرت قطب اقطاب فرمودند که قطب‌الدین مظلوم است و معهود ظالم - رعایت مظلوم از قبیل حسنات است - شما موافقت نهائید - حضرت شاه بر فاقهت قرار داده روانه شدند - در کوچ دوم از اجداباد آب کمی کرده چنانچه از برای وضو تهجد حضرت ایشان بهم نرسید - صباح آن بسلطان قطب‌الدین اعلام فرمودند که از کدورت هوای لشکر و تردد راه عباری در حضور ظهور فی‌یابد من بر خصم شما مراجعت فی‌نمایم خاطر جمع دارید که از درگاه آله فتح بنام شما مقرر و مثبت شده^۱ سلطان عرض کرد که شمشیر خاصه بمن مرحمت شود - فرمودند که شمشیر و عصا و کفش و ردا آنچه از درویشان است جان دارد - شما از بادشاهان عالیشانید - مبدا از شما نسبت بدرویشان امری ظاهر شود که لایق حال ایشان نباشد - آنزمان این شمشیر زیان دارد - سلطان در پای افتاد و گفت که من از خاکی برداشتم حضرت ایشانم و ایشان که مربی و پیرزاده من باشند از من نسبت بایشان بی ادبی چون ظاهر میشود که آن روز تیر بتقدیر آهی آمد نیست و آنچه گفته شده شدنی - سلطان را رقت روی داد - حضرت شاه شمشیر خاصگی بسلطان دادند - همدران وقت مذکور شد که سلطان معهود فیلی دارد کوه پیکر دیو هیئت غالب جنگ نام - از اجتماع آوازه دمامه روبه‌مستی فی‌آرد - دران حالت هیچ فیلی باو مقابل نمیشود و اگر احياناً شود جان بسلامت نمی‌برد تاشکمش را پاره نسازد نمی‌گذارد از آنچه‌ت اورا قصاب گویند حضرت شاه فرمودند -

ج^۱ سلطان قطب‌الدین بعرض رسانید هرگم که حضرت بانفس نفیس خود متوجه نمی‌شوند بآنجهت اطمینان خاطر این از خاکی برکشیده و بر افلاکی رسانیده درین معرکه که نشان از یوم یغرامثر حن اخیم وامم و ابیم میدهد - ج "سلطان عرض کرد" نیست

بیت

بسا قفل را کان نباشد کلید
کشایندۀ ناگه آید پدید

و سلطان قطب الدین دران معرکه با سپ پور سوار بود و چتر
سبز بر سر داشت دریا و از موج خون میزد - القصه هر دو
بادشاه در قلب گاه خود ایستاده پای جلادت افشاده داد
دلاوری میدادند - و بر روی سپاه از وعده انعام و استمالت
اکرام ابواب قهور میکشادند -

نقلست اول از طرف سلطان محمود مظفرخان حاکم ولایت
چندیوری با چندین فیل نامدار بر میسره سلطان قطب الدین
تلخت وزیر کرده بر آوردی سلطان قطب الدین آمد و دست
بتاراج کشاد حتی که خزانه سلطان قطب الدین را بر فیلهای
خود بار کردن گرفت - درین اثنا میمنه سلطان قطب الدین
میسره سلطان محمود را شکست داد و مقدمه با مقدمه در افتاد
تلقوت بقلبین رسید - فیلان سلطان قطب الدین از مقابل فیل
غالب جنگ سرها زدیدند - سلطان گفت شدنی زایش آید
تاشم قصاب پاره کند که باب جیو یعنی حضرة شاه جیو چنین
فرموده اند - همچنان کردند - شدنی دويد و بقصاب در افتاد - و
درین اثنا گروهی از مردان پیل تن و دلبران شیرافکن از
متوطنان دهوالم که آنها را دروازه میگفتند از اسب فرود آمده
قصاب را پی کردند - مثل گاو بر زمین افتاده دندان شدنی
کلیدوار در شک قصاب خزید و رودهایی را بسان پرهایی قفل
بیرون کشید - همدرین حین تیری از غیب بر قاصد چتر سلطان
محمود رسید و خارق آنحضرت که کیفیت او بالا گذشته ظاهر
کردید - یکی از فضلا علیه الرحمة این معنی را بنظم آورده و آن
اینست -

قطعه

چو بر چتر خلجی بینداخت تیر
بر آمد زجیشش هزاران نفیر
هزیمت غنیمت شمردند شان
عیان گشت تقص کمال آنزمان

رهبرش راه گم کرد - تا صبح در رنگ کاو عصار گشت - راه بجائی
 نبرد - چون رایت آفتاب از قلبگاه مشرق نمایان شد سلطان
 قطب‌الدین نیز افواج آراست و ترتیب داده بایستاد و میمنه
 را بدلاورخان سلطانی بالشکر جوار و فیلان خونخوار سپرد و میسره
 را بملک نظام مختص الملک حواله کرد و در قلب باخود خاندجهان
 و ملک منیر وزیر و متهاخان بن سلطان مظفر و ضیاءالملک و
 طوغانش کهتری المتخاطب افتخارالملک و سکندرخان^۱ خال سلطان
 محمد بن احمد شاه و ملک حلیم اعظم‌خان و قدرخان را نگاه
 داشت - و در مقدمه دلاوران جنگ دیده و مردان معرکه
 آزموده تعیین نمود - از انطرف سلطان محمود میسره را بر مقابل
 میمنه و میمنه را بر مقابل میسره و مقدمه رو بروی مقدمه
 ترتیب داده رسیده آمد -

ابیات

دو لشکر بهم چون دو دریای * ناز
 رسیدند ناگه پی کارزار
 بر آمد زهر جانبی ابر تیغ
 فرو ریخت خون همچو باران و میغ

نقلست که چون نایره جنگ * اشتعال یافت - سلطان محمود
 فیل سوار بود و چتر سیاه بر سر داشت - مثال شعله آتشی برق
 مینمود - فیل غالب جنگ را کلید و از مقدمه فوج خود داشت تا قفل
 موکب غنیم را بان فتح نماید - لیکن از این حال غافل بود که

بیت

هر عقده که بسته شد ز تقدیر
 کی فتح شود بدست تدبیر

با آن فیل را قفل مثال بر در حصار فوج خود زده بود بنخیال آنکه
 از هیچ کلید نکشاید و ازین واقع خبر نداشت -

د * افتخارخان
 ج * ناز
 ب * اشتعال

وایسی فرستادند اما از کیفیت نذر معهود هیچ نگفت حضرت
 اقطاب بشاه عالم فرمودند که بابا در باب فتوح لاردولاکد واقع است
 فرستاده سلطان قطب الدین را رد نیایستی کرد حضرت شاه از
 غایت ادب سکوت ورزیده دم نزدند اما از وقوع این واقع
 حضرت شاه از سلطان قطب الدین رنجیدند و در صفای توجه
 خاطر دریا مقاطر که نسبت به حال سلطان بود غباری روی نمود
 و اثر این غبار ساختن بسیار دارد انشاء الله تعالی بعضی ازان در
 محفلش بمعرض بیان خواهد آورد -

نقلست که چون سلطان معهود خلجی سرحد گنجرات رسید
 بعضی اهل قلم از ^۱ هنود که در نظر سلطان معهود مردود بودند
 رفتن سلطان معهود را دیدند - سلطان از ایشان تقسیم ملکی
 گنجرات طلبیده بنظر در آوردند دید که ^۲ دودانکی ولایت بنجاگیر
 سپاهی و خالصم بادشاهی تعلق دارد و یکی دانی خیرات است
 باسم ایم و غیرها میگویند این قدر خیرات تازمان سلطان
 قطب الدین بود بعد آن هر کدام در ایام سلطنت خویش
 مزید کردند سلطان معهود گفت که ملکی گنجرات بدست آوردن
 کار مشکل است که هم لشکر مرتب دارد و هم عسکر شاه
 ما احسن من قال -

بیت

مسلم بایدت گر بادشاهی
 ببايد کردن از دلها گدائی
 نگیرد آنجهان قلب مرتب
 مگر قلب ضعیف لشکر ^۳ شب
 چو میخواستی که زانسو در کنی باز
 علم بالا کنی تا عالم راز
 سپاهی جوی بی خیل و مراکب
 که بیدارند هر شب چون کواکب

الف ^۱ دو حصص
 ب ^۲ "از هنود" نیسب
 ج ^۳ تب

القصر از ضرب آن تیر قاعه چترش بشکست و ^۱دورده‌اش نگوئسار
گشت از معاینه این حال لشکر سلطان متعهد در هزیمت افتاد -

بیت

بنجان برد خود هر کسی گشت شاد
کسی از کشتن کسی نیاورد یاد

مظفرخان که باعث این فتنه بود در بند افتاد - سلطان فرموده تا سر
از تن او جدا کرده بر دروازه کبیر بنج او بختند - و این واقع روز
جمعه غره شهر صفر سنه خمس و خمسين و ثمانهايم بظهور
آمده - القصر چون سلطان متعهد تکيه بر کثرت سپاه و بسياري
آلات جنگ کرده بود مغلوب گشت و سلطان قطب الدين که
اعتماد بر قول درويشان و فاکيشان کرد و حکم ايشان را بحکم
آيتم کریم و مَارْمِيَّت اُذْرَمِيَّت و لَکِنَّ الله رمی بحق داشت عروس
ظفر بر منظر نظر و منصه بصراو جلوه گر گردید -

بیت

هر که تولا بدر حق کند
توسن افلاک شود رام او

نقلست که وقت و داع حضرت شاه فرمودند که از برای حصول
این مرام چیزی نذر کنید به ارواح انبيا عليهم اسلام سلطان گفت
به نذر کردم که بروح هر پیغمبری تنکر زر بنخدمت فرستم
تا بفقرا انفاق فرمایند حضرت شاه فرمودند بسیار است ادای آن
بدنیا داران دشوار است سلطان مبالغه کرد حضرت شاه فرمودند که
بنجای تنکر زر تنکه نقره باشد سلطان قبول کرد میگویند که بعد
فتح هفتاد هزار تنکه نقره بنخدمت فرستاد حضرت شاه فرمودند که
عدد پیغامبران زیاده بر هفتاد هزارست باز گردانیدند سلطان
تغافل کرد حضرت شاه از خزینه خود یکی لکه و بیست و چهار
هزار تنکه نقره بفقرا انفاق نمودند روزی سلطان قطب الدين
بنخدمت حضرت قطب اقطاب بعرض رساند که من هفتاد هزار
تنکه بنخدمت حضرت شاه فرستاده بوم بدرجه قبول نیفتاد

بجای رسید که میان ایشان قتال واقع شود - رانا رنجبیده ولایت خویشی رفت و بار بسبب نزاع مذکور جمعیت کرده بر سر ناگور آمد - شمس خان قلعہ ناگور را استعظام داده خود برای استمداد بملازمت سلطان قطب الدین آمد و دختر خود را بزنی سلطان داد سلطان رای ^۱ امین چدد تاک و ملکی گدائی را با مرا و سپاه بکومی اهل قلعہ ناگور فرستاد و شمس خان را در ملازمت خود نگاه داشت امراء مذکور بنواحی ناگور بارانا مصاف دادند - مسلمانان بسیار بدرجہ شہادت رسیدند و کافران بی شمار رخت اقامت بسپت جهنم کشیدند قلعہ و ظفر بجانبی مشخص نشده قایم ریختند ^۲ رانا نواحی ناگور را مع شهر تلخت و تاراج نموده برگشته بدیار خویشی رفت -

از استماع وقوع این واقعہ در سنہ ستین و ثمانیتم بقصد ^۳ انتقام تاراج نواحی ناگور سلطان بصوب ولایت رانا لشکر کشید در اثناء راه کھیتا دیورہ راجہ سروھی بشرف پای بوس مشرف شد و استغاثہ نمود کہ قلعہ ابو کہ ماوای سسکن ابوالجداد ماست رانا از ما بزور ستده - بادشاہ عالم بداد من برسد - سلطان ملکی شعبان عبادالملکی را تعیین کرد تا قلعہ ابو را از دست متعلقان را ناگرفته بکھیتا سپارد - ملکی مذکور گاهی باین نوع امور ارتکاب نموده بود - ^۴ ناسپاہیانہ در تنگنای قلب در آمده رفت - کافران سد منافذ نموده از اطراف جبال بنچنگ پیوستند - ملکی شکست خورد و مردم بسیار بکشتن داد - این واقعہ در ناحیت ^۵ کونبہل میر بسمع سلطان رسید - دران اثنا را ناگوینہا از قلعہ فرود آمده جنگ کرد ہزیمت یافتہ باز گشتہ بقلعہ برآمد - سلطان کونبہل را محاصرہ نموده و لشکر جرار بہرطرف ولایت رانا تعیین نمود تا تلخت و تاراج نمایند - میگویند در آن مرتبہ ہمرتبہ ولایت رانا تاراج یافت کہ بخانہ ہیچ ہندوی جنس مویشی

د ۱ امین چند مانی

الف ۲ رانا نواحی شہر ناگور را تلخت و تاراج نموده

الف ۳ "انتقام" نیست

ج ۴ "ناسپاہیانہ" نیست

ج ۵ کومہلنر

دعا زین به امید انم بتجایت
 که از دلها^۱ رحم بتخشند خدایت
 اگر یکدل ترا خواهد بامید
 بجام عرش برزن کوس جاوید

القصر چون سلطان قطب الدین مظفر و منصور باجنداباد آمد
 بعیش و کامرانی مشغول شد - همیشه جشن های شاهانه میکرد
 وصنعت های ملوکانه میداشت و اوقات شریف را بشرب و شراب
 و منعبت شاهد صرف میکرد - عمارات عالی بنیاد نهاد مثل حوض
 کاکریم که عظیم المثل و بی مانند است و^۲ باغ نگین و حوض
 اندونی او و منعلهای^۳ کمدلور که هر یکی یاد از ریاض بهشت و
 قصور جنت میداد - فقیر چند سال پیش ازین این همه را دیده
 بود - الحال ازان محال نشانی نمائده - مگر حوض مذکور و باغ مسطور

القصر در سنه خمس و خستین و ثمانهائتم که سلطان معجود
 خلجی بقصد تسخیر ولایت ناگور لشکر کشید و سلطان قطب الدین
 سید عطاء الله المتخاطب بقوام الملک را بالشکر قاهره بکومک
 حاکم ناگور تعیین نموده قریب بنواحی سانبهر رسیده بود که سلطان
 معجود احتراز نموده بسمت دیار خویش مراجعت کرد - قوام الملک
 نیز بصوب دیار خویش عود کرد - بعد ازان^۴ چون فیروز خان
 ابن شمس خان دندانی حاکم ناگور وفات یافت و متجاهد خان
 برادر فیروز خان شمس خان بن فیروز خان بعنف اخراج
 کرده حکومت ناگور بتصرف خویش آورد - او را بکومک خود گرفته بر سر
 ناگور آمد - متجاهد خان تاب مقاومت نداشت^۵ فرار بر قرار اختیار
 نموده پیش سلطان معجود خلجی رفت - دران وقت رانا
 بی خواست که انهدام عمارت ناگور نماید - شمس خان منع آمد کار

الف^۱ چشم - ب ج چشم

الف^۲ باغ نگین که در میان حوض نگین واقع است

د^۳ مکدیور

ب^۴ چون متجاهد خان فیروز خان ابن شمس خان را بعنف
 اخراج کرده

الف^۵ قرار بر فرار

عاقبت الامر و کلای رانا کونبها بن موکل باستان بوسی رسیده
 بعد عجز استعفا نمودند و پیشکشی بادشاهانه قبول کردند -
 وعهد بستند که من بعد متصدی مزاحمت ولایت ناگور نشوند -
 التماس آنها بدرجه قبول افتاد - سلطان بسمت دارالملک خویش
 مراجعت نموده سلطان محمود نیز رجوع بولایت خویش آورد
 چرا که رانا مثل (مند سور) و چند پرگنه دیگر که قریب سرحد
 مملکت مالوه بودند بسطان محمود داده بر گرداند -

نقلست که بعد از سه ماه باز رانا کونبها نقص عهد نموده بقصد
 تاراج ولایت ناگور متوجه شد - نیم شبی این خبر بملی شعبان
 عبادالملک وزیر ممالک رسید - ملک همانوقت بدریغانه آمد از
 سلطان خبر گرفت گفتند در خواب استراحت است - گفت بیدار
 کنید - پرستاران گفتند ما قدرت آن نداریم - ملک خود بشبستان
 در آمد و پای سلطان را زیر کرد - سلطان بیدار شد - پرسید
 کیست - گفت بنده شعبان - گفت خیر است - گفت بلی
 سلطان گفت باری بگو گفت خبر رسیده که باز کونبها لعین
 عهد شکنی کرده روی بسوی ولایت ناگور نهاد - اگر سلطان همین
 ساعت دماسه کوچ فرمایند و خود بدولت بر آمده بیرون شهر
 فرود آیند - بهاجرد استماع این خبر رانا بر میگردد و دیگر گرد این
 حوصله نمیگردد و الاکار بدور در از میکشد - آنزمان درخور آن فکر
 باید کرد - سلطان گفت من خمار دارم طاقت سواری ندارم ملک
 عرض کرد که بر پالکی سوار شوند سلطان همان ساعت دماسه کوچ
 فرمود - خود بر پالکی سوار شده بیرون شهر بجانب کونبها میر
 نزول اجلال نمود جاسوسان همانوقت صورت حال نوشتند رانا بهاجرد
 استماع برگشت و بولایت خویش رفت - بعد آن درسمه اثنی و ستنی
 و ثمانیایم سلطان قطب الدین بطرف سروهی لشکر کشید - و از
 آنجا بولایت رانا در آمده تلخت و باخت نموده مراجعت فرمود
 و در سیوم ماه رجب سنه ثلاث و ستنین و ثمانیایم پیمان عمر
 سلطان روی به پری ^۱ آورد دعوت حق لمبکی اجابت گفت و از
 این عالم رخت اقامت بر بست - مدت سلطنتی بیست سال و
 شش ماه و سیزده روز بود -

نمانده و داه و غلام چندین بدست افتاد که در شمار نیاید - کونبها عاجز شد امان خواست و خدمتی لایق قبول کرد - و رسن عهد و وثوق بر رقبه خود بست که من بعد بسمت ناگوریا بطرفی از اطراف دیار اسلام لشکر نکشد - سلطان مراجعت نموده در مرکز سلطان خوئیس تشریف ارزانی فرمود و بخششی های بادشاهانم و عیش های خسروانم اشتغال نمود -

بعد از مرور ایام ایلچیان سلطان محمود خلجی پیغام آوردند که نزاع میان اهل اسلام باعث امانی و آرام کفار نافر جام میگردد بهتر است که بمقتضای انما امو منون اخوة عقد مواخات باهمدگر بستم توجه در دفع کفار نکونسار نمایم - علی الخصوص این کافر^۱ مضر یعنی رانا سانگا کونبها که بارها از مواخات بر مسلمانان رسیده متوجه دفع او شویم - از انطرف سلطان قدم رنجه فرمایند و ازین طرف من درایم تا او را از میان بر داریم - ولایتش را بالمناصف در حیطه تصرف خویش در آریم - سلطان قبول کرد درین باب عهد و وثوق نموده در رسن احدی و ستین و ثمانیایم بر سر تاراج ولایت کوچ فرمایند و خود بدولت بر آمده بیرون شهر رانا کونبها لشکر کشید و از انطرف سلطان^۲ محمود عزیمت نموده تابقصیم^۳ مند سور آمد - سلطان قطب الدین اول قلعہ ابو را فتح کرد -^۴ بکیتاد یوزره سپرد - از آنجا بسمت^۵ کنبیل میررایت افراخت و مضافاتش را بتاراج داد - در آن وقت رانا کونبها بالای قلعہ چیتور بوده - سلطان بصوب چیتور متوجه شد رانا باچهل هزار سوار و دو بیست فیل نامدار از چیتور فرود آمد و درهای تنگ و زمین قلب گرفته بتجنگ پیوست - میگویند تا پنج روز جنگ قایم بود یک کتوز آب به پنج بهدیم فی ارزید که دوازده تنکمرادی باشد - روز پنجم لشکر اسلام غالب آمد رانا متخذول هزیمت خورده بادل پر درد و روی زرد بالای قلعہ چیتور بر آمد - سلطان چیتور را محاصره نمود -

۱ ن مضمید

۲ قطب الدین

۳ تابقصیم نادوت و باراسینور

۴ بکیتاد یو

۵ کومهنیر

رسولاباد که مکان شریف حضرت ایشان^۱ آنجا بود منزل گرفت - بقصد این که هرگاه وقت یابند زود خبر رسانند - تا فتح خان را بدست آرد - روزی رانی روپ منجری که حرم خاص سلطان بود و مرید حضرت شاه او^۲ با خدمت شاه با خواجہ سرائی بسیار فرستاد - و امر کرد - تا جسس نموده فتح خان را بدست آورده ببارد - مبالغه نمود که هرگاه بنظر افتد او را نگذارد و بر داشتیم بیارد رانی فتح خان را در خدمت حضرت شاه نشستیم یافت - دستش را گرفته کشان کرد حضرت شاه متبسم شده فرمودند که امروز شما دست فتح خان میکشید و روزی او دست شما خواهد کشید - عاقبت الامر بعد فوت سلطان قطب الدین رانی مذکور منکوح فتح خان که بعد وصول دولت بادشاهی موسوم بسلطان محمود گشت گردید و آنچه حضرت ایشان فرموده بودند همچنان دید - بجزر استماع این قول رانی دست فتح خان را گذاشت - و بتخدمت حضرت ایشان معذرت خواست و باز گردید - بسلطان گفت که هر چند کافتم او را نیافتیم -

نقلست روزی جاسوسی آمده بعرض سلطان رساند که فتح خان در فلان خانہ بتخدمت حضرت شاه^۴ نشستیم سبق میخواند سلطان براسپ بادپائی سوار شده ناختم آمد و بی محابا خواست که درخانہ درآید مقبل نام دربان مانع آمد آمد سلطان گفت که برضاء باب جیو مرا منع میکنی - چون آواز سلطان بگوش مبارکی ایشان رسید فرمودند که مقبل بگذار تا بیاید و به فتح خان گفتند که پده دوکری یعنی پنجوان ای پیری صورت فتح خان درنظر سلطان مردی ریش دار و ابرو سفید کوز پشت نمود - آن زمان فتح خان ده ساله بود باسلطان قطب الدین بریکی غالیچه نشست - سلطان بدان حنجره بهرطرف نگاه کرد و رای حضرت ایشان و آن پیر دیگر ندید - متفعل برخاست و جاسوسان را^۵ معاتب ساخت -

الف ۱ "آنجا" نیست

الف ۲ را

الف ۳ گردید گشت

ج ۴ تنها

الف ۵ ندیدند

نقلست چون سلطان قطب الدین^۱ انازالله برهانم بر تخت
سلطنت نشست قتل خان برادر علاقی سلطان را والدۀ او اسمهایبمی
مغلی^۲ گرفت پناه بهحضرت شاه عالم آورد و بوسیله خواهر خود
اسمهایبمی^۳ ترکی دختر جام جویان بادشاه ولایت سند که در عقد
نکاح آنحضرت بود - شاه بهیکن ولد ایشان است - حضرت شاه
فرمود بهخاطر جمع همخانم بهخواهر خود^۴ باشند که هیچ مضرت
بشما نخواهد رسید والدۀ فتخان باخفا و احتیاط تمام خان را
دران منزل نگاه میداشت - اما از ترس سلطان قطب الدین جان
در قالب نداشت - بعد از مرور ایام روزی سلطان قطب الدین
در حال سکر یاد فتخان کرد پرسید او کجاست - گفتند در خانه
حضرت شاه پیش خالم خود بی باشد در نظر مرحمت و عین
عطوفت آنحضرت ممتاز است - آتش حسد در جسد سلطان
مشتععل شد - عیش و طرب بقص و غضب مبدل گشت - کمر کینه
بر فنای فتخان بست - اما از این غافل که عاقبت همین امر موجب
زوال دولت و فنای بقای او خواهد بود

بیست

طمع کرده بودم که کرما خورم
که ناگه بخوردند کرما سرم

^۵ نقلست روزی بهخدمت شاه عالم پناه پیغام فرستاد و حقیقت
مکنون خاطر خویش بیرون داد و متصدی آنشد که قتل خان را
خواهی ناخواهی باید فرستاد ایشان فرمودند که از ترس جان پناه
بدرویشان آورده از درویشی مناسبت نیست که او را گرفته بشما
سپارد - شما حاکمید هر جاکم بیایید ببرید سلطان جاسوسان
گماشت و خود از شهر برآمده در محلهای^۶ کمدلور^۷ که نزدیکی

الف ۱ "انارالله برهانم" نیست

الف ۲ گریخته

الف ۳ مری دختر خام جوانان - ذ دختر جام جویان

الف ۴ باشید

الف ۵ "نقلست" نیست

الف ۶ کمدلور - ذ کهیدپور - ج ملکپور

الف ۷ "کم" نیست

قرار داده بودند - سلطان محمد از روی تحکم مرا در حباله^۱ خود در آورد - و آنچنان بود که جام جانوه بادشاه ملکی سند دو دختر داشت - بیبی^۲ مغلی و بیبی مرکی را بسطان محمد خواستگاری کرده بودند و بیبی مغلی را بحضرت شاه عالم^۳ پناه - چون سلطان محمد آوازه جمال بیبی مغلی شنید پیشوایان جام را^۴ پاره بزور پاره بزور راضی باین ساخت که بیبی مغلی را بسطان داد و بیبی مرکی را بشاه عالم پناه - چون این خبر بایشان رسید آفتوار این حقیقت را بعرض سلطان حضرت قطب اقطاب رسانیدند - آنحضرت فرمود^۵ پترتسادانصیب دهون و پنجمی یعنی فرزند نصیب شما در هر دو مقدر است - القصه چون حضرت شاه عالم پناه میلان خاطر بیبی برین وجه یافت مقول حضرت قطب اقطاب بیاد شریف ایشان آمد - بیبی را در نکاح خویش در آورد - بیبی مغلی عاشق وار و کنیزکی کردار خدمت کمر بسته شب و روز سعی حصول رضای آنحضرت می بود - و حضرت ایشان نیز بواسطه حسن سیرت و نیک صورت ایشان توجه بسیار میداشتند - اتفاقاًشبی بیبی از غایت اخلاص حاکمه خاص آنحضرت را بموی منجمد خویش رویش میداد و حضرت شاه مطلع این حال شدند عنایت بسیار و التفات بی نهایت اظهار فرمودند - گفتند که آنچنین خواهی بخواه که در رحمت حق تعالی بازست - بیبی گفت که چون درباره فتحخان التفات فرموده اند که بر تخت آبی خویش متمکن خواهد شد دران حالت اگر احیاناً ازو سوی ادبی ظاهر شود حضرت رنجش نفرمایند - مطلب من همین است - پس حضرت فرمودند که در نصیب فتحخان بادشاه گنجواب مقدر و مقرر است - عنقریب از قوت بفعل بی آید و نیز مقدر است که نسبت بمن ازو بی ادبها بظهور خواهد رسید و من برای خاطر توهم را خواهم بخشید -

الف ۱ نکاح

الف ۲ بیبی مغلی و بیبی مرکی نام بیبی مرکی را

الف ۳ "پناه" نیست

ج ۴ "پاره برور پاره بزور" نیست

الف ۵ پترتساده

نقلست از سلطان محمود که دران ایام مرا ملبوس بلباس دخترانه میداشتند که اگر ناگهان کسی به بیند نشناشد چون غلغله سعی سلطان قطب الدین در تفحص و تجسس من بمرتبئه کمال رسید من روزی بالای بالاخانم منتحی بودم دایم من بامن بود - جاسوسی این خبر را بسطان رساند - سلطان دویده آمد و بالای بالاخانم برآمد - روح دایم من پرید - این خبر بمحضرت شاه رسید - ایشان فرمودند که بای ندارد شیر را چگونه میگیرد - القصه سلطان دست مرا گرفت دایم فریاد کرد که این دختر فلان عزیز است - سلطان بندتبان من را کرد علامت دختری دید - دست من گذاشت و فرود آمد صورت حال باندیمان خود گفت - ایشان گفتند بهرحال بی بایستی فرود آوردند - سلطان باز بالاخانم برآمد - دست من گرفت ناگاه پنجم من بصورت پنجم شیردید بگذشت و گریخت - ازان روز دست ازمن بداشت و دگر قصد من نکرد -

اما آنشی^۱ نثار سلطان نسبت^۲ بشاه جهان پناه روز بروز تیزتر بی شد - لیکن اشتعال ظهور نمی یافت - درین اثنا بیبی^۳ مری زوجم حضرت شاه عالم رخت^۴ اقامت ازین جهان فانی بسرای جاودانی کشیده - شاه عالم پناه بیبی مغلی را اعلام نمود که تلخواهر شما در صدر حیات بود نسبت محرمیت بها^۵ داشتند الحال لایق آنست که شما منزل علاحدہ برای خود اختیار کنید - ازین مقولہ بیبی مغلی بعایت حزین گشت و بالام^۶ متنوع عالم شد جام فیروز که عم سویی الیها بود باوراز خویش درمیان نهاد - گفت او^۷ مادر و پدر مرا بخدمت گاری حضرت شاه

ج ۱ سید بخاری است

الف ۲ آنشی عضو سلطان

الف ۳ عالم، پناه

د ۴ مریم

الف ۵ "رخت اقامت ازین جهان فانی بسرای جاودانی کشیده شاه عالم" نیست

ب ۶ مشبوع ماتم شد

الف د ۷ داشتید

پس کوچم پیدایشد - سلطان از روی غضب شمشیر بروی انداخت -
آن مرد غایب شد شمشیر بر آئینه زانوی سلطان رسید شق کرد -
بآن زخم از عالم رفت والله اعلم بالصواب -

نقلست که درد زخم سلطان ساعت بساعت زیاده میشد
و روی بالیتام نمی آورد - روزی همچنان در دناکی از غرقه کوشکی
که برب آب جویبار سابر واقع است دید که هیزم کشی پشتوازه
هیزم بر سر گرفته بصد مشقت، از آب جوی گذشته بکنار ساحل
آمد پشتوازه را فرود آورد از کمر خود نان خشکی باکره چند از پیاز
بر آورد و بلشتهای تمام و لذت وافر خورد - در جوی درآمده آب
بغراغت در کشید بر آمد در زبر سایه دیوار بنحوب رفت - سلطان
گفت چه شود بادشاهی مرا باین هیزم کشی بدهند و - تندرستی
هیزم فروش بمن بخشند و در کار هیزم کشی مشغول دارند و
لهذا بزرگی فرموده -

بیت

چرانالد کسی از تندرستی
که ملک بیقیاس است تندرستی

اما مصنف بهادرشاهی فی آرد که سلطان را دختر^۱ شمس خان
خاتون سلطان بتکریکی شمس خان زهر داد تا امر سلطنت گنجرات
راجع به شمس خان گردد و چون سلطان بحالت نزع رسید اسراء
قطبی شمس خان را بقتل آوردند - مادر سلطان حکم کرد تا کنیزان
خاتون را پاره پاره کردند - و این نیز اثر تپچم رنجشی در ایشان
است که از دست دوست کار دشمن سرزند - برضایرالوالا بصر -
^۲ متغی نیست که میان قول مشهور که ذکر او بالا گذشت و
^۳ چنان مذکور مصنف بهادرشاهی^۴ تطبیقی ممکن هست - احتمال
دارد که بعد واقعه جراحت حادثه رسم وقوع یافته باشد والله اعلم
بالصواب -

ج ۱ شمشیر خان

الف ۲ متغی نماید

الف ۳ میان مذکور

ذ ۴ جمع

نقلست که روزی سید میوه پیش حضرت شاه آورده بودند - حضرت از روزی طیبت آن سبد را بر سر فتاح خان نهاده التفات میفرمودند - بیبی مغلی گفت که حضرت این سبد را چرا و از کجای بر سرش ^۱ نمی نهید - حضرت تبسم فرموده و تعسین نموده همچنان کردند - عاقبت نتیجهم آن ظاهر گشت که قبضه چتر او از ماهیچشم فلکی در گذشت و ^۲ دوره او آسمان وار دایتر مرکز سلطنت گشت -

القصر چون بیبی مغلی شرف فراش انحضرت دریافت سلطان قطب الدین را بسیار بد آمد - انچه در دل داشت بظهور آورد - بصراحت نزاع و شکایت شروع کرد - چنانچه روزی در کیفیت شراب سوار شد و اشارت بتاراج رسولاباد کرد - مردم جوق جوق جمع شده جانب همدگر میدیدند - اما هیچکشی اقدام نمی نمود - ازین رهگذر بیشتر در اعراض میرفت و اسپ بسرعت میراند و به تاراج رسولاباد دست و زبان میجنباند - درین اثنا بقضای الله تعالی شتر مست از پی پییداشد - سلطان شمسیر کشیده بر شتر انداخت - خطا کرد و بر زانوی سلطان خورد - سلطان از اسپ افتاد - بالای پالکی انداختم در منزل آوردند - بعد از سه روز در سنه ثلاث و ستین و ثمانمایت و دیعت حیات سپرد - خلق گفت که این شتر نبود بلکه ملک الموت بود که خود را بصورت شتر نمود - انکه عوام الناس شتر را فرشته میگویند مگر ^۳ ملخوف ازان روز است - میگویند آن سمشیر همان بود که وقت وداع بتجنگ سلطان متعهد خلجی حضرت شاه بسلطان قطب الدین داده بود - چنانچه ذکر او بالا گذشت -

بعضی قضیه وفات سلطان برنگ دیگر ذکر میکنند و آن انیست که روزی سلطان خواست که شهریت احمداباد بتحرم خود نماید - حکم کرد که ^۴ همکس از جنس ذکور از شهر بیرون آید - بعد آن بتحرم خویش کوچم بکوچم سیر می کرد - ناگاه مردی از

ذ ^۱ بنهند

ذ ^۲ روضه

ذ ^۳ مگر خود

الف ^۴ هیچ کس از جنس ذکور از خانه بیرون نیاید

بیست

علاج واقع پیش از وقوع باید کرد
دریغ سود ندارد چو رفت کار از دست

دیگر زراین واقعه که در عهد سلطان احمد نورالله برهانه ترتیب^۱ یافته بود - شروع در تفتیشی حساب آن نمود و از^۲ بائی نازی دی اتباع سلطان مظفر طلب ثراه زراین را گرفت و مخزون خزاین خود ساخت - میگویند حکم اول سلطان داؤد این بود که دانه کبوتران و روغن چراغ کم کرد -

امرا بعد از مشاهده این حال گفتند که این ذات لیاقت سلطنت گنجرات ندارد - فتحخان برادر^۳ علائی سلطان قطب الدین که ذکر او بالا گذشت بجای این نصب باید نمود که شکوه بادشاهی و فرشه نشاهی از ناصیه مبارکی او پیداست - علاالملک بن سهراب را فرستادند که بخدمت عصمت پناهی متخوم جهانیان عرف بیبی مغلی والده فتحخان صورت حال معروض داشت فتحخان را بیارد - بیبی یکمرتبه ابا نمود - ملک علاالملک عرض کرد که شایان تخت گنجرات غیر ازین ذات عالید رجات دیگری نیست - امتناع این امر ممنوع است - آخر الامر ملک^۴ علاالملک فتحخان را سوار کرده بدای پاشاهانه متوجه بهدر شد^۵ - وزرا و امرا استقبال نموده سلام پادشاهانه کردند و^۶ باسم متخودشاه موسوم ساختن لب بدعا و ثنا کشادند - میگویند چون فتحخان بمحلات بادشاهی^۷ قریب رسید آواز کوس و نفیر بگوش سلطان داؤد رسید پرسید که چه واقع است - گفتند امرا سلطنت را بفتحخان برادر سلطان قطب الدین تفویض نموده بی آرند تا بر تخت پادشاهی اجلاسی نمایند - سلطان داؤد براه دریغ که

الف ذ^۱ داخل جمع شده بود

الف^۲ بائی نازنگی - ذ از نائی بارنگی - ج بای اناری

الف^۳ برادر علاقی

ذ^۴ عمادالملک

الف^۵ اهل گنجرات بهدر محل بادشاهی را گویند

ذ^۶ باهم

الف^۷ "قریب" نیست

(بف یازدهم)

ذکر سلطان داؤد بن احمد شاه عم سلطان
قطب الدین طاب ثراه

بیت

گذارند حرف این حسب حال
زپرده چنین فی نماید خیال

که روز سیوم بعد وفات سلطان قطب الدین باتفاق وزرا و
امراء صاحب تمکین^۲ سلطان^۳ داؤد بن سلطان^۴ معهود بیست و
سیوم ماه رجب سنم مذکور بر تخت نشست - تاریخی سلیخ ماه
مذکور معزول گشت - میگویند که هنوز حکم او نفاذ نیافتم بود
فراشی را که در ایام خانی همسایه او بود بخطاب عماد الملکی امیدوار
نمود و حال آنکه عماد الملکی عمده وزراء حی و قائم بود -
همدران اثنا یکی از ارازل گفت که ترا بخطاب برهان الملکی سرفراز
میکنم و برهان الملکی امیرالامرا سلطان قطب الدین زنده و سلامت
بوده - ازان هر دو کم ظرف این حرف شهرت یافت وزراء کرام و
امراء عظام همدگر گفتند که باوجود عدم نفاذ حکم ایشان چنین
حکما میکنند - بعد وجود نفاذ^۵ خود چها که نکنند -

ذ^۱ ذکر سلطان داؤد بن احمد شاه بن سلطان بن سلطان
قطب الدین انار الله برهانم - ج ذکر سلطان معهود بن
احمد شاه که عم قطب الدین بود بر تخت سلطنت
گنجرات

ج^۲ "سلطان داؤد..... میگویند" نیست

ج^۳ داؤد شاه که یکی از اقارب سلطان قطب الدین بود
بر تخت سلطنت جلوس فرمود

الف^۴ احمد

ذ^۵ حکم

(باب دوازدهم)

ذکر جلوس سلطان محمود بیگانه بر تخت
جهان بالی و فتح کردن قلعه جولانگده
و پالهایستاید بالی

بعضی اهل گجرات تسمیه بیگانه چنین نقل میکنند که بیگانه
بزبان هندی گاوی را می گویند که شاخهای چپ و راست مثل
دو دستی که کسی به بغل گیری کشاده کند برآمده باشد - چون
بروتهای سلطان شترو دراز مثل شاخهای مذکور بود در عرف
باینچین لقب شهرت یافت و بعضی میگویند که بی بزبان^۱ هندی
دو عدد را میگویند و گنده بزبان مذکور قلعه را گویند - سلطان دو
قلعه فتح نموده بود یکی چون گنده نام دیگر جانبانیر - از آنچشم
سلطان محمود بیگانه گویند - و الله اعلم بالصواب -

بسمت

رقم سناج این صفحہ چون نگار
چنین کرد آرایشی روزگار

که^۲ سلطان دین پناه محمود شاه روز یکشنبه شهر شعبان الحکم
سنه^۳ ثلاث و ستین و ثمانمائه در شهر معظم اجداد بر تخت
سلطنت قدم نهاد و بجلوس مبارکی خویش ولایت گجرات را
زیب و زینت داد - متخفی نماند که سلطان بهترین^۴ بادشاهان
گجرات است - چه از متقدمین و چه از متاخرین و هم در کثرت
عدل و احسان و هم در اهتمام غزا و رعایت احکام اسلام و مسلمان
و هم در متانت رای چه در ایام صغر و چه در اوان کبر و هم

الف ۱ هندوان

الف ۲ سلطان محمود بیگانه

ج ۳ "ثلاث" نیست

الف ۴ سلاطین گجرات

طرف جویبار ساپهر است بر آمده گوشه گرفت - مودای کریم توتی الملک
 من تشاء و تنزع الملک ممن تشاء مشاهده خاص و عام گردید -
 مدت سلطنت سلطان داؤد ^۱ بیست هفت روز بود - نقلست که
 بعد از اعتزال سلطان داؤد در خانقاه شیخ ادهن رومی قدس سره
 در آمد و استر شاد نمود ملازم ^۲ خدمت ایشان شد - در اندکی روز
 ترقی کرد همدران ایام رخت ازین جهان فانی بر بست و بملک
 جاودانی پیوست - رحمت الله علیم -

سلطان گفت آن چیست گفتند قتل یاحبس - سلطان سکوت ورزید - چون ملک عمادالملک بد رینخانه آمد امرا ملک را گرفته طوق در گردن و زولانه^۱ برپا انداخته پانصد کسی از معتمدان خود را موکل گذاشته گفتند که بالای بام دربار که آن را بهدر گویند نگاه دارند - و خود بکام دل بنخانههای خود رفتند بعیش و عشرت مشغول شدند -

چون سفیدی روز بسیاهی شب مبدل گشت عبدالله شهنشاه فیل بخدمت سلطان عرض کرد که گرفتن ملک عمادالملک مقتضی صلاح^۲ دولت بود چرا که از وقوع این امر امرا که بامک یگانه بودند استعداد فراری نمایند - و امرا معانده حبیبخان ابن احمد شاه که عم سلطان باشد او را در خانه خود آورده نگاه داشته اند - میخواهند که بوقت فرصت باسلطان نیز عذر کنند و^۳ حبیبخان را بر تخت جادهند - انچه دانستم بمعرض عرض^۴ رساندم - دگر رایی رای سلطان است -

از استماع این مقولہ سلطان پیشی والده خویش رفتہ گفتہ را باز گفت - والده سلطان ملک عبدالله را طلبید و سوگندهای موکده داد - احوال پرسید ملک عبدالله انچه گفتہ بود باز گفت - سلطان بندگان خاص باخلاص اسمہم ملک حاجی و ملک کالو و ملک عیسن که عمده دولت خواهان بودند طلبید - درین باب مشورت نمود - آخر الامر قرار برین یافت کہ عمادالملک را خلاص کرده بر خانههای امرا جفاکیشی عذر اندیشی هلان باید کرد - یعنی امر بتاراج باید کرد بجزای عمل خویش برسند -

سلطان حکم کرد تا ملک عبدالله تمام فیلا نرا مسلح کرده بر دربار آورد - بعد آن سلطان بر آمده بر تخت نشست و بشاریالملک گفت کہ عمادالملک حرامخوار را از بندیخانه بیار کہ ما از و

الف ۱ درپا

ز ج الف ۲ دولت نہ بود

الف ۳ و امر سلطنت را بہ حبیبخان تفویض نمایند

الف ۴ رسانیدم

ز ۵ عیسنی

در درازی عمر و وفور قوت و هم در سخاوت و فتوت از عطیم
مالک الملک باوجود دولت سلطنت بادشاهی اشتباهی
وافر داشت - راتبه طعام تناول سلطان مقدار یکمن بوزن
گنجرات^۱ بوده و بعد از اکل طعام به پنج سیر برنج خشک
تخصی فی نموده و وقت خواب یکپینی سنبوسم بردست راست
پلنگ فی نهادند و یکی بدست چپ تا از هرپهلوی که بیدار فی شد
دست به سنبوسم میکرد و چندی از آن تناول فی نمود و بخواب
میرفت - شبی چند مرتبه چینی واقع میشد و صباح بگم که بر
میخواست بعد از ادای صلوٰۃ یک کانس پر از شهد مکی و یک کانس
پر از روغن زرد باصد و پنجاه کیلم سنبل تناول فی نمود و بارها
میگفت که اگر حق تعالی مسعود را دولت بادشاهی نمیداد شک
او که پر میکرد - قوت باه برترتبه داشت که هیچ زنی تاب فراش
سلطان نمی آورد - مگر حبشی زنی بود دراز و نوحاسته که بعد
از مجامعت بتکرر متعدده سلطان را تسکین از مباشرت او حاصل
میشد -

از عمر شریف سیزده سال ده مال و سه روز گذشت بود که
بر تخت سلطنت جلوس فرمود - برسم آبا و اجداد خویش سپاه را
بانعام و اکرام بنواخت - بعضی را بتخاطب مخاطب ساخت -

چون چند ماه برین گذشت چندی از امراء غلط اندیشی
اسمهم کبیرالدین سلطان المتخاطب بعهدالملک و مولانا خضر
المتخاطب بصفی الملک و چاند بن اسماعیل المتخاطب به برهان
الملک و خواجم معهد المتخاطب بتکسام الملک بملک عمادالملک وزیر
الموسوم بشعبان عنادی پیدا کرده متصدی زوال منصب و
فنائی دولت او شدند - روزی پیشی از آنکه ملک عمادالملک
بدرپختان آید آمده بسلطان عرض رسانید که عمادالملک اراده
حرام نمکی دارد - پسر خود را که شهابالدین باشد میخواهد که
بر تخت نشاند بعد آن بکند آنچه داند - ما که پرورده نمکی
این درگاه ایم چگونه^۲ اعمار نمایم درین باب فکر بر اصل باید کرد -

الف^۱ که سیر آن بوزن پانزده بلولی باشد

الف^۲ اغماض

سابهر درآمد - آنجا راجپوتی که برادرش را عضدالملک کشته بود سر از تن او جدا کرده بخدمت سلطان آورد - بدروازه شهر آویزان کردند و برهان الملک مرد جسمیم بود نتوانست گریخت - آن روی آب سابهر بطرف سرکهپیچ درجای که الحال فتحپور آباد است اسپ را سرداده درکنجی نشست بود - خواجہ سرای سلطانی زیارت قطب المشایخ شیخ احمد کہتو کرده بطرف شهر بی آمد او را شناخت - گرفته بخدمت سلطان آورد - سلطان حکم کرد تا او را تم پای فیل انداختند - و مولانا خضر صفی الملک را گرفته بدیو فرستادند کہ آنجا معبوس دارند چون او فی النجمل بمملک شعبان رابطہ داشت ملکی مذکور کنائس را طلبیده از دیو طلبید و وظیفہ تعیین کرد -

سن مبارکی سلطان دران ایام قریب بنچہارہ سالگی رسیده بود کہ چنین تہور نمود و برای پیرانہ کار فرمودہ اعدا را بمالکی عدم فرستاد - و داد بدخواہان داد - بعد ازان ^۱ تازیست حکم سلطان چنان نافذ بود کہ ہیچکس مجال عدول نداشت -

القصر چون اہل بغی راہ عدم پیمودند ملکی حاجی را بخطاب عضدالملک مخاطب کرد عارضی ممالکی ساخت و ملکی بہاولالدین را بخطاب ^۲ اختیارالملک و ^۳ ملکی طوغان را بفرحتالملک و ملکی عیسن را بخطاب نظامالملک سرفراز نمود و ملکی سعد را خطاب برهان الملک مرحمت شد و ملکی کالو را خطاب ^۴ اعتمادالملک عنایت کرد و ملکی سارنگ را بہمخلص الملک و بعد از مرورایام ملکی مذکور بخطاب قوام الملک ممتاز کشت - پنبچاہ دو بندہ را خطاب داد و منصب افزود و پرگنات ^۵ مقرر کرد - در اندکی مدت لشکر بسیار دو برابر لشکر سلطان قطب الدین جمع شد - و مرصہ گجرات را رونق بہار پدید آمد - بمرتبہ کہ لایقی ^۶ رات ولا اذن

الف ^۱ از انقراض

الف ^۲ نظام الملک

الف ^۳ "ملکی طوغان را بفرحت الملک و ملکی عیسن را بخطاب

نظام الملک سرفراز نمود" نیست

الف ج ^۴ عہادالملک

الف ^۵ پرگنات در جاگیر ایشان مقرر کرد

الف ^۶ لایق ردت

داعها داریم تا او را بسزای رسانم که عبرت دیگران شود - ملک شرفالملک رفت موکلان امرا انقیاد حکم سلطان نکردند - شرفالملک بر گشته آمد - صورت حال باز نمود - سلطان خود اقدام فرموده بالای برج بهدر آمده اظهار غضب نمود و باواز بلند فرمود که شعبان را بپارند - چون آواز سلطان بگوش موکلان رسیده چاره نماند - ملک را از بندیخانه بر آورده آوردند - سلطان گفت بالا بیارید تا این حرام نمک را به پرسم که از غضب پادشاهان نه ترسیده چرا چنین اندیشیده بود - چون بالا آوردند حکم کرد تا زولانه از پای ملک بر آوردند موکلان چون این حال مشاهده کردند بعضی گریخته پیدای امرا رفتند و بعضی دست بسته ایستادند و عرض کردند که ما بنده سلطنتیم بر حکم سلطان ملک را قید کرد بودیم - الحال بر حکم سلطان گذاشتیم درین امر گناه مانیمست - سلطان آنها را دلاسا کرد -

چون صبح شد سلطان بالائی بهدر آمده نشست این خبر با امرا رسید - امرا بالشکر خویشی مسلح و مکمل شده متوجه دربار شدند - دران زمان از اصیل و بنده همگی سیصد نفر در خدمت سلطان حاضر بود - از انجمله بعضی گفتند که براه درینچ که بتجانب جوی ساجره است باید بدر رفت و خود را بجای ۱ رساندند و از آنجا لشکر جمع کرده بازی آیم - سلطان استقامت ورزید و برگفته ۲ همتان گوش نگرد - چون امرا قریب دربار رسیدند ملک شعبان و ملک حلجی و ملک کالو گفتند که حکم شود تا فیل بانان یکبارگی فیلانرا بر سر این حرام نمکان برانند همین زمان خواهند گریخت - سلطان حکم کرد تا پانصد شصت فیل یکبارگی حمله کردند - جمعیت ایشان پریشان شد و امرا رو بگریز نهادند - سپاهیان ایشان سلاح از بر خود وا کرده در خاتهای خود خزیدند - و امرا گریخته از شهر بر آمده هر طرف آواره شدند -

حسام الملک رو بسوی شهر پتن نهاد که برادر او رکن الدین میر کوی شهر مذکور بود - کبیر الدین عضد الملک در کانتھ آب

و معتقد این طائفه شریف بود - هر سال بهر کدام وزای وظیفه باب فتوح مفتوح میداشت - چه جای آنکه کسی متعرض وظیفه مقررۀ ایشان گردد - و سراهای عالی و روابطی متعالیه از برای انبای سبیل بنیاد نهاده بود و مدارس بهشت آئین و مساجد مانند خلد برین ساخته و جهت فراغت کاسب آنکه سلطان مظهر کمال عدل و نهایت انصاف بود - هیچ آفریده مجال تعدی نداشت که بر دیگری نماید - یا یعنف پیس آید و رود این بیت لائق شان^۱ سلطان -

بیت

چنان بدور تو افتاد رسم دست انداز
که باز کسی نتوانست بر کبوتر زد

وضیع و شریف گنجرات متفق اند که مثل سلطان مسعود بیگانه بادشاهی از بادشاهان گنجرات نگذشته که در مدت بقای سلطنت او در ملک گنجرات^۲ خلاف داد و عدل و امنی و آبادانی امری بظهور نه آمده مثل قلعہ جونگده و ولایت سورته و^۳ قلعہ چانپانیر و اطرافش فتح نموده - و مراسم کفر ازان دیار نابود ساخته^۴ بشعار اسلام پرداخته - تا قیام قیامت هر کس که دران ملک از اسلامیان سرزند^۵ بمقتضای من سن سنتم خسنتم فلم اجرها و اجر من عمل بهاد فترنام اعمال او مثبت و مقرر میگردد - اگرچه سلطان بهادر نیمیره او در جهانگیری زیاده از سلطان مسعود است - اما اینچنین دستگاه جهانگیری نداشت - و سلطان مسعود در هر دو امر بی نظیر بود -

بیت

جوان و جوان باخت روشن ضمیر
بدولت جوان و بتدبیر پیر

الف ۱ سلطان است

الف ۲ "خلاف داد" نیست

الف ۳ "قلعہ" نیست

الف ۴ "بشعار اسلام پرداخته" نیست

الف ۵ بمقتضای حدیث نبوی

سمعت سپاه خوشحال و تمام رعیت فارغ‌البال و درویشان
 به جمعیت خاطر در ذکر حق مشغول و بازرگان از معاملت سودا
 و سود خود^۱ مبرور ولایت پر از امن و امان و^۲ طریق خالی از
 خطر زنان -

بیست

طشت زرینی تنم خورق برد از شرق بغرب
 بس که از خوف شب اطراف جهان بیمخطر است

هیچکس بهیچ وجه از روزگار شکایت نداشت بنحکم کل خرب
 بمالدیم فرحون^۳ بودند -

قرار داد سلطان این بود که از اسرا و سپاهی هرکس که بدرجه
 شهادت میرسید یا باجل خود میبرد جاگیر او برپسارش مقرر
 میفرمود - اگر پسر نمی بود نصف جاگیر بدخترش میداد - و اگر
 دختر هم نمی بود بمتعلقان او وجه کفای متعین میکرد -
 تا شکایت از روزگار نداشتن باشد - میگویند روزی شخصی بعرض
 سلطان رساند که پسر فلان امیر مرحوم قابل دولت نیست
 سلطان گفت دولت او را خود قابل بسازد - بعد ازان کسی هرگز
 ازین مقوله حرف نزد و سبب آسائش رعایا آنکه تغیر جایگز از
 جاگیردار بی ظلم و تعدی او ممکن نبود و دستور العمل که قرار
 یافت بود ازان^۴ تجاوز تفاوت نمی نمود -

و لهذا در زمان سلطان متجود شهید انارالله برهان بعضی
 وزرای کفایت پیشه که صحت حاصل ولایت نمودند - تاده
 چند تفاوت حاصل ظاهر میشد از دوچند سه چند خود هیچ
 قرین کمی نداشت - و آسایش سوداگران رهگذار بود که جریان
 طرق درکمال امن و امانی بود - در تمام قلم رو سلطان وجود درد
 و قطع طریق موجود نبود - و^۵ باعث جمعیت ایم آنکه سلطان مرید

الف ج^۱ سبور

ج^۲ طویف

الف^۳ "بودند" نیست

الف^۴ تجاوز و تفاوت

الف^۵ باعث رفاهیت

آفتاب فتح را هر دم طلوعی میدهد
 در کلاه خسروی رخسارم سیمایتو
 جلوه گاه طایر اقبال گردد هر کجا
 سایه اندازد همای چتر گردون سایتو
 در رسوم شرع و حکمت با هزاران اختلاف
 نکتم هرگز نشد فوت ازل دانا یتو
 آنچم اسکندر طلب کرد و ندادش روزگار
 جرعه بود از زلال جام عمر افزا یتو

الی آخره ازین فال ارکان دولت و اعیان مملکت خوشحال
 شده زبان بدعا و ثنائی سلطان بمضمون ابیات بوستان کشودند -

ابیات

نگهدار یارب بغضل خودش
 به پرهیز ز آسیب چشم بدش
 خدایا در آفاق نای کنش
 بتوفیق طاعت گرامی کنش
 مقیمش^۱ در انصاف و تقوی بدار
 مرادش بدنیا و عقبی بر آر
 غم از دشمن ناپسندت مباد
 زدوران گیمتی گزندت مباد

همدران اثنا دبیر سلطان متحد برخاست و مجلس را بالقای
 این عزل مسرور ساخت -

عزل

ای دررخ تو پیمدا انوار بادشاهی
 در فطرت تو پنهان صد حکمت الهی
 کلکی تو باری الله بر ملک دین کشاده
 صد چشم آب حیوان از قطره نیاهی

سبکتان الله زمان ^۱ سلطان چه زمانه شریف بود که دران زمان
تخت خراسان ^۲ بنور وجود بلجود سلطان حسین مرزا آراسته بود
و مسند و وزارتش بمقدم وزیر بی نظیر میر علیشیر و مسند ملاشی
و اشعار دلرباشی بمحضرت حقایق پناهی معارف دستگاهی مولانا
جانی و سریر دہلی بعظمت و جلال ^۳ سلطان سکندر بن بہلول
لودی و امور وزارتش بضیاء فکر و رای میان بہوہ ^۴ لوهانی کہ
در حدت فکر و ضوعت رای معجز نمای بود - و بساط مندو
بارایشی بود و بخششی سلطان غیاث الدین ابن معہود خداجی -
و مقر دکن بمحکومت سلطان معہود بہمنی - و متعل وزارتش
بتخادم اصحاب اطیوب متخترع بدیع الاسلوب دستور ملکی نشان
خواجہ جهان - میتوان گفت کہ روح سلطان معہود غازی بعد از
چندین سال بر روح سلطان معہود پیگرہ تجلی کردہ بود کہ ہم
افعال و اعمال سلطنت مشابہت و مضارعت بآن شہر یار غزوت
آثار داشت -

بیت

عجب عہدی ہم در کامرانی
بہر خانہ نشاط و ^۵ شادمانی

نقلست کہ روز جلوس سلطان خداوند خان عرف ملکی ^۶ عیلم
کہ بسطان معہد نسبت دامادی داشت مردی فضیلت شعار و
بلاغت آثار بود دیوان خواجہ حافظ علیہ الرحمۃ والغفران بدست
سلطان داد قافال حسب حال افتتاح نمایند چون سلطان فتح
نمود این غزل از پردہ غیب رخ نمود -

ابیات

ای قہای بادشاہی راست برلاشی تو
تاج شاہی رافروغ از لولوء لالای تو

-
الف	۱	سلطان مذکور
الف	۲	بر جلوس وجود
الف	۳	سکندر بن لودی
الف	۴	نوحانی - ذ بہلول خان - ج موهانی
ج	۵	زندگانی
ج	۶	حلیم

حرسها الله تعالی عن الافات واقع است از توجه و سعی آنسلطان عالیشان است - هرکس از رعایا که در اراضی خود ^۱ عرس نهال فی نمود او را برعایت نهال میفرمود - از آنجهت رعیت به باغ سازی و نهال پردازی هر سال بیشتر از پیشتر سعی فی ^۲ نمود و میگویند که بر سر راهی یا بر درکلبه گدائی میدید که بینوائی نهال نیم یا بر بایمپیل نشانده آنجا عنان کشیده توقف میفرمود نشاننده را طلبیده تلافی فی نمود و فی پرسید که آب از کجا فی دهی اگر او میگفت که از دور فی آریم و ازین رهگذر مشقت داریم قریب ^۳ آن چاه بنا میفرمود و اسداد خرج فی نمود و فی فرمود که اگر نهال متعدده فی نشانی انعام متعدده فی ستانی - باغ فردوس که طولی پنج کوه و عرضی یکی کرده باشد بنا فرموده آن سلطان عاقبت معهود است - و باغ شعبان که رشی باغات چنانست ترتیب یافته زمان آن سلطان جهانست - و همچنین در شهر و قصبات و قریات اگر دکانی خالی یا خانم افتاده بنظر سریشی فی در آمد از مقدمان و متصدیان سبب ویرایش فی پرسید - آنچه در کار بوجود آورده معهود میفرمود - تمام بلاد گجرات حکم و من دخل کان آمنا داشت - بر مساحت هیچ دلی آثار عمار نمی نمود از که تا ممتنع و فرحنا فی بودند -

بیت

۴ بعهدش زکس نالنه بر نخواست
بغیر از کمان ورنه نالنه رواست
که در عهد انصاف شاه جهان
نکر دست کسی زور جز بر کمان

نقلست که در اواخر عمر اکثر اوقات سلطان معهود بطاعت و عبادت مصروف بود و اوزار از ادعیه حصن الحصین که مرشد اهل

-
- ب ^۱ عرس
الف ^۲ نمودند
الف ^۳ حفره
الف ^۴ " بعهدش زکس..... زور جز بر کمان " نیست -
ج " بعهدش..... رواست " نیست

براهرمن نثا بد انوار اسم اعظم
 ۱ ملک آن تست خاتم فرمای هر چه خواهی
 در حسمت سلیمان هر کس که شکی نماید
 بر عقل و دانش او خندند مرغ و ماهی
 ای منصر تو مخلوق از کبریای عزت
 وای دولت تو ایمن از صدمت تباهی
 گر پر تو ز تیغت برکان معدن افتد
 یا قوت سرخ رو را بخشند رنگ کاهی
 عمریست پادشاهان کز قی تهیست جام
 اینکی ز بنده دعوی و ز محتسب گواهی

میگویند محتسب نیز دران مجلس حاضر بود در وقت تلفظ
 محتسب بدست اشاره بسوی او کرد اهل طبع که دران مجلس
 حاضر بودند علی الخصوص خداوند خان و پسر او این لطیف را
 پسندیده بسیار تکیسین نمودند و هر کدام زر معتدبه با خلعت
 فلخره صلح عطا فرمودند -

میگویند درایام سلطنت سلطان هرگز علم قیمت نشده - هم
 چیز ارزان بود بهرتبه که بعد آن اهل گنجرات * آن ارزانی
 ندیدند و هرگز فوج سلطان مثل افواج چنگزخان مغل شکست
 نخورده همیشه فتکهای تازه و نصرت های بی اندازه روی
 میداد - حکم کرده بود که هیچکس از لشکریان من قرض بر بانگیرد
 خزانچی علاحدہ مقرر کرده بود که از سپاهی هر کس که بقرض
 حاجت داشت باید بداد و بدهد و بوعده بگیرد از انجهت رباخواران
 حال سگ داشتند - بلی ایشان را از سگ کمتری انگاشتند
 میفرمود اگر مسلمانان قرض بر بخورند از دست ایشان غذا چگونه
 آید از برکت حسن نیت و خلوص عمل او حق تعالی همیشه
 شکر در رکاب و نصرت هم عنان میداشت -

و کثرت اشجار میوه دار از انبه و تار و کهرنی و نالیر و جانبو
 و گولر و پیپل و مهوه و بر و آنوله و غیره که از عرصه گنجرات

الف ۱ ملک آن تست و خاتم
 الف ۲ آن ارزانی در هیچ زمان ندیدند :

متعاقب سلطان پیاده روانه شد - تا باستانه شیخ رسیدند سلطان بیرون ایستاد امین الملک با خدمت شیخ اندرون رفته خبر کرد شیخ طلبید سلطان در آمده بعد ادای سلام مصافحه کرد - شیخ بر چهارپائی کهنه نشستم بود - اشارت اجلاس نمود - سلطان بجانب پائینی آمده نشست - بعد از زمانی گفت که التماس دارم و امیدوارم که جواب آن عبارت قریب الفهم^۱ تعبیر فرمایند - شیخ گفتند بگویند سلطان گفت که بسمع این فقیر چنین رسیده * که توجه ایشان سرگشتگان وادی ضلالت را بمقام هدایت میرساند - اگر فی الواقع چنین است برای خدا کشف اینمعنی فرمایند - شیخ گفتند آری اگر دردمندی^۲ پستمندی نماید درد دلش ابواب سرایت میکشاید - سلطان سر بر قدم شیخ نهاد و گفت ازان در مندان یکی محمود ست - شیخ از برای خدا علاجی نماید که محمود از تشویشی ظلمت نفسانی بر آید و بی سستی قدم دل راه پیماید - شیخ گفت شما چتر اسارت بر سر دارید و بار ایالت بر نوش مالک این راه را اول قطع تعلقات بی باید تا کام بی اشکل کشاید چنانچه بزرگی گفت -

بیت

تا قطع تعلقات حاصل نکنی
خود را بجانب دوست و اصل نکنی

شرایط این راه عیانست چه حاجت بشرح و بیانست - سلطان گفت در حقی توجه ملازمت مرا این نیت دست داده که اگر از خدمت شیخ شرف قبول یابم روی از مسند سلطنت بر تارم اکنون از پادشاهی گذشتم و از صمیم دل احرام ملازمت بستم - از این سخن شیخ خوشوقت شد و فرمود که اگر پادشاه^۳ بر عدل مصر باشد پادشاهی او را ضرر ندارد -

بیت

شاه راه بود از طاعت^۴ سی ساله و زهد
قدر یکساعت عمری که درو داد کند

-
- الف ۱ تقریر
ج ۲ متمندی
ز ۳ بعدالت باشد
ز ۴ صد ساله وزهد
* [که توجه ایشان.....] در نسختم پونم نیست
از نسختم الف شامل کرده آمد

یقین است و متمسک متقی میخواند رقیق القلب بود گریم
 بسیار میکرد - روزی ملک سارنگ عرف قوام الملکی که سارنگ پور
 بیرون حصار شهر معظم اهداباد واقع است ^۱ بنا کرده اوست عرض
 کرد که باوجود وصول دولت بادشاهی و حصول مرام سهندشاهی
 باعث گریم کیست - و جهت زاری چیست - فرمود که ای
 بیعتل چه گویم مربی ام شاه عالم درحق من میفرموده که عاقبت
 معبود منجود خواهد بود - هر چندی شتاییم آن نسبت در خود
 نمی یابیم جویبار ^۲ عمر هر دم پیوستی نماید و رفته باز نمی آید -
 از آنجهت اشک از چشمی باز و دل پر حسرت دارم - افسوس
 که قدر ولی نعمت چون توانستم ندانستم و چون دانستم نتوانستم
 نقلیست که عاقبت الامر سلطان بصحبت شیخ سراج که
 مکمل وقت بود پیوست و از برکت تربیتش ازین حسرت
 و حیرانی ^۳ رست - شیخ سراج نام درویشی بوده از خلفای شیخ علی
 خطیب - ^۴ و او خرقة خلافت از حضرت قطب اقطاب برهان الحق
 والشرع والدین داشت - مکمل وقت بود - و گم شدگان وادی
 ضلالت را بمنزل هدایت میرساند و طالبان کعبه و سال را از
 مهالکی بوادی معروقی میرهاند - سالکان مسالکی سلوکی از اقصای
 جهان بخند متشی می آمدند و از برکت تلقین و ارشاد او بمشهد
 عین الیقین شهود می یافتند - و این معنی شهرت عظیم داشت -
 روزی سلطان از امین الملکی که از امراء مقرب سلطان بود ^۵ مرید
 و معتقد شیخ بود احوال شیخ استفسار فرمود امین الملکی بعضی
 سخنان منقبت شیخ باز نمود - سلطان را ادعیه ملاقات در دل
 متمکن شد بامین الملکی فرمود که امشب بعد از صلوات عشا تنها
 بر در درینچم که جانب جویبار سابهرا واقع است بی آشی که
 بتوکاری دارم - امین الملکی همچنان کرد - سلطان تنها نیمچم
 شمشیر بدست گرفته بیرون آمد - و بامین الملکی گفت که
 باستانه شیخ دلالت نمای - امین الملکی قدم در پیش نهاد و

الف ^۱ آباد کرده اوست

الف ^۲ عمرم

ج ^۳ و

الف ^۴ که

الف ^۵ و مرید و معتقد شیخ از احوال شیخ

بیت^۱

در مساجد و خانقاه و منکرا ب
بدگوئی او دعای اصحاب

شیخ بی تکلف و تراد چند روز ملازمت سلطان نمود - بعد آن به امین الملک گفت که بمسلطان عرض کن که من مردی پیرم و منزلم بعید واقع شده از آمد و رفت کوفت بی کشم اگر تنسان خانم قریب متعین شود تا هم وقت در خدمت باشم - سلطان قریب بشیستان خود جای متعین ساخت - شیخ در اینجا قیام نموده و از اعیار اخفا فرموده در ارشاد سلطان مشغول گشت - در ایام معدود نسیم گلشن فیض الهی بمشام حائش رمید و غنچه دلش رخت بشگفتگی کشید - بعد آن شیخ از سلطان آزادی طلبید و رخت اقامت را بدستور سابق در زاویه خود کشید و گفت سلطان بعد ازین میل بملاقات من نمایند و اگر ضروری پیشی آید به پیغام و مراسله استکشافی فرمایند زهی درویش سلطان و زهی سلطان درویشی رحمت الله علیهما - شعر خاقانی شاهده این حال است -

بیت

پس از سی سال شد تحقیق اینمعنی بخاقانی
که سلطانیست درویشی و درویشیش سلطانی

^۲ سلطان مرید خدمت شیخ رحمت الله ابن شیخ عزیز الله متوکل صدیقی بوده - مقبره ایشان در مقام شیخ پور معروف و مشهورست و پوره مذکور آبادان کرده ایشانست از مضافات شهر معظم اهداباد -

میگویند اگر چه سلطان تحصیل فنون عالم رسمی نداشت اما از صاحبیت علما و مصاحبت فضلا حفظ مسایل دینی و ادبیات شعر او نقل مشایخ و اخبار تاریخ بنوعی مستحضر داشت که غیر از علما حضار مجلس میداندستند که سلطان عالم و فقیه است چرا که از قوت طبع و زکاوت فهم نکتههای دقیق القا مینمود -

ج ^۱ "بیت" نیست

ج ^۲ "سلطان مرید ..... اهداباد" نیست

حاجت بکلاه تری داشتنت نیست
درویشی صفت باش و کلاه تتری دار

بعد ازان فرمود الحال مراجعت نمایند فردا آنچم گفتم
فرستم قبول فرمایند و راه چون و چرانه پیمایند سلطان
برخاستم بمنزل آمد - علی الصباح امین الملکی را بنخدمت شیخ
فرستاد گفت که آنچم شیخ فرمایند لفظ بالافظ بی کم و زیاده
آمده باز نماید - امین الملکی بنخدمت شیخ آمد - شیخ فرمود
امین الملکی سلطانرا مردی خوب و فقیر دوست یافتم خاطر من
ماثل صحبت سلطان شده میباشد و مهم که خود را بنوکری سلطان
قرار دهم - برو اراده مرا بعرض سلطان برسان - اگر بدرجه قبول
افتد بمن خدمتی متعین کند تا مشغول بان باشم - امین الملکی
گفت نسبت اعتقادی که سلطان بنخدمت ایشان دارد فوق
ازا نیست که بتخاطر شریف رسیده نوکری چه درکار ست هرچه
فرمایند منت میدارد - شیخ فرمود همچنین است اما در نوکری
منفعت بسیارست - امین الملکی برخاست متر در و حیران که من
پیش سلطان تعریف شیخ بنهتجی دیگر کرده بودم اهل این چه سخنانست
که از جانب شیخ بسطان بگویم - و نتیجت این چه جویم - اما چون
از جانب سلطان در پیغام گذاری موکد راست براست بود و بی کم
کاست آنچم از شیخ شنیده بود آمده بنخدمت سلطان باز نمود -
سلطان گفت قبول کردم اما از شیخ استفسار نماید که کدام منصب
اختیار دارند - امین الملکی پیغام سلطان رساند - شیخ گفت من
در فن حساب خوب میزسم و ناایان صاحب و قوف دارم
منصب استیفاء مهالی را بمن مفوض دارند - سلطان قبول کرد
صبح آن شیخ شمشیر در کمر بست و اسب طلبیده سوار شده
بنخدمت سلطان رفت و خلعت^۱ مستوفی گری پوشیده بتخان
خویش مراجعت کرد - اهل شهر که شیخ را بمرتبش قطبی و غوثی
خیال میکردند از مشاهده این حال بد اعتقاد شدند و سخت
گفتن آغاز کردند - و همدگر میگفتند که دیدید این شیخ مکار
چه کرده زهد چندین ساله را سوخته و چشم برمال اعمال دوخته -
دین را بدینا فروخته ریاضتش متعص برای آن بود که
سلطانرا معتقد سازد - و دین را بدینا در باز اهل شریکی قلم
از شیخ منکر گشتند و طریق غیبت و شکایت پیشی گرفتند -

القصر در سمن اربع و ستین و ثمانهای سلطان بدولت و اقبال بطرف قصبه کپرینج بهزیمت شکار بر آمد در ناحیت آن عرض لشکر گرفت و فاتحه خواند و گفت انشاء الله تعالی سال آینده سعی در آبادانی شهر نو نمایم - چون وقت قراة فاتحه روی سلطان بسمت ولایت سورتهم بود - دانیان روزگار قیاس برین کردند که سلطان اراده فتح قلعه گرنار دارد - القصر از مقام کبیر پننج مراجعت نموده باجداباد تشریف آورد - باز در سمن خمس و ستین و ثمانهای بطرف کپرینج نهضت فرمود شکار کنان تا بسرحد مندو رسید و از اینجا مراجعت نموده بشهر معظم اجداباد آمد و بضبط و ربط ولایت خویش پرداخت - باز در سمن ست و ستین و ثمانهای از اجداباد کوچ فرمود و بر لب آب کهاری نزول نمود در آن مقام صکیف نظام شاه بن همایون بادشاه دکن رسید بمضمون آنکه سلطان معهود خلجی از تکریکی نظام الملک غوری که در عهد همایون شاه گریخته باو پیوسته بود بالشکر انبوه بولایت دکن در آمده دست بتاراج کشاده از آن سبب اینجانب نیز از شهر بدر چهل گروه پیشی رفته بر سر کهات مقابل نمود - چشم انتظار براه امداد سلطانی دارد رجا که سمند عزیمت را در مراحل پیمائی بهر چه تمامتر در شتاب آوردند تا موجب امتنان مستمندان گردد -

سلطان عالیشان بمنجرد رسیدن کتابت بطرف دکن عزیمت فرمود بکوچ متواتر بولایت ندریار رسید - درین منزل باز کتابت نظام شاه آمد بمضمون آنکه چون سلطان معهود در جنگ عجلت نمود ازینجانب در تردد تقصیر نرفته چنانکه لشکر اورا هزیمت داده پنجاه فیل از آنها جدا کرده بدست آورده بود - ^۱ آخر الامر لشکر دکن مشغول باولچم شد درین حین سلطان معهود با دوازده هزار سوار از کمپنی کاه برآمد در آن وقت پیش اینجانب از سپاهی معدودی پیشی نمودند باوجود آن در جنگ و جدل تقصیر نرفت - آخر الامر سکندر خان مرا از جنگگاه بر آورده در شهر بدر آورد سلطان معهود خلجی شهر بدر را محاصره دارد اکنون غیر از امداد

ج ^۱ اطمینان

ب ^۲ "آخر الامر لشکر.....تقصیر نرفت" نیست

و چنانچه ابن افرس مترجم کتاب شفا نکتتم چند ازان سلطان باصفا در ترجم ذکر کرده از انجمله یکی اینست که بعبارت عین مکتوب میگردد -

در خبرست و دعای^۱ صبی قطع علیه الصلوة آن یقطع الله^۲ اثره فاقعد - دعا کرد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم بر کودکی که نماز او علیه السلام را برید که خدای تعالی اثر او را^۳ برد - پس او جا مانده شد - قدم بهشی نمیگشید - بعضی این روایت را ضعیف میدانند و بعضی موضوعی پندارند چه مرور صبی پیش مصطفی نماز نمی شکند - مصطفی صلی الله علیه و سلم بر غیر مکلف چگونه دعای بد کنند و روایت کرده اند که زید ابن عمر این^۴ مدعو که نام او یزید بن مهران بود در بتوی جامانده دید^۵ برین روایت این حدیث صحیح مینماید - پس جواب آن فی باید سلطان اعظم ملجا آل آدم فرمود که این دعا بامر خدایتعالی صاور گشت چنانچه حضرت خضر علیه السلام کشتی را شکست و غلافی را کشت -

^۶ مثنوی

گر خضر در بحر کشتی را شکست
صد درست در شکست خضر هست

بادشاه اهل اسلام نصرالله تعالی علی الدوام در متغفل علما جوابی فرمود که هم علما را صورت شفا روی نمود این حدیث در شفا مسطور است مترجمش ابن افرس از علما مشهور است -

ج^۱ معنی را

ج^۲ حسی - ب حبی

ج^۳ ابره - ب اثر او چنان کرد که او برجا مانده شد

ج^۴ نیز دلش او جا مانده شد قدم نمیگشید

ج^۵ صبی

ج^۶ یدعو

ب^۷ و ازو کیفیت حال پرسید او گفت مرا دعوت رسول صلی الله علیه و سلم رسید در حال کار گذشتم بر من دعا بد کرد جا مانده گشتم برین روایت

ب^۸ "مثنوی" نیست

بولايت خود نهاد - نظام شاه ايلچيان خود را بخدمت سلطان فرستاد و دقيقاً در اداي شکر گذاري فرو نگذاشت و استدعای مراجعت نمود - سلطان از اینجا بدارالملک خویش متوجه شد -

بعد آن در سنه سبع و ستين و ثمانهايم سلطان محمود خلجی بانود هزار سوار روی بدکهن نهاد و نا دولتآباد ولايت را تاراج داد باز نظام شاه استدعای کومى نمود - سلطان عزيمت فرموده تا ندر بار رسیده بود که سلطان محمود خلجی از استماع مقدم سلطان براهى که پيش ازین مراجعت نموده بهمان راه باز گشت و بولايت خویش رفت - سلطان بدارالملک خود آمد - از اینجا بسطان محمود نوشت که بهر مرتبه مرتکب بازار دیار اسلام شدن نه طريق نیکم دانست - باید که من بعد چنین خیال محال بخاطر خود راه ندهند و الا هرگاه ارتکات عزيمت دکهن مینمایند اینجا نب را متوجه مندو دانند پیشتر اختیار باقیست - ازان باز سلطان محمود خلجی از نهب ولايت دکهن دست کشید -

بعد آن در سنه ثمان و ستين و ثمانهايم سلطان به نیت غزا مسلحاً بسیار از آهن کتیل یعنی جوهردار از ولايت قلنگامه طلبید و در سنه تسع و ستين و ثمانهايم سلطان بطرف کوه بارور لشکر کشید و فتح آن قلعه نمود و بدارالملک خویش باز گشت -

بعد آن در سنه سبعين و ثمانهايم جهت شکار بطرف احمد نگر متوجه شد - و در راه بهاوالملک بن الغنغان عرف علاوالدين بن سهراب آدم سلاحدار سلطان را بناحق کشته گریخته متخفی شد - ملک حاجی عمادالملک و ملک کالو عضدالملک را حکم شد که بروید هر جا که رفته باشد گرفته بیايد - ملک کالو و ملک حاجی تفحص نموده بهاوالملک را پیدا کردند و دو نفر لشکریان او را از روی مکر و فریب برین راضی کردند که پيش سلطان اقرار کنند که این گناه از ما واقع شده و بهاوالملک بيمگناه است - نهايتى سلطان شها را بند خواهد فرمود - بعد از چند روز بنابر التماس مخلصى خواهد کرد آن دو خون گرفته نامراد از ساده دلی پيش سلطان آمده اقرار کردند - سلطان همان وقت فرمود تا گردن زدند

¹ ن بطرف کوه بارور - ج بطرف کوه مارو - ب کوه بارو

سلطان رفع این گرانی نخواهد شد - امید بزودی مثل طلوع
آفتاب بیکی نگاه سر مستمندان سایه انداز شوند تا ظلمت نفسانی
خصم از احاطه مخلصان حالی برطرف گردد -

سلطان کوچ فرمود چون سلطان معجود خلجی شنید که سلطان
معجود بادشاه گنجرات با لشکر بسیار بر آمده براه برهان پور
بکومی نظام شاه فی آید محاصره شهر بدر را گذاشته براه گوندوانم
روی بولایت خود نهاده - دران حین راجم گوندوانم که همراه او
بود گفت که این راه کم آبست و جنگلهای بیشمار و تنگی بسیار
دارد - سلطان معجود خلجی از ملاحظه سلطان معجود گنجراتی
همان راه اختیار کرد - و بکوچ متواتر روانه گشت دو منزل راه یکی
منزل میکرد میگویند دز منزلی رسید که هوا سظم و آبی شش
هزار کس طعم شغال و کرگی شدند - چون در گوهسار گوندوانم در
آمد تنگیهایش آمد - گوندوانم از هر طرف در آمده بنگاهش را تاراج
کردن گرفتند - بصد هلاکت و فلاکت ازان گوهسار بر آمده بسرحد
ولایت خود رسید - بعد آن راجم گوندوانم را گرفتم کشت هرچند
او میگفت که من حقیقت راه پیشی ازین بعرض رسانیده بودم
فایده نکرد -

القصر چون سلطان معجود بقصبه^۱ تهانیر که از مضافات
برهانپور ست رسید عرض^۲ لشکر خود دید از روات ثقات
مروست که در عهد هیچ بادشاه گنجرات چنین لشکر مسلح و
مکمل و انبوه نبود بلکه دران وقت هیچ بادشاه اطراف اینقدر
لشکر بهیچ طرف نکشیده بود - هفتاد و سه امرا نامدار همراه
داشت تمام ملکی گنجرات تذخواه علوفه سپاه بود - در خالص سلطان
تا چهار سال یکی موضع نبود خرج خاصه را از خزانه عامره که از
بادشاهان سلف مانده بود متعین داشت -

نقلست که درین چهار سال^۳ ثلاثین خزانه بتخریجات^۴ بیوتات
و الغامات صرف شده بود - القصر چون سلطان معجود خلجی رو

د^۱ تهانیر - ج تهانیر
ج^۲ "لشکر خود.....چنین" نیست
ج^۳ دوثلث
ب^۴ بیونایت

(باب شانزدهم)

کیفیت عزیمت سلطان بتناصت ولایت گرنار و مراجعت نمودن
بعد لهب ازان دیار و لشکر فرستادن بدیگر بار و چتر و زرائع
رسیدن از راجه مندلیک عمده کفار و باز عزم مصمم
فرمودن سلطان بفتح آن حصار و ظفر یافتن
بتائید ملک چهار و مسلمان شدن رای مذکور
از تکلیف سلطان غزوه شعار

ناقدان اخبار و ناقدان آثار چنین روایت کنند که در عصر
سلطان محمود بیگره راومندلیک راجه گرنار و جونا گده بغایت
سرکشی مینمود و از بادشاه گنجرات هیچ ملاحظه نداشت و
برخود غالب نمی انگاشت - بسبب آنکه مثل قلعه گرنار که
سر بغلی کشید و کمند اندیشم هیچ بادشاه گنجرات بکنکره
تستخیرش نرسیده مع قلعه جونا گده دیوار حصار او مثل بند
سکندرست مللا و ملجای او بوده و مثل ولایت سورتم در تحت
تصرف خود داشت چه ولایتی که گویا دست فلک زیده خلاصه ملک
مالوه و خاندیس و گنجرات را انتخاب کرده برای نمود اهل عالم
متجلی ساختن یا صراف قدرت عیار هر سه دیار را بر معیار سواد
ارضش از برای امتحان کشیده یکی عیار بنادری او بر هم فایق
آمده چه آنچه از جنس غلات و اثمار درین هر سه دیار
نشو و نهادارد و از ولایت سورتم نیز باری آرد و متاع بنادری خود
از بنادر سورتم دران مهال میبرد - سبتخان الله الحال همان سورتم
است که از اجتماع کم عیاری خریداران نادیده از راه بر میگرددند
و از شنیدن تلبیس مشتیریان دل سردند موطن² بوم مسکان
ره زنان جلوه گاه متمردان و مفسدان و دیارش اکثر ویران و در

بعد از چند روز حقیقت حال معلوم شد - سلطان گفت که این دو مکار بد کردار دو مسلمانرا بنالحق کشتن دادند - الحال اگر در قصاص آنها اینهارا نه کسَم فردای قیامت بتخدای رب العزّة چه جواب گویم - سلطان حکم کرد تا اینچنین دو امیر عمده دولت را در یکزمان بقصاص رسانیدند - باز هرگز در عهد سلطان خون ناحق بوقوع نیامد - ملکی بهاوالدین اختیارالملکی را بتخطاب عمادالملکی مخاطب ساخت و بمنصب وزارت سرفراز کرد -

بعد آن در سنه احدى و سبعین و ثمانهائیم بر کفار قلعه گرنار عزیمت فرمود -

ابیسات

بر آمد ز درگاه شه بانگی کوس
سم مر کبان شد ز سرخای پوس

بغرم سفر خسرو تاج دار
روان گشت براسپ دولت سوار

علمهای دولت بر آمد براوج
زمین شد ز لشکر چو دریا بموج

دلبران بر اسپان تازی نژاد
سلح پوش چون کوه بر پشت باز

بدین داب شاه سکندر جناب
همین رفت بالشکر بی حساب

پی قوت و نصرت شرع و دین
کمر بست بر ^۱خیل کافر بکین

بکوچ پیای شه ^۲دین پناه
همین شد بتائید لطف آله

بوقت مبارکی زمان سعید
بگرنار سلطان اعظم رسید

یکی قلعه سر برزده بر سپهر
شده اوج او منزل ماه مهر

گذشتم زنه قلعه نیل رنگ
زدی پاسباننش زحل را بسنگ

سوادش ز شب بود تاریکی تر
ره او زمو بود بار یکی تر

اگر برج چرخست ثابت چهار
توان برج را بچشم ثابت شمار

دیارش هم مظلومان و فقیران مسافرانیش از قسم جوگیان و
و تاجرانیش باد فروشان دزد نشان عاملانیش مغضوب الم اند - و
جاگیردارانش معذب درگاه سپاهیانش بر کشتی متزلزل بر بندی
نشسته و ایمنش بر اسناد بی مکامل دل بسته - باعث این
حال و موجب این ملال بی استقلال حکام است که در یکی سال
چند کس صاحب آن صوبه و حاکم آن مقام ایرادشعر ذیل درین
محل مناسب این ایام است -

ابیات

چنانکه بود ز پیرار^۱ پارسال بتر
بود مشقت امسال صد برابر پار
مهم سال دگر گزیدین نسق گذرد
درین دیار نماند ز آبی دیار

اما بهر حال درین مکالم سکوت اولی قال گنجای ندارد و قیل
سفاهت باری آرد

بیت

مالکی بملکی خویشی تصرف نمی کند
سعدی توکیستی که غم ملکی او خوری

القصر فرقچهیان ولایت سورتهم دایما تلخت و باخت اطراف
بلاد گنجرات و دزدانیش در پیشم دزدی مصری بودند - پیشی ازین
سلطان احمد بانی شهر اهداباد بقصد تسخیر ولایت سورتهم و فتح قلاع
او عزیمت نموده بود - چون حصول مقصود از دست قصد متعذر دید
تلخت و باخت کرده بر گشت - ازین جهت سلطان شب و روز
دغدغه فتح قلع گرنار و حصار جوناگده و تسخیر ولایت سورتهم
در دل داشت - اما از استعظام قلاع او و کثرت آذوق متامل
و متعطل فی بود -

آخر الامر در سنه احدی و سبعین و ثمانمیه بعد از استتخاره
بدفع کفار قلعهم گرنار سواری فرمود چنانچه شاعر گوید -

نمیداند - در میان قلعہ دوچاه واقعست - اسم یکی نوکهن و اسم دیگری انکولیم و دو دریای واقعست اسم یکی اری و اسم دیگری چری -

و راجہ این زمین راو مندلیکی نام داشت - در تاریخ ہنود مرقومست کہ یکہزار و نہصد سال گذشتہ کہ آبا واجداد اوتا را مندلیکی پشت بہ پشت راج کردہ اند - یعنی حکومت و درینمدت یکمرتبہ در زمان سلطان محمد بن تغلق بادشاہ دہلی فوج سلطان مذکور فتح قلعہ نمودہ بود و مرتبہ دیگر اجدشاہ بن محمدشاہ بادشاہ گجرات - ہر مرتبہ ہندوان زور آوردہ از دست گماشتہای ایشان گرفتند -

نقلست کہ چون سلطان محمود عزیمت فتح قلعہ گہنال و جواناگدہ نمود باخترانچی حکم کرد کہ پنجاہ کروڑ زر نقد کہ جنسی او را برای طلا نباشد ہمراہ گیرد و بقور بیگی حکم کرد کہ یکہزار و ہفتصد قبضہ شمشیر مصری و دیلمانی و مغربی و خراسانی کہ قبضہ ہر کدام بشش سیر طلا بوزن گجرات تاچہار سیر برآمدہ باشد و سہ ہزار و ہشتصد قبضہ شمشیر اجدابادی کہ قبضہ ہر کدام از نقرہ باشد بوزن مختلف کہ اعلا پنجاہ سیر و ادنی چہار سیر و یکہزار و ہفتصد خنجر و چدہر کہ قبضہ ہر کدام سہ سیری و دو نیم سیری از طلا ہمراہ گیرد و باختر بیگی حکم کرد کہ دو ہزار اسپ تازی و ترکی درین یوریش ہمراہ باشد -

القصر چون سلطان محاصرہ قلعہ جونہ گدہ نمود - کفار نواحی راہ و زاد خود را در درہ مہابل کہ بغایت جای قلبست آنجا بردہ خود را بمردن قرار دادند - کہ ہریکی اینجا بر سرماقی آیدما کشتہ میشویم - روزی تغلق خان شاہزادہ اولکٹہ سند بعرض سلطان رسانید کہ میگویند کہ مہابل جایشست بسیار قلب و ہرگز لشکر بانجا نرفتہ و فتح نکردہ - سلطان گفت انشاء اللہ تعالی من فتح میکنم - روزی سلطان بجمعیت شکار سوار شد روی بسوی درہ مہابل کرد - ہندوان چون جمعیت کردیدند غلفت ورزیدند و دانستند کہ اینجام بر سر مانعخواہد آمد ناگہان سلطان بر سر آنها رسید کفار باندی جنگ گریختہ در جنگل درآمدند چون لشکر خبر یافت کہ سلطان بچنگ پیوستہ خود را متعاقب رسانیدند اسپانرا

بدانکه هر سه جانب کوه ۱ گرنار ۲ کوهی مدور واقع شده اما
جانب شمال متصلست بکوه ۳ گرنار و جانب جنوب اندکی فاصله
دارد و در راه او مسافت دوازده کروه دارد و در میان آن
جنگلیست مشبکی که راه اسپ دران ممنوعست و غارهای
فراوان دارد غیر از وحوش و طیور درانجا جنس آدمی نمی باشد
مگر چاه کفره که آنها را کهانت گویند که اینها نیز در سیرت
بو وحوش میمانند گریخته دران جنگل و غارهای درایند و در میان
آن جنگل درختها نادر بسیار که کس نام و نشان آنها نمیداند
مخصوص بهمین ارض اند و دران کوه درخت میوه دار مثل انبه
و کهرنی و جانبو و گولر و انبلی و آمل و امثال آن بسیار اند
و قریب دامن کوه گرنال مغرب رویه مفاصله سه چهار تیر انداز
تلی واقع شده است از سنگ یک لبخت و بالای آن قلعه ساخته
اند - موسوم بچونم گده که دیوار حصار او بسد شکندر میماند و سور
او مشتملست بدروازه یکی رو بجانب غرب دارد و یکی بجانب
شرق و دروازه مغرب دروازه دیگر در پیشی دارد شمال رویه که
وقت درآمدن ازین دروازه گذشت بدروازه قبله رویه می درایند -

و وجه تسمیه چونم گده بعضی اهل سورتهم چنین نقل میکنند
که در زمان سابق دارالقرار راجه ملک سورتهم موضع ۴ نبتلی که از
چونم گده پنج کروه مغرب رویه واقعست بوده مابین نبتلی و
چونم گده جنگلی بوده که نه اسپ آنجا میتوانست رفت و نه آدم
چند پشت آن راجه گذشت بود که آنجا حکومت میکرد - روزی
همزم کشی بصد حیل و مشقت دران جنگل در آمد رفت رفت
بجای رسید که دیوار سنگ پست با دروازه بنظرش در آمد بر
گشت و آمده کیفیتش را بر راجه معلوم کرد - راجه حکم کرد تا جنگل
را بریدند - در میان آن قلعه ظاهر گشت - راجه از معمران آن
دیوار و از مورخان بلاغت آثار زمان عمارت و اسم عامر او استفسار
نمود - هم بنادانی اعتراف نمودند - از آنروز باز این قلعه را چونم گده
گفتند یعنی قلعه کهنه که کسی وقت آغاز عمارت و اسم عامر او

- ج ۱ گرنال
ج ۲ "کوهی مدور" نیست
ج ۳ گرنال
ج ۴ نبتلی

چند گاه سلطان بتصمیم عزیمت فتح قلعہ گرنار روی توجہ بسوی ولایت سورتہ آورد و بکوچ متواتر روانہ گشت - از استماع این خبر راومندلیکی بی طلب و پیغام در ملازمت سلطان آمد و عرض کرد کہ ہر خدمت و خدمتی کہ سلطان فرماید بندہ منت بجان خود نہادہ قبول نماید بی اصدار جریمہ در استیصال مطیع خود چراباید کوشید - سلطان گفت کدام جریمہ برابر کفر باشد اگر امان میخواہی کلمہ توحید بگو و از سر صدق مسلمان شو تا ولایت ترا بامزید اقطاع دیگر بر تو مسلم دارم والا دمار از روزگارت بی بر آرم - چون راومندلیکی دید کہ حال اینست شبشب گریختہ بقلعہ رفت نامدتی کہ او را در ملازمت سلطان بودہ و کلای او آذوق بسیار جع آورده قلعہ گرنار و قلعہ جونہ گدہ را مضبوط کردند -

روزی کہ سلطان بدامن کوه رسید کفار مثل مور و ملغ از قلعہ و کوه فرود آمدہ بانجنگ پیوستند - بعد از جدال بسیار رو بہزیمت نہادہ خود را بالای قلعہ گرنال کشیدند - تا دوروز بہمین طرز جنگ قایم داشتند روز سیوم سلطان بذات خود متوجہ جنگ شدہ - از صبح تا شام کافران رد و بدل شمشیر و برچہ کردند - چون سپاہ بادشاہی زور آورد گریختہ بالای قلعہ گرنال بر آمدند - سلطان مورچلہا بسپاہ بخشہ کرد ہر امیربرا بجای متعین ساختہ قلعہ جونہ گدہ را محاصرہ نمود - کفار ہر روز بطرفی بر آمدہ جنگ میکردند روزی در مورچل عالمخان فاروقی کہ یکی از اسرای نافی بود الحال سرای او در شہر اجداباد مشہورست فدای در آمدہ عالمخانرا شہید کردہ بدر رفت -

سلطان در اہتمام ہوشیاری مبالغہ فرمود ہندوان عاجز آمدند -
 ۱ بیسل نام بقال و زیر راومندلیکی با اہل قلعہ مشاورت نمود کہ اینمہرتبہ سلطان متعہود بی فتح قلعہ از سر کوه ما نخواہد گذشت پس ما را از بودن جونہ گدہ بالای قلعہ گرنال مستحکم شدن^۲ او لیتو کہ او ازین مضبوط ترست و آذوق بسیار دارد - اہل قلعہ امتثال

ذ ۱ تنہل - ج بلی

ب ۲ اولی است

بیرون دره گذاشته پیاده در آمدند زه و زاد اکثر هندو بدست اهل لشکر اسیر شد سلطان مظفر و منصور بطرف بارگاه مراجعت فرموده و اهتمام تمام در باب محاصره نمود -

میگویند که در چهار روز ایام محاصره پنج کروزر و اسپان و شمشیرها و خنجرها و جدهرها هم بسپاه بخشید بجهت انکم تخریب در فتح قلعہ نمایند و سستی و کاهلی جایز ندارند و افواج قاهره بهر طرف ولایت سورتیه فرستاد که تاخت و تاراج نمایند - چون غنیمت بی اندازه بدست سپاه افتاد راو مندلیکی وکلای خود را فرستاده غنجر و نیاز مندی نمود - سلطان مصلحت درین دید که امسال فتح قلعہ موقوف باشد مراجعت نموده بدارالملکی خویش تشریف فرمود -

درسنامه اثنی و سبعین و ثمانیایم بسمع مبارکی رسید که راو مندلیکی وقتی پرستشی بتخانم سوار میشود چترزه کرده و زراین مرصع قیمتی پوشیده فی براید - سلطانرا غیرت بادشاهی در جنبش آورد چهل هزار سوار و فیل بسیار تعیین نمود و حکم کرد که چتر و زراین را ازو بستانند و الا ولایتش را نهیب و تاراج نمایند - چون رای مندلیکی این خبر شنید همان زمان چتر و زراین را مع خدمتی لایق بنخدمت سلطان فرستاد - لشکر مراجعت نموده پیاپوی سلطان مشرف شد - سلطان آنرا این^۱ را بکلاوتان بخشید -

بعد آن درسنامه ثلاث و سبعین و ثمانیایم خبر رسید که سلطان معهود خلجی وفات یافت پسر کلان او سلطان غیاث الدین بر تخت نشست - بعضی امرا عرض کردند که بعد وفات شهنشاه دین پناه احمدشاه سلطان معهود خلجی بجهت تسخیر ولایت گنجرات اقدام نموده بود الحال اگر سلطان عزم تسخیر ولایت مالوه نمایند باسهل و جوه دست فی آید - سلطان گفت که این از مسلمانی بسیار بعید است که طمع ولایت برادر مسلمان کند چه درحیات او و چه درمات او -

بعد آن درسنامه اربع و سبعین و ثمانیایم باز سلطان لشکر بصوب سورتیه فرستاد تاراج و نهیب نموده مراجعت کرد - بعد از

ابیات

بپچهر آفتاب و بتن گلبنی
بعقل خرد مند بازی کنی
بخون عزیزان فرو برده چنگ
سر انگشتها کرده عناب رنگ

روزی راو مندلیکی آفتاب چالش را بدید و بصدجان عاشق و
و گرفتارش گردید عاقبت الامر بپچهر دست سعی او بدامن
وصالش رسید و بجانب فراشش کشید این قباحث را شوهر
او شنید -

بیت

گرفت آتشی خشم دروی عظیم
سرش خواست کردن چو جوزا و نیم

اما چون شمشیر قدرتش بر فرق عزت و شوکت رای کارگر نمی
آمد اندیشیده ارگ نفاق را بدست حیل بر بیخ دولت رای نهاد
و آنچنان بود که بعد از اظهار چاپلوسی و دلسوزی عرض کرد که
آذوق قلاع رو بکهنکی آورده ضایع میشود اگر حکم شود فرود آورده
بجای او آذوق ثوابار کنم حل و عقد مهمات رای و ابستم برای
او بود گفت چرانه - او شروع در هبوط آذوق نمود و پنهانی کسی
بخدمت سلطان فرستاده عرض داشت نمود که درین وقت سلطان
عزم فتح نمایند این عقد باسانی میکشاید - سلطان خوشحال شده
همانزمان بسمت جونه گده و گرنال و کوچ متواتر روانه گشت
بجنگ و جدل هردو قلع را بدست آورد و الله اعلم بحقیقت
الحال -

و بعضی سبب انقیاد اسلام راو مندلیکی را چنین ذکر میکنند
که چون راو مندلیکی از قلع فرود آمده ملازمت سلطان نمود
سلطان او را همراه باهدایاد آورد - روزی بطرف رسولاباد که متوطن و
مرقد حضرت شاه عالم پناه است عبور نموده دید که پیشی دربار
ایشان اسپ و فیل و آدم بسیار اجتماع دارند پرسید که این
خاتم از کدام امیرست - مردم گفتند که در بار حضرت شاه عالم پناه
است - پرسید که نوکر کیستند و قولا بکم دارند - گفتند که ایشان

رای او نمودند اینچنینا با خدمت سلطان فرستاده عرض کردند که اگر سلطان عالم بجان بخشی دل ما را بدست آرد و باهل و عیال و مال ما متعرض نشود ماز و زاد خود گرفته از قلعہ بیرون برآیم و قلعہ را تسلیم بندگان حضرت نمایم - سلطان گفت خوش باشد - ایشان رز و زاد خود را گرفته متوجه بالای قلعہ گرنال شدند اینخبر بسلطان رسید سلطان حکم بتاراج کرد - لشکر دوید تا کمرکوه رفت بچنگ پیوست آنروز جعی از مسلمانان بدرجتم شهادت رسیدند و بسیاری از هندوان را بچهنم فرستادند - هندوان اهل و عیال خود را بالای قلعہ گرنال رساندند ^۱ قلعہ چونم گده فتح شد -

اما از قلعہ گرنال هر روز بر آمده بچنگ و جدل قیام مینمودند بعد مدت مدید چون آن اذوق کمی کرد بعضی تمام دهرم دوار طلبیدند یعنی التماس جان بخشی نمودند - سلطان بشرط اسلام راو بذل مقصود ایشان فرمود - راو مندلیکی از قلعہ گرنال فرود آمده بزمین بوسی مشرف شد و ^۲ کلید قلعہ به بندگان گذراند و کان ذلک فی سنه سبع و سبعین و ثمانماید - سلطان کلمه توحید عرض نمود اوفی الحال بر زبان راند و خود را از آتش غضب سلطان که مانند آتش دوزخ بود رهاوند - بعد ازان راو گفت که پیشی ازین از ملاقات شاه شمشاددین بخاری که در ناحیت قصبه او نه آسوده اند دل من رجوع بتصدیق اسلام آورده بود - الحال از توجه سلطان بشرف اقرار باللسان نیز مشرف شدم - اما میگویند هرگاه کوه گرنال و سلطنت خویش یاد میکرد زار زار میگریست آنچه مضاف بهادرشاهی ذکر کرده اینست -

اما از ثنقات گنجرات سبب توجه سلطان دومرتبه اخیر برای فتح قلعہ گرنال و چونم گده مسموع برنگ دیگر شده و آن اینست ^۳ موهنی نام که دران عصر درحسن و جمال عدیم المثال و شهره آفاق بود -

ب ^۱ "قلعہ چونم گده فتح شد" نیست

ج ^۲ "و کلید قلعہ..... و ثمانماید" نیست

ب ^۳ که نیل بقال وزیر راؤ مندلیکی که حل و عقد دولت راؤ در دست او بوده از راو برگشت سبب آنکه بقال مذکور زنی صاحب جمال داشت -

ز فتح چنان قلعه نامدار
شد آواره در عرصه هر دیار
در قلعه کفر برهم شکست
جهان کرد پای از بت و بت پرست
بتاب غضب آتشی کفر سوخت
چراغ شریعت ز سر بر فروخت
چو شد یافت آن فتح بی منتها
خداوند را گفت جد و ثنا

بعد آن سادات عظام و علمای کرام و قضات شرع دین متحدی و متحسبان رافع لوای احمدی را از هر شهر و قصبات گنجرات طلبیده در مقام جوته گده و قصبات مضافاتش نصب فرمود و قواد اقلیم خویش داده توجه در آبادانیش نمود و شروع در تعمیر قلعه جهان پناه کرد و متعلها عالی ساخت و باصرا حکم کرد تا هر کدام برای خود خانه‌های رفیع ساخت - در معدود ایام شهری که توان اجداد تو امان گفت آبادان شد - مصطفی باد نام نهاد و ولایت سورتیه بی شرکت اغیار در حیطم تصرف سلطان در آمد - تمام زمین داران از روی اطاعت و انقیاد مال واجبی بی تقاضا و طلب آوردن گرفتند -

درین اثنا خبر رسید که ^۱چنپکی بن گنگداس راجه چانپانیر مفسدان ولایت سرکار بروده و دبهوشی را از روی حمایت جامی دهد و تکریم فتنه و فساد مینماید و ببادشاه مندو در ساختن چشم امداد ازو میدرد - متهمردان نواحی اجداد نیز ^۲خور ^۳پزه را دیده رنگ میکرد و عمل بطور آن مفسدان مینمایند - سلطان ملک جمال الدین سلتحدار ابن ملک شیخ را بمخطاب معافطخان سرفراز فرموده بغوجداری شهر معظم اجداد و مضافاتش تعیین نمود - ملک مذکور در انتظام مهام بنوعی کوشید که اثر دزد و رهن بالکل برطرف شد - اهل شهر و قری دروازه و ابخواب راحت مینمودند و مسافران

د ^۱ هبنیگم

ج ^۲ مثل

ب ^۳ خور بره و ازید و ایدر رنگ فی گیرد

بجز خدای تبارک و تعالی تو را بغیر ندارند - گفت پس این اسباب سلطنت چگونه میسر میشود - گفتند خدا میفرماید گفت باری ملازمت ایشان بکنم رفت و ملازمت نمود به مجرد آنکه چشم او برلقای مبارک ایشان افتاد گفت آنچیز مسلمانی شما میگویند بمن بفرمایند - حضرت شاه کلمه طیبه عرض کردند راو اقرار بلسان و تصدیق بقلب نمود حق تعالی از دولت دیدار فیض آثار او را بشرف اسلام مشرف ساخت -

القصر دران ایام از جنس توب و تفنگ بالای قلعه کم بود اهل قلعه جنگ سنگ و گاه گاه تیر و تفنگ میکردند باوجود آن مدت مدید سلطان سعی و اجتهاد نمود و در فتح مفتوح نگشت - سلطان بغایت اندوهگین شده بخداوندخان و زیر که در علم^۱ جغربی نظیر بود دران ایوان ترکی منصب وزارت داده در ایجاد انزوا گزیده بود نوشت که در سعی و اهتمام تقصیر نمیرود اما هنوز افتتاح باب فتح قریب العهد بنظر نمی در آید و ازینجانب قرار داد اینست که یا عروس فتح در کنار گیرد یا بمری شهادت بمیرد خداوندخان در جواب نوشت که طرح حصار و مور چلها که بامراء نامدار تعیین فرموده اند آسای ایشان تحریر نموده فرستند - سلطان همپنان کرد - خان هر کدام را بجای که موافق اسم او بود نوشته بخدومت سلطان فرستاد و عرضه داشت کرد که تعیین مورچل باین طرز فرمایند و فلانروز همت بر فتح قلعه گمارند - انشاء الله تعالی فتح میسر خواهد شد - سلطان بر نوشته خان عمل نمود - حق تعالی هما نروز معهود باب فتح بر ناصیه توجه سلطان کشود - چندانچیز حلوی شاعر ازان حال خبر میدهد -

ابیات

شفرمند گشتند اصحاب دین

بکفار ناپاکی گبر و لعین

چو خسرو کم بازوی حیدر کشاد

چنان قلعه را ظل حی؟ در کشاد

میگویند که دران ایلغار همگی ششصد سوار با رکاب ظفر آیاب رسیده بودند و زمینداران حوالی سند که سومره و سوده و غیره باشند بیست و چهار هزار جمع شده بودند - پیشی از رسیدن سلطان بایشان خبر رسیده بوده - پناه بجای قلب آورده منتظر و ^۱ منهی جنگ بودند - اما چون نظر بغوج بادشاهی افتاد هم وکلای خود را بخدمت سلطان فرستاده نسبت اسلام و مسلمانی خود را سفیع آورده آنقدر عاجز و انکسار نمودند که سلطان از سر قتل ایشان در گذشت - و گفت که هرگاه چشم شفاعت بسبب اسلام دارید احکام مسلمانی کما حق بجای آرید و نسبت خویشی که بکافران میکنید بگذارید و از هر قوم یک کس که عمده باشد آمده ملازمت نماید تا چونگده همراه آید و راه و روش اسلام را از علمای دین آموخته تلقین قبیل و قوم خود کند - هم آنها طوعاً و رغبتاً قبول نموده خدمتی گرفته آمده بیابوسی سلطان مشرف شده همراه رکاب ظفر آیاب بچوناگده آمدند - سلطان ایشانرا بعلمای دین و فقهای متین سپرده تا تلقین احکام اسلام نمایند - بعد از مرور ایام و معلوم احکام اسلام بعضی از ایشان معاودت بدیار خود نمودند و بعضی فریفته الطاف و اشفاق بادشاهی شده تری دیار و تبار خود نموده در خدمت سلطان ماندند - هر کدام در معدود ایام اعتباری پیدا کرد و بتغلب مخاطب گشت -

باز در سنه سبع و سبعین و ثمانماید سلطان بالشکر جرار بجهت مفسدان آنواحی سند ایلغار فرمود با نهصد سوار دواسیم سرپل رسید و با چهل هزار کس زمینداران سند که کمالندار حکم انداز بودند جنگ نموده فتح کرد و زن و بچه آنها را اسیر ساخت بچوناگده آورد -

همدران سال فتح جغت و ^۲ ساندکهوردار نمود و باعث آن فتح این بود که مولانا محمود سمرقندی که در فضیلت علوم و حثیت شعر ممتاز بود از ساحل دکن کشتی نشسته براه دریا عازم

بنخاطر جمع در طرق و منازل بار میکشوندند - کار محافظ خان بلای گرفت - چنانچه پسر ملک مذکور سلامی ازان متمدان گرفت که هرگز نداده بودند - سلطان بعد از چند روز حکومت تمام شهر تفویض باو نمود و او از عهده این خدمت نیز پسندیده بر آمد بعد از چند روز مستوفی مهالک شد - خدمت استیغائیز بروج مستوفی بنجا آورد - باز بعد از چند روز بوزارت سلطان منسوب گشت و منصبها سابق بحال خود داشت گماشتهای ملک سر میکردند و آن محافظ خان جد مولف تاریخ بهادرشاهی است -

القسم سلطان از برای ضبط ولایت صوبه بروده نیز اسرا تعیین کرد - ملک بهاولملکی المختلط بهبادالملکی راجتهانم^۱ سونگیره^۲ بهادرپور مقرر ساخت و ملک سارنکی قوامالملکی راجتهانم^۳ گودره تفویض نموده و تاج خان بن سالار را تهنه موضع ثورکه که کنار آب مهندری واقعست متعین گشت - از انتصاب تها نجات رای^۴ چنپک دست از متمدنی باز داشت -

و در سنه ستم و سبعین و ثمانیام راومندلیکی را بنخطاب خانجهان مشرف کرده جاگیر عنایت فرمود - و بتهای مطلا که از بتخانم راومندلیکی بدست آورده بود هم را بسپاه انعام کرد - بعد آن خود بر سرولایت سند تاخت - آورده اند که یکروز درمیان شصت و یک گروه راه از زمین گذشت ولایت زمینداران نواحی سند را تاراج کرد^۵ ورن زمین شوراست که در وقت بارندگی تر آب فی باشد و یکسر او متصلست بنخورد دریای شور و سیل دریا نیز دران سرزمین عبور میکند - عرض او در بعضی متغلیسی و پنج گروه است و در بعضی که و زیاده آبش دایم شورست - آنزمین قابل زر آم نیست - غیر از نمک و ماهی حاصل دیگر ندارد -

ج ۱ سوکهره

ج ۲ "بهادرپور" نیست

د ۳ هبنیگم - ج جیت سنگ

ج ۴ "و رن زمین شور و سیل دریا نیز" نیست

ج ۵ فای

۱ و یکی از عجایب این دیار اینست که تاریخ نهم ماه اساده که ابتدای موسم بر شگالست یا دهم یا یازدهم که هندوان آنرا اگیارس و بارس و تیرس و چودس و پورن ما فی گویند کنجشکی مقدار ۲ شاری بهیشت مخصوص که بهیج جانور دگر نمی ماند از طرف دریا آمده بر بالای بتخانه که در موضع مادهوپور من اعمال پرگنه منگلور بر کنار دریای شور واقعست فی نشینند و دوسم کهری پیشی نمی زید - چون میمیرد رهبانان آنجا گرفته فی آرند واستدلال باران ازو مینمایند - اگر فی بینند که از جانب سرو دنبشی سیاهی بیشترست و در وسط سفید علامت آنست که ابتدای موسم و آخر موسم تنزیل باران بیشتر خواهد بود و در وسط کم و اگر وسط سیاه است و هردو جانب سفید علامت آنست که نزول باران در وسط بیشتر خواهد بود و اول و آخر کم - همچنین بهرجانب که سیاهی بیشترست باران بیشتر و اگر تمام سیاه است تمام موسم باران یکسان فی بارد و اگر تمام سفیدست باران نمی بارد - و هیچ سالی نیست که آن کنجشکی در ماه مذکور در ایام مسطور نیاید و میگویند که همین نوع جانوری در ایام مذکور بر بتخانه پتن دیو و بتخانه جگت مذکور که در کنار دریای شور واقعست نیز آمده فی نشینند و همچنین احوال مینماید -

القصر کفار ولایت جگت رفته در جزیره سنکھو دار مضبوط شدند - جزیره ایست در دریای شور از ساحل سه گروه راه آنجا دزدان راجه جگت فی بودند و رهزنی طرق مسافران بکسر مینمودند و روز بد راجه جگت پناه بآنجا فی آورد - چون سلطان دید که کفار اینتعداد درین جزیره در آمدند کشتیها از بنادر طلبیده بامردان جنگی مسلح ۳ و مکمل پر کرده خود متوجه فتح جزیره مذکور شد - از هر طرف غازیان کشتی سوار جزیره مذکور را قبل نموده بجنگ پیوستند - کفار در بارش تیر و تفنگ و رد بدل شمشیر و برچم تقصیر نکردند - آخر الامر غازیان بزور سر بازی

ج ۱ "و یکی از عجایب این..... احوال مینماید" نیست
الف ۲ سارنگ
ب ۳ مکمل

سمرقند شده بود - اتفاقاً در راه کشتیهایی دزدان سانکهودار در خوردند و کشتی ملارا اسیر کرده بسانکهودار بردند - ملارا با دو پسر بساحل آورده سر دادند اهل ملارا با اموال و کشتی نگاه داشتند ملارا بصد فلاکت و هلاکت خور را بدر بار معهودشاهی رسانید میگویند که فرزندان ملارا خورد سال بودند پیاده راه نمیتوانستند رفت و ملارا آن توانائی نبود که هردو را یک مرتبه بر کتف یا بردوش برداشته مشی طریق نماید - از آنجمله یک پسر را بر کتف خود سوار کرده پاره راه میرفت و فرود می آورد و بعد آن عود نموده پسر دیگر را بر داشته بآنجا میرساند بهمین طریق در چند روز هفتاد گروه راه طی کرده بملازمت سلطان رسید - بآورد دل و چشم گریان ظلم نمود - فریاد برداشت که دل سلطان و حاضران از فریاد ملا بدر آمد سلطان طلبیده استفسار احوال نموده ملا ستم گذشته بصد هزار ناله و آه بموقف آنها رسانید - اگر چه پیش ازین هم سلطان اراده فتح جغت که مشهور ترین معبد کفار است و جزیره سانکهودار داشت اما از بس که مردم قلبی راه جغت و جنگلستان جوار او و استحکام جزیره سانکهودار تعریف میکردند سلطان متامل میشد و در فکر تدبیر آن غور میکرد - درین اثنا که چنین واقع رو داد دغدغه سابق سمیت جدید پذیرفت سلطان - بیقرار شد و گفت که انشاء الله تعالی نادماراز روزگار این کفار نه بر آرم از آسودگی بیزارم ملارا استمالت نمود و بغایت ترحم فرموده باجداباد فرستاد -

و بتاریخ هفدهم ذی الحجه بصوب جغت کوچ فرمود و بکوچ متواتر آنجا رسیده کفار جغت گریخته بجزیره سانکهودار در آمدند جغت را تاراج کرده و عمارتشی را منهدم ساخت و بتخانها را بشکست و بتها را پاره پاره کرد و از آنجا بموضع ^۱ ارامراه که برده گروهی جغت واقعست برکنار دریا مقابل جزیره سانکهودار متخیم گشت - صاحب معهودشاهی مینویسد که این منزل خود ^۲ مارستانی بود که آن شب در لشکر هیچکس از ترس ماران بتغویب نرفت - هیچ دیره نبود که آنجا مار در نه بر آمده باشد - میگویند که هفصد مار در سراپرده سلطان کشتند -

ب ^۱ لامرهد ^۲ درین منزل مار بسیاری بود

دولت بادشاه بهمراد خود رسیدم - بعد آن سلطان حکم کرد که این کافر را در اجداباد پیشی محافظخان بفرستند تا پاره پاره کرده هر پاره را بهر دروازه شهر آویزان کنند تا عبرت مفسدان دیگر گردد - چون بهیم را در اجداباد آوردند محافظخان بموجب حکم عمل نمود -

القصر چون سلطان از ضبط و ربط ولایت سوزتهه خاطر جمع کرد دغدغه فتح قلع چانپانیر که مکنون خاطر اشرف بود استیلا یافت - از مصطفاباد بصوب اجداباد کوچ فرمود - در اثناء راه خبر رسید که بجاء ^۱ ملیباری غراب چند ترتیب داده قطع راه بنادر گنجرات مینمایند سلطان عنان عزیمت بسمت بندرگهوهگه فرمود و از اینجا نهنگان دریا آشام و جانبازان راه سهم و صمصام را بر کشتی متعدد باستعداد کامل سوار کرده بجهت تنبیه ^۲ ملیباران تعیین فرمود و خود از گهوهگه بکنبایت آمد و از اینجا بسر کهیج نزول اجلال فرموده بزیارت حضرت قطب المشایخ شیخ اجد کهتو مشرف شد و سه روز درین منزل مقام نموده فرزندان امرا و سپاهی که درین یورش بدرجه شهادت رسیده بودند یا بلجل خود مرده بود طلبید - هر که پسر داشت جاگیر پدرش را باو مسلم گذاشت و کسی که پسر نداشت نصف جاگیرش را بدخترش داد و کسی که دختر هم نداشت توابع او را وجه کفالت تعیین نمود -

و درین سه روز اکثر اوقات چشم پر آب داشت و آثار حزن بر روی مبارکش پیدا بود - از مشاهده این حال یکی از مقریان درگاه بعرض جهاتپناه رسانید که بعد از چند سال سلطان بدولت و اقبال فتح مثل قلع جوئرگده و گرنال نموده مراجعت بسمت دارالقرار فرموده اند - سبب توقف بر سه گروهی شهر چیست و باعث حزن خاطر دریا مقاطر کیست - اهل شهر هم منتظر مقدم شریف سلطان و اهل لشکر هم شایق دید از فرزندان جای شادی و خرمیست نه متعل ملال و غمی - سلطان فرمود عجب بیمروت و ناآقی بوده که بصحت و سلامت آمده اند - اگر دوسه روز پیشی تر بمنزلهای خود بروند و

ج ^۱ ملساری

ج ^۲ ملساری

قتل نمودند - اکثر کفار آن جای را بقتل آوردند و بعضی برجهازات نشستم رو بگریز نهادند سلطان در جزیره در آمد - کشتیهایی نهنگان بکمر آشام را تعیین فرمود تا تعاقب جهازات کفار نموده بدست آوردند - مسلمانان بالای بتخانه باواز بلند اذانها میگفتند و بتخانه را ویران میکردند و بتهارا می شکستند - سلطان دوگانه شکرانه ادا کرد و زبان بسته و ثنای باری تعالی کشاد و اهل ملا که در حبس کفار بود خلاصی یافت - میگویند که غنیمت بسیار از لعل و مروارید آبدار و قماتی قیمتی بدست افتاد - سلطان چندگاه آنجا بوده مسجد بنا کرده آذوق بسیار جمع نموده بملک طوغان که بخطاب فرحت الملک مخاطب بود سنکهودار و ولایت جغت را حواله او نموده خود بچوناگده تشریف آورد - فتح جغت و جزیره سنکهودار در سنه ثمان و سبعین و ثمانیام واقع شد - ^۱ در عمل هیج بادشاه سلف این جزیره فتح نشده بود - فتح این مخصوص بسعی بازوی سلطان سلطان مسعود غازی ثانی میسر شد -

و بعد ازین بسال دوم در سنه ثمانین و ثمانیام حضرت فتحزلا و لیا ^۲ بدرالا تقیا محبوب باری سید شاه عالم ابن قطب المحققین سید برهان الدین بخاری قدس سرها بمشهد زندگانی جاودانی رحلت فرمودند - تاریخ مذکور از لفظ فخر مستفاد میگردد و از عبارت آخر او لیا نیز -

القص سلطان روز جمعه سیزدهم جادی الاول سنه مذکور بمصطفاباد عرف جونمگده آمد - اتفاقاً همانروز غازیانی که کشتی سوار تعاقب راجه جغت اسم بهیم بن ساگر نموده بودند بهیم مذکور را گرفته طوق و زنجیر کرده بمصطفاباد آوردند - سلطان هرکدام را نوازش بسیار نمود و حکم کرد تا ملا مسعود سمرقندی را از اجداباد آورند - بعد ازان فرمود که بهیم را حواله ملا مسعود نمایند تا انتقام خود از او بکشند - بهیم را باطوق در گردن و زنجیر درپا آورده حاضر کردند - ملا برخاست بر بادشاه و تعصب اسلام بادشاه آفرینتها و ثناها گفت و عرض کرد که من از

ج ^۱ "در عمل هیج..... میسر شد" نیست
ج ^۲ مدرالا تقیا

بعد آن هر سال سلطان از اجداد به مصطفا باد ميرفت و چندگاه سير و شكار در آن حدود نموده با اجداد تسريف مي آورد - اما از دغدغه تسخير چانپاير خالي نبود - هرگاه از اجداد هزم شكار و سير مينمود و بصوب چانپاير بود - اتفاقاً روزي شكار كنان بكنار چوئبار باقري كه به دوازده گروهی اجداد مابين جنوب و مشرق واقع است رسيد - شنيد كه در * اينجا گاهگاه قطع طريق قطع راه مينمايند فرمود كه ^۱ آنجا شهري آبادان كنند - مسمی بمصطفا باد - ازان روز بناء شهر مذکور شروع يافت - پشتم مستحكم از سنگ بر ساحل رود مذکور عمارت فرمود - قصور عاليه بران ^۲ نشستم معمر نمود و آن بناء دال است بر لطافت طبع و زكاوت فهم سلطان - ^۳ فضاي آن شهر هواي دارد كه اگر گفته شود كه شهرهای روی زمین هوای فضای آن ندارند رواست و و ايراد اين بيت درين محل مناسب و زيباست -

بيت

زاعتدال هوا حكم جانور گيرد
بنوی خامه اگر صورتی كنند نگار

هر باغ سواد او همرنگ رياض بهشتست و هر شجره رياض او همشيره طوبی چشم سلسبيل رشتم جوئبار اوست و رياض خلد گلدستم از گلزار او دليل بر مبارکی آن شهر پيدااست كه خوش کرده حضرت سيد مبارک شهيد الشهدا است - ذكر مناقب سيد درمقارن ذكر سلطان محمود شهيد و سلطان احمد انارالله بر هانها ايراد خواهد يافت - انشاء الله تعالی -

القص چون درسمه خمس و ثمانين و ثمانهايم سلطان عزيزمت جوئنگده نمود احمد شاه كه پسر كلان سلطان بود او را در اجداد گذاشت و خداوند خان را باتاليتی شاهزاده مقرر ساخت - چون لشكر

---

* اين جا هر چه از نسختم الف شامل کرده ام تمام شد
الف ^۱ اين جا
الف ن ^۲ آب آن رود در نهايت عذو و گوارش است
د ^۳ پشتم

از دیدار فرزندان خود بهره مند گردند بای ندارد - اما آنها که بدرجه شهادت رسیده اند یا بالحل خود رخت اقامت از جهان فانی بمقام جاودانی کشیده اند نفقد و تعبد اهل و عیال آنها ناکرده و اطباء شعل حزن آنها ناکرده بشهر در آمدن و عشرت مشغول شدن از مروت و آدمیت دورست -

منطومه

بنی آدم اعضای یکدیگراند
 که در آفرینش ز یکی گوهرند
 چون عضوی بدرد آورد روزگار
 دگر عضوها را نماند قرار
 توکز محنت دیگران بیغمی
 نشاید که نامت نهند آدمی

میگویند همدران آوان قاضی نجم الدین حاکم شرع شریف اجداباد آمد و مبارکباد گفت - سلطان آه دردناکی کشید و گفت قاضی اگر چه برما مبارکست اما از آنها باید پرسیدن که فرزندان و شوهران آنها بدرجه شهادت رسیده اند یا شربت اجل چشیده اند - اگر درین چند سال بنجا و مقام خویشی بی بودم چه مقدار ذریت از اهل لشکر بوجودی آمد درین سفر ضررها کشیده شد تا این فتح دیده شد -

القسم بعد مرمت خاطر اهل حزن درماه شعبان المکرم سلطان درشهر اجداباد تشریف برد - درماه رمضان المبارکی از اجداباد بسمت چانپانیر لشکر کشید چون بموضع مورآملی من اعمال پرگنم ساتولی که بر ساحل آب مهندری واقعست رسید اقامت فرمود و از اینجا افواج قاعره را بنجهت تلخت و تاراج ولایت مضافات چانپانیر تعین نمود - لشکر تلخت و تاراج اطراف نموده برگشت - چون هوای بر شگل رسیده آمد سلطان عنان عزیمت بدارالقرار خوبش معطوف فرمود و موسم بر شگل را در اجداباد گذراند - بعد آن بصوب مصطفاباد متوجع شد - چندگاه در فلجیت مصطفاباد سیر و شکار کرد بعد تشریف آورد -

(باب چهاردهم)

کیفیت عزم سلطان بصوب قلع چانپالیر
و فتح کردن آن بکلید شمشیر

سالکان مسالکی تاریخ و آثار و ناهنجان ^۱ طاهج اخبار چنین روایت کنند که چون بقصد تسخیر قلع چانپالیر سلطان از احمدآباد عزیمت نموده بقصه بروده رسیده - زلزله در نهاد راول تپائی و اهل چانپالیر افتاد - وکلای خود را بخدمت سلطان فرستاده تنزل و تضرع بسیار نمود - هرچند وکلای او استغفار نمودند بدرجه قبول نیفتاد و فرمود که میان ما و شما الحال غیر از شمشیر و خنجر پیغام و پیغام گذار نخواهد بود - وکلایش بمد حیرانی و پشیمانی پیش راول تپائی رفته صورت گذشت را باز نمودند - راول دل بمرگ نهاده قلع را استحکام داده مستعد جنگ شد - سلطان آمده محاصره نمود - هر روز از صبح تا شام میان لشکر اسلام و جام کفار بد انجام مقاتله میرفت - چون چند روز برین نمط گذشت سلطان حکم ساباط نمود - ^۲ استادکاران این فن جمع آمده شروع در ترتیب ساباط نمودند - میگویند ^۳ کلمه چوبی بیکی اشرقی میخریدند و در ترتیب ساباط بکاری بردند - راول تپائی سورا نام وزیر خود را پیش سلطان غیاث الدین بن محمود خلجی فرستاده و عرض امداد نمود و قرار داد که اگر سلطان از مندو بصوب چانپالیر بامداد ما عزیمت فرمایند خرج ^۴ هر منزل یک لکه تنگ که هرتنگ بهشت تنگ اکبری برابر است پیشکش نمایم - چون غیاث الدین برین واقع اطلاع یافت از مندو کوچ کرده بمقام نعلج که برسه گروهی مندو واقع است نزول نمود - با استعداد لشکر مشغول شد -

الف د ^۱ مناهج

د ^۲ استادان

ج د ^۳ کلید

الف ^۴ "هر منزل" نیست

از سفر دایمی سلطان متاذی بود - بعضی متغنیان خداوند خان را برین آوردند که اجد شاه را بر تخت اجلاس نموده نسبت سلطان اندیشم حذر نمایند - عمادالملک که بنده خاص بود ابطال اندیشم ایشان نمود و نماند که این آتش مشتعل شود - عاقبت الامر سلطان ازین حال خبردار شد - از مصطفی باد باجدا باد آمد خداوند خان و مؤافقان او را به تنجیم شدید گرفتار ساخت و در سنه سبع و ثمانین و ثمانهائیم در تمام ولایت گنجرات و رای مضافات چانپانیر امسای باران واقع شد - ملکی^۱ سداخاص خیل سلطان که در تهمانه موضع موراملی موسوم برسولاباد بود دست قاراج بر ولایت چانپانیر کشاد - چون بقریب قلع چانپانیر رسید راول تپائی را به چانپانیر از قلع فرود آمده^۲ متوجه جنگ شد - ملکی مذکور^۳ جنگ مردانه کرد عاقبت الامر هزیمت یافت - اکثر همراهان او بدرجه شهادت رسیدند - دو فیل از سرکار سلطان و چند اسب^۴ از طویل خاص سلطان که همراه ملکی بودند با تمام پرتل بتاراج رفت -

از استماع این خبر سلطان بر آشفت و عزم تسخیر قلع چانپانیر بر طریق تصمم بر صفحہ خاطر مبارکش نقش بست -

---

د^۱ اسد

الف^۲ جنگ کرد

د الف^۳ جنگ مردانه نمود

الف^۴ "از طویل خاص سلطان" نیست

بزرگی گشت - القصه فتح قلعه چانپانیر تاریخ دوم شهر ذی قعدة
سنه تسع و ثمانین و ثمانمائه و قوع یافت - چنانچه از کلمه
افتتاح مستفاد میگردد و از لفظ ذی قعدة نیز -

القصه سلطان را آب و هوای چانپانیر بغایت خوش آمد
پای تخت خود ساخت - از انجهت شهری عظیم ترتیب یافت -
مسمی بمسجد اباد گشت - مسجد عالی دران عمارت کرد و حصار
جهان پناه بنا فرمود - اسرا و وزرا و سوداگر و بقال هر کدام برای
خویش عمارت عالی معمور کردند و در سنه تسعین و ثمانمائه در
سواد شهر طرح باغات جنت ایات انداخت - در اندکی مدت شهر
مسجد اباد نوعی زیب و زینت یافت که اهل گنجرات نقش
احد اباد را بر صفحہ فراموشی نگاشتند و اتفاق بر عدم نظیر او داشتند
۱ شهری معمور از عمارات عالی و فضایش مفرح از کدورات خالی
موطن اکابر زمان و مسکن خوبان جهان باغانش پر از گلهای
بو قلمون و میوه های گوناگون - از آنجمله انبه که از بوی گلش مولی
۲ یاد آید و از رایحه بارش درود برائینیا شاید - نبات بآن سنگدلی
از رشک حلاوت آن آبست و شکر بآن شهرت شیرینی در حسرت
لذتش از هم پاشیده و خراب دل انار خون بسته اوست و چگر
انجیر ریزه ریزه گشته ازان دیده انگور آب در دیده کرده است
و چشم بادام در لطافتش متعیر و حیران - سیب خود گوی
چوگان اوست و بهی یکی از غلامان او - دیگر نیشکر که ام النباتست
و انواع شیرینی ثمرات آن ذات عالی صفات و قامتش مثل قد
شکرلبان شیرین حرکات هر بند او بکمر نازنینان بی ماند و لذت این
معنی را صاحب ذوق میداند - نازنینی قصب پوش و طوطی
شکر فروش دیگر انجیر دلپذیر در حلاوت بی نظیر نسبت بغوا که
بر فضیلتش این دلیل تمام است که محسن آدم علیه الصلوة
والسلام است - دیگر انگور که خوشش پری نیست پرنور و هر

الف ۱ برین که مثل مسجد اباد جاشی فرحت افزا در گنجرات
موجود نیست بلکه بر روی زمین نخواهد بود
الف ۲ "یاد" نیست

از استماع این خبر سلطان متحاصره قلع را بیهضی امرا حواله نموده خود بصوب مندو متوجه شد بکوج متواتر بقصبه دھود که در سرحد مندو و گنجات واقع است نزول^۱ اجلاس فرمود - سلطان غیاث الدین پی بعاقبت امور برده بوسیله حیل فسخ عزیمت نمود و آن این بود که علماء عظام و قضاة کرام را طلبیده استغنا نمود آنکر سلطان معهود قلع چانپانیر را متحاصره دارد و راجه چانپانیر از من استمداد نموده درین باب چه میفرمایند - هم ایشان متفق اللفظ والمعنی گفتند که بادشاه اسلام را نباید که درینوقت جایز کفار نماید - سلطان غیاث الدین برگشته بدارالقرار خویشی رفت - سلطان معهود نیز مراجعت فرموده بچانپانیر آمد - راول تپائی از کومک مایوس گشت - درین فرصت سابطها نیز ترتیب یافتند - چون کار بر کفار تنگی پیدا کرد زه و زاد خود را طعم آئشی ساختم خود برآمده بچنگ پیوستند - میگویند هم آنها کشته شدند - الا راول تپائی و دو نگرسی وزیر او که زخمی برداشتم بخدمت سلطان آوردند - سلطان حبس او را بنظام خان حواله کرد - میگویند درین مجلس هر چند راول تپائی را تکلیف رسم تواضع و آداب بادشاهی نمودند - امتثال نکرد - بعد از پنج ماه چون زخمهای او صورت التیام پذیرفت - پیشی سلطان آوردند - سلطان تکلیف اسلام کرد - قبول نمود - عاقبت الامر بتکم علما و قضات صرش بریده بدار آویختند - دو نگرسی وزیر را در منحل که زیر دار آوردند سبکدستی کرده شمشیر از دست یکی گرفت و بر شین بن کبیر که از جمله مقربان سلطان بود انداخت - یکی ضرب کار او را تمام ساخت - آخر الامر او را نیز بنچشم فرستادند میگویند از جمیع قبیل راول تپائی دو دختر و یکی پسر مانده بود - چون آنها را بخدمت سلطان آوردند دخترانش را در حرم فرستاد و پسرش را بر پسری سیف الملک داد او^۲ در حاجر ترتیب ملکی نشو و نما یافت - عاقبت الامر در زمان سلطان مظفر بن معهود انارالله برهانهما^۳ بن خطاب نظام الملک مخاطب شد و یکی از امراء

الف^۱ اجلاس فرمود

ز^۲ سنجین

الف^۳ در حاجر ترتیب ملکی

ب^۴ " بن خطاب نظام الملک..... بزرگی گشت " نیست

۱- عنبر آثار در سواد چانپائیر آن قدر صندل زاری بود که اکثر اهل شهر در عمارت خانها بکار می بردند اکتفا می نمود -

سبحان الله همان چانپائیر الحال مقام ببر و شیر است - عمارتش رو بعدم نهاده و سنگاوس رخت هستی بباد فنا داده - آبش بزهر آب می ماند و هوایش قوای صحت را از وجود آدمی میراند بجای هر بن گلزار خاها رستم و بتجاشی هر باغ جنگلی درهم پیوسته - ازان صندل زار نمی نام و نه نشان است - بلکه مظهر آیه کل من علیها فان است - قادر مطلق هر چه خواهد آن کند -

بیت

گر آنست منشور احسان اوست
و رای نیست توقیع فرمان اوست

لا یسال عما یفعل و هم یسالون -

نقلست شخصی خراسانی بعرض سلطان رساند که من در طرح باغ و اختراع عمارات دستی کامل دارم - اگر جای معین شود باغی بسازم که ^۲ محل انشراح خاطر فیض مآثر گردد - سلطان فرمود در سواد شهر هر جاکم قابل بینی اختیار کن و بسرکار داران حکم کرد که مصالح مطلوب او را مهیا دارند - آن شخص باغی خوش طرح دوران میان حیاض خوش بست فوارهای متنوع و آبشارها مصنوعه عمارت نمود - چون پیش ازین صنعت در گنجرات معمول نبود سلطان از تفرح آن بغایت خوش وقت شد و متعجب گشت - معمارش را بانعام و اکرام نوازش فرمود - درین اثنا ^۳ هلونام درودگری گنجراتی الاصل عرض کرد که اگر حکم شود من نیز باغی در مقابل این بسازم - سلطان فرمود اگر می توانی چرانه - او نیز در ایام معدود باغی بهتر از باغ سابق عمارت کرد - سلطان از مشاهده آن بغایت معظوظ و مسرور گردید و ازو پرسید که اهل گنجرات ازین صنایع و قوفی نداشتند تو از کجا آموختی - او عرض کرد که در محل که اوستاد شروع در تعمیر نمود دقایق این

الف ۱ عبیر آثار

الف ۲ باعث

ز ۳ بیلونام - ج بیلونام

۱ عجم او ۲ حیابست از شراب طهور - چشم بد از دیدارش دور که نادره ایام است شربت جوشان او بنهکی حلال و بی نمی حرام است - دیگر انار که هر دانه او لعل آبدارست و از فواکه بهشتی نمودار - دیگر کیلم که حلوی بی دود است و مثل شوشه زر فرحت اندوز - دیگر انبرت پهل که درونش پر از آبکیاتست و برونش مانند خضر عالی درجات - دیگر سدا پهل که برادر سیپ است و در نمود از پر زیب - دیگر ناردنگی که در سیرت همشیره انار است و در صورت مثل ۳ کره نار دیگر کهرنی که مثل زرغم زداست و لذتی مانند شیر و شکر راحت افزا - دیگر تار که قامتش همچو قد آدم علیه السلام است و شیرهای مثل شیر مادر انام - دیگر تار پهل که بعینه فالوده شربت دار است الا سربتش مشتمل فالوده و او مشتمل شربت نار است - دیگر نالیر که مغزش هم حلوی مغزیست و آبش در کمال لطافت و نغزی دیگر کتهل و ۴ بدهل و خورکی و بهالسم و ۵ پانی آمل که هر یکی لذت خاصی دارد - دل را روح و جان را راحت می آرد -

متخفی نماید که بعضی از ظرفاء هند انبه را در لذت بر نیشکر ترجیح میدهند و البعض علی عکس درین باب تطبیقی بنظائر فاتر رسید که چنانچه خواص ملایم بکسب مراتب و درجات بر عوام انسان تغضل دارند و خواص انسان بر جمیع ملایم همچنان خواص نیشکر در لذت بر عوام انبه فایق است و خواص انبه بر جمیع انواع نیشکر صاحب ذوقی شنید گفت - نزد من این سخن از هر دو احلی و لذت - دیگر گلهای خوشبو مثل گل لعل و سیوتی و چندیلی و چنپ و بیل و موگره و جاشی و جوئی و باول سری و کرنی و کیوره و کیتی که هر گل طبله عطار است و هر برگش نافه مشک تانار دیگر گلهای رنگ رنگ که دیدن شان رنگ از دل زد آید و در چشم بینندگان نور فزاید - میگویند باوجود اشتجار میوه دار و گلهای

ج الف ۱	عجم
د ۲	حیابست
ج ۳	کر نال
د ۴	بد پل
د ۵	پالی
ج ۶	سدکان

درعیش و کامرانی بسری بردند باوجود ظهور حضور بی پایان و حصول سرور فراوان رواج شرع معجده و رونق دین اهدی صلی الله علیه و سلم بهر تبه بود که هیچکس قدرت آن نداشت که از جاده شرع شریف سر موئی تجاوز نماید زیرا که پادشاه خود مقید بقیود شرع شریف بود و توابع نیز بمقتضای الناس علی دین ملوکهم عمل می نمودند -

نقلست که زرگری دبابی مرصع و مکلف ساختن به خدمت سلطان می آورد - در اثناء راه شریعت پناه قاضی نجم الدین که منسوب بمنصب قضاء شهر معظم اهداباد بود پیش آمد - چون نظر قاضی بر رباب افتاد پرسید این چیست و از آن کیست - گفتند رباب سلطانیست - فرمود بیارند متقاضیان دویده آوردند - قاضی گرفته پاره پاره کرد - زر و جواهرش از هم پاشیده و بغای یکسان گردیده زرگر خای بر سر کرده فریاد کنان پیشی سلطان آمد و عرض کرد که مدت چندماه است که من حسب الحکم در صنعت ترصیع رباب اوقات صرف کرده بودم امروز که به خدمت می آوردم قاضی نجم الدین از دست من گرفته ضایع و نابود کرد - سلطان دم نزد - بعد از آنکه برخاست و در خلوت نشست گفت که " نیچی بیرری سب کوئی چهو ری " - یعنی درخت کنار که پستست دست هم کسی باو میرسد - بر ما امر معروف میکنند - چرا برسولاباد رفتم بر میان منجهلم یعنی شاه عالم امر معروف نمیکنند که ایشان جامه ابریشمی می پوشند و استماع سرود می نمایند - این مقولہ بسمع قاضی رسید - قاضی روایات حرمت لباس حریر و سماع سرود و مزامیر از کتب فقه بر آورده بر کاغذی تحریر نموده در دستار خود نهاد - بتخیال آنکه من این روایات را بایشان نمایم - ایشان خود عالم اند - به بینم چه جواب میفرمایند - روز جمع قاضی متوجه برسولاباد شد - زیرا که غیر از جمع ملاقات بتحضرت ایشان ممکن نبود - شش روز از خلق انزوا گرفته بی مزاحمت افیاض مشغول مع الله می بودند - روز جمع بتکم الشفقتہ علی خلق الله بار می دادند و باب تلقین و ارشاد بر طالبان دین و سریدان راه یقین میکشادند همدان روز حاجتمندان نیز اظهار حاجات خود می نمودند و بتوجه آنحضرت بمراد دینی و دنیاوی میرسیدند

فنون را آنچنان اخفا میکرد که هیچکس از اهل صنعت را گرد باغ نمیکشاد - من خود را بصورت مزدور نادان ساختم در آمدن پاره از مشاهده و پاره از قیاس ادراک این هنر نمودم - سلطان خوشحال شد و بر سعی و ادراک او آفرین کرد و انعام فراوان با خلعت خاص مرحمت فرمود - تا حال بعضی متعال آن باغ بتعال خود است و آن باغ مشهور و معروف است - نزد اهل گنجرات ^۱ مسمی به هالول -

حاصل کلام آنکه این هم دقایق صنایع و حکمتهای عجایب که آن در گنجرات شایع است اکثر در زمان آن سلطان عالیشان از هنرمندان بلاد اقالیم ^۲ ایجاد یافته - گنجرات نستخم جامع مثل انسان کامل از تکمیل آن حضرت گشته و اهل گنجرات اکتساب فهم سلیم و طبع مستقیم در ظرافت و لطافت در ایام سلطنت آن سلطان عالیشان نموده اند و الپیش ازین اکثر ساده و ^۳ پلم بوده اند - چنانچه مردی از لشکریان که نسبت تقرب بسطان داشت رخصت وطن گرفتیم به غنائم خویش رفت - مدتی آنجا ماند در حین توجه ملازمت سلطان ترتیب پیشکشی نمود و آن این بود که پهلپهای موقه را چیده و در چند پتاره پر کرده بالای آنها پارچه سرخ پیمچیده به خدمت سلطان آورد و پیشکشی گذراند - سلطان فرمود چه چیز است - گفت پهلپهای موقه برای اسب سلطان آورده ام که بغایت خوبست و دانههای بالیده دارد - سلطان تبسم کرد و پیش رفت و گفت در موضع وطن من کولی زنیست که هر سال پسر بی زاید - اقبال شوهرش مرده اگر حکم شود برای سلطان بگیرم تا شاهزاد های بسیار بوجود آید - سلطان خنده کرد و سوگند کرد که در مدت هفت سال هفت پسر زائیده است - ^۴ درین خلاف نیست - القصه وجود سلطان حق سبحانه و تعالی منحص از برای آسایش خلق آفریده بود و زمان سلطان زمانه بود که هیچ فردی از هیچ مردی باری و آزادی بر خاطر نداشت

ج ^۱ "مسمی به هالول..... در گنجرات" نیست

الف ^۲ ایجاد یافته

الف ^۳ پلم - ذ ابل

الف ^۴ دروغ نمی گویم

۱ بر میان پیچیدند و چوبکی بنجای خنجر در میان خلانیده
 بطرف مسجد خرامان شدند - چون از خانه قدم بیرون
 نهادند آن ریسمان در نظر حاضران کمر مرصع نمود و آن چوب
 پاره خنجر مکمل و لباس گلیم ابریشمی زربفت اعلا - حضرت شاه
 بقاضی فرمودند که قاضی شما و پسر شما گواه باشید که لباس
 منجهن آنست که دیده بودید هرگاه حق تعالی در نظر خلق
 چنین نماید منجهن در میان نیست - بعد آن بصلوة مشغول
 شدند پس از فراغ نماز قاضی دست بیعت را در دست اراده
 آنحضرت در آورد و رفته رفته از جمله مقبولان و منظوران آنحضرت
 گشت و شرف خلافت دریافت -

نقلست از سیادتالماب تقوی^۲ ایاب جامع تاریخ شمع جلالی
 سید محمود بخاری سلم الله تعالی و ابقاه که در زمان حکومت
 حاکم الشریعته ماحی البدعت نواب مستطاب خان اعظم المشهور
 بهمرزا کوک متع الله المسلمین بطول بقائهم روز عرس حضرت شاه عالم
 قدس سره محتسبی بشان در حرم مقبره مطهره حضرت شاه در آمد
 مطربی غریبی در صحن مسجد نشسته یعنی میخواست - محتسب
 خود بین بائین قهریین آن مسکین را گرفته پاره پاره کرد و دره
 چند بر پشت و کتف آن قوال درد مند فرو کوفت - غوغای برخاست
 محتسب رو بخانقاه که مجمع قوالان و مستجع صوفیان بود نهاد
 بهاجرد در آمدن در مجلس محتسب را حالتی دیگر دست داد
 چنانچه دره از دستی افتاد و بتولجد در آمد تامدتی در رقص بود
 بعد ازان افتاد و بی شعور گشت - خوارق آنحضرت نه چند آنست
 که در تحریر آید درین مختصر بتقریبی فی الجمله ایراد یافت -

ج ۱ بر داشته بهابد هید - قاضی داد - ایشان گرفته بر میان
 پیچیدند و چوبکی بنجای خنجر در میان خلانیدند و
 گلیمی سپاه که از کهنکی بنوعی پاره شده که ریشها بهر
 جانب نمایان بود بقاضی فرمودند که آن گلیم کهنه
 مارا بیارید چون آورد گرفته بر دوش شریف خود
 انداخته وضو ساخته بطرف مسجد خرامان شدند
 تا نماز جمع ادا نمایند

تا نماز عصر این معامله داشتند بعد ادای صلوٰۃ عصر در حجره خلوت تشریف می بردند تا چم آئنده اگر بادشاه وقت بر درباری آمد بار نمی یافت - القصه چون قاضی بدربار رسید حضرت طلبیدند - چون چشم قاضی بر لقای آنحضرت افتاد حال بر قاضی متغیر شد شعشع شدت تعصب انطفا یافت - قاضی بادب تمام آمده درصف نهال نشستند - درودگری پیشی آنحضرت نشستم کاری کرد اتفاقاً آن روز جبه و کلاه از گلیم سیاه پوشیده بودند پرسیدند خدمت قاضی این چم کاغذ است که بردستار دارید - قاضی گفتند بعضی روایات نوشته اند - فرمودند در چم باب - قاضی کاغذ بر آورده بدست مبارکی ایشان داد - چون وا کردند هم سفید بر آمده فرمودند این کاغذ سفید است - قاضی تعجب نموده باز دست در دستار کرد هرچند کاغذ چیزی نیافت متعجب و متأثر شد چوبی درصحن خانم افتاده بود منظور نظر کیمیا اثر آنحضرت گردید - حقیقتش بر گشت زر خالص گشت - فرمودند قاضی عیال بسیار دارید این را بردارید که بکار فرزندان شما خواهد آمد - قاضی گفتند که حضرت حاجت بزر ندارم حاجت من حصول مولی است مضمون این بیت بر زبان راند -

بیت

آنا نکه خاکی را بنظر کیمیا کنند
آیا بود که گوشه چشمی بها کنند

فرمودند که قاضی درخانم ماسرود هست مزامیر هست لباس ابریشمی هست هر که هم اینها قبول کند درصحبیت مانشیند^۱ نشینده آید که گفته اند -

مصرع

که صحبت درنگبرد تا موافق نیست مشربها

قاضی گفتند هم قبول دارم و از کردهای خود شرمسارم - حضرت شاه عالم پناه برخاستند ریسمانی که پیشی درودگر افتاده بود

الف ۱ تا چم آئنده

الف ۲ و مضمون این مصرع بر زبان راند

در سه‌هست و تسعین و ثمانمایتم بسمع اعلا رسید که خواجم
 مسعود المللقب باخواجم جهان که وزیر بی نظیر بود او را ^۱ سلطان
 معبد لشکری بادشاه دکن بقتل آورده ازین رهگذر بهادر
 گیلانی که پرورده نعمت خواجم بود در بندر دابهل باقی شده
 درین اثنا سلطان معبد لشکری نیز فوت کرده پسر او سلطان
 مسعود بهمنی بر تخت نشست و او خرد سال است - اکثر امراء دکن
 استغنا نموده طریق بغی پیموده اند - در انتظام مهام دکن خلل راه
 یافت - درین فرصت بهادر گیلانی بعضی بلاد دکن را بتصرف خود
 آورده و جهازات بسیار بهم رسانده قطع راه دریاء بنادر گنجرات
 قی نماید - از ترس او هیچکشتی در هیچ بندری از بنادر گنجرات
 آمد و رفت ندارد -

و سبب راه زنی بنادر گنجرات آن بود که ملک التجار دکنی بعد
 قتل خواجم جهان از دکن گریخته به بندر کنبایت آمده و
 بهادر از دابهل کس پیمس او بتجهت خواستگاری ^۲ صبیث او
 فرستاده درین اثنا ملک التجار فوت کرده ^۳ معبد خیاط که وکیل او
 بود پیغام بهادر رد کرده و بهادر را ناسزا گفته که غلام شش بلی
 را چه قدرت آنکه دختر ملک التجار را خواستگاری نماید - چون رسول
 او برگشته رفت و صورت حال باز نمود او از اینجا فدائی چند
 فرستاد تا معبد خیاط را بدزدی کشتند - آخر الامر از جای اهل
 کنبایت آن دختر به بهادر ^۴ رسید - آن بدبخت طرف گرفته
 راهزنی بنادر گنجرات بنیاد نهاد - میگویند چند سال هیچکشتی
 در هیچ بنادر آمد و رفت نکرد و متاع دریائی در گنجرات انمقدار
 نیافت شد که مردم بجای ^۵ سپاری کشنیز را باپان میخورند -

القصر سلطان از وقوع این واقعه متغیر شد ملک سارنگ
 قوام الملک را بالشکر انبوه و فیلان کوه شکوه براه خشکی بر سر

- ۱ سلطان معبد بهمنی
 ۲ صبیث
 ۳ مسعود حیات
 ۴ رسید
 ۵ سپاری

القصر در سنه احدى و تسعين و ثمانمائه شهر مسجداباد را
حواله متعاقب خان نموده سلطان عازم سمت، مصطفی باد گردید و
چندگاه مهمات آنجاى را صورت داده باز بمسجداباد تشریف
آورد -

و در سنه اثنی و تسعين و ثمانمائه باز بطرف مصطفی باد عزیمت
فرمود - چون بقصبه دندوکم که در سرحد ولایت گنجرات و سورتهم
واقع است رسید ولایت سورتهم را مع قلعه جوئه گنده بشاهزاده
خلیل خان تفویض نموده خود مراجعت بصوب^۱ مسجداباد فرمود -

همدرین سال جهام^۲ سوداگر استعاضه نمودند که چهار صد
اسپ عراقی و ترکی از ولایت عراق و خراسان بی آوریم مع پارچههای
هندوستانی به نیت آنکه در سرکار سلطانی ابتیاع خواهیم نمود چون
بپای کوه آبو رسیدیم راجه سروهی هم را از ما کشیده گرفت
حتی که جامه کهنه هم در بر ما نگذاشت - این قظم را غیر از
درگاه بادشاه دین پناه کنجا بریم از برای خدا بداد ما برسید -
سلطان قیمت اسپان و اموال را از ایشان نوشته طلبید - بنظر
در آوردند - حکم کرد که این زر از خزانه بسوداگران رسانید ما از
راجه سروهی میتوانیم گرفت - زر آورده بحضور سلطان شمرده
بسوداگران دادند - سلطان دماضم کوچ فرمود بصوب سروهی
لشکر کشید و فرمان تهدید براجه سروهی فرستاد بمضمون آنکه
بمنجدر وصول فرمان اسپان و آنچه اموال از سوداگران گرفته
بملازمان درگاه رساند والا متعاقب رایالت افواج سلطانی رسیده
داند - راجه سروهی بعد از اطلاع بر مضمون فرمان عالیشان
اسپان و اموال را بتجنسی مع خدمتی^۳ لایق بتخدمت سلطان
فرستاد و بعجز تمام استعفا نمود سلطان مراجعت فرموده
بمسجداباد آمد -

بعد آن تا چهار سال در مسجداباد بعیشی و فراغت گذراند مگر
در هوای تابستان بوقت خورپزه پزی از مسجداباد باسجداباد تشریف
بی آورد دو سه ماه در اسجداباد تنعم فرموده باز بمسجداباد میرفت -

ج ۱ اسجداباد

الف ۲ سوداگران

ذ ۳ پیشکشی لایق

بعد آن در سنه اربع و تسعمایه بصوب آسیر لشکر کشید
 باجهت آنکه عادل خان فاروقی حاکم آسیر و برهاپور در ارسال
 خدمتی معتاد افعال نموده بود - چون سلطان بر لب آب تپتی
 رسید عادل خان خدمتی فرستاد و عذر خواست - سلطان^۱ از آنجا
 مراجعت نموده اردو را براه ندر بار فرستاد و خود بالشکر از برای
 سیر قلعه بهانیر و قلعه^۲ دیرمال که^۳ عمادالملک عیسی فتح کرده بود
 تشریف برد و از آنجا مراجعت نموده در مقام ندر بار آمده باردو
 ملتحق شد و از آنجا بشهر متحد آباد تشریف آورد -

بعد آن در سنه ست و تسعمایه بمع مبارکی رسید که سلطان
 ناصرالدین بن سلطان غیاث الدین پدر خود را کشته و خود
 بر تخت سلطنت نشسته - سلطان خواست که بطرف مندو لشکر
 کشد - آخر الامر چون سلطان ناصرالدین ملایمت بسیار کرد فسخ
 عزیمت نمود -

تا هفت سال بهیچ جانب سواری نفرمود - بعد آن در سنه
 ثلاث عشر و تسعمایه بطرف موضع^۴ جاول لشکر کشید و از آنجا
 بواسطه خلل فرنگیان بطرف خطه بسشی و خطه مهیم عزیمت
 فرموده - چون بخطه^۵ دون رسید خبر آمد که ملک ایاز غلام سلطانی
 حاکم دیو بالشکر روم در سلخته ده جهاز رومی را همراه خود گرفته
 به بندر جیول رفته با فرنگیان مفسد جنگ کرده فرنگی بسیار را
 بقتل آورده یکی جهاز کلان ایشان که اموال بسیار داشت بضرب
 توپ غرق کرده و از طرف ملک چهار صد کسی از رومی و غیره
 بدرجه شهادت رسیده ملک مظفر و منصور باز گردیده بدیو
 آمد - سلطان بسیار خوشحال شد و ملک ایاز را نوازش فرمود و
 خلعت فرستاد و خود مراجعت نموده باز به بسیمی آمد - شش روز
 آنجا توقف فرمود - یازدهم شهر محرم سنه اربع عشر و تسعمایه
 بدرالملک خویشی آمد -

ج^۱ "از آنجا.....تشریف برد" نیست
 الف^۲ "قلعه دیرمال.....و از آنجا" نیست
 ذ^۳ عیسی
 الف^۴ جیول - ذ جلول
 ذ^۵ آدون

دابهول تعیین فرمود و سیصد کشتی از مردان جنگی مسلح و مکمل با توپ و تئنگ پر کرده براه دریا فرستاد - چون لشکر خشکی باکامی و ^۱بسی کم سرحد گنجرات و دکن واقعست رسید و کلای سلطان محمود بهمنی اندیشیدند که سلطان محمود گنجراتی و این نعمت بادشاهان ماست - کرات مرآت امداد مانموده و از دست عتف سلطان محمود خلجی بادشاه مندو خلاصی بخشیده حقوق نعمت مقتضی انست که پیش از انکه لشکر سلطان بر سر بهادر برسد ما پیش دستی کرده سر بهادر را بکفایت رسانیم مبادا لشکر بیگانه در ولایت ما در آید و فتنه ازو زاید تا آخر چه بر آید بهترانست که تعهد کفایت شر بهادر بر خود نموده دفع این فتنه نمایم - عریضه بسلطان محمود ارسال داشتند بمضمون انکه لشکر دکن هم از متخلصان انحضرتست حکم شود که فوج سلطانی بجای خود باشد - تنبیه بهادر به تعهد ما رسید در تقدیم این خدمت اگر تقصیری رود انزمان اختیار باقیست - بعد آن تمام لشکر دکن جمع شده بر سر بهادر رفت - بهادر بر آمده بتجنگ پیوست لشکر او هزیمت خورد - بهادر زنده بدست افتاد - سرش از تن جدا کرده پیشی سلطان محمود بهمنی آوردند - سلطان واقع را بسلطان محمود نوشت سلطان فوج خود را طلبیده -

بعد آن در سنه تسع و تسعین و ثمانهایم بصوب قصبه ^۲موراسه لشکر کشید بجیمت آنکه الپ خان مولازاد سلطان مقطع موراسه عصیان ورزیده بود - از استماع دبدبه مقدم سلطان ^۳او گریخت به شهر میمون عرف کاریته که در جوار کوهستان قصبه لوناواره واقعست رفت و از آنجا بهاند و پیشی سلطان غیاث الدین خلجی رفت سلطان غیاث الدین او را جان داده بسبب عملی که از پدر او علاوالدین ^۴سهراب سرزده بود - چنانچه ذکر او بالا گذشت - او از آنجا بسلطان پور آمد - آخر الامر سلطان از سرگناه او در گذشت ^۵در سنه احدى و تسعمایم بتخدمت پیوست -

د ^۱ بسی

ج ^۲ اسپر

الف ^۳ "او" نیست

الف ^۴ بن

الف ^۵ "بعد آن در سنه احدى و تسعمایم بتخدمت پیوست و بعد ان" نیست

سوار از لشکر خود انتخاب نموده بکومی ملکی حسام‌الدین در برهان پور گذاشت و خود بدارالملک خویشی رفت -

سلطان را در تهنالیر تکسیری روی داد - چند روز در مقام مذکور توقف فرمود و سید^۱ آصف خان که درجودت طبع و حدت فهم یگانه روزگار بود این دو بیت از قصیده او ست که در تتبع قصیده بکمالابرار خواجہ خسرو علیم الرحمتہ و الغفران گفته -

ق-طعم

گر فقیری بر در هرکس بگردد سگ بود
ور توانگر از فقیران رخ بگرداند خراست
تو امان بدبود ماننده نکسی و نکسی
زاده نیکو مشابہ چون عبیرو عنبراست

او را با عزیزالملک مقطع ندربار و سلطان پور بر سر حسام‌الدین تعیین نمود تا او را از ولایت اخراج نمایند ولادن خلجی را استمالت نموده بتجای او نصب کنند - چون سید بقصبه رانویز که از مضافات برهانپور است رسید فوج نظام الملک بتجری^۲ با عالم خان خانزاده فرار نموده رو بدکهن نهاد و حسام‌الدین مقابلہ گذاشته براه دیگر بقصبه تهنالیر آمده بپایوسی سلطان مشرف شد - ملکی لادن خلجی نیز آمده عتبہ بوسی نموده -

بعد عید ضحی عالم خان ابن احسنخان را بتخطاب عادلخان مخاطب ساختہ چهار سلسلہ فیل و سی لکم تنکہ انعام فرموده و بتحکومت آسیر و برهان پور تعیین نمود و ملکی لادن خلجی را بتخطاب خانجہان سرافراز کرده موضع بیاس من اعمال سلطان پور و ندربار را در وجه انعام او داد که دراصل مولد ملکی موضع مذکور بوده همراه عالم خان نامزد فرمود - ملکی حسام‌الدین را باخانجہان آشتی داده همراه کرد و ملکی متحدباکها پسر عمادالملک آسیرپرا خطاب غازینخان و ملکی عالم شاه که تہاندار تہالیر بود خطاب

۱ الف خان

۲ الف " با عالم خان خانزاده " نیست

بعد آن عالم‌خان بن احسن‌خان^۱ نبیستم دخترین سلطان که پدران او حاکم آسیر و برهان‌پور بودند بوالدۀ خود گفت تا بعرض سلطان رسانید که عادل‌خان بن مبارکی هفت سال است که فوت کرده و لاولد از عالم رفته اسرایکی از خانزادهای اولاد ملکی راجا المللقب بعادل‌خان را بادشاه برداشته در تصرف ملکی متغلبی میکنند اگر سلطان مرا از خای برداشته بمسند آباء من رساند دور از شیوۀ ذرۀ پروری و بنده‌نوازی که خاصه این سلسله علیهم است نخواهد بود - چون والدۀ عالم‌خان بن احسن‌خان این التماس^۲ بذروه عرض رسانید سلطان قبول کرد و درماه رجب سنه مذکوره عالم‌خان را تسلیم آسیر فرمود و خود بصوب ندربار عازم گشت - ماه رمضان را برلب^۳ آب^۴ نرَبده در مقام موضع^۵ سیلی گذارند و خلیل‌خان شاهزاده را از خطم بروده طلب نموده همراه گرفت -

چون بخطم ندربار رسید ملکی حسام‌الدین مغل که نیمه ولایت برهانپور در تصرف او بود پیش ازین بعالم‌خان مراسلات نهانی داشت بمضمون آنکه اگر بحکم و اعانت حضرت سلطان شما توجه باین طرف نمائید مسند بزرگان شما بعز مقدم شما آراسته میگردد - بنده در تقدیم این خدمت بچنان و دل کوشیده این مهم باتصرام می‌رساند - چون دید که سلطان معهود خود متوجه این مهم شد از قرارداد خود برگشت و با نظام‌الملکی بکری حاکم شهر اهدانگر در ساخته او را بکومی خود طلبید -^۶ عالم‌خان خان زاده را در برهان‌پور بر تخت نشانده و ملکی^۷ لادن خلجی که نصف ولایت برهان‌پور در تصرف او بود از جهت مخالفتی که او را با حسام‌الدین بوده احترام نموده خود را بدامن کوه آسیر کشید القصر چون سلطان بمقام قلعه تهلانیر رسید نظام‌الملکی چهار هزار

ج ۱ نبیره

ج ۲ "بذروه" نیست

الف ۳ اب مندری

ذ ۴ منلی

الف ۵ "عالم‌خان خان زاده را در برهان‌پور بر تخت نشانده" نیست

ج ۶ لادن خلجی

بعد آن در اهداباد آمد و بیمار شد تا سه ماه بیماری کشید -
 خلیل‌خان شاهزاده را از بروده طلبید و از سفر آخرت خود خبر
 داد و نصایح پدرانه فرمود - اتفاقاً در مقارن این حال روی
 بصاحت آورد خلیل‌خان را وداع فرمود اما از اجتماع^۱ ضعف تکسر
 باضعف پیروی معده بسیار ضعیف شده بود - بعد از سه ماه
 باز ملالت عود نمود حکم فرمود خلیل‌خان را طلبید پیس از آنکه
 شاهزاده برسد وقت نماز عصر^۲ دوشنبه درماه مبارک رمضان
 سنه سبع عشر و تسمایه ازین عالم فانی بمقام جاودانی رحلت
 نمود - تابوت مبارکش را^۳ سرکه‌یخ بردند و در حظیره مذکور
 بتختی سپردند - رحمت‌الله علیه - مدت سلطنتش پانجاه و چهار
 سال و یک ماه بوده و عمر شریف شصت و هفت سال و سه ماه -

^۴ سلطان مرید خدمت شیخ رحمت‌الله ابن شیخ عزیرالله المتوکل
 که در شیخ پوره اهداباد آسوده‌اند پوره مذکور آبادان کرده ایشان
 است - مقامات عالی داشت و یسی بزرگی بودند -

نقلست که سه نفر در ایام شاهزادگی مصاحب و ندیم سلطان
 بودند - یکی دریاحان بانی گنبد کلان که در قطب رویه حصار
 شهر اهداباد واقع است و آن گنبدیست عالی که^۵ در ولایت
 گجرات بعرض و طول آن گنبدی از خشت ایجاد نیافتیم - دیگر
 الفغان بهوکاهی که مسجدعالی در حوالی قصبه دولقم برقبله قلعه
 بناکرده اوست - مسافران برو بعمرو اتفاق برین دارند که در هیج
 اولکم از خشت چنین مسجدی عالی عمارت نیافتیم - دیگر ملکی
 معبد اختیار - چون سلطان بر تخت سلطنت جلوس فرمود
 هر یکی را دولت پنج هزاری عطا فرمود مخاطب بتخطاب خان
 ساخت -^۶ اما ملکی خطاب اختیار نکرد و گفت نام من معبد

الف ۱ "ضعف تکسر با" نیست

الف ۲ روز دوشنبه

الف ۳ بسرکه‌یخ

ج الف ۴ "سلطان مرید.....یسی بزرگی بودند" نیست

ج ۵ "که در ولایت.....که مسجدعالی" نیست

الف ۶ اما ملکی خطاب اختیار نکرد

۱ قطب خان مرخص شد و ملک یوسف برادر او را چطاب سیف خان عنایت شده و پسر نخستین ملک لادن را مجاهد خان لقب کرد و این هم امراء باملک نصرت الملک و مجاهد الملک گنجراتی همراه عادل چان تعیین نموده - عادلخان بادل شاد و خاطر آزاد بصد کروفر روانه آسیر شد - سلطان مراجعت بدارالملک خویش نمود - ملک حسام الدین قادو منزل رفیق رکاب سلطانی بود از آنجا وداع یافت درحین رخصت موضع ۲ دتهوره ۳ من سرکار سلطان پور و ندر بار را در وجه انعام او مقرر فرمود -

القسم چون بمجهداباد تشریف آورد خلیل خان شاهزاده را وداع فرمود که قصبر بروده را قرارگاه خود نماید و سکندر خان و لطیف خان بن خلیل خان را همراه فرستاده و بهادرخان برادر خود ایشان را پیش خود نگاه داشت و عطاوت پدری و شفقت جدی را نسبت باو بظهور فی آورد و بارها فی فرمود که این فرزند من بادشاه کلان خواهد شد - نقلست که روزی بهادرخان را بر سر زانوی خود گرفته اظهار مهربانی میفرمود و گفت که بهادرخان من از درگاه اله بادشاهی گنجرات را بنام تو درخواستم بدرجه قبول افتاد - بعد آن در ماه ذی الحجه سنه ست عشر و تسعمایتم بصوب پتن عزیمت فرمود - این سواری آخرین سلطان بود تا باکابر و علما مثل مولانا معین الدین گلار و مولانا تاج الدین سینتوئی وغیره ملاقات کرد و فرمود که من این مرتبه بوداع شما آمده ام - میدانم که پیمان عمر من پر شده هم کس دعاء خیر کردند - زیارت مقابر جمیع پیران پتن را بنجا آورد - روز چهارم از پتن مراجعت بصوب اهداباد فرمود - چون بسرکهچ رسید زیارت حضرت بدرالصدیقین برهان العارفین شیخ اجد کهتو نمود و مقبره خود را در پایان مقبره حضرت شیخ بذاترده بود ۴ آنجا رفت و بنظر عبرت نگریست و گفت که این پیش خانم معهود است عنقریب درینجا نزول فی نماید -

د ۱ فتح خان

د ۲ دتهوره

الف ۳ من اعمال

الف ۴ " آنجا رفت " نیست

نکشید که بدین تن آسانی کار میسر نیست - ملک گفت امروز فرصت میخواهم تا بدل خود مشورت نمایم برینم بکدام امر اقبال فی نمایند و از چه چیز احتراز میفرماید - ملا گفت همچنان باشد - ملک بهخانه آمد از باب دخل را طلبید طلب و تقاضای ملازمان را در شمار آورده هرکس را باضافه رساند به نیت آنکه در ایام ترددات اوقات گذر بسبب مایحتاج عسرت نکشند - بعد آن جاریات مملوکات خود را طلبید و گفت که هر که میل آزادی داشته باشد آزادیش کردم و هر که طلب شوهر کند او را بشوهر بدهم هرکس طلب مدعائی نمود موافق آن عمل فرمود - ملک این همه کار از برای خدا میکند اما از هیچکس اظهار مدعا نمیکند -

القصر بعد آن گفت که آنچه در سرکار منست از اسب و فیل و نقد و جنس همه را نوشته بیاوند - همچنان کردند - بعد آن بهخدمت سلطان رفت تذکره تفصیل اموال و اشیاء مملوک خود مع فرمان جاگیر بسلطان گذارند و عرض کرد که از دولت سلطان هیچ هوس و آرزوی دنیاوی مرانمانده - الحال از اسباب حصول هوس و آرزو گذشتم این فرمان جاگیر و تذکره نقد و جنس که از دولت سلطان مضاف بملکیت منست برهر که دادید رسانید - سلطان دانست که رنجبیده سخنان میکند سبب پرسید و اظهار التفات و دلجوئی نمود و گفت اگر از کسی نسبت به حال تو ناسزا می رفته باشد تنبیهش کنم - گفت عمریست که در خدمت سلطان قیام فی نهایم حالا میخواهم خدمت کسی بکنم که او کلاه منخود و بر سر سلطان نهاده و کمر خدمت را بها داده این گفت و برخاست بهخانه خویشی آمد - سلطان دریاخان و الغنخان را که معجب و متخلص ملک بودند طلبید و آنچه از ملک شنیده بود همه را باز گفت - هر دو نوشته را نمود - ایشان از روی یاله فحش و اذی کوشی عرض کردند که او مگر دیوانه شده که چنین حرف میزند کاغذها بها عنایت شدتا رفته او را معقول سازیم - سلطان هر دو کاغذ را بایشان داد - ایشان بمنزل ملک آمدند ملک

الف ۱ نیکی اندیشی

الف ۲ شود

است کدام خطاب بهتری ازین نام داشتند باشد - لیکن فرمان دولت عظیم را هرکدام گرفتند -

مذتی برین نسق گذشت - روزی ملک مسعود پالکی سوار بطرف ^۱متهی پور که از پورهای شهر معظم اجداد است گذر کرد - درخت انبلی پر شاخ و برگی که وقوع در راه داشتند در زیر سایبان بایستاد و هوای گرمی داشت - سایه خنکی یافت - بیاسود و زمانی مکث نمود - دید که ملاشی در گوشه سایه مسجدی دارد دران نشسته بتعلیم صبیان مشغولست - این ملا شیخ کبیر نام از نجابر ^۲سلطان التارکی شیخ چیدالدین ناگوریست شاه بازیست بلند پرواز و هماغشت مسکین نواز - سایه او سلطنت بخششی بی نوایانست و همسایه او بادشاهست که بصورت گدایانست آفتاب ^۳رفعت خود را در عمام طرز عوام مستور میدارد و تخم سعادت را در زمین خمول میکارد - ساعتی دران سایه بنحواب رفت وقت نماز پیشینی برخاست وضو ساخت و باقتداء ملا بنماز پرداخت بعد از فراغ نماز ملا نگاه گرم بتجانب ملک کرد و باطن ملک را بخود منجذب گردانید - ملک را بغایت وقت خوش دست داد در لذت آن زمانی بی شعور گشت - بعد از آنکه ^۴بتعال آمد و بتخانم خویشی رفت - اگرچه در خانم متاع منعم مهیا داشت اما جذبش سیخ بان نگذاشت - علی الصبح بطرف آن سایه و همسایه روان گردید - چون بتخدمت ملا رسید بدوزانوی ادب ساعتی چند خاموش نشست باز برخاست و بتخانم خویشی رفت - چون چند روز برین نسق گذشت روزی ملا در خلوت گفت که شما دنیادارید اینجا به چه تشریف تشریف می آرید - و مهمات خود را مهمل میگذارید - اگر داعیه خدا پرستی دارید دست از ماسوای بدارید - ^۵و همگی خود را بخدا سپارید - والا تصدیق

ذ ^۱ منتهاپور

ذ ^۲ سلطان العا رفیع

ب ^۳ طلعت

الف ^۴ بتعال آمد برخاست و بتخانم خویشی رفت

الف ^۵ و خود را همگی بخدا سپارید

القصر ملک بان حال در خدمت شیخ در آمد شیخ گفت -

بیت

خوش آمدی و خوش آمد مر از آمدنت
هزار جان گرای فدای هر قدمت

شیخ برخاست - منکوحه ملک را گفت که خواهرم اندر خانم پیش اخوات خود برو - شیخ منکوحه ملک را پیش عیال خود برد و گفت میدانید که این کیست - این منکوحه ابراهیم ادهم مصر ماست - صحبت این را غنیمت دارید و در خدمت گاری هیچ دقیمت فرو نگذارید - بعد آن شیخ در ارشاد ملک توجه فرمودند - ملک قدم در طریقت نهاده داد سلوک میداد -

نقلست که هر روز برای شیخ کوزه آب بر سر خود کرده از جویبار^۱ سابه از میان بازار ترپولیم گذشتم بی آورد - مسافت این راه شاید یک کرده بوده باشد و خلق این^۲ عمل ایشان را بر دیوانگی و سفاهت میکردند - و ایشان ازین بدنامی بردند و سعادت خود بی شهر دند - روزی سلطان از شکار مراجعت نموده بشهر در بی آمد و ملک کوزه آب بر سر کرده بشتاب میرفت - از دور نظر سلطان بر ملک افتاد - بشناخت گفت دریاخان ملک معجد را بی بینی - گفت بلی سلطان گفت خیلی ترقی کرده اگر راه^۳ سلوک مقتضی چنینی^۴ رزالتست پس عجب حالتست - دریاخان مرض کرد که من از هوای کار این مرد چنان در بی یابم که عنقریب است که خلق سرهای خود را بر خاکی قدم این میگذارد و این بهیچکس سر فرو نمی آرد - القصر بعد از مرور ایام نسیم اقبالش وزید و گل مراد از باغ آمالش شگفید - عالم فریغتم حالش گشت و جهان شغینم کمالش گردید - بنوعی که هزاران مردم بامید پابوش بردش جمع شده دست انتظار بر حلقم در آرزو بی زدند و بر بساط ترصد قدم نهاده سرفرازی از خاکی راهش میبجستند - نقلست که روزی

ج ۱ سا بهرمتی

الف ۲ فعل ملک را چل بر دیوانگی و سفاهت میکردند

ج ۳ سلوک این راه مقتضی رزالتست

الف ۴ رزالتست

دریافت کم مقصود چیست - اعلان نمود که یکرمان توقف فرمائید
 که من بی آیم مزین را ^۱ طلبید و شمسیر در دست گرفت و گفت
 که اگر در امتثال امر من توقف کنی ترا هلاکی کنم - بیا سرم
 بتراش مزین سر تراشید - بعد آن ریش و بروت و ابرو را فرمود
 تا حلق نمود به نیت آنکه اینها از قوت اغذیه حرام و شبهات
 نشو و نما یافتند - پس با وداع متاع دنیوی وداع این جنس نیز
 اولی باشد - بعد آن منکوحه خود را طلبید گفت که آنچه در
 مدی شما بود بحال خود است - مقداری هست که کفای
 معشیت بقیم عمر تواند شد - شما را رخصت کردیم بخانه پدر
 و مادر خویش بروید و اگر میل شوهر داشته باشید اختیار
 باقیست - مادر راه خدای تعالی ترکی جمیع علایق و عوایق گفتیم -
 مستوره عصمت مآب گفت اگر سلوک این راه مشروط بتجدایی
 منست - پس چه گویم و الا برراهی که شما قدم گذارید مرا از
 چله سایه شمارید -

مصراع

چون سایه هم‌ریم به‌رسو روان شوی

روا باشد که در ایام دولت فانی مرا یار جانی ^۲ گویند و در هنگام
 دولت جاودانی از من جدائی ^۳ جویند - گفت اگر مرافقت من خواهی
 موافقت نهی و از قید زر و زیور برای منکوحه عفت مآب آنچه
 زر و زیور داشت هم را حاضر آورد - ملکی گفت بدست خود
 بهر طرف بینداز و دل خود را از تعلقات این خالی ساز - همچنان
 کرد بعد آن فرمود لباس خود را بلباس این کنیزکی مبدل ساز -
 همچنان کرد بعد آن دست مستوره خود گرفته روز روشن از خانه
 بیرون آمد و بی متحاب از پیش مجلس دریاخان و القانخان گذشته
 بسمت خانه شیخ روان شد - یاران از مشاهده این حال حیران
 شدند و انگشت تحمیر بردند آن کاسف نهاده برخاسته صورت واقع
 را بعرض سلطان ^۴ رساندند و گفتند ذریغ او را آسیبی رسید و
 در قید جنونش کشید -

الف ^۱ طلبیده

الف ^۲ گویند

الف ^۳ جویند

ج الف ^۴ رسانیدند

اظهار کرد که فلان مرید حضرت^۱ ملازمت ملک متحد اختیار اختیار کرده طریق اجتهاد فی پوید و مقصود خود از ایشان میجوید - حضرت شاه فرمودند بای ندارد -

بیت

هرکرا باشد دو عالم بختیار
او کند خدمت متحد اختیار

نقلست روزی حضرت شاه را در راه بملکی اتفاق ملاقات افتاد - همدگر طلب خرقه نمودند ملک گفتند عطاء از شاهانست - ایشان گفتند ملک^۲ نیز از جمل ایشان است - آخر الامر بملکی پیرهن دادند و ایشان کلاه خود را پیشی حضرت شاه نهادند -

دیگری از امراء دین دار ولایت شعار سلطان ملک داورالملک اند - اسم شریف ایشان عبدالطیف است این ملک متحد قریشی الاصل اند - باوجود تنجمل دنیوی همگی همت شریف ایشان مصروف بصلاح و ورع بوده - میگویند که بعد از آنکه ایشان بتقرب حضرت سلطانی اختصاص یافتند و بتطلب داورالملک مخاطب گشتند سپاه و مایتهلی بها بر در خانه ایشان^۳ ازدحام می نمودند - بهمسایهای خویش اعلان فرمودند که ما خانهای خود را میفروشیم اگر فی خواسته باشید بخرید - ایشان تعجب کردند و گفتند که وقت مقتضی است که شما مرمت خانهای خود نمائید بلکه اگر از ماکسی به بیع خانه خود راضی شود ابتیاع کنید چه جای آنکه خانهای خود را بفروشید - ملک ازان محکم انتقال نموده در بیرون شهر منزل گرفتند و برای خود خانه عمارت کردند - بسبب آنکه مردم بسیار بر در خانه من جمع می شوند و اسپان و فیلان آمد و رفت می نمایند - مبدا این امر موجب گرانی خاطر همسایه گردد و باعث دل آزدگی ایشان شود - میگویند که انشان از حاگیر خود بموجب احکام شرع شریف حاصل ناز یافت می نمودند و ازان تجاوز نمی فرمودند - اگر ارکان دولت بادشاهی حاگیر و بران بایشان میدادند رعایا بی طلب و تسلی دران محال آمده آبادان

ب ۱ حضرت شاه

الف ۲ ملک نیز یکی از

ج ۳ ازدهام

الف ۴ آخر الامر بهمسایهای خویش

شیخ فرمودند که ارشاد دنیاداری سر مرا بر ملا نهاد و الا در گوشه
 خمول از دایره شمول شهرت بیرون بوده - فرصت را غنیمت
 میداشتم من میخواستم که او را بهرتب کمال رسانم و از بندهستی
 برهانم - او خود در وسط مقام جاشی خود ساخت و بنهایت کار
 پرداخت - ملک از ^۱ ورود این بیغاره منفعل گشت و متأثر شد
 کمر در نفی نسب اشتها و نقص ^۲ بازار شهرت بست و پیشتر
 پیشی گرفت که خلق سر خویشی گرفت و آن این بود که اگر
 امپرزاده بر اسب خوب سوار شده بخدمت ایشان بی آمده -
 ملک بی پرسید این اسب از شما است - او گفت بلی
 گفت این را برای خاطر من بقولان به بخشید - ناچار
 بی بخشید - ولی بار دگر دلش بملاقاتش نمیکشید -
 همچنان شمشیر یا جامه از مردم میطلبید و ^۳ بمسکینان میداد -
 رفته رفته خلق تنفر گرفت بهرتب که براهی که ملک میگذشت
 مردم از آن احتراز میکردند - برای آنکه همین زمان از ما چیزی
 میگیرد و بدیگری میدهد - ازین رهگذر هیچکس نکرد ملک
 نمیگشت - در اندکی مدت هنگام رجوع مردم برهم خورد و گری
 بازار زیارت افسردگی پیدا کرد - کار ملک روز بروز بلندی
 گرفت - چنانچه از درگاه رب غفار خطاب ملک مسجد اختیار
 اشتها یافت و بالکل روی از ^۴ ماسوی بر تافت تا پای پروردگار
 بهست ملک مسجد اختیار و ببرکت پاکان دین دار این خاکسار
 گناگار و جمیع سر گشتگان روزگار را از عسرت ضلالت برآرد و در
^۵ طریق وسعت هدایت برآرد - چنین بیهوده و بیکار نگذار - بتحقیق سید
 مختار و آل الاختیار و اصحابه الا برآرد - ^۶ نقلست که یکی از مریدان
 محبوب حضرت باری شاه عالم بخاری قدمی سره از روی اعتقاد
 ملازمت ملک مسجد اختیار کرد - روزی شخصی در حضرت شاه

ج ^۱ از دور این کلمات شنیده

ج ^۲ گری بازار

الف ^۳ بمسکینان و محتاجان میداد

الف ^۴ ماسوی الله بر تافت

الف ^۵ در طریق وسعت هدایت در آرد

ج ^۶ علیهم الصلوة والسلام من الله الملك العجبار

نموده بودند از آب زن که ^۱ خورد دریای شور باشد - بعد از روز سیوم مراجعت نموده در بوم آبادان آمده در زیر درختی نزول کردند - ساعتی بنحواب استراحت اشتغال فرمودند - چون بیدار شدند دیدند که سپاهیان اسپان خود را در کشت زارهای جوار سرداده اند میپزند - فرمودند که یاران از خدا نمیترسید که در تصرف در ملک غیر میکنید - گفتند که صاحب امروز سیوم روز است که اسپ و آدم جنس خوردنی ندیده اند ما از ترس خدا تکمیل میتوانیم کرد - اما ^۲ حیوان ساحل را این ادراک کنجاست - فرمودند که اگر تکمیل شما مکنض از برای خدا باشد مراکب شما نیز بشما موافقت مینمایند - انجام از سر اسپ خود و کرده نزدیکی ^۳ کشتی برده سردادند - اسپ از آنجا قدم پیشی نهاد و سر خود را پایان کرده بایستاد -

ملکی نسبت اراده بحضرت معجوب باری شاه عالم بخاری ^۴ بن قطب اقطاب سید برهان الدین بن سید معجود بن قطب جهان مخدوم جهانیان قدس ارحمهم دارند و بمرتب پیری از دستگیری انحضرت رسیده اند - ^۵ میگویند روزی حضرة شاه وضو میکردند و ملکی آب بر دست مبارک ایشان میریختند. که این خدمت مخصوص بایشان بود - درین اثنا شاهزاده دکهان را که بعلت برص معلوم بوده وکلایش حاضر آورده استدعاء شفاء او می نمودند -

(ذ) - و آدم جنس خوردنی ندیده اند اما از ترس خدا تکمیل روزی میتوانم کرد - اما حیوانات را این ادراک کنجاست صفتهم فرمودند که اگر تکمیل شما مکنض رضای خدا باشد مراکب شما نیز بشما موافقت مینمایند - انجام اسپ خود را و کرده نزدیکی کشت زار برده سردادند - اسپ از انجام قدم پیشی نه نهاد و سر خود را پایشر کرده بایستاد

ج ۱ همچون

ج ۲ چون

ج ۳ یکشت

الف ۴ " بن قطب اقطاب سید برهان الدین بن سید معجود " نیست

الف ۵ " میگویند روزی حضرت شاه وضو میکردند..... با کفار آن دیار مسلوکی میداشتند " نیست

میشدند - اتفاقاً جاگیر ایشان بکمال معموری رسیده بود - داماد سلطان چشم بران دوخت و بسططان عرض کرد که جاگیر ملک بمن عنایت شود - بملکی خود^۱ هر جا که می دهند معمور میشود^۲ سلطان قبول نکرد - آن از خدا بمنتخب از لشکریان خود چندی را برگماشت که قصد تملک ملک نمایند - شبی آن گمراهان فرصت یافتند قصد ملک نمودند - حق تعالی محافظت کرد - زخمهای شمشیر ایشان کارگر نشد - آنها را دستگیر کردند - ملک فرمود که شما را چه برین داشت - گفتند دختران بالغ داریم و بر سامان کدخدائی ایشان قادر نبودیم - داماد سلطان مارا بوعده پاره زر مرتکب این امر ساخت - فرمودند راست می گوئید احتیاج همین طور چیز نیست که بر کارها ناکردنی محتاج اقدام می نماید - آنچه مایحتاج ایشان بود فرمودند تا مهیا داشتند -

^۴ نقلست که روزی از قصبه آنبرون بر سر کفار بهوج ایلغار

ج ^۱ هر جاگیر

ج ^۲ سلطان گفت که چندین مرتبه چنین واقع شده الحال بر اقدام تغییر مرا شرم می آید

ج ^۳ "سلطان قبول نکرد" نیست

الف ^۴ بعد از مرور ایام ملک را بتهانه آنبرون که سرحد ولایت کچم است برده گروهی قصبه موزبی من اعمال سرکار جهالوار فرستادند و آن مقام کان کفرست و معدن نمرود - بعد از آن که ایشان در آن حدود قدم رنجه فرمودند اکثر اوقات طریق جهاد باکفار نواحی آن دیار مسلوی میداشتند - روزی بر سر کفار مضافات بهبیج که جای نشین راجه کچم است ایلغار نموده بودند از آب که خورد دریای شور است گذشت - (ذ) روزی بر سر کفار مضافات بهبیج که جای راجه کچم است ایلغار نموده بودند از آب زن که خورد دریای شور است گذشت بعد از سه روز مراجعت نموده در بوم آبادان آمدند و در زیر درختی نزول فرمودند و ساعتی بتخواب استراحت مشغول شدند و چون بیدار شدند دیدند که سپاهیان اسپان خود را در کشت زارهای جوار سرداده میچرند - فرمودند یاران از خدا نمیترسید که تصرف در ملک غیر میکنید - گفتند صاحباً امروز سه روز است که اسپ

(ذ) -

باقی

صفحه

و بی مانند است - هرگاه او بپاید از دست او گرفته از غلاف بر آورده به بپند که دید نیست - و بان گراسیم گفت که ملک قرار داده که ترا بدغا بکشند - اگر باور نداری از اینجا معلوم کن که هرگاه شمشیر از دست تو گرفته از غلاف بر آرند این اشارت مسیر بقتل تو خواهد بود - او به متعلقان خود گفت که هرگاه ملک شمشیر را از دست ما بگیرد پیش از آنکه از غلاف بر آرند شما پیش دستی کرده ملک را بکشید - چون آن گراسیم در مجلس حاضر شد - ملک ازین حال خالی ذهن شمشیر را از دست او گرفته دست بقبض کردند - درین اثنا همراهان او ملک را شهید کردند - ازان باز تا لیوم خلق از برای زیارت مشهد مطهر ایشان از اطراف چه از دور چه از نزدیکی می آید و به حصول مقصود مراجعت می نمایند - قدمی الله سره العزیز -

بیت

آنکه در راه تو شهید آیند
کشتن خویش را شهی دانند

۱ تاریخ شهادت شریف از لفظ ذی القعد مستفاد میگردد که سنه نهمصد پانزده باشد و شهادت شریف نیز در ماه ذی القعد واقعست بتاریخ سیزدهم ۲ دیگر یکی از اسراء کبراء سلطان ملک

ج ۱ "تاریخ شهادت..... سیزدهم" نیست

الف ۲ خوارق عادت از ملک بعد شهادت بسیار ظاهر شده و میشود - چنانچه هزاران مردم چه از نزدیکی و چه از دور زیارت می آیند و هر یک محتاج به حاجتی - بعضی کوزند و لنگ و شل و بعضی طالب فرزند و زن و بعضی طالب زر و غیره و بعضی ژولان در پای خود کرده و بعضی قفل آهنی بر لب زده از خانه خود بر آمده اند - بمدهای آنکه هرگاه عرض حاجت مابدر چه قبول افتد این ژولان و قفل خود را خواهد شد و همچنان می شود که ناگهان ژولان بخودی خود وا شده و قفل یکمرتبه مفتوح گشته از همانجا استدلال بر حصول مقصود نموده باز میگردند و هر فردی را در واقع جواب حاجت او میشود و بعضی را زود و بعضی را دیر و بعضیها هنوز بمرقد نرسیده اند

حضرت ایشان چون ادعیه وضو میخواندند - جواب التماس ایشان نمیدادند و آنها مکرر الحاح و الجاح می نمودند - بعد از فراغ وضو از بقیه آب قطره چند بر شاهزاده افشاندند - بقدره الله تعالی^۱ شقم او بصاحت مبدل شد - بعد ازان فرمودند که چون خلق بسیار حوایج خود را بخدمت حضرة خواجہ معین الدین معروض میداشتند ایشان بسالار مسعود غازی حواله نموده خود را فارغ کردند -^۲ مرا چنین^۳ بر باید کرد - بتخاطر ملکی خطور کرد که ظهور مثل سالار^۴ مسعود درین عصر امر عظیمست - حضرت ایشان را بر خطره ملکی اشرافی شد - فرمودند تعجب چیست حق تعالی این مرتبه را بشما ارزانی خواهد داشت - آنکه مردم از راههای دور باعتماد تمام زیارت ملکی می آیند خصوصاً اهل دکن و به حصول مقصود باز میگردند سبب واقع مذکور است -

القصر بعد ورود اجازت مسطور در معدود ایام ملکی را بتهانه قصبه^۵ ابرون که سرحد ولایت^۶ کچم است - برده گروهی^۷ موربی^۸ من اعمال سرکار^۹ سورتهم فرستادند و آن مقام کان کفر است و معدن ثمره - بعد از آنکه ایشان دران مقام قدم رنجه فرمودند شب و روز طریق جهاد باکفار نواحی آن دیار مسلوی میداشتند آخر الامر^{۱۰} کفره^{۱۱} انقیاد حکم ایشان نمودند حتی که گراسیهای قصبه^{۱۲} ابرون نیز آمده ملازمت نموده بمدوامت خدمت قرار دادند - از انجمله یکی که شیطننت پیشه و شرارت اندیش بود بملکی گفت که فلان گراسیه از خوبشان من شمشیری دارد که عظیم‌المثل

ج	۱	برص
ج	۲	مراهم
ج	۳	"بر" نیست
ج	۴	مسعود غازی
ج	۵	ابرون
ج	۶	گنجرات
ج	۷	موربی
ج	۸	"من اعمال.....سورتهم" نیست
ج	۹	جهالا وار
ج	۱۰	"کفره" نیست
ج	۱۱	بتمام

میداشت بر سفره حاضر فی آمد و میخورد - از صدر تا پائین مجلس طعام یکسان میپیدند و ملکی هر زسان بچپ و راست سفره نگاه فی کرد وای برجان سفره چنین اگر اندکی تفاوت در طعام^۱ چنین میدید و از هر جنبش طعام چه از ماکولات اهل عجم و چه از اهل هند و اهل روم که یاد از ماکولات بهشت میداد بر سفره حاضر فی آوردند - بعد از فراغ طعام الوش هر کدام را بتخادمان او میرساندند با احتیاطی که فوق آن متصور نباشد - بعد آن پان و عطریات را فی آوردند دایما طرز تناول طعام باین طریق فی بوده -

^۲ نقلست که تمام لشکر ملکی زر بخت و منجمل فی پوشید - تا حلال خور چکن سقرلات در برداشت بند و بار طلا و نقره ملا بس شمشیر و ترکشی و خنجر جمیع سپاه بود -

نقلست در ایام سلطنت سلطان مظفر بن محمود رانا سانگا قریب یکی لکه سوار جمع کرده یکایکی بسرحد کنجرات بر هفت گروهی از اجدنگر که برده گروهی ایدر واقع است رسید - لشکر سلطان مظفر در ولایت منتشر بود تا جمع شدن دیر کشید^۳

^۴ نظام خان^۵ بهتی طرف دار آن صوبه از اجدنگر با چهار هزار سوار برآمده جنگ کرد - اکثر افواج رانا را شکست داد آخر الامر از آنجمله سه هزار کس همراهان او بدرجه شهادت رسیدند و خود با معدودی زخمی برآمد - قریب هفت هزار سوار از راجپوتان رانا بقتل آمدند - چون این خبر بسطان رسید سلطان ملکی ایاز را از ولایت سورتهم طلبید - ملکی با یلغار آمد - سلطان ملکی را با امیر چند بر سر رانا تعیین فرمود - رانا جنگ نا کرده برگشت - ملکی در دنبال افتاد - میگویند درین کوچ متواتر و دغدغه جنگ هر روز امراء نامدار وقت طعام بر سفره ملکی حاضر فی آمدند و آنانکه حاضر نمیشدند برای ایشان طعام میفرستادند - بعضی از

- الف^۱ چیدن
ج^۲ "نقلست که تمام لشکر.....سپاه بود" نیست
الف^۳ رانا اجدنگر را تاختم ولایت خود رفت
الف^۴ "نظام خان بهتی طرف دار آن صوبه.....این خبر
بسلطان رسید" نیست
د^۵ بهمنی

ایاز بود - اگر چه غلای بود زر خرید اما به حکومت اقلیمی فی ارزید
 سامان غریبی داشت - میگویند وراه شاکرد پیشم دیگر هزار نفر
 ستم در سرکار او آب کشی میکرد حوضی از چرم ساخته بودند که
 در ایام لشکر کشی او را پر میکردند - اهل لشکر از آن آب فی
 بودند و اسپ و فیل و غیره از همان آب میخوردند - از ملک
 کارنامهها در گنجرات مانده چنانچه قلعه دیورا او ساخته بود که الحال
 فرنگیان او را ویران کرده - قلعه دیگر عمارت کرده اند و برجی از
 میان دریا بر آورده الموصوم بساکنل کوته از و تاساحل زنجیر
 آهن بسته تا جہازات فرنگ بان راه عبور نتوانند نمود - تا الحال
 آن عمارت بحال خود است بعد از شهادت سلطان بهادر
 در زمان ^۱ نبیره سلطان محمود شهید آن قلعه و شهر و بندر در
 دست فرنگ افتاده و در جزیره دیو باغات ساخته اوست و دوشاخم
 دریا که از دو جانب جزیره دیو بر آمده بطرف شمال تقاطع فی
 نماید - بران پل از سنگ است - بنیاد نهاده اوست که الحال
 فرنگیان آن را نیز ویران کرده اند - چنانچه از نقش جزیره مذکور
 که ثبت نموده شد حقیقتش معلوم فی شود - در مدت حکومت
 ملک فرنگ آن قدرت نداشت که تواند در بنادر گنجرات دخل کرد
 الحال خود آن قدر قدرت گرفته که از هیچ بندر گنجرات کشتی
 بی قول فرنگ نمی تواند سفر کرد - الا از بندر سورت و ^۲ رائیر
 و آن از جرات و مردانگی موکلان آنست -

نقلست که وقت کشیدن طعام حکم ملک بود که بوق فی
 نواختند و در بانان بر میخواستند تا هر کسی که میل طعام

الف ^۲ که بوداع مامور میگردند - و بعضی که طالب زراندوز
 خواب بایشان اسرقی شود که برو از فلان شخص که در
 فلان جا میباشد این مقدار زر بگیر و بان شخص نیز
 در واقع امر بانای آن زر صادر میگرد و آن شخص
 منت بجان خود نهاده ادا میکند - از تارینغ شهادت
 تا ایوم سنه هزار و بیست و پنج یکصد و پنج
 سال گذشت که این معامله با خلق خدا استمرار دارد

ذ الف ^۱ برادر زاده او اسمهر
 ذ الف ^۲ رفته رفته کار بنچائی رسیده
 ج ^۳ "را نیر" نیست

بیگانه و کشته شدن پسران ملک ایاز بتعم سلطان بهادر ابن سلطان مظفر در ذکر سلطان مظفر بتفصیل ایراد خواهد یافت انشاء الله تعالی -

میگویند استحاق^۱ صدوزن داشت از منکوحات و سراری هم را خشنود میکرد از غایت قوه باه - بعد از وفات او اکثر شکم خود را پاره کرده مردند -^۲ ملک ایاز در زمان سلطان مظفر بن سلطان مسعود فوت کرده -

دیگر یکی از امراء کبراء سلطان مسعود سلطان احمد بوده - در زمان سلطان مسعود کلان شد بمنصب وزارت رسید - مردی ظریف و کریم الطبع بود - میگفتند درین عصر مثل ملک وزیر در شرق و غرب نخواهد بود - تمام خلق خدا را در ایام حکومت خویش راضی میداشت - باقی در حویلی اهداباد با مسجدهای بر مشرق شهر اهداباد المسمی بباغ شعبان مرتب کرده او است - آخر الامر تائب شده و در باغ اندوا گرفت - هر چند سلطان تکلیف وزارت کرد قبول نکرد و گفت آن قدر فراغ که مرا در یکی روز از گوشه باغ و اندوا حاصل شده در جمیع عمر میسر نبود - تا آخر عمر از باغ نه برآمده در همانجا عمرش سر آمده و در صحن مسجدی که در باغ است مدفون گشت - رحتم الله علیه -

دیگر خداوندخان عیلم که عیلم پور اهداباد بر جنوب شهر و دران مسجد کلان عمارت کرده اوست - عمارت مسجد از سنگ است و فرش از سنگ رخام از دو یست کروه راه آورده اند و بسطان مسجد ابن سلطان احمد نسبت دامادی داشت - مردی فاضل و تیز زبان بوده - بر زبان سخن میکرد و در فن تیراندازی و گوی بازی بی نظیر بود - میگویند^۳ تاخم خور بزه کوته و نهال انچهرونی نیز از بیجانگر دکن در گنجرات او طلبیده - چند مرتبه از سلطان باقی شد و سلطان عفو کرد و گفت که اگر ملک عیلم را بکشم یا جلای وطن کنم مثل او در گنجرات کجا پیدا میشود و

ج^۱ سیصد

الف^۲ "ملک ایاز در زمان سلطان مظفر بن سلطان مسعود فوت کرده" نیست

الف^۳ "تاخم خور بزه کوته" نیست

امرا که خود را همسر ملک می‌گرفتند ایشان را این معنی خوش نمی آمد بمردم خود گفتند که طبقهای چین را واپس ندهید تا دگر طعام برای ما نیارند - همچنان کردند - تا سه روز طبق چیان مطالبه چینیها نمودند - چون نیافتند بکاول رفته بعرض ملک^۱ رساندند که طبقهای چینی که بدیره امرا فرستاده میشود باز نمی آید - فرمود باکی ندارد - شما هر روز بدستوری که میفرستادید میفرستاده باشید - میگویند تا یکماه بهمان طرز طعام میفرستادند و طلب چینی نمیکردند - بعد از یک ماه امرا برهمت و سامان ملک آفرین کردند و چینیهارا واپس فرستاده بر فضل ملک اعتراف نمودند - ^۲ القصر ملک تا قصبه^۳ مده دسور دنبال رانا کرد - شبی را جیپوتان او بر لشکر ملک شبخون آوردند - اسپ بسیار کشته بدر رفتند ملک همان وقت فرمود تا اسپان مقتول را دفن کردند و بجای هر اسپ ازان بهمان رنگ و نشان از طویل ملک برده بستند - هفت اسپ لاغر و زبون زخمی و کشته شده را بکمال خود داشتند - صباح جاسوسان رانا آمده شمرده رفته پیش رانا گفتند که همگی هفت اسپ از لشکر ملک در شبخون زخمی و کشته شده - رانا راجپوتان خود را نفرین کرد و گفت نمیگفتد که اسپ بسیار کشته آمده ایم آن خود جاسوسان ما شمرده آمده اند که همگی هفت اسپ بوده -

ملک سه پسر داشت - استحاق المتعاطب پنجنگیز خان دیگر طوغان و الیاس و استحاق بسیار جسمیم و تنبل بود - اکثر بر شتر سواری میکرد که هر اسپ را طاقت احتمال او نبود - باوجود این حال و روش آفت اندازی میکرد و صنعت کشتی گیری را خوب میدانست - هیچ پهلوانی پنجم او نمیگرفت - آخر الامر سلطان بهادر ابن سلطان مظفر بانواء روق خان هر سه پسر ملک را کشت^۴ سبب آمدن رانا در زمان سلطان مظفر ابن سلطان معهود

الف^۱ رسانیدند

الف^۲ تفصیل آمدن رانا و جنگ کردن نظام خان بهتی و تعیین نمودن لشکر در محل ذکر سلطان مظفر بن سلطان معهود نوشته خواهد شد - انشاء الله تعالی

ج^۳ مندسور

الف^۴ "سبب آمدن رانا..... انشاء الله تعالی" نیست

دیگر^۱ عمادالملک عیسن آنکه عیسن پور که مابین رسولاباد و بتوه واقع است آبادان کرده اوست - هیچ پوره اجداباد بتغویی او نیست - حصاری بگردش از خشت پنجم یکجاش ساخته اند - در سیداش باغات انبه و کهرنی و تار بسیار است - گل موگره که کدخدائی گلهای خشبوست انداختن که در باغات عیسن پور مالیده و بوی دار میشود در هیچ جانیست - حضرت شاه عالم پناه این پوره را کریم الطرفین میفرمودند که یکی طرفش بر جنوب موضع بتوه واقع است که مرقد شریف حضرت قطب اقطاب انجاست و طرف دیگر بر شمال رسولاباد که مسکن و مرقد حضرت شاه است و از بتوه تا عیسن پور و از رسولاباد تا پوره مذکور بهر دو جانب راه باغات کهرنی و آنبه واقع است که سایه‌های او ابنای سبیل را باد از سایه شفقت پدری میدهد - مقبره ملکی عیسن پیشی در حصار پوره مذکور واقع است با مسجد فرح افزای و حوضی ده در ده موز و نیت گنبد و آن مسجد بهرتبه ایست که زبان در وصف آن قاصر است -

دیگر تاجخان سالار مردی سخی و کریم الطبع بود - بهرتبه که بعد از فوت او این خطاب را از اسرا کسی قبول نمیکرد و بجهت آنکه انواع سخاوت و مردی که او داشت در^۲ امکان دیگر نبود - پس مردم او را نظر بجاودت و سخاوت او منسوب^۳ بنخست خواهند کرد پس تری آن اولی - بعد از مدتهای در زمان سلطان مظفر بن محمود تاجخان^۴ تریالی بانی روضه حضرت شاه عالم بتخاری باین خطاب مخاطب گشت - او نیز دست سخاوت بهمان دستور بالا داشت - بلی ازو بلند تر کرد تاج پور که جنوب رویه در اندرون حصار شهر اجداباد واقعست معمور کرده اوست -

دیگر ملکی قوامالملک سارنگ دراصل راجپوت پسری بود - سارنگ نام و برا درش مولانا - هردو در بند سلطان افتاده بودند - سلطان

ذ^۱ "عمادالملک عیسن آنکه عیسن پور" نیست

الف^۲ در حوصله دیگر نم بود

ب^۳ بنخست و دناست

ذ^۴ تریالی - ج بونبانی ب تزمانی

در آخر خال قایب شد و عزلت اختیار کرد و بقیه عمر بعزلت نام
دران مقام گذراند -

نظم

کل من ^۱ کان یوثر العزله

حصل العزله بلا مهله

چون بود عزلتت ز صحبت به

پار صحبت بکنج عزلت نه

عزلت آمد کلید گنج شهود

عزلت آمد علاج رنج وجود

اندر و عزولت که متصل است

آن لت نفس و عرجان و دلست

عیش از عالم و زی زهد شناس

یعنی او راست عالم و زهد اساس

نیست بی عین عالم جز زلت

نیست بی زای زهد جز علت

یافت عززین دو حرف عزلت تو

نیست بی این دو حرف جزلت تو

دیگر ^۲ الفغان بهوگاهی بسیار عظیم الشان بود - مسجد کلان
و حوض سنگ بست در عقب او در ناحیه قصبه دولقم عمارت
کرده اوست و آن عمارت دال است بر عظمت شان و رفعت مکان
او سیاحان روی زمین اتفاق دارند - برین که مثل او مسجدی
از خشت در عالم بنیاد نیافتم - چنانچه ذکر او بالا گذشت - دیگر
در یلخان بانی عمارت دریابور که پوره مشهور است از اجداد
بیرون حصار قطب رویه و گنبد کلان چنانچه ذکر او بالا گذشت -
دیگر حاجی بهاولدین که حاجی پور و مسجد کلان سنگین دران
عمارت کرده اوست در بیرون حصار قطب رویه -

(باب پانزدهم)

بیان در ذکر اولاد سلطان محمود
بن محمد انا لله برهالهما

از سلطان محمود چهار پسر بوجود آمده بود - یکی منجد کالا
اسم مادرش رانی روپ منجری که سابق حرم سلطان قطب الدین
بوده - بعد وفات او بسلطان محمود رسیده شاهزاده مذکور و والده
او در حیات سلطان ¹ محمود وفات یافت مقبره رانی روپ منجری
در منگم مانس چوک احمدآباد مشهور و معزوف است -

دوم - ایاخان اسم مادرش رانی ² سیرائی مقبره رانی
قریب دروازه ³ اسرولیم واقعست و ایاخان را باسر سلطان زهر در
پیالماش کردند بسبب آنکه درخانه شخصی در آمده بود آن شخص
حاضر شد - او را گرفت و لت کرد - این خبر بسلطان رسید فرمود
تا او را شربت زهر آلود دادند - دیگر ایدخان که او را ایدشاه
خداوندخان ملقب ساختم بود چنانچه ذکر او بالا گذشت - دگر
خلیلخان ولی عهد سلطان الملقب بسلطان مظفر رحمة الله علیه -
ولادت سلطان مظفر بعد طلوع صبح روز چهارشنبه ششم ماه
شعبان در سنه ثمانین و ثمانماید واقع شده چنانچه سال سنه
مذکور از کلمه فرغ مستفاد میگردد - چون پرتو نور خلت از آئینش
روی مبارکی او شمعش مثل آفتاب میزد خلیلخان نام نهادند و
اسم والدهاش رانی ⁴ هرباشی است بنت نای رانم راجپوت زمیندار
کنار آب مهندری - بعد از تولد در چهارم یا پنجم روز رانی ازین
جهان فانی بسرای جاودانی پیوست - از فوت رانی سلطان بسیار
متأسف و متالم گشت -

الف ¹ "محمود" نیست

ز ² سیرائی

ز ³ سوریه

د ⁴ هیرباشی

ایشان را با اعلام اسلام مشرف ساخت - نقلست که روز ختنه
مولا چون حاجام استره را بر مختونش راند بادی از او صادر شد -
حضار در خنده شدند - گفت شون هسنو چهوچی نا بهائی
نامانها وادهی تی نی بهون نکا نکری - یعنی چم خنده میکنند برادر
کسی را که سروش ببرند - خواهرش زاری نکند - این سخن
بسلطان رسید بسیار خندید - ملکی امین همان شاعر قدیم سلطان
بهادر که در هدایم و لطایف مشهور بود از نبایر اوست - بنده ذکر
او در مقارن ذکر سلطان محمود شهید مرقوم خواهد کرد
انشاءالله تعالی -

القصر هر دو برادر در خدمت سلطان اعتبار تمام یافتند -
میگویند ملکی سارنگ در معاورات بسیار گستاخ بود و سلطان روا
میداشت -

مصراع

هر عیب که سلطان به پسندد هنر است

سارنگ پور و مسجدی دران بیرون حصار بر مشرق شهر آبادان و
معمور کرده اوست -

دیگر حاجی کالو غلام سلطانی بود - کالوپور در اندرون حصار
مشرق رویه آبادان کرده اوست - میگویند غلام فاضل و قابل بود -

دیگر اعظم و معظم دو برادر بودند - خراسانی تیر انداز و
شخ کمان - مایین سرکه دج و احد آباد حوضی که آب دران نمی ایستد
و گنبدی در پهلوی او با مسجدی عمارت کرده ایشانست و هر
دو برادر دران گنبد مدفونند - بعضی اهل گنجرات قباحتی یکی
ازین دو برادر نقل میکنند که قابل تحریر نیست - نعوذ بالله
منها -

۱ پدرالعارفین سید شاه شیخ^۲ جیو^۳ ابن سید معجود ابن قطب‌العالم سید برهان‌الدین بملاقات سید رسیدند بعد مصافحه در مسجد مذکور نشستم دران وقت سید ایثم از آیات قرآنی مناسب حال خواند - ایشان نیز بر طبق ان جواب بایتم فرمودند - باز سید ایثم دیگر خواند - ایشان نیز بقراءة آیت جواب فرمودند - سه مرتبه جواب و سوال بقراءة آیات واقع شد - بعد آن حضرت ایشان وداع شدند - در راه یکی از معتقدان از احوال سید استفسار نمود - فرمودند مردیست صاحب حال سخنان خاص را بعام میگوید و ملاحظه تکه‌الموالناس علی قدر عقولهم نمیکنند - آنچم فهم میشود اینست که بعد از فوت سید از اصحاب ایشان فتنه سر بر خواهد زد - میگویند و عظم سید بسیار مؤثر بود - هر که فی شنید خرقه تجرید فی پوشید و کلاه فقر بر سر فی نهاد - سلطان نیز قصد ملاقات سید نموده بود وزرا مانع آمدند - گفتند مبادا سخنان سید سلطان را از جاببرد و مهام امور مملکت تعطیل پیدا کند -

نقلست شبی شخصی از او باشان بقصد زنا در خانه معجوب خود در آمده بود - اتفاقاً صحبتش خوب نم برآمد - رنجیده آخر شب از آنجا مست نافع شمسیر در دست گرفته روی بسوی خانه خویش نهاد و چون صبح صادق بدمید دید که در کنار آب سا بهر سید با اصحاب ایستاده پرسید شما چکاره اید اینجا چکار میکنید - سید گفت هر که از^۴ دوست رنجیده برآید از دلالت ما بصدع دری آید - از استماع این مقول آن مرد را حالتی روداد که نعره زد تا مدتی بیهوش افتاد - بعد از افاق بتوفیق تو به رسید خرقه تجرید و کلاه فقر پوشید -

نقلست روزی سید گفت که ما در دنیا خدا را بهمین چشم سر فی نمایم - از استماع این سخن علماء اجداد بر قتل سید

ج ۱ قطب‌المحققین

ج ۲ که ثانی معجودم جهانیان بودند

ج ۳ " ابن سید معجود..... برهان‌الدین " نیست

الف ۴ دوست خود

نقلست که چون سلطان مظفر متولد شد سلطان معهود در جامه که در برداشت پنبه‌ده بنحرم محترم سلطان معهود که مادر غر حقیقی سلطان معهود باشد اسمها هانس‌باشی سپرد که او این آرزو داشت که سلطان فرزندی از فرزندان خود بمن سپارد تا مشغول در پرورش او باشم و گفتم -

ابیات

زهی دولت مادر روزگار
 که پوری چنین پرورد درکنار
 صدف را که بینی ز در دانه پر
 نه آن قدر دارد که یک دانه در
 که این دُر مکنون یکدانه ایست
 که پیرایه سلطنت خانه ایست
 نگهدار یارب بفضل خودش
 امان ده ز آسیب چشم بدش

او بیشتر از والده در احتیاط پرورش سلطان سعی فی نمود و هرگاه سلطان معهود شاهزاده را میدید میگفت که سلسله پادشاهی خاندان ما از بن پسر و اولادش مسلسل خواهد بود - و حال آنکه دران زمان ابلخان پسر کلان سلطان در صدر حیات بود - هم کسی برین بودند که بعد سلطان امر سلطنت بید قدرت ابلخان تعلق خواهد گرفت - چرا که در حیات سلطان نیز رابطه حکومت و ضابطه سلطنت تعلق بقیضه اقتدار او داشت - اما چون این دولت نصیب سلطان مظفر بود - او در زمان حیات سلطان معهود راه عدم پیمود - چنانچه ذکرش بالا گذشت -

متغی نماند که در او آخر ایام عمر سلطان معهود سید معهود جونپوری که دعو^۱ مه‌دیت کرده بود - از جونپور بشهر اجداباد آمد و در مسجد تلجنگان بن سالار که قریب دروازه جمال‌پور واقعست منزل نمود - اکثر اوقات^۲ تذکیر میگفت و موعظت فی نمود - مردم شهر جوق جوق بملاقات او فی آمدند و چون

الف ^۱ مه‌دویت
 ز ^۲ تذکره

(باب شانزدهم)

ذکر جلوس سلطان مظفر فرشته سیر
بر تخت محمودی و اطاعت کردن
وزرا و امرا بخوشحالی و محمودی

نخل بندگان بساتین اخبار و آرایندگان حدایق تواریخ و آثار
رحمۃ الله علیهم اجمعین چنین ذکر میکنند که شب سه شنبه
سیوم ماه صیام دویم روز بعد فوت سلطان مظفر از شهر بروده
بشهر اجداد تشریف آورد وزرا و امرا استقبال نموده بقدم بوسی
شرف اختصاص یافتند و در وقت صلوٰۃ چهار تاربخ هفتم شهر
رمضان المبارکی سنه سبع عشر و تسعمایتم در سن بیست و هفت
سالگی سلطان بر تخت سلطنت جلوس فرمود بر سم آبا و اجداد
خویش بامرا و سپاه زر نقد با اسب و خلعت در خور هر کسی
انعام فرمود - تفصیل آسای که آن روز بخطاب مخاطب گشتند
اینست - رشیدالملک بخطاب خداوندخان مخاطب گشت و منصب
وزارت باو مفوض شد و خوش قدم به ¹مختصخان و ملک برهان
بمنصورخان و ملک قطب بعهدالملک و ملک مبارکی معین
بافتخارالملک و نصیر شادی بمبارزالملک و ملک شیخ جیوتیم
بتائیدالملک و ملک شه برکنالملک - این هم امرا زاده که در ایام
شاهزادگی اختصاص بتخدمت سلطان داشتند خطاب یافتند و
امراء معهودشاهی نیز باضاف منصب و زیادتی قریات ممتاز شدند
و علما و صلحا نیز تشریفات متنوع تکلیف یافتند - عام و خاص
از خوشدلی و خوشحالی بدعا و ثناء سلطان رطب السان گردیدند -

استغنا نمودند - هم علما کتب نوشتند الا مولانا محمد ناج که اهل علم
 علماء عصر بود و استاد اساتذہ شہر بعلم گفت کہ شما علم را برای
 ہمین آموختہ اید کہ بر قتل سید فتوی نویسید - بعد وقوع این
 واقعہ سید از اجداد انتقال نموده بطرف پتن روانہ شدند - بر سر
 کروی پتن موضعیت^۱ برلی نام اینجا اقامت نمود و دعوای
 مہدیت کرد - چون علماء پتن برین مقال اطلاع یافتند بر قتل
 سید شتافتند - سید از اینجا بطرف ہندوستان انتقال کرد و از
 ہندوستان بطرف خراسان رخت کشید - چون قریب بقندہار
 فرح نام موضعیت اینجا رسید جماع غلو آورده سید را کشتند
 اما مہدیان میگویند کہ سید باجل خود مرده کسی او را نکشت
 واللہ اعلم بالصواب وکان ذلک فی سنہ عشر و تسعمایتم من الہاجریم -
 چنانچہ از عبارت^۲ دعوہ کذب مبین سنہ مذکور مستفاد میگردد
 و از عبارت لیس ذلک مہدیا نیز -

ج^۱ برلی
 د^۲ سنہ صبع عشر و تسعمایم
 ج^۳ دعوہ لیست ہشی ؟

در قواعد خدمت گاری و مهرباننداری دقیقتر فرو نگذشت - بعد از مرور ایام چون به ملازمت سلطان رسید سلطان به چشم عطف و مهربانی دید و حکم کرد که انشاء الله تعالی بعد فسی موسم بهشگل به سمت مندو عزیمت نمایم و ولایت مالوه را بالمناصف تقسیم نموده قسمی بشما و قسمی به سلطان مسعود ناصرالدین ارزانی دارم -

قیصرخان را بتنهائ قصبه دهود که سرحد ولایت ماندو واقعست تعیین فرمود تا زمین داران آن حدود را گرد آورده از راه و روش انصوب واقف گردد و به بخشیان عظام امر کرد تا سپاه را ازین عزیمت خبر داده مهیا سازند و خود بطرف موضع موزانبلی که نخبه پیرگاه سلطان مسعود مغفور بود به عزیمت شکار بیرون آمد چندگاه در محلهای موضع مذکور تشریف داشت اشتغال بشکاری نمود - در همان مقام مسند عالی اعظم همایون عادلخان حاکم آسیر و برهانپور که به سلطان نسبت دماهی داشت با فرزندان آمده ملازمت نمود - بعد از چند روز عادلخان به عزیمت ولایت خویش رخصت یافت - سلطان به مسعود آباد تشریف برد -

^۱ اتفاقاً روزی مردم سلطان مسعود مندوی را با مردم ایلچی شاه اسمعیل گفت و گو واقع شد کار به جنگ انجامید - اهل گنجرات

الف ^۱ اتفاقاً روزی مردم شاهزاده سلطان مسعود مندوی را با مردم ایلچی شاه اسمعیل گفت و گوی واقع شد به جهت آنکه شاهزاده مذکور گوهر گرانبایه داشت - امیر ابراهیم ایلچی به خریداری آن رغبت نمود لیکن به سبب کثرت قیمت میسر نم شد و در رد و بدل حرف بیع و شرا رنجش طرفین ظاهر گشت - شاهزاده چون در سن صغر بود تجربه ناکرده شبی با معدودی از نفران به خانه یکی از ملازمان قدیم خود رفت و خانه آن شخص در سرای بود که امیر ابراهیم در آن منزل داشت - مغترشی به امیر ابراهیم گفت که شاهزاده داعم فرار دارد بلکه دست بردی با سپاه اسباب تو به خاطر آورده درین وقت آمدن او در سرا دال است بر امر مذکور اگر امشب او را درین سرا توانی نگاه داشت فردا بدرگاه سلطانی این معنی از تو پسندیده خواهد افتاد - امیر ابراهیم نظر بر عاقبت امور ناکرده دروازه سرا را

^۱ بعد آن در ماه شوال ایلدچی شاه اسمعیل پادشاه عراق و خراسان رسیده امرا استقبال نموده باعزاز تمام آوردند - سوغانی که همراه داشت بنظر اشرف در آورد -

بعد از چند روز سلطان بطرف بروده عزیمت فرمود و در ضلع آن شهری موسوم بدولتآباد آبادان فرمود - در مقارن این حال خبر رسید که خواجہ جهان خواجہ سرای سلطان متعجب ^۲ خلجی که عمدۀ امراء او بود بلغای نموده ^۳ سلطان ناصرالدین بن متعجب پادشاه مندو را اخراج کرده سلطان متعجب بن ناصرالدین برادر خورد سلطان متعجب را بر تخت اجلاس داده بود - باز سلطان متعجب جمعیت کثیر بهم رسانده آمده قلعه مندو را محاصره کرده چندگاه جنگ و جدل از طرفین قائم بود - آخر الامر سلطان متعجب ناصرالدین غالب آمد - سلطان متعجب فرار نموده پناه بدرگاه سلطان آورده قریب بمحکدآباد نزول نموده همدرین اثنا عریض سلطان متعجب مشتمل بواقعات مذکور رسید - سلطان بمحافظ خان داروغہ شهر محکدآباد فرمان فرستاد که باعزاز تمام سلطان متعجب را بشهر آورده آنچه مایحتاج ایشان باشد مهیا دارد - بعد آنکه رنج راه مبدل با سودگی گردد روانہ حضور سازد - بعد وزود فرمان محافظ خان

الف ^۱ و بعد آن در ماه شوال خبر رسید که میر ابراهیم خان ایلدچی شاه اسمعیل پادشاه عراق و خراسان آمد سلطان ملک الشرق حیدرالملک و قطب الملک را باجمعی از امرا امر فرمود تا استقبال نموده بیارند - امراء مذکور باعزاز تمام روز جمعه بیست و پنجم شهر مسطور بهایر سریر خلافت مصیر باچهل نفر فلچپوش رسانیدند - میر مذکور پیاله فیروزه که در نهایت نفاست بوده باصندوق مملو از جواهر و لسیبی از اقمش مذهب و سی راس اسب عراق که شاه فرستاده بود برسم هدیه گذرانید - سلطان ^۴ میر را بنوازش بسیار و عیاطف بیدریغ ساخت باجمیع همراهان بتخلعتهای خسروانہ و انعامات پادشاهانہ بنواخت و فرمود که در منرلی لائق فروز آورده و وظائف بتقدیم رسانند

الف ^۲ که پادشاه الکیم ماند

الف ^۳ سلطان متعجب بن ناصرالدین را اخراج کرده

د ^۴ میرزا را

سرفراز کرد و تمام حل و عقد مهمات خود را بدست او داد او خویشی و تبار خود را تربیت کرده لشکر بسیار از کفار جمع آورده با سلطان متحد جنگ کرد - خواجه جهان کشته شد سلطان متحد هزیمت خورد - تمام حکومت مندو بدست میدنی رای افتاد حتی که جمیع کارخانهای سلطانی را بتخویشان و مخلصان خود سپرد و یکم یکم امراء مسلمان و پیشوایان سلطان را بفرصت بکشت - اهل کفر ظلم و فساد که لازمه این ملائین است بنیاد کردند و بدعتها نهادند که اهل شهر و بلاد بتنگ آمدند -

صورت این حال بسمع مبارکی سلطان مظفر رسید که بعد از چندین سال در ملک مالوه حکومت کفار عود کرده از سلطان متحد غیر از اسم سلطانی چیزی دیگر نمانده - این نیز عنقریب چنان می نماید که بر طرف خواهد شد - سلطان بر خود پیچید و دفع این کفار را بر ذمه خویشی واجب دید - حکم کرد تا سپاه استعداد لشکر نماید و خود از معجداباد باجداباد تشریف آورد و شرف زیارت حضرت قطب المشایخ شیع اجد کهنه و اجداد خویش دریافت و استمداد همت از آنحضرت نمود و یک هفته در اجداباد توقف فرموده بعد از آن متوجه معجداباد شد -

صفحه ۱۷۶
اتحاد مصحوب او گردانید و هفت سلسله فیل متعجب باصندوقها بر گستوانهای متعجب و یکی گری و دیگر از جنس و حوش و طيور از غرائب صنع پروردگار و بسی از اقمشه نفیس و امتعه بر سبیل تحفه مصحوب خراسان خان از برای شاه ایران ارسال داشت و دو کشتی کلان بتجهت رکوب میر ابراهیم و متعلقان علاوه سایر مراجع ساخت القصر بعد وقوع این واقعه سلطان بغایت الفت شد

بکمایت سلطان محمد برخاستند^۱ سم نغر از ایلچی شاه اسماعیل کشته شدند - ازین واقعه سلطان بغایت آفتن شد و التفاتی که بحال سلطان محمد داشت قصوری پیدا کرد - سلطان بنا بر طلب بعضی امراء ماند و بی رخصت سلطان برخاسته رفت - ازین واقعه سلطان محمود ناصرالدین خبردار شد و نفاق امرا دریافت لشکر هنود بهم رساند و عمده ایشان را بن خطاب^۲ میدنی راو

صفتهم
۱۷۵
بستم شاهزاده را بعنف و ستم بتخانه خود برده محصور ساخت - ازین رهگذر شاهزاده بغایت ازار کشید - چون صبح صادق دمید از قید خلاصی یافت - ملازمان او جمع شده در شهرو بازار اوازه انداختند که فرمان صادر شده که جماعه تاجپوشان را تاراج نمایند - چون اهانت و شکسته خاطر شاهزاده درانظار بغایت مکروه و مستنکر نمود فی الفور بمنجر این آوازه هجوم عوام شد و خلقی بسیار بر در سرا گرد آمدند - ساعتی تاجپوشان ممانعت و مدافعت بایستادند - چون کثرت بیش از طاقت ایشان بود در سرا بکشودند و جمعی را بقتل آوردند و آتشی بزخانه اورده بر نهب و غارت مشغول شدند - چون صورت حال بعرض سلطان رسید حکم شد ملکی الشرق عمادالملک با فیلان سلطان برود و اطفاء نلره فتنه نموده نگذارد که آسیبی بتجماعه تاجپوشان برسد و سر فتنه‌ها را بسیاست بلایع رساند عمادالملک متوجه شد و آتشی فتنه منطفی ساخت و او باش عوام را نادید نمود نگذاشت که آسیبی بذات میر ابراهیم برسد و او را باستعلقان بحریم درگاه آورد سلطان همانجا برای ایشان منزل متعین نمود - بعد آن میر ابراهیم بعرض رسانید که نقود و اجناس مقدار شش لک تنک رایج گنجرات از مابتاراج رفته - دران وقت تنک گنجرات بهشت تنک مرادی مقرر بود چنانچه تا حال در ولایت خاندینی و دکن همان تنک متعارفست سلطان آن مبلغ را از خزانه خود بایشان داد - روز چهارم ماه صیام یک لک تنک زر تقد باخلعتهای فائزه تفویض نموده ایلچی را و داع نموده و خراسان خان را بتجهت قاسین قواعد محبت و وداد و تشیید مبانی

ب ۱ چند
۲ مندلی رای

او را از سلطان طلبید چون سلطان داعیه تنبیه کفار مالوه داشت از سرگناه او در گذشتت پیشکشی معتد به گرفته مراجعت نموده باز بگودهره تشریف آورد -

و از اینجا سکندر خان شاهزاده را بمعهد اباد فرستاد و خود متوجه مالوه شد - چون بقصیه دهود رسید حکم بعمارت قلعه کرده از اینجا کوچ فرموده چون از تنگی دیوله که بغایت قلبست گذر کرد دران منزل سه روز مقام فرموده صفدر خان را بتهانداری اینجا نصب کرد تا در جریان راه خلل نرود در ان مقام پسر مقدم قصیه دهار که از مضافات مالوه است آمده ملازمت نمود و امان طلبید - ملکی قوام الملکی سارنگ را^۱ با امراء چند بقصیه دهار فرستاد تا اهل قصیه را امان داده استمالت^۲ نماید -

درین اثنا خبر رسید که سلطان معهود ناصرالدین^۳ و میدنی را^۴ بطرف چندیری رفته اند بتفریب آنکه سلطان معهود برادر سلطان معهود ناصرالدین بعد هزیمتی که کیفیت آن قبل ازین مذکور شد پناه بسطان سکندر لودی آورده - و از سلطان کومک گرفته آمده بعضی ولایت چندیری را در قبض و تصرف خود آورده بود - سلطان مظفر فرمود که درین لشکر کشی^۵ مقصود نه آن بود که ملکی مالوه را از سلطان معهود بستانم چرا که او بادشاه مسلمانست - بلکه غرض این داشتیم که میدنی را^۶ و کفره دیگر را از گرد و پیش او دور کرده میان هر دو برادر صلح دهم - الحال سلطان معهود را مهمی پیش آمده به بینم که آخر او بکنجا اینجا آمد - بعد آن در آنچه مقتضای وقت بوده باشد عمل خواهیم فرمود -

حکم کرد تا قوام الملکی از دهار بیاید - روز دوم قوام الملکی آمد و صفت عمارات آهوخانم دهار که از فرمایشی سلطان غیاث الدین صورت یافته بود بمرتب کرد که سلطان را شوق تماشای آن روداد آورد و او را در همان مقام گذاشت خود با دوازده هزار سوار

الف ۱ با امیر

الف ۲ نمایند

ج ۳ " و میدنی را^۴ بطرف ..... بعد هزیمتی " نیست

الف ۴ مقصود من نه آن بود

الف ۵ همان جا

(باب هفتم)

عزیمت سلطان بطرف مالوه بجهت دفع
1 تعصب کفار و رسیدن تا قصه دهار
و مراجعت نمودن ازان دیار

مختبران ذوی الا اعتبار و ناقلان الولا بصر چنین روایت کنند که
در ماه شوال سنه ثمان عشر و تسعمایم از متحد آباد بعزیمت دفع
کفار و حمایت مسلمانان دین دار بصوب مالوه کوچ فرموده در مقام
قصه گوده چند روز توقف نمود تا لشکر جمع شد و درین اثنا خبر
رسید که عین الملک مقطع شهر نهر و اله عرف پتن متوجه سلازمت
شده بود که راجه ایدر بهیم بن بهان 2 طغیان کرده اطراف 3 کنار سایهر
را در خلل آورده عین الملک از برای دفع آن لشکر بصوب ایدر
کشیده دست بنهب و تاراج ولایت ایدر کشاده بود - چون بر سر
کروهی ایدر رسید راجه ایدر با جمعیت کثیر آمده جنگ کرد و
عبد الملک برادر عین الملک با جمعی بدرجه شهادت رسید - عین الملک
هزیمت خورده به پتن آمد -

سلطان عزیمت از صوب مالوه انعطاف داشته بسمت ایدر
متوجه شد - و از آنجا بکوچ متواتر بمقام موزاس رسید و از
موزاس افواج بر سر راجه ایدر تعیین نمود تا ولایتش را نهب و
تاراج کردند - راجه ایدر گریخته بکوهستان در آمد - روز چهارم
سلطان از موزاس کوچ کرده قبضه بارگاه در سواد ایدر افراخت و حکم
کرد تا خانه های و بتخانه ها ایدر را انچهنان منهدم ساختند گویا
نشان خانه و بتخانه درین ویرانه نبود و کان ذلک فی سنه تسع
عشر و تسعمایم - چون راجه ایدر این حال معلوم کرد التاجا
بملک گوپی زنار دار که وزیر سلطان بود آورد - ملک گوپی بی گناه

الف 1 تسلت

الف 2 خروج کرده

الف 3 کنار آب

راجه ایدر بعد از مردن راجه مذکور بهکمایت ^۱ رانا سنگا راجه چیتور بهارمل بن بهیم را از ایدر بر آورده و خود قابض و متصرف گشته - سلطان را خوش نه آمد فرمود که بهیم ^۲ بافاضت من متصرف ایدر بوده رانا راجه منجال انکی بهکمایت او رایمل درایدر نشیند به نظامالملکی مقطع احمدنگر فرمان صادر شد که رایمل را از ایدر بر آورده ایدر را به بهارمل پسر بهیم سپارد - بعد آن خود بلحمدنگر عزیمت فرمود - باز از اینجا باهداباد تشریف آورد تا درسره ثلاث و عشرین و تسعمایه رایمل بافواج سلطان جنگ و جدل میکرد گاهی غالب و اغلب مغلوب میگشت -

القصر سلطان هوای بشگل را در اهداباد بعیش و کامرانی میگذراند - درین اثنا امراء مالوه مثل حبیب خان و شیخ ^۳ جاثلیده و غیره از ترس میدنی راؤ گریختن بهخدمت سلطان آمدند و احوال اهل ماندو را بعرض رساندند که در شهر مندو آئین دین اسلام برطرف شده میدنی راؤ اکثر مردم معتبر را بقتل آورده بعضی گریختن جلای وطن شده آوازه گشتند - امروز فرداست که سلطان منجود را میکشد یا میل در چشم او کشیده منجوس میدارد سلطان از استماع تغلب کفار عزم و جزم کرد که انشاءالله تعالی بعد بشگل متوجه ^۴ ماندو شوم و دمار از روزگار میدنی راؤ بر آدم و آئین دین اسلام را تازه کنم -

الف ۱ رانا سانگا

د الف ۲ باجارت - ج باضافت

الف ۳ چاند

د ۴ مندو

جرار و یکصد و پنجاه زنجیر فیل از برای سیر آهوخانه عزیمت فرمود و برکنار حوض دهار نزول اجلال نمود - بعضی امرا عرض کردند که اگر عزیمت بسیر مندو هم مصمم گردد چه خوبست - سلطان گفت خانه را بی صاحب خانه دیدن لطافت ندارد - نماز دیگر آن روز بزیارت بندگی شیخ کمال مالوه و شیخ عبداللہ جنکال که در ناحیہ دهار آسوده اند اقدام نمود - اهل شهر از که تمام بر آمده ملازمت نمودند و زبان بدعا و ثناء سلطان کشودند -

صبح آن نظام الملکی سلطانی و رضی الملکی و اختیارالملکی و ملکی^۱ چون مخاطب به محافظ الملکی و سیف خان را حکم شد که محلات موضع دلاوره را و آهوخانه اینجا را سیر کرده همین روز برگشته بیایند تا معلوم شود که چه طور جانیست و خود بتمناشاه آهوخانه دهار قدم رنجم فرمود - چون بیگم شد و امرا نامدند فرمود چونست که مانیز سیر موضع دلاوره کنیم - سلطان متوجه سمت دلاوره شد - امرا را اینجا نیافت - الغنجان عرض کرد که نظام الملکی شاید بموضع نعلجم رفته بدیدن برادر خود رای سنگ نام که متوطن آنجااست - سلطان سیر محلهای دلاوره نموده مراجعت فرموده بدهار آمد - نماز شام خبر رسید که نظام الملکی فتوح کرده بی آید - سلطان فرمود فتوحا کجا - گفتند در محل که نظام الملکی از نعلجم متوجه انصوب شد کافران که بالای قلعه مندو بودند فرود آمده تعاقب نمودند - نظام الملکی برگشته جنگ کرد چهل نفر کفار کشته شدند دیگران گریختند بالای قلعه بر آمدند - نظام الملکی مظفر و منصور روانه ملازمت گردید - سلطان در غضب رفت و نظام الملکی راسخط گفت که چرا بی حکمی کرده باینجا رفته اگر واقعاً رو میداد باعث ادبار و انفعال او میشد -

القصه روز سیوم سلطان از دهار باورد و تشریف آورد از اینجا عزیمت دارالملکی خویش نمود - صاحب تاریخی بهادرشاهی آورده که این ماجرا را من بعد از مشاهده معاینه نوشته ام که درین یورش حلقه کشی رکاب سلطانی بودم -

القصه سلطان مراجعت فرموده بمحمدآباد آمد - بعد آن سنه عشرین و تسعمایتم بعرض رسید که رایمل برادر زاده راؤ بهیم

را^۱ بجایا رسانم - اگر این خدمت را توانی بتقدیم رساند
انشاءالله تعالی بعنایات جزیلہ سرفراز خواهی شد -

کشنا قبول کرد - نیم شب دو اسب از طویل خاصه سلطان
آورد سلطان بر یک اسب خود سوار شد و بر اسب دیگر حرم
مکتوم که احب زوجات بود اسمها^۲ رانی کنساگر او را سوار کرد
کشنا پیشی در آمده روی بطرف گنجرات نهاد - نصف شب و تمام
روز راه طی کرده بموضع^۳ بهکوره که سرحد ولایت گنجرات است
رسیدند - چون اسپان بیطاقت شدند در سواد موضع بهکوره
زیر درختی فرود آمدند - روز دیگر این خبر بقیصرخان مقطع قصبر
دهود که از بهکوره ده کرو هست رسید - قیصرخان بتخدمت سلطان
آمده تعظیم بادشاهانہ بجای آورد و کمر خدمت بستہ بایستاد
آنچہ مایحتاج بود مهیا ساخت و همان ساعت شتر سوار جلد
را بتخدمت سلطان مظفر فرستاد و از مقدم سلطان معهود بنوعی
که مشاهده کرده بود خبر داد - سلطان خوشحال شد - فی الحال
اسپان تازی بازی و لجام مرصع و فیلان کوه شکوه باجلیهای
تبل و زربفت و لباسهای شاهانہ و خیمهای بادشاهانہ و کنیزگان
حور خصال و غلامان^۴ فرخنده مال باخزانہ و کارخانہ مصعوب
امراء نامدار روانہ ساخت و نوشت که مقدم ایشان بدوستان
راحت بخش آمده و دشمنان محنت افزا متعاقب رایات فتح
ایات بجوار منزل شریف رسیده دانند - انشاءالله تعالی دماراز
روزگار هنوز مردود و حرام نمکی بر آورده قلعه ماندو را با ملک
مالوہ تسلیم ملازمان ایشان نمایم - چون لشکر سلطان قریب
رسید سلطان معهود استقبال نمود - تمام امرا حسب الحکم سلطان مظفر
از اسب فرود آمده پابوسی نموده و همان ساعت^۵ بارگاه و
سرا پرده باتمام کارخانهای^۶ بادشاهی برپا کردند - سلطان خرم

ذ الف^۱ بسزا و جزا

د^۲ کنساگر

ذ^۳ روکھرا

الف^۴ فرشتہ مثال

الف^۵ بارگاه عالی و سرا پردهای سرخ

الف^۶ پادشاهانہ

(باب هژدهم)

^۱ کیفیت آمدن سلطان محمود خلجی ^۲ در گجرات و خبر یافتن سلطان مظفر ظفر آباد و لشکر کشیدن بطرف مندو فی الحال فتح یافتن او کفره لعنت مال و بدل نمودن ملک مالوه را با قلع مندو سلطان محمود و مراجعت نمودن بدیار خویش با حصول ^۳ مقصود

راویان فصاحت آثار و ناقلان بلاغت شعار چنین اخبار فی نمایند که چون سلطان محمود دید که ولایت و خزانه و حکومت تمام بدست میدنی راؤ رفت بسطان غیر از اسم سلطانی چیزی دیگر نماند ^۴ خواست که از مندو بکند چند روز خود را بشغل شکار مشغول ساخت - روزی از صبح تا شام در شکار اسپ نازی کرد هندوان که بطریق موکی همراه او بودند در کوفت شکار بن خواب رفتند و حال آنکه در گرد و پیمش سلطان غیر از مخصوصان میدنی راؤ دیگری نبود - اگر آب مینخوراند هندو بود - اگر طعام فی آورد هندو فی آورد حتی که شعیس و دربان هم هندو بودند - از اینجمله کشنا نام راجپوتی بود - ساکن قصبه ^۵ کهر هلی چون او از زمین داران مالوه بود و نسبت براجپوتان دیگر خدمت باخلاص میکرد سلطان باو گفت که کشنا من بسیار عاجز آمده ام فی توانی دو اسپ از پایگاه آورد و مرا بطرف گجرات رهبری کرد که من پیش سلطان مظفر بروم و از اینجا کومک گرفته این حرام خوران

ج ^۱ " کیفیت آمدن ..... فی نمایند " نیست

الف ^۲ در سرحد گجرات

الف ^۳ خویشی

الف ^۴ خواست که از مندو انتقال نموده خود را بسطان مظفر رساند اما منتظر فرصت بود و چاره سازی انتقال فی نمود

ج ^۵ کر هلی

۱ شهرآگره بر تخت بادشاهی جلوس فرمود^۲ و کان ذلک فی سنه ثلاث و عشرين و تسعمایه سلطان مظفر علما و صلحا را جمع کرده فاتحه بروح سلطان سکندر خوانده کوچ فرمود -^۳ در مقام موضع دیلول در اثناء شکار بسلطان معجود ملاقات نمود بطریق که بادشاهان دین دار مرحمت شعار به بادشاهان نامدار ملاقات نمایند - و بمرتب استمالت نمود که سلطان معجود از کلفت روزگار و از رنج راه و کلفت بدخواه بیاسود -

۴ القصر چون میدنی را شنید که سلطان مظفر بالشکر قاهره بکومک سلطان معجود بمقام دیلول که سرحد ولایت مالوه است رسید شادی خان و^۵ بهیم کزن و بدن و کهاکو و اگر سین که عهده لشکر او بودند بنحیت قلع داری مندو فرستاد و خود در قصبه دهار مقابل نمود آخر الامر از استماع دبدبش بادشاهی و مشاهده رایات ظل الهی بی جنگ گریخت بشاره اجین رفت - سلطان آمده محاصره قلع

الف ۱ "شهرآگره" نیست

الف ۲ و کان ذلک فی سنه..... کوچ فرمود " نیست

الف ۳ در منزل مذکور توقف نموده رسم زیارت که متعارف است بنجا آورده روز جمعه یازدهم ماه عزیمت نموده شب در میان موضع دنتی کانو منزل نمود - روز دوشنبه چهاردهم ماه رایات ظفر پیکر دیلول را مضرب خیام نصرت مقام ساخت روز سه شنبه پانزدهم ماه بسلطان معجود ملاقات نمود -

الف ۴ روز جمعه هیزدهم ماه رایات ظفر آیات روپدهار آورد میدنی را که در دهار بنخیال جنگ و مقابل استاده بود گریخته باجین رفت پتهورا و میکر و شادی خان و بدهن و کهاکو و اگر سین که عهده لشکر او بودند بنحیت قلع داری مندو فرستاد - روز یکشنبه بیست و سیوم ماه سلطان بعساکر نصرت قرین حوالی قلع مندورا مضرب خیام ساخت -

ج ۵ سیم کزن

و شادمان در سرا پرده نزول فرمود امرا گرد بر گرد^۱ بارگاه فرود آمدند تمام سلسله پادشاهی مهیا شد -

چون جاسوسان میدانی را این حال مشاهده کردند رفتند حقیقت را باو باز نمودند - زلزله در نهاد کفار برگشته روزگار افتاد - القصه بعد از ارسال امرا^۲ روز دوم سلطان مظفر بعزیمت تنبیه کفار مندو از مسجدآباد کوچ فرمود و چون در مقام گوده‌ره که از مسجدآباد دوازده کروه راهست رسید - خبر رسید که سلطان سکندر لودی پادشاه دهلی^۳ وفات یافت^۴ و سلطان ابراهیم بن سکندر در

الف^۱ بارگان سلطان محمود فرود آمدند

الف^۲ روز دوم که روز پنجشنبه چهارم ماه ذی القعدة سنه ثلث و عشرين و تسعمایه باشد - سلطان مظفر به نیت غذا پای دولت در رکاب سمند باد پای در آورد مصنف مظفرشاهی فی آرد که چون سلطان عزم مندو بصورت جزم مقرر فرمود اکابرو اشراف بموجب فرمان سلطانی بتختم کلام ربانی مشغول شدند و سلطان نیز جزوی از کلام الله طلب فرموده تغاول بتختم آن در خاطر عاظر اختیار نمود و ختم آن جزو بدین آیت بود -

(فهرسوهم باذن الله و قتل داد و جالوت و آیت
 اللهم الملك و التحكم و علمه مما يشاء و لا دقة الله الناس
 ببعضهم ببعض لفسدت الارض و لكن الله و افضل على
 العالمين تسلي آيات تسليوها عليكي بالحق و انك لمن
 المرسلين)

بعد ختم کلام ربانی سلطان باعتقاد تمام آیت مذکور را متمسک فاتح ساختم از مسجدآباد کوچ فرمود روز پنجشنبه یازدهم ماه مذکور بعد از قطع مسافت سر منزل به قصبه گوده‌ره نزول اجماع فرمود - روز یکشنبه بیست و یکم ماه شاهزاده سکندر خان را وداع مسجدآباد فرمود شاهزاده لطیف خان و بهادر خان را همراه گرفته کوچ بطرف مظفرآباد نمود - روز سه‌شنبه بیست و هشتم ماه موضع بکورا را بدولت و سعادت مضرب خیم و مرکب اعلام ساخت - روز چهارشنبه نهم ماه ذی الحجه در مقام مذکور خبر رسید

الف^۳ و دیعت حیات سپرد

الف^۴ و پسر او

نمود که برانا بدهد - رانا باخود گفت که باری تا سارنگ پور بروم و فیل و جواهر را ازین بستانم - بعد ازان در انچه مقتضای وقت باشد بعمل خواهم آورد - رانا بالشکر گران بسمت سارنگ پور که شهری از مضافات ولایت مالوه است بر پنجاه گروهی مندو روانه گردید -

چون این خبر بسطان رسید بر حیل و مکر اهل قلعہ اطلاع یافت عادلخان آسیری و قوام الملک سارنگ را بامراء شجاعت شعار و مردان جلاوت آثار بر سر رانا تعیین نموده لشکر را حکم کرد که باز محاصره قلعہ نمایند و در کوشش و سعی بیشتر از پیشتر متوجه شوند - سپاه سلطان درین مرتبه انچهان زور آوردند که روز دیگر قلعہ نمودند و کافر بسیار را بقتل آوردند - میگویند عدد مقتولان کفار که بشمار آمدن نوزده هزار بوده ^۲ و کان ذلک فی سنه اربع و عشرين و تسعمایه چنانچه از مجموع ^۳ حروف این مصراع مستفاد میگردد -

الف ^۱ روز شنبه دوم ماه صفر قلعہ فتح نموده
الف ^۲ مولف ^۴ مظفرشاهی مینویسد که چهل هزار بوده و پنجاه و هفت سردار نامدار والله اعلم بالصواب اساق سردار کفره اینست پتهورا - اودی کرن - ^۵ کانظم دیو عجائب دیو - غازی خان - شادی خان - رتن چند - مانک چند - بهادرخان - دولت خان - اکهی چند - گبرت چند - دونگریسی - کالو - بکرمسی - ملنخان - ^۶ رای سنگ جیون پنهان - جیت سنگه - فتح خان پسر آن شیرخان پسر آن ^۷ هاکر سین کاکه و باهی وغیره
الف ^۳ مصراع اخیراین قطعه مستفاد میگردد

قطعه

مظفر شاه کرده فتح مندو
که اول تخت گاهش دهار باشد
اگر پرسند از تاریخ فتحش
پرشانی هم کفار باشد

و از این مصراع نیز

ذ ^۴ بهادرشاهی
ذ ^۵ کان دیو
ذ ^۶ رای جگت

مندو نمود - ^۱ مورچلها تقسیم یافت ^۲ هندوان هر روز از قلعہ بر آمده جنگ وجدل میکردند - چون چند روز برین نسق گذشت و کار بر اهل قلعہ تنگی پیدا کرد میدنی را^۳ گفت فرستاد که شما با سلطان طرح صلح در میان آورده مهلت یکماه طلبید که ما قلعہ را خالی میکنم تا آن زمان من از پیشی رانا انقدر لشکر بکومک آریم که سلطان مظفر بی جنگ قلعہ را گذاشته رو بگنجرات نهد -

کفار رویاه بازی پیشی آورده ^۴ ایلچی خود را با متاعی که لایق پیشکش بود پیشی خداوند خان وزیر فرستادند - خداوند خان بخدمت سلطان برد - ^۵ ایلچی عرض کرد که اهل قلعہ هم بندگان سلطانند اعتراف بعجز خود نموده مهلت یکماه میطلبند تا سامان نموده زه و زاد خود را گرفته فرود آیند و قلعہ را به بندگان سلطان سپارند - سلطان فرمود مبادا درین مکرری انگیزخته باشند و فریبی میخواستند ایلچی سوگند یاد کرد - سلطان مهلت یکماه ^۶ داد - بظاهر شروع در سامان بر آمدن نمودند و بنهایی بمیدنی را^۷ نوشتند که انچه اراده شما بود همچنان کرده شد - الحال شما انچه توانید تقصیر نکنید -

میدنی را و پیشی رانا رفت و گفت که در هندوستان در میان هندوان از توکلان تر کسی نیست درینوقت که امداد قوم خود نکنی دیگری خواهی کرد - چند فیل نای از فیلخانم سلطان معهود و جواهر قیمتی از خزانه سلطان که پیشی او بوده بشرط کومک قبول

الف ^۱ مورچلها تعیین نمود قیصرخان را نام زد دروازه دهلی فرمود و ملک عمادالملک را به بداره تعیین نمود و قلعہ را گردا گرد محاصره نمود

الف ^۲ "هندوان هر روز..... تنگی پیدا کرد" نیست

الف ^۳ روز جمع بیست و پنجم ماه که روز سیم از محاصره بوده پنهوزا و غیره چند نفر از قرباتان خویش با متاعی که لایق پیشکش بود پیشی خداوند خان و بعضی میگویند نزد قیصرخان فرستاده آمان طلبیدند و مهلت خواستند قیصرخان آنها را بخدمت سلطان برد

الف ^۴ "ایلچی..... سوگند یاد کرد" نیست

^۵ مقرر کرد تا پسهل خود را بیرون آورده قلعہ را تسلیم ملازمان سلطان نمایند

افتاده باشد که قریب دو هزار نفر از سپاهیان نای بدرجه شهادت رسیده باشد بسطان معهود گذاشتن معنی ندارد -

بیست

ملکی بمیراث نیابد کسی

تازند تیغ دو دستی بسی

بمنجرد استماع این قول سلطان از قلعه فرود آمد و بسطان معهود گفت که اهتمام نمائید که هیچکسی از مردم ما را بالای قلعه نگذارند سلطان معهود عرض کرد که -

بیست

دولت بیغمی و کنای طرب

هر چه دارم بیمن همت تست

ملکی و مال دل و جان و خائمان هم طفیل این حضرتست اگر چند روز بالای قلعه توقف فرمائید موجب افتخار من میگردد سلطان گفت انشاء الله تعالی روز سیوم مهمان شما خواهم شد الحال مصلحت درین است - هر چند سلطان معهود مبالغه نمود قبول فرمود - ¹ میگویند بعد از مرور ایام بعضی از مقربان استفسار سبب سرعت نزول از قلعه نمودند فرمود که مردم بنجد بودند که قلعه را بسطان معهود نباید داد و حال آنکه من این غزا را منحص از برای خدا کرده بودم ترسیدم که مبدا خطر فساد در خلوص نیت من راه یابد و روی عمل از وفای این نیت بتابد - فی الحال روان گشتم و راه خطر فساد بر بستم - درین امر منت من بر سلطان معهود نیست بلکه منت سلطان بر منست که من از طفیل او باین سعادت رسیدم و صورت مراد بپشتم خود دیدم -

² القصه سیوم روز موعود باجابت ضیافت سلطان معهود سلطان عزیمت بالای قلعه نمود و مردم تمام شهر مندو از خورد تا بزرگی

الف 1 "میگویند بعد.....فرمود" نیست

الف 2 القصه کیفیت مرصع کبری که بواسطه غفلت جامدار و تندری توسن گردون رفتار بدست خلعتیان افتاده بود این صورت دارد که چون قطب الدین سلطان معهود خلعتی را در کبیر پناه شکست داد قتل و کشتن بنومی کرد که فوق آن متصور نباشد - اتفاقاً دران دار و گیر

مصراع

قد فتح‌المندو سلطاننا

نقلست از خدمت سید جلال منورالملک بخاری و از ملکی
ملایک صفاتی ملک مسعود بیارد که درین غزا اکثر کفار را رجال الغیب
کشتند^۱ قضائی^۲ ملک مذکور درین فتح همراه سلطان بود
ازو نقل میکردند که بعد از آنکه کفار شکست یافتند و دروازه‌ها
مفتوح شد با چندی باتفاق بالای قلعه بر آمدیم سیر حویلی‌ها
میکردیم و هر جا کافر حربی می یافتیم کشته می یافتیم اتفاقاً
بر یکی حویلی رسیدیم که درش را از اندرون بسته بودند - گمان
بردیم که کافران درین خواهند بود - درش را شکسته در آمدیم خالی
یافتیم - تهر خانه داشت بر سر آن رفتم گفتم شاید درینجا باشد
الله الله گفتم در آمدیم دیدم که قویب چهل پنجاه نفر کافر مقتول
افتاده اند چنانچه سره‌اء از تنه‌اء اینها جدا افتاده است - یکی درین
میان رمقی جان داشت احوال ازو استفسار نمودم - گفت از
ترس جان درین تهر خانه در آمده بودیم ناگاه پنجم دستی باشم سیر
برهنه پیدا شد هم مایان را قتل آورد و سر از تن جدا کرد بعد
از زمانی آن نیزجان بهالکان دوزخ سپرد -

نقلست که همدران روز کافری از پیشی غازی گریزان شد
غازی دنبال کرد هرگاه باو میرسید و میخواست که نیزه بخاند
خفتنش از طرف پشت او چاک می نمود - غازی تعجب میکرد و
دست خود باز میداشت - چند نوبت همین معامله دید - غازی عنان
کشید ناگاه اسب کافر^۳ بدری خورد بیفتاد چوبی سیدخ مثال
بر سینمش خلید و از طرف پشت سر کشید غازی حیران شد و
بر قدرت خدا ثنا گفت -

القص چون سلطان مظفر و منصور بالای قلعه بر آمد بعضی
دولتخواهان بعرض رساندند که مثل ملک مالوه که در وسعت
زیادت از ملک گنجرات توان گفت بپنچین تردد و مشقت بدست

الف^۱ طعالیذ^۲ یکی از اسرایذ^۳ سکندری خورد

گذراندند - چون چشم سلطان بران افتاد گفت شاید شوهرش مرده - دیگر چون افواج سلطان بهلول لودی بعضی پیرگنات سرکار چندیری را تلختند بوزرا ضرور شد که این واقع را بعرض رسانند قدرت آن نداشتند که آمده بالفاظ صراحت بیان نمایند - بطایف بهاندان گفتند که خود را بصورت افغانان آراسته نامان پیرگنات را بر زبان آورده دست بتاراج اموال و اشیا کشادند - فرمودند که مقطع چندیری مرده که انتقام پیرگنات ولایت خود را از پیرگنات ولایت افغان نمیکشد -

القسم اهل حرم سلطان باطبقهای جواهر و زر از برای نثار سلطان مظفر مانند طاووس بهشتی پیدا شدند - ایراد این شعر منحل مناسب افتاد -

بیت

حور بنظاره نگارم صفر
رضوان ز تعجب کف خود برکفزد

چون چشم سلطان بر جمال ایشان افتاد سر پایان کرد و گفت نظاره نا معرمان موجب وبال است - سلطان معهود گفت که هم اینها مملوک من اند و من کرم خریدۀ سلطان -

مصراع

۱ العبد و مافی یدۀ کان لمولاه

برین وجه حلال است - هم پیشکشی سلطانند - سلطان گفت بشما مبارکی باشد فرمائید که در پرده شوند - یکی اشارت سلطان معهود مثل پریان مستور گشتند سلطان بیرون آمده و داع کرد بمنزل خویشی تشریف آورد - میگویند در محل که سلطان معهود بطریق که مذکور گشت بر آمده التجا بسطان مظفر آورد -

میدنی راؤ در اخراجات سرکار حرم سلطانی هیچ تغییر نداد انچه از جنس پارچه و خوشبوئی و نقد متعین بود بی تصور میرسانید و زرو زیوری که پیشی ایشان بود بهمال خود گذاشت و روزی یکمرتبه بر درباری آمد و دعا میرساند و عرض میکرد که از من خلای دولتخواهی امری بوقوع نیامده که سلطان رنجهی

حتی که عورات و اصفیات احوال نیز بر آمده تماشا میکردند و دعا و ثناء سلطان بر زبان می آوردند - میگویند که سلطان مسعود در مهمان داری تکلف بسیار کرده بود - تواضع بی نهایت بها آورده بعد از فراغ طعام سلطان را بسیر معلات دلالت نمود ناگاه در حویلی رسید که در میان آن کعبه و از خانه عمارت یافتن بود - منقش و مطلا و گردا گرد او حجرها - چون سلطان بر صف آن خانه قدم نهاد و حرمهای سلطان مسعود خود را آراست و پیراسته یکمرتبه درهای حجرها کشاده مثل حور و پری جلوه گر شدند - میگویند سلطان مسعود دوهزار عورت صاحب بجال در حرم خانه خود داشت - سلاطین مندو در عیش و فراغت کار بجای رسانده بودند که بالاتر از آن متصور نباشد - علی الخصوص سلطان غیاث الدین چنانچه الحال هم کسی که افراط در عیش و کامرانی مینماید میگویند که فلانی در عیش و کامرانی سلطان غیاث الدین ثانیست از جهت آنکه سخنی که از وی بوی نم آید یا شایبه دلگیری نماید حکم نبود که کسی چهره او را پیش سلطان کشاید - در تمام مدت سلطنت او دو واقعه نم اندود بعرضش رسیده بود - یکی آنکه چون داسادش فوت کرده دخترش را لباس سفید پوشانده از کنار

صفحه

۱۸۹

قیامت مثال اسب جامدار سلطان قطب الدین که کمر مرصع تحویل او بود برسید و خود را بگریختهای غنیم رسانید - آخر الامر جامدار از اسب اقتاد و بدست مردم غنیم گرفتار شد - کمر را ازو گرفتند بسلطان مسعود دادند باین طریق بدست سلطان مسعود خلجی آن کمر در آمده بود - او را سلطان مسعود مصحوب پسر خویش که از بند کفار روز فتح قلعہ مندو آزادی یافتن بود شمشیر و اسب مناسب آن بخدمت سلطان فرستاد و التماس دعوت نمود - سلطان قبول فرموده پسر را با عرار و اکرام و انعام وداع نمود - سلطان مسعود از روی ترفه و خوشحالی فرمود تا شهر را اینم بندی کردند و معلات را صفاداده بساط بادشاهانه انداختند - میگویند سلطان مسعود در مجلسی آراشی بنوعی کوشیده بود که فوق آن متصور نبود تاریخ ۱ پانزدهم شهر صفر بموجب وعده عزیمت بلای قلعہ نمود

ن ۱ یازدهم

گذشت متصرف ان مقام بوده در جنگ بدست سلطان افتاد - سلطان او را بکشت ازینجهت رانا لشکر بسیار جمع کرده بکنجنگ سلطان معهود اقدام نمود - جنگ عظیم واقع شد - ^۱عاقبت الامر سلطان معهود زخمی بدست رانا افتاد لشکر او هزیمت یافت - مسلمانان بسیار بدرجه شهادت رسیدند -

از استماع این واقع سلطان متفکر شد و بجهت حراست قلعہ مندو لشکر فرستاد - از استماع این خبر رانا برگشت و بچیتور که جای نشین او بود رفت - میگویند که چون سلطان معهود زخمی در میدان افتاد لشکریان رانا قبل داشته برانا خبر کردند رانا خود آمده باعزاز تمام سلطان را در پالکی انداخته بچیتور برد و از ترس بادشاهان مسلمانان که در جوار ولایت مندو بودند مثل سلطان ابراهیم لودی بادشاه دهلی و سلطان مظفر و غیر هما بسطان معهود ملایمت بسیار کرد - چون زخمهای سلطان التیام یافتند باعزاز تمام چند منزل خود بهشایعت آمده وداع فرمود و پسر سلطان را بطریق ^۲گرو نگاه داشت تا سلطان در سدد انتقام نشود سلطان معهود بمندو آمد -

القصر در سنه مذکور سلطان مظفر از مسجد اباد بایدر تشریف آورد و چندگاه دران نناخچیرگاه شکار کرد و ملک نصرت الملکی ^۳خوالدار ایدر را تغییر داده بنجای او برغم وزرا ملک حسین بهتی المتخاطب بنظام الملکی را که در شجاعت و جلالت رستم زمان بود نصب فرمود و خود بشهر معظم اجد اباد تشریف آورد - وزرا ازین معامله اظهار ناخوشی نمودند - سلطان گفت که من ^۴گنگ شما بهم رسانده ام اضطراب فایده ندارد ازین جهت امرا متادی بودند و در شکست نظام الملکی میکوشیدند -

القصر که در سنه ست و عشرين و تسعمایم بتقریبی باد

الف ^۱ اخرا الامر

الف ^۲ یافت

الف ^۳ بطریق گرو پیمیشی خود نگاه داشت

ج ^۴ " خوالدار ایدر..... بنظام الملکی را " نیست

ز ^۵ استاد - ج کفی

نموده انتقال فرمود - شما عرض داشت کنید که از ملکی خود خبردار شوند نهایتش منصب وزارت بدیگری تفویض نمایند - من کفشی برداری میکنم ازین قبیل مقدمات مذکور میکرد و میرفت ضابطه احتیاط حرم بنوعی که در حضور سلطان قرار یافته بود بهمان طرز خواجہ سرایان مرعی میداشتند -

القصر روز فتح شادینخان و پتنو را و کهاکھو که از جلم عمدهاء اهل قلع بودند کشته شدند و همیگرن و بدن از راه دریچہ برآمده گریختہ پیش میدنی راو رفتند - میگویند کہ ہیبت کشاکشی اهل قلع در دل بدن انچنان جاکرده بود کہ کلمہ چند هولکی زد احوال اهل قلع پیش میدنی راو گفت و آب طلبید بمجرد آب خوردن بیفتاد و جان بمالکان دوزخ داد - از مشاهده این حال مرغ روح از قالب میدنی راو و رانا پرید - میدنی راو گفت کہ خویش و تبار ماہم رو بعدم نہادند و زن و بچہ مادر بند مسلمانان افتادند حالا زندگی ما بچہ کاری آید - خواست کہ خود را بنمود بکشد - رانا مانع آمد و ہمراہ گرفتہ رو بطرف چیتور نہاد میگویند در یکشب سی و ہفت کروزہ راہ رفتہ منزل کرد -

عادلخان از منزل دیبالپور کہ پانزدہ کروزہ از مندو واقع است خبر فرار رانا را بسطان عرض داشت کرد و رخصت طلبید کہ اگر حکم شود تعاقب نماید - سلطان مصلحت ندید عادلخان را طلبید و خود بسوی دارالملک خویش عزیمت نمود تا مقام دیولہ سلطان محمود ہمراہ بود از آنجا آصفخان را با امیر چند بکومی سلطان محمود تعیین نموده وداع فرمود و عادلخان اسیری را نیز ازین منزل رخصت کرد تاہست اسیر و برہانپور روان شد و خود بدولت و اقبال از آنجا بایدہر تشریف آورد - و چند روز در انمقام بسبب شکار توقف فرمود و از آنجا بمحداہاد تشریف آورد - ہوای تاپستان و ہشگل را در دارالملک خویش بہ تنعم و عیش گذراند سپاہ از رنج راہ و مشقت گاہ و بیگاہ بیاسود -

بعد آن ^۱ در سنہ خمس و عشرین و تسعمایہ خبر رسید کہ سلطان محمود بر سر کا کرون رفتہ بود ہمیگرن کہ ذکر او بالا

نداده اند وجه سرها کم در معرض تلف نهاده اند - مضمون این بیت مستشهد این حال است -

بیت

کندن بنیاد دولت را بود سیل عظیم
شاه کلکی عوانان گرچه بس مستحق است

الوالامر را امتیازی باید تا چنین کسان را خدمت پیشواشی
نفرماید -

الف در فرستادن کومک احوال رفت - رانا بسرعت بر سر ایدر آمد - ^۱ نظام الملکی که درین ایام بمخطاب مبارزالملکی سر افراز شده بود ^۲ چهل کرده ایستاد که من جنگ می کنم - مخصوصان او نگذاشتند گفتند که رانا با چهل هزار سوار قصد ما کرده ما نهضد سوار که باو جنگ کنیم بیحسابست - درین امر مهم سلطان برهم میخورد و باعث بدنامی سرکار میگردد هر چند رد و بدل میکردند ^۳ مبارزالملکی از حرف اول بر نمیگشت - آخر الامر بعد از سعی بسیار چنین قرار یافت که تا باهندگر برویم و قلعه اهندگر را مظلوم کرده جنگ توپ و تفنگ کنیم تا آنزمان که کومک برسد - بعد ازان باجنگ صف اقدام نمایم -

آخر الامر ^۴ مبارزالملکی را گرفته متوجه اهندگر شدند - اما صد سوار که بسندهدارشی سلطان منسوب بودند همدگر قرار بشهادت داده در ایدر ماندند بنوعی که ^۵ نظام الملکی ازین حال خبردار نه شد - چون رانا باید در رسید بر آمده جنگ کرده هم بدرجه شهادت رسیدند عمده ایشان ملک ناچن و ^۶ سهریه بود و باعث این واقع آن که وزرا بملکی ناچن گفته بودند که ^۷ ملکی کاری خواهی کرد که وقوع

الف ^۱ نظام خان

د ^۲ قرارداد که فردا جنگ میکنم

الف ^۳ مبارزخان

الف ^۴ مبارزخان را خواهی ناخواهی گرفته متوجه اهندگر شدند

الف ^۵ مبارزخان ازین حال خبر دار نشد

الف ^۶ اوتهریه - ذ ثیرو

ج ^۷ "ملکی" نیست

فروشی در مجلس نظام الملکی گفت که مثل رانا که امروز مانده
او راجه در هندوستان زمین نیست - حمایت رایمل که راجه ایدر
باشد میکند ازین که چندگاه شما در ایدر فی باشید ایدر از دست
رایمل بخواهد رفت - نظام الملکی گفت که رانا چه کسی باشد که تواند
حمایت رایمل کرد - اینک من نشستم اگر مرد است چرا نمی آید
او گفت که عنقریب است که فی آید ملکی گفت اگر نیاید سگ
باشد بلکه سگ را طلبیده بر دربار بست و گفت که اگر رانا نیاید
مثل این سگ باشد -

باد فروش برخاست و پیشی رانا رفت و قصه را باز گفت رانا
چون مار بر خود پیچد و همان زمان چا در بیرون کشید و بکوچ
مبتواتر بقصه سیرومی رسید - از استماع این خبر سلطان خواست
که کومی فرستد پیشوایان سلطان که بنظام الملکی طریق عناد
داشتند بعرض رسانند که رانا راجه قدرت انکه به بندگان سلطانی
متعرض گردد و قاصدان خبر آوردند که رانا برگشت و بچیتور رفت
& این خبر دران وقت مطابق واقع بود - سلطان قوام الملکی را
شهر معظم اهداباد گذاشته خود به اهداباد رفت -

رانا از راه برگشت و متوجه ولایت باکر که بر مشرق ولایت
ایدر واقعست گشت - حقیقت را نظام الملکی بسطان عرض داشت
کرد که رانا بچهل هزار سوار دو ولایت باکر آورده اراده آن دارد که
بر سر ایدر بیاید و تعیینات ایدر همگی پنج هزار سوار بود -
از آنچشمه بیشتر مردم برخاسته باهداباد رفته اند واجب بود بعرض
رساند - و زرا آن عریض را بنظر سلطان نه در آوردند - بزرگان گفتند
که پیشوایان کینه پیش و عناد اندیشم چه سلسلهها که بیاد

الف ۱ نظام خان

الف ۲ نظام خان

د ۳ سگ

الف ۴ نظام خان

الف ۵ نظام خان

الف ۶ اکثر

الف ۷ برغم نظام خان بنظر سلطان

الف ۸ کمین پیش

چ ۹ سلسلهای خون که نه ریخته اند

کوه کوه^۱ پیدا شد از جلم هزار دو یست^۲ چهار صد سوار خود را بشهادت قرار داده قدم در پیشی نهادند و الله الله گویان و مبارز جویان بمیدان در آمدند - جلم بر مقدم غنیم آوردند و بضرب شمشیر و زور بر چه مقدم را بر داشتند بر التمشی زدند و التمشی را نیز هزیمت دادند - مقدار بیست هزار سوار را پیشی انداخته تا یکی گروه راه بردند چنانچه از نظر فوجی که عقب بود غایب شدند - آنها دانستند که هم اینها بدرجه شهادت رسیدند ازین میان یکی زنده نه بر آمد - پشت بغنیم داده راه اجداباد گرفتند القصر چون غازیان شهادت طلب هر اول را بر التمشی آوردند و التمشی را نیز شکستند درین کارزار غازیخان و^۳ راوت پرو راوت حسان و ملکی پرو و سلطان شه که عمده دلاوران این معرکه بودند بدرجه شهادت رسیدند - بعضی در میدان زخمی افتادند کسی ماند که مسلوخ نشد -

مخصوصان مبارز الملکی چون دیدند که سر بکوه زدن غیر انکه سر شکند بکوه شکستی نمیرسد جیلوش را گرفته خواهی ناخواهی از معرکه که بر آورده رو بسوی قلعه اجدنگر نهادند باعتبار آنکه قلعه بدست قلعه داران خواهد بود - چون بدروازه قلعه رسیدند دیدند که قلعه داران پیشی از رسیدن ایشان قلعه را گذاشته رفته اند^۴ مبارز الملکی و صفدرخان بصوب قصبه^۵ برهتی که ده کزوهی از اجدنگر در راه اجداباد واقعست روان شدند - اما راه راست گذاشته راه دیگر اختیار کردند و اسدالملکی و غیره براه راست افتادند کفار تعاقب نموده باسدالملکی رسیدند - اسدالملکی بر گشته جنگی کرد باهمراهان کشته شد فیل و پرتل انچه بود هم بدست کفار افتاد -

رانا در ناحیت قصبه اجدنگر فرود آمد - تمام شهر بتاراج رفت و اهل شهر اسیر گشتند - شب رانا امرا و وزراء خود را طلبیده کنکاش پرسید بعضی گفتند اجداباد از انجاسی گروه راهست ایلغار

الف ۱ نمایان شد

الف ۲ "چهارصد" نیست

د ۳ ارادت خان و سلطان شه

الف ۴ مبارزخان

د ۵ قصبه برهتی

این ^۱ بنظام الملکی باز شرمندگی آرد - میگویند که باد فروشی در مدح نظام الملکی شعری گفته بود بمضمون آنکی لشکر رانا ^۲ حکم بودند و لشکر ^۳ نظام الملکی باز وار بر سر ایشان فی قارد در وقتی که رانا در سواد ایدر رسید بان باد فروش گفت که کجا رفتند آن شهبازان که تو گفته بودی درین اثنا این جوانان از ایدر بر آمده تاختند - مردم رانا که پیش پیش میرفتند گریزان شدند آن باد فروش گفت که این نه آمدند شهبازان که ما گفته بودیم -

القصر در راه ^۴ نظام الملکی با ^۵ صفدرخان و ^۶ شجاع الملکی و سیفخان که از اجدنگر یکومی مبارز الملکی میرفتند ملاقات کردند ایشان ^۷ بملکی گفتند که شما را بایستی در ایدر بود - ما هم خود را رسانیده بودیم تا باتفاق با رانا جنگ میکردیم فردا که رانا بر سر اجدنگر بیاید این را خود هرگز بر خود قرار نمی توانم داد - که ازین کافر ترسیده حصار می شویم - ^۸ در میدان جنگ خواهم کرد - پس برین تقدیر جنگ ما در ایدر بهتر بود - مبارز الملکی گفت که یاران صلاح چنین دیدند که باجدنگر باید رفت الا من راضی نبودم الحال صلاح صلاح شما است مانیز برینم که شما میگوئید چون قریب باجدنگر اتفاق ملاقات افتاده بود باجدنگر آمدند - علی الصباح مسلح شده فوج بسته بیرون شهر بر آمده ایستادند - همگی هزار و دو یست سوار و هزار پیماده از لشکر اسلام در شمار آمد -

القصر یکپاس روز نگذشته بود که گرد افواج رانا از هر طرف مثل

د الف ^۱ مبارزخان - مبارز الملکی

الف ^۲ گلنگ

ج ^۳ بود ندارد

الف ^۴ نظامخان

الف ^۵ نظامخان - د مبارز الملکی

ز ^۶ مبارز الملکی باصفدرخان و اسدالملکی و غازیخان
شجاعالملکی و سیفخان

الف ^۷ اسدالملکی

الف ^۸ به نظامخان

الف ^۹ البتم در میدان

شد که مبارزالملکی و صفدرخان در حیات اند و در موضع روپال من اعمال پرگنه کری فرود آمده اند - مولف تاریخ بهادرشاهی فی نویسد که قوام الملکی این کاتب را پیشی مبارزالملکی فرستاد که ملکی را بیارد تا باتفاق تعاقب رانا سانگا نموده آید من ^۱ رفتم و ملکی را بموضع بلاد آورد - ملکی با قوام الملکی ملاقات نمود درین اثنا خبر رسید که رانا از ایدر بکوچ متواتر متوجع چیتور شد - بعد آن ملکی مبارزالملکی و این کاتب ملکی قوام الملکی را بجای خود گذاشته باجندنگر رفتم - روز شانزدهم ^۲ بعد شهادت شهیداء که در میدان افتاده بودند در قبر کردیم و کولیان ^۳ کانتهم که جهت بردن غلم در اجندنگر آمده بودند از آنجا شصت کس را بنچهنم فرستادیم یکشب در اجندنگر ماندیم صبح آن بواسطه نا یافت غلم برگشته در قصبه برهتی آمدیم -

درین حین خبر رسید که سلطان مظفر عمادالملکی و قیصرخان را بالشکر انبوه و صد سلسله فیل کومک فرستاد - لشکر باجنداباد آمد و از اجنداباد بموضع بلاد رسیده با قوام الملکی اتفاق نموده کوچ کرده در موضع برهتی فرود آمدند و از آنجا بسطان عرض داشت کردند که رانا لعین برگشته چیتور رفت - اگر حکم شود بندگان درگاه متوجع چیتور شده در سعی انتقام اقدام نمایند - سلطان در جواب نوشت که الحال هوای بر شگال است در اجندنگر گزرانند بعد آن مانیز بدولت و اقبال متوجع به تنبیه این کافر لعین خواهم شد - امرا در اجندنگر آمده قیام نمودند - بعد بشگال سلطان تمام لشکر را ^۴ ده بیست علوفه زیاده کرده یکساله از خزانه نقد داد که هرکس سامان لشکر کند -

و خود در ماه شوال سنه مذکور از متجددات کوچ فرموده در موضع هالول که بر سه گروهی متجددات واقعست نزول اجلال نمود و از آنجا بکوچ متواتر باجنداباد آمده در محلهای کمدهرول که قریب حوض کانکریم بود فرود آمد - درین اثنا ملکی ایاز مقطع اقطاع سورتهم

۱ رفتیم

الف ۲ بعد وقوع واقع شهادت شهیداء

ج ۳ " کانتهم " نیست

د ۴ در ماه ده بیست زیاده کرده

کرده - باید تاخت رانا گفت که چهارصد سوار مسلمانان بیست هزار سوار را شکست داده و تا هزار سوار فانی را کشته اگر چهار هزار جمع شده بتجنگ پیش آید شمایان مرد میدان ایشانان نیستید هرگز از بزرگان ما کسی تا باینجانه آمده و چنین به همین اکتفا باید کرد -

گر اسبهای ولایت گنجرات که برانا همراه بودند گفتند که اگر بتاخت اجداباد اقدام نمیفرمائید قصبه^۱ بدنگر قریب است او را تاخت مراجعت باید کرد که اهل آن قصبه هم تاجرانند و زر بسیار دارند تا لشکر بغنیمت باز گردد - صباح بطرف بدنگر کوچ کرد چون ساکنان بدنگر هم زنار دار بودند جمع شده پیشواز رانا آمده گفتند که بیست و دو پست ما درین قصبه گذشته کسی بر ما تعدی نکرده شما خود بادشاه هندوئید چرا کنید - رانا بتاخت بدنگر راضی نشد اما خدمتی گرفته در سوار^۲ بیسلنگر مخیم گشت - شقدار^۳ بیسلنگر حضاری شد - مردم رانا بقلعه چسپیدند تا نماز شام قلعه را نگاه داشت - درین جنگ و غوغا قصبه نیز بتاراج رفت - شب در آوردی رانا زلزله افتاد که ملک عین الملک و فتح خان^۴ حواله داران صوبه پتن آمدند - تمام شب لشکر رانا مسلح ماند صباح پکر روی بسوی ایدر نهاد - و از انجا بولایت خویشی رفت -

القصه تاریخ روز جنگ قوام الملک حاکم اجداباد از اجداباد بکومی^۵ مبارز الملک بر آمده بموضع^۶ بلاد که بر هفت گروهی اجداباد واقع است فرود آمده بود - بعضی از لشکریان هزیمت یافته آنجا رسیدند گفتند که مبارز الملک و صفدرخان و غازیتخان شهادت یافتند قوام الملک در موضع مذکور توقف کرده حقیقت را بسططان^۷ عرض داشت مشتمل بتحقیقت حال فرستاد - روز سیم معلوم قوام الملک

۱ بدنگر

۲ بدنگر

۳ بیسلنگر

۴ الف مقطعان

۵ یعنی نظام خان

۶ د ملاد

۷ الف نوشتن از سال داشت

تیغ کشیدند این خبر در آورد و رسید فوج فوج متعاقب سوار شده بی تاختند تا رسیدن افواج قاهره امرا فتح کرده مظفر و منصور مراجعت نموده بودند - از مشاهده دلیری مسلمانان کافران مرهوب و منکوب گشتند - حق تعالی جنود مسلمانان را بمقتضای کریم " کم من فیتم قلیم غلبت فیتهم کثیرة باذن الله " غالب گردانید از استماع این خبر مرغ روح از سر رانا پرید -

بعد ازان کوچ کرده از کهات^۱ کرچی گذشته بکوچ متواتر حصار^۲ مدجسور را که تعلق برانا داشت و از جانب او اسوکل راجپوت دران حصار بوده آمد قبل کردند - میگویند که حصار مذکور در غایت استحکام بوده نه گز عرض داشت از بنیاد تا نصف حصار بسنگ خارا بر آورده بودند و نصف بالا از خشت ریخته از عمارت سلطان هوشنگ ماند والی بوده - رانا نیز از آنطرف باجهیت بسیار قریب موضع^۳ ندیسی که دوازده گروهی از^۴ مدوسور است آمده فرود آمد - ملکی ایاز بگرد قلعه نقبها کشید و سابطها بر آوردن گرفت اما قوام الملکی و امراء لشکر با ملکی ایاز صورت نفاق پیدا کرد - درین اثنا رانا وکلای خود را پیشی ملکی فرستاد که از من گناه عظیم صادر شده راه عذر مسدود است - اگر شما کار بکرم فرموده از سر گناه من در گذرید خطی سپارم که من بعد غیر از خدمتگاری کار دیگر ندارم - فیل و اسب و بندی آنچه در جنگ اهدنگر بدست من افتاده بتجنسی در خدمت فرستم با اضاف خدمتی که ایشان قرار دهند -

درین اثنا سلطان محمود خلجی نیز از ماندو بکومک لشکر سلطانی آمده ملحق شد و از قلعه رای سین^۵ سلهدی^۶ راجپوت^۷ لوتور الاصل باده هزار سوار باراده دیدن ملکی ایاز بی آمد - میدنی

د ۱ کهرچی

ج ۲ مدجسور

ج ۳ بدیسی

الف ۴ مدجسور - ج مدجسور

الف ج ۵ "سلطنتی راجپوت" - در ج نیست

ج ۶ سیصد راجپوت بر بورلاض باده هزار

الف ۷ تونور الاصل - د پور الاصل

یا بیست هزار سوار مع توپ و توپچی بسیار آمده بپایبوسنی سلطان مشرف شد و عرض کرد که اگر این خدمت به بنده رجوع شود انشاء الله تعالی رانا را زنده گرفته بخدمت آرد یا بنیاد حیانش را بپاد فنا سپارد - سلطان را طلب ملک ایاز خوش آمد و در ماه محرم سنه سبع و عشرين و تسعمایتم از کمد هرول کوچ کرده بموضع هرسول که بر سه گروهی شهر واقعست منزل نمود و لشکر احمد نگر را طلبید - لشکر آمده باورد و مدتی شد - باز ملک عرض سابق را تکرار کرد - سلطان ملک ایاز را سر و پا عنایت کرده رخصت فرمود مولف تاریخ بهادرشاهی مینویسد ^۱ که یکی لک سوار همراه ملک ایاز کرد و صد سلسله فیل و بیست هزار سوار و بیست سلسله فیل همراه قوام الملک نمود و هر دو فوج را رخصت فرمود - ملک ایاز و قوام الملک بهوراس آمدند و از موراس بموضع ^۲ دهمول من اعمال ولایت باکر را و از اینجا افواج را هر طرف تعیین نمود تا تمام ولایت باکر را تلخت و تاراج نمودند بتقریب آنکه راجه باکر نیز در فساد مذکور به همراه رانا بوده و دو نگر پور که جای سکونت راجه باکر بود او را سوخته بتخاک سیاه یکسان کردند از اینجا براه ساگواره به بانسپله آمدند - اتفاقاً اشتجاع الملک و صفدرخان هر دو برادر و مجاهد الملک در کنار آورد و با دو بیست سوار جرار نشستند بودند - ستخص آمده بایشان گفت که راجه بانسپله و خویشان میدنی را و از اینجا دو گروه را فوج بسته در میان کوهستان ایستاده اند - امراء مذکور باجماع که آنجا حاضر بودند سوار شده متوجه آن کوهستان شدند - چون قراولان کفار از بلندی دیدند که فوج مسلمانان با مردم معدودی آید مقابل نمودند بجنگ پیوستند -

میگویند در رنک صحابه کرام از مسلمانان عظام یکی کسی باده کسی جدال نمودند آخر الامر نسیم فتح بر پرچم اسلام وزید و چهره کفار باخاک مذلت یکسان گردید - همگی هشت نفر دران جنگ از مسلمانان بدرجه شهادت رسیدند و کافر بسیار را در تله

الف ^۱ قریب یکی لید ^۲ رمول

پیشکشی که قبول کرده بود بنخدمت سلطان آورد و سواری موقوف شد - بعد از چندگاه بجهت شکار سلطان بصوب جهنلاوار عزیمت فرمود و از اینجا مراجعت نموده هوای تابستان و بشنگال را از کرد اجداباد گذراند - بعد بشنگال پسر رانا را وداع فرمود و همدردین سال ملک ایاز فوت کرد - چون این خبر بسمع سلطان رسید فرمود که عمر ملک ایاز را بلخیر رسیده بود اگر برانا جنگ کرده کشته می‌شدی بهتر بودی تا بدرجه شهادت می‌رسیدی - القصر سلطان منصب ملک ایاز را بر اسحاق پسر کلان ملک مقرر داشت - و خزانم سورتهم طلبید - اسحاق خزانم را باقامش بسیار فرستاد -

سلطان براه کبیر پنج از اجداباد به معجداباد آمد و بشنگال و باعیش و تنعم در شهر مذکور گذراند - بعد آن در ابتداء سنه ثلاثین و تسعمایه برای ضبط و ربط ملک خویش بطرف موراسم سواری فرمود و قلعه موراسم را از سر نو استحکام نمود و مرتب کرد چون هوای تابستان قریب شد بصوب اجداباد عازم گشت - در اثناء راه بی بی رانی عهده حرم سلطان والده سکندر خان شاهزاده که وزیر و صاحب اختیار سرکار و مهالک سلطان بود و بهتمت خاص و عام شفقت مادرانم مبذول میداشت و در ضوع فکر و متانت زای یگانه آفاق بود ازین عالم سفر کرد - در حظیره والده سلطان که قریب ۱ کمد هول واقعست بتغای سپردند - ۲ سلطان زیارت بی بی مذکور کرده در اجداباد تشریف برد - ازین واقع سلطان را بسیار الم رسید چنانچه چند روز از غایت غم و اندوه بیماری کشید چون صحت یافت بشهر معجداباد عالم دولت افراحت و هوای بشنگال اینجا گذراند -

درین اثنا ۳ عالم خان بن سلطان بهلول که در عهده سلطان معهود شاه ملازمت نموده بود بعرض رساند که بزرادر زاده من سلطان ابراهیم بعضی اسراء کلان را کشته و سپاه را از خود ناراضی ساختم از اینجا جهت اکثر اسرا از سلطان ابراهیم متنفر شده مرا طلبیده اند - اگر بادشاه رخصت کنند متوجه دهلی شوم سلطان

ج ۱ کمد هول

الف ۲ سلطان سه روز اینجا توقف نموده در اجداباد تشریف برد

د ۳ عادل خان

رای درمیان آمده اورا اغوا نموده پیش رانا برد و جمیع راجهای
فواحی بکومک رانا آمدند - از هر دو جانب لشکر عظیم جمع شد اما
این مهم بسبب بی اتفاق امرا چنانچه چشم داشت سلطان مظفر
و اولیائی دولت سلطانی بود صورت نه بست -

۱ قلعہ مندوسور بدست نیامد - ملکی ایاز بر غم قوام الملکی و سوافغان
ام صلح قبول کرد - قوام الملکی راضی نمیشد بسططان معهود گفت
۲ غم اگر سلطان اتفاق نمایند تا در خدمت ایشان برانا جنگ کنم
۳ سلطان هم قبول کرده بود اما چون ۴ عمده بر سپاه و سردار لشکر
ملکی ایاز بود سلطان معهود نیز مخالفت او نکرد - کار بهائی رسید
۵ غم ملکی ایاز بی اتفاق سلطان معهود و قوام الملکی برانا صلح کرده
کوچ نموده ده کوه ۶ بستر رفته فرود آمد - سلطان معهود هم
تغافل کرد چرا که رانا بسططان معهود نیز ساختن بود باین که پسر
سلطان معهود که در بند رانا بود چنانچه ذکر او بالا گذشت او را
گذاشته و پیشکشی نیز قبول کرده - سلطان معهود بقوام الملکی
گفت که ملکی ایاز سردار لشکر شما است هرگاه که او بگوید که
ما بر ۷ حکم سلطان مظفر عمل میکنم - ما را ۸ نمیپرسید که بر خلاف
رای سلطان اقدام نمائیم - سلطان معهود نیز بطرف ماند و کوچ کرد
امرا هر چند پیچ و تاب خوردند فایده نکرد - آخر الامر ملکی ایاز
متوجه گنجرات گشت - چون باجهداباد آمد ازین معامه سلطان
بر ملکی بسپار اعراض کرد و بی التفات شد و جمیع اهل گنجرات
ملکی را نفرین کردند - سلطان قرار داد که بعد بشگل خود متوجه
شود - ملکی ایاز را رخصت سورتمه فرمود سلطان بشگل را در
متجهداباد گذراند - بعد بشگل در سنه ثمان عشر و تسعمایتم از
متجهداباد بعزیمت تنبیم رانا متوجه شد -

چون باجهداباد تشریف آورد درین حین پسر رانا بافیلان و

ج ۱ مندوسور

الف ۲ عمده سپاه

الف ۳ پیشتر رفته - ج پیشی رفته

ج ۴ بر حکم شما عمل نمیکنیم بلکه بر حکم سلطان عمل می

کنم ما را نمی رسد

۵ نمی رسد

شنید که خلق دهلی بسیار از بهادرخان اظهار رضامندی میکنند و بدل و جان دوست میدارد غیرت در دل او پدید آمد - این حال بمهادرخان معلوم شد از سلطان ابراهیم جدا شده بطرف جونپور متوجه شد بجهت آنکه امرا جونپوری از سلطان ابراهیم بسیار ناراضی بودند و خلق نیز بتنگ بوده نهانی به بهادرخان پیغام فرستادند که اگر شاهزاده سایه رایت دولت آیات را باینجا بدود مسبوت گرداند ما بدل و جان طریق هوا خواهی را بتقدیم رسانیم - شاهزاده عنان عزیمت بانصوب معطوف نموده بود درین حین خبر وفات سلطان مظفر رسید عازم سمت گنجرات گردید -

القسم چون سلطان مظفر شنید که بهادرخان رنجیده بطرف باکر رو نهاد بخداوندخان وزیر فرمود که مراد بهادرخان را بر ورق حصول تکریر^۱ نموده فرستادند تا او بیاید - خداوندخان عرض داشت نمود که بهادرخان از^۲ باکر هم گذشته پیشی سلطان ابراهیم لودی رفته از اجتماع آن سلطان بسی^۳ آلفتم شده ازاجداد بطرفی مسجداباد کوچ فرمود - آنچه مصنف بهادرشاهی در قید تکریر آورده مذکور شد و آنچه از ثقات گنجرات مسموع شده و بمنزل خبر متواتر رسیده بعد ازین ایراد خواهد یافت انشاءالله تعالی -

القسم درین ایام امساک باران ظاهر شده - خلق در شورش و فریاد آمده - سلطان مظفر دست دعا بدرگاه رب علا برداشت و استدعا نمود که یا بار خدای اگر بجهت گناه خلق را مواخذه در تقدیر رفته عوض آن مظفر را از عالم بردار خلق بتعال خود گذار و به بلاه قنطص مبتلا مدار که مظفر حقیر تاب نظاره عسرت بینچاره و فقیر ندارد - سلطان ولایت شعار مستجاب الدعوت بود دعایش بهدف اجابت رسید باران رحمت از آسمان نازل شد و سلطان را تکسیر روی داد - اشتها^۴ شدن گرفت روزی تفسیر معالم التنزیل مطالع میفرمود - گفت که من در ایام بادشاهی نسبت بایام شاهزادگی تحصیل بیشتر کردم - صلاح ستم را در ایام سلطانی

الف^۱ تکریر بر نوشتن فرستند

ج^۲ ناگر

الف^۳ بسی آشفتم شده

سامان نموده رخصت فرمود - عالم خان در بلاد دهلی رفت - و خود را سلطان علاؤالدین لقب کرد و با سلطان ابراهیم مقابله نمود آخر کاری نتوانست ساخت رو بفرار آورده پیشی ظهیرالدین بابر بادشاه در کابل رفت - از اینجا آن بادشاه عالیشان را دلاست کرده بهندوستان آورد - و استیصال خانمان خود نمود - چنانچه تفصیل این حال بعد ازین مذکور خواهد شد انشاءالله تعالی -

القسم در سنه احدی و ثلاثین و تسعمایتم سلطان مظفر از مسجداباد بسوی اجداباد عزیمت فرمود - چندگاه بصوب موراسه شکار کرده در هوای تابستان باجداباد آمد - درین اثنا شاهزاده بهادرخان بعرض رسانید که جاگیری که بمن مقرر فرموده اند دخل او کفایت خرج من نمیکند امیدوارم که جاگیر من از جاگیر سکندر خان کم نباشد - این التماس بعرض قبول نیفتاد - بهادرخان رنجیده در ماه رجب سنه مذکور بصوب دو نگر پور عزیمت فرمود ^۱ راول رایسنگ راجه دو نگر پور باعزاز تمام بخدمت مشرف شد - بعد از چند روز از اینجا بجانب چیتور نهضت نمود - رانا سانگا راجه چیتور ملازمت نمود - و از اینجا واقع روداد که شرح آن بعد ازین مذکور خواهد شد - انشاءالله تعالی -

القسم از اینجا بولایت میوات آمد - حسن خان میواتی عرض کرد که آنچه در سرکار درکار باشد مهیاست بهرچه امر فرمائید هیچ چیز ازو قبول نکرد - از اینجا پیشی سلطان ابراهیم لودی رفت در محلی که سلطان مذکور با ظهیرالدین بابر بادشاه در مقام پانی پتتمه که برچهل گروهی دهلی واقعست مقابله داشت -

سلطان ابراهیم بهادرخان را طلبید و اکرام ملاقات نمود و نوازش فرمود - روزی چهارم مغل چند کس را از لشکر سلطان ابراهیم گرفته جیل کرده بی بردند بهادرخان با چهارم خویشی تعاقب نموده بایشان رسید - جنگ واقع شد آخر الامر چند مغل را کشته بندیان را خلاص کرده آورد - از مشاهده این حال خلق دهلی بهادرخان را آفرین و ثنا گفتند - چون سلطان ابراهیم

کارخانها رسید و از تمام شاکرد^۱ پیشم باعلی طلبید - هم بدل بزبان و چشم گریان بعمل کردند بعد آن بمحل خواب گاه خود آمد فرمود که فراش مرا ازین^۲ تخت که از آباواجداد منست بردارند و بر تخت دیگر بگسترنند که این تعلق بجانشین من دارد همچنان کردند - درین اثنا اذان نماز جمع بسمع مبارکی رسید پرسید که وقت نماز شد - حاضران گفتند بلی - سلطان گفت من قوت آن ندارم که تا به مسجد روم بعضی حاضران را فرستادم نماز جمع ادا کنید - بعد از ساعتی وضو ساخت و خود نماز ادا کرد و بعد از تمام استغفار و دعاء خواند - بعد آن بالای^۳ تخت دراز کشید سه مرتبه کلمه شهادت خواند و مرکب روح مطهر را بصوب جنت راند - در مقبره سلطان محمود که در پائین گنبد حضرت قطب الاولیا شینخ اهد که تو واقعتا بنحای سپردند و کان ذلک فی یوم جمع تاریخ اثنی من شهر جهاد الآخر سنه اثنین و ثلاثین و تسعمایه - مدت سلطنتش چهارده سال و نه ماه بود^۴ سلطان نسبت ارادت بنخدمت^۵ سید طاهر که در شهر بروده آسوده است داشت - از ثقات گنجرات منقولست که هیچ یکی از سلاطین گنجرات بتقوی و علم و فهم سلطان مظفر نگذشت -

چنانچه در عین سلطنت و بادشاهی حضرت رسالت پناهی صلی الله علیه و سلم در عالم رویا در حق^۶ بزبان^۷ دُر در بار گوهر نثار این دعا فرمود - اللهم اعتق من النار میگویند همان شب چند کس از صلحا این خواب را بعین دیدند و صباح پیک جواهر یشارت آن دعا را بگوش سلطان کشیدند زهی نیکی بنحی که در دنیا بدولت بادشاهی شاد باشد و در آخرت از عقوبت آتش آزاد -

نقلست که شبی از شبهای پدر که یاد از شب قدر میداد سلطان محمود عاقبت محمود با علما و صلحا صحبت داشت بود

ج ۱ "پیشم" نیست

ز ۲ تخت

ز ۳ چار یاش

ج ۴ "سلطان نسبت.....آسوده است داشت" نیست

ب ۵ سید جنید سید طاهر

ج ۶ او

ج ۷ "دُر در بار" نیست - ب در بار

خواندم الحال نصف تفسیر معالم التنزیل مطالعه کردم و امیدوارم که نصف دیگر در بهشت خوانم - حاضران مجلس زبان بدعا کشادند سلطان گفت که هر روز قوت عضوی از اعضای من فوت میشود و من در قیابم - آخر الامر در همان بیماری سنه اثنین و ثلاثین و تسعمایم از شهر معظم مهاباد به بروده عرف دولتآباد تشریف برد و فرمود که از برای وداع بروده که مسکن مالوف من بود آمده بودم - الحال باجدآباد قریب حظیره ولینعمت خویش روم از آنجا بکوچ متواتر بمکلهای^۱ کهمدلور آمده نزول اجال فرمو - روز بروز ضعف غالب آمد تا یکماه میل بطعام نکرد مگر احياناً از آنجا به مکلهای اندرون شهر تشریف آورد - خرم خان که یکی از مقربان درگاه بود عرض کرد که سلطانم حکم شود تاخیرات کنند گفت خرم خان من مال بسیار از بیت المال تصرف کرده ام در حساب همان در مانده ام که بدرگاه ذوالجلال چگونه از عهده^۲ جواب این قیابم باز درینوقت اضافه علت چرا کنم -

القصر چون مردم از حیات سلطان ناامید شدند لطیف خان شاهزاده دید که ولی عهد سکندر خان است و او مرا زنده نخواهد گذاشت از آنجهت غره جادالآخر باخیل خود بر آمده بصوب بروده روان شد - بعضی میگویند که اشارت سلطان برین رفتن بود که لطیف خان بعمل آورد - القصر بعد ادای^۳ فتنج دوم ماه مذکور سلطان سکندر خان را طلبید و نصیحتی که مفید امر سلطنت بود بوی فرمود و نیز گفت که در آزار برادران اقدام نخواهی نمود و زیان اسرا بوهم و گمان نخواهی اندیشید تا انتظام امور سلطنت خلل نه پذیرد - سکندر خان در گریه شد سلطان وداع کرد فرمود که بمنزل خود بروید باز بملاقات خواهیم رسید -

بعد آن پالکی طلبیده سوار شد^۴ بصوب فیلمخانم و پایگاه متوجه شد و فرمود که هم کس وداع کرده ام امروز روز جمع است بامردم کارخانهای خود نیز وداع کنم و بتعلی طلبم بهم

ج ^۱ کهمدلور

الف ^۲ نماز فتنج

ج ^۳ بسیر طویل و فیلمخانم و کارخانهای دیگر متوجه شد

بیست

روی خوبت آیتی از لطف بر ما کشف کرد

لاجرم جز لطف و خوبی نیست در تفسیر ما

سلطان کنار گرفت و بوسه بر سر و چشمش داد و زبان بدعا و ثنا کشاد - منگویند دران ماه رمضان باقتدای سلطان شاهزاده در قراوتج ختم قرآن نمود - سلطان شب ختم فرمود که شکر احسان خلیل خان بکدام زبان بیان کنم که مراد اسلاف مرا از ^۱ ملاق انپچنان ^۲ احراف خلاصی بخشید در برابر آن چه توانم چیزی که در دست ماست بادشاهی است او را در حیات خود طفیل نیکخواهیش کردیم مبارکی باشد - برخاست و خلیل خان را در تخت بنشاند و خود بسلام بادشاهانه قیام نمود رحمت الله علیهما صباح آن جمیع موالی و اهالی و وزرا و امرا و سپاه را استدعا نموده الوان طعام کشید و در امور مجلس آرائی بنوعی کوشید که مردم آن عصر میگفتند که از هیچ پادشاه چنین ضیافتی ندیده ام - بعد فراغ طعام بحضور امم عظام و امراء کرام ماجرای شب گذشت یعنی نفویض امر بادشاهی بتخلیل خان در صلم حفظ قرآن تقریر نمود - هم کسی تهنیتی نمودند و بر شاه و شاهزاده آفرین گفتند -

نقلست که سلطان اسمی داشت که دران عصر از تیز روی و خوش رفتاری منفرد بود و بسواری سلطان مخصوص - روزی شکم درد پیدا کرد هر چند دوا میکردند موثر نمیشد - حاذق گفت اگر شراب ناب در حلقش بریزند البتہ سودمند خواهد بود - انپچنان کردند فی الحال درد بر طرف شد - میر آخر بعرض سلطان رساند که امروز فلان اسپ شکم درد پیدا کرده بود ادویه بسیار بروی کار آورده شد - عاقبت شراب ناب فایده کرد - سلطان انگشت تاسف بدندان تفکر گرفت و من بعد هرگز بآن اسپ سوار نشد -

نقلست که سلطان چه در ایام شاهزادگی و چه در آوان بادشاهی در جمیع عمر خود گرد مسکرات نگشته - روزی قوام الملکی سارنگ عرض

الب ^۱ ملاق

ذ ^۲ که مرا واسلاف مرا از گری افتاب روز قیامت خلاصی

بخشید

از هر گونه نقل و روایت میگذشت و دانشمندی بیان می نمود که روز قیامت آفتاب را از چهارم آسمان برای سوزش عاصیان به یک قدر نیزه نگاه میدارند - در آن روز حفظ کلام ربانی و هفت پشت از اسلاف ایشان در سایه چترهای نور حضرت رب غفور خواهد بود و اثر حرارت آفتاب در ایشان سرایت نخواهد کرد - از برکت کلام ربانی که در صندوق سینم ایشان محفوظ است - سلطان آه سرد از دل پر درد بر آورد و گفت که هیچ فرزندی از فرزندان مامسعود باین سعادت نشد تا ماهم امیدوار این کرامت میشدیم -

سلطان مظفر در آن مجلس حاضر بود مقوله سلطان استماع نمود - بعد از چند روز رخصت گرفته چون به بروده آمد که در آن وقت آنشهر و مضافاتش بجایگزیر سلطان مقرر بود - غیر از تلاوت قرآن و حفظ آن بهیچ کار دیگر مشغول نگشت - از کثرت تلاوت چشم آن ^۱ قرآء العین شاهی را رمی پدید آمد - حکما گفتند که این از کثرت بیداری و تلاوت قرآن است اگر چند روز بر حکم نص ^۲ معجز نهالایکاف الله نفساً الا وسعها تلاوت و بیداری می کنند و بتغویب استراحت میل نمایند این سرخی چشم بر طرف میشود - مقربان درگاه گفتند حکما را بمعرض عرض آوردند - سلطان فرمود این چشمان من اگر از تلاوت قرآن و بیداری شب سرخ شوند که شوند که این سرخ روشی دنیا و آخرت ما است -

القصة باین سعی و اهتمام در مدت یکسال و چند ماه قرآن یاد گرفت و در ماه مبارکی رمضان بتخدمت سلطان آمده بعرض رساند که اگر حکم شود در تراویح ختم قرآن نمائیم از استماع آن سلطان انچنان مسرور و مبهور شد که در تحریر و تقریر نه آید بعد آن سبب حفظ استفسار نمود گفت آنشب که مناقب حفظ در مجلس عالی مذکور گشت و آن سخن بر زبان مبارکی سلطان گذشت که هیچ فرزندی از فرزندان من مسعود باین سعادت نگشت تا ماهم امیدواری این کرامت میشدیم - در دل این بنده کالنگشی فیه المنجر نشست ازان باز مشغول بتحفظ گشتم و بیمین توجه حضرت بمقصد پیوستم -

الف ^۱ قرآء العین شاهی و دیده بادشاهی

ج ^۲ معجز بیان

که یکی از اسراء مغرب سلطان بود فرزندی نداشت - ازین رهگذر بغایت غمگین و نهایت حزین بود بخاطر آورد که کعبه معظم محل استجابت دعاست اینجا روم و از حضرت واهب الوجود طلب فرزند نمایم شاید بمحل قبول افتد - بتخدمت سلطان آمده آب در دیده کرده و داعیه خود را در معرض بیان آورد و رخصت خواست - سلطان را نیز رقت روی داد گفت ملکی الهدیا امسال توقف کن حق تعالی ترا پسر خواهد داد - ملکی صبر نمود - سلطان ترکی حیوانات^۱ گفته شبها زنده میداشت - بعد از ادای تهجد دست بدرگاه خالق الاشباح بر میداشت و برای ملکی الهدیا پسر میخواست - شب چهارم در همان هفتم حضرت رسالت پناهی را در خواب دید و از برای ملکی پسری طلبید - حضرت صلی الله علیه و سلم فرمود که دو پسر از ملکی الهدیا بوجود خواهد آمد و لیکن زن دیگر بنخواهد - از استماع این بشارت سلطان بیدار شد و خوشحال گشت وضوی تجدید نموده دوگانه شکرانه ادا کرد - کنیزی بالغه از دختر خائهای خود که رجحوت الاصل بود و حسن مستحسن داشت همراه گرفته بخانه ملکی الهدیا آمد و آن کنیزی را بملکی الهدیه داد و فرمود که ازین کنیزی ترا دو پسر بوجود خواهد آمد چیزی نذر کن - ملکی عقد نذر در دل خود بست - بعد یکپنجه آن کنیزی را چهل ظاهر شد چون مدت چهل بسر رسید پسری جمیل ازو بوجود آمد - سلطان خود قدم رنجه فرمود در گوش آن پسر اذان گفت شادمانیها کرد - بعد از هفتم مسمی باسم لایق گردانید - خدمت سید متعهد ابن سید جلال منورالملکی نقل فی کردند که من آن پسر را دیده بودم در ایام سلطان احمد ثانی او نیز بخطاب هزبرالملکی مخاطب شده و این خارق از سلطان معروف و مشهور است - بعد از مدت از همان کنیزی پسری دیگر متولد شد عاقبت الامر آن نیز صاحب خطاب گشت -

و نیز از ثقات مسموعست که سلطان را با حضرت رسالت پناهی متعهد رسول الله صلی الله علیه و سلم صحبت بر وجه کمال بود و درود بسیار میخواند - در ایام مولود آن سرور هر دوز بروج پای انحضرت انواع طعام میکشید - سادات و علما را جمع میکرد و

کرد که سلطان گاهی از مسکرات چیزی تناول فرموده اند - گفت آری در ایام صغر که پنج شش ساله بودم از زینم بالاخانم پایم بلغزید بزمین آمدم کوفت بسیار بمن رسید - بتقریب آن باشی هانس مائی جدّه من که متکفل پرورش من بود دوسم پیماله شراب بمن داد - همان زمان قی کردم و بتعالی مرگی رسیدم - باشی در خواب دید که شخصی میگوید که خلیل خان را تو شراب داده بودی گفتم آری - گفت توبه کن و بعد از این هرگز لبش را بشراب میلای تا او را صحت شود - هانس باشی گفت من لرزیدم و بیدار شدم - و استغفار کردم - فی الحال مرا صحت شد - یاد دارم که آن روز شراب خورده بودم بعد آن حق تعالی مرا نگاه داشت و باین آلودگی نگذاشت -

نقلست که سلطان مظفر نام مسکرات صریحاً که بزبان آورده اگر احتیاج باسم مسکرات فی افتاد باسم گولی تغییر میکرد و لهذا اهل گنجرات ازان باز معجون مسکر را گولی میگویند -

نقل است که هینچ عمل مستحب از سلطان متروی نبود و همیشه سلاح وضو در برداشت مدار عمل بر حدیث نبوی صل الله علیه وسلم بود - ذکر موت فراموش نمیکرد و چشم گریان و دل بریان داشت - نقلست که سلطان در تعظیم و تکریم علما بسیار میکوشید اما معتقد درویشان چنانچه باید نبود بلکه انکاری داشت چنانچه علماء ظاهر را با صوفیه موحده فی باشد چون شرف صحبت سلطان العارفین شاه شیخ جیو ابن سید محمود ابن سید برهان الدین بخاری الملقب بقطب عالم قدس الله ارواحهم در یافت ^۱ آن انکار بتخلوص اعتقاد مبدل شد - بعد آن هر جا درویشی فی شنید بتخدمتش میرفت و ^۲ اقتباس انوار جالش فی نمود - کیفیت ملاقات سلطان با حضرت ایشان بعد ازین مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی -

منحی نماند که ثقات گنجرات کرامات سلطان بسیار ذکر میکنند از انجمله یکی آینست که ملک ^۳ الهدیا الملقب به هزبرالملکی

ج ^۱ "آن انکار.....مبدل شد" نیست

د ^۲ اقتباس از انوار کمالی

الف ^۳ الهدیا

(باب نوزدهم)

بیان حلم و مروت سلطان ملک نشان

نقلست از خدمت سید جلال منورالملک بخاری که من چهار ساله بودم که پدرم سید محمد شربت شهادت چشیده - روز سیوم ملک اسدالملک الموسوم بشیخ حیو تمیم که از امراء معتبره سلطان بود دست مرا گرفت و بخدمت سلطان نمود - واقعه پدرم بعرض رساند - مرا پیشی طلبیده دست بر سر و روی من فرود آورد و فرمود که این پسر دولت مند خواهد شد - ازان تاریخ قاده سال در خدمت سلطان مقرب بودم گاهی ندیدم که سلطان بر کسی اعراض کرده باشد یا عدم مروت ورزیده باشد - حتی که سلطان از قوامالملک سارنگ بدگمان بود - نسبت اخلاصی که نوکر را بصاحب خود فی باشد در وی نمی یافت - اما چون او مقرب الحضرت سلطان معهود بود و اعتباری تمام داشت - بعد^۱ فوت سلطان مغفور عهده^۲ شرابداری تعلق باو گرفته بود - در ایام صیام وقت افطار آب او فی آورد - سلطان آب از دست او می گرفت و بعضی آیتی و ادعیه که دافع اثرسم است میخواند اما از غایت مروت آن عهده ازو تغییر نمیداد - آخر الامر ملک مذکور ازین معنی واقف شد و عرض کرد که این غلام پیر شده خدمت^۳ شرابداری از دستم نمی آید - سلطان گفت غیر از شما در عهده شما که دخل کند - گفت عم زاده من که در ایام شاهزادگی منسوب بخدمت شرابداری سلطان بود الحال نیز باو مغوض شود که جوانست قاب خدمت دارد پیر غلام آزاد شود - همچنان کرد و در تمام عمر هیچ حریا عید را بیکرمت نساخت و هیچکس را بحقارت نام نبرد - مگر بتعظیم اندازه او - بهیچکس از سلطان ناراضی بهیچ باب نشد - وگاه و بیگاه می گفت که اگر من تنها در صحرای باشم هیچکس بمن بدی نکند - چرا که من بهیچکس بدی نکرده ام و نمیکنم -

ج^۱ قرب

ب^۲ ابداری

بدست ایشان خود آب میرینخت و روز دوازدهم در وقت وداع
 هر یکی ایشان را آن قدر از نقد و پارچه و اقمشه میداد که تا سال
 آینده کفایت کافی میکرد -

نقلست که روزی در تلاوت قرآن متعجب گذر بر آیت مفسره
 احوال قیامت افتاد - بی اختیار گریه روی داد و گفت دران روز
 احوال ما چه خواهد بود - میان شبیخ حیو که ندیم سلطان بود عرض
 کرد که ما میدانیم که از سلطان کبیره بحدود نه آمده و اکثر اوقات
 موظف بطاعت و عبادت است و خلق خدا هم راضی و شاکر - آن
 روز نیز موجب درجارت خواهد بود - فرمود بر گردن من بار گران
 است گریه و زاری برای انست نشنیده که ^۱ ناسجا المنخفقون و هلک
 المثقلون حدیث پیغامبر آخر الزمان است -

را وقف نموده بهمک معظم یا بحدینم مکرم میفرستاد - قاهره را حاجت قراعت باشد بخواند - روزی بکتابت مشغول بود صفحہ بغایت خوب نوشت - خوش وقت گشت و گفت که من این صفحہ را بسیار خوب نوشتم ام - میخواستم که ورق بگرداند درین اثنا لطیف الملکی سوندها قورچی سلطان که شمشیر گرفته در عقب ایستاده بود^۱ کیفی کذرا شده به بینکی رفت - شمشیر از دستش افتاد بر کتف سلطان آمد قلم از دست سلطان بر صفحہ افتاد چند سطر سیاه گشت - حاضران او را دهک زده بیرون کردند - سلطان دم نزد - قلم تراش گرفت و سیاهی که بر صفحہ افتاده بود او را حک کرد و سفیده برو بمالید - مهره زده باز شروع در نوشتن کرد - چون رکوع تمام کرد قلم در قلمدان نهاد و گفت کجاست آن گنده یعنی ضد سوندها - سوندها در هندوی خوشبودار را گویند و گنده شیخی بدبو - اسد الملکی شیخ جیو تمیم در مقام شغاعت شد گفت سلطان سلامت بیرون ایستاده است زار زار میگرید و عرض میکنند که از من تقصیری عظیم بوجود آمده سزاوارم که دست مرا ببرم - پای فیل اندازند - سلطان فرمود که مرا چه ضرور که من دست او را ببرم کسی که چنین غفلت می ورزد دستش بریده خواهد شد - اما او را بگوئید که دیگر بدریخانم دم آید - ملکی شیخ جیو گفت سلطان سلامت این از گردن زدن دشوار تر است او را در عالم جایی کجاست - باز فرمود که میان شیخ جیو پس بگوئید دیگر گولی نخورد و گرد مسکرات نگرود - ملکی شیخ جیو عرض کرد که سلطان سلامت نخواهد خورد و توبه میکند - آخر الامر ملکی شیخ جیو همدان مجلس گناهی را طلبیده آورده در پای سلطان انداخت سلطان عفو کرد - باز شمشیر گرفته در عقب آمده ایستاده شد ما احسن ما قیل -

بیت

بدی را بدی سهل باشد جزا
اگر مردی احسن الی من اسا

نقلیست از خدمت سید جلال بخاری که آفتابچی پسری بوده شوخ و شنگ - سلطان گاهی ازو حرف می پرسید و او جواب

نقلست که سلطان پیش از نماز بامداد بغسل پرداخته بود
 آفتابچیان آب میریختند - بعد از غسل بدن سلطان آب طلبید
 که بر سر بریزد - قضا را شب در تاریکی در یکی آب گرم موشکی
 افتاده بود مکاری و مضطرب شده گوشت و استخوان و روده آن
 از هم ریخته - آفتابچیان از آن حال غافل بودند از همان دیگ آفتاب
 پر کرده بدست سلطان دادند - سلطان آن آب را که بر سر خود
 ریخت تمام روده گوشت و پوست آن بر روی و کتف افتاد
 سلطان از کراهیت آن بیجست و در حوضچه خود را انداخت و
 سر و روی و کتف خود را بدست خود شست و بر آمده بنماز
 مشغول گشت - بعد اداي نماز آفتابچیان را طلبید - آفتابچیان
 دست از حیات شستم حاضر آمدند - فرمود شما چند کس درین
 خدمت متعین اید - گفتند صد کس - فرمود که صد کس خدمت
 یککس شایسته نمی توانید کرد من خود پیروم و از سر گناه شما
 در گذشتم - فرزندان من که جوانانند خدمت ایشان را چگونه
 بتقدیم می توانید رساند - مرا دروغ بر زندگانی شما می آید که
 باین مساهلت و مدهانت چه نوع از عهده خدمت فرزندان من
 خواهید بر آمد و جان بسلامت خواهید برد - ای بی سعادتان
 من بعد چنین غفلت نورزید - تا مرا باز بشما این قدر حرف زده
 قضیع اوقات نباید کرد - ما احسن ما قیل -

قطعه

پهلوانیست آنکه در کشتی
 پهلوان دگر بیندازد
 پهلوان آن بود که گاه غضب
 نفس اساره راز بون سازد

آخر الامر در زمان سلطان بهادر بن مظفر از همان آفتابچیان
 یکی آب گرم بر دست سلطان بر ریخت - سلطان حکم کرد که آب گرم
 جوشدار را بر خصمیراش بریزند تا عبرت دیگران شود - میگویند که
 آنچنان آب گرم بر خصمیهای او ریختند که از هم طرکید همان
 ساعت رخت حیات در دریای عدم کشید -

نقلست از خدمت سید جلال بخاری که سلطان هر روز یکی
 رکوع قرآن بخط نسخ می نوشت و چون تمام میشد آن مصحف

(باب بیستم)

بیان سخاوت سلطان عالیشان

مخفی نماند که چون علم سلطان بعمل آراسته بود از اسراف
احترازی نمود از انچه طامعان بی استحقاق از روی استخفاف
این معنی را بر امساک چل کرده در مجالس و محافل می گفتند -

بیت

هنر سخاوت دگر چه دست افزارند
اگر ترا بهر انگشت خویش صد هنر است

و این ادراکی از افراط قوت طامع ایشان بوده نه از دنیا
دوستی سلطان چرا که اگر سلطان دنیا دوستی بود مثل
ملکی مالوه و خزاین و اخیال و اخیال که بان مشقت از دست
میدنی را بدست آورده بود به سلطان معهود خلعتی نمیداد -
چنانچه ذکر او بالا گذشت - اگر چه دیگر سلاطین گجرات در زر
بخشی افراط کرده اند مثل سلطان معجد ابن سلطان احمد و مثل
سلطان بهادر ابن سلطان مظفر - اما از زر بخشی تا تاج بخشی تفاوت
بسیار است اگر چه در وادی زر بخشی نیز همت عالی داشت - اما
به عمل چنانچه منقولست که صاحب الملک خواجہ سرا که سلطان
بہادر ابن سلطان مظفر در زمان خود او را بخطاب خانچہان
مخاطب کرده بود و در زمان سلطان مظفر منصب کوتوالی و
حکومت شهر اہد آباد مقوض باو بوده و عمر دراز یافتہ بود
میگویند در فن عسی بی نظیر بود - درد را از روی قیافت فی
شناخت - نقلست کہ روزی در بازار میگذشت شخصی را نشستہ
دید بایستاد - جیون نام بینی بریده جلادی بود باو گفت کہ
جیون این را بیگرم - مردم متعجب شدند کہ هیچ گناہ نکرده بی
تقریب چرا میکرد - چون او را گرفتم آوردند و سر و کمر او را پالیدند

چست میداد - سلطان را خوشی آمد تبسم میفرمود - روزی سلطان وضو مشغول بود او آب میرینخت - قرار داد چنین بود که وقت مسبح از یکی خدمتگاران دستار از سر سلطان بر میداشت سلطان مسبح تمام سر میکرد باز دستار بر سر بی نهاد - بعد فراغ وضو سلطان دو سه پیچ وا کرده بر دستار بی پیچید - چون از وضو فارغ شد بر سیبل عادت دست بدستار کرده دو سه پیچ وا نموده پهن کرده باز آغاز پیچیدن کرد - ندیمی دخل کرد که سلطان سلامت پارچه این دستار چه نفیسی است سلطان گفت چندانی هم نیست - خدمتگاران ما از بن نفیسی تر بی بندند اما آفک جره میکنند خوب نمی کنند - آن پسر گفت که اگر جره نکنند خوب نمی نماید - سلطان گفت مگر بندش دستار من بد بی نماید - گفت بندش دستار سلطان بدستار ملایان و بواهیر بی ماند - اسدالملک طپانچم برویش زد و هیبت کرد - سلطان گفت برای چه بی زنی کود کست نمیداند آنچه از مادر و پدر خود^۱ میشنود میگوید - من درین راضی ام که دستار مرا بدستار ملایان تشبیه کنند - اما بدستار بواهیر چرا تشبیه میکنند که آنها راضیاند و من سنی نهود بالله منم -

نقلست که روزی کلالی بدست سلطان عرض داشتی^۲ داد انگشتی^۳ آهن در انگشت او بود باستین سلطان پیچید - استین پاره شد - سلطان عرض داشتش را گرفت خواند و حاجتش روا کرد پس حکم کرد که بعد ازین هر که عرض داشت گذراند بسرچوبی بی بندد و بنماید تا از دست او گرفته بدست من دهند -

الف^۱ بی شنود

ج^۲ او را خوانده حاجتش روا کرد - چون ظاهر شد که این مرد کلال است آب طلبیده دست شست - پس حکم کرد که بعد ازین هر که عرض داشت گزارند بر چوبی بندد بنماید تا از دست او گرفته دست من دهند - آن چنان کردند - مروت و حکم سلطان بنوعی بود که در حیض تضرع^۳ بر نیاید -

دخل نکنند - ازان باز وظیفه فوتی علی فرايض يعنى و للذکر
مثل خطالا نیشی الی آخره مقاسمه یافت -

نقلست که در زمان سلطان محمد بن سلطان احمد سلطان
محمود خلجی بادشاه مالوه بقصد تسخیر ولایت گنجرات خروج
کرد - چنانچه ذکرش بالا گذشت - چون بسره گنجرات رسید
بعضی از اهل قلم که در نظر سلطان محمد مردود بودند رفت
سلطان محمود را دیدند - و دفتر مفصل پر گنات گنجرات بنظر
سلطان در آوردند - سلطان یکی یکی شنید مردم گفتند که ^۱شگون
نفر شد چنانچه دفتر گنجرات بدست آمد - ملکی گنجرات نیز
بدست خواهد آمد - سلطان محمود گفت: که درین ملکی اوقاف
بسیار است هیچ پر گنه بکی هیچ دیهی نیست که وقف و
وظیفه نداشته باشند - و این لشکر بی خیل و مرا کب است که
هر شب چون کواکب بیداری باشد بزرگان گفتند -

بیست

دو دل یکشود و بشکند کوه را

پرا گندگی آرد ابنوه را

اگرچه این حکایت پیش ازین نوشته شده در اینجا نیز بتقریبی
تکریر یافت - دیگر هر سال برای فقراء مکه معظمه و مدینه
مکرمه ^۲ وظیفه معین نموده - که بلا تعلل و اجمال میفرستاد - و
جهازی متعاض از برای فقرای وقف کرده بود که وقت رفتن مکه
معظمه و بر گشتن اخراجات آن جهاز و سکان او از سرکار
میدادند - خرج سلطان مظفر غیر مصرف نبود از اسراف اعراض می
نمود - اما در خیرات اعیاض نمیفرمود بزرگی گفته هر که تغریط در
اسراف ^۳ نماید افراط در خیرات از دستش نیاید - مرد را سخاوتی
فی باید که دران جهان ابواب درجات ^۴ کشاید یامالش را مطربی
رباید تادر دنیا مغلسی بار آرد - و در آخرت باران لعنت بربارد -

ذ ^۱ سگونی خوب شد

الف ^۲ و خلیف

ج ^۳ نماید - ب فی نماید

ذ الف ^۴ و درین جهان زلم عشر امثالها رونماید نه آنکه باد

فروشی او را بستانید

می یا چهل نوع کلید زنجیرهای اسپان از ته دستار روی برآمد
عاقبت معلوم شد که عمده اسپ دزدان است -

القصر خانجهان را بخاطرش رسید که چهار پشت بادشاهان
گنجرات گذشت که وظیفه ایم به حال خود است و درین مدت
تغیری و تبدیلی درو راه نیافته بلکه هر بادشاه سابق در عهد
خود افزایش و وظیفه نموده - باری تفحص کنم که فوتی کدام است
و فراری کیست - بعد از تغذیش فوتی بسیار برآمد و فراری
یکی نه - چرا که در زمان سابق ملک گنجرات آنقدر پر از ناز و
نعمت بود که از آفتابی هر کس که درین ملک در آمد نه برآمد -
آنکه کسی از اهل گنجرات از ملک خود انتقال نموده به حال رود
بعید بود - القصر وظیفه مردم فوتی را باز یافت نموده مبلغی
در ازان حاصل کرده گرفته به خدمت سلطان آورد - و آن در را
پیش سلطان توده کرده - سلطان فرمود این چیست و از آن
کیست - عرض کرد که از زمان ^۱ سلطان مظفر انارالله برهانه املاکی
بایم مفوض است - و بعد آن تا زمان سلطاننا روز بروز
اضافه میشود - چون تفحص کرده شد فوتی بسیار بر آمد حاصل
و ظایف فوتی راجع کرده به خدمت سلطان آورد - سلطان اعراض
نمود و سخط گفتن آغاز فرمود - که ای بی عقل تراجم گویم اگر
مردی بودی دشنامت بنامردی میداد بی - و اگر زن بی بودی
بدکارهات میخواند بی نه مردی و نه زنی اماصفات مذموم هر دو
در تو موجود است - آن شخص که فوت کرده پسرش زنده خواهد
بود - اگر پسر نباشد دختر و اگر دخترش هم نباشد داه و
غلام خود به حال خود خواهد بود - بگفتم که این عمل کردی - اگر
از خود کردی بد کردی من بعد گرد اینچنین کار نگردی -
برو این در را از هر که گرفته باو بسیار ورخته دل ضعفا را بگل عذر
بر آر - بعد آن حکم کرد که بنام تمام ایم گنجرات یکی فرمان
صادر شود - بمضمون آنکه وظیفه فوتی را علی فرایض الله قسمت
نموده باشد - هیچکس از اعمال حال و استقبال بهیچ وجه دران

ج ^۱ سلطان مغفرت نشان تالیوم هذا که آوان دولت خداوند
گار است و هر صاحب سریری در عهد دولت خود
اضافه فرموده

زانی را - سلطان در خانم او در آمد دید که لوندی باز نشی نشستم - گفت حاضر باش که پاداش عمل تو امشب بتو می‌رسد - شمشیر گرفتم و برو شد - سلطان^۱ ضربتی زد کرده چنان شمشیر بر کمرش زد که دو پاره گشت بیفتاد و جان داد - ازین طرف سلطان نیز ضعیف کرد و بنشست که ازان مدت که قسم خورده بود طعام نخورده بود - بان مرد گفت هیچ ماحضری در خانه خود داری - گفت پارچه نان بلجری دارم فرمود بیار - آورد اندکی ازان تناول کرد - و از اینجا بر آمد آن دردمند گفت که فردا که بمردم و کوتوال این حال معلوم شود خانه مرا تاراج میکنند و مرا به بندیتخانه می‌برند - سلطان گفت علاج این نیز میتوانم کرد - خاطر جمع دار - سلطان بدولتخانه رفت همان وقت کوتوال را طلبید و گفت که در فلان معلم خانه ایست بدین شکل - آهسته اکی دران خانه برو و بنومی که همسایه‌های او خبردار نشوند - دران خانه شخصی کشته افتاده است او را در گوشه همان خانه دفن کن - و بیا این سخن بکسی اظهار نخواهی کرد - او همهچنان کرد رحمت‌الله علیه -

ذکر در تهر اندازی

نقلست که در اولیکه سورتهم روزی بشکار رفته بود اسپ در دنبال آهو تاخت، رفته رفته از لشکر^۲ تنها جدا افتاد - ناگاه جماع راجپوت قطاع طریق پیدا شدند - سلطان آنها را به تیر گرفت - چندی را بجهنم فرستاد - و چندی گریخته بصد حیل خلاصی یافتند - درین اثنا سپاه از متعاقب رسید - دید که راجپوتی چند کشته افتاده اند - هم زخم تیر دارند - سلطان بر سر ایشان ایستاده - هم فرود آمده دست و پائی سلطان بوسیدند - در مردانگی تیراندازی سلطان آفرین‌ها کردند - و مضمون این بیت بر زبان آوردند -

بیت

شکل کمان سمی شهر یار
نون خفیف است بتا کید کار

الف ۱ ضربتی دارد کرده

الف ۲ "تنها" نیست

کریم ^۱ ان المبرزین کائوا اخوان الشیاطین ناطق این حال است -
^۲ دیگر سلطان در فنون سپاهگری بی نظیر بود - در شمشیر اندازی
 آیدچنان ورزش بهم رسانده بود که ^۳ بزمذبح دم کرده را بدست
 چپ بر میداشت و یکی ضرب شمشیر دو نیم میساخت - و در
 نیزه بازی حلقه ربا بود - ایراد این شعر درین متعل مناسب
 نمود -

بیست

گر حلقه ربایند به نیزه تو دم نیزه
 خال از رخ هندو بر بائی شب یلدا

^۴ نقلست که سلطان شبها بتقریب استغفار حال فقرا و رعایا
 و عمل اغنیا و برایا تنهایی بر آمد - و در پس کوچه و بازار گوش
 پاواز تفحص و تجسس می نمود آنچه مردم در معاشرت نقل میکردند
 استماع فرموده صباح آن تدار و تلافی آن مینمود - شبی در
 مسجدی در آمد دید که درد مندی بگوشش نشستم گریه میکند
 سبب آن پرسید گفت چه می پرسی که سراین حال ناگفتم به -
 گفت باری بگو شاید توانم رفع کلفت تو نمود - گفت من مرد فقیرم
 و نامراد لوندی در خانم من می در آید از دست من منع آن نمی
 آید - عاجزم و حیران این سر خود بکم گویم - و علاج آن از کم
 جویم - سلطان گفت کی می در آید - گفت هر شب - گفت خاطر
 جمع دار تا من او را نکشم طعام بر من حرام است بیا بمن بنما او قدم
 در پیش نهاد و سلطان در عقب تا بمنزل او بر فتند - اتفاقا امشب
 نیاید سلطان شب دیگر رفت آن شب نیز نیامد شب سیوم آمد
 آن بیچاره در همان مسجد نشست بنیاد گریه کرده بود و از آمدن
 سلطان مایوس گشته که دو شب آن مرد پیهم آمده شاید امشب
 نیاید - درین اثنا سلطان رسید او گفت امشب آمده بیا بنمایم
 سلطان روانه شد - پرسید که هر دو را بکشم یا زانی را - گفت

ج ^۱ کریم المبرزین

الف ^۲ بیان مهارت سلطان در فنون سپهگری و بعضی وقایع
 که در ایام سلطنت سلطان بوقوع آمده از ثقات گنجرات
 مسموعست که سلطان در

ج ^۳ دو بزیاد و کوچ دم کرده کرده

ج ^۴ "نقلست که سلطان.....رحمت الله علیه" نیست

یعنی خود را بشکل سرستی نماید و معنی که او دارد بزبان آرد - در کتب هنود مسطور است، که شاعر مهتار گوینده خوش آواز و سازنده هر ساز و رقاصی پر ناز از امداد و ارشاد سرستی رشدی یابد - پس سوانگ سرستی مسلم بر کیست که سیرتشی مشتمل جمیع فنون مذکوره باشد بر وجه کمال و صورتش در نهایت حسن و جمال - آنها عرض کردند که بادشاه سلامت تقلید سرستی بغایت مشکست درین زمانه کس نمی تواند - مگر بائی^۱ جهاؤ پاتر سلطان که درین فن یگانه عصر است و منفرد دهر - سلطان گفت آری اوی تواند - پس فرمود آنچه از برای این کار درکار باشد طیار سازند - آنها عرض کردند هم چیز موجود است الاهنسی بی باید که او باهن سرستی است یعنی مرکب او - سلطان گفت جمیع زرگران شهر را حاضر سازید همچنان کردند - بعد آن آنچه زر و جواهر درکار بود بزرگران سپرد در شش ماه زرگران طیار نمودند سلطان در جشن نشست - بائی جهاؤ خود را بصورت سرستی آراست در جشنگاه آمد بشکلی که -

قطعه

اگر دیدی آن شکل و صورت بدم
در انگشت مانی شکستی قلم
پری گردزان لبعتی بنگرد
سر انگشت حیرت بدندان گزد

اول در بدیهه گوئی شعر آغاز کرد هر مصراع را از مصراع دیگری مهتار کرد - بعد آن دست بساز کرد - آنچه نان نواخت که اهل مجلس را مست ولا یعقل کرد - بعد آن برقاصی در آمد بطریقی که باید ازین عهده بر آمد - هر که دید حیران گردید - و گفت که تابنای عالم است ازین قبیل تقلید از کسی بوقوع نه آمده - اگر آمده چنین مسلم و چیست نیامده -

اصحاب تاریخ رحمه الله علیهم آورده اند که سلطان مظفر بغایت حلیم بود از آنچه سیاست طلبان تمرد طینعت در امتثال حکم مساهلت می نمودند و در بیشم قطاع طریقی و سرافت

دیگر در هنر کشتی گیری سلطان از استادان این فن برده بود و فایق آمده کشتی گیران عصرهم پشت دست بی نهادند و در علم^۱ آفت اندازی نیز همچنان بود - و در هنر خراطی مهارتی تمام داشت - ماحصل آنکه هنری که یک مرتبه بنظر سلطان بی افتاد گویا که آن هنرا سلطان پیش ازین آموخته بود اینچنین سلیقه پای داشت و در لطیفه و بدیهه گوئی بی بدل روزگار بود ندیمی داشت ملا ایوب نام طالب علم موجه بود و شاعر خوشگو افیونکی میخورد - قطعه در باب ترغیب افیون گفته و آن اینست -

قطعه

بنغورای خواجه ذره افیون
که مدت بوقت باشد
علما را مناسب است افیون
علم باید که باعمل باشد

شخصی این را پیشی سلطان نقل کرد - سلطان تبسم فرمود گفت ملا این قطعه در ترغیب نگفته بلکه در ترهیب در این معنی سفته - نهایتش کاتب بجایای میم سهواً بی نوشته و فروخته و بنخواند - بنغورای خواجه ذره افیون - و باقی دو مصرع را استغهام بیان فرموده و در مصرع رابع تغییری نداده -

نقلست که شخصی بصورت طالب علمی در مجلس سلطان آمد - گفت السلام علیکم سلطان بدیهه گفت و علیکم السلام یا جامع التئوبین و اللام - دیگر سلطان در علم موسیقی موی میشگافت - بغایت خوش اواز بود هر سازی که بدست میگرفت بی نواخت چه رباب و چه جنتری و چه جنتری و اوجه و سر مندل و مندل و غیر آن - استادان این فن بشاگردی سلطان مفاخرت میکردند - سلطان خود مصنف بود چه در جمیع فنون موسیقی^۲ چه در سوزادها - چه در تالدهیا و چه در بداکیت و چه در سوزاده و چه در چند و چه در دهر و دهر پد -

نقلست که در ایام جوانی روزی در جشنگاه باستانان این فن گفت که هیچ پاتری درین زمانه باشد که سوانگ سرستی بیارد -

د ۱ هفت اندازی - ج نخب اندازی

ج ۲ "چه در سوزادها.....و چه در چند و چه" نیست

آن واقع بالا ایراد یافت و این تحقیق سلطان شد - و گذراند
اما مزاج سلطان بالکل از ایشان انحراف پذیرفت - نیکخواهانش
عرض کردند که -

بیت

کسی کومملکت را بدسگالست
بکشی کان خون بینحرمت حلالست

همدرین اثنا باغشی جدید روداد و آن اینست که ملک کوی
مرد عیاش بود میل به جشن بسیار داشت پاترهای خوب خوب
جمع نموده بود - میگویند شب جشن او خرمن خرمن گل از باغ
و بازار بسرکار او می بردند دران شب اگر کسی را بگل احتیاج
میشد نمی یافت القصر از انجمله پاتری بود دهارو نام -

ابیات

در سپهر حسن و در برج کمال
آفتابی بود اما بی زوال
آفتاب از روشی عکس روی او
زردتر از عاشقان در کوی او
هر که دل در زلف آن دلدار بست
در خیال زلف او ز نار بست
هر که جان بر لعل آن دلبر نهاد
پای در ره فائده سر نهاد
چون صبا از زلف او مشکین شدی
روم زان هندو صفت پر چین شدی
هر دو چشمش فتنه عشاق بود
هر دو ابرویش بتجوی طاق بود
لعل سیرایش جهانی تشنه داشت
نرگس مستش هزاران دشمن داشت

بی ملاحظه می بودند - راهپایان قریب اجداد^۱ مخاطره داشتند و
^۲لوتها یعنی بی باکان و ناپاکان در عین شهرتخم خون ریزی
 میکاشتند - و لهذا قال بعض الافضل -

قطعه

چون نبود شاه را عز و سیاست
 کشد از دست گستاخان ذلیلی
 چون ریزد شیر را دندان و ناخن
 خورد از روبهان لنگ سیلی

حل و عقد سرکار سلطان در قبضه اقتدار قوامالملکی سارنگ و
 ملک کوبی زناردار بوده - ایشان مقید بحکم سلطان نبودند - امری
 که میخواستند بمرضی و نامرضی سلطان می ساختند - هرگاه از
 دست تعدی و ظلم ملک کوبی زناردار بوده - ایشان مقید
 بحکم سلطان نبودند - خلق استغاثه می نمود از کثرت تسلط او
 سلطان دست سیاست از آستین تکمیل برون نمیکرد و خنجر
 قهر را از غلاف حکم برون نمی آورد و در جواب میگفت که ما هم دعا
 میکنم شما هم دعا کنید تاحق تعالی دفع ظلم و ظالم نماید - و
 سبب این هم تکمیل آن بود که چون سلطان معهود انارالله
 برهان ازین عالم سفر کرد - امرا در تبعویض امر سلطنت اختلافی
 نمودند - بعضی گفتند که خلیل خان یعنی سلطان مظفرملا
 طبیعت است - شان بادشاهی ندارد - تفویض این امر خطیر به
 بهادرخان ابن خلیل خان اولی باشد - از ناصیه او فر بادشاهی
 و شکوه سلطنت لامع و ساطع است و بعضی جانب خلیل خان
 را رعایت میکردند - از آنجهل قوامالملکی و ملک کوبی گفتند که
 هرگاه که سلطان مغفور در صدر حیات خلیل خان را بتجاشی خود
 اجلاس فرموده باشد - مارا نشاید که بر خلاف رای سلطان اقدام
 نمائیم - هم کسی پسندیده خلیلخان را بر تخت اجلاس نمودند -
 بعضی میگویند که آن هوا خواهی ایشان عذر تقصیرات ایشان می
 نمود هر ناسزائی که از ایشان واقع میشد سلطان میگزرازد - حتی
 که رانا کافر بتکریکی ایشان بر سر نظام الملکی آمده چنانچه ذکر

گدائی بوده ام - از دولت پدر سلطان باین مرتبه رسیده آنچم از من بود تعلق بسرکار داشت او خود هم بتاراج رفت - از آنچم دو چیز نادر بود اگر بسرکار سلطانی بی آوردند مرا کوفت افسوس نبود - یکی کنیزکی بود صاحب بچال بلی عذیم المثل دیگر جواهر چند بودند که غیر از خانم بادشاهان جایی دیگر نمی باشد هر دو ضایع شد و بتاراج رفت سلطان گفت -

بیت

کسی خانم هم خانم زادی بود
بباد آمده هم بیادی بود

بعد از آن گفت که از ستم این کافر^۱ چها که بمسلمانان نرسیده این را بکشید - ازین حکم هم خلق راضی گشتند و آن ملعون را مثل سگ کشتند -

---

ج ۱. خلق بتنگ آمده اند و ازار مسلمانان بسیار نموده است

اتفاقاً اجدخان نام جوانی از قوم ناک^۱ که قریب سلطان بود غایبانم عاشق چال او شد - شبی از شبهای جشن او بهچراغدارى راست آمده - چراغش را بدست گرفته در جشن گاهش در آمد هر چند خود را بصورت چراغچى مختفى ساخت لیکن آفتاب طلعت او پیش آن خفاش صفتان روشن گشت گفتند -

بیت

نشان شب روان دارد سر زلف پریشانش
دلیل روشن است اینک چراغ زیر دامانش

اجدخان را گرفته لت کردند - بمرتبه که بحال مردن رسید - چون دید که رمقى یمى نمانده بطریق تنجاول العارف مردم خود را ملامت کردن گرفت و خود بملايمت و عذر خواهى پیش آمده - که من ازین حال واقف نبودم اگر شما میل تماشاء جشن داشتید چرا ما را خبر نکردید تا شما را میلطبیدى و جشن مینمودى پالکى خود را طلبید و دران انداختم بخانه اش فرستاد - روز دگر اجدخان از کوفت آن جان داد - صورت این واقعه بعرض سلطان رسید بغایت ایذا کشید - قرابتان اجدخان طالب قصاص گشتند - سلطان نهانى رخصت داد - شبى ملک کوبى از در یتخانه سلطان یتخانه خویش میرفت سرراهى گرفته زخى چندهولکى انداختم بدر رفتند - یكى کارگر نشد على الصباح معجب الملكى خواجم سرا ماجرای شب بعرض سلطان رساند و کیفیت جراحات ملک باز نمود که یكى کارگر نشد - قوام الملكى گفت که کوبى مردى دولتمخواه است زخم بدخواه هرگز باوکار نمیکند سلطان تغافل کرد - اما در خاطر آورد که ماردم گرفته را گذاشتن خوب نیست - روز دگر برخانه ملک هلان کرد - یعنى حکم بتاراج کرد - خلق نوید دریک طرفه العین مثل خوان یغما خانانش را بتاراج بردند - کوبى را دست بر کتف بسته بمخدمت سلطان آوردند - از آنجاست که گفته اند نعوذ بالله من غضب الخلیم - سلطان حکم کرد^۲ بهچس فرمود - کوبى عرض نمود که من زنار دار

ج ^۱ قوم ناکى که خویش سلطان بود

الف ^۲ بهچس او فرمود

قطب اقطاب رسید^۱ چنانچه قاعده سلف ایشان بود بجانم آورد
^۲ یعنی از اسپ فرود نه آمد و آداب زیارة بتقدیم^۳ نرساند - سراسپ
 فاتحه خواند و گذشت - حضرت ایشان نیز التفات فرمودند -

بعد از یکچندی سلطان را بیماری رو داد و آن زمان قریب
 عرس حضرت قطب اقطاب بود - شب عرس سلطان فرمود که فردا
 عرس حضرت قطب العالم است باورچیخانه را بسرکهیج برند و
 و بروح حضرت ایشان طعام موجود کنند که من فردا بانجای آیم
 همچنان کردند همدران شب در عالم رویا سلطان فی بیند
 که حضرت قطب میفرماید که مظفر چرابخانه ما نمی آئی - سلطان
 میپرسد که خانم شریف کجاست - فرمودند که در بتوه بمنزل شیخا
 یعنی شاه شیخ جیو هر که بخانه شیخا آمد^۴ بخانه ما آمد - و هر
 که شیخا را خوشنود ساخت ما را خوشنود ساخت - فردا آنخانه
 شیخا بیانا بیماری که داری بعنایت باری بصحت مبدل
 گردد - صباح سلطان برخاست پالکی طلبید سوار شده متوجه
 بتوه شد - و همدران شب آنحضرت در واقع شاه شیخاجیو
 فرمودند که فردا مظفر بخانه شما فی آید از سر شفقت ملاقات
 نمائید و دست بر سرو دوش وی فرود آرید - و دعاء خیر کنید -
 تالحق تعالی از برکت دعاء شما از بیماری که او دارد صحت
 بخشد - صباح آن پیمس از آنکه سلطان بمنزل شریف ایشان
 بیاید با اصحاب گفتند که امشب قطب اقطاب میان ما و
 سلطان مصلح فرمودند - امروز سلطان فی آید طعام طیار کنید و
 بخانه کیلنهای خود گفتم فرستادند که بخانه هر کس هر طعای که
 خوب فی پزند موجود کنید - بعد از ساعت چند خبر رسید که
 سلطان فی آید - چون سلطان بعیسن پور رسید خدمتگاری بتخدمت
 ایشان پیشتر فرستاد که برو عرض کن که من گرسنم طعام برای
 من فرمائید که طیار کنند از متعاقب سلطان نیز رسیده آمد
 چون قریب^۵ بدر بار رسید از دور نزول پاکی نموده اولاً متوجه

ب ۱ "چنانچه قاعده.....بتقدیم نرساند" نیست

ج ۲ "یعنی از اسپ فرود نه آمد" نیست

ج ۳ نرساند بر سرا اسپ فاتحه خواند

ج ۴ "بخانه ما آمد.....فردا آنخانه شیخا بیا" نیست

ج ۵ بدر بار رسید

(باب بیست و یکم)

بمان ملاقات سلطان به حضرت العارفین ثانی
مخدوم جهانان المسمی بشاه شیخچو

ابن سید محمود ابن قطب اقطاب سید برهان الدین ابن سید
جلال المشهور به مخدوم جهانان بخاری قدس ارواحهم - از
ثقافت گنجرات منقولست و بمنزلت خبر متواتر رسیده که چون
سلطان محمود ازین جهان فانی بمقام جاودانی خرامید و سلطان
مظفر بر تخت جهانبانی نشست بعضی از مریدان وفا کیشان و
معتقدان حضرت ایشان معروض داشتند که خلیف ماضی گذشت
و خلیف حال بر تخت سلطنت نشست - از برای فاتحه گذشت
و مبارکبادی نشست اگر قدم رنجه فرمائید دور از مرحمت ناخواهد
بود - ایشان فرمودند در مرتبه اخیر صحبت ما به پدر ایشان
خوب نه بر آمد و ایشان خود جوانند و عالم عالمان خشک
را با درویشان چندانی اعتقاد و اتحاد نمی باشد - پس ازین
نارفتن اولی بود - باز عرض کردند که تفویض امر سلطنت بپادشاهان
گنجرات از سلسله علیم ایشان است و این توجه عمل بر سنت
سلف واقع میشود - اگر پدر ایشان قدر این نعمت ندانست ایشان
خود عالم و دانا اند میدانند - آخر الامر بنابر التماس و سعی نیک
اندیشان ایشان بپانپانیر تشریف بردند - امرا و وزرا اکثر
سرچندان ایشان و بزرگان ایشان بودند - استقبال کرده بمنزل سلطان
آوردند قریب سرا پرده خامی مکانی بود آنجا اجلاس نمودند
حاجبان دویده خبر مقدم آنحضرت باز نمودند - سلطان ازین حال
خالی ذهن که ایشان قریب سرا پرده تشریف دارند گفت پدرم
را آینچنان دعاء بد کردند در حق ما چه خواهند کرد - این مقول بی
واسطه بسمع شریف ایشان رسید - رنجهیده برخاستند و ملاقات
نا کرده بسمت مسکن مالوف خویشی متوجه شدند - بعد از چندگاه
سلطان عزیمت اهداباد نمود چون بدر بار مرقد مطهره حضرت

بر خاستند - سلطان خواب از استراحت ^۱ نماز پیشین بر خاست -
 باقتدای آنحضرت ادائی نماز نمود - بعد آن بنشستند - سلطان
 اظهار بیماری خویش کرد و گفت که چند گاه هست که بر من
 فراموشی غالب گشته و طبیعت و سواس پیدا کرده نسبت بایام
 سابق امروز همین ملازمت حضرت خفت دارم - امیدوارم که
 بعد ازین بالکل بر طرف شود - حضرت دعا فرمودند و وداع نمودند
 سلطان در راه بازدماء خویش گفت که اگر بتخدمت ایشان مشرف
 نمیشدم از ذوق معرفت محروم می ماندم - حیف از عمری که در
 جدائی ایشان رفته - ازان روز باز سلطان بدل و جان معتقد
 درویشان شد - و از برکت صحبت ایشان بذوق معرفت رسید -
 آنچه مقصود از عالم است در آئینه عمل دید - الحمد لله علی ذلک -

زیارت مرقد مطهره حضرت قطب اقطاب شد - بعد از ادای احکام زیارت مصافحه باحضرت ایشان کرد هر دو بزرگی برزوی همدگر قنسم فرمودند - حضرت ایشان آهسته القا نمودند که چنانچه شما مأمور ملاقات درویشی شده آید - درویشی نیز مأمور بملاقات شما شده - سلطان خود را در پای آنحضرت انداخت - دست بر سر وروی سلطان فرود آورده برداشته کنار گرفتند - بعد آن هر یکی شاهزاده را در پای آنحضرت انداخت - و بیابوسی مشرف ساخت - حضرت ایشان سلطان را بمنزل خویشی آورده صحت داشتند - چون ذات ملکی صفات آنحضرت بعلم ظاهری و باطنی آراسته بود - نکتهای دینی و معارف یقینی بیان فرمودند - سلطان را حالتی دست داد حضار مجلس نیز از استماع آن بیخود گشتند در و دیوار مست بیان آنحضرت گردید -

ابیات

سم نشان بود ولی راز نخست آن بمعنی
 که چو روی او به بینی دل تو باوگر آید
 دوم آنکه در مجالس سخنی کند بمستی
 هم را ^۱ زهستی خود بتحدیث فی رباید
 سیوم آن بود بمعنی ولی ^۲ اخص عالم
 که زهیچ عضو او را حرکات ^۳ بدنیااید

این هر سه نشان در ذات فایض البرکات آنحضرت بمرتبه عیان بود که حاجت بیان نداشت - بعد آن بر خاسته تشریف بهموم برده برای سلطان طعام فرستادند - سلطان التماس هم نمکی نمودند ایشان فرمودند که من سرفه دارم - سلطان استدعاء مکرر کرد - بیرون تشریف آورده باسلطان طعام تناول فرمودند - طعام بغایت لذت میداد - سلطان بمقتضای کریم و اما بنعمت ربی فحدیث - هر زمان تحدیث و تعریف فی نمود - بعد فراغ طعام

ج ^۱ هم راز مستی
 ج ^۲ زبی صلاح عالم
 ب ^۳ برنتابد

منقولست که در شجره ارادت بهادرخان حضرت ایشان بقلم خاص سلطان بهادر نوشتند - بعضی میگویند که بهادر بادشاه گنجرات رقم فرمودند مع هذا روزی بهادرخان را بر پلنگ خاص خود اجلاس نموده بهحضار مجلس فرمودند که آخر بادشاه گنجرات این ذاتست - هر کدام آداب کورنش و سلام بادشاهانه بجا آوردند - این خبر شهرت یافت و بسمع بی بی زانی رسید بی بی بغایت متفکرم و متردد گشت و صورت واقع را بعرض سلطان مظفر رسانید و اظهار اضطراب و بیطاقتی کرد و گفت سکندرخان را نیز بملازمت حضرت ایشان برند و عرض کنند که من این را ولی عهد خود گفتم - حضرت نیز مطابق اراده من در حق سکندرخان دعا فرمایند و توجه نمایند - سلطان فرمود که بهادرخان در بتوه جاگیر دارد - ازینجهت اکثر اوقات اینجا می باشد - و التزام خدمت ایشان می نماید - هرگاه کسی بتخدمت درویشان می رود در حق او دعا خیر میکنند - خاطر جمع دارید هرگاه من در صدر حیات خود سکندرخان را ولی عهد خود کرده باشم - و سپاه و رعیت هم باو گردیده باشند بهادرخان باین دولت کجا میرسد حضرت ایشان نیز واقف این حال اند - علی الصباح پیش ایشان رفتم باز اراده خود اظهار نمائیم - و در حق سکندرخان از ایشان دعا خواهیم بی بی از طرف خود فتوح فراوان پیش سلطان نهاد و عرض کرد که این را بتخدمت ایشان گذرانید و در حق سکندرخان استمداد دعا فرمایند - علی الصباح سلطان با عیال و اطفال بتخدمت حضرت ایشان رسید - اول سکندرخان و فرزندان دیگر را بسلیک اراده انحضرت در آورد - ^۱ درین اثنا بهادرخان آمده سلام کرده در میان سکندرخان و سلطان نشست - سلطان بتحضرت ایشان گرم سخنان بود از آمدن بهادرخان و نشستن او واقف نشد - چون نوبت سخنان بسفارش سکندرخان رسید سلطان گفت که بتحضرت خود معلوم است که سکندرخان از هم فرزندان من بسال کلان ^۲ است و در هم وادی قابل شائسته - من او را ولی عهد خود کرده ام این را گفت و دست دراز کرده دست بهادرخان را گرفت باعتقاد آنکه این دست سکندرخان است گفت که حضرت نیز

الف ^۱ سکندرخان مرید بندگی سلطان ابن شاه عالم قدسی
الیه سرهما بوده

ج ^۲ کلانتر

(باب بیست و دوم)

کیفیت نفس رانی بندگی شاه شیخچیه

متخوم جهانیان ثانی در حق بهادرخان و عاقبت بظهور پیوستن
نخیم آن - سلطان مظفر را هشت پسر بود نخستین سکندرخان
و دگر بهادرخان و لطیفخان و چاندخان و نصیرخان و ابراهیمخان
و غیره و دو دختر اسمہاراجی رقیہ منکوحہ عادلشاه برهانپوری
وراجی عایشہ منکوحہ قلعخان بادشاہزادہ ولایت سند - سکندرخان
وراجی رقیہ وراجی عایشہ از یکی مادر بودند اسمہابی بی رانی و
مادر بهادرخان ^۱ لکھم بائی راجپوت کوهل و مادر لطیفخان
راج بائی بنت مہب رانہ راجپوت الاصل و چاندخان و
نصیرخان و ابراهیمخان و دو پسر دیگر از سراری بودند - اختیار
مہمات خانہ و ملکی و لشکر ہم بدست بی بی رانی بود - هفت
ہزار نوکر علوفہ خوار سرکار خالص بی بی بودند -

سکندرخان را سلطان در صدر حیات خویش ولیعهد خود
کرده بود - فرزندان دیگر اعتباری نداشتند دوم قریم بہر کدام
مقرر فرمودہ بود - کہ وجہ خرج معیشت ایشان همان بود - و
پس از انجہل دو موضع مسلم تعلق بجایگیر بہادرخان داشت
یکی ^۲ کینچ کہ برنہ کروہی احمدآباد واقعست ^۳ قریب متحدآباد
دیگر ^۴ کوه کہ برده کروہی شہر مذکور است - دیگر بانتم موضع
بتوہ کہ وزای بانتم موضع تعلق بوظیفہ اولاد حضرت قطب الاقطاب
داشت - از انجہت بہادرخان اکثر اوقات در بتوہ فی
باشید - و ملازمت حضرت شاہ شیخ جیوزا بطریق ^۵ مداومت فی
نمود و در سلکی مریدان انحضرت منسلکی شدہ - حضرت ایشان
نیز بہ بہادرخان مشفق فی بودند و مہربانی میفرمودند -

ج ^۱ لکھم بائی

ج ^۲ کینچ کہ برده کروہی احمدآباد واقع است

د ^۳ قریب بہ شائلمہ

د ^۴ کونہ کہ برنہ کروہی شہر مذکور است

ج ^۵ ملازمت

لیکن از بهادرخان گاه‌گاهی ادا‌های خوردانه و حرکت‌های طفلانه به نسبت بعضی مردم بتوه سر میزد و چنانچه گاهی دستاریکی را بازی کنان فرود می‌آورد و گاهی سگ‌های کرجی را بدنبال نامرادی سر میدادی - از خادمان حضرت قابل نام درباری بود کونکاری پنیکی بسیار میزد - بهادرخان باو ملاعبت می نمود باز بعبا و انعام و شیرینی و طعام او را خشنود میکرد - روزی فرمود تا دست‌های او را گرفته بندازار وا کرده پایپچپایش را بستم موشی بران را در تنبان او انداختم - از اضطراب آن ناخن‌های او بر ساق و سرینشی رسید بدن او خراشیده گشت - از جراحت هر ناخن او خون جاری شد بهمان حال در خدمت حضرت ایشان آمده استغاثم نمود - بعضی مردم که از بهادرخان دل پری داشتند گفتند که بهادرخان بی اعتدالی بسیار میکنند - دستار فلانی را دی روز فرود آورده وفلان روز سگ را بدنبال فلان سرداده اگر او گریختم در خانه نمی در آمد سگ پاره پاره کرده بود - از استماع این آن حضرت در غضب رفتند فرمودند که خوردندهای کلاهری و سگان فرنگی این را هم پاره پاره خواهند کرد - از وقوع زوال او از دست آن سگ صفتان خواهد بود - بهادرخان از استماع این پشیمان شد و توبه کرد و بشغاعت بعضی اعتره آمده بشرف حضور مشرف شد - عاقبت الامر سلطان بهادر بدست فرنگیان کشته گشت^۱ و صلابت او بفلاکت پیوست از نوادر اتفاق آنکه تاریخ قتل سلطان بهادر را بعضی فضلا قتیل کلاب فرنگ یافتند و بعضی ذل بهادر سلطان البر شهید البکر نیز - در سنه اثنی و اربعین و تسعمايته ازین الفاظ مستغاد میگردد و کیفیت این حال و ذکر سلطان بهادر ایراد خواهد یافت - انشاء الله تعالی -

---

ج ۱ این تاریخ را ملکی ولد کمال گفته بود و او چون اولاد ملکی ملو جدد سلطان بود بتکم لاخیر فی العبید و لا فی نسلم معدرست - تاریخ مناسب حال سلطان آنست که افادت پناه اختیارخان رحمت الله علیه فرموده سلطان البر و البکر شهید البکر از نوادر اتفاق آنکه

در حق این دعا کنند که حق تعالی بعد من بادشاهی گنجرات نصیب این گرداند - حضرت ایشان فرمودند که این التماس شما بدرگاه مالکی الملکی قبول افتاد - این بادشاه گنجرات میشود و رای ملکی گنجرات ولایات دیگر نیز مسخر خواهد کرد - سلطان از روی خوشحالی بطرف سکندر خان نگاه کرد - و دست بهادر خان را در دست خود دید حال بر سلطان متغیر شد و متعجب گشت - حضرت ایشان فرمودند که اراده شما نیز بظهور خواهد رسید - اهل مجلس که صاحب فراست و خدایند کیاست بودند دانستند که گوی دولت در خم چوگان بهادر خان تن داد و سکندر خان ازین دولت منکروم افتاد - النصیب یصیب -

بعد آن سلطان وداع کرد - در آثنا راه بامقربان درگاه گفت که امروز دیدید این قلندرکی را یعنی بهادر خان را که چه بینجیائی کرده آمده بالا دست برادر کلان خود نشستم - بسکندر خان گفت تو چرا بالا دست خود جادادی - سکندر خان دم نزد - روز دیگر سلطان وزرا و امرا کلهم را طلب نموده بارعام داد - گفت که هم شما دانا و آگاه باشید که ولی عهد من سکندر خان است - امثال حکم این بر ذمه شما واجب و لازم است هم کسی طوعا و رغبتا قبول کرده شرایط تعظیم بجا آورند - خاطر بی بی رانی و سکندر خان جمع شد - اما از ارادت الهی غافل بودند و از حکم مقدر خیر نداشتند که عاقبت فلکی بر مراد که خواهد گشت - و زمانی عقد موافقت با که خواهد بست -

القصه اگر چه قبل ازین در نظر اعتبار سپاه و رعیت^۱ میان فی نمود که ولی عهد سلطان مظفر غیر از سکندر خان دیگری نیست و نخواهد بود درینولا مشخص گشت و بیقین پیوست - هم کسی غاشیم خدمت سکندر خان بدوش نهاده نهال آمل را از منبع فیوض او تازه و سیراب میداشتند - سکندر خان تیشتم کینه را بدست حسد گرفته قاصد قطع بیخ بهادر خان گردید -

بهادر خان در ظل حمایت پیر دستگیر خود گریخت و از عون عطوفت پدر ناامید گشته سکونت را بتوه قرار داد و سعادت دارین را در خدمت پیر خود دانسته ملازمت اختیار نمود - حضرت ایشان نیز در ظل شفقت^۲ گرفته باختصاص گوشه خاطر ممتاز ایشان میفرمودند -

باشد بمعرض بیان آرد تا حق تعالی آن نیز در نظر مراد ظاهر گرداند - بهادرخان عرض کرد که غیر از فتح چیتور آرزوی ندارم - از برای آنکه از راجه چیتور یعنی رانا بمسلمانان اهدنگر مکروهی بسیار رسیده - چنانچه مسلمانان را کشته و مسلمات را اسیر کرده - حضرت بمراقبه رفتند - باز بهادرخان همین را مکرر کرد و جواب نیافت مرتبه سیوم باز همین التماس کرد - فرمودند که فتح چیتور مقید بزوال دولت شما است - گفت بصدجان قبول دارم - حضرت ایشان فرمودند همچو خواهد بود تقدیر را که فی تواند تبدیل نمود -

بعد آن فرمودند که این ملاقات آخر ما و شما است شما بزودی عود خواهید کرد - اما ما را نخواهید یافت - باید که ^۱ در پاس خاطر سید مسعود و عرف شاه بده دقیق فرو نخواهید گذاشت که درین بهبودی شما است - القصر بهادرخان متوجه چانپادیر شد از اعمال آن نواحی پاره مبلغ بدست آورده بصوب دهلی روان شد و کان ذلک فی سنه احدى و ثلاثین و تسعمایه و ^۲ همدرین سال حضرت شاه شیخ جیوالموسوم بسید جلال ابن سید مسعود ابن قطب العالم سید برهان الدین ازین جهان فانی بمقام جاودانی رحلت فرمودند - عمر مبارکش هفتاد و پنج سال و شش ماه بوده چنانچه از لفظ سید مستفاد میگردد -

میگویند که بهادرخان از چانپادیر بقصر بانسبله رفت و از اینجا پیشی رانا در چیتور - چندگاه در ان مقام توقف نمود رانا باهراز تمام پیشی آمد والده رانا فرزند گفتم دوست میداشت -

^۳ نقلست که روزی برادر زاده رانا استدعای ضیافت نموده بهادرخان را بمنزل خود برد - شب در جشن نشستند پاتری

ب ^۱ دقیق

ج ^۲ "و همدرین سال..... مستفاد میگردد" نیست

ج ^۳ نقلست که روزی برادر زاده رانا که پیشی هم راجپوتان عزیز بود بنا برآن که از فرزندان برادر کلان رانا که صاحب بتکیم بود و مرده بود و این پسر او را هم راجپوتان بجایش او فی دیدند - اگر روزی ده خون فی کرد باز پرمی نه بود استدعای ضیافت

(باب بیست و سیوم)

بیمان التغال بهادرخان از گجرات سبب
نرس سکندر خان بطرف هندوستان

آنچه ثقات گجرات حرسها الله تعالی عن آفات نقل
کردند - اینست که از استماع سخنی که حضرت شاه شیخ جیو
در حق بهادرخان فرمودند سکندر خان از روی حسد و عناد
در پی قتل بهادرخان کمر بست - بهادرخان اینمعنی را در
یافتن باچندی از معصومان اتفاق نموده قرار بر فرار داده - و
صورت حال را بعضرت پیر دستگیر عرض داشت نمود که قصد
سکندر خان بسمع سلطان باپام نیز رسیده - سلطان فرمود که
مرا بهنگام پیری دریافته باوجود آن تشویشی آنچنان^۱ عارض شده
که حکما در علاج آن اظهار بی علاجه می نماید ارض الله واسعته
ملک خدا فراغ است چرا بر خود تنگ میکنی - و خود را بگوش
نمی کشی - بنابراین اراده عزم دهلی دارم اگر رخصت حضرت شود
عازم آنصوب گردم فرمودند -

بیست

دل با خدا به بند که جبار اکبر است
گر دشمنت قویست نگهبان قوی تر است

در درگاه مالک الملک فرمان بادشاهی گجرات بنام شما ثبت
یافته ظهور این معنی موقوف بوقت است - تا آن زمان رخت
سفر بار کنید که سفر مبارکست - در آن محل بهادرخان نذر کرد که
اگر حق تعالی بادشاهی گجرات نصیب من کند جاگیر شاهزادگی
خود را بخرج فقراء روض مطهره حضرت قطب اقطاب مغوض دارم
القسم بهادرخان بر رخصت پیر دستگیر روانه صوب دهلی گردید -

نقلست که وقت وداع حضرت ایشان فرمودند که بادشاهی
ملک گجرات خود بنام شما مقرر گشته دیگرهم آرزوی که داشتم

(باب بیست و چهارم)

ذکر جلوس سلطان سکندر ابن سلطان مظفر
بر تخت جهانی و شهادت یافتن در آغاز دولت
جوانی و سلطانی

روز جمع تاریخ بیست و دوم شهر بهادالآخر سنه ^۱ نهصد و سی و دو سلطان مظفر برجست حق پیوست چنانچه سابق مرقوم گشت و همدران روز سلطان سکندر بن مظفر بر تخت سلطنت نشست و عنقریب بصوب بمبهداباد نهضت فرمود میگویند بزیارت ^۲ پیران التفات ناکرده کوچ نمود - چون به بتوه پیشی روض قطب اقطاب العالم رسید برهان الدین قدمی سره رسید شرف زیارت در ^۳ نیافت - گفت میان شیخ جیونبیره ایشان که خلق ثانی مخدوم جهانیان میگفت - ایشان را چرا گفتم بودند که بهادرخان بادشاه گنجرات خواهد شد - او خود از عالم گم شد - القصه چون سلطان سکندر بمبهداباد تشریف برد بیست پنجم شهر مذکور برسم آباو اجداد خویشی بر تخت جلوس فرمود - و جامه که در شاهزادگی خدمت چست کرده بودند بهر کدام خطاب داد - دو هزار و هفصد اسپ بمردم خود بخشید - ازین رهگذر امرا و وزراء مظفری هم بیدل شدند حتی که عمادالملک خوش قدم که آنکه سلطان بود او نیز دل آزرد ^۴ کرد سبب آن بعد ازین مذکور خواهد شد - انشاء الله تعالی - القصه درین اثنا خبر رسید که لطیفخان در کوهستان سلطان پور و ندر بار بحماییت بهیم راجه ^۵ کوه مونگا نشسته و بعضی امرا بلطیفخان

الف ۱ سنه احدى و ثلاثین و تسعمایه

الف ۲ پیران بتوه

الف ۳ در یافت

الف ۴ گشت

ج ۵ کر لونگا

صاحب حسن رقاصی خوب کرده بهادرخان متوجه شد و پسند نمود - برادر زاده رانا گفت بهادرخان شما بی شناسید که این پاترجم کسیست - گفت بگوئید آن بدبخت یکی از اولاد اشراف قصبه اجدنگر را که پیش ازین رانا قاراج کرده بود نام برد - بمنجر این استماع بهادرخان شمشیر بر کمرش زد آنچنان که آن بدبخت دو پرکاله گشت و بنچنم رفت - غوغا شد سلطان همون طور شمشیر برهنه خون چکان در دست گرفته بایستاد - راجپوتان قبل کرده قصد کشتن داشتند - این خبر بوالده رانا رسید دویده آمد دست بنچنجر کرد گفت اگر کسی بهادرخان را میکشد من شکم خود را پاره خواهم کرد - رانا بشنید گفت آن خون گرفته پیش پسر بادشاه گنجرات چرا چنین سخن گوید - کرده خویش یافت زنهار که کسی قصد بهادرخان نکند که خراب خواهم کرد - آخر الامر چون صحبت بدینجا کشید بهادرخان انتقال نموده بولایت میوات رفت - ^۱ خوانین آن دیار اقامت گویا ؟ تکلیف امداد نمودند - قبول فرمود ^۲ و از اینجا پیشی سلطان ابراهیم لودی ابن سلطان سکندر بادشاه دهلی رفت - درایی که سلطان باحضرت فردوس مکانی بابر بادشاه در نلحیت قصبه پانی پنتهه مقابل داشت سلطان مهربانی بسیار فرمود - بعد ازین آنچه روداد معلوم دیگر ثبت خواهد افتاد - انشاء الله تعالی -

ج ^۱ حسن خان میواتی

ج ^۲ باز بعرض رسانید اگر بتخاطر شاهزاده بنوعی از تردد ولایت گنجرات بوده باشد بنده از خزانه وحشم انمقدار کم باید حاضر آرم - فرمودند رحمت خدائی بر دولت خواهی شما باد - آنچه نشان دوستی و شرایط اتحاد و یگانگی بود بنجا آوردید اما باید خود که خدائی معجازی است اگر کسی چنین کند خسرا لدنیا و الآخرة میشود - بالفعل اراده سیر داشتیم - بعد از آن هر چه تقدیر الله جاری شده خواهد شد - از آنجا

هر دو در بازار ایستاده بودند - دیدم که از زن و مرد شهر هیچکس
نمانده بود که از بیوت و دکان خود بر آمده تماشاء چال سلطان
نمیکرد - بلکه در آن روز ملایکی آسمان در نظاره حسن سلطان
نگران و حیران بودند -

بیست

نه کوهپاست بر گردون درخشان ماه من سویت
ملایکی کرد روزنها برای دیدن رویت

میگویند سلطان از بسکه صاحب چال بود - مردم یوسف ثانی
میگفتند - القصر سلطان یا دبدب بادشاهی و شوکت شهنشاهی از
میان بازار گذشته بمحلهای خویش رفت - امرا و سپاه هر کدام
سلام کرده رجوع بمحلهای خود کردند -

بعد از زمانی عمادالملک سرو گوش پیچیده باچهل پنجاه نفر
سوار جرار خوندخوار از خانهها متوج دریاخانه شدند - چون در بازار
آمد بعضی گفتند که امروز ملکی بعد از شانزده روز بسلام سلطان
میروند - ساعتی پیشی نگذشته بود که غوغا بر خاست که عمادالملک
سلطان را کشت - این واقع گویا در شهر قیامت قائم کرد - هر کدام
حیران و پریشان از روی تاسف گاهی نالان و گاهی گریان الهی
این چه واقع روداد و این چه حادثه ناگهان زاد - ازان روز باز
گویا حرف امن و آسودگی را از تخت تخت گنجرات بخون
سلطان سکندر شستند -

و اول کسی که از سلاطین گنجرات مقتول شد سلطان سکندر
بود - بعد ازان تا سلطان مظفر ابن سلطان محمود ثانی هم بدم
اسلحه شربت فنا چشیدند - و وزرا این طریق سیئه بر حکم
حدیث نبوی علیه سلام من سن سنته^۳ سیئته^۴ قبیله و زرها و
وزر من عمل بهابر نام اعمال عمادالملک بد افعال مثبتوت گشت

ج^۱ نمیکردند
الف^۲ "ناگهان" نیست
ج^۳ "سیئه" نیست
ج^۴ فلم

مراسلات دارند - سکندر خان ملک لطیف را بتخطاب شرزه خانی مخاطب ساختم با سه هزار سوار جرار تعیین نمود تا لطیف خان را از کوهستان بر آرد - چون شرزه خان درون کوهستان در آمد راجپوتان و گولیان سر راه تنگ گرفته جنگ پیوستند - شرزه خان با چند سردار نای کشته شد - و میگویند که از مسلمانان یک هزار و نویست نفر بدرجہ شہادت رسیدند - چون این خبر بسطان رسید قیصر خان بالشکر انبوه تعیین کرد -

درین اثنا بعضی امرا با عہدالملکی اتفاق نموده چنان معلوم او کردند کہ سلطان قاصد فنای شما است - ازین حال غافل نباشید عہدالملکی گفت آنکہ سلطان قصد ما داشته باشد ما چرا پیشی ازان قصد نکنیم -

نقلست کہ ہمدان ایام شبی سلطان سکندر در خواب دید کہ حضرت قطب العالم متخوم جہانیان و قطب اقطاب سید برہان الدین و شاہ عالم و حضرت شاہ شیخنجیو تشریف آوردند سلطان مظفر نیز ہمراہ است - سلطان مذکور میگوید کہ بابا سکندر خان برخیز کہ ترا پیشی ازین جلوس بر تخت مقرر نیست و حضرت شاہ شیخنجیو میفرمایند کہ ہمچنین است - چون سلطان از خواب بیدار شد بترسید و بہ یعقوب المخطاب پدریخان واقعہ شب را بیان کرد و گفت کہ دل من ناطق برانست کہ بہادر خان بیاید و میان ما و او جنگ واقع شود -

صاحب تاریخ بہادر شاہی مینویسد کہ دریخان این خواب را ^۱ یوسف بن لطف اللہ گفتہ و یوسف بمن گفتہ - ہمچنین تسلسل پیدا کرد تاشہرت گرفت - القصہ از ساعتی سلطان از برای چوگان بازی سوار شد - چوگان باخت یکی پھر روز گذشتہ بود کہ بمحل تشریف آورد - طعام خورد بعد آن قریب دو پھر تکیہ فرمود ہر کس بدیرہ خود رفت -

نقلست از خدمت سید جلال منورالملکی کہ چون سلطان از چوگان بازی مراجعت فرمود من و برادر من سید برہان الدین

ب ^۱ بمن گفت

ب ^۲ "یوسف بن لطف اللہ..... تسلسل پیدا کرد" نیست

عمادالملک شمشیر کشید - عمادالملک گفت که سید حرام خوار مشو
سید گفت که خرام خوار توئی که ولی النعمت خود را کشته سید
شمشیر بر ملک انداخت بستف رسید - شمشیرش شکست سید
تیز دستی کرده بارچ شکسته را بر سر ملک زد اندکی زخم کرد
سید را و ملک^۱ مسعود را نیز همدینجا کشتند و کان ذلک فی
تاریخ اربع عشر شهر^۲ شعبان سنه اثنین و^۳ ثلاثین و تسعمایه -
سبکان الله سلطان سکندر که بان دبدب و کبکب از بازار گذشته
به محل خود آمده بود - ساعتی نگذشته میگویند که بالای
چهارپائی ناقص انداخته که پاهایش ازو بر آمده آویزان بودند
بر داشته بموضع هالول که^۴ بر نوکروهی شهر چانپانیر واقعست
برده بتختی سپردند - ما احسن ما قیل -

بیست

^۵ سپهر بر شده پرویز نیست خون افشان
که ریزه اش سر کسری و تاج پرویزست

دو ساعت قبل ازین در میدان چوگان عالمی مترصد و منتظر
نگاه سلطان بود - و هر کس از برای منجرا خود را پروانه سان فی
نمود اگر همراه غلام کمینم خود هر جا هر کسی را میفرستاد قدم
از سر ساخته میرفت - میگویند آن وقت چهل کس جمع نشده
که بر جنازه سلطان نماز گذارد - از ملاحظه و ترس آن غلام بدنام -
القص بعد از آنکه سلطان سکندر را شهید کرد خود در حرمتخانه
سلطان مظفر در آمده نصیرخان پسر خورد مظفر که پنج شش
ساله بود او را آورده در کنار خود نشانده^۶ لشکر خود متفق باو بود
هم امرا و سپاه و حشم و خدم آمده سلام کردند - الا از امرا
سر کس بیعت نکردند - یکی خداوند خان مسند عالی که وزیر

د ۱ ملک بیرم

ب ۲ رمضان

ج ۳ "ثلاثین" نیست

ج ۴ هالول که مرقد بادشاهان سلف بود آورده مدفون
ساختند

د ۵ سپهر بر سر پرویز نیست زر افشان

د ۶ بر تخت نشست بلقب معجده شاه ملقب ساخت

میگویند که چون آن حرام نمکی در دریخانم در آمد وقتی که بسرا پرده خاصی رسید دید که دو نفر بیرون پرده نشستم - یکی سید^۱ علم‌الدین بن احمد بهکری نبیره حضرت شاه عالم بن قطب اقطاب سید برهان‌الدین و دیگر ملک بیرم بن مسعود شطرنجی بازند - ملک سوندها دربان گوشه پرده گرفته استاده است^۲ و ملک پیر محل دار پائی سلطان زیر میکند - و سلطان در خواب استراحت رفته است - دیگر هیچکس نیست - خواست که اندرون پرده در آید - ملک سوندها دربان گفت که سلطان در خواب استراحت است^۳ زیاده^۴ ازین حد نداشت که چیزی باو تواند ستغن کرد چرا که حل و عقد دریخانم تمام بدست این غلام نا فرجام بوده است - جواب ملک سوندها نداد - ملک^۵ بهادر را همراه گرفته در سرا پرده خاصی در آمد - دست او را گرفته گفت شما شیشم که از پرتغال برای سلطان آورده‌اند دیده‌ام و آن شیشم را طرف پائین پلنگ سلطان او یختم بودند - خاصیتش این بود که هرگاه چراغ روشن میکردند عکس چراغ متعده دروی نمود چیزی عجوبه بود - بهادر حرام خوار گفت ندیده‌ام - دست او گرفته قریب پلنگ سلطان برد - بهار اندکی ملاحظه کرد آن بی سعادت گفت که چه ملاحظه داری بزن - بهار ناپکار شمشیر کشید^۶ درین اثنا سلطان بیدار شد گفت چیست - تا حاضر شدن آن بدبخت ضرب انداخت و آن نهال ریاض حسن و خوبی را دونیم ساخت -^۷ بعد آن کار ملک پیر محملدار بیکی ضرب تمام کرد و همون طور شمشیر برهنه خون چکان بدست گرفته او و عمادالملک بیرون آمدند - سید علم‌الدین چون این حال بدید بر

ج^۱ علیم بن سید احمد بهکری
ج^۲ دید که ملک بر جلد سلطان را زیر میکند و سلطان در خواب

ج^۳ و دیگر هیچکس نیست خواست که اندرون سرا پرده در آید ملک رخصت نم داد

ج^۴ "زیاده ازین.....ملک سوندها نداد" نیست

ب ج^۵ ملک بهار

ج^۶ "درین اثنا سلطان.....ضرب انداخت" نیست

ج^۷ بعد از آن کار.....همدر اینجا کشیدند" نیست

(باب بیست و پنجم)

بیان کور لمکی عماد الملک بی بصیر لسمه
بسلطان سکندر ابن مظفر

نقلست از ثقات گنجرات که روز جلوس سلطان سکندر بر تخت
بادشاهی خوش قدم نام غلام زر خرید بی بی رانی مخاطب
بعمدالملک چوب در دست گرفته اداهای وزیرانه بظهوری آورد -
چرا که وقت بی بی رانی والده سلطان دست سلطان را بدست
او سپرده بود - ازان باز در خاطر شوم آن عاصی این بود که در عهد
سلطنت سلطان سکندر منصب و زارت بمن تعلق خواهد گرفت
القصه روز جلوس در محلی که مهلجنان شهر به مبارکبادی آمدند
وقت وداع عرض کرد که اگر حکم شود اینها بخلعت و تشریف
سرافراز شوند - سلطان گفت بخداوندخان الموسوم بجاجی متعهد
که وزیر اعظم سلطان مرحوم بود بگوئید تا مناسب حال هر کدام
را بتشریف مشرف و ممتاز سازد - از استماع این سخن آتش
حسد در نهاد غلام نافرجام در گرفت - اما دران وقت هیچ نگفت
خداوندخان را طلبید آمده بیرون سراپرده خاض ایستاد - عمادالملک
دیده تغافل کرد - خداوندخان بر خلاف قاعده تا دیری بیرون پرده
بایستاد - یکی از نزدیکان سلطان بعرض رسانید که خداوندخان
بیرون ایستاده است - سلطان گفت بطلبید آن وقت عمادالملک
خود را چنین ظاهر کرد که من از مقدم خان حاضر نبودم بادب
تمام باواز بلند گفت که خانجیو بیایید - خداوندخان آمد و سر
بقدم سلطان نهاد - و آب دیده شد - سلطان نیز گریان گشت و
خان را در کنار گرفت فرمود که منصب و زارت بدستور سابق
بر شما مبارکی باشد - خان عرض کرد که این غلام پیر شده التماس
آزادی دارد تا در گوشه نامرادی نشسته بدعاه دولت قاهره
اشتغال نماید - سلطان گفت غیر از شما دیگری سزاوار این کار
نیست خلعت و زارت بخداوندخان عنایت فرمود - ازین معامله
آتش حسد در جسد آن غلام قیژتر گشت -

سلطان مظفر بود و سلطان سکندر نیز منصب و زارتشی به حال
خود داشت بود - دیگر مجلس^۱ ساقی فتح خان^۲ بدهو شاهزاده
ملک سند که نسبت دایمی به سلطان مظفر داشت و خواهر
حقیقی سلطان سکندر منکوحه او بود - سیوم تاجبخان^۳ نرپالی که
روضم مقدمه سلطان اولیاء شاه عالم از عمارات اوست -

ج ۱ ساقی
ج ۲ "بدهو" نیست
د ۳ برنالی

داشت نازی لهر نام که محبوبش سلطان بود - میگویند که دران عصر هم عورات محرمات اتفاق داشتند که مثل نازی لهر زنی در حرمخانه هینچ بادشاه گنجرات نبود - بلکه در تمام گنجرات مثل او زنی صاحب چال و نیکی خصال و خوش افعال و پسندیده حال نبود^۱ - و مثل سلطان سکندر جوانی خوش معاوره دران عصر ندیده -

نقلست که بعد شهادت سلطان سکندر نازی لهر به حرمخانه سلطان بهادر رسید و سلطان نیز باو گوشه خاطر میداشت - در محلی که سلطان فتاح مندو کرد تمام ملکی مالوه در حوزه تصرف خویش در آورد - روزی فرمود که در آوردوی ماو در شهر مندو آنچم از جنس دومی و پاتر و کمانچنی و پیریشان ولولی باشد هم را حاضر آرید - طایفم طایفم بتعصب همدگر خود را اراسته و پیراسته مقدار هزار زن از هر قسم از هر ولایت حاضر آمدند - میگویند ازان میان اکثر صاحب چال و بعضی بقول جمهوری مثال بودند - سلطان بهادر یکم یکم طلبیده انعام نموده وداع کرد - دران اثنا شجاع خان که یکی از امراء مخصوص و مقرب سلطان بود عرض کرد که این هم خوبان جهان که جمع آمده بودند بدین صفت که -

بیست

زمزگان تیر^۱ و زابرو کمان ساز
هم باریکی بین و راست انداز

تیر نگاه هیچکدام ایشان به نشانه تعلق خاطر دریا مقاطر رسید یانه - سلطان گفت که شجاع خان من در حرم خانه خود حرق دارم که پیشی آفتاب چال او حسن ستاره مثال ایشان معنوجو بست و مسلوب ترا خواهم نمود - میگویند بعد از چند روز سلطان در حال مستی بود از نازی لهر ادای سرزد که سلطان را ناخوش آمد به مرتبه که شمشیر کشیده زد دو نیمش کرد - دران حال وعده که بشجاع خان کرده بود یادش آمد نازی لهر را بدکافی پوشیده و شجاع خان را طلبیده گفت که شجاع خان وعده آن

نقلست که عمادالملک بعد از چند روز خواجه سرای که کوتوال شهر اجداباد بود او را بی آنکه از سلطان اذن حاصل کند یا از خداوندخان استصواب نماید - از پیش خود بخطاب منصب الملک مخاطب ساختن و اضافت منصب قرار داده پیش سلطان آورد و گفت که این خواجه مرا خدمت پسندیده میکند بنا بران بخطاب منصب الملک سرفراز شده باضافه منصب نیز - سلطان گفت این خطاب که داده - من خورد سال نیستم عاقل و بالغم آنکه بی حکم من چنین کار میکند بد میکند - و عرض القاب خطاب تعلق بخداوندخان دارد که وزیر مالی است - دیگری که درین کار دخل میکند بی حسابست - سلطان قبول نکرد و التماس را رد فرمود چون آن غلام سرکشی بود و لشکر باو اتفاق داشت خداوندخان بنا بر مصلحت عرض کرد که برای خاطر عمادالملک خطاب باو عنایت شود باضافه منصب وقت دیگر سرفراز خواهد شد - سلطان خاموشی که موصوف به نیم رضا است نمود - ازین صحبت غلام نافرجام بر آشفت و ازان باز در فکر کار سلطان گشت - از امرا و سپاه هر کدام که باو اتفاق داشت در پی تربیت و مرمت ایشان شد - و هر که باو اختلاف بود برفق^۱ و احسان دلای ایشان بدست آوردن گرفت - میگویند که یکی یکی را بتخانم خویش میطلبید و احوال فی پرسید ازین قبیل که چند فرزند داری او تعداد میکرد - بازی پرسید که کدخدا کردی یا نه - حقیقت حال میگفت - اگر اظهار بیسامانی مینمود میگفت که از من قرض بگیر - و کار خیر فرزندان خود بکن - باین طریق زرها بمردم میداد و خط از ایشان گرفته باز در حضور ایشان پاره میکرد - یعنی باین طرز رقبات مردم را در سلک منت خویشی در فی آورده عقد موافقت فی بست -

سلطان سکندر ازین حال غافل و در غرور جوانی و حسن و دولت و کامرانی آیتچنان مسرور و مبرور که روزی بروز عیدی مانست و شبش بشب براه بروز چیزها اختراع میکرد - مثل جامه بسکندر شاهی و سپهر سکندر شاهی و ریش سکندر شاهی - از اسباب عیشی آنچه دل تصور کند هم مهیا - از آنچه حرق

چون و قوفی شد ز عشقش شاه را
 خواند جاشی عشق گمراه را
 گفت چون عاشق شدی بر شهریار
 از دو کار اکنون یکی کن اختیار
 یا بترک شهر این کشور بگویی
^۱ یا زعشق من بترک سر بگویی
 چون نبود آن مرد عاشق مرد کار
 کرد بیرون رفتن از شهر اختیار
 چون برفت آن ^۲ مفلسی از خویشتن
 شاه گفتا سر ^۳ ببریدش زتن
 حاجبی گفتا که هست او بیگناه
 از چم سر بریدنش فرمود شاه
 شاه گفتا زانکه او عاشق نبود
 در طریق عشق ما صادق نبود
 گرچنان بودی که بودی مرد کار
 سر بریدن کردی اینجا اختیار
 گر ز من او سر بریدن خواستی
 شهریار از خون او بر خاشتی
 بر میان بستی کمر در پیش او
 حسن عالم بنده درویش او
 لیک چون در عشق دعوی دار بود
 سر بریدن چاره این کار بود
 این بر آن گفتم که تا هر بیغروغ
 م زند در عشق مالا ف دروغ

ج ^۱ یا به ترکی سر نگهدار آبروی

الف ^۲ مفلسی

ب ^۳ ببرندش

بود که آن حرم افتاب جلال بتو خواهیم نمود - از قضاء الهی امروز فوت کرده در حال حیات خود او را ندیدی باری در حال ممات به بین که چه طور چیز می بود - لحاف را از سر او کشید - شجاع خان دید مثال افتاب بافق رسیده و چون شفق خون بگردش دویده و بسان قمر شفق گردیده خود را بر زمین انداخت - گفت هیاهات این چه واقع زاده و چه حادثه افتاد - سلطان نیز بسی پیشیمان شد و سر بر زمین زد فایده نکرد و لهذا بزرگی گفتم -

بیت

۱. نم بیخ گندنا شد آدی زاد
که برند و دگر رویدز بنیاد

نقلست که هرگاه سلطان سکندر سوار میشد از زن و مرد هر که سلطان را میدید کارش بشیفتگی میکشید اما از ادب سلطنت پادشاهی مجال آن نداشتند که اظهار این معنی کنند - روزی شخصی متعشق خود را چنان نمود که من عاشق سلطانم - این خبر بسمع سلطان رسید - سلطان او را طلبید و گفت که مردی نیک و بخیا فی نماید باو بگوئید که صد اشرفی بتومیدهم ازین کار باز آئی و دیگر خود را چنین منهای و الا میفرمایم که سرو ریش تیراشیده و بر خر سوار کرده آبرویت را در هر کوچه و بازار بپاشند - متعشق بزر راضی شد - سلطان زر طلبید و فرمود در خریده کرده بگلوشی بر بندند و سرو ریشش بتراشند و بر خر سوار کرده در کوچه و بازاری بگردانند تا هیچ مدعی دعوای دروغ نکند - بلی اگر رضا بر سواشی میدادی بچنین روز نمی افتادی - هر که از رسواشی گریخت عشق آبرویش بگریخت - درین محل ایراد بیعتی چند از "عاشق شطار شیخ فرید عطار قدمی سره مناسب افتاد -

ابیات

بود اندر مصر شاه نامدار
مغلسی بر شاه عاشق گشتم زار

ج ۱ "نم بیخ گندنا" ویدز بنیاد نیست
الف ۲ متعشقی
ب ۳ شیخ

سردار نتوانستند کاری کرد - هر کس بر خاسته بجای و جایگزین خویش رفت - چون مجموعه مواد او پراگندگی پیدا کرد از روی چاره سازی به عبادالملکی ایلدچپوری نوشت که اگر درینوقت ابواب^۱ موافقت مفتوح داشته تا بقصبتم ندریار و سلطان پور قدم رنجم فرمائید پاداش این سفر بزر معتدبه نموده آید و بهمین مضمون برانسانگا نوشت و زمین داران نواحی را نیز جمع نمود و باحضرت بابر بادشاه نیز عرضه داشت فرستاد و کومک در خواست -

صاحب تاریخ بهادرشاهی نوشته که درانوقت من در قصبه بدنگر بودم از انتجا این خبر را بتلجخان که در مقام قصبه دندوک بود نوشتم که عبادالملکی از بابر بادشاه التماس کومک نموده و این امر باعث انتقال سلطنت از سلسله سلاطین گجرات خواهد شد - شما درین فکر براصل نمائید و به بهادرخان نیز این خبر نوشته قاصدان جلد روانه ساختم -

دزان ایام بهادرخان بنابر طلب اسراء حکام اولک جونپور از مقام پانی پنته از سلطان ابراهیم که در مقام مذکور باحضرت فردوس مکانی بابر بادشاه مقابل داشت وداع ناشده متوجه جونپور گشته - در مقام^۲ باغ پنته^۳ آمده منزل گرفته بود که همدین مقام پاینده خان افغان از پیشی اسراء مذکور نیز بملازمت خان رسید و عرض کرد که هم اسراء اقطاع جونپور شما را بادشاه خود دانسته چشم براه مقدم عالی دارند و مرا بتخدمت فرستاده اند تا حقیقت حال^۴ بذروه عرض رسانیده دلالت بانصوب نمایم - مبارکست تاخیر نباید کرد -^۵ سلطان میخواست که روانه آنصوب گردد -

درین اثنا عریض خرم خان مشتمل باخبار وفات سلطان مظفر و جلوس سلطان سکندر بر تخت سلطنت رسید و نیز مرقوم بود

ج ۱ معیت

ز ۲ بیرنگر

الف ۳ باغ پنته - پانی پنته

ج ۴ در باغ شهر آمده نزول نمود

ج ۵ "بذروه" نیست

ج ۶ "سلطان میخواست.....گردد" نیست

نقلست که چون سلطان سکندر بر تخت پادشاهی نشست از سادات^۱ و اکابر و اهالی هم کسی بمبارکبادی رفتند^۲ الا خدمت شاه بده ابن شاه شیخنجیو بخاری که دران عصر قدوه سادات بتوه بودند بسبب^۳ نقاری که سلطان سکندر را با ایشان بود - آن اینست که چون بهادرخان از گنجرات انتقال نموده بولایت دهلی رفت - بعد از چندگاه حضرت شاه شیخ جیو برجت حق پیوستند سکندر خان گفت که "پیر میامرید جوگی هوا" یعنی پیر مردومرید طبل آوارگی خورد - در جواب گفتند که پیر نموده بر حکم کریم الا ان اولیاء الله لایموتون - ولیکن ینقلون من دارالی دار - و مرید طبل آوارگی نخورد بر حکم آنکه سخن مردان رد نگرده و پادشاهی شما مثل سراب یا حبابست پایشی و بقاشی ندارد - از استماع این سخن نقار در دل سلطان زیاده شد - و قصه بتوه که تعلق بوظیفه سادات عظام داشت تغییر داده بسید معجد بخاری مخاطب بسات خان که از فرزندان حضرت شاه عالم بودند داد - اما ایشان قبول نکردند و بعمل در نیاموردند - آخر الامر نتیجه قول ایشان ظاهر شد که جمیع مدت سلطنت سلطان سکندر دو ماه و شانزده روز بوده - که عمادالملک خوش قدم غلام نمک حرام سلطان را بکشت - بزرگان گفتند که انهی هر کرا براندازی پادرویشان دراندازی - نعوذ بالله^۴ منها - سلطان مرید سید سلطان بن حضرت شاه عالم بود -

القصر روز جلوس نصیرخان عمادالملک خلعت و اسپان و خطاب بامرا و سپاه داد اما جاگیر که نتیجه خطابست تفویض ننمود - از نتیجهت مردم گفتند که خطاب بی^۵ جاءگیر موجب فضیحتی است - آخر الامر اکثر امرا و سپاه ازین فعل^۶ شنیعه او یعنی قتل سلطان سکندر بنجان رنجیده تشنه خون او شدند - امایی

- ج ۱ قضات
ج ۲ و شرایط تهنیت بجای آوردند
د ۳ نفاق - ب نقاری
الف ۴ منهم - ج و بخطها
ج ۵ "سلطان.....شاه عالم بود" نیست
الف ۶ جاگیر
۷ شنیع

معین الدین افغان که بعد از شهادت سلطان سکندر از گنجرات روانه بخدمت بهادرخان شده بود رسید - اخبارات شهادت سکندر خان و حرام نمکی عمادالملک و باز نصیرخان را بر تخت

صفحه

۲۵۲

سلطان ابراهیم ظاهر گردید - نسبت شاهزاده التفات کم کرد - بهادرخان استمراج سلطان معلوم نموده بی رخصت سلطان عنان عزیمت معطوف سلختم بجانب دهلی مطلق العنان گردید - در روزی که بیانی پنتم فی رسید آنحضرت ولایت پناه غوث الاسلام بوعلی قلندر المشهور شیخ شرف الدین پانی پنتمی بخدما مرقد خود در واقع رویا نمودند که بادشاه ملک گنجرات بارفقای خود پیاده صبح باین راه خواهد گذشت - باید که اسب تنگ بست از سرکار تیار نموده و شمشیری از فلان بابت همراه کرده بسر راه بایستید - وقتی که آن بادشاه ازین راه برسد همین شمشیر پرکار بر میان ایشان بندید و بر اسب کرده نزدیکی بمرقد ما منزل سازید تا هر چه مقدر است بظهور فی انجامد - چون آن مجاور خادم از عالم منام بیدار شد مابقی شب بذكر و مراقبه بگذرانید - بعد از ادای نماز فجر برخاستم بطویل آمد اسپ که ازو بهتر در طویل نبود زین موافق و انجام لایق بستم و شمشیر اعلا ز سلاح خانم برآورده بر سر راه رفته منتظر نشست - هر کدام از رهگذری که میگذشتند آن نورد بها مشاهده نمی کرد - هیچ اظهار نمینمود - تا بوقت نماز ظهر بر ایستاد از ایشان علامتی پیدا نرشد به تنگ آمده میخواست که بر گردد - درین اثنا بجام از جوانان از دور نمایان شدند - در انتظار ایشان ایستاد تا که رسیده آمدند - این مرد از سیمای ایشان معلوم کرد که ظاهرا بادشاه گنجرات در میان ایشان باشد آمده بود - یاران در میان شما بادشاه گنجرات کیست - اولاً هم استبعاد گرفتند که شاید غرض دیگر داشت باشد - چون هم را منکر دید گفت انکار میکنید که من از فرموده حضرت شیخ شرف الدین پانی پنتمی شما را استقبال کرده ام که امشب در عالم رویا بمن گفتند که بادشاه گنجرات بایاران خود پیاده فی آید اسب با زین و انجام و شمشیر از سرکار ما ببرو او را شمشیر بستم و سوار نموده نزدیکی مرقد ما فروز آرید من بنا بران اسب و شمشیر آورده ام - اگر در میان شما

که امرا و سپاه خواهان مقدم ایشانند - اگر درینوقت بسرعت خود را رسانید یقین است که امر سلطنت راجع به بندگان ایشان میگردد - که از سلطان سکندر سپاه و رعیت هم ناراضی اند - بعد از وصول بهریض سه روز در همان مقام قیام نموده رسم غزا بنجا آورده روز چهارم پاینده خان را وداع کرده از آنجا بطریق ایلغار متوجه سمت گجرات گشت - ^۱ چون ^۲ بهچیتور رسید علیشیر پسر

الف ^۱ و کیفیت رسیدن اخبار وفات سلطان مظفر و جلوس سلطان سکندر بر سریر سلطنت ولایت گجرات برسم آبا و اجداد بروایت دیگر چنین ثبوت پیوسته که شهزاده بهادرخان بواسطه حسد و حقد سکندرخان و برخاست پسر خود از اولکه گجرات انتقال نموده بمقام ایدر رسید - و از ایدر بقلعه چیتور آمد و در چیتور چون واقع عجیب و حادثه عزیب واقع شد - خبر رسیدن بهادرخان تا به چیتور انتشار یافت چنانکه این خبر پرخطر بسمع مبارکی سلطان مظفر هم رسیده بود - اما اخبار ایشان بعد از انتقال از چیتور هواخواهان ایشان از امرایان گجرات هیچ کسی ندانست که کجا تشریف شریف خود ازای میفرمود - اما شاهزاده از رانا سانگا وداع نموده بدیلهی آمد و بزیارت مراقد حضرات ائمقام ماند شده بمقام پائی پنهم رفته سلطان ابراهیم لودی را ملازمت کرد - چون روز جنگ معدودی از مغولان لشکر حضرت فردوس مکانی بابر بادشاه بهام افغانان را گرفته و دست بقفا بست و طناب در گردن کرده از میان میدان حرب میبردند باوجودیکه سلطان خود در مقدمه لشکر بود هیچ کس از دلاوران یارای مستخلص آن بهام مظلوم نداشتند - شهزاده بهادرخان با رفقای خود شمشیرها علم کرده بر سران مغولان رسیده دست بر شمشیر و خنجر کرده بنوعی جلالت نموده که آن فرقه غالب مغلوب گشتند - آن افغانان اسیر را خلاص ساختن بفوج سلطان ابراهیم ملحق گشتند - بنابراین هم امرایان که شجاعت از شاهزاده دیدند اتفاق کردند که سلطان ابراهیم بدمزاجی پیدا کرده بهتر آنست که او را شربت فنا راست کرده براه عدم فرستیم و شاهزاده بهادرخان را بر تخت دهلی اجلاس نمایم - شمه از فکر امر

الف : چیتور

چاند خان اسم ابراهیم خان روانه رکاب گردید - از اینجا بدو نگر پور تشریف آورد - از استماع این خبر تلجنگان از مقام دندوکم متوجه ملازمت شد - درین اثنا لطیف خان شاهزاده بهحوالی دندوکم آمده و بتاج خان ^۱ پیغام فرستاد - آنکه اگر خان بمن موافقت کند جمیع مهم ملکی گنجرات باختیارخان مغوض میدارم - تلجنگان برای لطیف خان خرجی فرستاد و عرض کرد که من پیش ازین به بهادرخان خود را مربوط ساختم ام الحال خلاف این بر خود نمیتوانم قرار داد - لایق اینست که شما الحال خود را بگوشه کشید -

صفا ۲۵۳ ما هواخوان بهادر هستیم - اما نمی دانیم که او کجا رفته اگر به همت شما احوال شهزاده معلوم ما شود بمنون ابد خواهیم شد - شیخ فرمود شما کتا بتی که خواهیم بیارید تا ما از هرجا که خواهد بود جواب می طلبم ایشان خوشحالی نموده از شیخ وداع شده رفتند - روز دیگر هم اسراء مذکور عرض داشتی مشتمل بر حکایت و متضمن باخبارات گنجرات و بی وفائی عمادالملک و هواخواهی خود نویسانیده شام روز دیگر بخانه آن شیخ رفتند - شیخ بحضور ایشان دختری هفت هشت سال لباس سرخ پوشانیده و در پیشی او آئینه نهاده خود بدعوت اسماء الله تعالی شروع نمود و آن عرض داشت ایشان را در بنا گوش آن دختر بخوانید و نیز نویسانیده بود که از مطالعہ عرض داشت جواب را که منبی بر حقایق باشد نوشته بر زمین اندازید تا قاصدی که برده است بها میرساند - او را در انتظار مدارید عرض کرد چون دعوت شروع نمود لشکر پریان در آئینه نمودار شد - بعد از آن که بادشاه ایشان پیدا شد دختر شیخ را خبر داد که اکنون بادشاه با تخت و حشم آمده اند و عرض می کنند که سبب طلب چیست - شیخ گفت دعاء ما رسانید و به پرسید که شما بر همه چیزها و جای ها خبردارید هیچ دانستم آید که بهادرخان شهزاده کجا تشریف دارد - بادشاه پریان گفت الحال که ما بخدمت شما می آمدیم بهادرخان را برفقای خود در باغ پائی پنته دیدیم که طعام خورده در تپه استراحت بودند - شیخ فرمودند اکنون کتابی که در گوش این دختر است حکم کنید بدوکس تا به شهزاده بهادرخان رسانیده

اجلاس نمودن یکی یکی بیان کرد - خان گفت انشاء الله تعالی چنین بمشهادت برسم آن حرام نمی را بردار کشم و از آنجا تیزتر روانه گشت - چاندخان شاهزاده که همراه بود همانجا مانده - برادر

صفحات

۲۵۳

کشید موصوفی بصفات مذکوره باشد اینک اسپ و اینک شمشیر باید که خود را ظاهر کرده برین اسپ سوار شود تا بمنزلی که فرموده اند ببرم - بهرحال بهادرخان خود را ظاهر کرده براسپ سوار شده شمشیر بسته همراه آن متجاوز آمده بنزیارت مرقد آن حضرت شیخ فایز آمده در حجره که قریب بمرقد بوده فروز آورده شرایط مہمانداری را بجا آورد - بعد از دوسم روز شہزادہ از آنجا برآمد در باغی کہ منسوب باسم حضرت شیخ است نزول فرمود - کیف ماتفق چند روز اقامت نمود - القصر چون عمادالملک سلطان سکندر را کشت و شہزادہ نصیرخان را بعرصہ آورد - تاجخان بہ عمادالملک ساخت و بگوشہ خانہ منزوی شد - مرا واقعہ طلب شب بتخانہ او رفتہ اند مشورت نمودند - بعد از شکوح عمادالملک بایکدیگر گفتند هیچ کسی میداند کہ شہزادہ بہادرخان کنجا رفتہ باشد - بعضیہا گفتند قاب چیتور شنیدہ شد - بعد ازان ندانستم کہ کنجا رفتہ - باہم گفتند نوعی شد کہ خبر ایشان بیاییم کہ کنجا اند تا قاصدان جلد رفتہ فرستادہ ایشان را بطلبید - یکی از حاضران گفت آن طرف ساہرمتی در فلانہ پورہ سیدیست مرتاض و صاحب اسم واستحضار برین دارد و شنیدہ شد کہ حکم او برین بسیار غالب است - چنانکہ جواب کتاب را از ہر ولایتی کہ باشد فی طلبد - اگرچہ آن ولایت دور دست باشد - تمامی یاران باہم قرار دادند کہ بیایید ایشان را ملازمت کنیم - از مطابق واقع باشد چہ بہتر باشد - تاجخان تریالی بتخداوندخان مسندعالی فتحخان شاہزادہ ولایت سند و امرای دیگر کہ جمع شدہ بودند برخاستہ برخانہ آن مرد زاہد آمدند - بعد ازان کہ خبر رسید کہ فلان و فلان برای دیدن شما آمدہ اند آنہزگیوارالویرانہ خانہ خود برآمدہ شرط تواضع نسبت ہر کدام ایشان بجاہی آورده - بعد از تواضعات رسمی قدم رنجم فرمودن اعزہ برسید - ہم بعضی رسانیدند کہ حرام نمکی عمادالملک خوشقدم شنیدہ بلشید آکمون

بن لطف الله و راجی محمد بن فرید و ملکی مسعود و امثال ایشان که از ترس عمادالملک گریخته گوشه گرفته بودند آمده ملازمت نمودند - از اینجا بموراسه نزول اجلال نمود - و از موراسه بهر سول و از هر سول به سنکار^۱ گانو آمد - درین منزل^۲ خورم خان و رضی الملکی و اکثر امراء مظفر شاهى آمده بشرف پایبوس مشرف شدند - روز دگر بموضع نهر واه قبضه بارگاه افراخت -

صفحه

۱۵۶

برسید در اینجا مقام کرده قاصد بها بدوانید - ماتهایی امرايان هواخواه ما مراتب بادشاهی که لازم تخت سلطنت است همراه کرده به استقبال آئیم - شهزاده بهادرخان از جای و مقام خود و عزیمت خود در کاغذی به پیچیده بر زمین انداختند - چون نیک نگاه کردند آن کاغذ را از نظرها غایب شد اما ندانستند که چه شد القصه تلجنگان و خداوند خان و امرايان دیگر هنوز در ملازمت شیخ نشسته بودند که کاغذی در بناگوش آن دختر ظاهر شد - شیخ آن کتابت را بدست امرايان داد هر کدام امرا بصد هزار آفرین و تحسین مقصود خود حاصل کرده از ملازمت شیخ برخاسته بتخانه خود رفتند از روز دیگر در استعداد جمع کردن اسباب بادشاهی از تاج و تخت و آنچه لازم سلطنت مشغول شد و شهزاده بسبیل ایلغار متوجه بتجارب گنجرات شدند و چون به چیتور رسیدند

ج^۱ سنکار کانونالف^۲ خرم

القصر از اجتماع خبر مقدم بهادرخان و رجوع کردن امرا
 عمادالملک و موافقان او متزلزل شدند - عمادالملک عضدالملک ابرص
 را سیصد اسب از پایگاه سلطانی و پنجاه فیل از فیل خانم داده
 به تهاشم مورا سم تعیین کرد - که آنجا باشد و هیچکس را نگذارد که
 پشی بهادرخان برود - عضدالملک روانه انصوب شد - درین حین
 رضیالملک و خرمخان از معجدا باد بر آمده بقصد ملازمت
 بهادرخان روانه شدند - بهادرخان ^۱ میکهریج عرف معهودنگر
 تشریف آورد - بعضی مخصوصان خان اسهم اعظم بن ملک یوسف

صفحه

۲۵۵

همین زمان جواب را بها برسانند - بادشاه پریان دو پری
 را حکم کرد که این کاغذ در باغ پائی پشته شهزاده بهادرخان
 رسانید و جواب بیارید - اگر در خواب باشد ببالین او
 بهانید تا بیدار شود و آن را مطالعه فرماید - غرض که من
 در انتظار آمدن شما نشستام - چاه حاضرین بی دیدند
 که کاغذ از سرگوش آن دختر غایب شد - شینغ باین
 امرا در حکایت مشغول گشتند - اینجا شهزاده بهادرخان
 متفکر و متردد که ازان تاریخی که از سوئی گنجرات جدا
 شده ایم اصلاً و قطعاً از حقایق آن جایی معلوم ما
 نکردید - در همین تفکر بنخواب رفته شخص که کاغذ را
 برده بود کتابت را در تم بالشی نهاده تا وقتی که خان
 مذکور از پهلوی پهلوی بگردید آن طومار کاغذ بدست
 آمد - چشم جهان بین که بنخواب ناز مشغول کرده بود
 بکشاد دید که طوماری از کاغذ است از خدمتگاران
 استفسار فرمود کسی قبول نکرد من نهادهام - چون شمع
 خاموش کرده بودند از یاران پرسید که این چه کاغذیست
 بکدام یکی از شما بیان اینهاها نهاده - همه منکر شدند
 بهرحال چراغ روشن کرده آوردند چون مهر از سراو
 کشادند عرض داشت تاجنخان ترپالی بنخداوندخان
 مسندعالی و غیره از امرایان گنجرات است که فرستاده اند
 نهایت قاصد را ظاهراً ندیدند - بهرحال تمامی حقایق
 گنجرات مطالعه فرمود - از فوت پدر و شهادت افسوسها
 ظاهر کرده در حاشیه او نوشته دیدند که در هر جا که
 هستید - جواب این عریض را نوشته بر زمین اندازید
 تا بها خواهد رسید و شما بزودی عنان عزیمت خویش
 را بجانب گنجرات معطوف دارید - چون بمقام جالور

آمده سلطانرا ملازمت نمودند - صاحب تاریخی بهادرشاهی نویسد که صبح عید سلطان بمن حکم کرد تا فیلان را آراستہ و پذیراستہ بر دربار حاضر آوردم - سلطان بعد غسل سر و پای پوشیده آمده در منخل سنگار منداب که در و دیوار او هم مطلا بود جلوس فرمود - تاجنخان و امرا را بقدر حالت هرکس خلعت نوازش فرمود - آن روز سی و دو نفر بتفصیل آسای ذیل بتخطاب مخاطب گشتند -

خرمخان بن ^۱ سکندر خان بتخطاب ^۲ صفدر خان پسر خان خانان بتخطاب ^۳ خاننخانان عالم خان بتخطاب نظام خان سعیدالملک بتخطاب شمس خان پسر نظام خان بتخطاب مبارز الملک پسر شمس خان بتخطاب سعیدالملک ملک تاج جهان بتخطاب وجیهالملک ملک قطب حاجی بتخطاب اقبال خان بهاوالملک بتخطاب الف خان مجاهدالملک بتخطاب مجاهد خان ناصرالملک بتخطاب قتلغخان پسر مجاهد خان بتخطاب مجاهدالملک پسر قتلغخان بتخطاب ناصرالملک مودودالملک بتخطاب تغلقخان - ملک بدرالدین بتخطاب مودودالملک - ملک رایب بن مجاهدالملک بتخطاب نصیرخان - ملک شیر نصرتالملک بتخطاب حسن خان - ملک مصطفی بتخطاب سراندرخان ملک تغلق فولادی بتخطاب تیراندرخان ملک مظفر بتخطاب اسدخان پسر اسدخان بتخطاب شایستخان - ملک تغلق مذکور بتخطاب تیغ خان سلیمان بن

ج ^۱ خرم خان بن سکندر خان بتخطاب خاننخانان نظام خان بتخطاب سعیدالملک ملک تاج کمال بتخطاب وجیهالملک ملک تلجی بتخطاب لعلخان ملک بدرالدین بتخطاب مودودالملک قطب بن رایب خان مجاهدالملک بتخطاب نصیرخان ملک شرق نصرتالملک بتخطاب حسن خان ملک مصطفی بتخطاب سراندرخان ملک مظفر بتخطاب اسدخان سلیمان بن مجاهد بتخطاب شایستخان ملک خان تغلق مذکور بتخطاب از درخان پسر ملک لطیف مار بوال بتخطاب شرزه خان شمسالملک بتخطاب دریان چاند بهندیری بتخطاب هزارخان کونبها کومل بتخطاب رای رایان

الف ^۲ ملک قطب تماچی

الف ^۳ خان جهان

(باب بیست و ششم)

ذکر طلوع ماهی رایت بهادرشاهی و فروغ یافتن
ازان تخت مملکت بتائید آتی

صاحب تاریخ بهادرشاهی مینویسد که بیست و ششم ماه
رمضان المبارکی سنه اثنی و ثلاثین و تسعمایه در مقام موضع
مذکور تلجنگان و متجاهدالملکی و سعیدالملکی و راقم این حروف و
اکابر و ادانی شهر معظم اجداباد شرف بساط بوسی دریافتند و
از آنجا چترزه کرده باکوکه و دبدبه بادشاهی سلطان متوجه اجداباد
شد و بدروازۀ کالوپور در آمده در شهر معظم اجداباد تشریف
آورد - اول باحظیرۀ اجداد خود یعنی متجدشاه - اجدشاه و سلطان
قطب الدین که در مانکی چوک واقع است رفت - و زیارۀ کرد بعد
آن در کوشی سلطانی که مشهور است باسم بهدررب انزلنی
منزلا مبارکاوالت^۱ خیر المنزلین گفتم نزول اجلال فرمود شب بیست
و هفتم ماه رمضان المبارکی مذکور جمیع امرا بمنجلیس سلطانی حاضر
آمدند برسم و آئین سلطان مظهر هر کدام را بقدر مرتبه او جایی
متعین شد نشستہ طعام تناول کردند - هر یکی بفر وجود باجود
سلطان شکرانه حق بجا آورد - شهر معظم اجداباد را رواجی و
رونقی جدید پدید آمد - ملکی گنجرات که بنجهت غروب اختر
سلطنت سلطانی زنگ ظلمات گرفتہ بود از طلوع آفتاب دولت
بهادرشاهی منکشف و متجلی گردید صورت تفرقه از دل اهل گنجرات
رخت بعدم کشید -

از استماع این خبر عمادالملکی باموافقان خود علوفہ یکسالہ نقد
از خزانہ بادشاهی داد سوگند داد بمصطفی که از متجدشاه بر
نگردند - امرا زر میگرفتند و از متجداباد بر آمده بشرف خدمت
سلطان بهادر مشرف میشدند - بهاءالملکی و داوادمملکی که از صنایید
موافقان عمادالملکی بودند و در کشتن سلطان سکندر شریکی بر

که چه کند درین آثناء افتاب کبکبه بهادرشاهی در مسجد اباد طلوع یافت - میگویند یازدهم شهر شوال عمادالملک از نصیرخان شاهزاده قطع نظر نموده بتخانم خود رفت دگر از نصیرخان خبری نگرفت - ششمن کوشکی سلطانی نصیرخان را بطریق چشم بندنگاه میداشت - میگویند پنج هزار کس نوکر عمادالملک بتخانم عمادالملک جمع شده قرار داده بودند که اگر سلطان بهادر به عمادالملک در مقام غضب شود ماجنگی بکنیم و کشته شویم - وقتی که رأیت بهادرشاهی در شهر سایم انداز شد دوپیست یا سیصد نفر با عمادالملک ماند - دیگر هم گریختن در خانه‌ها خود در آمد - آنانکه اعیان بودند از شهر بدر رفتند -

و سلطان وقتی که از آب مهندری عبور فرمود مقید بلشکر [نشد لشکر هنوز نگذشت بود با چهار صد سوار و چند فیل که از آب گذشت بودند همراه خود گرفته ایلغار کرد چون بموضع هالول رسید اول زیارت سلطان سکندر کرد و تاجخان را با سیصد سوار پیشی فرستاده که خانه حرامخور قبل کنند - میگویند چون خبر به عمادالملک رسید که سلطان بهادر بهالول آمد خواجه مانکی بن جلال و یوسف بن مبارزالملک گفتند که عمادالملک فرار از قرار اولی است سلطان بهادر ترا زنده نخواهد گذاشت گفت چگونه گریزم که گرد و پیش من شمشیرها برهنه هبوطی نمایند - جنبیدن نمی توانم چه جای گریختن خون سلطان سکندر انچنان دامن گیر او شده بود که نتوانست قدم برداشت بعضی نقل میکنند که گفت که من در حق سلطان بهادر چه بد کرده‌ام که گریزم اگر سلطان سکندر را نمیکشتم سلطان بهادر چگونه باین دولت میرسید -

القسم تاجخان با سیصد نفر تاخت بتخانم عمادالملک رسید آن بدبخت گریختن در خانه شاه جیو بن صدیق ششمن دیوان در آمده سختی شد از هر طرف زیر کرده خاناش را بتاراج بردند - زن و دختر و کنیزی هم بتاراج رفت درین اثنا سلطان بشهر در آمد چون پیشی خان مسند عالی خداوندخان وزیر رسید خداوندخان

مجاهدالملک بنخطاب منصورخان - ابو بن اژدرخان بنخطاب
 اژدرخان - پسر لطیف باریوال بنخطاب شرزه خان شمسالملک
 بنخطاب دریاخان شمش بن قتلغخان بنخطاب حسین خان
 ۱ چاندبهدیری بنخطاب هزارخان کونبها گوهیل بنخطاب رایان راؤ -
 ملک صاحب بن مجاهدالملک بنخطاب حسن خان -

بعد آن بر تخت فیل بر نشستیم بعیدگاه متوجع شد - خلق
 تمام شهر شادان و خوشان زبان بدعا و ثناء سلطان بهادر
 کشاندند - بعد آن دوم شهر شوال کوچ فرموده در مکانهای ۲ کهبانم
 دهلوزنول اجلال فرمود و از اینجا بمشهدآباد منزل نمود در انمقام
 معظمخان باچند امرا آمده پایبوس کرد و از اینجا بواسطه طغیان
 آب سیدیپی در موضع ۳ سیهوج منزل شد - و از اینجا بقصم
 نریاد و در اینجا دو روز مقام فرمود - مردم بسیار از مشهدآباد آمده
 ملازمت می نمودند هرکس که از عمادالملک زر خزان گرفته آمده
 بود - سلطان هم را باو بخشید - یازدهم شهر شوال از نریاد کوچ
 کرده بگذر موضع خانپور از آب مهندری عبور فرموده عمادالملک
 عضدالملک را بقصم بروده فرستاد - و محافظتخان بقال زاده را
 بموضع ۴ دهنیج تعیین کرد بنجام خیال آنکه تا این دوامیر که
 متخلص و مخصوص ما اند جدا باشند - سلطان بهادر بها چیزی
 نخواهد گفت -

بیت

جوتیره شود مرد را روزگار
 هم آن کند کشی نیاید بکار

عمادالملک لطیفخان شاهزاده را متغی طلب نموده بود
 بنچیت آنکه شاهزاده لطیفخان عاقل و بالغست اگرکار بهجنگ
 انجامد چتر بر سر لطیفخان افراخته بسطان بهادر مقاومت
 نمائیم - لطیفخان شاهزاده موضع دهنج آمد - عمادالملک متعیر

الف ب ۱ چاندبهدیری

د ۲ کمدهرول - ج کمدهرول

الف ۳ سهوج - د سیونج

الف ۴ دهنج

پهار حرام خوار که قاتل سلطان سکندر بود روز قتل سلطان از دست سید برهان‌الدین جراحت داشت چند روز مختفی بود او را نیز گرفته آوردند سلطان حکم کرد تا پوست کشیده سردارش آویختند -

عضدالملک و محافظ‌خان که در کوهستان پال گریختن در آمده بودند بالطیف‌خان ملتحق شده و زمین داران آنصوب را جمع کرده خواستند که فتنه انگیزند؛ اما ماه طلوع بهادرشاهی روز بروز ارتفاع فی یافت نتوانستند کاری کرد - دست سخاوت سلطان بهادر تمام روز و شب مثل ^۱ ابریسان زر و جواهر فی بارید یکرزمان اسرا و سپاه را بنمید بخشش سلطان خوش نمی آمد که بتخان روند هم در خدمت حاضر فی بودند -

دران ایام قنط سالی بود سلطان لنگرهای متعدده تعیین فرمود و هرگاه خود سوار میشد بهر فقیر خیرات او کم از یک اشرفی طلا نبود و ضعیع و شریف شهر بنار و تنعم بسر فی بردند - در اندکی روز آوازه سخاوت سلطان بمرتب شهرت یافت که نام حاتم در جنب او دون فی نمود -

شب چهاردهم شهر ذی‌القعدة سنه اسنی و ثلاثین و تسعمایتم برسم آبا و اجداد خویش بر تخت باشاهی جلوس فرمود وزرا و اسرا را خلعتهای مکلف داد و سپاه را علوفه یکساله از خزانه انعام فرمود صد و پنجاه نفر بتخطب مخاطب گشتند بتجهتم اختصار آسامی ایشان بتفصیل ذکر کرده نشد بعد ازان برخاست و صحبت باکابر و اشراف داشت - بعد از تناول طعام بقدر حالت هر کدام تشریفات و انعامات ارزانی فرمود - هم کسی شادان و خوشان بتخانهای خویش آمدند و زبان بدعا و ثناء سلطان کشادند اسر وزارت مغوض بتاجنخان گردید -

بعد از چند گاه خبر رسید که عضدالملک و محافظ‌خان به شاهزاده لطیف‌خان پیوسته بطرف ندربار می‌نخواهد فتنه برپا کند تاجنخان را حکم شد که فوجی بدفع آنها تعیین نماید تاجنخان عرض کرد که سزاوار این خدمت غازینخان بن احمدخان است -

بپایوس مشرف شد و روانه رکاب سعادت گشت چون قدم بکوشی سلطانی نهاد تاجخان آمده بعرض رساند که خانه حرامخور بتاراج داده شد اما حرامخور را در خانه نیافتم شاید در شهر جای پنهان شده باشد سلطان قیصرخان و کبیرالملک کوتوال را حکم کرد که تفحص نموده پیدا سازند سلطان بدولت اقبال در کوشی سلطانی نزول اجلال فرمود - نیم گهری نگذشتم بود که غلامان خداوندخان عمادالملک را گرفته و دست بر کتف بسته و سر برهنه بصد خواری کشان کنان بر دربار حاضر آوردند - حکم شد تا در حنجره متصل دلکشنام حبس کردند - بعد آن بتاجخان فرمود که ازین حرام خور پیرسید که چرا براندم را کشتی چون تاجخان فرمود که ازین حرام خور پیرسید - ازو پیرسید گفت من چکنم هم برکشتن سلطان سکندر متفق شدند تاجخان گفت که تو خود غلام واکم سلطان سکندر بودی راه اتفاق بمنخالغان چر ایسمودی - دم نزد حاضران هم اسناد لعنت باو نمودند - سلطان در متعلی که سلطان سکندر را شهید کرده بودند در آمد -

صاحب تاریخ بهادرشاهی مینویسد که سلطان مرا فرمود تا تاجخان را از متعل دلکشا طلبیده آوردم سلطان مقتل سلطان سکندر را بتاجخان نمود و نعره زد که این بد قدم غلام را فردایش دربار بردار کشند و سیفالدین و علی که هم مشورت آن حرام خوردند آنها را پاره پاره سازند - ^۱ میگویند چون عمادالملک را بتجانب دار کشیدند یکی گفت کلمه توحید بگو گفت چگونه بگویم که زبانی نمیگردد آری کسی که باولی نعمت خود چنین عمل کند جای آنست که در دین و دنیا چنین خراب و خوار گردد -

تاریخ شیزدهم شوال عمادالملک را باسیفالدین و علی بدار کشیدند و همان روز فتاحالملک بن ملک توکل که بنده متعهدشاهی بود او را بتخطاب عمادالملک مخاطب فرمود - و بوزیری عارض مهالکی سر افراز ساخت - در اندکی مدت جمیع بدبختان که در کشتن سلطان سکندر یار بودند بتجواری و زاری کشته شدند

ج ۱ - "میگویند چون.....خراب و خوار گردد" نیست

بهادری در غنای یک کاسه نم نم نیز عریق جگر فلان گردید - و نیز
 گرداب گنبد سلطان منکندر لنگر بقا فرو رختیم در بطن مانی دفن
 قرار گرفت -

القصه در مکه که قیصرخان را بامراء مذکور در قید کردند
 آوازه برهم خوردگی باقصای گنجرات رسید^۱ درین اثنا رایسنک
 راجه پال قصبه دهود را آمده تلخت - چون این خبر بسطان
 بهادر رسید تاجخان را تعیین کرد تا تمام ولایت پال را بتازد -
 درین اثنا شرف الملک خدمتگاران سلطان را که اقبالخان در ایام
 بادشاهی سلطان سکندر مرحوم بقلمه مندو برده بود از آنجا آورد -

القصه تاجخان در کوهستان پال در آمد و تمام ولایت رایسنک
 را با خاک سیاه یکستان کرد^۲ و قلمه ملاذ او را ویزان ساخت یکماه
 تاجخان در ولایت پال بود میگویند درین یوشی یک کشتی از
 سپاهیان تاجخان اسم حسن محمد بدرجه شهادت رسید باقی
 هم لشکر سالم و غنیمت مراجعت نموده آمده بشرف پایبوشی
 مشرف شد -

بعد آن پانزهم ربیع الاول سنه ثلاث و ثلاثین و تسعمائیه
 سلطان بهادر بصوب گنبدایت بغرم شکار متوجع شد چون بکنبایت
 رسید از پشتران ملک ایاز که ذکر او سابق گذشت الیاس نام آمده
 ملازمت سلطان کرد - و عرض داشت نمود که اسحاق برادر کلان
 من از اغوای زمینداران سورتمه باغی شده خاندان خود را خراب
 کرد - از^۳ نوانگو یعنی پانچ هزار سوار بکوالی بندر دیو آمده بود
 باراده انکه از مکر و دغا اندرون جزیره دیو در آید بعد آن انچه
 از جنسی مسلمان دو شهر باشد بچم سپاهی وجه نمود اگر بر آورده
 دیو را بکفار نابکار مسلم دارد چون ازین حال متحمود^۴ آقا میر بانگر

ج ۱ "درین اثنا..... پال را بتازد" نیست

د ۲ راجه گوپال

ج ۳ "و قلمه..... ویران ساخت" نیست

ج ۴ نوکران تاپنچ هزار

ج ۵ آقا میر

حکم شد که روز جلوس منصب غازی خان ده بیست حکم شده بود اکتال اضعافی آن عنایت فرمودیم - بعد آن غازیخان را با لشکر ابنوه تعیین صوبه ندر بار فرمود - بعد عیدالاضاعفی شجاعالملک المسمی راجی محمد گریخت - و در پال پیش لطیفخان شاهزاده رفت -

عاقبت الامر تاجخان بعرض سلطان رساند که فرار شجاعالملک باتفاق قیصرخان واقع شده - سلطان گفت اگر واقع چنین است قیصرخان را باید گرفت تاجخان عرض کرد نه تنها قیصرخان را بلکه ^۱ الغنخان و داورالملک را نیز که در قتل سلطان سکندر با عمادالملک ستم شریک بودند و الحال با لطیفخان مراسلات دارند - چون این معنی تحقیق سلطان شد الغنخان را که بر سر لطیفخان تعیین میکردند بر طرف ساخته هر سه کسی را گرفته فرمود گردن زدند - و این واقع در ستم جلوس یعنی اثنین و ثلاثین و تسعمایه بوده -

بعد از چندگاه عریض غازیخان رسید بمضمون آنکه عضدالملک و معاذخان و بهیم راجه پال با لطیفخان یکجبهت شده آمده موضع از مواضع سلطان پور را نهیب و تاراج کردند چون این خبر به بنده درگاه رسید بر سر ایشان رفت جنگ عظیم واقع شد از یمن دولت باندااهی عضدالملک و معاذخان رو بگیریز نهادند و راجه بهیم با برادرش کشته شد و ^۲ لطیفخان زخمی بدست افتاد سلطان بهادر معتبالملک را بایلغار فرستاد - تا لطیفخان را پیارد معتبالملک لطیف خانرا گرفته متوجه ملازمت سلطان شد - در منزل ^۳ مرعدره لطیفخان وفات یافت و همانجا دفن کردند بعد از چند روز انتقال نموده بموضع هالول در گنبدی که پهلوی گنبد سلطان سکندر واقعست بنحای سپردند - بعد آن ^۴ کشتی وجود نصیرخان با فلی هستی سه شاهزاده دیگر از صر صر غیرت

ج ۱ الیغخان

ج ۲ "و لطیفخان..... را پیارد" نیست

ج ۳ هر خدره

ج ۴ کشتن آن

معظم احمدآباد متوجه شد - درین اثنا بسمع اعلی رسید که رانا پسر خورد اسم^۱ بکماجیت را مع خدمتی بخدمت فرستاده - القص از دیو بقص^۲ تلاح آمد و از آنجا به بندر کوکم رفت و از آنجا ایلغار کرده راست تا بشهر معظم^۳ متعهدآباد آمد - در راه هیچ جا منزل نکرد پسر رانا سانگا آمده به پابوسی مشرف شد -

تا یکماه سلطان در تختگاه خویشی بعیشی و عشرت گذارند بعد آن باحمدآباد^۴ تشریف آورده سه ماه در احمدآباد اقامت فرمود بعد آن بکنبایت تشریف آورد سه روز در کنبایت مقام کرد و از آنجا بشهر معظم متعهدآباد تشریف برد و بعد از چند روز بصوب نادوت عزم شکار فرمود راجه آن حدود آمده بساط بوسی کرد بعد آن بطرف بندر سورت عنان عزیمت معطوف فرمود از سورت بر کشتی نشستم برانیز تشریف برد و باز^۵ سورت آمد و از آنجا ایلغار کرد در یک شب و یک روز بهمتعهدآباد تشریف آورد چهار ماه^۶ بشکال در چانپانیر یعنی متعهدآباد گذارند بعد بشکال پسر رانا را رخصت فرمود - تا روانه چیتور گردید -

و در سه اربع و ثلاثین و تسعمایه باز بسیر جزیره دیو تشریف برد و آنجا چند روز بعیشی و عشرت گذارند بعد آن شبی سوار شد و اطلاق عنان مرکب فلکی گرد بصوب کنبایت نمود و تمام شب ایلغار کرد و بوقت طلوع آفتاب بکنبایت تشریف آورد در آن ایام ره نوردی سلطان در میان اهل عالم ضرب المثل شده بود - کسی که راه بسیار در مدت کم طی میکرد - او را میگفتند که ایلغار بهاری کرده القص چند روز در کنبایت^۷ مقام کرد باز از آنجا کشتی سوار به بندر^۸ کوکم تشریف برد از کوکم باز عزیمت دیو

د	۱	بکرماجیت
الف ذ ج	۲	تلاح
ج	۳	احمدآباد
الف	۴	رفت
الف ج	۵	سورت
الف	۶	بشکال
ج	۷	"مقام کرد..... از کنبایت" نیست
الف	۸	کوکم

و قوف یافت جهازات را بمردان جنگی باتوپ و تفنگ پر کرده
مقاومت نمود بیک مرتبه آتش بازی را سردادند - هندوان بسیار
کشتن شدند -

از استماع این خبر سلطان بهادر از کنبایت بکوچ متواتر روانه
اولک سورتهم شد روز اول بموضع ^۱ میتلی منزل نمود - و روز
دگر از آنجا بمقام کوندی - و از آنجا بدندوکم - و از آنجا
بران پور - و از آنجا بنجسدون - چون اسحاق شنید که سلطان خود
فی آید رو بگریز نهاد و از سرحد سورتهم بر آمده بصوب رن یعنی
خلاب شور روان شد - القص سلطان از قصه جسدون بقصه ^۲ بانساوار
آمد و از آنجا بقصه دیولی - دیولی قصه ایست بر پانزده گروهی
قلعه جوناگده - و دران مقام خبر شنید که اسحاق بسوی رن
گریزان شد - خان خانانرا حکم شد که تعاقب آن عاصی نماید
میگویند که چون اسحاق قریب برن رسید تغلقخان که طرفدار
ولایت موری بود از موری بر سر اسحاق دوید اسحاق برگشته
جنگ کرد تغلقخان شکست یافت درین حین شنید که
خان خانان فی آید گریخته از رن گذشت خان خانان بر کنار رن
مقام کرد -

القص سلطان بهادر بعد از وداع خان خانان ده روز آنجا مقام
فرمود - و از آنجا مراجعت نموده بقصه منگلور تشریف آورد و
از آنجا بموضع ^۳ چوروار و از آنجا بقصه ^۴ پتن دیو و از آنجا بقصه
کورنیار و از آنجا لشکر را حکم کرد تا در ^۵ نواگر یعنی در دلواره
مخیم گردد و خود بسیر دیو قدم رنجه فرمود - پسر دیگر ملکی
ایاز اسم طوغان که در دیو بود بساط بوسی کرد سلطان تا یک ماه
در دیو توقف فرمود بعد آن دیو را بعهد ^۶ اهتمام قوام الملک تفویض
نموده و جوناگده را بمجاهدخان ^۷ بهلیم داده و خود بصوب شهر

ج	۱	"اولک سورتهم" نیست
د	۲	منبلی - ج "میتلی" نیست
ج	۳	باساور
ج	۴	چوردار
د	۵	پتن در دلواره و از آنجا بقصه کورینار
الف ج	۶	نوانگر
د	۷	بهیکم

عین‌الملک و غیر آن اتفاق نبوده با عبادالملک جنگ کردند =
 عبادالملک شکست یافت بعد از آن عرض داشت به ایلخان رسید
 بمضمون آنکه عبادالملک از زمان سلطان مرحوم مغفور سلطان
 مظفر تا زمان سلطان مامخلص و منقاد این درگاه است - هر سال
 فیلان حاج نوری یا پیشکشی میفرستد - امراء دکن اتفاق نموده
 از روی عنف او را از ولایت بر آورده اند = و حال آنکه او غیر از
 درگاه سلطان ملاذ و ملجأ ندارد - والا امراء علی و عبادالملک نیز عرض
 داشت ارسال داشتند عرض احوال خود نموده بود از استماع این
 مضمون سلطان گفت که امراء دکن ظالم اند - و عبادالملک مظلوم
 جایز مظلوم بر بادشاه دین دار لازم است -

بعاجد وصول عرایض چهاردهم شهر ذی الحجه سنه مذکور در
 عین بشکال سلطان کوچ فرمود و در هالول منزل کرد و از آنجا بهر
 طرف طلب سپاه فرمانها فرستاد - و خود توقف فرموده درین اثنا
 عرض داشت دیگر از عبادالملک رسید بمضمون آنکه در قلع
 ۱ بتهری متعلقان من متعصر شده بودند آخر الامر قلع بدست
 آنها افتاد - از استماع این خبر سلطان فی الحال کوچ کرد و در ماه
 محرم سنه خمس و ثلاثین و تسعمایتم در پروده تشریف آورد -
 و یکماه در آنجا بجهت اجتماع لشکر توقف فرمود -

صاحب تاریخ بهادرشاهی فی نویشد که من در آنوقت داروغه
 کنایات بودم بطلب من نیز فرمان صادر شد آمده در لشکر
 ملحق شدم - هر چه نوشته ام از روی معاينه نوشته ام و آن
 اینست که چون لشکر جمع شد سلطان از پروده کوچ فرمود -
 درین اثنا جعفرخان پسر عبادالملک آمده پیابوسی مشرف شدم
 سلطان او را بسی نوازش فرمود و استعالت نمود - بعد از آن
 چون به ندر بار لشکر مظفر اثر رسید عبادالملک و محمدخان
 آمده ملازمت نمودند - سلطان نوازشها نمود - کمر و شمشیر
 مرصع با چتر زر به عبادالملک عنایت کرد و از آنجا کوچ فرموده بقلعه

د ۱ بتهری - ج تمرنی

الف ۲ متعصر - ج مختصر

ب ۳ فتح آثار

فرمود دو روز در دیو مقام کرد و از آنجا بکشتی سوار بار بکنبایت آمده از کنبایت عزیمت تختگاه خود فرمود - و حکم عمارت حصار چپان پناه شهر^۱ بروج نمود بعد آن بصوب ولایت یاگر لشکر کرد چون بیقام^۲ میگریز نزل اجلال فرمود راجع دونکریور آمده ملازمست نبود - از آنجا سلطان بدونکریور لشکر کشید - چند روز بر کنار حوض دونکریور شکار ماهی کرد - و لشکر بر بعضی زمین داران انحدود فرستاد تا ولایت ایشان را نهیب و تاراج کردند - بعد آن سلطان مراجعت فرمود باحدنگر آمد و از اجدنگر از برای زیارت جد کلان خود یعنی سلطان مظفر به بتن تشریف برد - علما و صلحا را بانعام و اکرام متمول ساخت و از آنجا باحداباد آمد - و از اجداباد بطریق ایلغار در ماه شعبان بیکی روز به معجداباد عرف چانپانیر آمد - وقره ماه رمضان سنه مذکور تمام لشکر را در شهر گذاشته خود با خاصان جرار از برای دیدن حصار^۳ بروج که عمارت نو کرده بودند تشریف برد و از آنجا نهم ماه مذکور به کنبایت آمد -

روزی سیر کنار دریا فی نمود غرابی از دیو آمد اهل غراب خبر گرفتند که چپازی از فرنگیان^۴ بدیو آمده بود - قوامالملک تمام فرنگیان را قید کرده و مال آنها گرفته سلطان از آنجا بدیو تشریف برد قوامالملک فرنگیان را حاضر آورد سلطان ایشان را تکلیفی اسلام کرد همه مسلمان شدند - بعد آن سلطان متوجه معجداباد شده بکنبایت آمد و از کنبایت یشهر مذکور قدم رنج فرمود - بعضی و عشرت اشتغال نمود -

درین اثنا خبر رسید که معجدخان برادران خواهرزاده سلطان بادو هزار و پانصد سوار کومی عمادالملک گاولی رفته بود -^۵ گاولی قلعه ایست در ولایت برآر = نظامالملک باطرف داران دکن یعنی برید حاکم شهر بدر و خداوندخان^۶ پاتیری و

الف	۱	بهرج
ب	۲	کبیر پنج
ج	۳	بهرج
د	۴	"بدیو آمده.....فرنگیان" نیست
ه	۵	"گاولی.....برآر" نیست
و	۶	بانهری - ج مانوی

عمادالملک بنظامالملک اسنادی نماید خلاف واقعست - چنانچه
اول تعدی از جانب عمادالملک بظهور آمده - که قلعہ مہور را
بعنف از دست گماشتہای نظامالملک گرفتہ - بعد آن نظامالملک
انتقام خود را از کشیدہ الحال بر حکم سلطان راضیم بہرچہ ممکن
شویم در عمل آوریم - چون فی الواقع چنین بود سلطان از ارادہ
ایستیصال امراء مذکور در گذشت و ایشان را با عمادالملک کاویلی
صلح دادہ بصوب دارالملک خویش مراجعت فرمود -

بتاریخ سہ ماہ شعبان سنہ خمس و ثلاثین و تسعمایتم بہ
متحدہباد تشریف آورد جمعی از دہکنیان کہ برکاب سعادت آیلب
ہمراہ آمدند و جمعی کہ از عقب رسیدند بعد از عرض دوازده
ہزار سوار بشمار آمد - ہم را علوفہ تعین فرمود و بتجاگیر ہاجید
و منصب های لایق سرفراز نمود و درماہ رمضان بعزیزت زیارت
اجداد خویش بصوب اجداد متوجہ گردید - بعد زیارت از شہر
اجداد بکنبایت آمد - و جہازات نو کہ بموجب حکم راست کردہ
بودند بنظر آورد و از آنجا روز عید فطر بہ متحدہباد تشریف برد و
درماہ شوال جام فیروز بادشاہ ولایت سند کہ از افواج مغل عزیزت
خوردہ پناہ بسطان آوردہ بود اورا رعایت^۱ کردہ استمالت داد - کہ
من ملک شما را از دست غنیم گرفتہ بشما خواہم داد و ہمدان
ایام نرسنگدیو برادر زادہ^۲ راجہ مانسنگ راجہ گوالیر بالشکری از
راجپوتان بخدمت سلطان آمد سلطان اورا نوکر گرفت و جاگیردار
ہمدان ایام پرتھی راج برادر زادہ رانا سانکا بخدمت رسید و در
سلک ملازمان منسلک گردید -

باز در ماہ محرم سنہ ست و ثلاثین و تسعمایہ جعفرخان پسر
عمادالملک کاویلی عرض داشت پدر خود گذرانید بمضمون آنکہ
نظامالملک وقابعہد نکردہ فیلان مرا واپس ندادہ و قصبہ^۳ پتھری
بامضافات او کہ از ولایت من گرفتہ بود^۴ نگذاشت اگر باز یکمرتبہ
افتاب دولت بہادرشاهی طلوع بصوب دکن نماید - مقصود من

- الف ۱. کرد
ج ۲. نانسنگ
د ۳. تنہری - ج پتھری
ج ۴. بگداشت

کالنه رسید و از کالنه متوجه دیوگیر عرفی دولتآباد شد بتاریخ دوم ربیع‌الآخر در قلعه دولتآباد قبه بارگاه افراخت -

میگویند دران یورش برکاب سلطان یک لک سوار و نه صدفیل کوه شکوه بود چون اهل قلعه لشکر بهادرشاهی از بالای قلعه دیدند زلزله در نهاد ایشان افتاد ناگاه فوجی از نظام‌الملک که عقب کوه کمین کرده بود بافواج مقدمه سلطان بتجنگ پیوست از اجتماع آن از هر طرف افواج بهادرشاهی در رنگ امواج دریا حمله^۱ بغنیم آوردند دکنیان هزیمت خوردند - دران جنگ سه نفر سردار لشکر سلطان کشته شدند - یکی مخلص‌الملک دیگر ماحب‌الملک - دیگر پسر مخلص‌الملک -

القصر چون فوج نظام‌الملک شکست یافت سلطان بهادر دولتآباد را محاصره فرمود درین اثنا ایلچی نظام‌شاه آمد بعرض رساند که نظام‌الملک را از بندگی وانقیاد حکم سلطان چاره نیست قول طلبیده - تا آمده ملازمت نماید سلطان قول داده - ایلچی وداع شد - گفت روز دهم نظام‌الملک بتخدمت مشرف میگردد - چون مدت ده روز بسر آمد باز ایلچی دیگر آمد مهلت ده روز دیگر خواست - چون عجز بسیار کرد سلطان باز مهلت داد و فرمود که این مرتبه اگر خلاف وعده‌گی ظاهر شود دولت‌آباد را بتغاسی سیاه برابر کنم - و از بیخ و بنیاد برکنم چون در وعده نوم نیز اختلاف رفت سلطان در غضب شد و حکم کرد تا سپاه از هرطرف بقلعه چسپیدند جنگ قوی و تفنگ قایم شده بیست روز علی‌الاتصال جنگ و جدل درمیان بود آخر الامر چون از غایت استعکاف قلعه فتح بعید نمود از انجا کوچ فرموده بصوب^۲ ایدر تهضت نمود و درین اثنا وکلای نظام‌الملک احمدنگری و برید بدری و عادل‌خان بیجاپوری و خداوندخان^۳ پاتری با خدمتی بادشاهان بتخدمت سلطان حاضر آمدند - و عرض داشت هریک مع پیکشی بمعرض عرض آوردند مضمون^۴ عریض آنکه ابتدای تعدی که

ج ۱ دریا بتلاطم آمده بغنیم آوردند
الف ذ ج ۲ شهر بدر
ذ ۳ پاتهری
ذ ۴ عریض

درین اثنا خبر رسید که نظام‌الملک ببحری و برید و خواجہ جهان و عین‌الملک و خداوندخان هم باتفاق برسر آسیرو و برهانپور رفتند - بمجرد استماع این خبر سلطان قیصرخانرا بالشکر انبوه متعاقب ایشان فرستاد روز دیگر متحدخان آسیری بالشکر ظفر اثر و فیلان کوه پیکر نیز تعیین نمود این لشکر را در ولایت برهانپور بامراء دکن مقاومت افتاد جنگ عظیم واقع شد - عاقبت الامر در محلی که جنگ ترازو شد یکمرتبه بهادران بهادرشاهی فریاد بر آوردند که سلطان بهادر آمد - بمجرد استماع اسم سلطان دکنیان رو بگریز نهادند و هرکدام براه آوارگی افتادند لشکر سلطان مظفر و منصور گشت بعد از چند روز برید حاکم شهر بدر با عمادالملک مواصلت کرد - عمادالملک دختر برید را خواست و میان همدگر آشتی کردند - عمادالملک گناه بریدرا از سلطان طلبید سلطان از سرگناه او در گذشت - برید خطبه و سکه سلطان قبول نمود و در اکثر بلاد دکن خطبه سلطان بهادر خوانده‌اند -

سلطان از مقام ^۱ بر بصوب قصبہ پتھری نهضت فرمود لشکر دکنیان در قلعه پتھری متحصن ^۲ شدند سلطان حکم کرد قالشکر محاصره نمود - چند روز جنگ و جدل درمیان بود - عاقبت الامر سلطان عمادالملک کاویلی را اینجا گذاشت و ^۳ الپخان را بکومی او تعیین کرد - و خود بدارالملک خویش عزیمت فرمود سلخ ماه شعبان المکرم سنہ مذکور سلطان در شهر متحدآباد بدولت و اقبال باتنی چند از خاصان بطریق ایلغار تشریف آورد - و بتاریخ دوازدهم ماه مذکور آورد و ^۴ متعاقب آمد - هوای بشکال را بعیش و عشرت گذارند -

سر سال سنہ سبع و ثلاثین و تسعمایم بهزیمت تسخیر ولایت باکر لشکر کشید - چون بموضع خانپور رسید که بکنار آب مهندری واقعست - خان اعظم آصفخان و خداوندخان

د الف ^۱ "بیر بصوب قصبہ پتھری" - ج "بر" نیست

الف ^۲ شد

ج ^۳ "الپخان" نیست

الف ^۴ از عقب

حاصل آید = سلطان به بخششیان حکم کرد که لشکر را جمع آورند. ۱ قاریخ دوم منظم شد. ۲ مذکور از شهر مشهد آباد بهریمت خان دکن کوچ فرموده = درنخستگاه قصبه دیهوتی منجم گشت و از آنجا کوچ بکوچ روان شدند در مقام دهاوولی معتمدخان ۳ اسیری آمده ملازمته نمود چون از آنجا بچند منزل بیشتر رفت عمادالملک کارایی فیهل آمده ملازمت کرد چون پر توافتاب بارگاه سلطانی جز قلعه مولیر افتاد بهر بخیرالاجم بکلان آمده بمطای بوسی کرد = سلطان او را بسیار نوازش نمود - و از برای گوشواره او دو لعل قیمتی اتمام فرمود بهر جیو بدالت بهبودی یکی از خواهران خود را بمعد موصلت سلطان در آورد و روز دیگر خواهر دیگر را بنابزان سلطان به ترویج معتمدخان اسیری داد -

و از آنجا کوچ نمود چون از سرحد ولایت بهرجیو ۴ اصرار فرمود و قدم دو سرحد دکن ۵ نهاد و از آنجا ۶ بهرخان را بصوب بندر جیو تعیین کرد = قاتلخت بلخست آن ولایت نماید بعد آن بکوچ متواتر باجهنگو رسید دکنیان پیش از ۷ مقدم سلطان شهر خانی کرده رو بکریز نهاده بودند سلطان حکم کرد تا عمارت شهر منهدم ساختند و باغانش را باب ۸ تبر زیر و زیر کردند و ده روز آنجا مقام کرد و از آنجا بصوب گهات بالا علم افراخت - و از آنجا معتمدخان را سوی شهر اوسا تعیین کرد -

درین اثنا عمادالملک بمعرض رسالت که بلاد غنولجم جهان شهر پرده بسی معجز است = اکثر سنگم او زودارند سلطان ملکی امین نسن رامع لشکر انبوه برسر پرنده فرستاد ملکی بطریق ایلغار رفت و پرنده را تلخت و مال بسیار و زرینی شمار بدست لشکر افتاد -

ج ۱ کم باز پنجانب دکن عزیمت خواهم فرمود

ج ۲ سنه ست و ثلثین و تسعمایه

الف ۳ آسیری

الف ۴ مرور - ج اصرار

ج ۵ بهر جیورا بمطالب بهرخان سرفراز فرموده و از آنجا

د ۶ عمرخان

د ۷ قدم

الف ۸ تیر

نقلست که روزی در منزل مذکور سلطان بشکار شیران عزیمت نموده بود - اتفاقاً در بیشم شیر غران پیدا شد سلطان بهلمخان اشارت کرد عالمخان در رنک فیل مست بشیر در افتاد شیر را بکشت و عالمخان نیز مجروح شد - بعد از سه روز عالمخان وفات یافت چهار پسر ازو ماند یکی صفدرخان و سه دیگر - سلطان جایگزین عالمخان را بر پسران مسلم داشت - و نوازش بسیار کرد - و همدران مقام وکلای رتنسی بعرض رساند که شرزه خان با پسر سلطان محمود خلجی دست بتاراج ولایت رانا کشاده بود - از استماع آن رانا نیز آمده موضع ^۱ سنبلیم در قصبه تلاو و مضافات آن را نهیب و تاراج کرده - الحال رانا با سلطان محمود در اُجین مقابل دارد همدرین اثنا خبر رسید که سلطان محمود خواستم بود که سکندرخان حاکم ولایت ^۲ متوانس و سلهدی را بکشد هردو ایشان گریختم پیش رانا رفتند و از اینجا سکندرخان و بهوپت رای پسر سلهدی هردو بتخدمت بی آیند - تاریخی بیست و هفتم جمادالاول در مقام مذکور هردو بیابوس سلطان مشرف شدند و کیفیت احوال خود باز نمودند درین اثنا دریاخان و فریسخان از وکلای سلطان محمود بتخدمت رسیده بعرض رسانیدند که سلطان محمود اراده ملاقات دارد - موقوف باشارت سلطان است سلطان گفت که سلطان محمود چند مرتبه نوشتند که من بی آیم و نیامدند - اگر بیایند باعث سرور جانبین خواهد بود ما براه کهات کزجهی عزیمت بی نمائیم - ایشان نیز عزم آن راه نمایند وکلا بازگردیدند -

القصر روزی که سلطان از کهات کزجهی امرار نمود رانا رتنسی و سلهدی هردو آمده بشرف ملازمت مشرف شدند همان روز بهردو ایشان سی سلسله فیل و اسب بسیار و یکهزار و پانصد قبای زرینغت مرچت شد - بعد از چند روز رانا رتنسی مرخص شده روانه ولایت خویشی گردید سکندرخان و سلهدی و دلپت و راجه ایدر و راجه باکر و دونگرسی و حاج وکلای رانا رتنسی هم

الف ^۱ سنبلیم که از بلاد مضافات اولکه مالوه است نزدیک شهر سارنگپور و قصبه - ج "در قصبه تلاو" نیست

ذ ^۲ سیوانس - ج متوانس

وزیر را حکم کرد که شما او را گرفته متوجه ولایت باکر شوید - سلطان بالشکر جرار بسیر کنبایت و دیو متوجه شد - بیستم ماه معزم بکنبایت تشریف برد - و از آنجا کشتی سوار^۱ بنظم دیو رسید قماش که از جهازات آمده بود هم را از برای سرکار خرید - میگویند که دران ابدیاع و رای متاع دیگر یکهزار و سیصد من گلاب بود و رومیان که همراه مصطفی روی آمده بودند ایشان را نوازش فرمود - و جای سکونت ایشان در دیو مقرر نموده^۲ دیور بعهد^۳ اهتمام ملک^۴ طوغان بن ایاز سپرده متوجه بصوب کنبایت شد - ماه صفر بکنبایت آمد - یکی روز آنجا مقام کرد - روز دویم بطرف مهاباد نهضت فرمود - پیشهر مذکور نزول اجلال نمود - فتحخان و قطبخان و عمرخان افغان لودی اقارب سلطان بهلول که در فترات مغل پناه بسطان آورده بودند بسلام مشرف گشتند - سیصد قبای زر بخت و پنجاه پنج اسپ و چند لکم تنک خرج روز اول مرحمت شد -

بعد آن بصوب^۵ باکر روانه شد در ناحیت قصبه موراسم باردو ملحق گشت و از آنجا بکوج متواتر در بلاد باکر در آمد پرتهی راج راجه دونگر پور آمده در مقام^۶ سنبل شرف پابوسی دریافت پسر راجه مذکور ادراک دولت اسلام نمود - بعد آن او را در مقام مذکور گذاشته خود جراره بطریق شکار به بانسبل عزیمت فرمود تا کاهات کرجهی سیر و شکار کرد در ان مقام و کلای راجه^۷ رتنسی راجه چینور اسمهما دونگرسی و جاجرای آمده پابوس کردند و پیشکش گزارانند - بعد آن از آنجا سلطان در او را تشریف آورد موضع^۸ سنیتهل را به پسر نو مسلم و پرتهی راج عنایت کرد و نصف باکر را به پرتهی راج داد^۹ و نصف را بهجگا عنایت کرد -

-
الف	۱	به بندر
الف ج ب	۲	دیورا
ج	۳	طاعون
الف	۴	عزیمت نمود
ج	۵	بانسبل
ج	۶	"رتنسی" نیست
ج	۷	سنیتل
ج	۸	"و نصف را بهجگا عنایت کرد" نیست

^۱ و از آنجا عنان عزیمت بصوب موضع دلاوره منعطف فرمود از آنجا بموضع نعلنجیم. ماغیم گشت و از آنجا مورجل معبدخان آسیری بشاهپور که طرف مغرب قلعہ واقعست تعیین کرد - و مورجل الغنجان به ^۲ بهلورپور و مورجل جنودهنود که دران دیورش غاشیم رکاب بدوش داشتند به ^۳ مهلوانه - و خود بدولت و اقبال بیستم ماه رجب کوچ فرموده به معبودپور نزول اجلال نمود چون از مهم ^۴ تکبصر قلعہ خاطرجع کرد بهادران طرفین دست بنجنگ و جدل کشادند و توب و تفنگ از هر جانب سردادند یکپنجد برین نمط گذشت روزی سلطان مردان شجاعت پیشم و دلاوران تهور اندیشم را ^۵ فرستادند - تا گرد قلعہ سیر کرده معلوم نمایند که ارتفاع او بکدام جانب بیشتر است - بعد از تفتیش و تحقیق بعرض رسانیدند که طرف سنگار چیتوری کوه بغایت بلند واقعست سلطان فرمود که من بهمان راه انشاءالله تعالی بالای قلعہ بری آیم مردم تعجب کردند که آن راه از جمیع مدارج قلعہ بلند تر است بر آمدن بان راه چگونه میسر شود - القصہ بتاریخ ^۶ بیست و نهم شهر شعبان الحکم سلطان با خانخانان و تنی چند که خاصان درگاه بودند مشورت کرده اول شب سوار شده بطرف سنگار چیتوری متوجہ شد اکثر لشکر از سواری سلطان خبر نداشت - میگویند که چون طرف سنگار چیتوری بغایت بلند بود و بر آمدن بان راه نهایت صعب اهل قلعہ از انجانب خاطر جمع داشتند در محافظت مساهلت فی نمودند - بهادران شباشب از همان جانب بالای قلعہ بر آمده قریب ^۷ بسکر الله الله گویان ^۸ حمله بریرکی اهل قلعہ آوردند و فریاد برداشتند که سلطان بهادر آمد بمجرد استماع اسم سلطان اهل جوگی

الف ۱ و از آنجا عزیمت بصوب موضع دلاوره فرمود

الف ذ ۲ بهلولپور

ج ۳ معین کرد

الف ۴ تکبصر

الف ۵ فرستاد

ج ۶ "بیست" نیست

ج ۷ تسخیر

ج ۸ حمله بر اهل قلعہ

روان رکاب شدند سلطان فرمود که سلطان معهود خلجی بی آید
ما هم تا بموضع سننیل میرویم - ملاقات با سلطان معهود نموده از
آنجا مراجعت خواهیم فرمود و معهدخان آسیری نیز همراه بود -

صاحب تاریخ بهادرشاهی بی نویسد که من نیز دران یوزش
برکاب سعادت ملب همراه بودم انچه نوشتام از مشاهده و
معاینه نوشتام -

القصر چون سلطان بموضع سننیل رسید سلطان منتظر بود
که امروز معهود خلجی بی آید یا فردا - درین اثنا ایلچی سلطان
معهود آمد عرض کرد که سلطان معهود طرف ولایت^۱ ستوانسی
رفتیم بود در شکار از اسب افتاد و دستش شکست از آنجهتم چند
روز در آمدن احوال خواهد بود سلطان فرمود که من بعیادت
ایشان بی ماندو بی ایم همانجا خواهند دید باز عرض کرد که
خداوندگار که چاندخان شاهزاده را از سلطان معهود میطلبند
سلطان معهود بی نماید که چاندخان ولینعمت زاده ماست و
پناه بمن آورده این از دست من هرگز نمی آید - که او را گرفته
بدهم سلطان بهادر فرمود که من چاندخان را از سلطان معهود
نخواهم طلبید - بایشان بگوئید که بیایند ایلچی باز گشت -
سلطان کوچ کرده بدیپال پور آمد - درین اثنا خبر رسید که سلطان
معهود پسر بزرگی خود را ملقب بسلطان غیاث الدین کرده بی
سائندو فرستاد - که متخصن گردد و خود اراده قزاقی دارد وعده
ایتلاف بتغلاف انجامید - این معنی باعث اشتعال ناخیر غصب
سلطان گردید همدان ایام عالمخان و فتحخان شرزانی از امرای
سلطان معهود نسبت بخداوند خود بی حقیقتی ظاهر کرده آمده
سلطان را دیدند - و تحریر بی تسخیر قلع مندو نمودند -
القصر چون سلطان بقصر دهار نزول اجمال نمود شرزهخان نیز از
بالای قلع مندو گریخته آمده ملازمت نمود و عرض کرد که
سلطان معهود قصد فناء من کرده بود - ناچار خلاصی خویش در
فرار دیدم و پناه باین حضرت آوردم - سلطان او را نوازش فرمود -

فره ماه شوال سنه مذکور از گنجرات خبر رسید که مانسنگم راجه
 ۱ جهالوار فرمان عالیشان بصوب گنجرات روانه شد نوزدهم ماه
 مذکور عادلخان اسیری برخصت اختصاص یافت - و در ماه
 ذی القعدة سلطه‌دی ۲ کورده را وداع رایشین که مسکن او بود فرمود -
 بعد آن هوای بشکال را بتخاطر جمع و دل شاد بالای قلعه مندو
 بعیشی و عشرت گزرائید -

و در هر آمد بشکال نهم ماه صفر سنه ثمان و ثلاثین و
 تسعمایه سلطان ۳ بسیر برهان‌پور و اسیر عزیمت فرمود - چون به
 برهان‌پور رسید ۴ سیادت‌ملک فضیلت آیاب شاه طاهر دکهنی که در
 فنون شاعری ندیمی و ملائی بابناء جنس تغزل فی نمود چنانچه
 این شعر مشارالیه ۵ مفصل احوال است -

بیت

در شعر ۶ و در ندیمی و در علم ۷ و در آدب
 فی در عجم نظیر منست و نه در عرب

از جانب نظام‌الملکی بخدمت سلطان بهادر آمد دران زمان از
 ابناء جنس او مثل شاه میر و شاه کمال‌الدین اسلاف شاه
 ابوتراب در مجلس سلطان اعزاز جلوس داشتند او نیز آرزوی این
 معنی کرد بوسیله نیابت وزدا و ندما قبول فرمود بشرط آنکه در
 مجلس اول چون اختصاص بشرف حضور فی یابد پیغام گذاری
 نظام‌الملکی در حاله قیام نماید بعد آن بعز جلوس مقرر گردد - و

صفحه ۲۷۸
 که جهالوار در حوزه تصرف شما است و مانسنگم
 مستوجب استیصال شده تعهد این امر بر ذمه خود
 لازم دانستم عازم گنجرات شوید خانخانان بنا بر -

ج	۱	مالوه
ج	۲	"کوروه" نیسب
الف	۳	پور بیهم
ج	۴	"سیاد تملاب فضیلت..... باین دولت رسیدند" نیست
الف	۵	بطریق مهمل
ب	۶	"و در" نیست
ج	۷	و از علم در آرت
- فی در عرب نظیر منست و نه در عرب

رو بگریز نهادند علی الصباح سلطان باسپاه معدود خود بالای سنگار چیتوری بر آمده چون لشکر این حال مشاهده کرد از متعاقب در رنک موروملای بالا دویدند حبیبخان که از عمدۀ امراء سلطان محمود بود آمد بچنگ پیوست بهادران سلطانی بیک هوشی او را شکست دادند متعاقب سلطان محمود بافیل بسیار رسیده آمد چون چتر سلطان در نظرش افتاد سلطان محمود تاب مقاومت نتوانست آورد - گریخته بایک هزار مرد در کوشی خود در آمد تا یکپاس دست قتل و اسیری بالا بود بعد آن منادی باسن و امان دادند و کان ذکی فی تسعم شعبان سنه سبع و ثلاثین و تسعمایم -

القصر چون سلطان محمود را در قصر سلطنت محصور کردند راه خلاصی در طلب مروت و امان دید با هفت پسر ملازمت سلطان نمود سلطان بموکلان اعتمادی سپرد بعد آن تاریخ دوازدهم سنه محمود التکرار سلطان محمود را با پسران تحویل الغنغان و اقبالخان و اصفخان نمود که بگنجرات ببرند - امراء مذکور چون قریب ^۱ بدهود که سرحد گنجرات است رسیدند ادریسنگ راجه ^۲ پال باکولیان بسیار آمده بچنگ پیوست بقصد آنکه سلطان محمود را از دست امراء خلاص کند موکلان که گرد پالکی سلطان محمود بودند دران غوغا سلطان را شهید کردند و پسران را بشهر مکهآباد آورده محبوس داشتند - القصر تمام ملک ^۳ مندو بتصرف سلطان در آمد امراء مندو را سلطان نوازش فرمود و جاگیر سابق ایشان را بایشان مسلم داشت - و ملک کالن خواهرزاده الغنغان را سردار ایشان کرده بطریق فوجداری تعیین فرمود تا حراست و محافظت ولایت ^۴ نمایند و در معموری و آبادانی بکوشند -

ج ^۱ ایدر

ج ^۲ " پال " نیست

ج ^۳ مالوه

الف ج ^۴ که آن اقطاعیست از مضافات ولایت گنجرات مشتمل بچند قصه یکی بیرمگام و دیگر مندل سیوم بدهوان وغیره بادشاه جیو ابن نجین سلاحدار جنگ کرده شاه جیو بدرجه شهادت رسیده سلطان بغانغانان حکم کرد

نموده باشد من که غلام حلال‌خور صاحب خود باشم چگونه باقدام او قیام نمایم - اطلاق لفظ غلام حرام‌خور اشارت باینمعی است که نظام‌شاه و اسلاف او عیده سلطان مسجود بهمنی بودند از روی تغلب و تعنف باین دولت رسیدند -

القص بعد آن نظام‌الملک دکه‌نی آمده ملازمت نمود - بسیار نوازش فرمود و همدزان ایام مسجدخان آسیری را نیز بتغلب مسجدشاه مخاطب ساخت و خود عزیمت مندو فرمود و از آنجا ملک امین نسن را از برای آوردن سلهدی برایشمین فرستاد - ملک هرچند استمالت نمود سلهدی به آمدن ملازمت راضی نشد ملک مذکور عرض داشت کرد که با وجود آن بتخشش^۱ که سه کرور تنگه نقد بسلهدی انعام شده و آن عنایت که مثل شهر آجین و پرگنه آشته و غیر آن و رای اقطاع بهیلسه باو تنخواه شده و از اسب و فیل خود چندانکه هرگز او ندیده بود یافته سلهدی بتکرار نمکی خود را قرار داده راضی به آمدن ملازمت نمیشود - بلکه میخواهد که گریختن در ولایت میوار در آید و این ملعون واجب‌القتل است که بتصرف بعضی عورات مسلمات تسلط دارد - از استماع این حرف شگرف آتشی غضب سلطان اینقاد یافت همان ساعت مقبل‌خان برادر اختیارخان وزیر را فرمود که بطریق ایلغار روانه بصوب مسجداباد گردد و اختیارخان وزیر که در فضیلت و کفایت^۲ ثانی میر علیشر بود و حکومت پای تخت سلطان تعلق باو داشت او را با لشکر و خزانه و عرابه بسرعت تمام روانه اینجاناب سازد و خود کوچ فرموده در مقام نعلجه نزول و اجلال نمود - و از روی خدمه آوازه سفر گنجرات انداخت تا سلهدی از خواب^۳ خرگوش بیدار نشود و بر عزیمت سلطان واقف گشته فرار ننماید -

بیت

سکندر که با شرقیان حرب داشت
در خیمه را جانب غرب داشت

ج ۱ " که سه کرور تنگه نقد " نیست

ج ۲ " ثانی " نیست

ج ۳ خواب خوش

همچنان کرد مضمون پیغام مستندی این بود که نظام‌الملک بخطاب نظام‌شاه امتیاز یابد تا غلشیم^۱ متابهت بردوش نهاده راه مخالفت پیماید و بیک اشارت جابر بلتجار حاضر آمده متجرای خدمت نماید بعد ادای عرض مدعا سلطان فرمود که هرگاه نظام‌الملک را نظام‌شاه بگویند از ما تا اوچم فرق بوده باشد - شاه گفت فرق بسیار است تا غایت شما ببادشاهی امرا موصوف بودید این زمان ببادشاهی شاهان معروف خواهید بود سلطان را این سخن خوش آمد بذل منجهود او نمود وچتر بادشاهی عنایت فرمود ازان باز از حکام هر که بر تخت اجدنگر فی نشیند او را^۲ نظام‌شاه میگویند -

نقلست که چون شاه طاهر به بساط بوسی سلطان اعزاز و اکرام یافت تاجار اهل خراسان که به بنادر گنجرات آمد و رفت داشتند بشاه تکلیف اینمعنی نمودند که بملک طوغان ابن ایاز که مولاراد^۳ سلطان بود و میر بنادر گنجرات سفارش نماید تاوچم تمغائی این بارگم مقدار شست هزار روپیم بود بهامعاف نماید - شاه گفت او غلامیست مدمغ از انتجهت مرا رفتن پیمش او خوش نمی آید تاجار گفتند که هرگاه بیک رفتن و گفتن شما مهم ما ساخته شود تعطیل نمودن از استاحسان بعید است - شاه خواهی نا خواهی بمنزل ملک رفت - او بتعظیم شاه قیام بنمود و نشست اشارت بنشستن فرمود - شاه نظر بغایت شوکت و حشمت او ملتئم تاجار را در حال قیام بمعرض بیان آورد - ملک تشریف قبول ارزانی داشت و گفت بعد ازیں نیز تمغائی ایشان را بدفتر معاف ثبت نمودیم که هرگاه تجارت آیند کسی بایشان تکلیف این معنی نکند - و همدان مجلس مقدار شست هزار روپیم نقد را هدیه بشاه گذراند مع مروارید چند که هریک بر اضاعت مشتری طلعت^۴ و بر قیمت کیوان رفعت بود میگویند چون اخبار این مجلس بعرض سلطان رسید سلطان بملک طوغان عناب کرد و گفت ای بدبخت چرا بتعظیم شاه قیام نمودی - گفت هرگاه غلام^۵ حرامخوار یعنی نظام‌الملک بتعظیمش قیام نمی

ج ۱ اخلاص

الف ۲ ملقب به نظام‌شاه فی گردد

الف ۳ "و بر قیمت کیوان رفعت" نیست

۴ حرام‌نمکی

آنجا مقام فرمود تا آوردو از عقب رسید - اقطاع سارنگ پور را بملو خان داد که او از ابتدای روز جلوس سلطان بر تخت سلطنت در خدمت بوده بعد آن از سارنگپور بطرف اقطاع بهیلسم که بتوجه سلطان^۱ شمس الدین بادشاه دهلی شرف اسلام یافتن بود عزیمت فرمود - مدت هزده سال گذشتن بود که اقطاع^۲ بهیلسم را سلطنتی در تخت تصرف خود داشت و آئین اسلام آنجا تبدیل بر رسوم کفر یافتن بود چون سلطان بمقام مذکور رسید مراسم کفر را منسوخ ساخت و مسلم آئین اسلام افراخت و بت پرستان را بکشت و بتخانها را بر انداخت -

تاریخ هفدهم چادلاخر از مقام بهیلسم کوچ فرموده بطرف قلعه رایسین^۳ متوجه گشت بکوچ متواتر طی منازل نموده بربل آبی که بر دو گروهی رایسین واقعست قبه بارگاه افراخت - تاریخ هزدهم از آنجا کوچ کرده بر حوضی که قریب قلعه رایسین است منزل فرمود در آن حیثی فوجی از قلعه فرود آمده نمایان شد - سلطان خود سوار شد و تا خبر بلشکر شدن با سپاه معدود با آن فوج تلاخت - میگویند آن روز چندی از کافران را سلطان بدست خویش چنان شمشیر زده که دو پرکاله شده بودند - کافران گریختن بالای قلعه بر آمدند - لشکر از چهار طرف بقلعه چسبیدند جنگ تیر و تفتگی و کوبان و ضرب زنی قایم شد - چون آفتاب غروب یافت سلطان حکم کرد که هرکس بمنزل خویش نزول نماید انشاء الله تعالی فردا فرمایم که خاکی نهاد این قلعه را بباد فنا دهند - و اهل قلعه را در بکار سیوف غرق نموده با آتشی جهنم سپارند - هر کس میل به آسایش نمود - چون تیغ آفتاب از نیام افق علم گردید سلطان مورجلها را^۴ مرا تعین فرمود - رومی خان که علامه در فن آتشی بازی بود بضرب توپ یک برج را در طرفته العین پراند - کافران باز دیواری بر آوردند - دوازده هزار پیاده دهنی که نوکر سلطان بود بیک برج تعین فرمود که آن را از^۵ بیناد بر کنند و بهر طرف حکم

الف ۱ سلطان الدین

ج ۲ سنبلیم

ج ۳ "متوجه گشت..... بر دو گروهی رایسین" نیست

ج ۴ بامرا

ج ۵ بنیاد

اما بهوپت پسر سلهدی که در ملازمت سلطان بود او از
وهم آنکه مبادا سلطان عزیمت رایسین نماید هر زمان از قرض
اجین در حاله متخصص میرفت و عرض میکرد که اگر مرا رخصت
شود سلهدی را بتخدمت سلطان بیارم - او را رخصت فرمود و
لشکر را بنعلجه گذاشته خود جرازه طرف دیبال پور میل بشکار
کرد - سلهدی یقین داشت که سلطان بگجرات بی رود درینوقت
من بملازمت برسم و انعامات از سلطان بر بایم - پسر خود را
در اجین گذاشته خود آمده بیابوس رسید ملک امین نسن عرض کرد
که چون بر سلهدی مقرر شد که سلطان بگجرات تشریف
بی برد و من متعهد شدم که یکی لکه تنک زر تقد مع بندر کنبایت
و یکصد اسب عربی از سلطان برای تو میگیرم تا قدم براه نهاد
و الا هرگز میل نداشت که بیاید - سلطان گفت که این بدبخت
زنان مسلم بنحانه دارد بر حکم شرع شریف واجب القتل شده
من این را زنده کی میگذارم - مگر آنکه مسلمان شود - سلطان از
نعلجه کوچ کرده بدهار آمد -

بتاریخ بیستم ربیعال آخر سنه مذکور اختیاریان با لشکر
انبوه و خزان و عراب بسیار در مقام مذکور آمده بشرف بیابوسی
مشرف شد و هم در محلهای مقام مذکور تاریخ هفدهم جاداول
سلهدی را با دو نفر مقید گردانید - لشکر سلهدی گریخته
در اجین پیشی پسرش رفت بنگاه اورا خلق لشکر تاراج کرد -
و چندی را بکشت و تمام قیلان او را بسرکار سلطان آوردند -
و بوقت مغرب همان روز ملک عمادالملک را بر پسر سلهدی تعیین
فرمود و اول پاس هفدهم شهر مذکور خود بطرف اجین کوچ کرد -
چون بسعدپور رسید بخداوندخان وزیر حکم کرده که آورد و را
از عقب بیارد و خود ابلاغ کرده بلجین رسید - عمادالملک ملازمت
نمود و عرض کرد که پسر سلهدی پیشی از رسیدن لشکر فرار
نموده بود -

هزدهم ماه مذکور حبیب خان ماندووالی را پرگنه آشته که
جاگیر قدیم او بود عنایت شد و اقطاع اجین را حواله دریانخان
ماندووالی کرد و خود بکوچ متواتر متوجه سارنگ پور گردید - دو روز

الف ۱ غضب سلطان رو از قابلیش میخواست که انتقال نماید

حکم کرد که اگر سلهدی اسلام نمی آوردی امروز میفرمودی که ویرا پاره پاره میگردند الحال شما او را بمندو ببرید و متعبوسی دارید که ما باو کار داریم -

منجهدشاه اسیری و عمادالملک را بر سر رانا تعیین فرمود ایشان کوچ بکوچ روانه شدند چون بقصم پرسی رسیدند خبر رسید که رانا بالشکر کثیر فی آید روز دوم از آنجا کوچ کرده بموضع^۱ کپیرو فرود آمدند - پورن مل پسر سلهدی با دو هزار سوار که در انمقام بود جنگ نا کرده فرار نمود - عمادالملک از مقام پرسی کیفیت انبوهی لشکر رانا را عرضه داشت کرد - از استماع آن سلطان گفت که همراه منجهدشاه و عمادالملک آن قدر لشکر هست که تواند از عهده رانا برآمد - اما اگر من درین معرکه باشم انشاء الله تعالی این کافر را زنده بدست می آرم - بنابراین اختیارخان را از برای متعصره رایسین گذاشته و خود ایلغار فرموده در شبها روزی هفتاد گروه راه قطع کرده باسی سوار بلشکر ملحق گشت -

جاسوسان رانا خبر بردند که سلطان بهادر بایلغار آمد رانا را تلب مقاومت نماید از جایی که بود یکی منزل عقب رفته فرود آمده و وکلاء خود را بطریق جاسوسی بتخدمت سلطان فرستاده و عرض کرد که من شنیده بودم که سلهدی در بند است و موکلان او را باکل و شرب نمیگذارند و بسختی نگاه میدارند - بکهادیت را بتخدمت فرستاده بودم که در باب او درخواست کند - شاید که سلطان در حق او مهربان گردد - اگر حکم شود بتخدمت آید - سلطان فرمود بیائید - وکلا برگشته پیشی رانا رفتند و گفتند که ما بپیشم خود سلطان بهادر را مشاهده کردیم و لشکر را نیز بدظر آوردیم شما مرد جنگ سلطان نیستید - از استماع آن رانا شباشب گریخت -

درین اثنا خبر رسید که الغخان از گنجرات باسی و ششی هزار سوار و ضرب زنگ و فیل بسیار قریب آمده سلطان باو فرمان فرستاد که رانا مردود بمثل دود رو بقرار نهاده مابدولت با لشکر جراردنبال او افتاده ایم او نیز متعاقب بسرعت تمام تر خود را رساند - میگویند سلطان در یکشب و یکروز هفتاد گروه راه طی

کرد. تا آنقبها بکشند - و بدادو پر کرده آتش دهند - هر کدام خدمات مرجوع را بقتدیم رسانید - میگویند تایی تیر پرتابی دیوار قلع را بر کنند -

چون سلهدی این حال مشاهده کرد بعرض سلطان رساند که من مسلمان میشوم و قلع را خالی میکنم و به بندگان سلطان بی سپارم - سلطان قبول کرد - سلهدی اسلام آورد لکهمین سین برادر او که بالای قلع بود او را طلبید - او آمده پابوس سلطان کرد - بعد آن هر دو برادر مشورت نشستند لکهمین سین گفت چرا قلع را از دست میدهی بهویت پیشی رانا رفتی و پسر او بکما دیت را باچهل هزار سوار و پیاده بی شمار کومک بی آرد تو خود مسلمان شده بتو چیزی نخواهد گفت - تا آمدن کومک ما قلع را نگاه میداریم - سلهدی برین مشورت خوشدل شد و بتخدمت سلطان آمده عرض کرد که امروز لکهمین سین را رخصت شود فردا قلع را خالی خواهد ساخت - سلطان رخصت داد -

چون صباح شد تا دیواس لکهمین سین دیدند نیامد - سلهدی گفت که اگر حکم شود من تا دامن کوه بروم و خبر بگیرم که لکهمین سین چرا دیر کرده سلطان جماع همراه کرده سلهدی بدامن کوه رفت - هینچکسی از اهل قلع پیشی سلهدی نیامد - سلهدی از پائین فریاد کرد که ای راجپوتان شما چرا کشته میشوید فردا براه همین برج و دیواری که افتاده لشکر سلطان بالا بروی آید و یکریک شما را خواهد کشت یعنی این برج افتاده را مرمت کنید و متعکم سازید که این راه در آمده اجل شما است - ازین قبیل سخنی چند گفت و برگشته آمد حقیقت حال بعرض رسید - سلطان بغضب رفت و درین اثنا پسر خورد سلهدی باتهانه سلطانی که در قصبه^۱ پرسیم بود با دو هزار سوار آمده جنگ کرد - عاقبت الامر فتح از طرف مسلمانان شد - او هزیمت خورده پیش بکما دیت و برادر کلان خود بهویت رفت - از لشکر او چند کس نای کشته شده بودند - سرهائ آنها را بریده بدرگاه سلطانی فرستادند - آوازه برخاست که سر پسر سلهدی آوردند از استماع این سلهدی مغموم شد - شعل اعراف سلطان بلند تر گردید - برهان الملکی

فسانه و فسون گفتند که سلهدی تابع مرضی ایشان شد بعد آن ملک علیشیر را طلبیده اسراف خانم خود نمود - ملک از مشاهده آن ^۱حصر ماند بعد آن سلهدی گفت که حالا تمام زنان من و خویشان من خود را بمردن و سوختن قرار داده اند مرا شرم می آید که اینها هم بسوزند و من زنده باشم شما بر گردید که قرار داد ماهمین است و بس هر چند ملک علیشیر نصیحت کرد قبول ننمود - چون ملک علیشیر متوجه پائین قلع شد هندوان جونهر را آتشی دادند و خود بتجنگ پیوستند -

تاجخان دکهنی و بعضی سپاهیان که بالای قلع رفت بودند هم هندوان بدشت ایشان بچینم رفتند - میگویند که هفصد حرم سلهدی و دختر رانا زن بهوپت بن سلهدی و رای زنان راجپوتان که بالای قلع بودند در یکی زمان سوخته خاکستر شدند از مسلمانان چهار کسی بدرجه شهادت رسیدند و زنان و دختران راجپوتان بسیار دستگیر شدند این واقعه در آخرماه رمضان المبارکی سنه ثمان و ثلاثین و تسعمایه صورت وقوع یافت -

نقلست که ^۲درگا عورات مسلمات را که در تصرف سلهدی بودند بزور در جونهر در آورده بود - هم آنها خاکستر شدند الا یکی که حق تعالی او را از آتشی نمرودی سلامت نگاه داشت و از تم خاکستر زنده بر آورد - میگویند سلطان بهادر تمام زر این عورات محروقات را که از خاکستر بر آوردند به برهانالملکی بنبانی که یکی از امراء نای سلطانی بود بخشید ملک قبول کرد و اهل همت این قبول را از ملک نه پسندیدند - گفتند که بچنین مال دست کردن کار مردم آری نبود - ملک خود حلال انگاشتم و از جمله غنائم پنداشتم متصرفی شد -

از ثقات اهل گجرات منقولست که بعد قید سلهدی را تکلیف اسلام نمودند ابا آورد و بهیچ وجه قبول نمیکرد - آخر الامر بسعی بسیار و کوششی بیشمار شرف اسلام دریافت و باسم

ذ ^۱ حیران شد

ج ^۲ "درگا" نیست

کرده باچیتور رسید اما رانا پیش از رسیدن سلطان در قلعه در آمد - سلطان فرمود انشاء الله تعالی از رایسین خاطر جمع کرده شروع در فتح چیتور خواهم نمود -

ازانجا مراجعت کرده ران را پسین شد چون بمقام^۱ پرسیم رسید متعهد شاه و عمادالملک را در مقام مذکور گذاشت و خود ازانجا ایلغار کرده برایسین آمد - اهل قلعه چون از کوسک نا امید شدند عرض کردند که سلهدی را از مندو بطلبند تا ماهم آمده بیابوس مشرف شویم و قلعه را به زندگان سلطان سپاریم - سلطان بواسطه آنکه زنان مسلم بالای قلعه اند مبادا در^۲ جونهر آنها را بسوزند در شدت اخذ قلعه متوقف بود فتح را برفق و مدارا میخواست -

القسم بنابر التماس ایشان سلهدی را طلبید سلهدی آمد و از سلطان قول گرفت لکھمین سین برادر خود را از بالای قلعه طلبید او آمده بشرف پابوس رسید بعد آن بالای قلعه رفته اکثر راجپوت که بالای کوه بودند ایشان را با آهستگی فرود آورد و عرض کرد که در حرمتخانه خود سلهدی هفصد هشتصد عورت دارد از هم درگا مادر بهوبت بحسب رتبه کلانست - او عرض میکند که سلهدی اینجا بیاید و ما را گرفته^۳ پائین ببرد حکم شد که ملک علیشیر بن قوامالملک سلهدی را گرفته برود و بسپی او را فرود آورد -

ملک علی شیر و سلهدی بالای قلعه رفتند ملک دید که جمعی کثیر از راجپوت در حویلی سلهدی جمع شدند - چون سلهدی بایشان در مشورت نشست ایشان از سلهدی پرسیدند که سلطان بشما چه میدهد - او گفت سرکار بروده میدهد گفت که سلهدی عمر تو آخر رسیده تا چند خواهی زیست - از مرغی ترسیده ناموس خود را برباد میدهی - قرار داد ما چنانست که مردان بدم شمشیر کشته شوند و زنان در جونهر یعنی در آتش خود را بسوزند - تو نیز اگر غیرت داری درین کار بها یار باش - چندان

ج^۱ پرسیم

ج^۲ جوهری آنها را

ج^۳ "پائین برد ..... فرود آورد" نیست

نموده بودند. او بدوازه هزار سوار و فیلان بسیار پناه بسطان آورده بود. باعث اخراج سلطان عالم از کالپی این بود که میر نظام‌الدین علی خلیف وزیر حضرت فردوس مکانی بابر بادشاه او را پسر خوانده بود و در رعایت او کمال توجه میداشت - چنانچه سرکار کالپی را بتصرف او گذاشته بودند - چون چند سال برین نمط گذشت از تقدیر ربانی حضرت فردوس مکانی از جهان فانی بمقام جاودانی رحلت فرمودند - امر بادشاهی از درگاه الهی رجوع بتحضرت همایون بادشاه نمود سلطان عالم را دغدغه بغی در دل افتاد و مرغ خیال فاسد در سر او بیض^۱ داد - درحقیقت این حال بعرض اشرف همایون رسید هندال میرزا را بامراه نانی تعیین فرمود تا آتش خیال او را بآب تنبیه منطفی سازد - او در نواحی کالپی موضعیت^۲ بکام‌پور نام اینجا آمده بهندال میرزا مصاف داد - باوجود کثرت جمعیت شکست یافت - بعد آن در خدمت سلطان بهادر التاج آورده خود را بنوکری قرار داد -

القصر بعد از فتح قلعه رایسین بمعهدشاه آسیری حکم فرستاد که قصبه کاکرون را که اینجا میان^۳ مهتم بود که آسوده است و آن مقام را رانا بتغلب از سلطان منجمود گرفته ازو بگیرد و سلطان خود بطرف گوندوانه بشکار^۴ فیلان عزیمت فرمود - پیل بسیار بدست آورد - و قلعه^۵ کاتور که از عهد سلطان نصیرالدین بدست کافران رفته بود و سلطه‌ی هم چند مرتبه ازاره تسخیر او نموده بود اما میسر نشد در یکی روز فتح کرد^۶ - بالپنخان سپرد و اسلاماباد و هوشنگاباد و بعضی مضافات ولایت مالوه که تعلق

ج ۱ و بر نظام‌الدین علی میر خلیف زور در آورده چنانکه میر خلیف بودند خود در شهر مصلحت ندید از اینجا بر آمده در جای مستحکم نشست در حقیقت -

ج ۲ بکالوپوره

ج ۳ "مهتم بود که" نیست

الف ۴ فیلان

د ۵ کاتور

ج ۶ و مستخر نموده

ج ۷ بالپنخان

صلاح‌الدین موشوم گشت - حکم شد که ملک برهان‌الملک بن‌بانی که در صلاح و تقوی یگانه روزگار بود از حال صلاح‌الدین با خبر باشد و تلقین احکام شرایع نماید میگویند چون سله‌دی ادرای ایام صیام نمود خوش وقت شد گفت که من در تمام عمر این لذت در آب و طعام نیافتم بودم که بعد افطار فی یابم - روزی بملک برهان‌الملک گفت که چون شمار عصیان من از حد گذشت و عدد خطاها از شمار بر آمد بر برهمنان و کاهنان و جوگیان بعضی از آنها را تعداد کردم و گفتم که مرتکب این معاصی سبیلی دارد که آمرزیده گردد گفتند فاعل این جرایم از رحمت آمرزش معزوم است در نومیدی متعجیر گشتم روزی از ملاشی پرسیدم که چه میگوئی در حق کسی که فاعل این جرایم باشد آیاسبیل آمرزش دارد یا نه - او گفت دارد اما از ترس نمی توانم گفت گفتم بگو هر چه دانی گفت اگر مسلمان شود چنان پایی می‌گردد که گویا از شکم مادر بر آمده - از آن وقت مایل بدین اسلام بودم - آنچم مقدور بود ظهور یافت -

نقلست که در سرکار او افراط اسراف ملبوسات عورات و عطریات و غیره. آن قدر بود که در سرکار هیچ بادشاهی نبوده باشد^۱ چهار رکهاره داشت یعنی بیج پاتران که هر یک در فن خود بی نظیر وقت بود چهل زن وقت پاتربازی تعهد چراغ نمودند هر یک دو خدمتگار داشت که بدست یکی پتقم پان و بدست دیگری ظرف روغن خوشبو که از آن چراغ فی افروختند - و اینها نیز بزرا این مرصع و لباس زرین ملبوس و مزین فی بودند - ظرفاء زمانه اتفاق داشتند برین که ما صدقه حدیث نبوی صلی‌الله‌علیه و سلم الدنیا جنتهم الکافرین بر وجه کمال مسلم بر سله‌دی بود -

القسم بعد از فتح رایسین را با تمام بلادی که در تصرف سله‌دی بود مثل سرکار بهیلس و چندیری و غیره بسلطان عالم‌لوی^۲ دادند که از اقرباء سلطان سکندر لودی بوده و در مقارن آن ایام افواج حضرت جنت اشیانی همایون بادشاه او را از کالپی اخراج

ج ۱ چنانچه

ج ۲ "دادند که از..... بادشاه او را" نیست

بزیارت پیر خود یعنی شاه شیخ‌حاجیو بن^۱ حضرت سید محمود بن قطب اقطاب برهان الحق والدین به بتوه آمد - و از آنجا ایلغار کرده در یک روز بمشهداباد تشریف برد و دختر جام فیروز بادشاه سند را در حباله نکاح خود در آورد -

و از آنجا چند هزار مرد جدید نگاه داشت و اسلام بسیار بهم رسانیده بطرف مندو روانه سلخت و بمشهدشاه آسیری فرمان فرستاد که از اسیر بهزیمت تسخیر قلعه چیتور روانه گردد خداوندخان وزیر را بالشکر که در ماندو بود حکم شد که بمشهدشاه ملحق شود چون توپها و اسلام بمندو رسید تاریخ هفدهم ربیع‌الآخر سلطان از شهر مشهداباد بصوب مندو بطریق ایلغار متوجه شد در سیم روز بمندو رسید و بمشهدشاه و خداوندخان حکم شد که بصوب قلعه چیتور کوچ کنند و چون مشارالیهما^۲ بمندوسور رسیدند وکلای رانا آمده بعرض رسانیدند که آنچه از ولایت مالوه در تصرف راناست میگذارد و هر خدمتی که فرمایند قبول دارد و خود را داخل ملازمان سلطان میسازد و انقیاد و اطاعت بنوعی که باید بجای آورد مشهدشاه شجاع خانرا بتقدمت سلطان فرستاد و التماس رانا را شرح داد شجاعخان بمندو آمد حقیقت را عرض داشت کرد -

چون سلطان را حرکت شنید او که پیش ازین درباب کومک سبلهدی واقع شده بسیار بد آمده بود باخود عزم جزم فتح چیتور قرار داده بودند آن التماس بدرجه قبول نه افتاد و به مشهدشاه و خداوندخان فرمان صادر شد که تاتارخان بن سلطان علاالدین بن سلطان بهلول لودی را بالشکر انبوه از گنجراتیان فرستند که پیشی از شما رفته چیتور را محاصره نماید - و شما متعاقب توپها را گرفته روان شوید - بمجرد وصول فرمان تاتارخان بالشکر گنجرات بصوب چیتور متوجه شد - صاحب تاریخ بهادرشاهی فی نویسند که من نیز درین فوج بوده‌ام - القصد تاتارخان مترصد این بود که رانا جمعیت بسیار دارد البتہ بجنگ پیشی خواهد آمد - اما

ج^۱ "حضرت سید محمود بن" نیست

ج^۲ دهود

بانه حدود داشت در حوزه تصرف خویش آورده از انانجا مراجعت فرموده ^۱ بسارنگ پور آمد - از سارنگ پور بقصم ^۲ اگر و از انجا بصوب کاکرون روان شد که هنوز قلعه کاکرون افتتاح نیافته بود به مجرد رسیدن سلطان قلعه فتح شد - چهار روز سلطان در ناحیت کاکرون مقام کرد و از انجا ملکی عمادالملکی را بمندوسور فرستاد - و بعد از چند روز اختنارخان وزیر را نیز بمندوسور تعیین فرمود - و معجده شاه اسیری را نیز و خود بنجانب مندو مراجعت نمود - به مجرد رسیدن عمادالملکی گماشته رانا ^۳ اسم نکو مدوسور را گذاشته رفت ماه شوال عمادالملکی ^۴ مدوسور را فتح کرد - درین اثنا هوای بشکال رسید معجده شاه و ^۵ اختنارخان و عمادالملکی و ملکی ^۶ بیدر بن اعزازالملکی را بالشکر انبوه در ^۷ مدوسور گذاشته روانه مندو شدند - در ماه ذی القعد بمندو رسیده پیاپوی سلطان مشرف گشتند - بعد آن معجده شاه رخصت اسیر شد و سلطان خود متوجه پای تخت خود گردید - شانزدهم ماه صفر بمحیدباد تشریف آورد -

بعد از چند روز خبر از دیو رسید که فرنگیان باجهازات بسیار برای گرفتن دیو می آیند به مجرد استماع این خبر سلطان ایلغار فرمود از محیدباد شبانست بکنبایت آمد - از استماع غم مقدم سلطان فرنگیان فرار را بر قرار اختیار نمودند - سلطان ^۸ ببطم دیو تشریف برد و از دیو توپ کلان مصری که رومیان آورده بودند آن توپ را بنجانب محیدباد فرستاد - مع صد توپ دیگر به نیت فتح چیتور - میگویند که و رای گاوان بسیار که باو می بستند سیصد نفر که از او را می کشیدند تا از جاءی جنبید و روانه میشد بعد آن سلطان بکنبایت آمد و از انجا با محیدباد تشریف آورد - و بزیارت مرقد آبخویش مشرف شد - و از انجا

ج ^۱ " بسارنگ پور آمده و از ..... سارنگ پور " نیست

ج ^۲ اگر و کم

ج ^۳ بدهنور را

ج ^۴ " اسم نکو مدوسور " نیست

ج ^۵ " اختنارخان " نیست

ج ^۶ ملکی شیرین

ج ^۷ هدهنور

الف ^۸ بندر

توپ و چم در کشیدن نقبها و چم در بر آوردن سا باطها در اندک مدت کفار اهل قلع عاجز آمدند - چون حصار قلع چیتور از ضرب توپها بهر طرف رخنه پیدا کرد اهل قلع دانستند که عنقریب قلع مفتوح خواهد شد - مادر بکهاجیت که ^۱زوج کلان رانا سنکا باشد و کلاه فرستاد و عرض کرد که پسر من قدیم الخدمت سلطان است از اینجا بملک گنجرات رفته در بندگی قیام می نمود بنابراین این کم پیراز سر عاجز و تقصیر التماس می نماید که سلطان از سرگناه او درگذرد و ما را بجان بخشی او حیات نو بخشد - بعد از این کمر غلای بستم در بساط انقیاد مستقیم خواهد بود و بهیچ امر راه تخلف نخواهد پیمود - و هر خدمتی بهر طرفی که رجوع شود منت بجان خود نهاده بنده وار بتقدیم آن سعی بجای آورد و بعضی از بلاد مندو که از زمان سلطان محمود خلجی ^۲در تصرف خود دارد میگذارد - و زر کمر و تاج کلاه مرصع بابت سلطان محمود خلجی که در قیمت او جوهریان ^۳اعتراف بنادانی نموده بودند و روز شکست سلطان محمود بدست رانا افتاده بود با پانصد لک تنگ نقد و صد راس اسب و ده زنجیر فیل پیشکش میکنند - سلطان قبول کرد و بیست و هفتم ماه شعبان پیشکش مذکور گرفته بر یک گروهی چیتور منزل نمود -

از اینجا ملک برهان الملک و مجاهدخان را با لشکر انبوه از برای تسخیر قلع رنتهپور و بلاد او تعیین فرمود و ملک شمشیرالملک را با دوازده سردار از برای تسخیر قلع اجمیر فرستاد پنجم ماه مبارکی رمضان خود از اینجا بصوب ^۴مددسور کوچ فرمود چهارم روز بقصبه مذکور تشریف آورد یک روز مقام کرد دهم ماه مذکور آورد و را بصوب مندو روان کرد بعد از دو روز از اینجا خود ایلغار کرده در شبا روز ^۵هشتاد گروه راه طی کرده بمندو تشریف آورد - هزدهم ماه مذکور از دنبال آورد و نیز آمده بعضی اقبال فارغالبال در کابراتی

- د ^۱ زوج کلان - ج کوچ کلان - ب منگوچه ::
 ج ^۲ " در تصرف خود دارد ..... محمود خلجی " نیست
 الف ^۳ اعتراف
 ج ب ^۴ مددسور
 الف ^۵ شصت

جرات نتوانست کرد تا تارخان بتاریخ چهارم شهر رجب سنه تسع و ثلاثین و تسعمایه قلهتی قلعه را فتح کرد و تاراج ساختن روز دوم بر ۱ یروکوتم چسپید او را نیز فتح کرد چیتور که از پائین تا بالا هفت دروازه داشت از جمله آن دو دروازه را فتح نمود و عرضه داشت به سلطان فرستاد -

هشتم روز معجده شاه و خداوند خان باتوپهای کلان و آتش بازی بسیار رسید و قلعه را از هر چهار جانب محاصره نمودند - بعد آن سلطان از قلعه مندو ایلغار کرد در یک شبان روز از مندو با پنج سوار به چیتور رسید لشکر از عقب در رنگ مور و منغ قطار کرده رسیده آمد سلطان بالای کوه چیتوری بر آمده و توپها را بالا بر آورده و فرمود که بضرط توپ حصار قلعه چیتور را منهدم سازند هر توپی که بی انداختند کوه کوه حصار بی افتاد و محلت محلت خانهای قلعه فرو بی ریخت - میگویند سلطان در فتح چیتور بذات خود انقدر مشقت میکرد که هیچ یکی از سپاهیان طاقت آن نداشت ۲ الغنخان را با سی هزار سوار بطرف ۳ دروازه لکپوته مورجل داد و مورجل تا تارخان و ۴ میدنی رای و اکثر افغان بطرف دروازه هنونت تعیین فرمود و ملوخان و سکندر خان را با امرای مالوه و با سپاه دکنی ۵ سپید برج حواله نمود و بهوپت رای و ۶ الپنخان را بطرف دیگر سپرد و صاحب تاریخ بهادرشاهی نویسد که سلطان دران یورشی آنقدر سپاه و استعداد قلعه گیری داشت که اگر چار قلعه مثل قلعه چیتور را محاصره میفرمود میسر بود و فتح بی نمود -

القسم سلطان قلعه را محاصره فرمود و بهر طرف فوجی را از برای تاخت ولایت رانا فرستاد میگویند حکمتهای که روی خان در محاصر چیتور بی نمود هوگر کسی ندیده و نشنیده بود - و چه در بر آوردن توپها بالا کوه معاذی قلعه و چه در متجراهای آن

ج ۱	بریدگون
د ۲	الغخان
ج ۳	" دروازه ..... افغان بطرف " نیست
د ۴	مندلی راؤ
ج ۵	" سپید برج " نیست
ج ۶	الغنخان

چنانچه تفصیل این بالا مذکور شد - و ولایتش را باو عنایت نمود و چون از آنجا متوجه^۱ ماندو شد نظامشاه نیز مستسعد باستعداد رکاب معلا بود^۲ بعد از آنکه سلطان بماندو تشریف آورد بار داعیم فتح چیتور سمت جدید پذیرفت^۳ همدان ایام معتمدزمان مرزا نجیره سلطان حسین بایقره پادشاه خراسان که یکی از بنات مکررات حضرت فردوس مکانی بابر پادشاه معصوم بیگم نام که خواهر حقیقی جناب جنت اشیانی همایون پادشاه بوده باشد در حباله نکاح او در آورده بودند - چون او هم پادشاه زاده باستحقاق بود گاهگاهی دعوی^۴ اناولا گیری میکرد - باین سبب او را حضرت جنت اشیانی در قید آورده در حصار دارالخلافه اگره حبسی داشت بودند - در^۵ سواری اول که طرف مشرق فرمودند بتجهت تدارکی^۶ بین بایزید افغان و معتمدزمان میرزا از آنجا گریخته خود را

ج^۱ مندو

الف^۲ چند منزل بود

ج^۳ چنانکه درین مرتبه فتح نمود و بمن و کرم

کشمیس فرار نمودن محمد زمان مرزا از دارالخلافه اگره باغوا بایزیدخان افغان و رسیدن بتخدمت سلطان بهادر و ابتداء کشت میان جنت اشیانی همایون پادشاه و سلطان بهادر بسبب او

د^۴ غزا

ج^۵ پتن

ج^۶

نه حبسی که به بند و زنجیر کشیده باشد نهایت سواری منع فرموده بحواله بایزیدخان کرده بودند چون آوازه کرم و سماجت سلطان بهادر بسمع معتمدزمان مرزا رسید در دل داشت که خود را بملازمت سلطان رساند اما از ترس موکلان در گمان این سر میکوشید تا وقتیکه کیف ما اتفاق بایزیدخان خود بتخدمت مرزا آمده نمود که هر که در چنین حالتی بر شما احسان می ورزد و جان شیرین خود مع اولاد در باز پاداش او چه باشد میرزا اولاً دانست که شاید که این مرد استمراج نموده در کشف مای الغمیر سعی می نماید خود را ازین گفت و شنود دور گرفت چون صدق گفتار او را به ایمان معظم موکد یافت گفت اگر یکمرتبه بملازمت سلطان

اشتغال نمود - بعد از چندگاه محمدشاه^۱ فاروقی را با امراء نامدار گجرات بر سر نظامالملک دکنی تعیین فرمود که باتفاق عمادالملک کاویلی نظامشاه را اخراج نماید - و ولایت اروستاند - و اگر او بتجنگ پیشی آید موقوف داشته عرض داشت^۲ کنند تا ما بالغار رسیده این روباه باز را بعنایت آلهی زنده دستگیر کنم -

محمدشاه روانه شد در ناحیت قصبه بیر با نظامالملک و ملک برید که لشکر انبوه جمع نموده بودند مقابلہ افتاد ازانجا محمدشاه کیفیت را مصحوب قاصدان جلد بسطان عرض داشت نمود - و بمجرد ورود عریض سلطان بر اسب کوچکی نام که در راه پیمائی حکم باد صرصر داشت بر نشست و دوازده هزار سوار جرار از لشکر خود انتخاب کرده همراه گرفته ایلغار نمود -

القسم سلطان در وقتی بقصبه بیر رسید که هردو لشکر صفها آراسته فیلهای کوه پیکر راپیش خود داشته با آتش بازی جان بازی مینمودند که آواز کوس نصرت خروش بگوش اهل لشکر رسید هرکدام با آواز بلند از مقدم سلطان همدگر را خبر دادند - چون آواز این آوازه بگوش لشکر دکنیان رسید یکمرتبه هزیمت خوردند مردم بسیار از اهل دکن طعم^۳ حارث حسام و لقمه ثعبان سنان گشتند - از امراء لشکر سلطان پسران از^۴ درخان بادھیل اسمہا مانجیو و^۵ ہرجیو زخمها خورده در میدان افتادند - هردو را زنده برداشتند سلطان نوازش فرمود خطاب^۶ پدر بر پسر کلانش مقرر داشت - و دولت مضاعف داد - و فرمود که هر که هوس خطاب پدر داشت باشد باید که چنین گیرد که این پسران گرفتند - القسم بعد از چندگاه نظامالملک آمده سلطانرا دید و حلقہ متابعت بگوش کشید -^۷ سلطان اورا بمخطاب نظامشاه مخاطب فرمود

ج ۱ محمدشاه آسیری

الف ۲ کند

ج ۳ "حارث" نیست

ج ۴ دربانخان

الف ۵ پدر

ج ۶ ہرجیو

الف ۷ "سلطان" نیست

۱ و اصلاً بر ضمیر "منیر" مهر تنویر خطور ننمود که ایشان از مقتضای
یا ایها الذین آمنوا و افوا بالعقود تجاوز جایز دارند و مضمون
بصدق مقرون آن حسن العهد من الایمان را کان لم یکن شمارند
بناء علی هذا صلاح الملکی ۴ قاسم علی صدر و غیاث الدین قورچی را
ارسال پیغام نموده شد که اگر آن سلطنت شعار بر جاده قویم و
صراط مستقیم معاهدت راسخ خواهند بود لایق آنکه جماعتی را که
حقوق نعمت بعقوق ۵ مذلت مبدل گردانیده و بدان صوب
۶ گریختن بایشان پناه آوردند بدرگاه عالم پناه فرستند یا آنکه فرقه
باغیم را از پیش خود رانده ازان مملکت اخراج نمایند - و من
بعد مردمی که در سلسله بندگان این آستان منتظم اند ایشان را
اغوا نکنند مترصدی بود که مشارالیه ۷ جواب بیاورد تا غبار ۸ خاطر
دریا مقاطر بزال وفاق پای شود و شجره مصادقت در چمن معاهدت
مثمر و بارور گردد چون مشارالیهما و نور متحد خلیل بیایم سریر
اعلی رسیدند و عهد نامه که ارسال داشتند بودند رسانیدند جواب
آن سخنان از تقریر مشارالیهما و مضمون عهدنامه ۹ بوضوح انتهایمید
بسیار موجب تعجب گردید - لایحه باد آنکه در باب معتمد زمان مرزا
فرموده اند که باوجود موافقت و معاهدت سلطان مغفور سلطان
مظفر و سلطان مرحوم سلطان سکندر مبرور و سلطان سکندر
سلطان علاءالدین و چندی سلاطین دیگر از آگره بگنجرات آمده
بودند - فراخور حال رعایت یافتند اصلاً و قطعاً نقصان در دوستی
یکجبهتی راه نیافتد بود - ۱۰ چنانچه اگر معتمد زمان میرزا اینجا
باشد و رعایت یابد چه شود - مسموع نمی نماید - چرا که قیاس

ج	۱	و اصلاً و قطعاً
ج	۲	"منیر" نیست
ج	۳	با العهد
الف	۴	مولانا قاسم علی
ب	۵	"مذلت" نیست
الف	۶	فرار نموده
الف	۷	این سخنان
الف	۸	غبار خلافی از خاطر
الف	۹	چنانچه بی باید بوضوح نه اینجا میزد
الف	۱۰	اگر چنانچه

بملازمت سلطان بهادر رسانیدند - تنعم خصوصیت در ارض مصالحت
سلطان بهادر و حضرت جنت آشیانی از آن باز صورت انتها
یافت اکثر ارسال رسل و رسایل از طرفین بجهت این معنی که
معهد زمان را نگاه ندارند واقع شده و شعری که در مراسله اول
حضرت جنت آشیانی ایراد یافتیم بود این بود -

بیت

درخت دوستی بنشان که کام دل بهار آرد

نهال دشمنی برکن که رنج بی شمار آرد

و در مکتوب ثانی این بود -

بیت

ز غصه غنچه صفت * تم بتم دلم خونست

که با وجود یکی نسبت دوئی چونست

و عبارت مکتوب سیوم بتجنس در قید تحریر آورده شد
اینست بعد از تمهید قواعد شکر و سپاس الاهی جل نعماء و
پس از تشعید^۱ ثناخوانی حضرت رسالت پناهی صلوات الله و آله
نموده میشود که در آن آوانی که قاضی عبدالقادر و معتمد مقیم
به آستانه^۲ ملکی اشیان رسیدند و خبر عهد و میثاق آن سلطنت
شعار رسانیدند^۳ خاطر کیمیا مآثر^۴ بر طریق اتفاق و اتحاد که مستلزم
رفاهیت عباد و مستوجب معموری امصار و بلاد است قرار یافت

صفتهم بهادر گنجراتی برسد یقین است که آنچم مدعاء تخاطر
او خواهد بود بفعل فی آرد مرزا به اغوای با یزیدخان
افغانی دل بر قرار نهاد تاوقتی از اوقات فرصت یافتیم
مرزا معتمد زمان را از اینجا گرفته گریختیم خود را
بتخدمت سلطان بهادر رسانید

ج ۱ مراسله سیوم که جنت آشیانی ارسال نموده بودند و
جواب آن بتجنس در قید تحریر آورده شد و آن اینست
ج ۲ "در مکتوب ثانی..... اینست" نیست

۳ لا بلا

الف ۴ مبانی

دا ۵ ملا شکی نشان

الف ۶ شعار را بهسماع علیم رسانیدند

الف ۷ بر سلوک طریق اتفاق

بظهور رسیده بود عزیمت سواری^۱ بخطم گوالیار رسید چون نورمحمد خلیل عهدنامه آن سلطنت شعار آورد ملاحظه نمودیم و اورا باشیخ ابراهیم که از متخصصان درگاه فلکی اشتباه است فرستادیم که جواب آن عهدنامه برده بزودی مراجعت نماید مقرر است که چون غرض از فرستادن مشارالیه ابلاغ عهدنامه است^۲ بزودی رخصت خواهد داد -

بیت

اگر در سرای سعادت کس است
زگفتار سعدیش حرفی بی است

زیاده چه نویسم و السلام علی من اتبع الهدی -

^۳مراسله که سلطان بهادر در جواب مکتوب همایون بادشاه ارسال داشت اینست -

بعد از تصدیق کلام بغوایج شکر و سپاس ملک علّام و تعطیر مشام بروایج صلوات و سلام حضرت خیرالانام علیه السلام اعلام آنکه فرستاده که همراه مقرب التحضرت الاعلی نور محمد خلیل متوجّه درگاه فلکی اشتباه گردانیده^۴ شده بعز بساط بوسی رسید و مکتوب نادرالاسلوب رسانید مضمون غرور مشکون آن بمقربان بازگاه سلاطین پناه و اضع و لایح گردید - ازانتجهلم مرقوم بود که قاسم علی و غیاث الدین^۵ بر پایه سریر خلافت مضیر فرستاده شده بودند^۶ که ازین طرف جمعی که پناه به آن درگاه آورده اند اگر از ممالک معروسه اخراج نمایند آثار صدق و مصادقت ظاهر گردد و حال آنکه این خلاف ماضی و منعفی خلاف است چه رسولان مشارالیهما در پایه سریر اعلیٰ جز درباب اخلاص و وثوق عهد مطلق از هیچ مقول دیگر دم نزدند - و اگر از معروضات ایشان این

الف ۱ نموده بخطم گوالیار رسیده بودیم

الف ۲ بزود رخصت بدهند

ج ۳ "مراسله که سلطان..... داشت اینست" نیست

الف ۴ شده بود

الف ۵ بنابران به پایه سریر

الف ۶ تا باز نمایند که ازین طرف

مع الفارق است غریب است که این واقعه را بان قیاس کرده اند - پوشیده نماید که علامت برسوخ و ثبات برجاده عهد و پیمان و میشاق و ایمان^۱ آنیست که سخنان مذکور را بسمع رضا جاناده آن میخایل را بیایم سریرا علی ارسال دارند یا آنکه از رعایت او ایشان^۲ احتراز نمایند و دران ولایت نگذارند و^۳ چون چنین است کاشمیس فی وسط السما^۴ هویدا میشود که در معاهدتی که وقوع یافتن زبان ایشان بادل موافق بوده - الا بکدام دلیل بران عهد نام اعتماد توان نمود -

بیت

ای آنکه لاف میزنی از دل من عاشق ام
طوبی لک از زبان تو بادل موافق است

شاید که آن سلطنت شعار را معلوم باشد که حضرت صاحب قران انارالله برهان باوجود آثار خلاف که از ایلدرم بایزید بظهور میرسید^۵ بجانب روم و خرابی آن مرزبوم مایل نبودند - زیرا که مشارالیه گاهی بچنگ فرنگ اشتغال فی نمود چون قرا یوسف ترکمان و سلطان احمد جلاثر از صولت عساکر نصرت ماثر گریختن التیجا بدرگاه قیصر نمودند چند مرتبه حضرت صاحب قران رسل و رسایل^۶ فرستادند و او را از رعایت مشارالیهما منع فرمودند و باخراج ایشان ازان دیار اشاره نمودند چون ایلدرم بایزید از قبول آن معنی سرباز زد انچه مقدور بود بظهور آمد^۷ ایضا در کتابتی که سابقاً مصحوب معتمد مقیم بود^۸ مذکور شده بود که بجهت آنکه ازان طرف اخبار موحشی و حرکات غیر مستقیم

۱ ذ این است

۲ الف "ایشان" نیست

۳ الف احتراز نمود من بعد دران ولایت نگذارند

۴ الف چون چنین کنند

۵ ب وسط اسماءها

۶ الف بالطبع

۷ الف فرستاده

۸ الف حاشی

۹ الف ارسال نموده بودند

گستری این حضرتست عمل^۱ بمدلول حدیث حضرت نبوی علیه التکلیف و الابرار نمود حیث قال رسول الله صلی الله علیه و سلم النصر اذ یأوی مظلوماً بروسایه عاطفت و حمایت انداخته شد و رعایت و یآوری موقی الیم بر خود لازم و واجب شناخته^۲ یقین بعون عنایت النبی صادق و رجا بفیض فضل نامتناهی واثق که جمیع مطالب و آمال او صفت استحصا خواهد یافت -

^۳ چون قاضی؟ عبدالقادر و موتمن الزمان خراسان خان بی سبق مهدی و شرطی از یکنانب بطوع و رغبت خود در باب ثبات محبت و وفاق بمصطفی مجید یاد نمودند بعد از اطلاع بران این معنی را ممکن فرموده باور داشتند و بنابر صدق عقیده و صفای^۴ طوبیت و حسن ظن اهل اسلام آن عهد و سوگند را راست انگاشتند و اهتمام بر سر انجام مهمات آنجائی در حیر تلخیر افتاد تا درینولا بجهت قلع و قمع ملائین فرنگ عبور به بندر دیو^۵ دست داد - ایشان بمجرد وهم و تصوران فرصت وقت غنیمت شمرند - و عمل بمصدق سباق ولا تنقضوا الایمان بعد توکیدها از صفحہ اندیشه و خیال سترند و بتخیال محال بی تأمل و اهمال تا گویایار دلیر تلختند -

بعد از اطلاع ثواب کامیاب برین حرکت نا صواب و مراجعت مساکر نصرت مآثر از خطم^۶ دیو^۷ تاملی داشتند که اقدام برانچه اندیشیده بودند پیش از قوت و مقدار - ایشان است - از اینجا که آمده بودند باز رفتند از نتایج نقض ایشان بعد از ان بعضی

- ج^۱ بمضمون
ج^۲ هنوز مردود و مطرود را بتخیر او سزا رسانیدند که آثار این نابکار از صفحہ روزگار نیست و نابود گردید مهمات متحدزمان مرزا را نیز
د الف^۳ با وجود کم وثاقت و پیمان ایشان باین عنوان بهرتبه ظهور و عیان رسیده بود چون بمحض قاضی
الف^۴ طوبیت
د^۵ نهضت نموده
الف^۶ دیو بادنی تأمل دانستند
ج^۷ "تاملی" نیست

مقاصد مفهوم میشد یا شمع ازین سخنان^۱ بعرض عالی میر سید امرباین غایت نمی انجامید که ایشان قدم رنجم کنند و بگوالیار دلیر بیایند - این چه خیال فاسد و طمع خام است - همانا که بر خاص و عام ظاهر است که ایشان^۲ باخلاصتم السلاطین و نقاوة الخوانین جلال الدولت و الدنيا و الدین سلطان متعهد زمان میرزا درباب^۳ مصادقت و مواخات مبالغه نموده و عهد او را بقسم و ایمان موکد گردانیده بودند - چون برو دست یافتند نغض عهد نموده روی از راه صدق و وفا تافتند - و جانب خلاف و شقاق شتافتند چون خلاصتم السلاطین موی الیه تخت بخشی و کشورگیری این خاندان منبع البیان از عالم و عالمیان شنیده بود که سلطان متعهد خلعی که بعد از^۴ شربخاات و طغیان^۵ هنود که پناه این^۶ آستان آورده بود از حضرت فردوس مکانی خداشگان^۷ حلیم طاب الله ثراه و جعل الجنة مثواه درباره^۸ اوچه آثار رعایت و جایب^۹ بظهور انجامیده^{۱۰} برهمینوشی بخت فیروز به آن امید التناجا بدرگاه کیوان جاه نمود و درین حضرت زبان^{۱۱} عذر باستغاثم کشود که از آن عهد شکنان^{۱۲} نادرست برمن چه ستمها رسیده - ازالتناجا که مقتضای دین پروری و داد

- الف ۱ سمع
الف ۲ باخلاصتم السلاطین العظام
الف ۳ خواقین الکرام
الف ۴ مصادقات
ج ۵ شر و خیانت
الف ۶ پور بیان - ج " طغیانی " نست
الف ۷ آستان دولت آشیان
الف ۸ حلیم از سلطان مظفر - ج علیهم
الف ۹ ب " سلطان مظفر " نیست
الف ۱۰ چه غایب آثار
الف ۱۱ بظهور رسید چون باین درگاه فلکی اشتباه از روی بغض و عداوت پیش آمد بر جریده روزگار او آن کارزار ثبت نمودند که شنیده اند بناء علیم برهمینوشی بخت فیروز به آن امیدالتناجا
الف ۱۱ بر مشمولی تخت
الف ۱۲ عرض
الف ۱۳ نادرست پیمان همان

باید که بمضمون ولا تعزبکم الشیطان عمل نموده غرور از سر بدر کنید^۱ مبادا کسی بزور خویشی مغرور یقین که در ایام معدود آنچه خواسته حق سبحانه و تعالی باشد ظهور خواهد نمود -

بسمت

زاهد شراب کوثر و حافظ پیدالم خواست
قا درمیان خواسته کردگار چیست

میگویند چون بسطان آبی بود^۲ جواب آنچه ملا معهود منشی نوشته آورد وقوف بوقوع و حسن آن نا یافتن حکم بار سال نمود - همچنان کردند - و آورده اند که این ملا معهود اول در خدمت حضرت جنت آشیانی قیام داشت - ازین امری صادر شد که مستوجب غضب آنحضرت گردید فی الجمله اثری ازان باو رسید از انتیجت تزی ملازمت آنحضرت نموده بخدمت سلطان بهادر در آمد -^۳ آن سفیر با ینجهت چنین مکتوب نادر برابر نوشت و باعث ینقاد نایره عداوت گشت هر مدلتی که روی چهره آمال سلطان نمود از خراش قلم این فائز بود و هر آفتی که باصول دولت سلطان رسید از سیل رشکات کلکی خیانت سلکی آن رسید - ما احسن ما قایل -

الف^۱ که مغروری کلاه از سر کند دور
الف ذ^۲ جواب مراسم آنچه ملا معهود منشی نوشته آورد
ج^۳ سلطان نیز به منسب منشی گیری سرافراز فرمودند اگر رسل و رسایل که بنجانب همایون بادشاه فی نوشت عمداً و قصداً الفاظ خشونت آمیز مندرج فی ساخت وگاه گاهی بیاران خود میگفت من نوعی که سلطان بهادر را برسر دهلی فی برم یا همایون بادشاه را برسر سلطان بهادر فی آرم و هر وقتی که نام بنجانب حضرت جنت آشیانی فی نوشت روش خود نمی گذاشت اما سلطان چون وزیران دانه داشت بعد از مطالعه مسوده آن الفاظ را و سخنها درشت را از میان دور فی کردند چون نام سیوم از همایون بادشاه به مطالعه معهود زمان مرزا رسید منشی مذکور در حال شکر بسمع سلطان رسانید سلطان فرمودند جواب این تهدیدات را بنوشت آن منافق موافق مدعاء خود یافتن نوشت چنانکه سابقاً مسطور شد در همان حین سر به مهر سلطان مزین ساختن

^۱ مهالکی بنام ما مزین شده درین مهعل عذر بصورت عذر باز
پرداختند که بسبب آمدن مقرب الکضرت مومی‌الیم باز گشت
کردیم - ازین طرف اگرچه اظهار عذر نشده بود اما ایشان ^۲ عذر فا
نوشتن غیر مسموع داشتند بودند - لیکن عذر ایشان بسی مهعل است
و مسموع - واقعا ازین حرکات و مراسله ایشان بسیار آثار جلالت
ظاهر است - چنانچه از پدر هفتم فی‌لافند اگر شمع از کار خود فی
نوشتند وجهی داشت اما ظاهر است که تا غایت از ایشان کاری
نشده است که توان گفت و توان نوشت اگر مقصود دستان خوانی
و قصه پرداز است باری شمع از کارهای ما که معاینه کرده‌اند
بر لوح دل بهجهت عبرت بنویسند و بکل جدید لذت این چه ^۳ کارها
که در اندکی زمانی ازین ^۴ حضرت شده در هیچ تاریخی نیست -

ابیات

چو تیغ نداد زبان مصاف

مکن رنجه تیغ زبان را بلاف

چو تیغ تویی گوهر است ای پسر

بشمشیر و گوهر ملاف از پدر

اگر کوتهی پای چوبین مبند

که در چشم طفلان نمائی بلند

بعون الله تعالی و توفیقه بر همگان روشن است که تخت
سلطنت و جهاباتی تا بوجود شریف این حضرت مشرف است هیچ
بادشاه را تاب مقابل و ^۵ معجالد بافوج قاهره میسر نشده و
ایشان بادئی افغانان مقابل و مقاتله کرده‌اند چرا درد سر خود میدهند.

بیت

چون مهران خراباتی بعزت کوش بازندان

که درد سر کشی جانان گرت مستی خماز آرد

الف ۱ بعد از آنکه خطبه بعضی مهالکی بنام ما مزین شده

د ۲ عذر نوشتن و مسموع دانسته بودند

الف ۳ کارها است

الف ۴ ازین حضرت بظهور رسیده:

ج ۵ "و معجالد بافوج.....افغانان مقابل" نیست

معلوم شد که براه دیگر رفتند برخاسته بنخدمت سلطان آمد گذشت را باز نمود همگنان گفتند چه توان کرد نوشته چنین بود -
 القصر بعد آن سلطان از مندو عزیمت فتح قلعه چیتور نمود و پیشوایی این کار برای رومینخان تفویض فرمود و نیز باین وعده استمالت نمود که بعد فتح حل و عقد او منسوب بدست تصرف او بوده باشد - رومینخان در انشاء اسباب فتح غرابتها فی نمود که چشم عالم ازان نوع چیزها ندیده بود -

میگویند چون کتابت سلطان بهادر بنظر حضرت جنت اشیانی در آمد بسیار بد آمد از آگره بصوب چیتور لشکر فرمود چون بخطم گوالیار علم دولت افراخت بخاطر دریا مقاطر رسید که سلطان بهادر قلعه چیتور را در محاصر دارد اگر درین وقت قصد مقاومت نموده آید در معنی این امر مناجر بنکامیت کفار میگردد ارتکاب بر افتتاح این باب در شرع شریف معهود نیست پس تاوقت تشخص این معاملت توقف^۱ اولی باشد بنابراین رایات نصرت آیات را در مقام گوالیار متوقف داشت مترصد بودند - تا از پرده غیب چه روی نماید و از عالم بالا چه صدا آید -

القصر از اجتماع بصری رایات عساکر حضرت جنت اشیانی سلطان تئارخان^۲ لودی را باسی هزار سوار جنگی و نامدار تعیین فرمود که براه خطم بیانه عازم صوب شهر معظم دهلی که پای تخت اقلیم هند است شوند - و آن مملکت را در حوزه تصرف خود در آرند لاچار همایون بادشاه فساد عزیمت اینجنانب نموده متوجه بانطرف خواهد شد و الا آن طرف یکی قلم تئارخان متصرف میشود - و لشکر عظیم پیش او جمع فی آید این معنی موجب غالبیت ما میگردد - و نیز به تئارخان فرموده بود که اگر همایون بادشاه خود قصد مقاومت نماید یا لشکر فرستد حصاری گرد عساکر خود بر آورده منتظر مقدم سلطانی بوده باشد که ما بسرعت تمام تر خود را میرسانیم زنهار تا آن زمان اقدام بنجنگ ننماید و بجدل پیشی نه آید -

ج^۱ که نبیره سلطان سکندر لودی

الف^۲ اولی باید

بیت

کندن بنیاد دولت را بود سیل عظیم
رشاکه کلک عوانان گرچه پس مستحقراست

از روایت ثقات چنین مسموع شد که در محلی که این مکتوب
ملا متعود نوشتن آورد سلطان در حالت شکر بود - در همان حال
این خیانت پیش و شرارت اندیشم بخواند سلطان از وزرا
استصواب نا فرمود - و از حسن و قبح او استفسار نا نموده امر
بارسال کرد - او بعمل آورد -

صبح آن چون وزرا ازین معنی خبردار گشتند دست تفکر
برزانوی تعقل زده شرح فقرات شدت آیات او بعرض سلطان
رسانیدند - سلطان متأثر شد ملک امین نشن که مصلح و وزیر
سلطان بود باو حکم کرد که چند سواری که تواند این قاصد را از راه
بر گرداند بیازد ملک مذکور ابو جیو^۱ تانکی را که در زمان دولت
سلطان احمد ثانی بخطاب و جیم الملک مخاطب گشته و بمنصب
وزارت گنجرات رسیده حاضر آورد - سلطان گفت توهم قوم مائی
باید که چنان سرعت این راه پیمائی که پیش از آنکه قاصدان به
تنگی^۲ کوه نرور برسند تو برسی و آنها را بر میگردانی ابو جیو
بر اسپ باد پا بر نشست و رو براه نهاد سرعت هر چه تمام تر
به تنگی مسطور رسید و از جارسان او خبر پرسید ایشان گفتند
هنوز باین راه عبور نموده اند خوشحال شد - تا سه شب و روز
بر سر راه نشست چشم بر گذرگاه داشت قاصدان پیدا نشدند

در ساعت قاصدان را روانه نمود روزی دیگر سلطان بار
عام دادند وزرا و امرا باهم جمع گفتند که قاصدان حضرت
جنت آشیانی که نام آوردند حقیقت آنها جواب باید
نوشت تا سلطان خود فرمودند جواب را فلان منشی
نوشتن آنچنان را روانه نمود وزرا مسوده را طلبیده مطالعه
کردند اظهار تاسف و حیرت نموده بر تمامی قباایج
مضمون را خاطر نشان سلطان کردند بسیار موثر شد
فی التجمله هر مذلتی که روی

ج ۱ تانکی

ج ۲ کوه نرور

نه شما از اینجا انتقال نموده به بیرپور آمدند و در همان سال که سنه نهصد و چهل و یک باشد ازین جهان فانی بعالم جاودانی رحلت فرمودند - ایشان نسبت اراده به پدر خود دارند و نعمت کمال از عموی خود اسم قاضی حماد و قاضی حماد از شاه عالم پناه بن قطب عالم سید برهان الدین بخاری اقتباس نموده اند - و خدمت قاضی معهود را بنحضر شاه شیخ جیوی ابن حضرت سید معهود ابن قطب عالم معینت و موده بروج کمال بوده -

الفصل از هزیمت تاتارخان سلطان بغایت دلتنگ شد گری نتغوت و حشمت بسروی کلفت و دهشت تبدیل یافت درین اثنا ^۱ قلعه مفتوح گشت سلطان میخواست که عهدهی که بروی خان در باب تفویض قلعه مذکور شده بود وفا نماید وزرا عرض کردند که مثل روی خان کسی که همچون قلعه چیتور داشته باشد دیگر چشم اطاعت ازو نباید داشت رای سلطان انقلاب یافت وفا بعهد نمود - از انجبهت رومیخان بدل و جان رنجید و نهانی عریض بنخدمت حضرت جنت اشیانی فرستاد که اگر حضرت بادشاه درینوقت عنان عزیمت به آن صوب اطلاق فرمایند شکست سلطان بهادر به آسانی میسر خواهد شد چرا که مدار کار سلطان بر استصواب رای بنده درگاه است و بنده برای دلالت خواهد کرد که آن مسلوی عساکر ظفر آنحضرت بوده باشد -

حضرت جنت اشیانی از گوالیار بصوب چیتور متوجع شدند سلطان از روی خان پرسید که بهمایون بادشاه چه نوع جنگ میکنم گفت مثل بادشاه روم از عرابهای قوب کرد لشکر خود حصار میکنم هرگاه که لشکر غنیم بنجنگ ما بیاید آتش بازی سرمیدهم اگر خود هم کوه آهنی باشد که یک دم خاکستر میشود سلطان برای روی خان عمل کرد هرچند اسرا عرض کردند که این نوع جنگ بهاصرف نمیکند سلطان گوش نکرد چون در حصار عراب در آمد جزات سپاه سلطان تنزل پیدا کرده قوت لشکریان جنت اشیانی رو به ترقی آورد رومیخان ببادشاه نوشت که سلطان بهادر را در حصار در آورده شد ^۲ بقزاقان لشکر حکم شود که گرد

الف ^۱ قلعه چیتور

د ^۲ بغر اقبال

میگویند چون تئارخان بغطم بیانه رسید امیری باپنج هزار سوار چراغ خونخوار حضرت جنت اشیمانی که بچنگ او ارسال فرموده بودند آمده مقابل نمود تئارخان باوجود منع و مبالغه سلطان بلا توقف مصافی داد شکست یافت لشکرش پراکنده شد - اما خود از میدان قدم بیرون ننهاد تا جان در قالب داشت داد مردانگی داد - آخر الامر در خاکی و خون افتاد و سر خود را بر بالین فنا نهاد - بعضی میگویند که درین امر اراده او این بود که من بادشاه زاده ملک دهلی ام و قوم دار از قشاع این جنگ مملکت دهلی بتصرف من بی در آید لشکری بسیار از افغان گرد من جمع میشود تا آن زمان همایون بادشاه و سلطان بهادر جنگ خواهند کرد یکی شکست بی یابد - و در قوت دیگری فتوری میرود انزمان بی توانم از عهده او بر آمد - عنان سلطنت ملک دهلی بدست من خواهد افتاد - بنابراین بر حکم سلطان بهادر عمل نمود - بلا توقف مصافی داد و از بد نیتی خود رو بزوال نهاد والعهدہ علی الراوی -

نقلست که چون بر ۱ کفره متحصن قلعہ چیتور کارتنگی پیدا کرد و فتح قریب العهد بنظر قیاس سلطان گردید از روی افتخار و مبالغات بر زبان راند که درین عصر کسی باشد که بمن ۲ مقاتله نماید خدمت معارف پناهی حقایق دستگاہی کاشف اسرار وجود قاضی محمود ۳ ابن قاضی ۴ چایلدہ بمر پوری دران مجلس حاضر بودند بیتقصداً بر زبان شریف ایشان این بیت گذشت -

بیت

جو شیران نهانند در مرغزار
کند رو به لنگ آنجا شکار

از استماع این شعر سلطان بر آشفت و گفت که ایشان در قلم رو من نبا شدند قاضی فرمودند که الملک الله درین ملک نه من بلشم

ج ۱ کوہ متحصن

د ۲ مقابلہ و مقاتلہ

ج ۳ " ابن قاضی چایلدہ " نیست

د ۴ چالند - ب چایلندہ

مقداری نمک و انگشت و چند پرکاله پارچه که به نیل رنگ کرده بودند بر آمد -

چون نظر سلطان بروی افتاد هیبتی و وهمی در دل انبچنان جا کرد که در شب همان روز آنچم از قسم جواهر در خزانه داشت فرمود تا سوختند و فیل شوزه و فیل پات سنگار که نزد سلطان عزیزترین اسباب حشمت بود فرمود تا خرطومهای اینهان را ببریدند آب در دیده کرد - دیگهای کلان که نام یکی لیلی و نام دیگر منجون بود فرمود تا هر دو را بشکستند ^۱ بزور دارو - اسپ طلبید و سوار شد باهل لشکر خبر نا کرده باتنی چند از خاصان رو بطرف مندو نهاد بتاریخ بیستم ماه رمضان وقیل بیست دوم ماه شوال سنه احدی و اربعین و تسعیمه صورت این واقع رو داد -

القسم صباح آن در لشکر قیامت قایم شد سلطان از میان بدر رفت و لشکریان بال و پر شکستم نه راه آنکه بر آیند و نه روی آنکه توقف نمایند درین اثنا افواج همایون بادشاه پیداشدند و بانکی ظهور کریم "توتی الملک من تشاء و تنزع الملک من تشاء" بگوش هوش اهل نصرت رسید و کشف احتمال شعر اختتام مکتوب سلطان که نقل آن بالا تحریر یافت یعنی "تا در میان خواستم کردگار چیست" - معاین خاص و عام گردید تمام اوردوی سلطان بغارت رفت از لشکریان بعضی بقتل رسیدند و بعضی اسیر گشتند و بعضی سر برهنه و پا برهنه بدر رفتند میگویند چون خیمه سلطان بهادر بنظر حضرت جنت آشیانی افتاد فرمود که این سامان از سرکار دریا است چرا که هم از منجمل دوخامه و زربفت اعلی بوده -

نقلست که سلطان سکندر بن بهلول بارها میفرموده که مدار بادشاهی دهلی برگندم و جوار دست و مدار بادشاهی گنجرات

صفحه ۳۰۸
بعرض رساندند که شعار نبود که این جوامع جنگ نه کرده رو بگیریز نهند و فیل را بگذارند خالی از علت نیست در کل واکردن صد و پنجم مصلحت نیست مخصوص در نظر سلطان چون در این مقابل با حضرت جنت آشیانی بغیر از امروز غلبه سپاهیان بسع سلطان نرسیده بود بحد شده فرمودند

ج ^۱ "بزور دارو" نیست

اوردوی سلطان بگردند نگذارند که آفریده از بیرون بدرون در آید یا از درون بیرون بر آید حکم فرمود که چنین قزاقان در زنی پرکار اوردوی سلطان را احاطه کردند راهها مسدود شد غله کمی کردن گرفت رفتن رفتن ناپود مطلق شد بتذبیح گاو و اسب و شتر دست کردند چندروز باین طرز گذشت لشکر سلطان عاجز آمد اگر چهار اسب بی گشتند از لاغری آنقدر گوشت نمی بر آمد که دو کس سیر شوند روغن و اشیاء دیگر حکم عنقا پیدا کرد - اسپان دم و یال همدگر^۱ میخاییدند و بی مردند سلطان متعیر شد -

درین اثنا^۲ میر بنجارها آمده بعرض سلطان رسانید که یکی لکم گاو و غله آورده ایم از ترمس قزاقان مغل نمی توانم آورد اگر بدرقم تعیین شود آن غله را باوردو رسانده باز غله دیگر بیاریم سلطان پنج هزار سوار شبشب پنهانی تعیین کرد و همان زمان این خبر رومیخان باحضرت جنت اشیانی فرستاد و نوشت که اگر این غله باوردوی سلطان بهادر رسید کار بدور و دراز خواهد کشید آنحضرت فوجی قاهره تعیین فرمودند او را با بدرقم مرسله سلطان اتفاق جنگ افتاد و هزیمت خورد و تمام غله را بلشکر جنت اشیانی بردند - از استماع این خبر لشکر سلطان دست از حیات شست و درپیشی زانوی نومیدی شست تا غایت بی کنکاس رومیخان سلطان آب نمینخورد انکال نفاق او ظاهر شد رومیخان نیز واقف این حال گشت بگریخت و بتخدمت حضرت جنت اشیانی پیوست -

از وقوع این واقع در لشکر سلطان زلزله افتاد که گویا قیامت قائم شد میگویند روزی توپ سواری فیلیکی عماری دار را پیش خود کرده قریب باوردوی سلطان رسیدند بجای از لشکریان سلطان بر آمده تاختند^۳ آن گروه جنگ ناکرده گریختند فیلیکی بدست این جام افتاده چون بنظر سلطان در آوردند از اندرون عماری وی صندوقچه بر آمد^۴ سلطان فرمود تا او کردندش از اندرون وی

۱ میخاییدند

الف^۲ مهتر بنجارها

ج^۳ معرکه را گرم کرده فیل را گذاشته گریختند

ج^۴ وزرا و امرا و عقلا هم یکبارگی متفق اللفظ و المعنی

القصه حضرت جنت آشیانی از اینجا عزم نموده مندو را محاصره فرمودند سلطان متحصن شد باز آتشی فتنه بلندی گرفت جنگ و جدل پدید آمد درین اثنا رومیخان به بهوپت پسر سلهدی اعلام نموده که جفاهای که سلطان بهادر بخاندان شما کرده بر شما واضح است پس در توره چنین جفاکار جان شیرین خود را بر باد دادن از عقل دور است بلکه وقت انتقام کشی و محل مکافات و سبیل آن اینست که وقت جنگ و جدل دروازه که تعلق باهتنام شما دارد کشاده دارند بندگان بادشاه جم جاه قرار داده اند که جای پدر شما بر شما مسلم دارند - بلکه وزای آن انواع نوازش بظهور آرند - بهوپت رای باغواء رومیخان دروازه را کشاده خود کنار گرفت لشکر بالا بر آمد چون این حال معلوم سلطان شد گفت قول بزرگان غلطی ندارد - افعی کشتن و بچم نگاه داشتن همین نتیجی می آرد - صدرخان بن ملک راجی را بجای خود استاده کرده و سلطان عالم لودی را قلعه سونگر که از قلعه مندو است سپرده خود بدروازه دیگر بر آمده بصوب گنجرات روانه شد بعضی سپاهیان جنت آشیانی تعاقب نموده بسلطان رسیدند سلطان بر گشتم جنگ کرد و بذات خود شمشیر زد چنانچه غنیم خود را فرود آورده بدر رفت قلعه مفتوح گشت صدرخان زنده بدست افتاد به آب شمشیر غرق دریا فدا ساختندش بعد آن بازی چسپیدند کار بر اهل ازکی نیز تمگی پیدا کرد سلطان عالم بر آمده بادشاه را دید بادشاه حکم کرد تا او را با سیصد نفر که مخصوصان باو بودند قتل کردند میگویند که روز ۱۳ شنبه همایون بادشاه جم جاه لباسی سرخ در بر کرده بار عام فرموده حکم بقتل عام نمود در یک ساعت جویهای خون در هر کوچه و بازار شهر مندو روان شدند -

درین اثنا ۲ منجهو کلاوت که مقرب حضرت سلطان بهادر بود بدست مغلی تری گرفتار آمد خواست که منجهو را قتل کند دست بقبضه کرد منجهو گفت که از کشتن من چه نفع میبری مرا نگاه دار که هم سنگ خود طلا بتو خواهم داد من مصاحب سلطان

بر مرجان و مروارید است که هشتاد و چهار بند در تحت تصرف
بادشاهی گنجرات است -

فقیر حقیر سکندر مولف این تاریخ از والد خود منسوع دارد
که ایشان میگفتند که درین یورش من مقرب حضرت جنت
اشیانی بودم و منصب^۱ کتاب داری تعلق بمن داشت بادشاه
را یکساعت از مطالعه کتاب فراغ نبود و مرا یکی لحظه از خدمت
آنحضرت فرصت نه - روزی که حضرت جنت اشیانی فتح کرده
بر تخت کامرانی جلوس فرمود بار عام دادند از اسرا و سپاه هر کدام
بجای و مقام معین خود دست بستم ایستاد طوطی گویا که از
غنایم سرکار سلطان بهادر آورده بودند پنجره^۲ او را پیش تخت
اعلی نهادند و بز سخنانی که او نطق میکند تعجب میفرمایند -
و گاهی خود دخل میکنند میگویند طوطی بود خوانا که طوطی نام
اگر دران وقت بودی از پس آئینه ازو سبق گرفتی چه در حدت
درک و چه در صفای ناطقه هرکس بهر زبان که سخن میگفت -
او تقلید میکرد و چنان صاف و تیز میگفت که گویا صدای ندای
اوست - القصه درین اثنا رومیخان رسیده آمد بادشاه بزبان
مبارکی خود فرمودند که بیایید رومیخان بمنجرد استماع نام او
طوطی بنیاد کرد که پیمت رومیخان حرام خور پیمت رومیخان
حرام خور - یعنی لعنت باد بر رومیخان حرامخوار شاید این حرف
را ده مرتبه بیک دم تکرار کرده باشد - رومیخان سر خود را پائین
انداخت حضرت جنت اشیانی چون مضمون این عبارت از
ترجانی معلوم کردند فرمودند که رومیخان این حرف اگر از انسانی
صادر میشد میفرمودیم تا زبان او را از پس حلق میکشیدند اما چه
توان کرد که جانوریست بی عقل اهل مجلس قیامی کردند که
در محلی که رومیخان از پیشی سلطان بهادر فرار نمود ظاهرا دران
وقت مردم او را باین صیغه یاد میکردند باشند و این هم گفته مردم
را میگفتم باشد الحال که نام رومیخان بگوش او رسیده همان
قول بیادش آمد بر زبان آورده بلکه حق تعالی از برای عبرت
دیگران دران زمان کلمات حق را بر زبان جانوری اعلان فرموده و
حکمت درین آن خواهد بود که دران محل اسناد چنین کلمات
نسبت بر رومیخان مقدور غیری نبود -

یگانگانه پنداشتم خلاصی فی نماید بادشاه فرمود این خود سهیلست اگر او امروز استقرار سلطنت بسططان بهادر ازمن میطلبید رد نمیفرمودیم - بذل مطلوب او مینمودیم منجهو بتقرب بادشاهی اختصاص یافت -

نقلست که در مدت ملازمت خدمت بادشاه هر انعامی که از درگاه فی یافت هم رایان مغل میداد و میگفت که این بمن جانببخشی کرده پاداش آن کجا توانم کرد -

فقیر این حکایت را از والد خود یاد دارد که ایشان دران مجلس حاضر بودند و بقرب بادشاهی امتیاز داشتند آخر الامر منجهو گریخته بتخدمت سلطان بهادر رفت حضرت جنت آشیانی فرمودند که کم بختی او را برین آورد والا ما انقدر نوازش میفرمودیم که سلطان بهادر را هرگز یاد نمی آورد - میگویند چون منجهو بملازمت سلطان بهادر پیوست سلطان گفت که امروز آنچه ازمن رفتن بود هم باز روی نمود یعنی منجهو را که دیدم رخت غم و غصه هم را از ساحت خاطر بیرون کشیدم دگر مرا آرزوی نماید آنچه از خدا میطلبیدم بمن رساند -

القسم چون سلطان بهادر از مندو بچانپائیر که قلعہ از اولکه گجراتست آمد اختیارخان وزیر و راجہ ^۱ ترسنگ دیو المتخاطب بتخانجهان را قلعہ چانپائیر سپرده خود براه کنبایت بصوب ولایت سورتره عزیمت نمود و بم بندر دیو قرار گرفت همایون بادشاه نیز از مندو متوجہ گجرات شد - آمده قلعہ چانپائیر را محاصره کرد دیک بهادرشاهی که دیگ کلائی بود و درین مدت اهل قلعہ او را نتواستند بالا برد بهزار مشقت تا کمر کوه رسانیده بودند که ماهچہ رایت همایون بادشاه جلوه گر شد اهل قلعہ آن دیگ را سه سوراخ زدند و همانجا گذاشتند چون رومیخان دید گفت علاج فی توانم کرد آن سه سوراخها را بهفت جوش پر کرده اگرچہ نسبت سابق ^۲ دارو کم می گرفت باوجود آن هم بلای خدا بود میگویند چون رومیخان متجرا کرد بضرع اول دروازه قلعہ را بر

د ^۱ ترسنگ

ج ^۲ درازی کوتاهی پیدا کرد اما انقدر که مانده بود هم بلای

بهادر از زر و پیل کمی ندارم او دستار از سر منجهو فرود آورده به آن دست منجهو بسته گرفته بگوشه نشست اتفاقاً همدران اثنا از راجهای که برکاب حضرت جنت اشیانی بودند پیشی ازین معرفت بمنجهو داشت عبور او بر منجهو افتاد فی الحال از اسب فرود آمد دریافت و دست منجهو گرفت روانه شد - مغل شمشیر کشید گفت که حکم قتل عام است من این را زنده نمیگذارم راجه بنجمعیت بود او تنها خواهی فتواهی مناقشه کنان منجهو را گرفته به خدمت بادشاه آمدند بادشاه انچهنان غضبنای است که بهر طرف که نگاه میکنند آتشی فی بارد و غیر از لفظ قتل بر زبان حرف دیگری نمی آرد مغل فریاد کرد که این بندی من از مقربان بهادر است این هندو از من بزور گرفته آورده

خوشحال بیگ قورچی بادشاه که به تعجب است پیشی سلطان بهادر فرستاده بودند و او رتبه و حالت منجهو را پیشی سلطان بهادر دیده بود او گفت بادشاهم این منجهو کلاوت بادشاه لولیان است بادشاه نگاه تیز بجانب او کرد باز او همین لفظ تکرار کرد و گفت بادشاه سلامت درین زمانه گوینده نقش و صوت هندی مثل این شاید درهند موجود نباشد - شعله غضب بادشاهی انطفا یافت همدران وقت حکم فرمود که چیزی بگوید منجهو در نغم فارسی نیز بی بدل روزگار بود بنیاد نغم پردازی کرد از استماع نغم او بادشاه را زققی روداد و دریای سرچششی در جوش آمد لباسی سرخ تغییر داده ملبوس بلباس سبز گردید سروپای خاصه بمنجهو عنایت فرمود - حکم کردند که منجهو بنخواه آنچه میخواهی بتو انعام فرمودیم منجهو عرض کرد که بسیاری از خویشان من در بند افتاده اند حکم مخلص آنها میخواهم بادشاه ترکش خاصه خود را در کمر بست و اسب خاصه عنایت فرمود مقرب چند همراه نموده حکم کردند که هر کرا منجهو خلاص نماید کسی مانع نه آید منجهو سوار شد هر کرا از آشنایان در بند دید هم را خویشی خود گفته خلاص نمود^۱ میگویند که بعضی این واقعه را به خدمت حضرت جنت اشیانی عرض کردند که منجهو نه خویشی را خویشی میگوید و نه بیگانه را بیگانه بلکی خویشی و بیگانه را

بالا بریم که هیچکس از اهل قلعہ خبردار نشود این سخن بغرض پادشاه رسانیدند پادشاه طلبید مقدمان آنها را استمالت داد بهادران^۱ نبرد آزما را همراه کرد آن کولیان شبشب برای بالای قلعہ بردند که هیچکس از لشکر همایون پادشاه بلکی از اهل قلعہ واقف آن راه نبود وقتی حاضر شدند که آن جاع از حصار قلعہ فرود آمده الله الله گفتیم حمله آوردند اهل قلعہ حیران شدند و گفتند که مگر بالا از آسمان نازل شد بعضی از بالای قلعہ خود را پایان انداختند و بعضی کشته شدند و بعضی گریختند همراه اختیارخان بالای ارکی قلعہ که آن را مولیه گویند بر آمدند قلعہ فتح شد^۲ و کان ذلکی فی تاسع شهر صفر سنه نهصد و چهل و دو القصه لشکر پادشاهی بالا بر آمد عاقبت الامر اختیارخان از روی عنجز امان طلبید و دوم روز بعد از فتح آمده ملازمت نمود چون خان مرد ملاشی خوش طبع و منجم و معماشی و شاعر بود در هر فن مهارتی تمام داشت و وقوفی وافر صاحبیت او باحضرت جنت آشیانی بسیار خوش آمد مشمول عنایت والتفات انحضرت بمرتبه گردید که فوق آن متصور نباشد -

نقلست که روزی شیخ جمالی کنبو شاعر که او را ثانی خسرو می‌گفتند و این بیت ازوست و شهرت دارد -

بیت

مارا ز گرد کویت پدراهنیست برتن
آن هم ز آب دیده صد چاک تابدا من

دران یوزش ملازم رکاب سعادت آیاب بود بلختیارخان گفت که ماشینیده ایم که شما درفن معما مهارتی تمام دارید اسم مرا از الفاظ کلام الله استخراج نمائید خان بداهتاً گفت جع مالا شیخ گفت اسم من بهالیهستخان فی الحال خواند و عدده شیخ تحسین کرد و آفرین گفت -

ج ۱ تردد

د ۲ پائین

ب ج ۳ "وکان ذلکی.....چهل و دو" نیست

انداخت و بضرب دوم درخت بزرگ عظیم که قریب دروازه بود او را از بیخ و بنیاد نابود ساخت در میان اهل قلع از مشاهده آن حال زلزل افتاد -

بالای قلع فرنگی بود بسکتنام سلطان بهادر او را مسلمان کرده فرنگخان خطاب داده بود او با اختیارخان گفت که چون است که من میجرانم و بر دهن این دیگ بزنم اختیارخان گفت که اگر می توانی ترا نهال میکنم او بهمجرای اول انچنان بر دهن آن دیگ زد که پاره پاره شد اهل قلع خوشحال شدند اختیارخان چیزی کم باو داد اما راجه نرسنی دیو هفت من طلا باو داد میگویند راجه نرسنی دیو زخمی بود از آنجهت سلطان بهادر او را در قلع گذاشته بود چون آواز دیگهای پای از بالا و پائین صادر شد زخمهای راجه ترقیدند راجه مرد - این خبر بسطان بهادر رسید سلطان گفت حیف که قلع چنانپایر از دست رفت افضلخان وزیر عرض کرد که مگر خبری آمده گفت نه راجه نرسنی دیو مرده این ملا یعنی اختیارخان کجا آن تهور دارد که تواند قلع داری نماید -

القسم از مقرب باری سید جلال الخطاب منورالملک بخاری که ایشان بارها میفرمودند که قلع چنانپایر از آن قبیل بود که اگر پیرزنی از بالای قلع سنگی بی انداخته باشد مردان عالم گرد اونی نمی توانستند گشت زهی اقبال همایون بادشاه که آن نوع قلع باین آسانی فتح شد و سبب فتح آن بود که شبی دو یست نفر کولی را از بالای قلع پائین فرستادند که علم بیارید و حال آنکه آذوق بالای قلع آنقدر بود که اگر محاصره ده سال واقع شد باهل قلع کفایت میکند^۱ اما چون کولیان پائین بی آیند بموزچلی^۲ میرسند که اگر گرفتار میشوند چون پیشی پادشاهی بزنند پادشاه حکم بکشتن ایشان میفرماید هفتاد هشتادی بقتل رسانده بودند که یکی از باقی ماندها گفت که اگر ما را نکشند ما شما را برای

ج ^۱ بیت

چو تیره شود مرد را روزگار
هم آن کند کسی نه یابد یکار

ج ^۲ "میرسند که اکثر" نیست

بادشاهی در ناحیت غیاثپور که موضعست بر دو گروهی شهر
احمدآباد جنوب رویه ازانجا نزول اجلال نمود - ازانجا چون بزیارة
مرقد مطهره حضرت قطب اقطاب سید برهان الدین ابن سید
موجود ابن سید جلال مآخوذوم جهانیان بخاری قدس الله سرهم
در موضع بتوه که بر سه گروهی احمدآباد واقعست رسیدند لوه لکر
پتھر را مشاهده نمودند فرمودند این نوع عجب و هرگز بنظر نه در
آمده و ازانچنانست که روزی حضرت قطب اقطاب وقت تہجد از
برای نراحت استنجا مشی میفرمودند ناگاه پای مبارکی ایشان بر
چوبی خورد درد^۱ کرد بی اختیار از زبان مبارکی ایشان بر آمد که
لوه هی یا لکری یا پتھری یا کیا هی یعنی آهن است یا چوبست
یا سنگست یا چه چیز است حق تعالی در یک شبی وجود هر سه
شی پدید آورد و نظر بہست مجموعی محل استفہام نیز ظاہر
است صباح خلق از برای مشاهده و معاینہ او از دہام نمودند
حضرت ایشان فرمودند تا او را درجائی عمیق پنهان کردند و در
اظہار آن نہی فرمودند و گفتند کہ ہر کہ این را ظاہر میکند
مقطوع انسل خواهد بود آخر الامر بعد از وفات ایشان پس از
چند سال تاجری از مریدان ایشان او را ازانجا بیرون آورد و گفت
قطع نسل خود را بر ظہور کرامت پیر خود اختیار کردم تا کرامت
دیگر نیز بظہور رسید رحمت الله علیہ ازان باز او را بالای تخت
چوبین نہادہ اند خاص و عام مشاهده میکنند چون ماہیچہ رایت
جلال اکبر شاهی بر ساحت سواد احمدآباد پرتو انداز شد بادشاہ
جم جہ نصفی را ازان جدا کردہ بدارالخلافہ آگرہ بردند و نصفی
منور بحال خود است (۲) نیرار ویتری بہ دور اشعار؟^۳ بعضی
فضلا اشعار باین معنی واقعست -

مثنوی

شبی بہای شریفی رسید یکچوبی
کہ بود سخت تر از سنگ فی المثل صدبار

- ج^۱ کردلی
د^۲ بہترگا تمیناً نگاہ داشتہ اند - ج تیمنا و بترگا او نگاہ
داشتہ اند
ج^۳ " بعضی فضلا..... از مجرد استفسار " نیست

نقلست که روزی حضرت جنت آشیانی سر سواری اختیارخان را بوصفی یاد فرمودند که آن مقتضی تعظیم بادشاهان و تواضع خسروان بود اختیارخان بران تقدیم نمود حضار رکاب خواستند که زبان بطنز کشایند بادشاه باشارت گوش چشم منع فرمودند و خود باین مضمون تکلم نمودند که اختیارخان سخنی بغاظر رسیده شما را بدنیايد - خان عرض کرد روا باشد کمال عنایت خواهد بود فرمود در توره بادشاهان ما اینست که اگر بادشاه در حق کسی تعظیم و تکریم فرماید او را باید که از اسب فرود آمده آداب تعظیم و لوازم تکریم بنجا آورده بنجای خویش آید و اگر در حق مثل شما چنین التفات فرماید باید که اوچنین تواضع نماید - که سر برکاب سایید و بهمین اکتفا نماید معلوم شما است ان الملوك اذا دخلوا اقریتم افسسوها و جعلوا امرة اهلها درنص^۱ وارد شده بیشتر شما یاد داشت بشید اختیارخان از اسب فرود آمده زانو زد و رکاب بادشاه بوسید عرض کرد که بنده درگاه نشو و نما در ولایت گنجرات یافتم از انجهت در طریق رسم و آئین ملوک عجم اعجمین است بکرم معذور خواهد بود -

نقلست که روزی ملائی در مجلس حضرت جنت آشیانی باختیارخان مناظره علمی داشت بعد از رد و بدل مقدمه اختیارخان راجع آمد ملا مسلم نمیداشت حضرت جنت آشیانی فرمودند که توجیه خان موجه است شما کج بکشی نکنید خان بدیهه معما باسم همایون گفت و آن اینست -

بیت

کج باز^۲ برفتابد نوربجال جانان

بر ماه ماست روشن دلهای راست بازار

بادشاه آفرین فرمودند حضار مجلس بر طبع خان تحسین نمودند -

القسم بعد فتاح چانپانیر همایون بادشاه بکنیایت تشریف بردند و سیر^۳ خور کنیایت نموده بالحمداباد آمدند آوردوی

ج^۱ اذله

ج^۲ بر نیاید

ن^۳ خط

منزل کرد در ان مقام خبر رسید که لشکر غنیم که در سرکار بروج بود نیز آمده با این لشکر در معهود آباد ملاحق شد و قرار داده اند که فردا جنگ کنند -

چون صبح صادق دمید سپاه جانبین آماده جنگ شده بساط میدان را بمهرهای لشکر طرفین در چیدند و بهادران دلاور قدم در پیشی نهاده جنگ و جدل نمودند یکمرتبه افواج مغل مثل باد صرصر غماز افواج سلطانی را در ربودند - اما بعضی بهادران سلطانی مثل حضرت سید^۱ بخاری و عمادالملک ملکچیو مانند کوه پای در میدان حبسارت افشوده بهیچ باد^۲ تفرقه متزلزل نشدند هر چند بازان تیر و برق شمشیر بر سر ایشان ریخت مثل سد سکندر از جانپسیدند لشکریان سلطان که پراکنده شده بودند بازتکیم پایشان آورده از دحام نموده داد مردانگی دادند - ناگهان از قضاء الهی باد فتح بر پرچم افواج سلطانی وزید مهرهای بساط لشکر غنیم را بر چید - میگویند که دران ایام آب مهندری بسیار کلان بود مردم بسیار از غنیم باغراق آب شربت فنا چشیدند سلطان تعاقب کنان میرفت تا از سرحد گنجرات بر آورد بعد آن خود در چانپانیر رفته توقف نموده متعهدشاه آسیری که نسبت خواهر زادگی بسطان داشت او را با لشکر انبوه دنبال غنیم فرستاد و غنیم در ولایت مالوه هم نتوانست استقامت نمود متعهدشاه از مندو گذشتیم باجین آمد و بکنار جویبار^۳ کلیاده که عمارت کرده سلطان ناصرالدین مندو یست مخیم گشت سلطان بهادر مظفر منصور مراجعت نموده باجدآباد تشریف آورد^۴ مدت توقف مرزا عسکری و امراء مذکور در اولکه گنجرات نه ماه و چند روزه بوده اما آنکه فرنگیان در بندر دیو دخل یافتند و قلعه برای خود ساختند سلطان متاسف بود و شب و روز در فکر دفع این ملاءین مطارحه می نمود -

ج ۱ مبارکی

ج ۲ تند

ج ۳ کالیاهه - ج کالیاده

ج ۴ "مدت توقف.....روزه بوده" نیست

بران زبان که بنجر حق و رای حق نگذست
 تو سنگ و آهن و چوبی چو هر سه یافت گذار
 بشد بامر خداوند سنگ و آهن و چوب
 معا معاینه چشم از معجزه استفسار

القصه چون خبر بلغای شیرخان افغان سور که عاقبت بادشاه
 عالیشان شد و ملقب بشیر شاه گشت بسمع اعلی رسید که طرف
 بهار و جونپور خروج کرده ^۱ مرزا عسکری برادر را در احمدآباد و
 قاسم بیگ را در سرکار بروج و یادگار ناصر مرزا را در سرکار پتن و
 بابا بیگ جلایر که پدر شاهم خان جلایر باشد در قلع چانپائیر
 گذاشته خود براه آسیر و برهانپور بطرف دارالخلافه آگره نهضت
 فرمود -

درین اثنا اسراء بهادری اسمم ملک امین نسن که بمحکومت
 قلع رنجهور معین بود ملک برهانالملک ^۲ بنبدانی حاکم قلع
 چیتور و ملک شمشیرالملک حاکم قلع اجیر باتفاق همدگر بمحیث
 قریب به بیست هزار سوار بنواحی شهر پتن رسیده عرض داشتند
 که اگر حکم شود بمجنگ یادگار ناصر اقدام نمایم سلطان منع نمود و
 درین باب مبالغه فرمود که ما اینک خود را بشما میرسانیم
 تا آن زمان جنگ موقوف باشد چون سلطان تشریف با تعداد
 برد ^۳ یادگار ناصر مرزا احتراز نموده بصوب احمدآباد روانه شد سلطان
 به پتن آمد و از آنجا بصوب احمدآباد عزیمت نمود و غنیم از
 احمدآباد بر آمده در ناحیت موضع غیلاپور که ذکر او بالا گذشت
 متخیم گشت سلطان آنروی آب مقابل غیلاپور نزول اجلال
 نموده تمام شب آماده جنگ بود یقین میدانست که فردا کار بمجنگ
 خواهد انجامید لشکر غنیم شب در آوردی خود چراغ بسیار
 افروخته و بنحال خود گذاشته و خود بر آمده شبانشب ^۴ بمحمدآباد
 رفت قریب بصبح این خبر بسطان رسید سلطان تعاقب نمود و
 همدران روز بموضع کنج که بر سه گروهی محمدآباد واقع است

ب ج ^۱ مرزا هندال

د ^۲ برهانالملک بمبانی حاکم قلع اجیر - و ملک شمشیر

الملک حاکم قلع چیتور

ج ^۳ هندو بیگ

ج ^۴ محمدآباد

میکردند - میگویند چون سلطان بساحل دیو در ناحیت موضع کهوکه متخیم گشت نورمحمد خلیل را که یکی از مقربان درگاه بود پیشی کپتان فرستاد و گفت که بهر حیل و غریب که میدانی کپتیان را پیشی من بیار چون این^۱ سفید بکپتان ملاقات کرد فریخته افراط تعظیم و انواع تکریم او گردید کپتیان در حاله کیفیت شراب از و استفسار مافی الضمیر سلطان نمود او آنچه ناگفتی بود به بیان آورد و راز سلطان آشکارا کرد - شب بدین کیفیت گذشت - صباح کپتیان گفت که بنده متخلص سلطنتم اما از ضعف بیماری که دارم نمیتوانم بخدمت رسید - نور محمد آمده صورت حال باز نموده سلطان گفت شاید ترسی و بیمی بتخاطرش راه یافتم باشد من خود بعیادتش بروم و رفع مظنه او نموده بیمار کشتی طلبید پنج ششی کسی از اسراء مخصوص همراه گرفت اسمهم ملک امین نسن فاروقی و شجاعخان و^۲ لنگرخان پسر قادرشاه والی ماندو و الپخان بن شینغا کهتری و سکندرخان حاکم ولایت ستوانس و گنیس راؤ برادر میدنی راؤ و حکم کرد کسی از جنس اسلحه همراه نگیرد - هر چند وزرا و امرا عرض کردند که رفتن سلطان لایق دولت نیست فایده نکرد و بمقتضای کریمه انجاء اجلهم لایستاخرون ساعت و لایستقدمون چون قدم بر کشتی نهاده روان شد کپتیان استعداد عذر نمود تا ساحل پیشواز آمده بمنزل خود برد و^۳ لوزینه ادب را بر هر عذر پروده درکار سلطان کردن گرفت سلطان نیز ازین نمذ کلاهی میدوخت - اما تقدیر موافق بتدبیرش نبود فایده نکرد - بعد از آنکه از حرف و حکایت فارغ شدند^۴ سگ فرنگیان همدگر اشاره که معهود بود درکار آوردند آن زمان سلطان دریافت که کار از دست رفت بهخت و دولت برگشت اسرا گفتند که ما نمیگفتیم که خان ما را خراب خواهی کرد - گفت تقدیر چنین رفت بود سلطان برخاست فرنگیان

ج ۱ مرد مرسله

ج ۲ لشکرخان

ج ۳ لوازم

ج ۴ سگان یعنی فرنگیان

(باب بیست و هفتم)

۱ کیشیت دخیل یافتن فرنگیان به بندر دیو از روی مکر و دیو و شهادت یافتن سلطان در مجلس عذر کشتیمان یعنی شهادت فرنگیان

نقلست که چون سلطان بهادر از گردش ایام نافرجام هزیمت یافت. چنانچه ذکر او بالا گذشت در بندر دیو در آمد فرنگیان اظهار خدمتکاری می نمودند و زبان بدلداری میکشودند که بنادر دریا در دست ماست بهر بندری که سلطان تشریف فرماید انواع خدمت بظهور میرسانیم سلطان هم بنابر اقتضای وقت نسبت بایشان طریق ملایمت مسلکی میداشت روزی بعرض رسانیدند که سوداگران بنادر ما که در دیو می آیند متاع ایشان پراکنده فروقی آید اگر سلطان موازی یکی پوست گاو زمین درین جزیره عنایت فرمایند چهار دیواری بسازیم تا اموال خود را در آنجا فرود آورده از بار تفرق خاطر جمع گردانیم سلطان قبول فرمود -

بعد از آنکه سلطان از دیو متوجه دفع غنیم شد درین فرصت فرنگیان پوست گاو را تسمه بریده باندازه آن زمین احاطه کرده قلعه سنگین مستحکم بر آورده توپ و تفنگ جیده اندرون وی نشستند - چون این خبر بسطان رسید بغایت متعجب شد و در فکر اخراج این کفار گشت اما خواست که بحکم و فریب راه مقصود پیماید تا با سهل وجوه مدعا بدست آید از احمدآباد متوجه بندر کنبایت شد و سیر کنبایت نموده راه دیو پیش گرفت -

فرنگیان یافتند که این عزیمت سلطان خالی از عذر نیست هر چند سلطان استمالت می نمود فرنگیان عکس آن خیال

ج ۱ "کیفیت دخیل.....فرنگیان" نیست

ج ۲ سرد

(باب بیست و هشتم)

^۱ القصر بعد از وقوع این واقعه وزراء عالی مقدار و اسراء نامدار مثل عمادالملک ملک جیو و دریان خان حسین و اختیارخان خاننجیو و غیره بمعهدشاه فاروقی بادشاه ملک اسیر و برهانپور که سلطان بهادر نسبت خواهر زادگی داشت دران وقت در ^۲ ظهر شهر اجین من اعمال اولک مالوه باثصت هفتاد هزار سوار متخیم بود عرض داشت مشتمل بلخبر شهادت سلطان بهادر طالب مشار الیم فرستادند که سلطان در صدر حیات او را ولی عهد گفتم روزی بر تخت اجلاس نموده بتمام امرا و وزرا فرموده که تسلیم اجابت نمایند هم امتثال امر نموده بودند و سبب اجلاس معبدشاه بر تخت این بود که سلطان او را بر سر ملوک دکن تعیین فرموده اکثر اسراء نای را همراهش نوشتن بودند بعضی از آنها که همسر او بودند بکی خود را درجاء فایق ازو میگرفتند مثل ملوخان حاکم ولایت ^۳ مالوه سکندر خان حاکم ولایت ^۴ ستوانسی و ^۵ سلهدی ^۶ راجپوت حاکم ولایت رایسین ^۷ بهمراهی معبدشاه راضی نبودند - سلطان این معنی را در یافتن میران معبدشاه را بر تخت اجلاس نموده خود سلام کرد تاهینچ یکی را جای انکار نماند -

القصر چون سلطان بهادر بدرجتم شهادت رسید دران زمان اختیارخان و افضلخان وزیر در احمدآباد بودند و عمادالملک ملک جیو بن توکل سرخیل خاصه خیلان درگاه سلطانی که در بهادری و شیرمردی سر آمد روزگار بود او در شهر بروده بود - از استماع این واقعه بلحمدآباد آمد - درین اثنا خبر رسید که مرزا معبدزمان ابن مرزا بدیع الزمان ^۸ ابن سلطان حسین بایقرا بادشاه خراسان که ذکر او بالا گذشت بعد از شهادت سلطان در ذلحیت قصبه اولته که بر سر کروهی بندر دیو واقعست نشستند و دغدغه سلطانی

۱ ج وکان ذالک فی سنه احدى و اربعین تسعمایتم

۲ ج " ظهر " نیست

۳ ج " مالوه سکندر خان حاکم ولایت " نیست

۴ د ستوانسی - ج سیوانسی

۵ ج و سلهدی حاکم رایسین

۶ د رایسین

۷ ج بامیری

۸ ج " ابن سلطان.....خراسان " نیست

از هر جانب ریختند - میگویند که سلطان فردی بکشتی رسیده بود که فرنگی رسیده بضرط شمشیر شهید ساخت و در آب انداخت همراهان نیز بدرجہ شہادت رسیدند -

بیت

زهی ^۱ سنگساری چرخ زبون گیر
که شیران را سگان سازند ناختچیر

^۲ وکان ذلک فی التاریخ ثلاث شهر رمضان ثلاث و اربعین و تسع مایه و اربعین الفاظ که نتیجہ طبع اختیارخان وزیر سلطان مذکور است نیز سال مذکور مستفاد میگردد سلطان البکر شهید البکر و از عبارت قتل سلطاننا بهادر نیز - سلطان بیست ساله بود که بدولت بادشاهی رسیده یازده سال ملک رانی کرد و عمر سلطان سی و یک رسیده بود که شہادت یافت -

^۳ بقصہ منگلور قاضی محمود که حاکم قضائی قصہ مذکور بود گفت که درین قصہ مردیست مبتدع که او را شیخ بابن صبور میگویند باوجود ابتداء اگر کسی او را تکلیف کلمہ طیبہ میکند نمیگوید سلطان گفت بطلبید همچنان کردند - چون بدربار رسید سلطان گفت فرستاد که کلمہ طیبہ بگو گفت نمیگویم گفت چرا گفت ما دانیم و خدای ما دیگری چه کسی باشد که بها این تکلیف کند و من پیش او بگویم سلطان گفت برید اگر اقرار کلمہ طیبہ کند سر دهید والا سر برید هر چند مردم گفتند کلمہ بگو نگفت به سلطان آمده عرض کردند که هر چند گفتیم اقرار بکلمہ نمیکنید سلطان گفت بکشید چون جلاد شمشیر کشید گفت بشلطان بگو که مفاصل میان فنای من و فنای شما از یک ہفتہ بیش نخواهد بود اتفاقاً چنانچہ شیخ گفت بود همان طور بظہور رسید -

بیت

کس چه داند اندرین بکر عمیق
سنگ ریزہ قدر دارد یا عقیق

ب ^۱ شکیبای

ج ^۲ " وکان ذلک فی التاریخ..... شہادت یافت " بیست

ج ^۳ نقلست کہ چون سلطان بہادر بہ بندر دیو آمدہ بغضی مردم عرض کردند کہ در قصہ

مراجعت بصوب اجداد نمود افضل خان بلخیارخان گفت که دماغ این غلام پیشی از آنکه این فتح صادر شود از طور سابق تجاوز کرده بود الحال باین^۱ راضی کی خواهد بود که بر نوشتم ما و شما عمل کند آنچه ما صلاح بینیم بران اقدام نماید - پس بهتر است که دست از کار و زرات باز داشتیم روی بعزلت آریم - اختیارخان گفت که از ما نسبت بحال او گاهی خلاف مزاجی واقع نشده او نیز طریق خلاف ما نخواهد پیمود - افضلخان گفت هر چند پاس خاطر او نمائیم همین وجود ما درین امر باعث گرانی او خواهد بود - گفتیم افضل خان در دل اختیارخان جانکرد افضلخان گفت که خان پیر شده ضعف پیری در قوت عاقله او راه یافته او داند مرا فکر کار خود باید کرد بخانه خویشی رفت سامان دنیاداری تمام از خود جدا کرد درخانه در آمد و برادر او قفل زده کلید را پیشی خود نگاه داشت غیر از یک کسی با خود همراه نداشت که بوقت طعام غذاداری پیشی خان بیارد - میگویند روزی که سلطان محمود برخانه عالمخان هلان کرد یعنی امر بتاراج کرد و خود سوار شده^۲ برادر خان افضلخان رسید که همراه واقع بود آنزمان افضلخان از آن خانم بر آمده سلطان را سلام کرد تا آنزمان بهیچکسی ملاقات ننموده - و از آن خانم قدم بیرون ننهاد مگر درویشی بود که باو اعتقاد میداشت گاهی که بملاقات خان می آمد خود قفل واکرده ایشان را اندرون میگرفت - و صحبت میداشت باز که او میرفت بطور سابق منزوی می بود بر سر اختیارخان گذشت آنچه گذشت چنانچه ذکر او بعد ازین مذکور خواهد شد مع کیفیت هلان برخانه عالمخان انشاء الله تعالی -

چون سلسله سخن درین نظم اقتضای گوهر^۳ دیگر می نمود بمقتضای حال بحالشی پرداخته سر رشته سابق را با انامل کامل

ج^۱ "راضی" نیست

الف^۲ متوجه بخانه عالمخان شده خانم افضلخان سر راه بود و چون سلطان آنجا رسید آنزمان افضلخان

ج^۳ دیگر مقود

و راعیه جهانبانی دارد - چنانچه بدربار حرم محترم سلطان رفته بعد از ملایمت بسیار معروض داشتیم که سلطان علیه الرحمة و الغفران پسری ندارد و مرا برادر خوانده بود اگر شما هم بغرزدی قبول نموده دستگیری نمایند احراز مهالک گنجرات بروجهی که باید نموده آید که بتعسب و نسب شایان این امر ما ایم غرضس این بود که اگر ایشان قبول این معنی نمایند پاره زر و جواهر از ایشان گرفته از برای جمع مهم لشکر صرف نمائیم - عورات متعمرات در جواب گفتند که شما میدانید که چنانچه اناث ملوک عجم در امور ملکی دخل دارند ایشان هم از آن قبیل بوده باشند در ما این حالت و فطرت نمی باشد غیر از خرج خوراک و پوشاک متعینم دستگاه بر چیزی دیگر نداریم این مهم را بوزرا رجوع کنند و از ایشان استصواب نمایند -

القصر چون دفعه مرزا معجزمان شهرت گرفت وزرا و امرا که کار اهدایاد بودند چنین صلاح دیدند که مهم دفع شیر مرزا معجزمان از دست ملکی عمادالملک بی آید باید که ملکی خود توجه نمایند علی التخصوص اختیارخان وزیر درین تکریمی خوش آمد ملکی بسیار گفت حتی که سخنان بدانتجا رساند که ما مردم یار قلمیم و ملکی عمادالملک مرد شمشیر - الحال در گنجرات مثل عمادالملک دیگری نیست - این سخنان مقبول طبع افضلخان نیفتاد گفت آری خان راست میگوید از جمله خاص خیلان سرکار سلطانی قرینم عمادالملک نیست - ازین سخنان عمادالملک روی درهم کشید - آخر الامر ملکی با لشکر قاهره بتجهت دفع مرزا معجزمان متوجه صوب سورتهم گردید - بکوچ متواتر در نواحی قصبه اونم رسید مرزا معجزمان بر آمده جنگ کرد شکست یافت و عنان بی اختیاری بصوب آوارگی یافت -

نقلست که چون این خبر بسمع اعلی حضرت جنت آشیانی همایون بادشاه رسید که سلطان بهادر شهادت یافت و مرزا معجزمان بتوخت گنجرات شتافت فرمودند که اگر آن غلام سیاه یعنی عمادالملک در حیاتست داعیتم مرزا معجزمان بکوسی نخواهد نشست -

القصر عمادالملک مظفر و منصور بادبدبه تمام و شوکت فراوان

توپناه بمطاعسن من آوردی. ما هم از اراده فحشای تو در گذشتیم بموکلان سپرد که در قید نگاه دارند و پرورش نمایند - روزی بعد از ایام معهودخان را طلب داشت موکلان پلباسی که در بر داشت از مکتب بر داشتیم بهمان لباس پیشی سلطان بردند سلطان چون لباس معهودخان چرگین دید بموکلان اعراض نمود که پادشاه زاده را چنین نگاه میدارند و همچنین کسوت بیرون می آرند الحال که شما چنین پیشی آئید بعد از آنکه این پادشاه شود انتقام از شما خواهد کشید - معهدشاه نیز دران مجلس حاضر بود و حال آنکه سلطان معهدشاه را ولی عهد خود ساخت چنانچه ذکر او بالا گذشت چون چشم سلطان بر معهدشاه افتاد گفت که این خود مقرر است که بعد از من پادشاه معهدشاه خواهد بود - بعد آن گفت معهدشاه حالا معهودخان را هم بشما می سپارم در انچه صلاح حال خود دانید بران عمل نمایند معهدشاه معهودخان و مبارکشاه هر دو را حواله ملک شمس الدین نموده تا در قاصبه^۱ بیاول معبوس دارد - ازان باز معهودخان در بیاول بوده با مبارکشاه هم خانه -

بعد ازانکه معهدشاه فوت کرد پسر معهدشاه خورد سال بود او بر تخت نشست پیشوایان او صلاح چنین دیدند که مبارکشاه برادر معهدشاه جوان و قابل است مبادا از وجود او فتنه سر بوزند پس معهود صرف وجود مبارکشاه اولی باشد از پایه تخت که برهانپور باشد بجام فرستادند تا مبارکشاه را بپارند و کار او بسازند چنانچه حقیقت این حال بعد ازین ذکر خواهد یافت - القصه چون خبر وفات معهدشاه باعیان دولت و ارکان مملکت گجرات رسید گفتند الحال وارث ملک غیر از معهودخان دیگری نیست بلکه شمس الدین نوشتند که بعد از شهادت سلطان بهادر خلق گجرات منتظر مقدم معهدشاه بودند اراده الهی در باره ایشان چنین بظهور رسید الحال وارث ملک گجرات غیر از معهودخان دیگری نیست لایق آنکه ایشان را زود فرستند تا خاوندی ملک آبا و اجداد خویش نمایند مقبل خان برادر اختیارخان را فرستادند تا بایلغار رفته شاهزاده را بیارد - ملک شمس الدین شاهزاده را تسلیم مقبل خان نمود - تلخان مشارالیه

الف^۱ بیاول که از مضافات ولایت برهانپور است.

بدست آورده شروع در ترتیب آن می‌رود که چون عریضه وزرا و اسرا
مشمول بر اخیر شهادت سلطان و طلب معجدشاه به معجدشاه رسید
باهیچ یکی از سپاه همراه ظاهر نکرد و از غایت محبتی که بسطان
داشت عالم فراخ مثل حلقه در بیت الکزن^۲ به چشمش تنگ
نمود ازان روز باز جمع حظوظ و لذات جسمانی بر خود حرام کرد
آینده تمام روزه نگاه میداشت و شام افطار باندی دوغ میکرد -
و تمام شب بعبادت میگذاردن با هیچکس حرف نمیزد - مگر
گاهی همین از زبانش بی بر آمد که سوختم سوختم میگویند دران
وقت قریب شصت و هفتاد هزار سوار همراه معجدشاه بود بعضی
از اسرا اظهار مبارکبادی سلطنت گجرات نمودند - فرمود که اگر
حکومت ربع مسکون را بمن ارزانی دارند بی وجود^۳ تغائی من
یعنی سلطان بهادر بکار من نمی آید بعد شهادت سلطان روز
هفتادم معجدشاه جان بداد - و رخت هستی در صندوقچه
فنا نهاد -

چون خبر وفات معجدشاه بگوش هوش وزرا و اسرا رسید گفتند
که الکال وارث ملک غیر از معجودخان ابن لطیفخان بزرادر
زاده سلطان بهادر دیگری نمانده دران وقت معجودخان مذکور
و مبارکشاه برادر معجدشاه هر دو در قصبه بیاول من اعمال ولایت
خاندینی محبوس بودند -

نقلست که چون سلطان بهادر از غیرت پادشاهی تمام برادران
و خویشان خود را بمملکت عدم فرستاد غیر از معجودخان که در
افوقت طفل شیر خواره بود کسی نمانده روزی طلب نمود تا
مشارالیم را نیز همراه مسافران عدم نماید - چون نظر سلطان برخان
افتاد رگی مرجئس در جنبش آمد خان را بدودست گرفت معجودخان
دست و پا بطور طغیان بی انداخت باز جمع میکرد ناگاه دست
معجودخان بر^۴ منبت محاسن سلطان رسید سلطان گفت

الف^۱ "خبر شهادت سلطان و طلب معجدشاه به معجدشاه
رسید" نیست

ج^۲ نشست

د^۳ عمومی

ج^۴ "منبت" نیست

(باب بیست و نهم)

۱ ذکر جلوس سلطان محمود ثانی بر تخت جهانپانی و تغلب
امرا تا ایام عشقوان جوانی و باز غالب گشتن
سلطان بتائید ربانی

بیت

بیا باغبان خرق ساز کن
گل آمد در باغ را باز کن

چهره گشایان صورت اخبار و آرایندگان عروسی آثار چنین
روایت کنند که در سنه ثلث و اربعین و تسعمایم در سن یازده
سالگی سلطان محمود بر تخت سلطنت جلوس نمود والدۀ سلطان
بنت بهرام خان شاهزاده ولایت سند بوده از نسل تمیم انصاری
رضی الله عنه - تولد سلطان در شهر سنه اثنی و ثلاثین و تسعمایم
وقوع یافت در ایام احتضار سلطان مظفر مرحوم -

میگویند چون سلطان از رحم مادر تکیه بر فراش آورد سلطان
مظفر از منجمان احوال طالع او استفسار نمود - هم باتفاق
گفتند که طالعش دلالت بر امور جهانپانی میکند - اما ۲ برج
گرانی دارد - چون اجل سلطان مظفر رسیده بود و در معدود ایام
ودیعت حیات سپرد -

القصر چون خطبه و سک بنام سلطان محمود مقرر شد امر
وزارت برای عمادالملک اسم ملکجیو ابن توکل تفویض یافت - و
دریاخان اسم حسین بخطاب مجلس گرافی مخاطب گردید -
هر دو باتفاق در طریق امور وزارت سلوک فی نمودند - و در
خدمت و حراست سلطان اختیارخان وزیر سلطان بهادر و برادر

ج ۱ " ذکر جلوس..... در باغ را باز کن " نیست

الف ۲ جدا دارد که ازو هیچ معنی نیاید - ب برج

برکاب سعادت آیاب روانه گنجرات شد مبارکخان را به برهانپور
فرستاد -

مگویند ارکان دولت مبارکشاه عرب خان نام امیری بود حواله
او نمودند گفتند امشب نگاهدار فردا بموجب قرار داد معمول
خواهد گردید - عربخان بنخان خود برد و گفت امشب آنچه دلت
میتخواهد بنخواه حال فردا خود معلوم است مبارکخان آب در
چشم کرد و گفت که میتخواهم که بند از دست و پایی من بردارید
و قدم در راه موافقت من گذارید تا تماشای کنید که من چکار میکنم
اگر کشته شوم باری ارمائی نماند و اگر زنده ماندم و فلک یاوری
کرد با شما آنچه نماند نماند که بر صفتم روزگار بهاند -
حق تعالی عربخان را مهربان کرد بند از پایش برداشت مبارکخان
و عربخان با چندی از فدائیان^۱ بسون صبح بدربار بادشاهی
رسیده بزودیگر در آمدند چوکیداران دران وقت بنخانهای خود
رفتند بودند کسی نبود مگر خدمتگار چند از آنچه بعضی کشته
شد و بعضی گریخته بدر رفتند مبارکخان برادرزاده را در حنجر
خود گرفته بالای تخت نشست و با او گفت فرستاد که نیابت برادرزاده
تعلق بمن دارد شما هر کدام بنخاطر جمع بر جاده اطاعت خود
استقامت نهائید هم کسی انقیاد نمودند آن روز باین طرز گذشت
شب برادرزاده را بقتل آورد صبح خود بر آمده بر تخت نشست
از اسرا هر که آمد سلام کرده دست بسته بنجای خویش بایستاد
و سکه شاهی بنام مبارکخان زدند خانی بشاهی تبدیل یافت -
مالک الملک ملکی را بمبارکشاه داد و برادر زاده اش را بشهر فنا فرستاد
ایراد این درین متعل مناسب افتاد -

بیت

شخصی هم شب بر سر بیمار گریست
چون روز شد او بهرد و بیمار بزیست

بیگناهان آنچم ایشان از من میدادند من نمودم مرا بستم فی کشند - و آغاز کلمه کرد لاله گفتم بود که جلاد ریسمان کشید بعد از آنکه سرد شد فرود آوردند - ریسمان را که از گلویش و کردند چشمانش به حال خود آمد و زبان بلفظ متعجب رسوالله جاری گشت - و جان داد - ظهور این معنی از اختیارخان متعجب نیست که مردی متقی و متدین و نیک نفس و بیگناه بوده - میگویند چون عمادالملک این حال مشاهده کرد گفت دریاخان حالت این مرد دلالت بر بیگناهی میکند - پس ما این را بستم کشته بایتم - خون این مرد روزید بر سرما خواهد آورد - آخر الامر عمادالملک را سلطان بعدآب الیم کشت دریاخان زن و فرزند خود را گذاشته گریخته بملک دهلی رفت - و آنجا بهسرت نام بدار فنا پیوست - نام و نشان از ایشان نماند - چنانچه تفصیل این حال بعد از آن ایراد خواهد یافت انشاء الله تعالی -

القص بعد از مضمی ایام معدود بنخاطر دریاخان افتاد که عمادالملک را از پای اندازد و امر وزارت را مخصوص خود ساختن بی دغدغه اغیار بکام دل بردارد - ^۱ بافتویو مخاطب بمحافظخان که یار غار و معتمد اسرار او بود استصواب نموده سلطان را بجهت شکار از احمدآباد بر آورد - و شکار کنان بر آب مهندری که بر سی گروهی احمدآباد واقعست برد - لشکر از اطراف و جوانب ولایت طلبید - اکثر امرا و رای عمادالملک و مخصوصان او بنخدمت سلطان حاضر آمدند - بعد آن بهعمادالملک پیغام فرستاد - که مقتضای حکم سلطان آنست که شما از شهر احمدآباد انتقال نموده بهحال جایگیر خود استقرار نمایند - عمادالملک دید که کار صورت دیگر پیدا کرد - خواست که لشکر گرد آورده سلطان را از دست دریاخان بگیرد - و زر بسیار از خزائن بادشاهی بجهت خرج سپاهی داد - اما از امرا ذوالاقتدار کسی باو موافقت نکرد - آخر الامر برخاسته بجایگیر خود که ولایت جهالآوار باشد رفت -

سلطان به احمدآباد آمد - بعد از پنج شش ماه دریاخان سلطان را گرفته بر سر عمادالملک لشکر کشید عمادالملک در ناحیت موضع

ج ^۱ بافتوی محافظخان که دربارخان که یار غار و معتمد اسرار او بود استصواب نموده

او مقبل خان^۱ و لادخان ابن مقبل خان را تعین نمودند - و سلطان را بصورت تخت بندنگاه میداشتند و زرای و امراء مذکور احدی را بگرد سلطان نمیگذاشتند - مگر خدمتگار چند که از اهل تبادیان ایشان بودند - آپشی و طعانی که میفرستادند سلطان تناول میفرمود - و لباسی که ارسال میداشتند تلبیس فی نمود - ازین رهگذر سلطان بسیار متلای فی بود اما از غایت فراست و نهایت کیاست اصلا اظهار اینمعنی نمی نمود - و خود را به بازی و شکار انچنان مشغول میداشت که اظهار پروای ملکی و یاد لشکرگاهی نمیکرد - و درخلا و ملا میگفت که بادشاهی که مثل عمادالملک و دریاحان وزیر داشت باشد او را چه حاجت که خود درد سر کشد - مقصود از بادشاهی فراغت و آسایش است - این خود بروجه کمال میسر است - مرا بامور ملکی و مهم سپاهی کاری نیست - وزرا دانند امری که مشتمل صلاح دولت بوده باشد بعمل خواهند آورد - گاهگاه میفرمود که آیا مکه^۲ چه طور جائیست و مدینه چگونه مقامیست که عزم زیارت امکان شریفم در خاطر من صورت جزم مینماید - از استماع چنین سخنان وزرا خوشحال فی بودند و بکام دل ملکی رانی فی نمودند -

روزی لادخان پسر مقبل خان گفت اگر سلطان حکم کند من کاری کنم که دریاحان و عمادالملک هر دو پس پرده اجل بنشینند - سلطان بغاظر آورد که این سخن متغی نخواهد ماند حاضران هم از اعتمادیان ایشانند فی الحال سوار شده بخانه عمادالملک رفت و گفته پسر مقبل خان را نقل کرد - عمادالملک دریاحان را بخانه خود طلبید - و گفته سلطان باو باز گفت - از اینجا هر دو باتفاق بدرگاه سلطانی آمده اختیارخان و مقبل خان و پسرش را حاضر آورده در سر دیوان خف کرده گشتند - و کان ذلی فی اربع و ار بعین و تسعمایه - چنانچه سنه مذکور از عبارت بنالحق کشت بيموجب مستفاد میگرد -

میگویند در وقت خف کردن اختیارخان را بریسمان در آوردند دست برداشت و گفت خدایا ترا معلوم است که من

میگویند کثرت وظیفه در گنجرات از خیرات دریلخان قرار گرفت کم کسی باشد از درویشان که پایشان وظیفه مقرر نکرده و اکثر سپاهیان قبیلهدار را ورای جاگیر وظیفه انعام نموده میگویند که فرمانهای متعدده درست نمود و بمهر بادشاهی رسانده جای اسم شخص و عدد اراضی خالی گذاشته طیار میداشت به نیت آنکه مستحق محنت انتظار نکشد - و تلخی ملائمت اهل قلم نپاشد^۱ هرچا شنید که گوش نشینی بهبادت حق مشغول است یا دردمندی در زاویه احتیاج مرهون در خور استحقاقش رقم اسم و عدد اراضی مرقوم نموده بوی میفرستاد -

نقلست که روزی همین نوع فرمانی رقم نموده بامبلغ زر نقد بدست خدمتگاری بدرویشی فرستاده بود اتفاقاً او بعلطی بهم نام آن درویش داد آخر معلوم خان شد که بان درویش نرسیده تفتیش نمود - خدمتگار گفت که من بغلان شخصی دادم - اگر حکم شود ازو باز ستانم و بوی رساتم - خان گفت من بوی بفرستاده بودم خدا بوی داد - الحال که ازو باز^۲ ستانی خوشحالی که او را از وجودش حاصل شده مبدل بغمی میگردد - روا باشد که خدا داده را استعاده نمایم - فرمان دیگر رقم نموده عدد اراضی برسابق افزوده بامبلغی زر بان درویش فرستاد به^۳ نیت آنکه هم نام است - اگر اراضی هم عدد نباشد بهتر است تا ثانی الحال از جهت التباس کسی ظن لباس نکند -

اما چون خود مردی عیاش بود مهمات دربخانه را باهتمام عالمخان لودی وا گذاشت و خود باستلذاذ سرود و راحت پائربازی مشغول شد - میگویند در ایام حکومت دریلخان از هرخانه و منزل بلسک هر کوچه و بازار آواز سرود و نغم ساز و غلغله جشن بگوش مردم میرسید از قوم کلاونت مثل نایک ابهو که عظم رمیم نایک گوپال را نغم روح افزای او صلاهی جان میداد - دیگر نایک جیتی پسر نایک بنخشو و دنگخان و^۴ بهلی پسران نایک چتر

ج ۱ "هرچا شنید.....میفرستاد" نیست

ج ۲ بستانم

ج ۳ "به نیت آنکه.....لباس نکند" نیست

د ۴ حسینی - ج حسن

ج ۵ ملهی

^۱ پاتری من اعمال پرگنه ^۲ بیرم گام مصاف داد شکست خورد و صدرخان ^۳ زبیری که عهده لشکر او بود کشته شد و شرزه الملکی زنده بدست افتاد - ^۴ عمادالملکی به برهانپور پیشی مبارکشاه که بادشاه آن دیار بود رفت - دریلخان سلطان را عقب عمادالملکی تا پسرحد برهانپور برد - و بمبارکشاه اعلام نمود که عمادالملکی باقی را گرفته فرستند - و الا حمایت او ننتیجه نمیخواهد داد - مبارکشاه گفت که عمادالملکی بنده نیام من است و التکال پناه بمن آورده صورت ندارد که دست از حمایت او باز داریم - لشکر کرده مقابل نمود - در حوالی قصبه دانگری که از مضافات برهانپور است مبارک نمود - شکست یافت - خود را بالای قلعه آسیر کشید تمام فیملان باقی مبارکشاه بدست سلطان افتاده - هر فیل کوه شکوه بود و در دلاوری بی نظیر ^۵ مثل باون بیروپات سنگار و اسد و غیران - از اینجا سلطان رایت ظفر آیت به برهانپور افرخت عمادالملکی گریخته بهندو پیشی قادر شاه حاکم ولایت مالوه رفت - سلطان چند روز در برهانپور اقامت نموده - آخر الامر قرار بصلح افتاد باین که خطبه و سکه درینولایت نیز بنام سلطان معهود مقرر باشد - سلطان مراجعت فرموده بالحمداباد تشریف آورد -

بعد آن حکومت تمام ملکی گنجرات بقبضه اقتدار دریلخان در آمد - اسم بادشاهی تعلق بسطان محمود داشت - و رسم بادشاهی بید اختیار دریلخان - دران آوان مشارالیه سلوی بطریقی نمود که تمام خلق گنجرات از وضع تا شریف هم راضی و شاکر گشته لب بدعا و ثناء او کشادند - اهل گنجرات میگفتند که باز زمان سلطان معهود بیگره که بهترین زمانهای بادشاهان گنجرات بود عود نمود که هرکس باندازه خویش بنار و نعمت بسر فی بردند و خوشحال فی بود - و لهذا تاریخ ابتداء حکومت و کامرانی او از لفظ خوشحال مستفاد میگردد ^۶ که سنم نهصد و چهل و پنج باشد -

- ج ^۱ مائری
ج ^۲ میرم کانون
ج ^۳ " زبیری که عهده لشکر او بود کشته شد و شرزه الملکی نیست
ج ^۴ و اوسیم سالار لشکر عمادالملکی بود و بغداد بسیار کشتندش
ج ^۵ " مثل باون..... غیران " نیست
ج ^۶ " که سنم نهصد و چهل و پنج باشد " نیست

میگویند دختری از دختر خانها خویشتن که بر حدت فهم و ذکاوت طبع او اعتمادی داشت شبی بتخدمت سلطان فرستاد باو گفت که بتقریبی در خدمت سلطان عرض نمایم که اسم سلطانی شما دارید و کامرانی دریانخان میکند - این معنی از غیرت پادشاهی بعید بی نماید آنچم در جواب بشنوی علی الصبح بیزبانی فلان خواجهم سرای حواله نمائی - تا بعرض من رساند او بتخدمت سلطان رفت و شرف فراش دریافت - هر چند از جانب دریانخان اظهار خبائثت نمود سلطان گوش نکرد - صبح که از خواب برخاست بر گوشه پلنکی استاده قضای حاجت بول نمود - او که این مشاهده کرد صبح بدریانخان گفت فرستاد که این خود دیوانه ایست این قدر نمی داند که شانش را ایستاده میکنند یا نشسته - چون دریانخان این ماجرا شنید گفت یاران من درکار این جوان حیرانم هر چند سعی دریافت مافی الضمیر او میکنم میسر نمیشود - این قدر بی دانم که یا ابله بی مثال است - یا عاقل صاحب کمال -

القصر روزی عالمخان لودی و الغنغان و وجیه الملک^۱ تانکم و الپنخان کهتری که یاران مخصوص همدگر بودند و دوستداران دریانخان از دریانخان رخصت جاگیر طلبیدند - گفت خوش باشد اما بتخاطر من میرسد که تماشاء جشن پاتران خود شما نمایم بعد آن رخصت فرمائیم قرار داد که فردا شب این صحبت منعقد شود - هر کدام خوشحال و فارغ البال روبهنازل خویشتن نهاد چون روشنائی روز بتاریکی شب تبدیل یافت لطیف الملک که یکی از مقربان دریانخان بوده - و در حسن و جوانی شهرت داشت از اینجهت دریانخان او را در جشن گاه خود راه نمیداد او ازین سبب متحیر و متالم بی بود - بتخانم عالمخان آمده از روی^۲ رزم گفت که مرا بر حال شما رحم آمده - از اینجهت آمده ام تا بر حقیقت کار مطلع سازم - متحیی نماند که دریانخان چنین قرار داده که منشاء جشن ساخته شب جشن در کیفیت شراب هر چهار شما را بکشد - از استماع این سخنان ایشان متحیر و متفکر شدند - که چه علاج نمایند و چگونه ازین مهلکه بر آیند نسبت

د ۱ نانی

ج ۲ نمینخوازی

و کهیم و رمن که هریک بافسون گویندگی زهره را از رفعت آسمان در قید هبوط بندگی فی آورد - و رای ایشان کلاونت بسیار کم هریک در فن خود بی نظیر روزگار بودند در مجلس خان مداومت فی نمودند - و از پاتر و اهل جشن مثل موهن راؤ رنگ راؤ و دیسی راؤ و کنور که هنگام چرخ ایشان چرخ گردش خود فراموش میکرد و از فروغ حسن ایشان ماه دست بزم گوش فی برد - خدمت سید محمود بخاری نقل میکردند که من از پدر خود یاد دارم که از ایشان از بای^۲ جهاؤ نام حرم سلطان مظفر مرحوم که ذکر او بالا گذشتم نقل میکردند که روزی دریاخان بسلام من آمده بود مرا تکلیف تماشای جشن خود نمود چون قدم در جشنگاه او نهادم روایع عطریات و فوایع خوشبوئی او مرا مدھوش کرد و مشاهده تلون فراش و تمقیش و تذهیب اسقف معلات او مرا متعیر ساخت -^۳ باوجود که من حرم معتزم سلطان مظفرام و سلطان نیز درین امور مهوس و مکلف بود اما چنین مجلس یاد ندارم - القصه دریاخان ناپنج سال باین عیش و کامرانی و چنین معشیت زندگانی گذراند - آخر الامر فلکی شعبده باخت و زمانه بازی انگیخت که ارکان مزامیر دولتش از هم ریخت -

بیت

چو من را پر بر آید قالب از نور
کند رنج معاشی زار و رنجور

کیفیتش اینست هر چند خبر افراط عیش و غلو کامرانی دریاخان بسمع سلطان میرسید تغافل فی نمود و ازین حال اظهار ملال نمیکرد چه در محل خلوت و چه در آوان جلوت و دریاخان - دایما متفحص و متجسس مافی الضمیر سلطان فی بود - سخنی که ازو مراد طلبی سلطان فهم میشود نمی یافت و با اهل تجسس تاکید فی نمود - روز بروز بلکی ساعت بساعت آنچم در مجلس سلطان مذکور شود بها رسانند -

الف^۱ ملازمت

ج^۲ "جهاؤ" نیست

ج^۳ "باوجود که من..... مکلف بود" نیست

کوچم کوچم گردانیده در بندینخانم نگاه داشتند - خان غضب‌ناکی برخاستم بتغویب رفت اهل و عیال لطیف‌الملک باکابر شهر التجا آورده استشفاع نمودند ایشان پیشی دریخان رفته شفاعت نموده خلاصی بخشیدند - آن مغتری پیشی عالمخان رفت و گفت که از شما چه لایق که کسی از روی دلسوزی بشما سخنی گوید او را ظاهر کرده چنین رسوای جهان سازید - عالمخان شرم‌منده شد و گفت صبر کن تا من این انتقام از دریخان نکشم - اسناد مردی و مردمی بر من حرام است -

القصر چون عمادالملک از ولایت برهانپور انتقال نموده پیشی ملوخان والی ولایت مالوه رفت - ملوخان از خائزادان ^۱ بادشاهان مندو بوده بتخدمت سلطان بهادر انارالله برهانم پیوست سلطان ملتفت شد - پسرش الموسوم بلنگرخان را پیشی خود نگاه داشت او را همراه معجدهشاه عقب لشکر مغل که از گنجرات بر آورده تعیین نموده بود - بلنگرخان همراه سلطان بهادر در دیو شهادت یافت چنانچه ذکر او بالا گذشت - و چون معجدهشاه نیز شربت اجل چشید ملوخان در ملک مالوه ماند رفته رفته اقتداری پیدا کرد اکثر ممالکی مندو در حوزه تصرف او در آمد چون درمیان عمادالملک و او جهت تمام بود عمادالملک در زمان ابتداء سلطنت سلطان معهود عهد وزارت خویشی چتر و سکه و لقب قادرشاهی را از جانب سلطان معهود باو فرستاد - او خطبه بنام خود خواند و سکه باسم خود زد و خود را بتخطیب قادرشاه مخاطب ساخت - خصوصیت با ملک عمادالملک پیشتر از پیشتر شد چون عمادالملک را روز بدپیشی آمد چنانچه ذکر او بالا گذشت پناه باو آورد دریخان ازین برنجید و بقادرشاه از زبان سلطان معهود فرمان صادر کرد بمضمون آنکه رابط جهت‌مندی و دوستداری شما باین سلسله علیم قویست بنابراین مصدور می‌گردد که عمادالملک که حقوق نمی چندین سال را بعقوق بدل کرده طریق بغی پیموده پیشی مبارکشاه رفته بود شنیده باشند که قدم شوم اوچم روز بد بر سر مبارکشاه آورده - الحال چنان بعرض رسید که او التجا بشما

خصوصیت ایشان با دریخان بهتریم که این نوع قصداً از و در حق خود بی سببی و وباعشی چگونه باور کنند - و چون از لطیف‌الملک شنیده‌اند حمل بر مکتب کذب هم نمی‌توانند کرد - آنشب در تردد و بیقراری گذراندند -

صبح آن همپانان شب آینده دریخان مجلس آراستہ و اهل جشن همدگر را بتعصب پیراستہ کسی بطلب امراء مذکور فرستاد - امرا دل بمری نهاده و رضا بقضا داده حاضر آمدند و حال انکی روح دریخان را ازین مقولہ خبر نم و غرض او ازین صاحت اظهار مزید خصوصیت است - و بسی بنابران خود مقید است بمجلس آرائی هر زمان یاران اظهار فرخندگی فی نماید و ابواب طعیت میکشاید - اما هر چند دریخان درین باب مبالغہ فی نماید عقد دل بستگی یاران نمی کشاید و رنگ غم و حزن از آئینه چهره ایشان نمی زداید وقت آن رسید که تمام اهل جشن حاضر آمدند - پیالہ در میان آمد هرگاه امرا پیالہ میخوردند بهمدگر اشارت میکردند که این پیالہ پیالہ شربت اجل است که ما میخوریم - بازنگاه که باهل جشن میکنند آنها را بخود تعبیر مینمایند دریخان را هر زمان خوشحالی دیگر رو میدهد و در امرا هر ساعت تغییری دیگر میرود چون دریخان در یاران شگفتگی نیافت بلکه آثار حزن و وهم پیدا دید گفت یاران خیر است درین طور مجلس در شما ذوق شگفتگی نمی یابم موجب چیست و باعث کیست یاران سرپائین انداختند - چون دریخان مبالغہ نمود عالم‌خان گفت که ترس جان ما را برین میدارد - گفت چگونه گفت لطیف‌الملک بماگفته امشب شما را خواهند کشت هرگاه این نوع سخن از لطیف‌الملک بگوش ما خورده باشد رنگ شگفتگی و اثر خوشحالی از کجا بچهره ما پدید آید - آنش در نهاد دریخان افتاد صاحت منغص شد خان مصحف طلبیده سوگند خورد چیزی که از زبان لطیف‌الملک شما نقل میکنند در وهم و فهم من نیست خاطر تسلی نموده رخصت فرمود صبح آن امرا روانه جاگیر شدند -

دریخان لطیف‌الملک را طلبیده گفت ای بی دولت چرا بر من افترا کردی بفرمود تا سر و ریش تراشیده بر خر صوار کرده در شهر

چشنگاه نهاد پری زاده دید که دیدار ایشان پای عقل را در قید
حیرانی کشید از آنجمله پاتری چند بنظر در آمد که چشم روزگار
اینچنین صاحب حسن و پرکار ندیده بود اگر چه زرو جواهر بسیار
نیز بروی کار آورده بود اما باوجود طلعت ماه و شان و سیارهای
خورشید نشان در چشم اعتبار چون سنگ بی مقدار فی نمودند آخر
شب سلطان تماشا کرد و بعد از آن مجلس برخاست دریاخان رفت
بغلولت خویشی و یکی از آن ماه پاره هارا در بغل گرفته بنخواب
رفت - سلطان تنها ماند تا تحمل نتوانست کرد و آهسته در گوش
نمید گفت که میرانجوی فی بینید شوخی این غلام مارا تنها گذاشته
خود شراب خورده بفراغت اشتغال دارد میران فرمودند با کی
ندارد که آنچه الحال بنظر شما در آمدند عنقریب هم ایشان بر
بساط خدمت شما قیام خواهند نمود اما موقوفی بوقتست -

قطعه

بر آید در زمان خویشی هرکار
بوقت خود دهد هر میوه بار
مکالتست این که یابی از چمن گاه
بنفشه در تموز و گل بدی ماه

آخر الامر همچنان شد که تمام حرم و خزانه و حشم دریاخان
بدست سلطان افتاد چنانچه ذکر این احوال بعد ازین مذکور
خواهد شد انشاء الله تعالی -

القصر چون عالمیگان شنید که سلطان در بیرون شهر فی باشد
و دریاخان با لشکر شبها در شهر و ازین رهگذر سلطان متالی
و متبحر است پنهانی بسطان از قصه دندوک که بر سی گروهی
احد اباد واقعست و بتجاگیر او تعلق داشت عرضه داشت فرستاد که
ما اضیل غلام این درگاه ایم نمیتوانم دید که دریاخان بچنین
حکومت و سلطنت و عشرت و کامرانی گذراند و بادشاه ما بچنین
بی سامانی و حیرانی در ماند از آنجهت در گوشه جاگیر خود دم بنخود
کرده نشستم ایم اگر سلطان داعیه سلطنت و اراده کامرانی دارد
بایجتانب تشریف آرد بعد ازان این بندها کمر خدمت بسته متغلب
را از میان بردارند سلطان^۱ چرجی چریمار یعنی صیاد کننجشکی

آورده لایق آنکه او را گرفته بپایم سریر خلاف مصیر ارسال دارند -
 یاز ولایت خویشی اخراج نمایند تا نسبت اخلاص سابق سمت
 جدید پذیرد - قادرشاه در جواب فرشت که عمادالملک ترکی سپاهیگری
 نموده خود را بدرویشی قرار داده از انجبهت یکموضع بطریق
 وظیفه بهشارالیم تعیین نموده شد برای آنکه غلام قدیم الخدمت
 آن درگاه است که باین حال پیشی مردم بیگانه رود مناسبت ندید
 خاطر مبارکی از جانب او جمع باشد که او ترکی بهیچ مدعیات نموده
 پای تضرعی بدامن سکون گرد آورده در گوشه نامرانی نشست -

چون عرض دریاخان این بود که مبدا حریف از امداد صاحب
 مددی قوت گیرد بلکه منجر وجود عمادالملک باعث دغدغه و تردد
 او بود - از استماع مضمون نوشته قادرشاه بر آشفت کوس کوچ
 بنواخت پیشی خانم سلطان را امر کرد تا بیرون شهر در محلهای
 کهدهلور که قریب بهوض کانکریم واقعست بردند فرمائنها فرستاد
 بطلب امرا و سپاه که زود استعداد لشکر نموده حاضر آیند که
 عزیمت لشکر کشی بر سر قادرشاه مصمم گشته امرا از هرطرف
 مثل انهار بطرفی بنهروخار رجوع کردند - بعد از چند روز سلطان
 را نیز به پیشی خانم برد اما خود در شهر مانده - بعد از بر آمد
 یک پسر روز بهخدمت سلطان فی آمد سه چهار گهری روز بدربار
 نشست باز بشهر میرود و بعیشی و عشرت مشغول میگردد
 لشکرهم تمام همراه او میرود و پیشی سلطان چوکیدار معدود فی
 باشند آنها نیز نوبت خود گذرانده بشهر فی روند چوکیداران
 دیگر فی آیند -

اما تا سلطان خورد سال بود بهر طریق گذرانند و تامل وزید -
 الحال وقت آن رسید که از حد صغر پای در سرحد عنفوان نهاده
 و لشکر آرزو بقصد تسخیر مملکت کامرانی پای در میدان نهاده
 اما چون دست بدامن نمیرسد از انجبهت الم^۱ غریب دارد و هر
 زمان آه حسرت فی بر آرد و آنچه دل سلطان میطلبند در حوایج
 دریاخان صرف میگردد -

نقلست که روزی دریاخان سلطان را با میران سید مبارکی بهخاری
 بمنزل خویشی برد تا تماشاء جشن نماید - چون سلطان قدم در

دریاخان یکی از نباشیر سلطان^۱ احمد بانی احمدآباد را پیدا ساخت سلطان مظفر لقب کرد بادشاه برداشتم قریب پنجاه شصت هزار سوار جمع کرده جانب قصبه دهندو کم لشکر کشید - از آنجانب عالمخان در رکاب سلطان باده دوازده هزار سوار آمده در ناحیه موضع^۲ دهندو کم من اعمال پرگنه دهندو کم بر هفت گروه قصبه مذکور واقعست مقابل نمود - میگویند باوجود دلاسی فراوان و استمالت بی پایان که دریاخان فی نمود مردم ازو جدا شده بتخدمت سلطان میرفتند القصه -

ابیات

سپهر چون شهنشاه نیلی سریر
کشید از میان تیغ آفاق گیر
بر آمد بگرون خروشان خروس
زهر دوسپه خاست آواز کوش
کشیدند صفها پی کار زار
یکی زین کنار و یکی زان کنار
زهر سو سپاهی بکین خلاستند
تقیبان لشکر صف آراستند
کشیدند فیلان جنگی قطار
زهر گوشه^۳ خون برانش نثار
سنانهای دندان بکین کرده تیز
ز آواز شان در زمین رستخیز

میگویند فوج بر^۴ انغار سلطانی بوجود عالمخان استخاکم یافته بود و از جانب غنیم مقابل عالمخان فتوحی محافظان مقرر گشته - و او مرد شجاع بود میگفته که من در یک چیز حیرانم که مرد از پیش مرد چگونه میگریزد و سردار^۵ برنغار مجاهدخان بهلیم و برادر او مجاهدالملک - و از جانب غنیم در مقابل

د ۱ ثانی

ج ۲ دهندو

الف ۳ چون

ج ۴ برانغار - د برنغار - ج چونغار

د ۵ جرانغار

گیر که او از عنایت سلطان آخر بخطاب محافظان سرفراز شده بود او را به بهانه آن فرستاد که از ^۱جوناگهر ^۲شکرها ^۳بیابورد و چون قصبه دهندوکه که سر راهست بهالمانان ملاقات نموده عهد و وثوق دولتخواهی ازو حاصل کرده بیاید چرجی پیشی عالمانان رفت مشارالیم بهر طوری که مطلوب سلطان بود خاطر نشان کرد و قرار برین یافت که دویست سوار شباشب تخت حصار بکنند هلور خود را رسانند سلطان بر آمده بایشان ملحق شده بصوب عالمانان متوجه شود آخر الامر شبی که معهود بود جماعه ^۴کهوربهل را تحت دیوار حصار آورده استاده کردند سلطان دست بکنند کرده از دیوار حصار فرود آمده بر کهوربهل نشست و در رنک ^۵اولیا طی مکان نمودن گرفت - صباح بناحیت ^۶جانبو من اعمال پرگنه ^۷جهالوار رسید و حیدرالملکی جاگیردار آنجا بود پیشواز آمده ملازمت نمود یکرمان سلطان توقف کرده باز راهی شد بقصبه دهندوکه رسید عالمانان آمده بیابوسی مشرف شد و عرض کرد که آمدن سلطان مبارکست انشاءالله تعالی کار بحسب مراد دولتخواهان صورت خواهد بست -

بعد از یک پهر روز بطریق معتاد چون دریاخان از خانم خویش بدریختان آمد شنید که سلطان پیشی عالمانان رفت دریاخان از فتوحی محافظان که یار صاحب اسرار او بود پرسید که حالا چه باید کرد - او گفت پیشی ازین هر چند بتو گفتم که در چشم این پسر میل بکنش و بنجای این دیگر خوردسال را نصب کن که زیر دست تو بوده باشد گفتم مرا قبول نکردی اکنون تا او قوت نگیرد است فی الفور یکی را بادشاه بردار و لشکر کرده برآ ^۸وایرا زنده بدست خواهیم آورد -

الف ۱ جونم کدهم

ج ۲ خوب

الف ۳ که شکرها آن زمین خوب میباشد

د ۴ گهور بیلیم

ج ۵ طی الارض

ج ۶ خانپور

الف ۷ جهالوار که از احمدآباد سی گروه است رسید

ج ۸ او را

چون دریاخان این حال مشاهده کرد که لشکر هر روز ازو بخدا شده بخدمت سلطان می رود نتوانست در دهولقم اقامت نمود متوجم احمداباد شد بغیال آنکه خزانم در دست ما است چون بلشگر میدهم باز رجوع باین جانب خواهد کرد - چون بدروازه شهر رسید اهل شهر دروازه بر روی او بسته از بالا تیرو تفنگ سر دادند گفتند تو حرام خواری ترا بشهر دخل نمیدهم آخر الامر دروازه را گذاشته کهری^۱ بیدرم پور را شکسته با آن راه در شهر در آمد - اما چند روز مردم دلاسا میکرد و زر میداد - وقت شب بر آمده بخدمت سلطان میرفتند -

سلطان از اینجا متوجم احمداباد شد دریاخان ترسید که مبادا مردم شهر مرا گرفته پیشی سلطان ببرند حرم و خزانم را همراه فتوحی بقلعه چانپانیر فرستاد و گفت که شما اینجا مضبوط شوید من به برهانپور پیشی مبارکشاه میرویم - و او را^۲ گرفته فی آریم و خود بطرف برهانپور روان شد^۳ و کان^۴ ذلکی فی سنه^۵ خمسین و تسعمایم -

سلطان بدولت و اقبال در شهر احمداباد در آمد و از اینجا متوجم چانپانیر شد بکوچ متواتر رفت چانپانیر را قبل نمود فتوحی در جنگ و جدل تقصیر نکرد اما آخر همان دید که بزرگان گفتارند -

بیست

با ولینعمت از برون آئی
گرسپهری که سرنگون آئی

قلعه را سلطان بزور بازو فتح کرد - میگویند روز فتح قلعه سلطان آنقدر جرئت و مردانگی مردم مشاهده کردند که فوق آن متصور نباشد درجای که سلطان ایستاده بود شش هفت کس از گرد و پیشی سلطان از بالا به تفنگ زده غلطاندند و سلطان از اینجا یکنقدم پچپ و راست نشد و چتر از سر خود کناره نکرد هر چند مردم

د. ۱ بیدرم پور - ج بیدرم پور

الف ۲ و او را بکمی خود فی آریم

ج ۳ "وکان.....تسعمایم" نیست

۱ شمشیرالملک برادر فتوحی محافظخان و جیرالملک تاج و المخان
دو تائی افغان و المخان کهتری در غول برکاب سلطان محمود -
و از طرف غنیم مقابل سلطان دریخان با بادشاهی که تراشیده
بود و خوانین دیگر مثل سلطان علاؤالدین لودی برادر سلطان
سکندر لودی بادشاه دهلی که در زمان سلطان بهادر آمده ملازم
سلطان شده بود - و در هراول طرفین مردم جنگ دیده و کار آزموده
مقرر داشتند - روی میداد بدلاوری آراسته بودند - میگویند پیش
از آنکه هراول با هراول چقولس نماید عالمخان پیش دستی کرد
و از آنجانب فتوحی پای ستون نمود - ۲ مقدار دوگه‌ری رد و بدل
شمشیر همدگر می نمودند و از جوشنهای و خودهای ۳ طرفین
شعلهای آتش برق واری میدرخشید - آخر الامر لشکر فتوحی
شکست خورد فتوحی خود را بغول دریخان رساند و با آن فوج بر
غول سلطان محمود تاخت - سلطان تاب نتوانست آورد شکست
خورده بقصبه رانیپور که برده گروهی قصبه دهندوک قبله رویه واقع
است رفت و از آنجا بموضع کوت پالیا که پنج کوه از رانیپور
واقعست من اعمال پرگنه سروه از سرکار سورتهم آنجا رفت -
عالمخان هزیمت خورده بموضع ۴ سیاده که درکنار آب ساهر
واقعست بر هفده گروهی قطب رویه احمداباد آنجا رفت -

دریخان مظفر و منصور مراجعت نموده در ناحیه قصبه دهولقم
فرود آمد اما چون طالع سلطان محمود قوی بود با وجود هزیمت
هم از لشکر مغلوب و هم از لشکر غالب مردم توپ توپ رفتن بعضی
بعالمخان می پیوستند و بعضی بخدمت سلطان می رسیدند در
سر چهار روز باز پیش عالمخان ده دوازه هزار سوار جمع شد
عالمخان بسطان عرض داشت کرد که عنان عزیمت باتصوب
معطوف دارند این مرتبه انشاءالله تعالی اهل بغی را زنده بدست
می آریم -

ج ۱	او
ج ۲	"مقدار دوگه‌ری..... و خود" نیست
ج ۳	تابین الطرفین
ج ۴	شهادت
ج ۵	"که عنان..... معطوف دارند" نیست

را در خواب دیده و پرسیده یا رسول الله ما شنیده ایم که وجود گل سرخ از عرق مبارک حضرت ظاهر شده چونست حضرت صلی الله علیه وسلم خوی از پیشانی بدست مبارک خود گرفته افشاندند هم گل سرخ تازه و تر ازان ریختند و منصب امیر الامرائی و سپهسالاری بهالمنخان متعلق گشت - روزی عالمنخان عرض نموده که عمادالملک غلام قدیم الخدمت است دریانخان از بدنفسی خود ملک را اخراج کرده بود اگر فرمان بطلب او صادر گردد بعقبم بوسی برسد - سلطان بطلب عمادالملک فرمان صادر فرمود -

القصر چون فلک نمدار و چرخ مکار کام چند بر مراد سلطان زد سلطان از ^۱ پایبچی ؟ او غافل شده التفات ^۲ بازال نموده و بنیاد خس پروزی کرد چنانچه جرجی جری مار مذکور را بتخطاب محافظخان مخاطب ساختم مقرب الحضرت گردایند و آن تنگ حوصله کم شرف شراب مینخورد و نسبت باسرا و وزرا سخنان بیصرف میگفت و بتخدمت سلطان خود را دولتخواه و صاحب کنکاس مینمود از اینجهت امرا و وزرا متلای بودند -

درین اثنا ملک عمادالملک هم از مندو آمد - سلطان اهازا و اکرام بسیار کرد - سرکار بهروج را با بندر سورت جاگیر داده رخصت جاگیر فرمود که آنجا رفته سامان و سرانجام خود نماید - درین اثنا ^۳ جرجیو در مجلس شراب عرض کرد که سلطان سلامت خیمه نو را اطنابنوی باید این کهنه قلعه بکاری نمی آیند عم از وجود آنها بهتر است باری تا آنکه علاج دیگران کرده شود سلطان علاوالدین ^۴ لودی در جنگی که قریب موضع ^۵ دهورک ^۶ واقع شد با دریانخان

د ۱ ناهنجاری - ج لغزاندن

الف ۲ بارازل

الف ۳ چرجی

ج ۴ " لودی در جنگی که قریب موضع " نیست

ج ۵ دهندوکم

ج ۶ " واقع شد " نیست

گفتند که چتر را از سر سلطان کناره کن سلطان را خوش نیامد و
 به چتر بان ابرام میکرد و قدم در پیش نمی نهاد تا سپاهیان شیر
 بیش شجاعت و لشکریان مرد میدان جسارت از هر طرف بالای
 قلع بر آمدند و فتوحی گریخته بالای ازکی قلع که آن را مولم
 میگویند بر آمد آخر الامر او را بسته به خدمت سلطان آوردند -
 سلطان حکم کرد که در قلع صورت محبوبوس دارند تمام خزانه و
 حرم دریاخان قریت چهار صد پانصد پری زاد از انجلم چندی
 خود ازین قبیل بودند که شاید چشم زمانه انجمنین آدی زاد ندیده
 باشد بدست سلطان افتادند - سلطان بادل شاد و از بندم آزاد
 کامران گشت -

بیست

چم خوش باشد که یابد تشنه دیر
 بگرمای بیابان شربت شیر
 حلاوت گیرد از شیر نیش کام
 جگر آسودگی یابد ز اشام
 چم خونها خورده باشد دل بصد جوش
 که تکی نوش داروشی کند نوش
 اگر سلطان است در عالم و کرمی ؟
 دلش باشد بشی سلطان ترا زوی
 چنان مطلق عنانی کم توان یافت
 کم بتواند زگفت دل عنان یافت

سلطان با خدمت سید مبارکی گفت که میر آنجیو قول شما از
 ممکن غیب بمعرض^۱ ظهور رسید میران عرض کردند مثل مشهور
 است هر چند دیر است آهو به چنگ شیر است - القصه سلطان
 مظفر و منصور در چانپانیر بنشست شروع در کامرانی و دلا جوانی
 تا سه ماه برین منوال گذشت منصب وزارت با شرف همایون
 ملکی برهان الملکی بنیانی قرار گرفت مرد متدین و مصلح کار بوده
 میگویند که حضرت رسالت پناه معجده صلی الله علیه و سلم

۱ د موالیه

الف ۲ شهادت

بود آمده نشستند - سلطان متعصبان شد تا سه روز باین طرز گذشت - آخر الامر آب کمی کرد سلطان عاجز شد برهان الملکی را پیش ایشان فرستاد تا معلوم کند که مقصود شما چیست - ایشان گفتند که بنده سلطانیم از سلطان گلم نداریم اما جرجیو را بها فرستید که این لایق حضور نیست بدبختی است که دلالت به بدی میکند هرچند درین باب رد و بدل شد سلطان بار سال جرجیو راضی نشد - آخر الامر برهان الملکی و افضلخان بهالمتخان گفتند که این دفعه زیاده ازین نکوشید بعد ازین آنچه شما خواهید گفت سلطان خواهد کرد قبول کردند و گفتند که ما باغی نیستیم بنده سلطانیم الحال ما را بتخدمت سلطان برید تا سلام کرده بر گردیم - سلطان بر آمده بارعام داد و اسرا را طلبید یکی ازین میان که بنجرجیو رابطه اخلاص داشت گفتم فرستاد که درین مجلس خود را ناخواهی نمود ترا خواهد کشت آن سفیر مغرور التفات بادشاهی نصیحت گوش نکرد - چون اسرا آمده سلام کرده دست بستم ایستادند این بدبخت شراب خورده بغرور تمام آمده ستون تخت گرفته عقب سلطان ایستاد و چون چشم بهالمتخان بر جرجیو افتاد آتش غضب تیزتر شد بمردم خود اشارت کرد که بکشید این بدبخت را از ملازم بهالمتخان سید جاؤ ماند و والی دیگر صالح معتمد الهدیه دیگر ملکی خطاب لادن شمشیر کشیده بر جرجیو حمله کردند جرجیو گریخته زیر تخت بادشاهی در آمد ایشان از آنجا موی گرفته بر آورده پاره پاره کردند هرچند او فریاد کرد و سلطان منع نمود فایده نکرد سلطان خنجر بر شک خود زد - بهالمتخان دست سلطان گرفته اندکی خنجر در شک در آمد - غوغای عظیم شد جرجیو را بیرون برده دفن کردند و زخم سلطان را بستم محافظت نمودند حکومت سلطان باز دست کشید و بقید اسرا گرفتار گردید - ازان روز باز بطرز سابق نگاه میداشتند و هیچ اسر را باختیار سلطان نمیگذاشتند خس پروری این فتنه داد و سفله نوازی بند بر پای مراد نهاد و لهذا بزرگی گفت -

بیت

نه خسرو بود آنکه خس پرور است
خسی دیگر و خسروی دیگر است

همراه بود دیگر ^۱ بیکنجیو شجاع خان که این نیز از چلم آنها است این دو کس را باید کشت تا دیگر مردم را عبرت شود - سلطان فی الحال بنابر گفته این سفیر از وزرا و امرا استصواب نا نموده این دو امیر را فرمود تا گردن زده زیر دار بر تافتند و خود در خلوت در آمد و بهیچکسی از امرا و وزرا بار نداد تا سه روز برین نسق گذشت -

آخر الامر عالمخان لودی به عمارالملکی گفت که سلطان علاوالدین برادر سلطان سکندر لودی است سیوم روز است که زیردار افتاده است شما بروید و بسطان عرض کرده رخصت حاصل نمایید تا او را برداشتم دفن کنند - ملکی گفت که من مرخص شده ام - عالمخان گفت بای ندارد باید رفت - عمارالملکی بدر بار آمد جرجیو از پیش سلطان بیرون آمده پرسید که ملکی شما مرخص جاگیر شده بودید باز چون آمدید ملک گفت که سلطان علاوالدین لودی امروز سیوم روز است که زیردار افتاده است برو بسطان عرض کن حکم شود تا او را دفن کنند - این سفیر زهر خندی کرد و با عرض گفت که ملکی امروز این دو حرام نمکی را کشته اند عنقریب چندی دیگر را هم خواهند کشت شما چکار دارید بروید بنجاگیر خود - از استماع این سخنان آتش در نهاد عمارالملکی افتاد گفت خانجیو این کنجشی نیست که شما میکشتم باشید و برخاستم راهی شد پیش عالمخان آمد و آنچه شنیده بود باز گفت و گفت که اگر میخواهید که چند روز زنده باشید این ^۲ بتختک بدبخت چرجی را بکشید و سلطان را شهر بند کنید و خود بدیره خود رفته بطرف جاگیر خود کوچ کرد -

عالمخان و وجیهالملکی و الپخان کهنتری و جیج ^۳ لشکر و رای برهانالملکی وزیر اتفاق ^۴ کرد که تا جرجیو را نکشیم بسطان سلام نکنیم - عالمخان با تمام امرا سلاح بسته سوار شده اول آن هردو مقتول را برداشتم دفن کردند بعد آن مسجد کلانی که بر دربار سلطان

د ۱ ملکی جیو - ج بین جیو

ج ۲ این بد اصل را و بدبخت

ج ۳ لشکر داری برهانالملکی

الف ۴ کردند

القصر شجاع‌الملک برادر عالمخان و منجاهدخان بهلیم گاهی مطابق میکرد او مردی جسیم بود و شکم کلانی داشت ازین ادا تاتارالملک وزیر منجاهدخان را که حل و عقد سرکار او تمام بدست او بود خوش نمی آمد و متاثر میشد و جمعیت منجاهدخان و منجاهدالملک قریب ده دوازده هزار سوار بود که هزار موضع از سرکار سورتهم تعلق بهجایگز ایشانان داشت - روزی در کنکاش امرا بهمدگو گفتند که نگاه داشت سلطان باین طرز مصلحت نیست میل در چشمش باید کشید و کودی دیگر را بهجایش باید نصب کرد بلکه چه احتیاج کودی دیگر است ولایت را بهمدگر قسمت کرده هر کدام سرحد خود نشینید شروع در تقسیم ملک نموده اند گفتند که فلان سرکار تعلق بغلان داشته باشد و فلان تعلق بغلان - تاتارالملک گفت که بصاحب ما کدام جامیده‌ند - استجاءالملک از روی مطالبه گفت که شکم منجاهدخان لایق اضاف دولت نیست بلکه چیزی که دارد ازو هم کم خواهد شد - منجاهدخان در طیب گذراند اما تاتارالملک ازین سخن بسیار براشفت گفت اگرچه بتعصب ظاهر در قالب مطابقه سخن کردند اما مقرر است کل اناء یترشع بهافیه معلوم شد که ایشان در حق شما چه نیت دارند -

بیت

۱ علاج واقع پیشی از وقوع باید کرد
درغ سود ندارد چو رفت کار از دست

نسبت بمردم دیگر ۲ بایازالملک پیشتر در خدمت سلطان آمد و رفتی داشت ظاهرا این حرف بگوش سلطان هم رسیده بود که امروز قرار داده اند که در چشم سلطان میل کشند - از استماع آن سلطان بگریست و گفت که اگر مرا بکشند راضی ام اما کور نکنند - تاتارالملک شبی در خلوت عرض کرد که ما غلام سلطانیم عرض داریم اگر بسمع رضا اصفا فرمایند معروض داریم سلطان دانست مبادا در رنک پسر مقلدخان که ذکر او بالا گذشت حرفی گوید که

ج ۱ " علاج واقع ..... از دست " نیست

ج ۲ تاتارالملک

هر بادشاهی که خس پروزی و سفله نوازی را شعار خود ساخت قنجم ادبار در ارض اقبال خود کاشت آخر خود کاشتم را برداشت -

میگویند روزی که سلطان جرجی را بخطاب متعاطفان متعاطب ساخت افسدخان وزیر بطریق تباهل العارفی گفت که کسی میداند که متعاطفان از کدام قوم اند - ملک امین همان که شاعر و لطیفگو بود گفت آری میدانم ایشان از قوم پرمار اند و نریاد در گراس دارند - پرمار قومیست از اقوام راجپوتان و نریاد قصبه ایست از قصبات مضافات گجرات و نسبت بصیاد لفظ پرمار و نریاد لطیف ایست لطیف لفظ پرمار خود ظاهر است - لطیف دیگر آنکه نر چوب نی درازی را میگویند که با آن جانور میگیرند و نریا جانور گیرنده را گویند -

و این لطیف نیز از ملک امین مشهور است که روزی سلطان محمود از خاندان جهان خواجم سرا پرسید که تو از کدام قوی - او گفت من خوردسال بوم در بند افتادم مرایاد نیست - ملک امین گفت که قوم خان را من میدانم - سلطان گفت بگو گفت از قوم پادهیل اند پادهیل قومیست از اقوام راجپوت و بزبان هندوی پادهیل بریده شده را گویند سلطان خنده بسیار کرد و چند لی نام انعام فرمود -

القصر عالمخان و وجیه الملک و متجاهدخان و متجاهدالملک که عمده امرا بودند بالتفاق همدگر قرار دادند که یکی روز عالمخان خود چوکی سلطان نماید و یکی روز^۱ اشجاعالملک برادر عالمخان و وجیهالملک قای ویکروز متجاهدخان و متجاهدالملک بهلیم که هردو برادر بودند و اعظم همایون تغائی زاده عالمخان باین احتیاط نگاهبائی سلطان می نمودند بعد از آنکه در احمدآباد آمدند بهمین نسق چوکی میدادند - گاه سلطان را میل بچوگان بازی میشد^۲ در بهدر چوگان میدان بود دران چوگان فی باخت اما آنکه از دروازه بهدر بیرون آید امکان نداشت -

ج^۱ " اشجاعالملک..... ویکروز " نیست
ج^۲ در اندرون حرم میدان چوگان دران میدان چوگان فی باخت

بخدمت آمده‌ام و پنج شش هزار سوار مسلح فوج بستم در بازار^۱ پنکور ایستاده کرده‌ام سلطان بدولت دوکهری آخر شب که بماند چتر زه کرده بر آید از مردم اعظم همایون چندی که حاضراند بقتل آورده و بر سر خانهای حرام‌خوار می‌رویم - انشاء الله تعالی کار بمدهاء صورت خواهد بست سلطان همچنان کرد - دوکهری شب مانده بود که چتر زه بر سر کرده فیلان نوبتی را پیش انداختم بر آمد - اهل شهر چون دیدند که بادشاه بر آمد عالم عالم از هر گوشه و کنار بر آمده جمع شدند - سلطان حکم کرد که خانم عالمخان و وجیه‌الملکی حرام‌خوار را تاراج نمایند - و نمایند که اینها^۲ بدر روند - تاتارالملکی لشکر گرفته پیش متوجه شد و سلطان عقب آهسته آهسته روانه شد -

خانم عالمخان و وجیه‌الملکی بیرون حصار شهر بوده قریب دروازه جال‌پور ایشان تمام شب صحبت جشن گذرانده و پیاله خورده آخر شب بنخواب رفته بودند خاطر از هم وادی جمع داشتند این حادثه که شب حامله زاد و این فتنه که روز بد بر سر آورد در گمان و وهم ایشان نبود چرا که لشکر تمام محکوم حکم ایشان و سلطان در حبس هر شب سه چهار هزار مرد که یگانه و مخلص ایشان بودند چوکی میدادند - بنخاطر ایشان کنجا میرسید که در عالم اینچنین کسی هم موجود باشد که ازو مضرتی بهارسد اما ازین حال غافل بودند که -

۳ بیت

شود دست شقاوت چون گلوگیر
کند رگهای گردن کار زنجیر

میگویند که هنوز درخانم عالمخان و وجیه‌الملکی مردم از خواب بیدار نشده بود که غوغا شد - عالمخان از خواب برخاست پرسید که چیست در صحن خانه که آمدید که بازاریان شهر بالا خانه بر آمده فریاد میکنند که حکم سلطان چنانست که حرام‌خواران

ج ۱ فوج

ج ۲ زنده

ج ۳ "بیت شود دست.....زنجیر" نیست

آن باز باعث کثرت شدت شود گفت باما چه حرف دارید از دست ماچه آید - عرض کرد که سلطان عالم قرار داد امرا شنیده باشند که در چه مقام اند - یا کورشی چشم اختیار کنید یا فکر دفع این کار کنید - سلطان گفت بامن موافقت میکنید - گفت متجاهدخان و متجاهدالملک که ده دوازده هزار سوار تیار دارند اگر سلطان حکم کنند همین زمان هم را مسلح و مکمل کرده بیاریم دو گهری آخر شب که بماند سلطان چترزه کرده سوار شود و بر سر خانه عالمتخان و وجیدالملک هلان کند یعنی حکم بتاراج کند اینها در خواب غفلت افتاده اند تا حاضر شدن انشاء الله تعالی زنده بدست می آریم - یا اخراج نموده بدست آوارگی می سپاریم -

سلطان گفت بس متجاهدخان و متجاهدالملک بیانید بما عهد و وثوق کنند ایشان حاضر بودند که آنشب چوکی ایشان و اعظم همایون بود هر دو امیر مذکور با تاتارالملک آمده سوگند کلام معیبد خوردند - سلطان گفت که اعظم همایون حاضر است - ازو چگونه متغی می ماند - بتاتارالملک گفت من او را بتخاناش میفرستیم - تاتارالملک برخاست پیش اعظم همایون آمد و بنیاد خصوصیت کرد دران ایام اعظم همایون بمطرب^۱ عاشق بود هر زمان بیاران اظهار اشتیاق و آرزو مندی مینمود تاتارالملک نیز ازین قبیل سخنان آغاز کرد و گفت کسی که مثل من متخلص و هوا خواه داشتم باشد چرا برخود این هم درد و الم روا دارد مردم شما خود در چوکی هستند خود بروید بدوست خود صحبت دارید ما دانیم و اهتمام چوکی - اعظم همایون گفت که عالمتخان شبی دو مرتبه و سه مرتبه کس میفرستند و از من خبر میگیرد و گفت تکبیر را دراز بر بستر نهاده بالای او چادر کشیده یکی از خدمتگاران بفرمائید که پائین نشست خود را بطریق پازیر کردن مینموده باشد تا هر کس که از عالمتخان بیاید شما را در خواب دانستم بر میگردد - اعظم همایون همچنان کرد -

تاتارالملک بتخدمت سلطان رفته عرض کرد که اعظم همایون را بتخاناش فرستادم و پانصد کس از مردم خود در دیو آنتخان آورده

میگویند که چون سلطان در بازار پنکور رسید ابورب خان برادر ناصرالملک را بطلب افضل خان وزیر فرستاد که خانم او سر راه بود چون سلطان بدرخانم او رسیده بر آمده سلام کرد و برکاب سلطان روانه شد تا این زمان قدم ازان حنجره بیرون ننهاده بود چنانچه ذکر او بالا گذشت - میگویند که پیش ازانکه سلطان بدروازه جالپور برسید اهل سوق چوبهای خانهای عالمخان و وجیهالملک

صفحه ۲۵۲ بود و این روزید که در آخر پیشی عالمخان آمده و در آئینه تجریم در اول روز دیده بود از ابتدا قید سلطان از اول شب مسلح و مکمل شده بر در عالمخان تا آخر شب بی نشست مجهل آنکه به هیچ سال این مرد تجریم بکار همین شیوه گذرانیده و هر شب انتظار این معامله می کشید تا شبی که این روز سیوم پیشی عالمخان بی آید وقتی که سلطانرا با لشکر برای تاراج خانم عالمخان بر آمد نزدیکی بدروازه جمالپور میناره بود که تا مصفی بر انداختند شخصی بر آمده فریاد کرد که حکم سلطان است خانم عالمخان را تاراج نمایند عالمخان تا آخر شب در عیش و عشرت و جشن و شراب خوری مشغول بود آخر شب بتغواب استراحت رفته که این ندا بگوش کبیرمجد افتاد فی الحال در حرم در آمد فریاد کرد خان را بیدار کنید که اینک سلطان برسید خدمتگاری که حاضر بود خانرا پیدا کرد پرسید چه غوغا است - کبیرمجد گفت که هم غوغا است که در اول روز دیده بودم اکنون آن شیر را که بند کرده بودند پنجره های خود را گسیخت شما بزودی بر آئید - عالمخان بر آمده بر اسب همین مرد سوار شده راهی شد چهار سوار خانرا گرفتند این مرد میدان شجاعت پیشی آمده با هر چهار جنگ کرد چنانکه سه سوار از اسب فرود آورد یکی ازان چهار کار کبیرمجد را به آخر رسانید درین فرصت عالمخان مبلغی راه رفته بود رحمت خدا باد بر حلال نمکی کبیرمجد و تجریم کاری او بعد ازان -

بدر نروند - عالمخان جنابت داشت کوزه آب سرد بر سر خود ریخته - اسب چوکی حاضر بوده سوار شده بر آمد دید که چند سوار از پیشی می آیند - تاخت بر ایشان یکی را ازان میان بقتل آورد دیگران راه دادند بر آمد این سواران دنبال نموده و چندی دیگر هم بایشان ملحق شدند چون قصد کرده بعالمخان رسیدند صالح معجد بن الهدیه قاتل چرچی و برادر شیخ ارزانی ملتانی هردو برگشته چقولش کرده کشته شدند - عالمخان فرصت یافت بدر رفت تمام خانه او بتاراج رفت خورد وکلانسی در بند افتادند^۱ خانم وحیده ملکی نیز بتاراج یافت اهل و عیان بر آمده در جایی پنهان شد بدست نیفتاد -

ج^۱ از ثقات گجرات استماع شد که پیر معجد نام مردی سپاهی در خدمت عالمخان اکثر عمر گذرانده مردی معمر و گرم و سرد روزگار چشیده و شتر و گربه فلک غدار و روب بازی آن بمدار کج رفتار بسیار دیده و تجربه نموده روزی که عالمخان بر سلطان غالب آمده و نمی گذاشت که از دروازه بهدر بیرون آیند اعظم همایون را با پنج شش امرای نامدار که هم دم خصوصیت و خلوصیت بعالمخان می زدند همگی هفت هشت هزار سوار همیشه در محافظت سلطان چوکی می دادند و خانم عالمخان بیرون حصار در اساول بود - چون اعظم همایون طعای عالمخان بود محافظت سلطان را به اعتماد او گذاشته خود بتخانه رفته بعیش و عشرت و جشن و شرابخوری مشغول می شود این کبیر معجد روزی بعرض عالمخان رسانید که صاحب شما شیر را در پنجر کرده اید و خود فارغ البال در خانه خسبید تا در محافظت او آن چه سعی باید کرد بکنید بنخود چوکی او بدهید یا فکر بر اصل نمایم و بترسی از انروزی که در پنجرها بکشد تمامی عالم را برهم زند آن زمان هیچکس حریف نه خواهد بود عالمخان بغرور آنکه امرای کلان هم به او متفق و تمامی لشکر در اطاعت او بود نصیحت کبیر معجد را حمل بر تمسخر میکرد اما این کبیر معجد که شیر بیشه شجاعت

و الپتخان یارغار همدگر بودند اما درینوقت که الپتخان در خدمت بادشاه باشد و عالمتخان باقی طعام فرستادن و مهمان داری او کردن چه صورت دارد - اسلچ کند که اهل و عیال و خزان و اسب و اخیال او هم درین قصبه بود و عالمتخان ناگهان رسیده آمد. متعلقان الپتخان فکر طعام نموده بالپتخان کس فرستاده صورت حال باز نمودند - الپتخان گفت که این مرد مرا هم همچو خود خراب ساخت - بهمدالملک خبر کرد چون عمدالملک باز این حکومت و جاگیر از نیابت عالمتخان رسیده بود چنانچه ذکر آن سابق گذشت بی مروتی نتوانست کرد - پیغام فرستاد که باین طرز آمدن شما لایق نبود - حالا که آمدید شب آنروی آب نروده بپائید - تا ما بشما ملاقات کنیم - عالمتخان همچنان کرد عمدالملک و الپتخان رفته ملاقات نمودند - عالمتخان گفت که الپتخان خدا را دارد که ما اینچنین در محنت باشیم و شما چنین فراغت میکرده باشید - الپتخان گفت که الحال از مقدم شما هر دو برابر شدیم عالمتخان گفت که برابر نشدیم مازنده بر آمده ایم و شما در چنگل انتقام او هستید - زنده نمیگذارند هنوز هم هیچ نرفته است - اگر میخواهید که چند روز زنده باشید باتفاق ما کار کنید ما بگفتم ملک عمدالملک چرجی را کشتیم دگر خود هیچ گناه نکرده ایم - ملک گفت شما سراسر خاکی کردید اگر چرجی را کشتید چرا در باب نگاه داشت سلطان چنین غفلت ورزیدید حالا زنجیر از گلوی شیر بر آمده - چون در قید بی آید؟ عالمتخان گفت مضمی ماضی آنچه از دست ما بی آید تقصیر نخواهم کرد - بعد از رد و بدل عمدالملک و الپتخان پاره خرجی بعالمتخان داده رخصت کردند -

عالمخان پیشی دریلخان آمد و احوال باز نمود دریلخان گفت که مقصود من از ملاقات شما نه همین طلب خرجی بود بلکه این بود که اسم این دو عزیز از امروز باز در پهلوی نام ما خواهند نوشت - و بعد ازین اینها روی آن ندارند که توانند پیشی سلطان رفت - ناچار بها خواهند ساخت - عاقبت الامر این خبر بسطان رسید سلطان متفکر و متردد شد - درین اثنا عریض عمدالملک رسید که عالمتخان و دریلخان بنده قدیم الخدمت اند

را برداشتم از پیش پیداشدند و گفتند که حرامخواهران گریخته^۱ رفتند - سلطان از همانجا مراجعت نموده بدارالقرار خویشی آمد
 ۲ وکان ذلک فی سنه اثنی و خمسين و تسعمایه -

القصر چون از تغلب عالمخان و وجیرالملک سلطان فراغ یافت
 امر سلطنت بید قدرت سلطان باز بطریق استقلال رجوع کرد -
 عالمخان گریخته جانب موضع پتیاپور که ۳ موایی بود رفت و
 از آنجا بدریاخان که در ولایت دکن قرار گرفته بود نوشت که
 من از کرده خویش پشیمانم و نتیجہ آن همین بود که دیدم - الحال
 شما زود تشریف آرید تا باتفاق همدگر کاری بکنیم - دریاخان در
 دکن بد حال خراب بود - جواهر قیمتی را به بهای کم میفروخت
 و بان اوقات میگذراند - چون طلب عالمخان معلوم او شد از آنجا
 ایلغار کرده آمده عالمخان پیشواز رفت ۴ تیپره نام موضع است
 آنجا همدگر ملاقات نمود - دریاخان گفت که من دیده و دانسته
 او را در قید میداشتیم - عالمخان گفت الماضي لایذکر - حالا کاری
 باید کرد که انتقام خود بگیرم دریاخان گفت ۵ مایهخرچیم الهخان
 یار شما در قصبه اوکیسر که آنروی آب نبرده بر سه گروهی شهر
 بهروج واقعست اقامت دارد شما پیش او بروید و ملاقات کنید
 اگر توانید بعدالملک ملاقات کرد نیز بکنید که درین مصلحت
 بسیار است و پاره خرجی از ایشان گرفتن درکار -

عالمخان پانصد سوار جرار همراه خود گرفته ایلغار کرده بقصبه
 اوکیسر رسیده راست بخانه الهخان آمده فرود آمد الهخان در
 بهروج بود پیشی عمادالملک باهل خانم الهخان گفتم فرستاد که بعد
 از دعاء ما بگوئید که گرسنه‌ایم برای ما طعام فرستید اگرچه عالمخان

ج ۱ گریخته نا پیدا شدند -

بیست

بود همچو آتش هاجوم عوام

هر جا که افتد بسوزد تمام

الف ۲ " وکان ذلک..... و تسعمایه " نیست

الف ۳ مواس

ج ۴ لی بزه

ج ۵ حالا

و دولت خواهی حضرت سلطان لیکن چون این امر بی‌تکرم واقع شد خود را متحرم میدانم سلطان قدوة السادات العظام سید عریش ابن سید^۱ زاهد بخاری را فرستید تا ایشان با اعتماد قول سلطان دست مرا گرفته بتخدمت سلطان رسانند -

سلطان بخانه بندگی سید عریش^۲ ابن سید زاهد ابن قطب الاقطاب سید برهان‌الدین بخاری آمد و تکلیف اینمعنی نمود ایشان گفتند که شما بادشاهید هر وقت بمصلحت خود کار میکنید فقیر دعاگو را با این نوع امور تکلیف نفرمایند - سلطان دست بکلام متعجب نهاد که این کلام خدا در میانست که از من ضرر جانی یا مالی یا ناموسی نسبت به عمادالملک صادر نشود خدمت سید بافضلخان وزیر گفتند که سلطان خوردسال اند شما چرا مرا تکلیف ایمنی میکنید - افضلخان گفت که میان جیو من هم سوگند مصکف میخورم و از جانب سلطان خاطر جمع کرده ام حضرت اصلاً تردد بتخاطر خود راه ندهند دست عمادالملک بگیرند و بیارند حضرت سید متوجم بهروج شدند -

و سلطان کوچ بر سر عالمتخان و دریاختان نمود که ایشان در چاب‌تایر بودند چون خدمت سید^۳ به عمادالملک ملاقات کردند گفتند خانجیو شما چرا چنین نوشتید که^۴ عریش بیاید و دست ما گرفته بتخدمت سلطان ببرد این خوب واقع نشده حالا صورت حال اینست که سلطان و افضلخان پیش من سوگند کلام الله خورده اند که ضرر جانی و مالی و ناموسی شما از ایشان صادر نشود - بیشتر شما دانید حیل و حرکت دنیاداری را من چندان نمی فهمم اگر مصلحت خود دانید بیایید و اگر نه مختارید این را بتخاطر راه ندهید که عریش بطلب آمده حالا بهر حال باید رفت اگر اقدام بهمراهی ما نمائید سهلست اما آنکه بیایید و خدا نکند امری ناسزا نسبت بشما واقع شود آن شرمندگی بر من از هر چه گویم صعب تر است من باد فروش نیستم که هرگاه سلطان

-
ج ۱	زاده
ج ۲	" ابن سید..... برهان‌الدین " نیست
ج ۳	عریش
ج ۴	عریش

لایق نیست که درین وقت بر آمده پیش شیرشاه بادشاه دهلی بروند رجوع خدمت سرحدی بایشان متعین شود - تا بخدمت مرجوع قیام می نموده باشند

سلطان هم اقبال ایمنی نموده بود که درین اثنا از عالمخان ادائی واقع شده که باز این مهم سازی برهم خورد - و آن اینست که چون حکم بتاراج خاتم عالمخان اصدار یافت چنانچه ذکر آن بالا گذشت - عالمخان خود گریخته بدر رفت زه و زاده در بند افتاد - سلطان بموکلان سپرد و خواجه سراها تعیین نمود تا با احتیاط تمام نگاه دارند و درین حین عالمخان تولا به حضرت سید مباری بخاری آورد که عوض اهل و عیال خود صفدرخان برادر خود را بخدمت سلطان فرستیم اهل و عیال مرا گذارند خدمت سید نیابت نمود صفدرخان را طلبیده اهل و عیال عالمخان را خلاص کردند سلطان صفدرخان را هم بجانب سید مباری سپرد و حضرت سید از کمال همراه در حویلی خود بالای بالاخانم نگاه میداشتند چند روز بدین نسق گذشت - عالمخان سادھو^۱ مانکی که از چهل ملازمان او بود او را فرستاد تا^۲ صفدرخان را بدزدی بر آورده بیارد - سادھو آمده کمین کرده شبی کمند انداخته صفدرخان را فرود آورده پیش عالمخان برد - ازین رهگذر حضرت سید بسیار انفعال کشیدند -

سلطان متردد و متفکر شد که مبادا عالمخان و دریاخان و عمادالملک و الپخان بهم ساختہ بنیاد فتنه انگیزی نمایند بعدالملک فرمان فرستاد که ماشا را بجای عموی خود میدانم لایق نیست که باوجود شما عالمخان و دریاخان در گوشه کنار مهالک محروسه بگردند و دغدغه فتنه انگیزی مینموده باشند زود بیایید تا فکر دفع اینها نموده آید - عمادالملک عذر نوشت که سامان لشکر خود کرده بعقبه بوسی میرسیم - باز سلطان بطلب او فرمان دیگر فرستاد و او صریح نوشت که از من گناه عظیم واقع شده که بعالمخان ملاقات کردم اما مقصود ازین نصیحت او بود

۱ ذ سادھو نایک - ج سادھو نانکی

۲ ۲ صدرخان

۳ ج سید مباری

اجل چون ^۱ بخونش بر آورد دست
 قضا چشم باریکی بینش به بست
 در آبی که پایان ندارد کنار
 غرور شناور نیاید بکاد

القصه ملکی باده دوازده هزار سوار مسلح و مکمل آمده در
 مقام چانپانیر سلطان را ملازمت کرد - سلطان خوشحال شد
 و التفات بسیار و عنایت بی نهایت اظهار نمود چند روز برین
 منوال گذشت - میگویند شبی ناگهان کسی آواز داد که سلطان
 حکم کرده که دیره^۲ عمادالملک را تاراج کنند تا حاضر شدن اهل
 اوردو تمام دیره ملکی را بتاراج بردند - ^۳ عمادالملک که او را رستم
 ثانی میگفتند این قدر همت و قدرت نیافت که بر اسب سوار
 شود و بگریزد و در قلعه بهروج در آید - یا رفته ^۴ بعالمخان ملحق
 شود دست ^۵ قهاری گرفته و گفت که مرا بدیره سید مبارکی برسان
 آن قهار شب دست گرفته فی برد نا گهان در تاریکی شب چاهکی
 خوردی که اهل اوردو کنده بودند پیشی آمد ملکی دران افتاد - صبح
 شخصی برای آب رفته بود دید که آدی در چاه افتاده است بر آورد
 و شناخت که عمادالملک است بحال نیم مرده گفت مرا بدیره^۶
 سید مبارکی دلالت کن - انشخص بدیره^۷ ^۸ میران برده خبر کرد
 میران بتعظیم و تکریم بمنزل خود بردند - ملکی گفت که حضرت
 میران پیشی سلطان بروید و بگوئید که این پیر غلام را آزاد کنید
 در کعبتم الله فرستید -

میران بخدمت سلطان رفتند - سلطان ازین واقع مبالغه^۹ فی
 نماید متعیر است و درین تفتیشی و تحقیق مبالغه^{۱۰} فی نماید
 که این امر از که بنیاد یافت من خود نفرموده بودم مردم تاراج
 کنند را گرفته فی آرند بعضی را حکم بقطع دست فی کنند
 بعضی را بسورخ بینی امر فی نمایند و میگوید از ملکی خبر
 بگیرد که بکدام جانب رفته مبادا بعالمخان و دریخان ملحق شود

- ج ^۱ بگوش
 د ^۲ عالمخان و دریخان
 الف ^۳ کهای
 ج ^۴ سید مبارکی

باشما بدی کند شکم خود را پاره کنیم لشکر نداریم که مقابل و
مقاتله نمائیم مردی فقیرم از دست من چه آید شما هرکاری که
کنید اندیشیده و سنجیده بکنید - عبادالملک گفت که میان جیو
پیر شده ایم حالا برادر که بروم سوگند مصحف خورده است اگر
باوجود این بدی میکند او داند - ملکی دمام کوچ زد متوجه
ملازمت سلطان شد - دولتخواهان او هرچند مانع آمدند و گفتند
که سلطان بتو خوب نخواهد آمد بالفعل چهارده پانزده هزار سوار
باخود همراه داری بر آمده یکی سرحد بنشین از آن طرف عالمخان
و دریاخان مقابل نموده سلطان لا علاج شده بهاصداغ خواهد کرد
قبول نمود - و گفت در آخر عمر چه حرام نمکی کنم ما پرورده
دولت این خاندانیم نیت بدی نداریم سلطان نیز بما بدی
نخواهد کرد - درین محل ایراد این ابیات مناسب افتاد -

ابیات

چنین گفت پیش زغن کرگسی
که نبود ز من دورین تر کسی
زغن گفت زین در نشاید گذشت
بیانا چه بینی بر اطراف دشت
شنیدم که مقدار یکروز راه
بکرد از بلندی و پستی نگاه
چنین گفت دیدم گرت باوراست
که یکدانه گندم بهامون دراست
زغن را نماند از تعجب شکیب
ز بالا نهاند سر در نشیب
جو کرگس بران دانه آمد فراز
بپایش به پیچید قید دراز
ندانست ز آن دانه خوردنش
که دهر افکند دام در گردنش
زغن گفت ز آن دانه دیدن چه سود
چو بینائی دام خضمت نبود
شنیدم که میگفت گردن به بند
نباشد حذر باقدر سود مند

بخدمت سلطان آمدند باز سلطان ناصرالملک را نوازش فرموده بر سر عالمخان و دریانخان تعیین فرمود تا از سرحد گنجرات بر آرد - ناصرالملک دنبال گرد ایشان رفته در جنگل^۱ مالون چند روز توقف نمودند - عاقبت الامر از آنجا پیشی شیرشاه افغان سور بادشاه دهلی رفتند بعد آن حکومت و سلطنت سلطان استقلال گرفت در تاریخ تحف السادات که آرام کشمیری بنام حضرت سید مبارکی تألیف نموده این هم واقعات مذکوره را باین عبارت اختصار نمود که تاسن شریفش از پانزده شانزده سالگی تجاوز نمود و بعدود عشرين مشرف گشت نیک از بد و بیگانه از یگانه تمیز و تشخیص کرد - بعضی از امرا که از ایشان عنادی در خاطر^۲ باکشی بود از بنیاد بر انداخت و بعضی دیگر را ازین دیار اخراج کرد پس ازین عبارت چگونه حقایق احوال که مقصود و غرض از تواریخ است معلوم و مبین گردد بنابراین فقیر حتی الامکان^۳ تتبع نموده واقعاتی که درین مدت احوال یافتم در قید تحریر آورد اگرچه تولد فقیر درسم شهادت سلطان عاقبت متعبد در بلده فلخره متعبد آباد که در ایام رواج سلطنت سلطان مذکور دارالقرار خود ساختم بود - وقوع یافتن شیر خواره بودم که سلطان شربت شهادت چشیدم - پدرم و برادرم به بعضی از واقعات مذکور آگاهی داشتند - از ایشان استماع نمودم و بعضی از اعزه که واقف این واقعات بودند معلوم کرده بتحریر آوردم -

القسم بعد از حصول استقلال حکومت و سلطنت سلطان متعبد آصفخان وزیر را که سلطان بهادر مرحوم باختران و حرم در حادثه مقدم حضرت جنت آشیانی هابیون بادشاه بمکه معظمه فرستاده بود طلبید - و منصب وزارت عظمی را باو تفویض نمود و خداوندخان برادر خورد او را دیوان کل ساخت - و افضلخان بنیانی که وزیر سلطان بهادر بود برو منصب سابق مقرر داشت - و پایم عزت و درجه حرمتش را بلند گردانید - اگرچه خان مشارالیه

ج ۱ مانسوان
ج ۲ مبارکشی
ب ۳ تمتع

تا فتنه عظیم برپا گردد - درین اثنا خدمت سید مبارکی صورت حال بار نمودند - سلطان خوشحال شد گفت قبول کردیم که ملک را بکعبتم الله فرستیم بطلبید ملک را آوردند بصیدی پیرجی و سیدی امین که غلام زادهای جهوجهارخان حبشی بودند سپرد که به بندر صورت ببرید و بخداوندخان رومی که مقطع آن صوب است حواله او نمایند که چون موسم کعبتم الله برسد ملک را روانه سازد - میگویند ایام صیام بود که این واقعہ روداد - چون وقت افطار شد سیدی پیرجی آب ریز خود را بدست ملک داد ملک ملاحظه کرد که یعنی با آب ریز شما آب خوردن گستاخی است سیدی پیرجی گفت که ملک کمترین غلامان شما ائیم این چه معنی دارد چکنم - از حکم بادشاهی چاره نداریم - آری دنیا همین طور جائیست گاهی نعل مرکب آدی زاد را بر فلک میرساند گاهی پای پیاده بر سنگ لاغ میدواند مرد آنست که بهر حال پای از اندازه خویش بیرون نگذارد و فریفته و شیفته این عذار نشود -

بیت

در اقبال و ادبار گردون دون
 رگی جان تدبیرها بگسلد
 چو آید توانی بموشی کشید
 چو بر گشت زنجیرها بگسلد

القصر ملک را بخداوندخان رساند بیست و هفتم رمضان^۱ درسنه نهصد و پنجاه و دو^۲ مذکور خداوندخان ملک را بعذاب شدید کشت - انزمان معلوم اهل عالم شد که اختیارخان بیگناه بوده و ملک ناحق بخون او اقدام نموده - چنانچه تفصیل این اجمال بالا گذشت -

القصر بعد از وقوع زوال دولت عمادالملک سلطان میران سید مبارکی را بر سر عالمخان و دریاخان تعیین فرمود مشارالیهما مصافی داده کام بفرار کشادند - سید مظفر و منصور مراجعت نموده

د ۱ پیرجی

ج ۲ "درسنه نهصد و پنجاه و دو مذکور" نیست
 الف ۳ ملک مذکور را خداوندخان بعذاب الیم کشت

یکی از ایشان بدریغانه نیامد - همچنین پنج شش روز متوال
گذشت سلطان فرمود چند روز است که وزرا حاضر نمی شوند -
مگر هم یکمرتبه بیمار شده اند - آخر معلوم شد که بیماری ندارند
سلطان فرمود پس چرا بدربار نمی آیند بعد از استفسار عرض
نمودند که تا توانستیم در خدمت امر وزارت قیام نمودیم -
اکنون دیدیم که از دست ما نمی آید پای کشیدیم - سلطان فرمود
بنجم سبب؟ گفتند هرگاه باوجود ما در مجلس دیگری بسطان
سرگوشی نماید موجب هتک حرمت ماست پس از دست
وزرای بیحرمت چه آید که ^۱صیقل بی زور دست زنگ نمی
زداید - سلطان در خلوت بهر که داند بهر نوع سخن کند اما
در مجلس چنین نکند سلطان استعذار نمود و بعد ازان تا بقیه
عمر عمل بر خلاف ضابطه نفرمود -

و ^۲ آقا ارسلان نای که اصل داد او از اتراکی ^۳ ادرس بدیع بوده
بخطاب عمادالملکی مشرف ساختن کلاه قدر و منزلتش بر افراخت -
خداوندخان رومی که در بندر دیو شهادت یافت و لد او را بخطاب
رومیخان سرفراز نموده تربیت فرمود - و یکی را بلقب اختیارالملکی
ملقب گردانیده بجای مغل را بمتابعت او محکوم ساخت و
جای را بقطع داری نامرد فرموده یک قوم بجای را ^۴ بتبعیت او حکم
فرمود مثل حسنخان دکهنی که بجای دکهنیان باو همراه نمود -
فتنخان بلوچ را نیز بنواخت و دولت عطا فرمود - اسرا و سپاه
را آنچنان در قید و ضبط و ربط آورد که هیچکس را مجال عدول
حکم و تجاوز انقیاد نبود -

بعد ازان بخاطر سلطان دفعه تسخیر ولایت مالوه راه یافت
درین باب باصفتخان وزیر مشاورت نمود او گفت که ما تسخیر
ملکی بشما دلالت ^۵ کنیم که کم از مملکت مالوه نباشد و آن
اینست که ربعی از مملکت ^۶ متخروم شما که آن را بانته میگویند

الف ۱ مصقل
الف ۲ " آقا " نیست ج و روا ندارد که اگر احدی که بخلاف
ضابطه کاری کند آقا ارسلان

ج ۳ الوض

ج ۴ تقطیع

الف ۵ کنم

ج ۶ " متخروم " نیست

دست از جزویات مهمات باز داشت. بود - و آن بعهده خداوندخان مذکور تعلق داشت - اما انقضای کلیات امور بی صلاح و استصواب او صورت پذیر نبود و از اسرا رقبه هر کدام فراخور حال و در خور خدمت و اخلاص^۱ معلا کرد - از آنجمله پادشاه دولت عمده الامرا ذوی الاقدار و زبدة العظماء عالیقدر سیدالسادات منبع البرکات سید مبارکی که هم کلاه امیری بر سر داشتند و هم پیرهن پیری در بر بلند گردانید - شمشیر شرح منقبت حضرت ایشان بعد ازین در ذکر سلطان احمد ابرار خواهد یافت انشاء الله تعالی و ابو جیو گنجراتی را بنخواب ناصرالملک سرفراز ساخته در رفعت تربیت بدرجه اعلی رسانید و عبدالکرم را بنخواب اعتمادخان مخاطب گردانید و در وادی قرب و محرمیت آنچنان دستگامی داد که دیگری را میسر نبود چنانچه دست او را گرفته در حریم حرم خود بی برد - و بنخدمت آرایش و زینت لباس و زراین آنها امر میکرد و باوجود آن نسبت رشاقی که سلطان میداشت که اگر دو حرم را بیکدیگر متمسک میدید هر دو را کشت و این از جمله مذمومات حاصل سلطان بود - اما از غایت اعتماد اعتمادخان را بچنین خدمات امر میفرمود و اعتمادخان ازین حال ترسان و لرزان می بوده و بنخود میگفت که آدی زادم مبادا از من اسری سرزند که سردر محفل تلف رود و جان در معرض خطر افتد - از برای احتیاط ازاری از زره ساخته بود و قفل بجائی ازار بندش مضبوط کرده و کلید را در خانه گذاشته بالای آن شلوار پوشیده در محفل سلطانی میرفت - و بنخدمت مرجوع قیام می نمود - هرگاه بعد از سه پهریا چهار پهر که از ملازمت سلطان بخانه می آمد کلید میگرفت و قفلش را کرده انقضای حاجت انسانی میکرد - بعد از مدت مدید ازین حال سلطان واقف گشت - و گفت اعتمادخان این هم محنت را چرا بر خود قرار دادی - اعتماد ما بر تو ازین زیاده است که بر خود چنین قرار دهی بعد از آن سرمن داری چنین مکن بعد از منع موکد بقسم اعتمادخان چند کاسه کاتمه که قاطع شهوتست آب کرده بنخورد تا بالکل از دایره رجولیت بر آمد - نقلست که در ایام قرب و عنایت سلطان روزی اعتمادخان روز بارعام بسلطان سرگوشی کرد و زرا بجانب همدگر نگاه کردند بعد از آنکه مجلس برخاست و زرا بخانه خود رفتند - روز دگر هینچ

(باب سیم)

¹ بیان آسامی مشایخ کرام که زمان سلطان زمانه بشر
وجود ایشان آراسته بود

از سادات بقوه که سلسله علیم ایشان را بنخاریم گویند از فرزندان
قطب المتحققین بدرالصدیقین عالم ربانی عارف سبحانی مخدوم
جهانیان ² ثانی قطب العالم سید برهان ابن سید مخدوم ابن
مخدوم جهانیان ³ قدمی ارواحهم سید عربش که بی واسطه نبیره
حضرت ایشان بودند و حضرت سید صالح معتمد المشهور سید
⁴ جهاجی و حضرت سید عظمت الله ثانی قطب که ایشان ⁵ بنچهارم
واسطه بانحضرت اتصال میداشتند و خدمت سید حسین که
جامع مظهر جلال و جمال بودند ⁶ پنجم واسطه منسلکی بسنکی نبایز
حضرت قطب میشدند اقارب ایشان مثل سید طاهر معتمد و
سید پیر معتمد و سید حافظ معتمد که هر یک بزرگی وقت بودند و از
سلسله سادات ⁷ سلاقی عمدة المتحدین ⁸ خدوة المتأخرین مهر سپهر
عظمت و جلال ⁹ امیر سید شاه کمال و ولد عزیز ایشان میر سیدشاه
مرزا دیگر از سادات عظام قدوة المتحدین ¹⁰ زبدة الفصیحین قرۃ العیون
سید ولد ¹¹ آدم سید عالم که باوجود کبر سن باشتغال علوم دینی

ج 1 " بیان آسامی.....آراسته بود " نیست

ج 2 " ثانی.....قدمی " نیست

ج 3 قدمی نضره سید عربش

ج 4 سید جیو

ج 5 به دو

ج 6 و واسطه

ج 7 ساقی گزاقی عمدة المتحققین

ج 8 قدوة المتأخرین - قدوة المتحدین

ج 9 " امیر سید " نیست

ج 10 و الفصیحین

ج 11 صلی الله علیم و سلم

راجپوتان گراسیم متصرف اند اگر آن ربع شما از دست ایشان بگیرند مقدار بیست پنج هزار سوار به آن متعل جاگیر میشود - این باعث افزونی لشکر میگردد آنزمان تسخیر ملکی مالوه^۱ باسپیل و جوه میسر خواهد شد - سلطان بنگاه داشت متعل گراس متوجم شد - گراسیمهای ایدر و سروهی و دونکرپور و بانسبل و لوناواری و راجپیل و کناره آب مهندری و^۲ دهود و غیران مواس سرحد را مثلا خود ساختن شروع خلل در ولایت نمودند - آخر الامر سلطان باستحکام^۳ تھانجات پرداخت -^۴ تھانم بمقام سروهی مقرر ساخت - و مقام ایدر و غیره که آسای ایشان مذکور شد - تھانها فرستاد و نام و نشان راجپوتان و کولی در ولایت نماند - مگر آنکه قلبه رانی میکرد - او نیز معلوم بداغ بازوی دست راست بوده و لهذا از قوم راجپوت و کولی هر کرا بیداغ می یافتند کشته می پرتافتند -

و شعار اسلام و رواج شرع متحد صلی الله علیه وسلم در زمان سلطان عاقبت محمود بمقرتبه مستولی بود که هیچ هندوی در شهر اسپ سوار نمیکشت و تاپیوند بارچم سرخ بر آستین نزدیک به دوش یکتا نمی بست^۵ یکتا نمی پوشید و رسوم کفر مثل فضایح هولی و قباایح دیوالی و بت پرستی را حد نداشت که هندوی علانیه بجا آرد - مگر متغی آن نیز ترسند و لرزنده - بعد از شهادت سلطان گراسیمها صورت برهان شقاوت نشان را از سنگ تراشیده بتخلای می پرستیدند و میگفتند که این پروردگار ماست که ما را از مهلکه عدم بمانم وجود آورد اگر یکسال دیگر برین منوال میگذشت از گرسنگی رو بعدم می نهادیم و رخت هستی^۶ بباد میدادیم -

۱ ذ بلحس و اسپل

۲ ج و هلود

۳ ج تانجات

۴ ج " تھانم بمقام..... مذکور شد " نیست

۵ الف و مالگذاری می نمود

۶ ذ جامه

الف ۷ بباد فنا

قطب‌المحققین شیخ بایزید بسطامی منتهی میشود^۱ دیگر
 اعلم‌العلما افضل‌الافضل جامع‌المنقول والمعقول کاشف اسرار وجود
 ناظر انوار شهود بندگی میان وجیم‌الدین العلوی دیگر سعادت
 شعار مکرمت دثار خواجه عبدالواحد از اولاد و احفاد حضرت خواجه
 احرار منظور^۲ انظارالله خواجه عبدالله^۳ قدس‌الله سره‌العزيز - دیگر
 مرشد الوقت و الزمن شیخ حسن بزرگان این عزیز از ماوراء‌النهر
 موضع‌عیست میان^۴ کال نام الزان مقام تشریف باین حدود
 داشتند - دیگر سراج اهل^۵ صلاح و افتخار اصحاب^۶ فلاح خورشید
 آسمان^۷ افضال و کمال شیخ‌الشیوخ^۸ شیخ ماه مولد شریف ایشان
 بلده^۹ فخر جنوبور است از بلاد شرق دیگر ثمره شجره یقین
 صاحب اسرار^{۱۰} دین شیخ جلال‌المعروف به^{۱۰} پنهری - از^{۱۱} اهل‌الله و
 آن قصبه ایست از قصبات ولایت دکن^{۱۲} و رای^{۱۲} آساقی مذکور اغره
 بسیار در شهر معظم اجداباد ازین قبیل بودند لیکن بواسطه
 اختصار اقتضای در عبارت افتاد -

دیگر در بلده فخره شهر بهروج جعی از اهل‌الله سیادت
 دستگاه اشتغال بعلم شریعت و طریقت ورزیده و کار فرموده
 طالبان حق را هدایت می نمودند - از جمله اکابر این منزل متبرک
 فضایل‌ماب سعادت اکتساب میان غیاث‌الدین بوده و در بندر
 سورت شریعت شعار طریقت آثار شیخ^{۱۳} کمال‌الدین خدمت

ج	۱	" دیگر اعلم‌العلما.....وجیم‌الدین العلوی " نیست
ج	۲	انظار
ج	۳	انصاری اند
ج	۴	کالی
ج	۵	کمال
ج	۶	صلاح
ج	۷	" افضال " نیست
ج	۸	" شیخ " نیست
ج	۹	" دین " نیست
الف ج	۱۰	پنهری
ج	۱۱	" از اهل‌الله " نیست
ج	۱۲	و این شیخ مذکور از آنجا است
ج	۱۳	" آساقی مذکور.....افتاد " نیست
ب	۱۴	این

و در تحقیق امور یقینی شغل تمام فی وزیدند و ایشان بیکی
واسطه نبیره شمع انجمن اهل کمال مهر سپهر فضل و افصال
سید عثمان بودند و سید عثمان بی واسطه از خلفای کبار حضرت
قطب الاقطاب سید برهان الدین^۱ مذکور و حضرت قطب مشارالیم
را بنحطاب شمع برهانی مشرف فرموده بودند - عثمانپور که
مابین شمال و مغرب اهداباد واقع است آبادان کرده ایشان است
و مرقد شریف ایشان نیز دران پوزه مشهور و معروف است
^۲ یزارو نبیرکی؟ به سلطان محمود نسبت اراده بحضرت سید
عالم داشت کمال اخلاص مریدی بظهور میرساند^۳ در سنه ثلاث
و ستین در شهر جمیدالاول رخت هستی را ازین سرای فانی
بمقام جاودانی کشید رحمت الله - دیگر قدوه^۴ بزم متحدین
افضل المتکلمین^۵ سراج المکمل میرسید عبدالاول دیگر قدوه^۶ اهل صفا
و عده اهل تقوی شیخ الهداد و متوکل^۷ دیگر شجستان^۸ ورع و
خورشید آسمان زکی حضرت شیخ علی متقی که در طریق بی نظیر
وقت بود و در سلوی تقوی بی مانند عصر دیگر هدایت پناهی
حقایق دستگاهی مختصر بدیع الاسلوب فی الکشف والکرامات خدمت
شیخ معتمد غوث طریقیم ایشان شطاریست یعنی^۹ تیز
رو تر سلسله ارادت خلافت ایشان بحضرت سلطان العارفين

۹۳۶

- ج^۱ بودند
ب^۲ " یزارو نبیرکی " نیست
الف ج^۳ در سنه ثلاث و ستین و تسعمایم
ج^۴ " بزم متحدین..... دیگر قدوه " نیست
الف^۵ سراج المکملین
ج^۶ دیگر برگذیده آفاق مجموع حکام اخلاق بندگی شیخ ابی
استحاق که برجاده شریعت و تقوی قدم راسخ داشتند
نبیس و مرید و خلیف مهر سپهر هدایت بندگی شیخ
مودود ابن ختم الفقرا مخدوم قاضی علم الدین بودند و
مخدوم قاضی علم الدین خلیف بیواسطه سیدالسادات
سنداهل سعادت منبع البرکات حضرت شاه راجو و مرید
مخدوم العالم

- ج^۷ شمع
ج^۸ تورع
ج^۹ تروتاره

(باب سی و یکم)

بیان سخاوت و احسان و اخلاق^۱ حمیده و اوصاف
پسندیده سلطان علیه الرحمة و الغفران

نقلست از ثقات^۲ معاصر و مصاحب سلطان عاقبت منجود که
سلطان بغایت فقیر دوست بود و همیشه توجه خاطر فیض مائر
بحال فقرا داشت چاهها تعمیر فرموده بود - و خانها راست
ساخته - و خدام بران گماشته که از رنج و راحت ایشان خبر دار
باشند - و آنچه مایحتاج بوده باشد مهیادارند - اکثر اوقات
اغذیه طیبه که بکام نیکی فرجام سلطان لذیذ می نمود میفرمود که
ایا بفقرا ازین جنس طعام میرسیده باشد - خدام عرض میداشتند
که بفقرا ازین قسم طعام از کجا میرسد و حکم میکرد که همین
نوع طعام بسیار بزنند و بفقرا رسانند - اکثر اوقات بفقرا ازین
قسم طعام میرسید - و در هوای زمستان قباهای زیبا بهر
بی سروپا و باهل صلاح که در مساجد و مدارس سکونت داشتند
بهزاران عطا میفرمود - و شب^۳ پوششها انعام مینمود -
چون بعضی قلانشان اثر میفرخواستند این خبر بسمع اعلی رسید
حکم کرد که نهالیهای کلان بسپارند که پوشش جماع بوده باشد
تا شاید هم متفق بفروخت آن نشوند - و^۴ هیزمهای در سر هر
کوچه و بازار جمع ساخته شب هم شب آتشی افروزند تا در گرد
انجام بی سامان بیاسایند و نیز فرموده بود که در موسم هر میوه
مثل نیشکر و کیل و انبه و خربزه اول بفقرا رسانند - بعد آن
در مجلس بیارند این قسم شفقت و مرحمت درباره عام داشته
ازین قیاس باید کرد که تفقد حال اشراف و سادات و ارباب فضل

ج ۱ " حمیده ..... و الغفران " نیست

الف ۲ معاصر

الف ۳ سرما پوششها

الف ۴ هیزمهایی بسیار

منعرجی بسلسله همدانیم است و طریقہ علی ثانی میرزا منیدعلی
 همدانی قدس الله سره - سلطان را نسبت بهمشایخ کرام و علماء
 عظام اعتقاد کامل بوده تفقد حال ایشان گماهی میفرموده وظیفہ
 کم از زمان سلاطین سلف متعینم اعزہ بود بحال خود داشتہ و
 وزای آن باقتضای سعادت اعتقاد بہر کدام ایشان ابواب فتوح
 مفتوح میداشت مستحقان بلادی و آفاقی را در خور استحقاق
 وظیفہ ابتدائی تعیین میفرمود -

(باب سی و دوم)

بیان عمارت آهوخانه و دران عیش و کامرانی سلطان زمان

آورده‌اند که چون دل سلطان از عناد امراء متغلب صفا یافت و در بساط آرزو ازین قسم خاری نماند بتخاطر جمع و دل‌شاد^۱ در سنم ثلاث و خمسین و تسعمایم از شهر معظم اجداباد انتقال فرموده دارا لقرار خود بمهجوداباد که ذکر او بالا گذشت فرمودند بعمارات عالی پرداختن مسمی بآهوخانه ساخت - طولش دو فرسنگ و عرضش یک میدان جنگ - هر گوشه او قصری عمارت فرمود که در زمین مثل آسمان بی نمود^۲ بعضی از جداره و سقف او مطلا و بر در هر خانه از دو جانب رستم بازاری معلا و بر هر دوکان یک پری زادی نشسم بایع اسباب طرب و شادمانی و غذاهای فرحت بتختی طبیعت انسانی چه از جنس فواکه و اثمار و چه از نوع طعام خوش طعم و خوشگوار و در هر زاویه باغی آراست که ریاض خلد از تراوت او آب میخواست تنهای درختان صحن خانه‌ها را^۳ بزر بخت و بمخمل می‌گرفتند و شاخها را^۴ بشاردولا؟ ملبوس می‌ساختند در چنین باغ باهو چشمان حرم سرا عیش و کامرانی میکرد و داد ایام جوانی میداد و چون خورشید از برجی ببرجی نزول می‌فرمود و چون قمر از منزل بمنزل سیر می‌نمود و اکثر اوقات با نازنینان پریزاد دران^۵ سور دلکشا او بشعل شکار اشتغال میداشت و روز عید فیلان و اسپان را اینچنان بزر و بزر آراست و پیراسته می‌ساختند که در هیچ عصر هیچ پادشاه بان ظرافت و لطافت^۶ نکوشیده -

ج ۱ "در سنم ثلاث.....تسعمایم" نیست

ج ۲ بعضی جاها ازو سقف

ج ۳ با اطلس کماخاب

ج ۴ "بشاردولا" نیست

ج ۵ روز

ج ۶ باشد و آن مقدار تمتع از وقت جوانی نگرفته باشد و فتنه گراسیم در ایام دولت آور و بعدم نهاده و امن راها و رقاهیت احوال عام هرگز چنان نبوده که در زمان سلطنت او و نیز اسلام مرتفع و کفر منکوب او ساختن انارالله برهانه

و کمال چه مقدار بوده باشد - چندین سادات از ^۱عرب از اولاد شمس الشموس شیخ ابوبکر ^۲عیدروس رحمت الله علیه و غیره ذلک از ابن السبیل بنابر الطاف سلطان از اوطان خود قطع نظر کرده رخت سکونت بگوشه اجداد نهادند - اللهم اغفر ذنوبنا استرعیوبه بحق معبد و آل ^۳ و ^۴ اصحاب آمین رب العالمین -

^۵ نقلست که شخصی از مسلمانان دهقان بخدمت سلطان آمده بعرض رساند که من ابوالبناکم و در انقضا کارخیر ایشان عاجز - امشب جمال کمال معبدی صلی الله علیه وسلم را بنخواست دیدم فرمودند که سوالکم تنک یعنی یک لک بیست پنج هزار تنک بتو دهانده ام از سلطان محمود بگیر باین نشان که او یک لک مرتبه هر روز درود بر ما میفرستد سلطان فرمود زری که تو میخواستی میدهم اما نشان که گفתי نه بیان واقعست - او گفت آنچم از زبان حبیب خدا شنیده ام میگویم اتفاقاً شبی سلطان نیز آن سرور را در واقع دید فرمودند که آنچم او گفت بیان واقع است این درودی که یکمرتبه هر روز بر ما میفرستی صواب درود یک لک مرتبه دارد درود معظم اینست -

" اللهم صلی علی معبد بعدد الانفاس المخلوقات و صلی علی معبد بعدد اشعار الموجودات و صلی علی معبد بعدد - حروف اللوح و الدعوات و صلی علی معبد بعدد المدايات و النهايات من الموجودات و ^۶ المعدومات الی ابد الاباد من اول ازل و اوسط حشرة و آخر بقایم و صلی الله علی خیر خلق معبد و آل اجمعین "

صبح آن سلطان آن مرد را بخواند و باعزای تمام آنچم او طلبیده بود باو رساند و وظیفه بران مزید فرمود -

-
الف	۱	از بر عرب
ب	۲	عیدروسی
ج	۳	و آل اجمین
ج	۴	" و اصحاب ..... رب العالمین " نیست
ج	۵	" نقلست که ..... مزید فرمود " نیست
ب	۶	و المعدوم

^۱ و تاریخ دوازدهم ماه ربیع الاول که بعرف عرب آن روز را مولود میخوانند که ولادت آن سرور صلی الله علیه و سلم دران روز بوده و در بعضی بلاد این روز را عرس می نامند باعتبار آنکه معجب محبوب و طالب بمطلوب و اصل شده و کلام نبی علیه السلام باین معنی دال است که فرموده من بشرنی بتخروج الصغر بشرته بدخول الجنة زیرا که میان معجب و محبوب بغیر از وجود حال حایل و حجاب نیست هر طالبی که ازین قفس بدن جست بگلشن وصال پیوست همدرین روز علماء کرام ختم بخاری باتمام رسانیده بودند برای ضیافت ایشان اسباب طبخ ترتیب یافته الوان طعام موجود نموده بودند و میوه های گوناگون بعد از فراغ طعام و اکل فواکه اعزه کرام دست دعا برداشتند گویا که دعا منتج بشری شهادت و عز مغفرت شده بود ^۲ بعد وداع اعزه فرمود بهر کدام بطریق قرار داد امداد زر و پارچه نموده خود بتخلوت سرای خاص شتافت - چون کوفت خدمت و ملال خدمت عارض وجود شریف شده بود سربالین استراحت نهاد -

درین حین عطش بطبع شریف استیلا یافت شربت آبی طلبیدند بدبختی از اهل شقاوت که آن را بنام نافرجام ^۳ برهان میخواندند حاضر بود - غالباً این بدبخت وقت را بی پالید و مترصد فرصت بود شربت مسموم حاضر آورد - سلطان خالی ذهن از مکروکید آن شربت بیاشامید و بتغواب راحت رفت بعد ساعتی طبع شریفش بر آشفت و استقراع نمود - سلطان خود را متغیر الحال دید گفت ای بدبخت این چه شربت بود که بمن دادی برهان گفت بادشاه جهان پناها کوفت خدمت تمام روزه استیلا یافته باکی ندارد میل بتغواب استراحت فرمایند تا آن برطرف گردد - پاسی از شب گذشته بود که سلطان باز بتغواب میل فرمود آن بدبخت خنجر بر حلق سلطان راند و آن سلطنت پناه را بدرجه شهادت رساند -

ج ^۱ تاریخ دوازدهم سلطان کمر بتخدمت اعزه بی بست
الف ^۲ وقت وداع اعزا بهر کدام بطریق قرارداد انعام زروپارچه نمود
الف ^۳ برهان الدین

^۱ بیان قتل سلطان علیہ الرحمۃ و العشران و ^۲ مآل
قاتل او یعنی اروهان ششاون نشان

آورده اند کہ ایام مولود حضرت رسالت پناهی صلی اللہ علیہ وسلم
ہر روز از تاریخ اول ربیع الاول تا دوازدم علما و فضلا و مشایخ
شہر حاضر میشدند و درس کتب مستطاب بخاری میفرمود تا یکی
بہر روز بعد آن طعانی کہ بروح پرفتوح سرور انبیا ^۳ مہیا
میداشتند حاضر فی آوردند و باعزاز تمام پیشی اہل صلاح
میکشیدند بعد از فراغ رجوع بہ بیوت خویش میفرمودند - تاریخ
دوازدم سلطان کمر خدمت ^۴ بخداست اعزہ فی ہست و خود آب
بدست پاکی ایشانان میریخت و خود طعام میپچید و تا آخر
مجلس برپا ایستادہ داد خدمت میداد بعد آن بہر کدام ایشان
از نقد و پارچہ آنقدر انعام میفرمود کہ سال آیندہ تا ایام مولود
شریف کفای معیشت ایشان میشد و سریسافہا و بہیرونہا
دکھنی کہ برای پوشش خاصہ سلطان فی آوردند ازان دستار خواہان
میساختند و در ایام مولود معمول میداشتند بعد آن شستم
^۵ پوشش سلطان تقطیع میکردند - و تمام سال ازان پارچہا بلباس
سلطانی بکار فی بردند - و این ^۶ سنت سلطان مظفر بن سلطان
منجود بیگرہ مانده بود - اما سلطان منجود در ہر جزو او فی افزود
و مبالغہ میفرمود -

ج ۱ " بیان قتل.....نشان " نیست

الف ۲ حال

ج ۳ فی پختند

ج ۴ " بخداست " نیست

الف ۵ برای پوشش

الف ۶ سنت از

عشقوان رسید شروع در امر شنیع لواط کرد و بشرب خمر اشتغال نمودن گرفت - اتفاقاً هردو امر چنانکه در ظاهر شریعت از جمله معترمانست و مرتکب آنها را حد شرعی لازم - سلطان هم حکم فرمودند که از وزرای کبار و امرای نامدار اگر کسی باین افعال شنیع نامرضیه ارتکاب می ورزد حکم است که خائن او هلاک کنند یعنی تاراج نمایند -

این برهان بد فرجام چون در ابتدا مفعول بود باین هردو کار شعار کرده بود تا روزی ازین حقیقت اطلاعی بسطان حاصل کرد - حکم شد که بدبخت نادرست را در دیوار قلعه بر آرند فی الغور او را برداشته در دیوار بر آوردند - پدر و مادر او پیشی افضلخان رفته عاجز و زاری کردند که بغیر ازین فرزندی نداریم از برای خدا جان بخشی نمایند - خان مذکور در خدمت سلطان آمده استشفاع کرد اگر ملحم شفاعت نمی کردند آن بدبخت فنا شده بود چرا که تا نوش در دیوار کشیده بودند چون تقدیر الهی جل قدره برین رفته بود که ازان شقاوت دئاراسیمی بذات سلطان لاحق شود و نتیجی از افعال الله شیافعی اسایم ظاهر گردد؟ مثل افضلخان که آنچم ازو در آخر روز بظهور آمد خان مذکور در اول روز دیده بود باین هم عقل دور بین سعی در استخلاص آن مایه فساد نمی کرد و او را ازان مهلکه خلاص میداد اما همیشه خاطر ایشان ازو متردد بود و میخواست که در خلا و ملا آن بدبخت در خدمت حضور نباشد و در کنکاس مهمات بادشاهی معزوم گردد بلکه بآن واسطی که در وقت کنکاس او حاضر نباشد گوش خود را گران و نمود کرده بعرض رسانید که دیوانچیو سلامت نمیدانم بکبرسن با غلبه هوای متخالف خلل در قوت سامع من واقع شده ستغنی که مذکور میشود اگر آهسته میگویند خوب نمی شنوم و هر که به این علت گرفتار است خودهم که فی خواهد تقریر ستغنی کند بصوت رفیع می گوید پس باید که در وقت کنکاس مهمات بادشاهی آن شقی حاضر نباشد زیرا که احتمال دارد که سربرملا شود وقوفی مصلحت رود - بنابراین او را بعضی اوقات از خدمت حضور دور میکردند اما آن شیطنت پیشه و عذر اندیش هیچ مشورت را نمی گذاشت که نبی دانست تا روزی سلطان به وزرا

* ثقات گنجرات حرمهیم الله عن الافات که بعضی دران وقت حاضر بودند و برای العین مشاهده اند و برخی از آبای کرام خود و بنحیرهای متواتر استماع نموده اند از ابتدای حالات لعین دارین برهان بدبخت چنینی فرمایند که والد آن پیارا نام داشت از قوام ارذال بوده باندی خدمات سلطانی قیام فی نمود بعد از آنکه بزرگی تمام حاصل کرد اینست که میر آخور طویل بارگیران کردند -

القصر پسری داشت برهان نام خالی از حسن نبوده است روزی بنظر شریف سلطان در آمدند و جهت پسندیدند آنکه سلطان از ابتدای جلوس بر سریر سلطنت عالی غایت‌الیوم در بند وزرا بود و هیچ وزرا بی وقوف آنها از سلطان صادر نمی شد و تمام آرزوهای شهوت رانی در خاطر شریف ایشان ممکن بود بعد از آن که مطلق العنان مستقل براسم شد شروع در کامرانی و شهوت بازی کرده باندی ملاحت پسری یا دختری فریفته او میشد -

دوم آنکه در کل طبیعت سلطان عاقبت منجمود از ابتدا تا انتها مائل بارذال بوده و زدل پرستی شعار خود کرده بود چنانچه سابقاً ایراد یافت علی التقدیرین برهان بدانجام را منظور نظر شریف خود گردانیده بتخدمت کفشی برداری سرفراز فرمود -

روزی افضل خان وزیر اورا دید که کفشی سلطان را پای می‌کند پرسید این پسر کیست که یکبار به این خدمت مرفوع سرفراز شده گفتند این پیاره پسر میر آخور فلان طویل است بعرض سلطان رسانید دیوانچیو سلامت این پسر را خدمت حضور نفرمایند و بیکی مرتبه باین درجه عالی نباید رسانید سلطان فرمود این پسر خائن زاد است ازو هرگز مگری و کیدی بظهور نخواهد رسید - باز افضل خان عرض کرد که من در چشم او زهری مشاهده میکنم و از قیافت او فی بینم که اگر می‌آید بالله کوفتی بذات سلطان لاحق میشود و فاعل آن امر شنیع این مفعول خواهد بود - سلطان فرمودند هرگز ازوی امر خلاف طبیعت اعزه نخواهد واقع شد - همیشه در میان افضل خان و سلطان درباب آن بدبخت درین ردوبدل واقع میشد - بعد از آن که آن لعین بتجد

* [ثقات گنجرات.....] از نسخ (ج) حیدرآباد شامل کرده آمد

فی داشت و خود در اطعام طعام بخدمت فی ایستاد و آب بردست ایشان فی ریخت -

القسم در تاریخ یازدهم ماه مذکور سلطان در شکار احوال برهان معلوم کرده فراموش نموده بود و در تاریخ نوزدهم تمام روز برپا ایستاده در خدمت مجلس مذکور فی بود - بعد از فراغ مجلس و وداع اعزا سلطان بخلوت خانم خود تشریف شریف ارزانی فرمود - این بدبخت حاضر بود - فرمود پاره از مکيفات بیار و حال آنکه آن شقی دارین فکر براصل کرده از مکيفات و آب سم قاتل مسموم نموده بود بقصد آنکه هروقتی که سلطان را افعال ناشایسته او یاد آمد همان لحظه در فتنای مطلق او حکم خواهد فرمود - پس فرصت را غنیمت دانستم آن چنان کرد -

نقلست از مکيفات مسموم و آب مسموم حاضر آورد - سلطان ازان معجون مسموم تناول فرموده آب مسموم بر بالای آن نوشیده بغواب استراحت اشتغال نمودند - بعد از ساعتی خاطر شریف سلطان بر آشفت و استفراغ کرد - چون فارغ شد فرمود ای بدبخت این چطور کیفیت و آب در خورد من دانی؟ آن بدانجام بمتلفات پیمیش آمده عرض کرد بادشاه جهان پناه دو روز است که پی در پی کوفت شکار و خدمت مجلس بذات سلطنت شعار لاحق شده بنابراین طبیعت برهم خورده است باکی ندارد اندکی معجون دیگر تناول فرمایند و بغواب استراحت مشغول شوند - سلطان بقول آن مفتن بی باکی معجون دیگر تناول فرموده چنان بغواب استراحت مشغول شد که تا صبح قیامت بر نخاست - با اینهمه چون دید که سلطان بغواب رفت خنجر خاص را کشیده بر حلق او راند بدرجه شهادت رسانید و خود را سزاوار لعنت ابدی و نفرین سرمدی گردانید چونکه خیال متعال درد سودای کاسد سلطنت گنجرات دماغ او بیض کرده بود - چند کسی از وزرا نامدار و امرای کبار که رکن سلطنت بودند در همین شب همراه سلطان عاقبت معجود براه عدم فرستاد - مفصل [این مجلس آنکه سلطان قبل ازین چند روز باوزرا و اسرا در افتتاح قلع چانپانیر بنجد بودند امشب آن ملعون همان کنکاس

حکم فرمودند که اجداد ما زحمت الله بعد ازان که مملکت گنجرات
برنگ پرکار در دایره احاطه آوردندی عزیمت بغزای کفار قلعه
چانپانیر با جونگر مصمم داشتند درین وقت هم الله الحمدولمه
ملک گنجرات مع شی زاید در تصرف دولتخواهان این درگاه به
تفرقه اعیار در آمده اولاً در باب افتتاح قلعه چانپانیر مصلحت
بکنیم که چه مقدار لشکر جدید باید نگاه داشت و چه مقدار از
خزانم باید بر آورد القصه آن بدبخت حاضر بود همین حکم
سلطان مبحث آوردش تا کرد آنچه کرد علیه السلام -

نقلست آن سقی با کلاونت پسری میل بهم رسانیده بافراط
معیت همیشه اورا همزه خود داشت روزی سلطان سلطنت شعار که
در شکار غلو داشت در آهوخانم معهود آباد باحرم های معترم خویشی
در احتیاط اشتغال داشت آن بدبخت در غیبت سلطان به آن
کلاونت پسری و شیشم شرابی در سایه درختی نشست بخاطر جمع
صحبت میداشت و هرگز در گمانشی نبود که عبور سلطان به این
جا شود کیف ما اتفاق سلطان در عقب حیوانی باره کوه شکوه را
مطلق العنان گردانیده و حیوان باطراف و جوانب گردیده بتجانب
آن بدبخت رو آورده بیک ناگاه بر سر او رسیده برای العین خود
مشاهده کرد فرمود ای ولد الزنا آنچه مردم درین باب بعرض فی
رسانیدند قبول نمی کردم اکنون بپشتم خود دیدم اگر خواست
اللهی موافقت ترا سزای میدهم همین دو کلمه را فرموده در عقب
حیوان متوجم گردید - آن بدبخت بد انجام یک مرتبه بغضب
سلطانی گرفتار شده در مهلکه افتاده بود این مرتبه دانست که خطر جان
خواهد افتاد - القصه علاج واقع پیش از وقوع باید کرد تا وقتی که
سلطان درین فکر نیفتاده اند مرا فکر او باید کرد - چون تقرب
و تسلط آن حرامزاده بتجاشی رسیده بود که از ماکولات و مشروبات
و مکيفات سلطان مختموم بتخاتم آن نابکاری شود در صبح آن شب
که سلطان اورا در آن حالت قبیح دیده تعذیر کرده بودند -

تاریخ دوازدهم از ماه ربیع الاول روز مولود و وقت وصال حضرت
ختمی پناه صلی الله علیه و سلم با محبوب حقیقی بوده و شعار
سلطان این بود که از غره ماه ربیع الاول تا تاریخ دوازدهم هر روز
باکابر و سادات عظام و مشایخ کرام و علما و صلحا مجلس

اردو شما خود را عقب بی کشید باید رفت - خان گفتند ای نادان بی عقل از سختنهای این مرد بوی خون بی آید - آنچه از زمان دیوان میگوید نه از زبان ایشان است - اگر از زندگی من بکنگ آمده آید سعی در رفتن من نمائید و اگر نه این مرد هرچه بی گوید خالی از مکر و نعر نیست - زوج ایشان باز مبالغه در رفتن کرد اما خان نرفتند - باز این عذار مکار نابکار کسی فرستاد که دیوانچیو بی فرمایند اگر شما نمی آئید من بخانه شما می آیم بهر حال می باید آمد تا جماع بر انتظار شما نشسته اند - خان خواست که عذر کند نرود - زوج ایشان و شروان خان بهتی که افضلخان بفرزندی بر آورده و جاه و جلال تمام رسانیده بودند آمده بپد شد که البته باید رفت تا سلطان دلگیر نه شوند - خان گفتند هر چند بشما گفتم که این طلب خالی از مکر نیست و شما بپد هستید که بروید تمام فرزندان و لواحق را طلبیده و داع آخرت نموده بکلی خواسته آمده بر پالکی نشست - چون بدر بار رسید آن بدبخت پیش آمده چون قبل ازین در میان سلطان و افضلخان اندکی فباری واقع شده بود بجای افضلخان ملک شرق را نصب کرده بود اما هر مهمی بی صلاح خان مذکور فیصل نمی یافت دانست که شاید خان بغنای سلطان راضی باشند پیش آمده باستمالت و بسیاست ایشان حرفی زده و گفت خانچیو دشمنان شما را الله تعالی برداشت اکنون اگر دست مرا بگیری تمام ممالک مکروسم گنجرات بی منازعت اغیار بدست شما می آید -

و افضلخان چون این کلمات ماخلویات ازو استماع نمود گفت ای بدبخت ولد الزنا چه در مرداری که بوی خون ازین حرفها می آید ای ملعون زود صاحب مرا بنمای - عرض کرد که خانچیو شما همیشه بر من بدگمان هستید من صاحب شما را چه کرده ام بروید درین خانه با جماع امرا در کنکاس نشسته است - خان همین صفات که روح منجم بود بان خاتم راهبری کرد - آن ملعونان خائرا نیز بدرجه شهادت رسانیدند - بعد ازان آن بدبخت آمده فارغالبال شده رخت سلطان در بر کرده جماع قاتلان را ازان جا طلبیده جواهرخانه که نزدیکی بود قفل او را شکستم دامن دامن

چنانچه را وسیله نموده نهایت در یک دلی و یکجبهتی خود بجای
 باکرماری یعنی شیرکشی را متفق ساخته چند کسی را در حنجره
 مستحق ساخته گفت که دیوانجیو حکم می فرمایند که از اکابر و
 اراذل هر که قدم درین حنجره نهد او را از میان پاره پاره سازید
 و نگذارید که زنده برآید - نتیجه این شما یا مرا بدرجه اعلیای
 امرای میرسانم - باجای مذکور باین قسم قرار داده آمده یکی بطلب
 آصفخان وزیر اعظم که در اصابت رای و کفایت مهمات دنیوی
 و اخروی آنچنان بود که اگر آصف بن برخیا زنده بودی درین
 باب پیش او شاگردی کردی فرستاد و گفت بخانجیو بگو دیوانجیو
 می فرمایند که مدتسیت در باب افتتاح قلعه چنانچه شما می
 گویم که مطارحه نمائید - نه کردید - امشب وزرا و امرا بجای کرده
 انتظار مقدم شریف شما دارند بزودی آمده آن مهم را صورت
 دهید - چون آصفخان حرف آشنا شنید بی تکاشی برخاسته آمد -
 چون بدربار حاضر شد آن مفتن لعین بتملق دویده پیش آمده
 سلام کرده گفت دیوانجیو بجای ارکان دولت را حاضر کرده اند
 می فرمایند که تا مهم معتدبه را صورت ندهید بر تخرید پیش
 بان حنجره راهبری کرد - آصفخان چون دران بجای نگاه کردند
 بر صدق گفتار او چل نموده دران رفتند - دوسه کسی ازان لعینان
 برخاسته خائرا پاره پاره کردند - علی هذاقیاس دوازه کسی از وزرای
 کبار و امرای نامدار که اگر یکی از آنها زنده می بود ملک گنجرات از
 دست گنجراتیان منتقل نمی شد - دریک مجلس و دریک شب
 ویکساعت نیست و نابود گردیدند -

وقتی که بطلب افضلخان کسی می رود خان گفتند که آنچه
 تو می گوئی از زبان سلطان نیست و باین وقت هرگز سلطان
 کسی را درین محل خواب نه طلبیده تو نا معقول می گوئی -
 آنکس آنچه از شنیده باز گفت - مرتبه دوم کسی دیگر را فرستاد و گفت
 بخان بگو دیوان می فرمایند که همین روش شما خوب نیست
 هر چند من بجانب شما می آیم شما خود کناره می کشید - بهرحال
 بجای وزرا و امرا جمع شده اند انتظار مقدم شما دارند زود بیایید و
 مهم چنانچه را فیصل سازید - خان مذکور چون باز عذر آورده زوجه
 ایشان مبالغه نمود که هر چند دیوان می خواهد که شما را پیش

که سلطان مقتول افتاده است گریه و زاری بر حاضران طاری شد -
بعد ازان بان حنجره در آمدند دیدند که این هم نعلشهای امرا
و وزرا در آنجا افتاده * -

ابیات

بتی کاسیب کل بودی دریغش
فلک بین تلچ سان زد زخم تیغش
سپر میکرد خورشید از تن خویش
ولی تقدیر یکسو کرد از پیش
کند تیغ قضا چون قطع امید
نه م داند سپر گشتن نه خورشید
چون از تیغ آن سروا قلم شد
خط مشکین او خونین رقم شد
در فردوس رضوان باز کرده
هم حوزان درود آغاز کرده

بعد آن نعلش مطهره سلطان را انارالله برهانم در حظیره
سلطان مسعود بیگانه که در پائین گنبد مقدس حضرت قطب
المحققین شیخ احمد کهتو واقع است بتختی سپردند ^۱ لراقم -

منظوم

زمین مرعست و انسان دانه آن
که بهر خوردنش دیری ندارد
مگر این دانه از کشت بهشتست
که هرچندش خورد سیری ندارد

^۲ القصر این واقع در مقام مسجودآباد شب جمعه سیزدهم شهر

* این جا ضمیمه نسخ حیدرآباد ختم شد - پوشیده نماند
که نسخ چشم واقعه را به نهج دیگر بیان کرده اند
ج ^۱ و نعلشهای وزرا و امرا نیز بمقابر خویش برده مدفون
ساختند این بیت از راقم مناسب محل بود
ج ^۲ میگویند اعتمادخان را درین شب هرچند مبالغه
وجیه الملکی وزیر او نگذاشت و بغراست دریافت که طلب
سلطان در چنین وقتی غیرمعتاد خالی از علتی نیست
و همین واسطه جماع خدیشین رغم بردند که شاید
اعتمادخان به آن مفسد درین امر شنیع متفق بوده
که نرفت

ج ^۳ "القصر این.....بقتل رسانید" نیست

به اینها عطا کرد - ایشان عربی که خاصه سلطان بودند به همین
 بهام داده و گفت همه شما را بمنصب امرا فی رسانم - چون در سه
 گهری شب ماند از راه کهری بان بهام متغذول و بتوزکی متجویدی
 برآمده که هر که بما متفق نباشد خانه او را هلاک فی کنم بعد ازان
 آمده سادات و قضات و علما و امرا را طلبیده خطبه خود میخوانم -
 او فکر تنگت و تاج میکرد - اجلسی تنگت و ضوط؟ موجود کرده می
 گفت شتاب میکن که اینکی رسیدم -

نقلست از یک کوچه گذشتم بود درین اثنا شروان خان بهتی
 که افضلخان را بزور فرستاده بود از خانه بر آمده که آیا چه حالتی
 روداده باشد که تمام شب گذشت که خان بتخان نیامد - در سر
 کوچه که ببازار ملحق شده بود رسیده بود که دبدبه و کوکبه
 متجویدی پیدا شد دانست که سلطان فی آید خواست تا پیاده شده
 سلام کند که آن بدبخت اجل گرفته خود باواز بلند گفت
 شروان خان پیاده مشو اما منصب افضلخان مع خطاب افضلخان
 بتو مبارکی باشد - شروان دانست که حال چیست خواست که
 پیشی آید بهام که در پیشی بود نمی گذاشتند - باز خود گفت
 شروان خان از ما است بگذاری تا آمده پابوسی کند این خود گویا
 که ملک الموت را گفته که بیاید تا جاننش را بگیرد - بمنجرد استماع
 این کلمات تا فرجام آتشی در نهاد شروان خان افتاد که دود از دماغش
 بدر رفت - چون نزدیک رسید اسپ را جولان کرده شمسیر را
 برکمر این بدبخت چنان زد که دو پاره شد از اسپ سلطانی
 افتاد الله درمن قال -

مصراع

تکیم برجای بزرگان فتوان زد بگداف

بهام سر کشی که همراه او بودند باری گریخته عیال و اطفال
 خود را بر آوردند - هر کس بهامنی رفتند و برخی را بدنبال آن
 لعین فرستادند - شور و غوغا در شهر افتاد اما هیچ کسی نمی دانست
 که شب حامله بود چه فتنه زائید - تا روز روشن شد شروان و بهام
 امرا از صفار و کبار در خانه اعتمادخان آمده بهام شدند و به اتفاق
 همدگر متوجه دربار بادشاهی شدند - اولاً آمده خزاین را متعکم کرد
 و معتمدی سپردند - بعد ازان بتخلوت خان سلطان رو آوردند دیدند

بیاید و درین حجره قدم نهید بی محتاطا بکشید و سخن
 نکنید - چنین قرار داده یکی بطلب اعظم‌الوزرا مسمی باصف‌خان
 فرستاد که سلطان می‌طلبد - خان مشارالیه بی احوال روانه شد -
 برهان به بتعظیم و تکریم برخاست و گفت بپایید سلطان
 فرموده اند که درین خانه یعنی در این خانه که جامه متخفی
 بودند بنشینند - خان را پیشی انداخت و خود را عقب کشید -
 به‌مجرد رسیدن خان را بقتل رساندند - بهمین منوال خداوندخان
 را که در تعداد آسای وزرا سابقانام او مذکور شد طلبید و بقتل
 رسانید - می‌گویند که اعتمادخان را نیز طلب داشتند بود - او
 بفراست دریافت که طلب چنین وقت غیر معتاد بی علت نیست
 بپاید بهمین نسق افضل‌خان را طلبید - چون نظر برهان بخان
 افتاد زبان به بشاشت وی کشاد که اگر شما دست من بگیرید
 شما را نهال خواهم ساخت - خان فرمود که ای بدبخت چه در
 سر داری که چنین کلام فضول بر زبان بی آری - چون از
 موافقت خان ناامید شد او را نیز بقتل رسانید - ^۱ طرفه حالی از
 پس پرده غیب بظهور رسید که بی‌کساعت در یکشب ذاتی حافظ
 ملک که خلقی در پناه عصمت او مامون و محفوظ بود باجمعی از
 وزرای دیانت آثار باینچنین حال از تخت اقبال بخای مذلت
 پامال شدند - ازین دهر ستمگار و چرخ مکار چه چشم بهبودی
 توان داشت ولذا بزرگی میفرماید -

بیت

چرخ مردم کشی اگر روز دو مردم برد راست
 نیست از شغقت مکر پروا بی اولای عزاست

وظیفه اهل کمال آنست که چشم جمال و منال دنیائی ندوزند

ج ^۱ القصه عجیب حالتی از پس پرده غیب بظهور رسید و
 شب حامله بدیع حادثه زایشید که در یکشب ذاتی که آن
 چنان مملکتی در پناه حفظ او محفوظ بوده باجمعی
 از وزرای اصابت‌رای کفایت‌نمای و امرای عالی مقدار
 شجاعت شعار بخای مذلت و ادبار برابر شدند ازین دهر

۱ ربیع الآخر سنه نهصد و شست و یک روی داد از عمر سلطان ده سال گذشت بود که بر تخت جلوس فرموده قریب بهزده سال - درمن بیست و هشت سالگی شهادت یافت - سال تاریخ از عبارت حقیقی بالشهادة مستفاد میگردد که شیخ یعنی مفتی بنظم ۱۱ نموده اینست -

ابیات

سلطان محمود از جهان چون روی خود بر تافت
در جنت الماوی شد و آنجا علم افراخته
در مجمع وزراء خود با زمره شهداء حق
خوش بادشاهی میکند چترشهی برداشته
تاریخ سال رحلتش از عقل جستیم باز گو
گفتا که ای یحیی شنو سلطان شهادت یافتیم

۲ بعد از ایفاء این واقع برهان شفاوت نشان باجمعی از بی باکان و ناپاکان که درین باب اتفاق نموده بودند هم کمر یکجبهتی بستیم در سر انجام خیال فاسد که درد سر کاسد داشتند سعی نمودند چندی را مسلح و مکمل ساختن در حنجرها که بیرون در خانم سلطانی بودند مخفی ساخت و گفت که هرکس پیش شما

ب ۱ ربیع الاول
الف ۲ و تاریخ سه بادشاه که فوت ایشان در یکسال واقع شده
این است

قطعه

سه خسرو را زوال آمد به یکسال
که هند از عدل شان دارامان بود
یکی محمود شاهنشاه گجرات
که همچون دولت خود نوجوان بود
دوم اسلام شه سلطان دهلی
که در هندوستان صاحبقران بود
سیوم آمد نظام الملک بهجری
که در ملکی دکن خسرو نشان بود
زمان تاریخ فوت این سه خسرو
چم فی پرسی زوال خسروان بود

که باو متفق بودند بر آمد - شروانشان بهتی که ^۱ از کمترین خدم بود باو مقابل کرد - او را مقتول ساخت و همراهان او را نیز بدنبال آن ^۲ بدبخت به تخت تیغ بیدریغ کشیدند ^۳ -

^۴ میگویند که چون این بدبخت بحسب ظاهر خود را مرد پرهیزگار می نمود سلطان گاه گاه باقتدای او نماز میکرد - روزی او را از مسجد اباد بقراولی شکار در زمین مواضع باره که مابین کنایت و دوهلقه واقعست فرستاده بود و چندی از خدمتگاران مقرب الحضررت نیز باو بودند - وقت مراجعت او بدوهلقه آمد و در آنجا شبی قاری مسکر خورد و بدو منی ها جمعیت داشت - چون بدخدمت سلطان رسید ازان خدمت گاران مذکور یکی این مجلس را بعرض سلطان رساند - سلطان بر آشفت و گفت ای بدبخت من تو پرهیزگار دانستم باقتداء تو نماز میکردم تو خود اینچنین جوفروش گندم نمای بوده سزاوار آنی که قرا باز در دیوار باید چید - قبل ازین یکی دو مرتبه بحسب تقصیری او را در دیوار چیده بود - بحال نزع رسیده بود - که شغاعت بعضی موجب استخلاص او شده بود - آن بدبخت ترسید که اگر این مرتبه سلطان مرا در دیوار میچند زنده خلاصی نخواهم شد چرا پیشی ازانکه سلطان من مرا کشد سلطان را نکشم - بدین سبب آن نهال گلشن خوبی را این بدبخت بآب شمشیر بیاد داد و بعضی میگویند که قلندری باو گفته بود که چتر سلطنت گنجرات بر سر تو سایه انداز خواهد شد - ازان باز انخیال فاسد در سر ^۵ ابترا او بود - از اینجهت این شقاوت نمود والله اعلم بالصواب -

ج ^۱ که یکی از امراء سلطان بود از پیشی پیدا شد - گفت بیا شروان خان بوقت آمدی ترانهان خواهم کرد - گفت آمدم اسب مهمیز کرد انچهان شمشیر برگزینی زد که دوباره گشت

ج ^۲ "آن بدبخت..... بیدریغ" نیست
ج ^۳ "وكان ذاك في التاريخ اثني عشر ربيع الاول سنة نهصد شست و یک"

ج ^۴ "میگویند که چون..... اعلم بالصواب" نیست

الف ^۵ نامباری بود

و چشم جهان بین بشمع جمال جاه نیفرورزند انانکه نظر برمال
و منال دنیا دوخته اند بجز حسرت و ندامت نیدوخته اند -

۱ القصه چون آن بدبخت شقاوت نشان یعنی برهان از قتل
آن شهریار بلند مقدار خاطر فاجر خود را جمع ساخته فارغ البال
و مفرح الحال گشت امال مرام بکام خود دید - بعد آن دست
تصرف در اموال و اشیاء تطاول نمود ثواب^۲ هر فالخره سلطانی در
بر منکوس خود کرد - و گلویند بجواهر قیمتی که در گلو
نازنین سلطان بود بکشد و بگلوئی نامباری خود بست و بکوسی
مکمل که خاصه شاهى بود بران چون سنگ بمنبر نشست و
طشت مرصع پیش کشید و بشغل مسواک مشغول شد - بنیاد
حکم رانی آغاز نهاد و تقلید جهانبانی شروع کرد - اسپان خاصه
سلطانی مع زین و لجام زر و نقره را باصحاب اتفاق بخشید -
و ایضاً حکم کرد که اسیران از قید زندان برون آرند - و خلاصی
بخشید -

القصه بعضی مردم گرسنه که از شوق جوع باو رجوع نموده
متفق شده بودند - چون دیدند که

مصراع

که این معامله تصبیح دم نخواهد ماند

اسب و زر گرفته فرار نمودند - بدبخت با معدودی بماند - درین
اثناء این خبر خرابی اثر انتشار یافت - و بکوش معمران سلطانی
مثل عمادالملک که سرخیل^۳ روم بود الفتخان که سردار^۴ جیش
بود رسید ایشان در رنگ موی بر آتش پیچیده پا بر رکاب
نهاده متوجه دربار سلطان شدند - غلغله عظیم در شهر افتاد
گویا قیامت قائم شد - امرا مذکور چون بدربخانه آمدند اول
قفل خزاین را مضبوط ساخته بخیل عرب معتمد سپرده خود بدفع
برهان لعین متوجه شدند - درین حین آن بدبخت باچندی

ج ۱ و غیر از دانش افسوس و حیرت در ارض مقصود نمی کارند
و بروایتی دیگر بعضی از اهل تاجربه چنینی فرمایند

الف ۲ "هر" نیست

الف ۳ رومیان

الف ۴ خیشیان

خواهد یافت انشاء الله تعالی - القصر در ملازمت حضرت سید از هر قسم و قوم مردم بودند - قریب ده هزار سوار دران عصر ازین قبیل بود که روز معرکه اگر نفیم کوه آتشی باشد باب شمشیر فرو نشانند - و اگر دریای زری بودی مثل قدح آب بیاشامند - دیگر از آنچله^۱ ملاذ الامر خلاصتم الیزرا مسند عالی اعتمادخان که بعد شهادت سلطان امر وزارت و حکم وکالت برای عقد کشائی او قرار گرفت - دیگر از آنچله دولتماب شوکت ایلب عمادالملک رومی بلجمعیت^۲ پرسیان از اهل روم - دیگر عمدة السلطنة القاهرة الوغخان حبشی باجرام اهل حبشی و ملکی الشرق گجراتی و اختیارالملک خاصه خیل سلطانی هم را حضرت سید جمع فرموده اولاً غبار دغدغه که از همدگر داشتند بصلح و صلاح رفع نموده در امر سلطنت بتحکم و شاورهم فی الامر مشورت نمودند -

و از مسند عالی اعتمادخان که محترم اسرار سلطانی بود پرسیدند که اگر پسری از سلطان مانده باشد ظاهر کند تا بر تخت سلطنت جلوس نموده احراز مملکت موروثی خود نماید - و اگر پسری بالفعل وجود نداشته باشد و کسی از حرم محترم سلطان آبستن باشد تا ایام وضع چهل امر سلطنت موقوف داریم شاید حق تعالی پسری بوجود آرد - تا این امر جلیل از سلسله عالم سلطان عاقبت متخود بیرون نرود - اعتمادخان گفت که سلطان پسری ندارد و از حرم محترم نیز کسی حامله نیست - پس فرمودند که از قزاقیان سلطان کسی را که شما قابل این دولت میدانید اختیار کنید - گفتند الکمال در اجداباد از قزاقیان سلطان مرحوم اجدخان نام سزاوار این دولست - فرمودند بطلبید - رضی الملکی را فرستادند که زود برود و آن گوهر تاج بادشاهی و زیور افسر شهنشاهی را بسرعت تمام بیارد - رضی الملکی بر کوه ربهل بادیا برنشست و مثل برق خمپچی کرد - میگویند در چهار گهری باجداباد رفت برادر اجدخان رسید - دید که خان بر دوکان بقال که نزدیک پنخانم ایشان بود ایستاده پاره بلجری در دامن خویشی گرفته برای کجوتران میخواهد ببرد - رضی الملکی

(باب سی و چهارم)

در بیان آسمانی امرا که بعد شهادت سلطان عاقبت هکمود
احضار پناه سوار خلافت مصر داشتند که انتظام ملک
از سعی و لردد ایشان برقرار ماند

نقلست که چون سلطان بدرجه شهادت رسید و وزرا نیز
بدین درجه شرف اختصاص یافتند - از امراء عظام کسی که باعث
امانی مدی و رعایا و کاف برابا گردید ذات عالی درجات سیاده پناه
نقابت دستگاه سید مبارکی انوارالله برهانم بود. خیل غریب^۲ و
چشم عجیب داشت که چشم نظارگی در جمعیت آن هزبران
جنگی و دلبران میدان یکرنگی حیران فی ماند - اکثر لشکر حضرت
سید از سادات بخاری بود که نسبت قربانی بتخدمت ایشان
میداشتند - و رای سادات جماع فولادی بودند که سردار ایشان
موسی خان و شیرخان بود در دلاوری و مردانگی قرینه نداشتند و
توجه خاطر مبارکی حضرت سید درباره ایشان چندان بود که
بشرح راست نیاید و ایشان مرید صادق الاخلاص و خاص الخواص
بودند - آخر الامر از توجه عالیحضرت بهرتب کمال رسیدند - چنانچه
شرح این حال بعد ازین مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی

دیگر جماع افغان از قوم لودی و شروانی و غیره^۳ نیز در زور
مردانگی شیری بودند و در هنگام نبرد دلیری که مقابل خود را
شکار خود تصوری نمودند و از مردم شیخزاده مخصوص و مقبول
حضرت سید پدر فقیر بوده - شیخ معتمد نام المعروف شیخ منجهو
که در مهمات دنیوی وکیل صاحب اختیار بود و در امور دینی
خلیفه از خلفاء کبار ذکر ولایت و کرامت حضرت سید اگر تمامی
تأثیر کنم دفتر علاحد باید بنده بنابر تقریب بعد ازین ایراد

ج^۱ "در بیان..... برقرار ماند" نیست

ج^۲ و لشکر عجیب داشت که چشم نظارگی

الف^۳ مثل شهبازخان شروانی

(باب سی و پنجم)

ذکر جلوس سلطان احمد شاه بن لطیف خان^۱ لسم لشکرخان
بن سلطان احمد بالی شهر معظم احمدآباد بر تخت گجرات
و بالفاق امراء شوکت آیات

سالکان مسالکی اخبار و ناهنجار مناهج آثار چنین روایت کنند
که بتاریخ پانزدهم شهر ربیع الاول سنه احدى و ستین و تسعمایه
بین الصوائین در مقام مسجودآباد بالفاق خوانین صاحب تمکین
نہال قامت سلطان عالیشان را سید مباری بدست مباری خویش
بر گلشن تخت نسب نموده بلقب احمد شاه ملقب فرمودند
و الفاضل -

بیت

زنہد فزون رفتہ بد شست یکی
قضا گفت شمر را کہ الملکی لکی
سببجان الله زہی خداوند دود
مستجمع فضل و کرم و دانش وجود
در ہر نفسی برد جہانی بعدم
و آرد دگری چون آن هماندم بوجود

و همان روز سلطان در سلک مریدان حضرت سید مباری
منسلک گشت

القصر بعد ازانکہ تخت گجرات بجلوس احمدشاه مزین شد
قرار چنین یافت کہ سلطان خورد سال است تا باصابت وقت
کامرانی^۲ ملکی و خزانہ را میان ہمدگر قسمت نموده ہرکس
بسرحد خویش نشستہ پاس فتنہ و محافظت فساد نمایند کہ

ج ۱ " ذکر جلوس.....شوکت آیات " نیست

الف ۲ نبیره

ج ۳ " در ہر نفسی.....منسلک گشت " نیست

الف ۴ بلکہ

شناخت - فی الحال فرود آمد و برداشتم بر کهوربیل نشانند و
 کهوربیل باز گردانیده براند - دایم خان بنیاد گریه و غوغا کرد که
 این کیست و کجای برد - گفتند که بجای میبرد که فردا عالم عالم
 مردم پیش در خانه تو جمع میشوند و بارنمی یابند - القصه
 احمدخان را بجهنم آباد آوردند -

مبارالیم لشکر جمع نموده از مرکز سلطنت خویش بسمت گنجرات روی نهاد - از استماع این خبر امراء گنجرات نیز سلطان احمد را گرفته کوس کوچ بدفع مبارکشاه نواخته روانه شدند - قرار چنین یافت که عمادالملک رومی و الوغخان حبشی باقواج خود همراه رکاب ظفر آیاب سلطان مشی نمایند و امراء دیگر بعضی جاذب بر انغار و بعضی جاذب^۱ جرانغار بگردند - حضرت سید مبارکی^۲ هر اول باشند - باین طریق روانه شدند - القصه از اینجا بکوی متواتر بموضع رانپور کوتیه از مضافات بهروج که پانزده کروهی شهر مذکور بر کنار آب نریده واقعست رفتن نزل نمودند - از آن طرف مبارکشاه نیز آونروی آب مذکور آمده مقابل نمود - میان دو لشکر غیر آب نریده حایل نماند - ناصرالملک با امراء موافق خود قرار داد که مدار جنگ برسیدمبارکست - ما تماشا گری بیش نتوانیم بود - از دو حال خالی نیست یا فتح از جانب سید میشود یا از جانب مبارکشاه هزیمت خورده یا کشته میشود - یا فراری نماید آنهم حکم نیم کشته پیدا میکنند - فتح کرده بال شکشته و پر ریخته خواهد بود - او را دفع میکنم - ولایت گنجرات بی دغدغه اقیار در تصرف ما خواهد آمد -

این کنکاش را بدیو قرار داده بمبارکشاه پیغام فرستاد که امراء گنجرات هم موافق رای عالم آرای شما اند - الا تنها سید مبارکی - هرگاه شما دفع سید نمودید مدعا حاصل است - ما هم آمده ملازمت می نمایم و طریق موافقت می پیمائیم - چون بر حضرت سید این حال مکشوف شد قاصد صلح گشته بمبارکشاه پیغام فرستاد که ما فرزند حضرت رسولیم و شما از اولاد حضرت عمر فاروق - قتال میان ما و شما نه لایق طرفین است - ما روا داریم این نیستیم - شما نیز راضی برین نباشید - بهتر اینست که ابواب مصالحت باز داشته مهدو معاون همدگر باشیم - هرچند از طرف حضرت سید پیغام بصلح میرود او از جهت اغوای ناصرالملک راضی بصلح نمی شود -

ب ۱ چونغار

ج ۲ سردار

درین عصر اسلام شاه بادشاه دهلی فوت کرده بجای او مهریزخان خسرو پورگ او را که جای نشین او ساختم بودند کشته خود بر تخت سلطنت نشست و ملقب بمعهدشاه عادل گشته - بادشاهیست جوان و نو دولت - مبادا تلاش تسخیر گنجرات باخاطرش راه یابد - پس هرکس از امرا در پی جمعیت و استعداد سپاه بوده در جا و مقام خویش حاضر بگشتند و اعتمادخان بوزارت و نیابت سلطان قیام نماید -

چون امرا ولایت و خزانه و اعیال و اخیال سلطانی را مقاسم نموده متصرف شدند از انجمله بیست و نو^۱ کروڑ رائج گنجرات از زر نقد و جواهر و زر این بعض حضرت سید مقرر شد - گنجراتهای خزانچی در صندوقها سیجوالی انداخته بمنزل ایشان آورد و عرض کرد که فردا منیب ما بتخدمت بی آید شمار کرده بی سپارد - سید برخاسته صندوقها بنظر در آوردند - دیدند که همه مقفل و مخته اند - گفتند که کسی تیر دارد - یکی بی انکال حاضر کرد - فرمودند که این قفل هارا بشکنند - درین اثنا^۲ معهود خزانچی عرض کرد که هنوز شمار نکرده اند - گفتند عجب بی عقل بوده او وعده شمار بر فردا بی اندازد - شب در میان است اگر درین شب مبارکی فوت شود این را که قسمت میکند - بهر دم اشارت کردند که زود باشید قفل هارا بشکنید - همچنان کردند - آنچم زر و جواهر و زر این بود همه را بر آورده توده کردند - حضرت سید به نماز ظهر مشغول شدند - بعد فراغ نماز بر صندلی نشستند - کمان و تکر در دست داشتند بشارت تکر تا نماز عصر آن همه زر و جواهر را ایشار نموده برخاسته بادی نماز شام مشغول شدند - اگر کسی آثار سخاوت حضرت سید جمع کند دفتر علاحه باید اینجا بتقریبی بنده از آن رقم زده کلکی بیان میکرد -

القص چون این خبر بمبارکشاه بادشاه ولایت آسیرو برهانپور رسید که امراء گنجرات سلطان احمد را بادشاه برداشته و بطریق حبس نگاه داشته ملک و خزینہ را مقاسمت نموده کامرائی میکند -

الف^۱ کروڑ تنکم رائج گنجرات که بیست و نو لک روپیه اکبری باشد
الف^۲ معهود زین الدین

علی که فضیلت سادات بر سایر مردم از جهت نسبت حضرت رسالت پناهی است صلی الله علیه و سلم یا بواسطه مواصلت کرم الله وجهه - والدین گفت که من هم نبیرهٔ پادشاهان گنجراتیم هرگاه کسی از پسران ایشان نمائنده باشد پادشاهی گنجرات بطریق ارث بها میرسد پس مثل ما پادشاه عاقل و بالغ و وارث را گذاشته شما خوردسالی را پادشاه برداشته آید بچشم نقصان دیدید که باوجود ما او را گزیدید -

پدرم گفت که این مقدم بندگان پادشاه بعینه بمقدم سلطان ناصرالدین می ماند - گفت چگونه؟ گفت چون وقت غیاث الدین بلبن پادشاه دهلی بآخر رسید دران زمان سلطان ناصرالدین بن سلطان غیاث الدین حکومت بنگاله داشت و آنجا بود - پسر سلطان ناصرالدین که معزالدین باشد نبیرهٔ سلطان غیاث الدین در خدمت جد حاضر بود - سلطان غیاث الدین وصیت کرد بامرا و وزرا که ملکی هندستان وسیعست مبادا تا آمدن سلطان ناصرالدین از جای فتنه سر بر زند ما پادشاه دهلی را بر نبیره خود تفویض نمودیم و حکومت بنگاله را بر پسر خود که بدستور سابق بتعال خود باشد - شما بطریقی که گفته شد عمل نموده از فرموده در نگذردید و در انتظام مهمات سلطنتش هوا خواه او بوده باشید - هم کسی طوعا و رغبت قبول نمودند - بعد وفات سلطان غیاث الدین سلطان ^۱ کیقباد را بر تخت سلطنت اجلاس نمودند - چون این خبر بسلطان ناصرالدین رسید باوجود که پسرش بر تخت نشست بود او را خوش نیامد چرا که بنگاله تابع دهلی است چنانچه برهانپور تابع گنجرات - اگر درین باب بندگان پادشاه هم اظهار ناخوشی فرمایند جای آن دارد - آخر الامر سلطان ناصرالدین از بنگاله لشکر کرده متوجه صوب دهلی شد - چون سلطان معزالدین بر عزیمت پدر اطلاع یافت او نیز از دهلی بر آمده متوجه مقابل گردیده بر آب سرّو از آن طرف سلطان ناصرالدین آمده متخیم گشت و ازین طرف سلطان معزالدین رسیده منزل نمود - سلطان

حضرت سید مولانا روح‌الدین را که استاد مبارکشاه بود و پیش
 بوی الیم اعتباری تمام داشت طلبیده انواع نصیحت و مصلحت
 نموده حرف صلاح در میان آوردند - مولا گفت که ماهم برنیم که
 شما میگوئید - اما هرچند درین باب عرض مینمائیم بمعرض
 قبول نمی افتد - الحال شما یکی از مردم معتبر خود را همراه
 ما فرستید تا اتفاق رسالت شما رسانیم آنچه جواب بشنویم باز
 آمده معلوم شما نمائیم - حضرت سید پدرم را فرمودند که میان
 میان من و شما بروید و رسالت ما بایشان رسانید - پدرم عرض
 کرد که ملا روح‌الدین که نسبت استادی بمبارکشاه دارد و عمده
 از باب مشورت و مصلحت ایشان است - هرگاه بگویم ملا بمبارکشاه
 در گیر نشده باشد عرض من چگونه مسموع خواهد بود - حضرت
 سید فرمودند که من از خدا خواستام که همین سخن شما باو
 در گیر خواهد شد - فانچه خوانده و داع فرمودند پدرم - مصحوب
 ملا روح‌الدین بدرخان مبارکشاه رفتند - ملا بمبارکشاه خبر کرد
 پرسید چه طور کسی است گفت مردیست فضیلت شعار و
 عزت آثار بمنصب و کالت حضرت سید منصوبست و در زمره اهل
 گجرات معروف و مشهور - گفت بایشان بگوئید که وزرا و
 امراء ماهم پیش ما ایستاده بی باشند شما در حضور ما چگونه
 قرار می دهید - ملا آمده فرموده را به پدرم نمود - پدرم گفت ایشان
 هم محتاج شما اند اگر ایستاده باشند جای آن دارد و من رسول
 حضرت سیدم اگر طلبید آمده بنشینم و آنچه حضرت سید بگویند
 بگویم و الا یکی از معتمدان خود را فرستید که سخن باو بگویم
 او بعرض شما رساند و هرچه بشنود بها بگوید -

ملا رفته گفت که ازین قبیل کسی نیست که باو تکلیف این
 معنی توان نمود - مبارکشاه گفت بطلبید - پدرم رفت و طریق
 تواضع بنجا آورد - فرمود بنشینند - نشست و ابلاغ دعا و سلام سید
 نمود - بعد آن مبارکشاه گفت بگوئید سید چه گفتند - پدرم گفت
 که مطلب ایشان اینست که طریق مصلحت مرعی باشد تا
 در میان مسلمانان نزاع و خونریزی واقع نشود - مبارکشاه گفت که
 ما سخن چند از شما می پرسیم جواب آن بگوئید بعد آن
 جواب سخن شما خواهم فرمود و آن اینست که از شما میپرسیم

گفت به حاجب که بشم باز گوی
 خدمت من گوی بس انکه بگویی
 ۱ تخت نه را باست مرا کز منست
 ملک عظیم فلک آبستن است
 ملک گر از ارث بدی نی زبخت
 کی شدی پیشتر از تو به تخت
 ملک بمیراث نیابد کسی
 تانزد تیغ دو دستی بسی
 نیستم آن طفل که دیدی نخست
 بالغ ملک ببلاغت درست
 خورد مغوانم چو ز دور زمن
 داد خدا دور بزرگی بمن
 شرط ادب نیستم مرا خورد خواند
 به تخت جو برجای بزرگم نشاند
 هر دو جوانیم من و به تخت من
 بادو جوان پنجم بهم بر مزمن
 ملک جوانی چو بهم بر فروخت
 کیست که از تلب دو آتش نسوخت
 پای من کیست که جوید دلیر
 صید بقوت که ستاند ز شیر
 ورچ بر آئی تو به حاجت جومیغ
 هست مرا حاجت قاطع چو تیغ

بر ضمیر خورشید نظیر متغی نماید که سلطنت و پادشاهی
 بارش نمیرسد موقوف به تخت و طالع است - حق تعالی این
 دولت نصیب اهدشاه کرده درین باب مضائق نمودن نه لائق دولت
 آن حضرت است - مبارکی شاه گفت که هرگاه که دولت از اهدشاه
 بوده بس است و فیل و خزانه سلطان را شما همدگر قسمت
 کرده چرا گرفتید؟ پدرم گفت که دولت و سلطنت تابع لشکر است
 هرگاه لشکر بتجمیعت و پر سامان باشد تابع از متبوع خود جدا
 نمیشود - مافکر کرده ایم که اسلام شاه پادشاه دهلی فوت کرده

ج ۱ کای سرت از افسر دولت بلند
 پای اقبال بتو بهره مند

ناصرالدین به پسر پیغام فرستاد - خواجم خسرو علیه الرحمت
والغفران دران یورش همراه سلطان معزالدین بوده آنچه میان پدر
و پسر گذشت هم را نظم فرموده - آن منجم را مسمی
بقران السعدین نموده - از انجمله بعضی از مقدمات پیغام اول
سلطان ناصرالدین این بوده -

منظوم

کای خلف از راه مخالف بتاب
تیغ بیفکن که منم آفتاب
نصب مکن منصب پیشین ما
نصب روانیست در آئین ما
از پدرم کی رسد این فن بتو
از پدر من بمن از من بتو
گرز خود آیین نقشی گرفتی بدست
سوی خدایی و مشو خود پرست
ورز بد آموز شد این ره پدید
گفب بد آموز نباید شنید
خوردی و درکار خرد نا رسید
درد سر خلق نیاری کشید
کودی اگر چندهنر پرور است
خورد بود گرچه ز پیغمبر است
رفت فرستاده و بگذشت زاب
کرد ازان جوی بدر یا شتاب
پرده بر انداخت ز راز نهفت
هرچم شهنش گفت ز سر باز گفت

^۱ جواب سلطان معزالدین

ابیات

شاه ازان چاشنی قلع و تیز
تیز شد و تلخ ز روی ستیز
پاستخی انگیزخت رجس پیام
قوت شمشیر و مدارای جام

ج ^۱ "جواب سلطان معزالدین ابیات" نیست

بادای فصاحت بادشاه را خوش آمد و صلح قبول کرد بیایید خلعت پوشیده وداع شوید و فردا باز بیایید تا ما از اینجا کوچ مراجعت نمایم -

کامل الملک آمده والد را بکنار مجلس برد و آنچه مبارکشاه فرموده بود نقل کرد و خلعت مع ^۱ دوازده هزار مظفری نقد آورده حاضر ساخت - والد گفت که خلعت می پوشیم اما در قبول نقد مرا معذور دارید - کامل الملک رفته بعرض مبارکشاه رساند - مبارکشاه فرمود که بایشان بگوئید که اهل گنجرات تعظیم انعام بسطان بهادر و برادر مبارکشاه بطریق ^۲ تسوید بنجا می آورند شما چرا تخلف مینمائید - والد گفت که ما بر مزاج صاحب خود عمل میکنم - که اگر مهمانی بسروقت ایشان میرسد و طعام برای او میفرستند - بخدام خود امر میکنند که آنچه از جنس چینی و طبق و دستارخوان همراه طعام می برید هم را بهممان گذرانده باز بطلب آن نروید چرا که مبدا در وقت طلب مهمان تکلیف انعام نماید - هرگاه بمردم ادانی خود این احتیاط میفرموده باشند ما را خود یکی از مقربان خود میدادند دیده و دانسته چرا افاض کنیم - مبارکشاه این عمل را بسیار پسندید وداع کرد - والد بخدمت حضرت سید رسیده حقیقت معلوم نمود - حضرت سید بسیار خوشحال شدند و صلح این اسپ طاؤس خورد نام عربی که مشهورترین اسپان خاصه سلطان محمود مرحوم بود و بعد شهادت سلطان حضرت سید او را باختصاص طلب بدست آورده بودند بوالدم بخشیدند مع اضافه جاگیر بیست پنج لکه تنکه گنجراتی - و فرمودند که حاصل این اضافه و رای شادی فرزندان خود بنجای دیگر خرج ^۳ نخواستند کرد -

القص حضرت سید باعتمادخان و جمیع امرا اطلاع بر صلح داده صباح آن بندگی سید هاشم و سید مبارکی ابوالخیر بخاری و والد را پیشی مبارکشاه فرستادند تا بنابر وعده کوچ نموده متوجه ولایت خود گشت - لشکر گنجرات بصوب احمدآباد کوچ کرد -

الف ۱ چهل هزار

د ۲ سوید

الف ۳ نخواستند کرد

و پسرش را که جای نشین او ساختن بودند سلطان متعهد بقتل آورده و خود بجایش نشست - بادشاهست جوان و الحال ماکسی را که بر خود از روی لشکر غالب میدانیم اوست - مبادا دغدغه تسخیر ملک گجرات بنخاطر او رسد - بسی باستعداد لشکر خود آنچنان کردیم که اگر سلطان متعهد توجع باین صوب نماید این لشکر از عهده او بر آید - اصلا بنخاطر نبود که باعث عزم اینصوب پدید خواهد آمد - چون ساخن بدینجا رسید مبارکشاه بکامل الملک وزیر خود گفت که شما مقصود از گفتار حاجب معلوم کردید یعنی ما استعداد جنگ بادشاه دهلی کرده ایم شما را کجا قدرت آن که توانید بها جنگ کرد و این را نمیدانند که تمام امراء گجرات و رای میران سید مبارکی بها اتفاق دارند^۱ و پیش ما می آیند - پدرم گفت لشکر وقتی مخالفت از بادشاه خود می نماید که بیدل و بی سامان باشد - حضرت خبر بگیرند که از زمان سلطان مظفرکلان تا زمان سلطان متعهد شهید در عصر هیچ بادشاهی این چنین لشکر بر جمیعت و با سامان نبوده که الحال است - بسی تصور مخالفت از ولینعمت خود ازین قبیل لشکر باطل است - گفت که اگر عرایض هم ایشان را بشما بنمایم چونست - گفت این عرایض از ایشان نخواهد بود - بعضی مقربان شیطنت پیمش و خبائث اندیشم این طریق دارند که چون دو لشکر بهم مقابل می نماید چنین مکاتباب از پیش خود نوشته ارسال میدارند تا از اظهار مضمون آنها فتنه در طرفین سرزند این را راست خیال نباید فرمود - چرا که این معنی اگر وقوعی میداشت تا غایت از آنجهل یکی دوشی بنخدمت شما می آمد وقت آن رسید که فردا روز جنگست تا حال که پیشی حضرت نیامده اند باز می خواهید آمد این کار کار مقتریانست اعتباری ندارد - خدمت سپید محض از روی خیر خواهی مسلمانان باعث صلح شده اند و الا از امراء گجرات هیچکدام بصلح راضی نیست - چون ساخن بدینجا رسید خاموش ماند - بعد از زمانی آهسته بکامل الملک وزیر گفت که با ایلچی بگوئید که شما به بادشاه ما سخنان بسیار تیز و قلم گفتید اما چون گفتار شما مقتبس بکلام فضلا بود و مودی

از این حال خالی ذهن بودند - مردم ایشان با چهار سلاح فوج بستم
 بیطرف راه میرفتند و از عقب ایشان مفاصله یک گروه اعتمادخان
 با فوج خود می آمد و بطرف دیگر ناصرالملک با فوج خود مشی می
 نمود - قریب منزل نزول ناصرالملک با جمیع اسرا یگانه خود آمده
 سرراه حضرت سید گرفت - از آنجانب حضرت سید هم رسیده
 آمدند - اندکخان بی سعادت که ذکر او بالا گذشت مقدم لشکر
 ناصرالملک بود بر فوج حضرت تاخت - بهادران سادات دست
 بشمشیر کرده آن یزید صفت را بقتل آوردند و لشکر او هزیمت
 یافت - درین حین از عقب ناصرالملک قریب بسی هزار سوار
 مسلح و مکمل رسیده آمد جنگ عظیم واقع شد - مردم خوب از
 قربتان حضرت سید شهادت یافتند اسمهم سید مذل برادر
 خورد سید هاشم و سید معجد برادر زاده حضرت سید و سید
 معجد ابن سید فدا و غیرهم در آن وقت همگی حضرت سید
 دو هزار سوار بیشی - ^۱ باقی لشکر متفرق بوده هیچ یکی را این
 نوع معرکه در وهم و فهم نبود و اعتمادخان ^۲ کوتاهی کرد نتوانست
 بکومک رسید - دوهزار سوار چهار سلاح از عهده سی هزار سوار
 مسلح و مکمل چگونه تواند بر آمد -

آخر الامر دولتخواهان حضرت سید جلو ایشان را گرفته از معرکه
 بر آورده رو بنجانب گذر ^۳ خانپور و بانکانیر نهادند و از آنجا از
 آب مهندری عبور نموده بطرف قصبه کبیر پنج که از مضافات جاگیر
 حضرت سید بود روان شدند - اعتمادخان جنگ ناکرده نیز هزیمت
 خورده از عقب بکبیر پنج آمده با حضرت سید ملحق شد - اکثر امراء
 اعتمادخان بناصرالملک در آمدند سلطان احمد خود بدست او بود -
 ناصرالملک بدبدیه منیع و کبکبه رفیع از آنجا بکوچ متواتر با جهاد باد
 آمد و خود را حاکم مستقل گرفت - مستی تکبرش چنان مدهوش
 ساخت که هیچ یکی از اسرا را قری نظر نمی آورد و ملک زین الدین

ج ^۱ " باقی لشکر.....نمود " نیست

ج ^۲ کوتاهی

د ^۳ جانپور

اما دو فرقه شدند - فرقه سرداری اعتمادخان را قبول داشتند خود را باو مربوط ساختند و فرقه بناصرالملک ارتباط پیدا کرده طرف او گرفتند - حضرت سید مبارکی که امیر الامراء لشکر گجرات بودند با اعتمادخان^۱ ساختند - اما حسن خان دکهنی که یکی از امراء نامی بود بهیچکدام در نساخت - چون بمنزلی رسیدند که صباح آن بشهر بروده میرسند اعتمادخان وکلای خود را پیشی حسنخان فرستاده تسلی نموده طلبید - حسنخان را بمنزل سید آوردند - ناصرالملک نیز^۲ ائلهخان را که وزیر او بود پیشی حسنخان فرستاده بود او را بتخود مربوط سازد او خود پیشی از رسیدن ائلهخان بمنزل خدمت سید آمده بود - ائلهخان نیز بانجا آمد و بتخدمت سید گفت که شما از مردم آفاقی آید بشما نمیرسد که امرا را اقوا نموده بمنزل خود طلبید و منشاء عداوت و^۳ نثار اهل گجرات شوید باوجود ناصرالملک امر وزارت بدیگری نمیرسد شما چرا خود را در معرض تلف می اندازید - این گفت و یکدست بکمر سید زد و دست دیگر^۴ بپچدهر کرد - قراپتیمان^۵ دیگر چون این حال مشاهده کردند هتجوم آورده میخواستند او را بکشند سید مانع آمدند - و گفتند انشاء الله تعالی این را در معرکه خواهیم کشت - صاعیت منغشی شد - هرکدام برخاسته بمنزل خود رفت -

از استماع این خبر ناصرالملک بر آشفت و گفت سید مهد و معاون اعتمادخان باشند^۶ حکومت در برد مانخواهد بود - پس مبارک کاری باید زد که فرزین بند اعتمادخان بشکند و آن اینست که اول اسب دغا را بر^۷ و غاء سید باید انداخت - هرگاه این مهره مفت بدست می آید اعتمادخان خود پیاده مات میشود - آن بود که روزی که بر ناحیه قصیه بروده میرسیدند ناصرالملکی بلشکر خود گفت که امروز هم مسلح شوید - همچنان کردند - سید

الف ۱ اتفاق نمودند

ذ ۲ ائلهخان

ذ ۳ نفاضت

ذ ۴ خنجر

ج ۵ سید

الف ۶ بازی حکومت

ج ۷ بردعی

از بقال غلام فروش گریختن اینجا آمده اند - ناصرالملک از قوم بقال بوده - پس بهتر اینست که خود را بگردن قرار داده یکی جنگ بکنید اگر اجل شما رسیده است شهید میشوید و اگر نرسیده از زمان اختیار باقیست -

از استماع این سخن دریای غیرت مردانگی بنحوش آمد - همان زمان حضرت سید پیشی اعتمادخان رفته اهل کنکاش را جمع کرده فرمودند که من خود را بگردن قرار داده ام و بنحدا عهد کرده ام که از ناصرالملک روی نگردانیم - اعتمادخان گفت که جنگ ما بناصرالملک حساسی ندارد - حضرت سید فرمودند که خان جیو شما در عقب ما بایستید و تماشای بکنید بعد ازان که من کشته میشوم اختیار باقیست - اعتمادخان خاموش ماند - حضرت سید برخاستم برادران خود را طلبیده فرمودند که مسلح شوید چون چند برادران نامی حضرت سید در جنگ بروده که ذکر او بالا گذشت کشته شده بودند و زخمی بسیار - از لشکر خود بانصد کس انتخاب کرده قرار دادند که فردا شب ایلغار میکنم هرکس پی استعداد خود شد - درین اثنا کتابت حضرت سید حسین بخاری که دران عصر سجاده نشین حضرت قطب المحققین سید برهان الدین بودند مصحوب پدرم از بته رسید - بمضمون آنکه بخاطر جمع بنجنگ ناصرالملک اقدام نماید که بمقتضای کم من فیتہ قلیلتہ غلبت فیم کثیرة - باذن الله باب فتح برناصرملک دولت شما مفتوح خواهد شد - که این معنی از اشارت بشارت حضرت قطب المحققین برهان الصدیقین صورت تحریر یافته بتصدیق نتیجہ^۱ متیقن باشند - بتفصیل این از زمان^۲ معتب الصالحین شیخ منجهو اکثر بوضوح خواهد پیوست -

و آن اینست که چون ناصرالملک بقصد اخراج حضرت سید و اعتمادخان متوجہ شد سید حسین پیشی او رفته ازین خروج مانع آمدند - او گفت هر چه فرماید قبول داریم - اما بصلح سید مرا تکلیف نکنند که در اخراج ایشان عزم جزم نموده ایم از استماع

را^۱ بربرادر خورد - افضل خان^۲ وزیر گیرانده مصادره نمود و صدرخان را که برادر میان عبدالصمد پیر سلطان متعهد که درین روزها او را بوزارت سلطان اهدا منسوب ساختن بودند گرفته بند کرد و از ایشان طلب زر نمود -

القصر بعد از مدت دوماه بقصد اخراج حضرت سید و اعتمادخان باسلطان اهدا و تمام لشکر گنجرات بصوب کبیرپنجه لشکر کشیده در مقام موضع^۳ کمند من اعمال پرگنه حویلی اهداباد که برده کروهی اهداباد واقعست آمده منزل نمود - چون این خبر به حضرت سید و اعتمادخان رسید اولیاء دولت خود را جمع ساختن به کنکاش نشستند که چه باید کرد - اعتمادخان گفت که الحال همگی لشکر ما از چهار هزار سوار زیاده نیست و او با پنجاه شصت هزار سوار می آید جنگ ما باو حساسی ندارد احتراز نموده پیش پادشاه دهلی^۴ که سلطان متعهد عادل باشد می باید رفت - قرار یافت که از اینجا بطرف نوئگریور که سرحد او بسرحد ولایت گنجرات متصل است کوچ باید کرد - و از آنجا بطرف دهلی روانه باید شد - تمام اهل کنکاش برین قرار دادند - اما حضرت سید^۵ لا و نعم ناگفته برخاستند و از عصمت پناهی بیبی عالمخاتون منکوحه سید میران که پسر حضرت سید باشند درین باب کنکاش طلبیدند - و آنچه اعتمادخان و امرا قرار داده بودند نیز بایشان گفتند - بیبی گفت مرا چه حد که درین باب به حضرت کنکاش گویم - اما بنابر حکم عالی آنچه بنخاطر میرسد عرض می نمایم باری بفرمائید که سن شریف بکدام عدد رسیده ؟ گفتند که به پنجاه و هشت - گفتند اکثر^۶ اتمه آنسرور ستین یاسبعین است - معلوم است که بعد ازین بقا تا چند خواهد بود که ناموس چندین ساله را برباد داده پیش پادشاه دهلی میروید - نخواهد گفت که

۱ د برادر خورد

۲ ج را گرفته

۳ ج کمند

۴ ج "که سلطان متعهد..... بطرف" نیست

۵ الف درین باب - ج سید بلا

۶ الف گفتند که عمر

می ورزند اگر شما کار بنحیرات فرموده شباشب ایلغار نموده بسون صبح برسید آوردوی ناصرالملک بیایید ماسلمان اجد را پیشواز آورده بشما ملحق میشوم و برسر ناصرالملک میرویم انشاء الله تعالی کار بنحسب مراد دوستان صورت پذیر خواهد شد - حضرت سید آن پیغام را با اعتمادخان باز نمودند - اعتمادخان گفت تا مردم خوب در میان شده در باب عهد و ثوق بایمان موکد نکنند اعتماد نمی توان کرد - حضرت سید فرمودند که بی آنکه از عمادالملک و الغنخان چنین ظاهر شود قرار باجنگ داده بودیم - تکیم بر عنایت آلهی کرده امشب میرویم اعتمادخان گفت من نمی توانم همپاشی کرد - تئارخان غوری را همراه شما میکنیم - و این تئارخان غوری امیری بود از مخصوصان اعتمادخان خالی از شجاعت نبود - حضرت سید فرمودند تئارخان نیز همراه شما باشد الله معنا گفته فائز خوانده با پانصد جوان پا برکاب نهاده روانه شدند -

مفاصله پانزده کرده راه بود وقت صبح آوردوی ناصرالملک نمایان شد دیدند که کنار ^۱ آوردو فوج چوکی که سردار او شمشیرالملک دولاجیو بود مسلح ایستاده پاس ^۲ میدارد حضرت اول برسر او تاختند او جنگ خوب و چپقلش زور کرد اما چون مردم او شنیدند که سید مبارکی خود مقصدی این جنگ است - رو بگریز نهادند شمشیرالملک زخمی بر آمد در آوردوی ناصرالملک غوغا افتاد - از هر طرف آواز آمد سید مبارکی برخاست درین حین عمادالملک و الغنخان سلطان اجد را گرفتیم آمده بعضرت سید ملاقات کردند - سید فرمودند که شما از عقب ماسی آمده باشید ما برسر دیر ناصرالملک میرویم - سید در آوردو در آمده متوجه دیر ناصرالملک شدند ^۳ مردم بناصرالملک گفتند چه نشسته

الف ۱ آوردو فوج

الف ۲ میدارد

ج ۳ درین اثنا او از خواب مستی بیدار شده پرسید این چه غوغا است گفتند عمادالملک و الغنخان سلطان اجد را گرفتیم با لشکرهای از اردو شما بر آمده بر سید ملحق گشتند و اینکی سید مبارکی باز دوی در آمده نزدیک

این کلام خدمت سید حسن بر آشفتن گفتند که ماهم سادات
 بطرف سید مبارکی میرویم - تمام لشکر گنجرات خود مرید این
 سلسله است به بیم کدام بی پدر بچنگ ما اقدام خواهد کرد -
 برخاستم بمنزل خود آمدند تمام سادات ^۱ بخاری چه متوطنان
 بتوه و چه ساکنان اساول ^۲ که بمدد ایشان ^۳ قریب به مقصد
 وهشتصد نفر استعداد لشکر نموده خواستند که فردا روانه شوند
 همان شب در عالم رویا حضرت قطب المتحققین فرمودند سید
 حسین احتیاج رفتن شما نیست ما سید مبارکی را طلبیدیم -
 فردای آن به موجب طلب حضرت سید مبارکی والدیم از دهولقم
 روانه ملازمت شده بود چون بتوه رسید بوداع بندگی سید
 حسینی اقدام نمود - ایشان کیفیت مذکور بیان فرموده مکتوب
 مسطور و یک ^۴ جیب سلاح برای حضرت سید ^۵ و یکی بوالدم داده
 و داع فرمودند - چون والدیم بتخدمت رسید آنچه از بندگی سید
 حسینی شنیده بود باز نمود وجیب سلاح باکتابت گذراند -
 حضرت مقول ایشان را بمنزل وحی تصور فرموده بر حصول
 مقصود متعین شدند -

و همدران روز اثر تئیم آن بظهور پیوست از لشکر ناصرالملک
 عبدالملک رومی و الغنخان حبشی که سلطان در قید ایشانان
 بوده بهمدگر گفتند که هرگاه ناصرالملک از سید مبارکی و اعتمادخان
 خاطر جمع کرد و گاو در خرمن ما خواهد بست پس مصلحت
 اینست که با سید مبارکی سلختم خار دغدغہ آزار ناصرالملک را از
 پای خاطر خود بکشیم - همان زمان مصحوب اعتمادی بتحضرت
 سید پیغام ارسال نمودند بمضمون آنکه ناصرالملک از غرور کثرت
 لشکر و تکبر جمعیت انچنان غافل است که شب شراب خورده
 بتغواب میروند چند سردار که به ^۶ یژی میفرستند آنها نیز غفلت

- ج ^۱ "بخاری...مدد ایشان" نیست
 ب ^۲ و رسولاباد که به عدد
 ج ^۳ را جمع نمودند چنانچه سادات عظام
 د ^۴ جیب و سلاح - ج جیب خاصه و سلاح
 ج ^۵ "و یکی بوالدم...حضرت" نیست
 ج ^۶ به جهت چوکی

شانه را گرفته دید و بپازان خود گفت که من در آئینه فتح سید معاینه میکنیم - شما اسپان را ببهای ده پانزده بدهید انها را بر قول او اعتماد بود روز دیگر اسپان را آورده ببهای ده پانزده راضی شدند حضرت سید فرمودند که شما ده بیست راضی نبودید اکنون ببهای ده پانزده چون میفرمودید ایشانش مقولم شانه بین را بمعرض بیان آوردند و شرط کردند که روزی که شما بفتح و نصرت در اجداباد در آئید پیشی از نزول ادای زر نمائید - سید قبول فرمودند و اسپان را بهابدوازه لکه تنگه ابتیاع نمودند بنابراین دران وقت آن سوداگر مطالبه زر خود نمود و حضرت بموجب وعده ادا فرمود سبحان الله از احراق حرارت آتش مجاری شانه بزائینه غیب نما میگردد هرگاه از آتش محبت الهی شانه انسان که اشرف مخلوقاتست از گوشت خالی شود چیست که دران روی ننماید و از مکمن غیب بمعرض شهادت در نیاید همدرین معنی خواجہ خسرو علیہ الرحمتہ والغفران میفرماید -

قطعه

بمکننت شانه را از گوشت خالی کن که تائینی
یکی آئینش غیب و شوی معجون و حیرانش
نه از بز کمتر است انسان نه عارف کمتر از افغان
به بین در شانه بز تا چها بینند افغانش

القصر بعد از هزیمت ناصرالملک بصوب جالپانیر رفت حضرت سید پدرم را نیزه و دمام عنایت فرموده بجهت حراست جاگیر خود در دهولقم گذاشته خود از اجداباد با سلطان احمد و اعتمادخان تعاقب ناصرالملک نمودند او در کوهستان پال در آمد - اینجا بیمار شد - بهمان بیماری از عالم رفت -

درین اثنا اختیارالملک که از جانب اعتمادخان حاکم شهر اجداباد بود باتفاق حسن خان دکهنی و فتحخان بلوچ عموی سلطان احمد را که شاهو جیو نام داشت بادشاه برداشته بازار فتنه گرم ساختند چون این خبر بمحضرت سید رسید ایشانش از بهروج مراجعت نموده متوجم اجداباد شدند وقتی که درمجاوداباد که بر دوازه گروهی اجداباد واقع است رسیدند از آنطرف امراء باقیه

که سید مبارکی در آورد و در آمد - ناصرالملک بر اسب نوبتی سوار شده رو بگریز نهاد - باب فتح حق تعالی بر ناصیه همت حضرت سید مبارکی کشاد آری -

بیت

کار نه این گنبد گردان کند

هرچم کند همت مردان کند

القصر و رای ناصرالملک تمام لشکر آمده ملازمت حضرت سید نمود و با اعتمادخان جلد سواران فرستادند که زود بیاید اعتمادخان هم آمد روز دیگر حضرت سید از افتخار متوجع اجداد شدند چون بشهر در آمدند بدروازه‌های تریپولیه که جای مشهور شهر اجداد است رسیدند سوداگری آمده زانوی حضرت سید گرفت و گفت الکریم! او عدوفا حضرت سید تبسم فرمودند اعتمادخان حاضر شد استغفار نمود سید فرمودند که ^۱ بیکی از صرافان شهر فرمائید که دوازه لکم تنکم با این سوداگر بدهند که حقیقت این حال بیان نموده خواهد شد خالی از غرائب نیست اعتمادخان آن مبلغ را بصرافی حواله نمود و صورت حال این معامله برین منوال است که پیش از فتح افغان سوداگر چند از ولایت دهلی اسپان عراقی بقصص کپر پنج آورده بودند حضرت سید اسپان ایشان را ببهای نسیم طلبیدند و دادند فرمودند به بهای ده بیست بدهید هم راضی نشدند که آن وقت اقتضاء این نمیکرد روزی سوداگران مذکور بضمیافت حضرت سید حاضر آمدند ازان افغانی شأنم بیی بود

صفحه

۳۰۳

دیره شما آمده بمنچر استماع این کلمات کلاغ سلطنت که در دماغ او بیضم کرده بود از نهادش برمید و عالم روشن برو تاریک شد از روی حیرانی و پریشانی بر اسب نوبتی سوار شده رو بگریز نهاد چون کمر عداوت با خاندان حضرت رسالت پناهی صل الله علیه وسلم و فرزندان حضرت علی مرتضی کرم الله وجهه بسته بود نتیجهم مال علی هرکم در افتاد بر افتاد ظاهر شد و بشارت حضرت قطب قطب المحققین بعینم روی نموده ناصرالملک خسروالدنیا والاخرت روی بتملمی نهاد -

ج ۱ "کم بیکی.....فرمائید که" نیست

فرستادند - که اعتمادخان را باز گردانند ایشان بردو گروهی لشکر آمده با اعتمادخان رسیده استفسار باعث مخالفت نمودند - اعتمادخان گفت که هر یک از امراء خیال فتنه انگیزی دارد ما بدفع کدام یکی متوجه شویم بنابراین خود را بگوشه میکشیم شما دانید این لشکر در حین حضرت سید هم رسیده آمدند - گفتند ما بجهت ناموس شما خود را بمردن قرار میدهیم - و تردد میکنیم - شما چنین بتخاطری آرید - باری بهر صورت اعتمادخان را باز گردانیده آوردند - ^۱ اعتمادخان بلوچ و حسنخان دکنی نوشت که بودن شما باختیارالملکی لایق نیست بیائید - فتحخان بلوچ آمد و حسنخان گفت که بادشاه من برداشتم - شرم این معامله برمنست -

روز دیگر هردو لشکر کوس جنگ نواخته مقابل نمودند آخرالامر باندی جنگ اختیارالملکی بشاهوجیو رو بگریز نهاد و حسنخان دکنی که هرگز پشت بغنیم خود نداده بود در میدان افتاد - حضرت سید مظفر و منصور با سلطان احمد و امرا بهپور با اجداباد تسریف آوردند -

بعد ازان ولایت گنجرات را میان خود قسمت نمودند یرین تفصیل شهر اجداباد با حویلی بجهت خرج سلطان احمد دادند - و پرگنه کری و جهالاوار و پرگنه پتلاد و پرگنه نریاد و پرگنه بهیل و پرگنه رادهن پور و سمی و پرگنه ^۲ مونچپور و ولایت سورتهم بهحصر اعتمادخان - و توابع او از اهل گنجرات مقرر گشت - اعتمادخان ناتارخان غوری را بنواخت و ولایت سورتهم را باو داد - و پرگنه رادهن پور و پرگنه سمی و پرگنه ^۳ مونچپور بفتحخان بلوچ داد - و پرگنه نریاد را بملکی شرق ^۴ تنجوینز نمود و ولایت پتن و بندر کنبایت مع چوراسی - و پرگنه دهولقم و پرگنه کهوک و پرگنه

الف ^۱ اعتمادخان و فتحخان بلوچ

الف ^۲ مونچپو و پرگنه ترواره ج مونچپو

الف ^۳ پرگنه مونچپو و ترواره

الف ^۴ تفویض نمود و بعضی مضافات پرگنه جهالاوار به الغنخان حبشی داد

شاهوچو را گرفته بیرون برآمده بر چهار گروهی اهداباد روپره نام موضعیت آنجا آمده منزل نمودند - آنزمان حضرت سید پدرم را از دهولقم طلبیدند دران ایام درویشی در بیرون قصبه متوطن بود شیخ اجد معذوب میگفتند پدرم بتجهت رخصت پیشی او رفتم التماس فاتحه نمود او گفت بروید عروس فتاح در کنار سید قرار خواهد گرفت - اما پیشی از جنگ اعتمادخان قرار موافقت بغنیم داده بازاده الحاق از لشکر شما بر آمده رو بآنجانب می آرد - آن زمان زلزله عظیم در لشکر شما پیدا خواهد شد - اما بعد بخبری گذرد پدرم تعجب کرد که اعتمادخان سردار این لشکر است و حضرت سید این هم جنگ و جدل بتخیر خواهی او میکند او برای چه میگریزد و هرگاه او از لشکر بدر می رود لشکر چگونه قرار میگیرد این دغدغه در خاطر داشت که متوجه ملازمت حضرت سید شد در آذانه راه خبر رسید که اعتمادخان از لشکر بدر رفت این معنی معذوق خبر فتاح گشت از روی خوشحالی خود را بتخدمت سید رساند - و آنچم از شیخ شنیده بود عرض کرد - حضرت سید فرمود که چون آواز دماغ شما بگوش رسید خبر آوردند که فلانی می آید - من گفتم که در نیوقت رسیدن فلانی استدال بر فتاحست شما خود را برای تلافی اینمعنی بشارت درویشی هم آوردی -

القسم روزی که لشکر ظفرآثر در ناحیه معبوداباد آمده متخیم شد نوشته^۱ حسن خان دکنی با اعتمادخان رسید که سلطان اجد مرید سید مبارکست بادشاهی^۲ آن نفعی که به سید مبارکی دارد بشما و ماندارد حالا عموی او را بادشاه برداشته ایم بیائید که دولت^۳ این خصوصیت بشما دارد -^۴ اعتمادخان فی الحال برخاسته روانه شد این خبر بتحضرت سید رسید - سید فی الحال پسر خود را اسم سید میران و مشینخت پناهی شیخ ماه را

الف^۱ و اختیارالمادی

الف^۲ او

الف^۳ از آن شماست

الف^۴ اعتمادخان از غوغای ایشان بهیچ کدام از اسرا مشورت ناکرده روانه اهداباد شد -

سید ملاقات کرد - قطبخان پسر کلان خود را مرید حضرت سید ساخت حضرت سید عالمخان را همراه کرده باجدا باد آمدند و با اعتمادخان گفتند که چون عالمخان شما را و ما را یاد کرده آمده رعایت حال موی الیم از قبیل واجبات است اعتمادخان سکوت و رزیده اما مقدم عالمخان اعتمادخان و عمادالملک را بسیار ناخوش آمد - از تزلزل حضرت سید رنجیده اعتمادخان به حضرت سید گفت که عالمخان مردیست صاحب دغدغه او قناعت بصلاح دیده ما نخواهد کرد - مصلحت نیست که باز این طور کسی را در گنجرات دخل دهیم و قناعت دغدغه را بر زمین امن نهیم - حضرت سید فرمودند که بجبهت همین شیوه که شما میگوئید معنت کشیده و ندامت حاصل کرده الحال تری جمیع مدعات خود نموده رجوع بشما آورده گنجایش اعراض ندارد که از مردی و مروت دور است چون اعتمادخان را از فرموده ایشان چاره نبود گفت الحال هر چه شما میفرمائید میکنیم اما ثانیاً حال ازین پشیمانی روی خواهد نمود - سید فرمودند که عالمخان وزیر صاحب اختیار سلطان محمود بود الحال نوکری شما قبول میکند اینچنین کسی که طرف شما بگیرد درین مصلحت بسیار است - اعتمادخان گفت که عمادالملک را هم از بهروج بطلبید تا باتفاق فکر جاگیر عالمخان نمائیم - بطلب عمادالملک کس فرستادند آمد - حرف جاگیر در میان شد - عمادالملک گفت جاگیری که من دارم بمردم من کفایت نمیکند انک ازو بدیگری میسر شود متعذر است بعد از رد و بدل بسیار چنین قراز یافت که حضرت سید پرگنه^۱ بروده و چانپانیر را از جاگیر خود جدا کرده بعالمخان و اعظمخان همایون دادند و گودهره را اعتمادخان بالپخان کهتری که مصالح و موافق عالمخان بوده داد -

عالمخان کلاه دماغ از سر خود یکسو نهاده کمر بخدمت اعتمادخان بست و چنان در آمد کرد که صحت میان ایشان گرم شد - اعتمادخان خانهای شیرخان را که پسر اعتمادخان باشد و متصل بخانه مشارالیه بود بعالمخان داده - باز عمادالملک بخاگیر

دهندوک و پرگنم ^۱ چانپانیر و پرگنم کپربن و پرگنم ^۲ سرمال و پرگنم بارا سنول بقسمت حضرت سید مقرر گشت - حضرت سید موسی خان و شیرخان فولادی را ^۳ نولختم سرکار پتن را بایشان دادند - و ولایت ^۴ بهروچ و بروده و سورتهم تا سرحد سلطان پور و ندر بار بعمادالملک رومی مقرر گشت عمادالملک از طرف خود سرکار بروده را ^۵ بابو خان حبشی داد و سورت را بتخداندخان رومی که خسروپوره او بود باقی پرگنات مثل موراسم ^۶ و غیره بامراء گجراتی دادند که تابع اعتمادخان بود - هر کدام بر حصه خویش راضی گشتند روانه ولایت خود گشتند - وکالت و وزارت سلطان احمد با اعتمادخان قرار یافت - سلطان و اعتمادخان در شهر ماندند حضرت سید مبارکی در سیدپوره که در ناحیه مسعودآباد آبادان کرده بودند قرار سکونت ^۷ و وزید -

القصر چون چندگاه برین نسق گذشت عالمخان لودی که بملک دهلی در زمانه شیرشاه بادشاه با دریانخان رفته بود چنانکی ذکر او بالا گذشت و شیرشاه بایشان در سرکار مالوه جاگیر کرده بود دریانخان آنجا فوت کرده - و از عالمخان ادای سرزد که ^۸ نتوانست در انحدود بود - باز بگجرات آمد و بتحضرت سید اعلام نمود که بامید عنایت و اعانت انحضرت باز درین دیار آمده ایم ادراکی ملازمت موقوف بطلب است بهر چه اشارت رود معمول گردد - حضرت سید نوشتند که خوش آمدید چند روز در همان مقام توقف نمائید تا ما بامراء عظام اتفاق نموده شما را بطلبیم عالمخان از بس که پریشان حال بود توقف ناکرده آمده بتحضرت

د ^۱ سرنال - ب سرنال

الف ^۲ چانپانیر و پرگنم بژوده و پرگنم کپربنچ - ج چانپانیر و پرگنم کپربنچ و پرگنم سرنال

الف ^۳ نوازش فرموده

الف ^۴ "و سورتهم" نیست

الف ^۵ به الغنخان حبشی داده الغنخان بندر سورت را به خداندخان رومی که خسروپوره او بود داد - د الپنخان

الف ^۶ دادند

ب ^۷ و مسعودآباد و احمدنگر و نرائی و غیره

الف ^۸ که دران حدود نتوانست بود

به حال خود گذاشت گاو در خرمن حضرت سید مبارکی بست -
و به عمارالملک گفت که تا شما سید مبارکی را از میان برنمیدارید
حکومت شما استقلال پیدا نمیکند عمارالملک اعتمادخان را هم
برین آورد که بی باید لشکر کرده بر سر سید مبارکی رفت
اعتمادخان و عمارالملک و عالمتخان و جمیع امراء گنجرات بقصد
زوال دولت حضرت سید از اهداباد برآمده بالای حوض کانگری
که متصل شهر واقعست آمده منزل نمودند -

این خبر به حضرت سید رسید ایشان پدرم را فرمودند که شما
بروید اول به عالمتخان ملاقات کنید بعد آن با اعتمادخان - بهرکدام
بعد ادای دعا و سلام بگوئید که هرگاه بطرفی متوجه میشدید
بماهم اعلام می نمودید - از عزیمت این مرتبه مرا خبردار نکردید
بفرمائید که قصد چیست و این لشکر بر سر کیست تا چه جواب
کنند - بعده در خور آن فکر نهائیم - پدرم اول بمنزل عالمتخان
رفته ملاقات کردند - و آنچیز حضرت گفتند بودند ابلاغ نمود - عالمتخان
سر خود را پائین انداخت - گفت که از ما چری پرسید از قصد و
عزیمت ایشان شماهم خبر داشتیم باشید - پدرم گفت که ما از که
خبر داشتیم باشیم - دوست و خیر خواه حضرت سید از شما
زیاده کسی نیست و شما خود تا غایت ازین حال اطلاع نداده اید
دیگر بما که خبر کند - گفت که میان منجهو تمام امراء
گنجرات اتفاق نموده قرار داده اند که تا سید مبارکی از میان بر
نداریم ^۱ خلل از گنجرات برطرف نمیشود - پدرم گفت که خدای
آسان کند - اما درین معرکه شما کدام جانب خواهید بود گفت
بهر جانب که جمهور - پدرم گفت که خانجهو اگر احسان در حق
ماحسن این نتیجه دارد پس حق بجانب شما است - برخاست
متوجه بدیره اعتمادخان شد - در راه دید که عمارالملک بدیدیم
تمام از منزل اعتمادخان بمنزل خود میرو و کیف ^۲ متفق ملاقات
واقع شد - به مجرد دیدن گفت - که میان منجهو من داریم یک
شمشیری بستیم این مرتبه که با جنگ سید مبارکی در دو

الف ^۱ خللالف ^۲ ما اتفاق

خود رفت و حضرت سید^۱ بسیدپور - و الوغخان حبشی را پاره از ولایت جهالاوار^۲ دادند - او کم جهالاوار رفت جمیع جاگیرداران آن ولایت را برآورده تمام جهالاوار را بقبض و تصرف خود آورد - و هرچند^۳ در باب خلاف و خودخواهی اعتمادخان باو نوشت گوش نکرد - آخر الامر اعتمادخان و عالمخان سلطان را همراه گرفت لشکر کرده بر سر الوغخان رفتند - اما از عزیمت این لشکر به حضرت سید آگاهی نم نمودند و استغنا ورزیدند ایشان هم بتغافل گذراندند الوغخان در ناحیه قصبه برم^۴ گام مصاف داد و هزیمت یافت و از اینجا رفت به خدمت سید مبارکی پناه آورد - اعتمادخان مراجعت نموده باجداباد آمد -^۵ حضرت سید و عمادالملک شفاعت نموده پیرگنم بهیل را از اعتمادخان گرفته بالوغخان دادند - چندگاه هرکدام بجای و مقام خویش بر بساط کامرانی نشستند -

درین اثنا بتخاطر عالمخان گذشت که اعتمادخان را در قتل آورده خود بجای او نشینم عالمخان این کنکاش باخاصان خود درمیان آورد - یکی از آن میان که با اعتمادخان^۶ جهتمند بود او را ازین معنی آگاهی داد و اعتمادخان عالمخان را از خانه شیرخان بر آورد - عالمخان بتغانهای خود رفت و گرد خانه خود قلعه مستحکم ساخت - طرح سازش به عمادالملک انداخت عمادالملک باعالمخان جهت پیدا کرد روزی عالمخان به عمادالملک گفت که در حذف حرف وجود اعتمادخان مصلحت تمام است - عمادالملک بظاهر جواب اتفاق داد اما از ته دل مزاج او بعالمخان انحراف یافت - عالمخان بتجد میشد امروز فردا گفتم معطل میداشت - عالمخان دید که حصول این مردم از عمادالملک بعیدی نباید اعتمادخان را

ج^۱ سیدپوره رفتند

الف^۲ چند روز برین نسق گذشت ناگاه الغخان بنیاد فتنه

انگیزی کرد چنانچه

الف^۳ در باب عدم خلاف

ج^۴ بیوم کانون

الف^۵ از استماع این خبر عمادالملک از بهروح به اجداباد آمد

ج^۶ جهتی تمام داشت

و مکار است - حضرت سید در فکر جنگ شدند - القصص چار پنج هزار سوار که بالفعل در خدمت حضرت سید حاضر بودند هم تکیم بر عنایت الهی کرده خود را بکشتن و مردن قرار داده منتهی جنگ شدند - روز دیگر شنیدیم که لشکر اجداباد بر آب کهاری آمده منخیم شد - پنج شش^۱ کهری گذشت بود که پنج سوار حبشی خان پدرم را پر سیده رسیدند - یکی نشان داد - آمده بر در ایستاده از پدرم پرسیدند - در بان گفت که بتخدمت سید رفته اند گفتند زود برو و آهستک بگو که انکس خان حبشی آمده شما را میطلبد - در بان آمده به پدرم گفت - پدرم بعرض حضرت رساندند - حضرت سید فرمودند که میان منجهو مرا باور نمیشود که عمادالملک نیکخواه ما باشد مبادا درین رسالت و پیغام حیل انگیزچتم باشد و مگری آمیختم که موجب خام خیال اینکس بود - پدرم عرض کرد که انکس خان و کیل عمادالملک است - درینوقت باین اخفا او را فرستاده بی حکمت نیست - باید طلبید که چه میگوید گفتند بروید اگر بیاید بیارید - والدیم رفت - دید - انکس خان گفت که میان منجهو شب بخ مانده مارا باز درینوقت بتخدمت عمادالملک باید رفت بنوعی که کسی واقف این حال نشود ما را بتخدمت حضرت سید ببرید - تا آنچه گفتنی باشد یکمرتبه بگویم - پدرم بتخدمت حضرت سید آوردند - انکس خان مصحف منجید را از بغل خود بر آورد و گفت که عمادالملک دعا عرض کرده و گفته که مقصود ازین لشکر کشی آن بود که حضرت دوست از دشمن شناسند - آن خود معلوم فرموده باشند الحال شما یک سوار شده متوجه بسوی لشکر ما شوید - ما در راه سلطان اجد را با عتقادخان آورده بشما ملاقات میدهم - از همانجا برسر عالمخان میرویم و او را زنده بدست آریم یاق کشیم - انیک کلام بچید در میان است که درین شکی و شایکبه نیست -

حضرت سید بهمین قرار انکسخان را و داع فرمودند - صبح یک سلاح بسته راهی شدند قریب بموضع کیناخ که برسم گروهی سیدپور واقع است بموجب قرار داد عمادالملک و عتقادخان سلطان

شمشیر بسته آیم اثیم به بینید - دست ^۱ بکمر آورده هر دو شمشیر را نمود - پدرم گفت شمشیر بتجنگ فرزند رسول بسته آید تا چه نتیجه دهد - باز میگفت که ما میدانم که شما پیش عالم خان و اعتمادخان آمده آید - بایشان ملاقات بکنید - بعد از رخصت ایشان ماراهم دیده خواهیدرفت - پدرم بدیره اعتمادخان رفت بتخان ملاقات کرد و آنچه حضرت سید گفتن بودند باز نمود - اعتمادخان بنیاد گل عالمخان کرد و گفت هر چه کرد و میکند او میکند - هر چند ما بتخدمت سید گفتم که عالمخان ازین قبیل کسی ^۲ است که بی دغدغه فتنه انگیزی نخواهد بود - سید سخن ما گوش نکردند - من چه کنم ما را بطور من نمیگذارند ما خود همیشه دوست حضرت بوده ایم الحال نیز همان نسبت داریم - بتحضرت سید دعاء ما برسانید و بگوئید هر چه میکند عالم خان میکند ما هیچکدام باین راضی نیستیم - شما بروید بهما الملکی هم ملاقات بکنید بعد ازان از ما وداع خواهید شد - پدرم بمنزل عمادالملکی رفت - عمادالملکی بظاهر در محاورت قندی بسیار نمود بعد ازان برخاست در خلوت نشست و پدرم را اینجا طلبید و گفت که کسی را شما دوست خود میدانستید و خیرخواه خود خیال میکردید الحال باعث قتل و اخراج شما است - ما چکنم که سید بر گفتم ماعمل نمیکند - بروید دعاء ما برسانید فردا ازینجا کوچ کرده بر سر آب کهای منزل میکنیم و از اینجا بتخدمت سید کسی معتبر خود را بی فرستیم آنچه او گوید سخن همان خواهد بود - پدرم وداع کرده پیشی اعتمادخان آمده گفتم عمادالملکی را باز نمود - اعتمادخان گفت که سخن همان است که عمادالملکی گفتم شما را بتخدا سپرده ایم - راهی شوید -

پدرم بتخدمت حضرت سید آمده گفتم هر کدام را بیان نمود - حضرت سید فرمودند که از سخنان عمادالملکی شما چه در یافتید - پدرم عرض کرد آنچه فقیر در یافتن اینست که باین طلسم او میخواهد که عالمخان را بازی دهد - حضرت سید فرمودند محتمل است - ما را بر قول عمادالملکی چندانی اعتماد نیست که مردی خیال

آب نروده باشد مراجعت نمود - بعضی امرا که مثل چنگرخان ولد عمادالملک باشد و سر اندازخان ماندوالی و غیره از آب نروده گذشتیم تعاقب نمودند پاره از بنگاه او را قاراج کرده برگشتند لشکر گنجرات نیز از نروده گذشتیم تا بقصم جنوبگام و بصحرای رفتند - چند روز اینجا مقام کردند درین اثنا عالمان از کوهستان پال بر آمده کنار کوه را گرفته بان راه بنابر طلب شیرخان فولادی بر پتن آمد - موسی خان برادر کلان شیرخان در خدمت حضرت سید بوده - شیرخان و عالمان عقد موافقت بستم پرگنه کری که بتجاگیر اعتمادخان تعلق داشت گرفته در تصرف خود آوردند - این خبر در حین مراجعت با اعتمادخان رسید اعتمادخان باختیارالملک و دریان خان حبشی و غیره که در اجدنگر و تواهی آن بودند نوشت که عالمان را از کری بر آرند - اختیارالملک لشکر کرده بر سر عالمان آمد - جنگ کرد - عالمان کشته شد - و شیرخان فرار نموده بر پتن رفت -

بعد از چند روز لشکر که بر سر مبارکشاه رفته بود باجداباد آمد - درین رفتن و آمدن سلطان احمد پاره مردم را نوکر خاص خود ساخت و بعضی را بنواخت و بخطاب سرفراز ساخت - چنانچه شیخ یوسف حبشی را مخاطب باعظم همایون ساخت و شیخ اسلام بخاری را نیز تکلیف خطاب کرد - ایشان قبول نکردند و برادر خورد خود را که موسوم بسید عبدالرحمن بود نیابت کردند - او بخطاب ساداتخان مخاطب شد - اما اختیارممالک تمام بدست اعتمادخان است و عمادالملک هم با اعتمادخان دم از تسویه میزند - نمیگذارند که حکم سلطان احمد بر کرسی نفاذ نشیند - سه چهار هزار کس از اعتمادیان ایشان هر روز و شب پاسبانی سلطان میکنند سلطان را آگاهی عمادالملک بقبض خود میدارد و گاهی اعتمادخان به مردم خود بی سپارد - حق ساجانه و تعالی چون زوال دولت و قطع نسل امراء مذکور خواسته بود اول مبتلا ببلائی نفاق و حسد کرده که باوجود عهد و پیمان و سوگند و ایمان بدخواه همدگر بودند و در اندکی تصور نفع خود نسبتان پیمان و ایمان می نمودند - ازین رهگذر جنگ و جدل در میان داشتند و این معنی را صلاح کار خود می پنداشتند -

اجد را همراه گرفته آمده باحضرت سید ملاقات نموده سید صفا کرده از اینجا باتفاق برسر عالمان روانه شدند - حضوت سید هباتوقت شیخ اجد^۱ دلوالی را پیش عالمان فرستادند و فرمودند که باو بگو که کار بد نتیجی نمی دهد -

بیت

هر که او نیکی میکند یابد^۲
نیکی و بد هر چه میکند یابد

آنچه بدیگران روادار بودید رجعت پشما کرده حالا بر آمده بجاگیر خود بروید - بعد از^۳ چندگاه شما را باصرا مذکور صلاح داده خواهم طلبید - عالمان گفت حالا شما برسر ما می آئید این چون باشد که جنگ نا کرده برویم - باز حضرت سید نصیحت کردند - قبول نکرد - مصاف داد اعظم همایون که برادر طغاشی او بود و قطبخان پسر کلان عالمان مع افغانان خوب کشتن شدند - عالمان هزیمت خورده بجانب چانپانیر رفت امرا دنبالش رفتند عالمان در کوهستان پال در آمد امرا از چانپانیر مراجعت نموده باجد اباد آمدند -

چون این نوع خللی در گنجرات بسمع مبارکشاه^۴ رسید^۵ سالخان براری را بخود یار ساختن باز باتفاق او بر سر گنجرات لشکر کشید - بعد از استماع این خبر امراء سلطان اجد را گرفته کوچ بکوچ بدفع لشکر مبارکشاه روانه شدند - چون لشکر گنجرات همیشه بر لشکر برهانپور و برادر و دکن غالب بوده وقتی که لشکر بموضع راناپور کوته که بر کنار آب نریده واقع است رسید مبارکشاه قالب فتوانست آورد از موضع^۶ بیلوکام که سه گروهی از

ج	د	دیوانی ^۱
ج	۲	"هر که او نیکی..... میکند یابد" نیست
ب	ج	چندگاه ^۳
ج	۴	اسیری
ب	ج	تپال خان ^۵
ج	۶	بیلوکام

اعتمادخان شاید که خرج ماهی مبارکشا بوده باشد - ارکان دولت او گفتند که حکومت گنجرات از دست داده بمحکوق ایندچنین کسی خود را قرار دادن از عقل دور است - اعتمادخان در جواب نوشت که چون مبارکشا بنابر اراده مالشکر جمع نموده کاری باید کرد که هم ناموس من بفعال خود باشد و هم سعی او باطل نشود - و آن اینست که ولایت سلطان پور و ندر بار را بمبارکشا باید داد بشرط موافقت و خیر خواهی - بعد از رد و بدل بسیار قرار بر همین افتاد - ولایت مذکور بمبارکشا دادند - مبارکشا قصه دهرن گانو و ^۱ بتاور را با اعتمادخان داد که آنجا پارچه سرسیاف و بهیرون و کمر بند خوب میشود - اعتمادخان مبارکشا را وداع کرده پیمس سلطان احمد آمد و بتعالی اصلی خود رسید لشکر مراجعت کرده باجداباد آمد هر کس بتجای خویش رفت و بنشست -

چون چندگاه برین بر آمد سلطان احمد دید که از عمادالملک هم اراده او که نفوذ امر سلطنت بود میسر نشد - ^۲ از شیخ یوسف چشتی المتخاطب باعظم همایون و از شیخ سلیم بخاری که محرم مشورت سلطان بودند کنکاش طلبید - ایشان گفتند که بر آمده پیش سید مبارکی باید رفت - آن زمان حمایت شما بر دمه ایشان لازم میشود - سلطان احمد را اجداباد بر آمده در سید پور پیشی حضرت سید مبارکی آمد - حضرت سید بشیخ سلیم گفتند که باین طرز آوردن سلطان لایق نبود - اگر شما همین خیال داشتید چند روز پیشتر بما خبر میکردید در خور آن فکر میکردیم - ایشان گفتند که سلطان از ترس جان گریخته پناه بشما آورده فرصت آن نداشت که توقف نماید -

درین اثنا خلجی خان که یکی از اسراء نای اسلام خواه پادشاه دهلی بود با پنجهزار سوار و صد و پنجاه فیل نای از جهت استیلاء لشکر حضرت جنت اشینانی همایون پادشاه از ملکی دهلی انتقال

^۱ د و دارندول - ج از جهت نزول اقامت با اعتمادخان داد
^۲ الف باز بدست اعتمادخان گرفتار گشت او انتقام از من خواهد گرفت

حضرت سید مبارکی حسب المقدور سعی در صلح و صلاح فی نمودند و رعایت مظلوم میکردند - اما از آنجا که تقدیر الهی درباره ایشان چنان رفته بود از حرف خود باز نمی آمدند - آره اتفاق را بر بیخ دولت و بقای خود نهاده متعکری بودند - در اندکی مدت از ایشان نه نام ماند نه نشان آثار کریمیه لمن الملک الیوم ^۱ ظاهر گشت -

القسم چند روز به نسق مذکور گذشت - باز میان عمادالملک و اعتمادخان آتش حسد و شعلۀ نفاق بلند شد - از جهت آنکه سلطان احمد دید که از دست اعتمادخان خلاصی نداریم بعمادالملک ساخت - اعتمادخانرا ناخوش آمد - درین اثنا بعضی حبشیان بنابر اشارت عمادالملک تغلقخان که یکی از امراء بنجعیت اعتمادخان بود او را بدعا کشتند - اعتمادخان رنجیده از شهر بر آمد - هر چند عمادالملک خود آمد و ملایمت کرد نه ایستاد و بهمچو دایاد آمد - باراده آنکه پیشی مبارکشاه برود - هر چند حضرت سید هم مانع آمدند قبول نکرد - پیشی مبارکشاه رفت و بر غم عمادالملک مبارکشاه را گرفته بصوب گجرات لشکر کشید و عمادالملک و الوغخان حبشی و امراء دیگر که به مشارالیه اتفاق داشتند سلطان احمد را گرفته بهمچو دایاد آمده بهحضرت سید عرض کردند - که ملکی گجرات بهسلاطین این دیار از عطایای بزرگان شما است علی الخصوص سلطان احمد را شما بر تخت اجلاس فرموده اید - رعایت امرناموس سلطان بر ذمه کرم شما لازم است -

حضرت سید نیز همراه شده بکوچ متواتر در ناحیه موضع راناپور کوتیه نزول اجلال فرمودند - و از آنجا با اعتمادخان نوشتند که این دولتی که شما در زمان سلطان احمد دارید بالغرض و التقدير اگر ملکی گجرات به تصرف مبارکشاه آید بشما تنجویز نخواهد کرد پس حقوق چندین ساله را بهعقوق مبدل کردن برای چه باشد - بیائید جاو مقام بدستور سابق بشما تعلق دارد - چون اعتمادخان از رفتن خود پشیمان هم شده بود بنجیت آنکه مبارکشاه تنگ دل بود اعتمادخان بادشاه ^۲ مشتری؟ خرج یکی روز

ج ^۱ الله الواحد القهار
الف ^۲ مشزونی - ذ مشتری خرج

ایشان را خوش آمده بود انتقال از اینجا خوش نیامد - بتن را بموسی خان و بشیرخان^۱ فولادی دادند و چانه‌آئیر را بعالم خان لودی چنانچه مذکور گشت -

القسم چون اعتمادخان و عمادالملک با اکثر لشکر گنجرات قریب بسی هزار سوار باتش بازی بسیار آمده در ناحیه منجودباد فرود آمدند - حضرت سید پیغام بایشان فرستادند که آمدن سلطان نه بموجب خواهشی اینکس واقع شده - شما خود پیش سلطان بیایید و از امری که دغدغه بخاطرش راه یافته باشد رفع آن نموده ببرید ما درین مضایقه نداریم - ایشان گفتند اگر بموجب خواهشی شما نیامده پس سلطان را پیش ما فرستید ما داریم و بادشاه ما شما که از مردم آفاقی باشید ببادشاه ما چه کار دارید - ایشان گفتند که ما هوس^۲ و آرزوی^۳ نیابت سلطان نداریم که درین باب بشما مناقشه کنیم - اما بادشاهی که ماو شما^۴ بیعت باو کرده باشیم و او از ملاحظه خطر جان خود انتقال نموده پیشی ما آمده باشد او را خواهی ناخواهی نمی توان پیشی شما فرستاد - شما بیایید و تسلی کرده برید - ایشان بخاطر دغدغه داشتند که مبادا حاجی خان و شیرخان^۵ فولادی که باهم بی آیند آمده بسید ملحق شوند^۶ توپها که مقابل نهاده بودند سر دادند - آنزمان حضرت سید متوجه جنگاه شدند -

اتفاقا کنار آب سر راه^۷ جری پیشی آمد حضرت سید اطلاق عنان مرکب خود را از پایان بیابانی آن فرمودند - جای قلب بود اسب حضرت سید خود بدشواری بالا رفت عقب بنیره ایشان سید حامد^۸ خود بودند در سن دوازده سیزده سال سلاح گران دربر

ج ۱ فولادی

ب ۲ نیابت

ب ۳ وزارت

ج ۴ بیعت

ج ۵ فولادی

ج ۶ این زمان کار بدورو دراز خواهد کشید

د ۷ بلندی

ج ۸ اسب را ندند در آنزمان ایشان در سن

نموده بازه‌وزاد روانه صوب گنجرات شد - رانا راجه چیتور با چهل هزار سوار آمده سر راه او گرفت و طلب چهل من طلا و فیل بهیتم که بهترین فیلان او بود و رنگ^۱ راو پاتر که از جمله حرم محترم او بود کرد -^۲ چون ایشان ره وزاد همراه داشتند حاجی خان بادی طلا و دادن فیل راضی شده - اما چون اسم حرم در میان آمد بر آشفست خود را بهردن قرار داده و جنگ رستمانه کرد - حق تعالی بآن کثرت جمعیت رانا را مقهور ساخت - حاجی خان مظفر و منصور بگنجرات آمد - اعتمادخان و عمادالملک دانستند که از آمدن حاجی خان سید مبارکی سلطان احمد را طلبیدند - پس تا حاجیخان بسید مباحی ملحق نشده و لشکر ایشان جمع نه آمده کاری کنیم - آن بود که از احمدآباد شب در میان آمده از سید پور مفاصله یکمیدان جنگ فرود آمدند -

انزمان حضرت سید فرمودند که میان منتهیوی الواقع رای شما بر هوای بوده و انتیخان بود که چون بلاد گنجرات مقاسم یافتیم چنانچه ذکر او بالا گذشت شهریتن و شهر چانپانیر باعصر حضرت سید ملقر شد - پدرم عرض کرد که حضرت از برای سکونت خود یکی ازین دو شهر اختیار کنند - فرمودند چرا - عرض کرد که اگر اخیانا حاکم شهر احمدآباد بما متخالف شود و طریق بد خواهی پیشی گیرد ما هم توانم لشکر خود جمع کرد و از عهده او بر آمد سید پوره از احمدآباد دوازده کوه راهست هرگاه حاکم احمدآباد بما در مقام بدی شود شب در میان فی آید جنگی در یروز این راه طی فی نماید و اسراء لشکر ما بعضی در پتن باشند و بعضی در چانپانیر جمع آمدن ایشان مدتی باید - حضرت سید فرمودند که ما بهیچکس بدنیستم کسی بما برای چه بد خواهد بود - والدیم عرض کرد که عالم کون و فساد ناگهان چیزی رو میدهد که اصلا پیشی ازان و هم هم بانجانب عبور نکرده - ما از بس که آب و هوای سید پوره

الف ^۱ و رنگ راو پاتر که از جمله حرم محترم او بود "نیست"

^۲ مظفرخان شروانی که وزیر صاحب اختیار حاجی خان بود قبول نمود و باز رانا گفت که رنگ راو پاتر را نیز بدهند و او محبوبه حاجی خان بوده از استماع این مظفرخان بر آشفست خود را بهردن قرار داده

دا تشویش بدنای عارض میشد و غلبه میکرد مثل تب یا اسهال دوست داران ایشان بنیاد گریه و بی طاقتی می نمودند منع میفرمودند و میگفتند من از بزرگان خود بشارت دارم که من مرگ من موصوف شهادت خواهد بود - در خاطر حضار مجلس خطور میکرد که در میان اهل گنجرات همیشه مسلمانان همدگر از برای حصول جاه مرادات نفس شوم خود جنگ میکنند^۱ آیا شهادت به حضرت سید چگوته میسر خواهد شد آن بود که حق تعالی از برای اجتماع رتبه بسیادت و شهادت سلطان احمد که بادشاه وقت بود او را از دست ظلم داد خود را به خدمت سید آورد و ظلم از روی تعدی دنبال سلطان آمدند و تا وقت ردو بدل شمشیر از حضرت سید به پیغام صلح در میان بود و ظلم از غرور کثرت لشکر و آلات جنگ مثل توب و تفنگ گوش ناکرده به جنگ اقدام نموده حضرت سید را شهید ساختند و^۲ کرامت^۳ سید دیگر آنکه وقتی که بعزیمت جنگ سوار میشدند دستار از سر خود فرود آورده بر سر بنیره خود اسم حامد نهادند و فرمودند که امروز روز شهادت ماست دستار بتو ارزانی باشد - سیوم آنکه ایشان را در انطور وقت کیفیت ماتفق در جای دفن کردند که وصیت ایشان بود و ایشان را خوارق جلیلیه و کرامات علیم بسیار است این مختصر گنجائی اشتمال تمامی آن ندارد -

مخفی نماند که ایشان دولت دینی و نعمت یقینی از حضرت بدرالمتقیین شمس العارفین حاجی الحرمین الشریفین سید عبدالوهاب^۴ دارند میگویند مدتی در ملازمت حضرت حاجی بودند و فیض از صحبت ایشان می ربودند وقتی در خدمت حاجی جامه کثیر آمده بودند ما حاضر انقدر نبود که بهم ایشان اکتفا کند

ج ۱ اما

ج ۲ بر فطن اولی الالباب ظاهر و باهر است که حضرت سید بجانب بادشاه بودند لشکر غنیم هم باقی بود پس کسی که در دولتخواهی و هوا داری بادشاه از لشکر بغات کشته شود شهید پای است

ج ۳ القصر آنکه

ب ۴ بخاری

داشتند اسپ هم کجیم؟ داشت بالا فتوانست بر آمد قریب بکنار
 بلندی رسیده بود که پایش لغزید بیفتاد ایشان نیز از اسپ جدا
 افتادند مردم عقب فرود آمده در امداد سواری ایشان شدند غلوشد
 راه تنگ بود مسدود گشت - هیچکس دنبال حضرت سید راه نیافت
 ایشان دانستند که مردم از عقب بی آیند چند قدم رفته بودند که
 آنجا بجام جوشی از ملازمان اعتمادخان بطریق^۱ قراولی ایستاده
 بودند بشناختند قلیختم از هر طرف به نيزه گرفته شهید ساختند -
 بعد ازان که سید حامد را سوار کرده فوج بالائی بلندی آمد سید
 را ندید - متفحص شد نیافت - سرسان شد - از دست تن بی سرچم
 آید و از استین بیدست چم کشاید مردم متفرق شدند و خدمت
 سید میران ولد حضرت سید که هراول بودند بر فوج مقابل خود
 قلیختم برداشته پیشی انداخته از میان شهر گذرانده باز در جنگ
 آمدند لشکر خود را هزیمت معاینه کردند از آنجا بطرف خانههای
 خود روان شدند اتفاقاً جایی که نعش پای حضرت سید افتاده بود
 آنجا رسیدند - دیدند که سیدی سعد غلام حضرت سید سر مبارکی
 را بر زانوی خود گرفته نشسته است نعش پای حضرت سید را
 بر داشته بستقر لاط پیچیده در جای که الحال قبر ایشان است دفن
 کرد بسوی خود را گرفته بطرف قصبه کرباج هزیمت نمودند -

سلطان احمد بر آمده باجداد رفت اما مقدمه فوج سلطان که
 اعظم همایون بود باغیم خود جنگ خوب کرده در میدان افتاد -
 سیدپوره بتاراج رفت اما قاعده مردم گنجرات این بود باوجود عناد
 و بدخواهی همدگر باین طور حادثات کسی به بسائی کسی متعرض
 نمیشد سردار لشکر هزیمت خورده در ده دوازده گروهی رفته بی
نشست لشکر قلع کرده و هزیمت خورده هر دو در اجداد بی در
 آمدند - بعد از چندروز مردم در میان آمده همدگر را آشتی
 میدادند باز بعد از چند روز همان آشی در کاسه بود و نان جنگ
 و جدل موجود -

متغی نماید که از وقوع شهادت حضرت سید سر کرامت
 آنحضرت مشهود^۲ خاص و عام گردید یکی آنکه هر گاه حضرت سید

۱ قراولی

۲ مشهور است

چیزی گفت^۱ در دل نه نشست منجود خزانچی را طلبیده پرسیدند که از نقد چیزی در خزان داری گفت امشب چند هزار تنگم از فلان موضع آمده چون بیگاه شده بود بمعرض عرض نرسانیدم فرمودند علت بیدار خواب من همین است زو دیار - حاضر کرد - همان وقت قسمت فرموده بانجواب استراحت رفتند -

بعد شهادت شبی در واقع^۲ پدرم فرمودند که میان منجهو حق سبحانه و تعالی پنجبار سبب در ولایت درجتم اعلی بمن کرامت فرمودند یکی بسبب - سیادت دوم بسبب شهادت - سیوم بسبب دوام وضو بامسوا - چهارم بسبب تصدق براه خدای پاک برای فتوح بلاد دیگر بفرمان رب العزت هرگاه شهدا متوجع میشوند مانیز بایشان مرافقت مینمائیم - اما فتح بلاد گنجرات من تنها مامورم بهر جانب که فتح مقدر است بانجانب امداد می نمایم -

القسم بعد از شهادت حضرت سید اعتمادخان و عمادالملک و سایر لشکر باهداد رفتند - موسی خان فولادی بر آمده به پتن رفت - بعد از چند روز عمادالملک خدمت سید میران را طلبید و مهم سازی جاگیر درمیان آورد - امروز فردا گفته تازو سه ماه معطل داشت - درین فرصت و رای پتن و مضافاتش که در جاگیر موسی خان و شیرخان مقرر فرموده بودند دیگر هم برگزانت جاگیر حضرت سید مردم عمادالملک و اعتمادخان قابض گشتند - وکلای حضرت میران دایم آمد و رفت پیش عمادالملک مینمودند روزی خدمت سید میران به پدرم فرمودند که میان منجهو وکلای ما دایم پیش عمادالملک میروند او بوعده امروز فردا فریفته میدارد امروز شما پیش عمادالملک بروید تامل او را در یابید که بها در چه مقامست -

پدرم رفت بملک ملاقات کرد - چندان تعظیم و تکریم نمود که ازوبوی کثرت التواضع من اتفاق بدماغ ادراک پیوست. وقت وداع گفت خاطر جمع دارید من امروز باتفاق اعتمادخان جاگیر شما مقرر میسازیم - والد را وداع کرد ایشان برخاستند بهرامخان

ج ۱ در دل سید نمی نشست

ج ۲ با پدرم

خدمت سید فی الحال از خانه و بازار طعام بسیار از هر قسم طلبیدند و باهل^۱ طبخ سپردند حضرت حاجی بمقتضای انکم در خانه هر چه و مهمان هر که طعام طلبیدند آنقدر طعام کشیده شد که اکتفا کرد - بعد از فراغ مجلس از بکول استفسار فرمودند گفت که چون مهمانان بسیار آمدند سید مبارکی طعام بسیار آورده بها سپرد و چون طعام را تمه کشیدیم آن طعام را نیز همراه کردیم حضرت حاجی بسیار خوشحال شدند و فرمودند سید مبارکی در رحمت حق باز است بطلب آنچه میخواهی - سید عرض کردند که من طاقت آن ندارم در حنجره نشینم و خدا^۲ را حاصل کنم خواهش بنده اینست که سر اسب واصل^۳ حق^۴ شوبم حضرت حاجی فرمودند که سید شما هر دو میطلبید -

بیست

حاجت بکلاه بری داشتنت نیست

درویش صفت باش کلاه^۴ تتری دار

از عنایت باطن آن مرشد بتحق حق سبحانه و تعالی روز بروز ترقی دارین نصیب سید گردانیده متعبد بودند همیشه سلاح وضو در برداشتند بعضی اوقات در عارضه اسهال در شبهای زمستان شبی بیست مرتبه و سی مرتبه قضای حاجت واقع میشد و بر هر مرتبه که برقی خاستند وضو با مسواکی کرده نوگانه بشکر وضو او را نموده تکریم میفرمودند و باوجود^۵ احراز تسبیح دنیاداری از اسب وفیل و شتر و خدم و حشم از نقد یکفلوس شب در خزینة نمی ماند هم بمصرف صرف میفرمود - از ابویام سماع دارم که شبی بیقراری رو داد هر چند ازین پهلوان بهلو میرفتند خلافی عادت چشم مبارکی گرم خواب نمیشد - گفتند ایا سبب چیست که امشب مرا خواب نمی آید - ازحضار هر کسی یکی

ج^۱ مطبخ

ج^۲ "حق" نیست

ب^۳ "را" نیست

ب^۴ تری

ج^۵ اصرار

اعتمادخان بموجب وعده پنج پرگنه بنچاگیر خدمت میان میران
تندخواه نموده - یکی دهولقم و کربنچ و ^۱ بهیول و سرنال و
باراسینول -

^۲ عمادالملک راناخوش آمد باختیارالملک گفت که کربنچ و سرنال
و باراسینول را بشما دادیم و ^۳ بهیول را بنچهوجهارخان حبشی
داد اینها پیش از رسیدن مردم خدمت سید میران رفته برگشت
مذکور را بتصرف خود آوردند - دولقم در تصرف میان ماند - درین
اثناء بار میان عمادالملک و اعتمادخان دانه نزاع روی بسبزی آورد -
بتقریب آنکه سلطان احمد متغی سازش بعمادالملک نمود -
عمادالملک پسر خود را که چنگزخان باشد از بهروچ بالشکر طلبید
و اعتمادخان تئارخان را از چونم گده طلبیده - چنگزخان آمده در
محمودآباد فرود آمد و تئارخان در موضع ساوند که پرهفت گروهی
احدآباد واقع است - عمادالملک با اعتمادخان اعلام نمود که برادر زاده
شما چنگزخان آمده ماییشوار میرویم اگر شما هم اورا سرفراز کنید
باتفاق برویم - اعتمادخان گفت که شما راهی شوید ما هم می اثم -
عمادالملک رفت اعتمادخان ملک شرق را فرستاد که پیش از آنکه
چنگزخان در شهر در آید تئارخانرا بیارید ملک شرق پرکهور بهل
جلد سوار شده تاختم بموضع ساوند رسید و تئارخان را پیش
چنگزخان بشهر آورد - بعد ازان عمادالملک چنگزخان را نیز بشهر
آورد - دانه نزاع که سبز شده بود شاخوبرگی آورد - رفته رفته
کار بنچاشی رسید که عمادالملک توپهارا بالای بهدر که دربار
بادشاهیست بر آورده بر حویلی اعتمادخان متجرا کرد - اعتمادخان بر
آمده بیرون شهر فرود آمد و از آنجا بسرکهیج رفت و از آنجا
بموضع تهل ^۴ جهالوره من اعمال پرگنه کری که برده گروهی
احدآباد واقعست آنجا منزل نمود موسیخان و شیرخان و
جاجیخان را از پتن طلبید و فتحخان بلوچ را از رادهنپور

ج ۱ ۲ بهیول

ج ۳ "عمادالملک..... و باراسینول" نیست

ج ۴ تهل جاپوره - ب بهیول جهالوره

حبشی که وکیل عمادالملک بود بوالدم خصوصیت داشت عقب
عمادالملک نشستم بود وقت وداع بدست اشارت طلب کرد
ابوی ام پیش او رفته نشستند چون هجوم مردم بود عمادالملک
ازین حال مطلع^۱ شد؟ و رو بجانب اهل مجلس کرده گفت که
میان میران از من جاگیر میطلبند من که ایشان را طلبیده ام نه
از برای انکه میان کنم از برای آن طلبیده ام که ایشان را بابو
سازم یعنی^۲ گدا این حرف از زبان عمادالملک آمد بر بسمع
والدم رسید بخدمت میران آمده - آنچم گذشت بود از اول تا
آخر بیان نمودند - خدمت^۳ میان را ناامیدی مطلق روی داد لشکر
بیطاقت شد از پدرم پرسیدند که چه باید کرد چون اعتمادخان
راندیده ام یکمرتبه او را هم به بینم که درین باب اوچه می کند -

والدم پیشی اعتمادخان آمده حقیقت معلوم نمودند اعتمادخان
از تم دل بهحضرت سید مبارک مخلص بود اما چون سلطان احمد
گریختن پیشی حضرت سید رفت ترسید که مبادا از حمایت
حضرت سید سلطان احمد قوت گیرد و این موجب فتنای عمرو
زوال دولت من گردد و عمادالملک نیز از همین ترس متحیرگی این
سلسله گشت که دوسر سید رفته شهید ساختند اما اعتمادخان
بعد و قوع این واقع بغایت متحیر و متردد گشت - چراکه هر
وقت که او را بناصرالملک یا بعادالملک صورت نزاع روی میداد
و مشکل پیشی می آمد از حمایت حضرت سید پله مقصود او
رجعائی پیدا میکرد از منازعت هیچکدام مضرتی باو نمی رسید
الاعمال آن چشم داشت از خدمت میران توقع نموده بوالدم گفت
که نیت عمادالملک خود بر شما معلوم شد خاطرجمع دارید اگر
عبدالکریم جان در قالب دارد در یک هفته مهم سازی خدمت
^۴ میان بتفصیل میرساند - نام اعتمادخان عبدالکریم بود وقتی که
خود را باد میکرد لاکر باسم فی نموده - والدم آمده حقیقت را
بخدمت میان عرض کرد - و شروع در حصول مهم سازی نمودند

ج ۱ نشد

ج ۲ غلام

ج ۳ میران

ج ۴ سید میران

طلبید فرنگیان کشتی بسیار آورده راه دریا را که آذوق بان راه می آوردند بستند خدواندخان عاجز شد آمده جنگرخان را دید جنگرخان بقصاص پدر او را گشت و قلعہ سورت را بتصرف خود آورد -

^۱ بعد ازان برسر الوغخان و جهوجهارخان حبشی که در بروده بودند لشکر کرد - حبشیان جنگ کرده شکست خوردند - فیل اودی منگل نام که نای بود از الوغخان مع علم و دمام بدست جنگرخان افتاد - بروده مع مضافانش بتصرف خود آورد - سگان را موشوم بالوغخان و جهوجهارخان ساختم پرچمهای علمهای ایشانرا بگلوی سگان بست - حبشیان پیشی اعتمادخان آمدند اعتمادخان از چله ولایت خود بایشان جاگیر داد - بعد از چندگاه برسر جنگرخان لشکر کشید جنگرخان در بهروج متعین شد غایت الامر تئارخان غوری درمیان شده التماس نمود که ولایت بروده را جنگرخان میگذارد قرار بصلح داده مراجعت فرمایند - هرچند تئارخان مبالغه کرد اعتمادخان قبول ننمود - تئارخان از اعتمادخان رنجیده متحفی بموسیخان و شیرخان نوشت که اگر اعتمادخان بهروج را از جنگرخان گرفت نه شما را در گنجرات میگذارد نه دیگری را اگر توانید فتحخان بلوچ را شکست داد تقصیر نکنید که اعتمادخان باعتماد فتحخان از اجداد خاطر جمع کرده تعدی بر جنگرخان می نماید - هرگاه جنگرخان را زبون ساخت گاو در خرمن شما خواهد بست -

بیست

علاج واقع پیش از وقوع باید کرد
دریغ سود ندارد چو رفت کار از دست

الف ^۱ درین حین الفغان فوت کرد حبشیان که عمده ایشان جهوجهارخان باشد پسر الفغان را مخاطب به الفغان ساختم تبعیت او نمودند چون درین باب باجنگرخان استصواب ناهموده پسر او را بتخطاب مخاطب ساختند جنگرخان را بد آمد -

و لشکر او که در پرنکناات بود هم را جمع کرده باز بنالچیش
باری^۱ نرسنگ پور آمده منزل نمود -

و بعداالملک پیغام فرستاد که زود بنجاگیر خود برود و الا هرگاه
نتیجه خصوصیت عاید شود و آن نیز میسر نخواهد شد عمادالملک
دید که الحال مقاومت باعثادخان صرف نمیکند بر آمده بهروج
رفت سلطان اجد در شهر ماند اعتمادخان نیز در شهر آمد و
چوکی خود را بیاسی داری سلطان اجد فرستاد بی دغدغه اغیار کام
در حکومت نهاد - هم امراء گنجرات و رای عمادالملک بیعت او
نمودند حاجیخان را نصف برگزیده کوی داده نوکر خود ساخت -
موسیخان را رخصت پتن نمود و فتحخان بلوچ را برادران پور
فرستاد - عمادالملک چندماه در بهروج بوده^۲ برسر خداوندخان که
خسرپوره او باشد و قلعہ سورت و مضافاتش در تصرف او بود لشکر
کرد و قلعہ سورت را از خداوندخان طلبید خداوندخان متحصن
شد چندگاه باین طرز گذشت عاقبت الامر چون دید که از امراء
گنجرات هیچکدام کومک او نمیکند بعداالملک طرح آشتی درمیان
انداخت بر قرار آنکه قلعہ سورت را باو بدهد - عمادالملک را مهمان
طلبید - او باعثاد خویشی اندرون قلعہ رفت مهمان شد آنجا
عمادالملک را بغدر^۳ کشت - لشکر برگشته به بهروج آمد بعد از سه
چهار ماه چنگزخان ولد عمادالملک لشکر کرده بر سورت رفت -
خداوندخان متحصن شد - عاقبت الامر چنگزخان ولایت دون و
سجیان^۴ که از مضافات گنجرات بود بغرنگیان داد و بکومک خود

ج^۱ نرسنگ

الف^۲ شنید که برادرزاده خداوندخان که حاکم بنذر سورت

بوده خبط دماغ پیدا کرده ظلم و تعدی از حد گذرانده
سکنه سورت بعداالملک نوشتند که ما از دست تعدی
این بجان رسیده ایم بداد ما برس - عمادالملک برسر او
لشکر کشید او متحصن شد چندماه بهچنگ و جدل
گذشت از امراء گنجرات هیچکس کومک او نکرد
خداوندخان بعداالملک طرح آشتی در میان انداخت -

ب^۳ بتاریخ بیست و هفتم شهر رمضان سنه نهصد و
شست و شش بعد آن لشکر او برگشته -

د^۴ سمان

بدریخانم سلطان فی آیم باعتمادخان جاسوسان خبر برسانند سلطان تنها به بنده خانم وجیرالملک که متصل معلات بادشاه است بیایند تایکدیگر وثوق عهد موکد پایمان کرده در امر معهود شروع نمائیم - اول اعتمادخان را در حنجره نشانده در بستند و پیش در آن برای جلوس سلطان تخت نهادند بعد آن سلطان را طلبیدند سلطان تنها آمده بر تخت نشست ایشان باز همان سخن را درمیان آوردند سلطان از ساده دلی آنچه گفتیم بود باز اعاده کرده - الحال در وا کرده خود را ظاهر ساخت و گفت که من در حق توچه بدی کرده‌ام که بر قتل من خوض فی نمائی بمنجر دیدن اعتمادخان روح سلطان پرید -

اعتمادخان بغلامان خود اشارت کرد که لت کنند و بعد ازان بکشند همچنان کردند بعد آن فرمودند که ریگی که مابین آب ساپهر و معلات بادشاهی واقع است بپرید و آنجا برتایید همچنان کردند - وکان ذلک شب دوشنبه تاریخ پنجم شهر شعبان فی سنه ثمان و ستی و تسعمایم و ^۱ از عبارت مقتول شد بیگناه - سال مذکور نیز مستغاد میگردد - شاعر هندی که بزبان گجراتی تاریخی گفتیم اینست -

بیست

احد چالی کس بره کس نس جهود استاهیم

بابو پوچهین جی تهاجی کهین دوشنبه رات

منجز تاریخ دوشنبه رات - القصص صباح آن آوازه انداختند که سلطان گریخت تفحص کنید بعد از زمان گفتند که سلطان احد را فداشان کشته دردیگ آب ساپهر برتافتند - آخر الامر از آنجا برداشته در حظیره سلطان احد بانی اهداباد که در مانی چوک واقعست دفن کردند ما احسن ماقیل -

بیست

شکوه تاج سلطانی که بیم جان دران در جست

کلاه دلکشی است اما بترک سرنمی ارزد ^۱

ج ^۱ "و از عبارت.....القصص" نیست

ج ^۲ اللهم اغفره مع ماکان

چون اشارت از تئارخان و اکثر امرا چنین یافتند بر سر قتلخان بلوچ لشکر کشیده نزدیکی برادرهن پور جنگ کردند - قتلخان شکست خورد در قلعه دهول کوت که در ناحیه رادهنپور واقعست در آمد از استماع این خبر اعتمادخان بهروج را بحال خود گذاشته باجداباد آمد و در فکر کارسازی سلطان احمد مشغول شد - دید که مردم افای بسیار در گنجرات جمع آمده اند - سلطان احمد باین مردم میل دارد اگر بر آمده خود را بایشان مربوط میکند انزمان علاج آن متعذر است و حال آنکه سلطان احمد کم ظرف بود هرگاه شراب میخورد از روی مستی شمشیر کشیده در پنهانی درخت کیلم را میزد و میگفت که ازین ضرب سر اعتمادخان را بریدم و بار دیگر درخت کیلم را می برید و میگفت که ازین ضرب سر عمادالملک را جدا کردیم همچنین وجیهالملک و رضیالملک را بقتل آوردیم یکم یکم رانام میگرفت و درخت هاء کیلم را می برید -

القصر وجیهالملک و رضیالملک که هر دو وزیر صاحب مشورت اعتمادخان بودند باعث آن شدند که پیشی ازآنکه سلطان احمد مارا بکشد ما سلطان احمد را بکشیم - میگویند که دران ایام سلطان احمد را انقدر دستگاه شده بود که بر دو گروهی و سه گروهی شهر بطور خود شکار میرفت و گاهی سوار شده وقت بوقت بتخانم اعتمادخان می آمد اعتمادخان ترسان و لرزان استقبال نموده می آورد و ملایمت میکرد -

القصر هرچند و وجیهالملک و رضیالملک بقتل سلطان مبالغه می نمودند اعتمادخان دفع الوقت می نمود - روزی ایشان پنهانی بسطان احمد پیغام فرستادند که اگر سلطان مارا بوعده وزارت امیدوار سازد ما بقتل^۱ اعتمادخان پردازیم و این خار را ازراه نفوذ امر سلطانی بر آورده در آتشی عدم اندازیم - سلطان از روی نادانی باور کرده ایشان را بوعده وزارت و وکالت استمالت نمود - ایشان این حرف پیشی اعتمادخان نقل کردند اعتمادخان گفت که تا من بگوش خود نشنوم باور نداریم - ایشان گفتند شب درخانم مایباید سلطان احمد را هم میطلبیم آنچه مذکور شود بشنوید اعتمادخان قبول کرد - ایشان بسطان گفتیم فرستادند که اگر ما

بود - بلکه در عین جنگ عطف عنان نموده بهمان راهی که آمده ایم میرویم - جمعیت موسیخان و شیرخان از هزار پانصد سوار متجاوز بنود - و لشکر اعتمادخان از بیست هزار سوار زیاده - اما چون هم بیدل و بدخواه بودند مهم اعتمادخان برهم خورد - وقتی که موسیخان و شیرخان بهجنگ بر آمدند مقدمه اعتمادخان اهل حبش بودند جنگ مردانه کرده شکست خوردند - از شکست خوردن حبشیان هر فوج هرچاکم بود عطف عنان نموده رو براه نهادند میگویند که چون حاجیخان چهل کرده ایستاده که من در تمام عمر پشت بغنیم نداده ام الحال این کار چون کنیم مظفرخان شروانی که وکیل مطلق او بوده ^۱ جلیوش را گرفته رجعت کرد و گفت که گوشم چادر عوزات افغانی را بدست پلجیان گنجراتیان خواهی داد و حاجیخان لاچار روان شد - میگویند که رانا راجه چیتور دایم دعا میکرد که الهی چون مرا بهجنگ حاجیخان شکست داره حاجیخان را بهجنگ دیگری شکست ندهی داد چون این واقع شد تا دو روز طعام نخورد آخر چون تحقیق شد که حاجیخان جنگ ناکرده بنابر مصلحت برگشته از زمان بحال خود آمد -

القسم اعتمادخان دید که هرکس از امرایی جنگ پشت بغنیم دادند خالی از غدر نیست او نیز هزیمت خورده باجداباد آمد بنگاه بیست هزار سوار بدست هزار پانصد سوار افتاد ایشان قوت گرفتند و ^۲ اعتمادخان شکست یافت و کان ذلکی فی شهر ذی القعد سنه ثمان و ستین و تسعمایه - بعد آن جاگیر حاجیخان را تغییر کرده ^۳ او پیشی موسیخان رفت ایشان گفتند که ما دو برادر بودیم حالا سه برادر شدیم ولایت را سه قسم کرده یکی قسم بهحاجیخان دادند از آمدن حاجیخان ایشان قوت تمام گرفتند - و اعتمادخان تزارخان را باز از جونه گده طلبید و حبیب نام نویسنده را نواخت و بخطاب اعتبارالملک مخاطب ساخت دولت دو هزار سوار باو ارزانی داشت اما او پردل بود زیاده از دو هزار سوار نگاه داشت و مردم خوب مردانه را نوکر خود کرد و پیشواشی

ج ^۱ جلوش

ج ^۲ اعتمادخان اینتجا آمده حاجی خانرا از نوکری دور کرده

ج ^۳ "و اعتمادخان.....تغیز کرده" نیست

(باب سی و ششم)

¹ ذکر لصب کردن اعتمادخان سلطان مظفر را بر تخت سلطانی
بعد از قتل سلطان احمد ثانی و لشکر کشیدن بر موسی خان
و شیرخان فولادی و لشاق ورزیدن امراء آفاقی و بلادی

متلفظان الفاظ اخبار و متفحصان احوال آثار چنین روایت
کنند که در ² شهر شعبان سنه نهصد و شصت و هشت هجری
بعد قتل سلطان احمد اعتمادخان سلطان مظفر را بر تخت اجلامی
نمود بعد از چند ماه باجهت انتقام کشی فتحخان بلوچ که ذکر او بالا
گذشت بر موسی خان و شیرخان سواری فرمود اما چون از اعتمادخان
بعد وقوع این فعل شنیع جمیع امر اناراضی شدند بهمدگر
میگفتند که کسی سلطان احمد را باین طرز کشته او را از کشتن
دیگری چه دریغ خواهد بود - اگر موسی خان و شیرخان را زبون
ساخت از زمان شروع در اخراج و قتل مایان خواهد نمود - پس
سعی باید کرد که ایشان بتعال خود باشند - که خیریت بندهاء
خدا درین است - جمیع امرا و رای الفغان و جهوجهارخان
حیثی که یگانه اعتمادخان بودند این قرار بنمود داده همراه
اعتمادخان روانه شدند -

چون حوالی شهر پتن رسیدند موسی خان و شیرخان در شهر
پتن متفحص شدند - اعتمادخان قبل کرده فرموده تا حصار ³ پتن
را بضرب توپها انهدام نمایند - خدمت سید میران و حاجی خان
و اختیارالملک حرف صلاح در میان آوردند اعتمادخان قبول نکرد -
و هرچند سعی کردند صورت نگرفت - آخر الامر بموسی خان و
شیرخان اعلام نمودند که التکال غیر از جنگ چاره دیگر نداشته
شما دانید و اعتمادخان ماهیچکدام درین معرکه شریکی او نخواهم

ج ¹ ذکر لصب..... "آفاقی و بلادی"

ج ² شهر شعبان

ج ³ "پتن" نیست

اعتمادخان آوردند و صورت واقع را بیان نمودند اعتمادخان گفت که نوکر باید که چنین بکار صاحب آید سروپا داده سرداد -

القصه درین فترات خدمت سید میران نیز از اجداباد درآمده بدهولقم رفتند و از دهولقم بدندوکم تشریف بردند - تئارخان رفته در موضع رانپور قرار گرفته بود - خدمت سید میران هم بانجا رفته به تئارخان ملحق شدند و از انجا باتفاق پیش موسیخان رفتند - درین اثنا اعتمادخان باز برسر موسیخان لشکر کرد این مرتبه موسیخان هم از شهرپتن برآمده در ناحیه قصبه تانم که بر نوزده گروهی شهرپتن واقعست جنگ نمود باز اعتمادخان هزیمت یافت در اجداباد آمد^۱ و کان ذلک فی احدی وعشرین شهر ذی الحجه سنه سبع و ستین و تسعمایه موسیخان آمده در قصبه جهوتانم من اعمال پرگنه کوی نشست - باز سید میران در میان شده نصف پرگنه کوی که تعلق به کاجیخان داشت از اعتمادخان گرفته به تالاجی داده - موسیخان را از جهوتانم برگردانیدند تئارخان بسورتهم رفت و خدمت سید میران را اعتمادخان تسلی نموده طلبیده ایشان بدهولقم آمده نشستند -

باز بعد از مدت چند اعتمادخان چنگرخان را طلبید و ملایمت بسیار کرد و همراه گرفته برسر موسیخان و شیرخان لشکر کرد درین اثنا میان چنگرخان و الغخان حبشی نزاع واقع شد - بمرتبه که قریب بقتال رسید - چنگرخان دید که هنوز موسیخان و شیرخان بنجای خود نشستند لشکر اعتمادخان بها چنین سلوی میکند هرگاه موسیخان و شیرخان بر طرف شوند ماراگی به حال خود میذارند - چنگرخان باموسیخان و شیرخان سازش کرد - درین اثنا موسیخان بیمار شد - اعتمادخان روزی که بموضع دهیوج که برده گروهی پتن واقعست رسید موسیخان فوت کرد - چنگرخان گفت که موسیخان فوت کرده الحال مناسب نیست که ما برسر جاع مصیبت زده برویم - اعتمادخان بقوت چنگرخان رفته بود دید که چنگرخان و شیرخان باهم سازش کردند - بالضرور برگشت و باجداباد آمد چنگرخان بولایت خود رفت و خدمت سید میران به کاجیگر خود تشریف بردند -

ج^۱ و کان ذلک..... "تسعمایه" نیست

اعتمادخان تعلق باو گرفت آخر الامر به تاتارخان جهت پیدا کرد و از اعتمادخان منحرف گشت -

القصه اعتمادخان باز شروع در جمعیت نمود بازاده انکم انتقام از موسیخان و شیرخان بکشد اما امرا هیچکدام برین اراده او اتفاق نداشتند حتی که تاتارخان که خای برکشیده او بود نیز باین راضی نمی شد و مانع فی آمد ازین رهگذر اعتمادخان را به تاتارخان نقاری پیدا شد تاتارخان رخصت طلبید بهانه آنکه من رفتم لشکر خود را از سورت بیارم اعتمادخان را این معنی بسیار ناخوش آمد اعتبارالملکی بپیداشد که تاتارخان را رخصت باید داد از انجهت بتخاطر اعتمادخان بدخواهی او مقرر گشت روزی اعتبارالملک رابلالی بالانخان خود طلبیده گرفت و بکشت و برخانه تاتارخان هلان کرد - و برخانه ارایشخان که ^۱ نبیره اعتبارالملکی بود نیز اسر بتاراج کرد - تاتارخان آگاه گشت این قدر فرصت یافت که براسپ پشت برهنه سوار شده از شهر برآید بطرف و بتجانب سر کهیج گریزان شد و ارایشخان از خانه خود برآمده بطرف دهولقم روانه گشت حبشیان دنبال اینها افتادند تاتارخان چون بموضع ساند رسید دید که حبشیان از عقب رسیده آمدند سید کبیر وکیل او باسی چهل سوار که به تاتارخان همراه بود در قلعہ موضع ساند آمد و آوازه انداخت که تاتارخان درین قلعہ درآمده و تاتارخان را باچهار سوار گفت که حبشیان باین قلعہ متوجع خواهند شد تو برو و خود را بتجای برسان - همچنان شد چون حبشیان رسیده آمدند بهرسیدند تاتارخان کجا رفت مردم دیدم گفتند که درین قلعہ درآمده اینها قلعہ را گرد کرده ایستادند باعتمادخان کسی فرستادند که تاتارخان را در قلعہ موضع ساند در آوردیم دستگیر کرده فی آریم قلعہ را قبل کرده شروع در جنگ و جدل نمودند سید کبیر تانماز شام جنگ کرد چون دید که لشکر بسیار آمد و تاتارخان هم خود را بتجائی رسانده باشد گفت فرستادند که شما قصد برای خاطر تاتارخان میکنید تاتارخان اینجا نیست من که سید کبیرم اینجا هستم اگر بگوئید شما را آمده به بینم انها گفتند بیائید سید کبیر آمده دید اینها سید کبیر را همراه کرده پیش

سلیمان افغان که حاکم ولایت بنگال بود از لشکر اعتمادخان کسی
نماند - عقب ایشان یک گوشه میدان -

اختیارالملک با دو هزار سوار دست بچنگ ناکرده نیز ایستاده
بود چون بندگان سید حامد فتح کرده با معدودی بالای بلندی
که در میدان واقع شده بود ایستادند لشکر ایشان نیز پی او لجه
منتشر شد درین اثنا یکی فوج اهل حبش قریب پانصد سوار و یک
فیل از مقابل پیدا شد آهسته آهسته متوجه بجانب سید گشت
پرسیدند که آیا این فوج از که باشد بعضی گفتند که الوغخان
حبشی است که دنبال لشکر چنگرخان رفته بود مراجعت نموده
فی آید چون شب قریب رسیده بود لشکر پراکنده هم از هر طرف
آمده باین فوج ملحق میشد دریک زمان قریب دو هزار سوار
درین فوج جمع شد بندگان سید حامد به پدرم فرمودند که میان
منجهو بروید ^۱ باولغخان بعد از مبارکی فتح بگوئید که شما هم
آمده درین میدان بایستید قالشکر پراکنده جمع شود والدیم تلختر
خود را باین فوج رسانید پرسید که این فوج از کیست گفتند از
الغخان - بغیل بان گفت که مارا راه بده که بخان مبارکی فتح گویم
فیلان بغیل اشارت کرد فیل خرطوم خود را بجانب والدیم انداخت
والدیم میخواست که باو مناقشه کند درین اثنا پشیر حظه روفی غلام
حضرت سید مبارکی که بعد از شهادت ایشان پیشی چنگرخان
رفته نوکر شده بود والدیم را بشناخت و دست بر زانوی والدیم
زد گفت که شما درین فوج چکار دارید ^۲ این فوج از ^۳ بتجلی خان
است و بتجلی خان از چنگرخان بود بهر دم خود گفته است که
هر کس که از شما به پرسد که این فوج از کیست بگوئید که از
الغخان است تا از هر طرف مردم آمده ملحق شوند و این فوج
عظمت پیدا کند شما خود را بگوشه کشید ابوی ام جلیو کشیده
ازان فوج بر آمده حقیقت را به بندگان سید حامد معلوم نمود
خدمت سید باخترالملک گفته فرستادند که این فوج که فی آید

ج ^۱ به الغخان

ج ^۲ پدرم گفت خواهم از جانب سید حامد بخان مبارکی
فتح بدهم این فوج از الغخان نیست

د ^۳ تجلی خان

چندگاه برین نسق گذشت که مرزا ابراهیم حسین و مرزا
 محمدحسین که از نمایر سلطان حسین بایقره بادشاه خراسان که در
 خدمت بادشاه جمجاه کیوان رفعت مشتری بهجت جلال الدین
 اکبرشاه بودند طریق بغی اختیار نموده و از آنجا نایب پرآمده پیش
 چنگرخان آمدند - و مرزا شرف الدین حسین از نمایر حضرت
 خواجه احرار که پیش ازین چندگاه از خدمت بادشاه جمجاه جدا
 شده بگجرات پیش موسیخان و شیرخان آمده بود چون لشکر
 ایشان تمام افغان بود طور ایشان موافق طبع مرزا نیفتاد -
 از آنجا انتقال نموده چندگاه در دهولق مصالحب بصحبت سیدمیران
 بوده - آخر الامر چنگرخان طلبید مرزا نیز پیش چنگرخان رفت -
 چون این نوع مردم پیش چنگرخان جمع آمدند چنگرخان و
 شیرخان اتفاق نموده قرار برین دادند که اعتمادخان را از میان
 بر داریم - از ساهبر این طرف ولایت تعلق به چنگرخان داشته باشد
 و آن طرف بشیرخان - بموجب قرار مذکور از طرف پتن به
 طرف اهداباد متوج شد و چنگرخان از بهروج خدمت سیدمیران
 پیش شیرخان رفتند و ولد عزیز ایشان ^۱ بندگی سید ^۲ حامد
 پیش چنگرخان تا ایشان را ازین خروج مانع آیند - شیرخان
 خود بموجب فرموده خدمت سیدمیران در نواحی قصه کری
 که بیست گروهی اهداباد واقعست توقف کرد - اما چنگرخان
 بی محابا در آمده آمد اعتمادخان باخدمت سیدمیران و سید
 حامد قریب به سیویار کھاری که برینج گروهی اهداباد واقعست
 برآمده جنگ کرد چون در محلی مذکور جنگل زقوم بسیار بود هر فوج
 بامقابل فوج بجنگ در افتاد که فوج دیگر بر فتح و هزیمت او مطلع
 نشد از جانب چنگرخان فوجی مقابل اعتمادخان بود اعتمادخان
 را شکست داد و بندگی سید حامد را که مقابل با چنگرخان افتاد
 چنگرخان از پیش ایشان هزیمت یافت چنانچه فرار نموده تا به
 مسجد اباد که از جنگگاه هفت کوه راه بود آنجا رفت لشکر چنگرخان
 با چنگرخان فرار نمود و لشکر اعتمادخان با اعتمادخان در میدان
 غیر از سیدمیران و سید حامد و چند کمرانی برادر آرازه

الف ^۱ "بندگی" - نیست

ز ^۲ شیرخان و چنگرخان

عبداللہ خان داد وزیر او سوچہ نام بقال بود عرض کرد کہ ^۱ خانم یکمرتبہ شما اموال و اشیاء آن جہازات را بنظر خود فی در آورید تا خدمت من منجرا میشود گفت مافرض کردیم کہ این ہزدو جہاز یک جنس اشرفی پر آمدہ اند ازین زیادہ نخواہد بود ہمین کہ بوقت رسیدند خدمت شما منجراست و جوان خوش معاورہ بود شوکت و صلایت غریبی داشت عدل و داد را شعار خود ساختہ بود بنوعی کہ هیچکس در زمان دولت او مجال تعدی نداشت -

روزی مغلی از مقربان مرزا شرف الدین دختریکی از ازال را کشیدہ بود او آمدہ فریاد کرد خان چاوشان فرستاد تا او را گرفتہ آوردند فرمود برید بردار کشید مرزا شرف الدین برخاست و شفاعت نمود گفت مرزا قرینہ شما چند کسی اینجا هستند و ہرکدام لشکر مغل دارند امروز سپاہی شما این کار کرد و من برای خاطر شما در گذرم فردا سپاہی دیگری این کار میکنند باز بتخاطر او نیز مراقی باید گذشت پس بربندهای خدا مشکل میشود غیر این ہرچہ فرمایند بپشتم قبول داریم اما درین باب مرا معذور دارید همان زمان مغل را برہ بردار کشیدند بعد ازان ہیچ یکی از لشکریان او اقدام بریبدائی ننمود و فقیر بپشتم خود مشاہدہ کردہ کہ لشکر چنگزخان بالای ^۲ تلا و کانگریہ فرود آمدہ بود آمدہ بود اطرفی جوانب او زمین مزروع بودہ بعضی جاہایش اسبان را سپاہیان بستہ بود تا یازدہ روز لشکر آنجا داشت اما حدکسی نبود کہ یک برگی جو از کشتزار مزارع بردارد و پیش اسب خود اندازد زد و دراندکی مدت جمعیت بہم رساند و قوت پیدا کرد شیرخان از بر آوردن اعتمادخان پشیمان شد -

القسم چون حکومت اجداد بر چنگزخان قرار گرفت نخود بدہولقم رفتہ خدمت سید میران و سید حامد را بہ تعظیم و تکریم تمام باجداد آورد و دران زمان چندی از مقربان حضرت سید مبارکی کہ بخدمت سید میران بودند بلخان ملاقات نمودند اما پدرم بواسطہ خصوصیتی کہ با اعتمادخان داشت بچنگزخان ملاقات نکرد و این خصوصیت پدرم با اعتمادخان معلوم چہچ امراء گنجرات

ن ^۱ خان جیو

ن ^۲ حوض کانگریہ

از بچلیتخان است اگر شما باتفاق اقدام نمایند انشاء الله تعالی فتح میکنم این منافق بزبان باعتمادخان یار بود و بدل باچنگرخان دوستدار و باحضرت سادات مذکور^۱ را از اهل نقار جواب داد که این فوج از بچلیتخان نیست چنگرخان بذات خود درین فوج هست و لشکر ماتهام شکست خورده الحال درما این قدرت نیست که توانم بچنگرخان جنگ کرد هرچند سید حامد مبالغه نمودند فایده نکرد دوستداران ایشان چون دیدند که کار از دست رفت جلیو ایشان را گرفته باز گردانیده راهی شدند قضیه قتل منعکس گشت اعتمادخان باسلطان مظفر گریختم بقصبه موراسه رفت و چنگرخان صباح آن بشهر اجداباد درآمد^۲ تمام ولایت این روی آب سابر بتصرف خود در آورد -

باز بهادر افغان که چندگاه بادشاه ولایت مالوه بود و افواج اکبرشاهی او را از آن دیار شکست داده اخراج نموده بودند او نیز آمده نوکر چنگرخان شد و^۳ جنیدکرانی نیز بنوکری چنگرخان قرارداده - چنگرخان بزمسند سلطان معهود نشستم شروع در کامرانی نموده داد و دهش پیش گرفت - اگرچه او غلام زاده سلطان معهود بوده اما شان بادشاهی داشت و دل دریا صفت که اهل گنجرات را یاد از زمان سلطان بهادر میداد روزی که عبداللهخان اولدی از ولایت مالوه بتقریب ایلغاری که بادشاه جمجاه اکبرشاه برسر او نموده بودند فرار نموده پیش او آمد همان روز دو چهار از سفر بندر جدّه آمده بودند - هردو را مهمانی گویا به

ج^۱ دشمن جانی جواب داد

الف^۲ درین اثنا شیرخان از کری آمده بهحوالی اجداباد آن روی آب سابر فرود آمد چنگرخان رفته ملاقات کرد و قرار دادند که ولایت آن روی آب سابر بموجب قرار داد سابق تعلق بشیرخان گرفت و ولایت این روی آب بچنگرخان و بعد آن شیرخان مراجعت نموده بکری رفته اقامت نمود و چنگرخان به اجداباد متمکن شد القصه - و چند افغانکرانی نیز ج

ج^۳ جنیدکرانی برادرزاده سلیمان کرانی که حاکم بنگاله بود نیز خود را بنوکری چنگرخان قرار داد

بیت

هر آتش کان بیغروزدیب سیم
خلیلان را بود باغ براهیم

اهلیت داشت ازین نقل بسیار معظوظ شد و بتکرار بیت
تکلف کرد صحبت خوب بر آمد -

القاص همدرین ایام میران معجدهشاه ابن مبارکشاه آسیری
بهعیت کرده برسر اهداباد آمد چنگزخان دید که بهجت زود دارد
بندگی سید حامد ابن سیدمیران را پیشی اعتمادخان فرستاد و
گفت که گستاخی گذشتہ را در معرض عفو داشتہ قدم رنجم
فرمایند که جا و مقام ایشان تعلق یایشان دارد الحال غنیم افاقی
در ولایت مادر آمده با اتفاق همدگر دفع آن نمودن لازم است درین
اثنایا میران معجدهشاه نیز سید زین الدین را که وزیر او بود پیش
اعتمادخان فرستاده طلب نمود و گفت که من درین دیار بکومک
شما آمدهام بیایید تا باتفاق دفع چنگزخان نموده شما را نصب
کرده مراجعت خواهم فرمود اعتمادخان متردد شد که آیا بکدام جانب
برود از موراسه کوچ کرده بمعجوداباد آمد بسیدزین الدین میگفت
که بنابر طلب شما میرویم و بتخدمت سیدحامد میگفت که
سخن شما ^۱ راهی شدهام تا معجوراباد که راه مشترکی بود آمده
ایستاد درین اثنایا معجدهشاه از بروده کوچ کرده از آب مهندری
گذشتہ کوچ بکوچ متواتر در ناحیه موضع جیتل پور که بر شش کروهی
از اهداباد واقعست آمده مانجم شد و آن ایام اکثر لشکر شیرخان
همراه پسرش معجدهخان در پراگنه ^۲ بیرم گام و کوی بوده شیرخان
بطلب پسر مذکور شتر سواران جلد فرستاد ^۳ و از روی فریب
بمیران معجدهشاه پیغام ارسال نمود که تشریف آوردن شما مبارکست
ما هم خواهان مقدم شریف بودیم اما دو روز درجائی که هستند
همانجا توقف فرمایند تا سماعت خوب اختیار نموده بتخدمت رسیده

الف ^۱ راضیج ^۲ بیرم گانونج ^۳ و آوردوی خود قریب به میران معجدهشاه سلامت تا
بمیران مذکور پیغام

بود بهمین واسطه همراه خدمت سیدمیران باجنداباد هم نرفت چون چندگاه برین گذشت روزی شینخ یوسف برادر کلان فقیر که مردی فضیلت شعار و فصاحت اثار بود در خدمت سید حامد بدیدن چنگرخان رفت و ملاقات نمود بخان خوشحال شد بعد از آن پرسید که میان منجهو رانعی بینم برادرم گفت بیمار است از روی مطایم گفت که شاید آب پال اثر کرده باشد یعنی انجهتی که پدر شما با اعتمادخان دارد ظاهر است که با اعتمادخان در کوهستان پال رفته باشد که اعتمادخان بانجانت رفته بود و این در گجرات مشهور است که آب پال مضر است بلکه ضرب المثل شده که هر که راغر و زردی بینند میگویند مگر آب پال نخورده برادرم گفت همراه اعتمادخان بتقریب همین که تشویش داشت نرفتم ازین جهت من رفته بودم چون این نوع سختن مذکور شد خدمت سیدمیران فرمودند که میان منجهو وقت اقتضا ملاقات چنگرخان میکند باید دید - روزی والد همراهم خدمت سیدمیران رفتم ملاقات نمود تعظیم و تکریم بسیار کرد و پهلوی خود جاداد و در پرورش احوال گرزی بسیار کرد بعد از آنکه طعام کشیدند و اچار هر قسم پیش آوردند رضی الملکی که ذکر او بالا گذشت قریمت چنگرخان نشسته بود آهسته بچنگرخان گفت که خانجیو میان منجهو باچار میل بسیار دارند و حال آنکه پدرم از ترشی پرهیز تمام داشت بمرتب که در دیگی که طعام ترشی دار فی پختند بان دیگ اگر طعام بی ترشی فی پختند ایشان نمیخورند تقریب مخالفت مزاجی که با ترشی داشتم -

القصر بنابر گفته رضی الملکی چنگرخان اچار خوب را بدست خود انتخاب کرده به پدرم میداد و میگفت که این لذت خوب دارد پدرم از دست چنگرخان گرفته تناول میکرد چون چند مرتبه چنین واقع شد رضی الملکی گفت خانجیو این پرهیز را میان منجهو شاید بعد از سی یاچهل سال شکسته باشند چنگرخان بوالدم اعتذار نمود و برضی الملکی گفت که من هرگاه چنین بود شما چرا بر عکس گفتید پدرم گفت که خانجیو کار و پیشه منی همین است ^۱ آیا این ترشی بما نفع میکند نه ضرر بمقتضای آنکه -

منظوم

دودام چون یافت مقدار خویش
فراهم نشیند پس کار خویش
هم جا نور چون بود بیغمی
بفتند نکوشد مگر آدی
که چون توشم کم شد ملولی کند
اگر پر شود بوالفضولی کند

القصر شیرخان نیز این معنی را در یافتن متفکر و متامل شد
درین اثنا بنجلینخان حبشی خواجہ سرا کہ غلام والدہ چنگرخان
بود پدر چنگرخان او را تربیت کرده در قطار اسرا داخل کرده بود
چنانچہ ذکر او بالا گذشت اقدام بر حرام نمکی نمود بتقریب آنکہ
روز فتح چنگرخان بندر کنبایت را^۱ باو داده بود چون والدہ اش از
بہروج آمد کنبایت را ازو گرفتہ بوالدہ داد اینمعنی باو ناخوش
آمد - مشخص است کہ ہر حیوانی را کہ خصی میکنند شرارت
و سرکشی از و بر طرف میشود بر خلاف آدی کہ چون او را خصی
کنند شرارت و سرکشی کہ درنہاد اوست زیادہ میشود بلکہ از
و قوع صغیرین یکی بصد میرسید -

القصر بنجلینخان با الغنخان و جہوجہارخان گفت در شما
اصلاً غیرت نمی بینم چنگرخان سگان را بنام شما را موسوم کردہ
و علمہای شما را بگلوی انہا بستہ و آن خود گذشتہ الحال در
سدد کشتن شما است اگر پیشی^۱ ازان او را کشتید خلاص
گشتید و الا عنقریب رخت ازین عالم بر بستید خبر شرطست -
از استماع این خبر الغنخان و جہوجہارخان عزم کردند کہ
پیشی ازانکہ مارا بکشد ما این را بکشم و حال آنکہ مقولہ بنجلینخان
در خیال چنگرخان نبود اینمقدار اظہار خصوصیت و مہمبت
میکند کہ فوق آن متصور نباشد فیل الغنخان آدی منگل نام کہ
در جنگ برودہ ازو گرفتہ بود آن فیل را بالغنخان داد و جاگیر

ج^۱ از وقوع واقعہ علاج کردید جان بسلامت بردید و اگر
او را بر شما فرصت یافت پس نام و نشان شما را در
جهان نخواہد گذاشت خبر شرط است از استماع این

شود معجدهشاه بسنخندان چرب شیرخان گول شده ایستاده روز دیگر معجدهخان بالشکر بسیار از افغان آمده بشیرخان ملحق شد چنگرخان از اجداباد برآمده برسر معجدهشاه رفت خود از اوردوی معجدهشاه دو گروه راه بایستاد و بجای مغل را همراه مرزا شرف‌الدین حسینی تعیین کرد که بچنگ تیر لشکر معجدهشاه را بیارمایند مرزا رفته بنیاد تیر جنگی کرد از صبح تا نماز شام تمام لشکر میران معجدهشاه را ثماند که از اسپ فرود آیند از مشاهده این حال میران معجدهشاه خبر بلشکر خود فاکرده شب باتنی چند از خاصان رو بفرار نهاد صبح این خبر اشتها یافت بجای مغل تعاقب نمودند از لشکریان چنگرخان که در ولایت بروده و بهروچ بودند هرکسی را بهر وقت بهر جا که خبر رسید دنبال کرد فیل و شتر و اسپ زبون و خزانه که همراه معجدهشاه و لشکریان او بود هم بدست لشکر چنگرخان و راجپوت و گولی افتاد و از مردم خوب معجدهشاه بعضی کشته شدند و بعضی دریند افتادند -

این خبر در مقام معموراباد با اعتمادخان رسید اعتمادخان باسلطان مظفر از همانجا بر گشته بموراسم رفت و آنجا هم نتوانست بود از سرحد گجرات برآمده بدونگر پور رفت چنگرخان مظفر و منصور در اجداباد نشست شیرخان بقصبه کری رفته قرار گرفت اختیارالملک که در معموراباد بود ولایتش را مسلم داشت چنگرخان پیش خود طلبید و الغخان و جهوجهارخان حبشی که همراه اعتمادخان بودند ولایت ایشان را بایشان تفویض نموده پیش چنگرخان آمدند چنگرخان هریک را پیشواز رفته باعزاز تمام آورد و دلاسا نمود و رای اعتمادخان دیگر هم اسراء نای آمده چنگرخان را دیدند و اطاعت و انقیاد او نمودند کار چنگرخان بلندی گرفت مثل مرزا ابراهیم حسین و معجده حسین مرزا و باز بهادر سور چند کزانی که هریک دغدغه بادشاهی در سر داشتند بنوکری او منسوب گشتند و امراء اعتمادخانی نیز آمده باو گردیدند و ملکی گجرات از اب سابهرا تا سرحد ولایت سلطان پور و ندر بار در حوزه تصرف او در آمد الحال دغدغه استصیال شیرخان بنخاطرش راه یافت ما احسن ما قیل -

اگر خورشید یکساعت بلند است
 زمانی دیگر از پستی نزنند است
 دگر سیارگان هم زین شمارند
 که گم زیر و گهی بالا بکارند
 چون این گردش هم بالا و زیرست
 گر آید زیر بالائی نه دیراست
 مکن تکیم بصدرو مسند و بنخت
 خس است این چلم چون بادی وزد سخت

القصر بعد و قوع این واقع الغنغان و جهوجهارخان قابض
 اجداباد شدند و شیرخان فولادی که در کبری بود آمد آن روی آب
 سابه فرود آمد بالغنغان و جهوجهارخان پیغام فرستاد که شما
 شهر اجداباد را بما دهید ولایت را بشما تفویض میکنم ایشان
 گفتند که قبول داریم بالفعل قلعه محلات بادشاهی که آن را
 بهدر گویند بمردم شیرخان سپردند و قرار دادند که قلعه شهر
 هم میدهیم - اما چون بعضی مردم افغان که در شهر در آمدند
 و بنیاد تعدی و ظلم نمودند حبشیان گفتند که ما باین مردم
 نمی توانیم ساخت اعتمادخان نوشتند که زود بیایید اعتمادخان
 و سلطان مظفر از دونگرپور ایلغار کرده بشهر آمدند آن زمان
 دروازه را بسته بنیاد جنگ توب و تفنگ شروع کردند مردم
 شیرخان که در قلعه بهدر بادشاهی بودند آنها را بر آوردند آخر الامر
 خدمت میران درمیان ایشان صلح دادند بقرار آنکه چنانچه
 قسمت ولایت بپنجنگرخان و شیرخان قرار یافته بود که آن روی
 آب تعلق بشیرخان داشت باشد و این روی آب بپنجنگرخان
 بهمان قرار اتفاق صلح افتاد - شیرخان مراجعت نموده برگشت
 بکری رفت و خدمت سید میران بدهولقه - اعتمادخان بالحبشیان
 و اختیارالملکی در شهر ماند -

اما حبشیان سرزور شدند از پوره های شهر اجداباد هرپوره که
 حاصل دار دیدند خود قبض کردند و از برگنات اعتمادخان هر
 دیهی که قریب برگنات خود دیدند بتصرف خویشی آوردند و
 اعتمادخان را در ته نظر نمی آوردند و میگفتند که ^۱ ما را باز در

ایشان آنچه بود هم را مسلم داشت و روزی نیست که یک چیز قیمتی خواه اسب خواه شمشیر خواه کمر بایشان نمی بخشید و بهائی و برادر گفته حرف میزدند و اینها برکشتن او قابو می پالیدند -

اتفاقاً روزی پنگ هردو امیر بالشکر خود بخانه چنگزخان آمدند و گفتند که خان جیو امروز هواش چوگان بازیست گفت چه مانع است اسب طلبید و بی تکلف سوار شد در آنوقت از سپاهی معنی کم کسی حاضر بود هم چوکی شب گذرانده صبح بقضای حاجت و استعداد نماز بخانههای خود رفته بودند دست راست افغان میرفت و دست چپ جهوجهارخان و در میان چنگزخان باین طرز روان شدند و چهل و پنجاه چاوش در جلیو چنگزخان میرفت و لشکر حبشیان بجای^۱ قور در عقب فوج بستمی آمد از مسجد فرحت الملک که^۲ در میان ترپولیم و بهدر واقعست چند قدم راه پیش رفته بود که افغان و جهوجهارخان بهم دیگر اشارت کردند افغان گفت که خانجیو این است^۳ عربی که من سوارم حالا از جهاز فرود آمده است بسیار پایدار است به بینید افغان اسب مهمیز کرد چنگزخان متوجه باسپ شد درین حین جهوجهارخان شمشیر کشیده بر چنگزخان انداخت که تمام چایل فرود آورد از اسب افتاد و همان لحظه جان داد^۴ و کان ذلک فی ستمست و سبعین و تسعمای حبشیان برگشته بر دیره چنگزخان رفته از اسب و فیل و غیره آنچه در بساط او بالفعل حاضر بود هم را بتصرف خود آورده - لشکریان چنگزخان از مرزایان و غیره هرکس هرچا که بود سوار شده بطرف بروه روان شد سبحان الله آن آفتاب دولت چنگزخانی در یک لحظه غروب یافت و مرکب سلطنتش بجانب عدم عنان تافت -

ا بیات

بسی دیدم درین گردنده دولا
ندیدم هیچ دورش بر یکی آب

-
- ۱ قور
 ۲ "که در میان ..... واقعست" نیست
 ۳ عراقی
 ۴ "و کان ذلک ..... تسعمای" نیست

منجیم گشت باز بازار جنگ و جدل گرم شد و کان ذلک فی سنه ثمانین و تسعمایه و همدین سال السادات منبع البرکات خدمت سید میران ازین دار فانی بمقام جاودانی رحلت فرمودند تا ذات خنجرست صفات ایشان در صدر حیات بود هرکس از امرا که تعدی میکرد ایشان مانع فی آمدند و اگر منع زبانی باو کارگر نمی شد طرف مظلوم گرفته باظالم جنگ و جدل فی نمودند بهر حال دفع شرارت میفرمودند چون ایشان در پیش پرده اجل نشستند کار از منع گذشت آتشی شرارت امراء گجرات بهرتبه بلندی گرفت که هم ایشان دران سوختند -

و آنچنان بود که چون شیرخان قریت به بیست هزار سوار افغان آمده اجداباد را قبل کرد و مقصدی آن شد که اعتمادخان را از شهر اخراج نموده بتصرف خود آورد و افغانان حبشی جهت نژای که او را ^۱ بهجمهورخان حبشی بجهت قسمت اسوا و اشیاء چنگزخان که بدست جبهوجهارخان افتاده بود واقع شده ازو رنجیده از شهر بر آمده بشیرخان ملحق شد و خدمت سید حامد نیز با شیرخان پیوستند سلطان مظفر دید که پل شیرخان گران است خود نیز از شهر بر آمده پیش شیرخان رفت شیرخان ایشان را بر تخت اجلاس نموده خود چوب در دست گرفته ایستاده تمام امرا را طلبید کورنش داد سلطان دانست که حال همچنین خواهد بود اما امراء متغلب افغان انچنان در هوای جاه و جلال خودی مبتلا بودند که اطاعت پادشاهی از ایشان بعید بود تا یکروز این سلسله برپا بود روز ذکر سلطان مظفر باز درپس سراپرده مثل اهل اعتکاف نشست -

الفصل اعتمادخان دید که سلطان مظفرهم بر آمده پیش شیرخان رفت و جیم الملکی را بطلب مرزا محمدحسین که در بروده بود فرستاد و قرار داد که پانصد اشرفی هر روز از روزی که مرزا از بروده متوجه اجداباد شود میرسانده باشد و بعد دفع لشکر افغانان زمام حکومت اجداباد را بهمرزا سپارد و دران ایام مرزا ابراهیم حسین که در بهروج بود باو نیز نوشت که افغانان زور آورده اند میخواهند که اجداباد را از من بگیرند سلطان مظفرهم

اهداباد آوردیم والا اهداباد را در خواب هم نمی دیدی اعتمادخان چون دید که کار از دست رفت صحبت اینچنین است خود را بالای بالاخانم خویشی گرفت و تری ملاقات امرا و سپاهی کرد چند مرتبه الغغان و جهوجهارخان و اختیارالملک بر دربار مشارالیه رفتند خواهان ملاقات شدند گفتند فرستاد که ما خود را از دنیاداری عزل کرده گوشه بالاخانم گرفتیم این حکومت اهداباد تعلق بشما دارد شما دانید^۱ و ملک اگر گذارید درین بالاخانم نشستیم باشیم والا باز از جایی که آمده بودیم اینجا برویم -

اعتمادخان خود را باین وضع قرار داد شیرخان رفت بکری نشست مرزا ابراهیم حسین و متحد حسین و شاه میرزا که از اهداباد بر آمده رفتند تمام ولایت چنگزخان را در تصرف خود آوردند بقلعه بهروج چسپیدند و رستمخان رومی یزنه^۲ چنگزخان در قلعه متحصن شد و جنگهای رستمخان میکرد تا یکسال باین نسق قلعه داری نمود و از اعتمادخان و شیرخان کومک طلبید هرچند بایشان نوشت هیچکدام کومک نکرد و چون از کومک ایشان مایوس شد بمیرزایان صلح کرد و قلعه بهروج را بایشان داد و خود تابع ایشان شد قلعه سورت نیز بدست ایشان افتاد ابراهیم مرزا در بهروج نشست و متحد حسین مرزا در بروده و شاه مرزا در چانپانیر تمام ولایت آن روی آب مهندری را تاسرحد ولایت سلطان پور و ندر بار مرزایان همدگر قسمت کرده گرفتند - و این هم ولایت را به پانصد سوار مغل جاگیر کردند هریک را سی هزار یاچهل هزار متعهدی چنگزی جاگیر دادند و چندی بودند که یکی یکی چنگزی علوفه یکذات ایشان بوده و هفتاد هزار و شست هزار چنگزی که^۳ برای یکذات میدادند ازین قبیل علوفه داد بمشیار کس بودند -

قریب پنجهار سال باین طرز گذشت باز آتشی فتنه از نهاد شیرخان سرزد بطمع تسخیر شهر اهداباد از مقام کری لشکر کرده در ناحیت باری^۴ نرسنگپور که متصل شهر اهداباد واقعست

الف^۱ ملک و ولایت

ج^۲ "که برای یکذات.....علوفه دار" نیست

د^۳ نرسنگپور - ج نرسنگپور

اورا بنحطال موافراالملک مخاطب ساختم بود باسم هزار سوار از پتن خزانم گرفته آید امروز در ^۱ حاج پور که برده گروهی اجداباد واقع است منزل خواهد گرفت و مدار ایشان بر غفلت است میدانند که لشکر اجداباد را قبل دارد کسی که از شهر بر آید کیست مرزا گفت وقت شلاق خوردن غنیم همین است باعتبارخان اتفاق ایمنی نموده پسر اختیارالملک زین خان نام را با هزار سوار همراه گرفته باسیصد مغل خود نصف شب گذشتم بود که از دروازه بر آمده بر سر او ایلغار کرد بوقت صبح در مکتلی رسید که غنیم کوچ کرده و بنگاهش روان شده اکثر مردم در بنگاه در آمده راه گرفته راهی شدند که آوازه مقدم مرزا ابراهیم بگوش اهل لشکر او رسید بی آنکه باجنگ ایستد رو بگریز نهادند ابراهیم خان نام افغانی که مرنی بشرم بود او بهجام خویش پای ستون کرده ایستاده جنگ کرده کشته شد مرزا خزانم راوفیل و غیره آنچه بدستش در آمد گرفته براهی که آمده بود اورا مانده دو گروه بالا دست راه گرفته متوجه اجداباد شد صبح بعد از چهار گهری روز بر آمدن خبر بشیرخان که شب مرزا ابراهیم بر سر موافراالملک رفته است شیرخان خود بر آمده دویده تا آن وقت که شیرخان بمنزل نزول او برسد مرزا سالم و غانم بمنزل خود آمده نشست و آن صد سوار به نوبت خویشی باز آمده در میان معهود ایستادند از مشاهده این حال حال شیرخان و لشکرش متغیر شد ^۲ اگرچه مرزا این نوع جان بازیها میکرد و دلاوریها می نمود اما همگی قصدش این بود که یک مرتبه کاری کنید که موجب شکست سید حامد گردد چرا که پیشی ازین بدو مرتبه مرزا بهکرب سید انهرام یافته بود چنانچه ذکر او بالا گذشت -

بنابران هم سعی آن بود که انتقام آن بانجام رساند درینولا که مقابل بشیرخان واقع شد خدمت سید نیز از جمله مدد و معاون شیرخان بودند و خود در لشکر قیام داشتند زه و زاد ایشان در دوهلم بود و دولتم اگرچه بیکنجانب عقب روی اردوی شیرخان بود و از اوردو تا دولتم ده گروه راه مسافت داشت برطرف جنوب -

الف ج ^۱ حاجی پور
ج ^۲ "اگرچه مرزا این نوع..... افتاد و جان داد" نیست

پیش ایشان رفته شاهزاده اید بیایید و دفع این لشکر نمائید تا امر حکومت اجداد با تفویض بشما نمایم تا آنزمان پانصد اشرفی هر روز برای خرج روزمره شما میفرستم و جواهر چند شوغات گویا نیز مصعوب و جیهالملک برای مرزا فرستاد -

و همدین باب عریض بهحضرت بادشاه جمجاه اکبرشاه ارسال داشت که افغانان اجداد را قبل داشته انچنان تنگ آورده اند که عنقریب از من بستانند اکبر بادشاه بسرعت تشریف آرند تعلق به بادشاه دارد الا برغم افغانان اجداد را بمرزایان میدهم -

القصر مرزا معتمدحسین در آمدن تعطیل نمود مرزا ابراهیم حسین برطلب اعتمادخان باسیصد چهار صدسوار جرار مثل بهمن و اسفندیار باجداد آمد و در محلهای کمدلور که بیرون بحصار اجداد بودند نزول نمود و قرار داد که هر صباح صد سوار مغل برآمده در میدان مقابل چوکی افغانان بایستند و پنجاه سوار نبوت نبوت در آمده بان چوکی جنگ تیر بکنند هر صباح صد سوار نبوت خویش بر آمده در میدان بی ایستاد و از جانب افغان قریب دو سه هزار سوار فوج بسته مقابل بی نمود و بموجب قرار داد مغلان جنگ میکردند هرگاه افغانان بی تلخند روگریز نهاده تیر باز گشت میزدند باز که افغانان جلیو میکشیدند اینها برگشته شب تیر میکردند تا نماز شام این نوع جنگ و جدل درمیان داشتند چون وقت شب که چوکی طرفین رجوع بمنزلها میکرد سی جهل سوار نیک اسپه از چوکی مغلان چپ غلط زده بوسه اردوی شیرخان رفته تیرکاری کرده غوغای عظیم در اردوی انداخته بدیره خود بی آمد روزی نبود کرده کسی و بیست کسی از مردم افغانان کشته نمیشدند و زخمی نمیکشیدند و از مردم مغل کم کسی زخمی بی شد یا کشته میگشت و باز روز دیگر هنوز صباح ندمیده بود که رفته در میدان بی ایستادند و داد مردانگی میدادند تمام روز دوسه هزار افغان در تیر بکتر بر اسپه ایستاده فرصت آن نداشت که بغاطر جمع آب خورد -

چند روز که باین نسق گذشت افغانان عاجز آمدند روزی بمرزا ابراهیمحسینی خبر رسید که کیکا بقال وزیر شیرخان که

من ریباری الغنجانم - خان متعاقب فی آید مرا فرستاده کراز خدمت سید خبر بیارد که تا کجا رسیده باشند الحال بر میگردم و خبر بتخان فی بزم - این ریباری خود جاسوس مرزا بود در بنوقت همراه سید مقدار دویست یا دویست پنجاه سوار بود اما این مردم همراهان و بهادران اند که رزم در پیش ایشان بزم است و معرکه جشن یک فیل منجهولم پایکی بچم نام هنوز بسرحد مستی نرسیده بود در پیش دارند و مشعلچی رابلا فیل سوار کرده اند تا مردم عقب از دور روشناسی مشعل دیده خود را بزودی رسانند -

اتفاقا این مشعل از دور بنظر غنیم در آمد درین اثنا ریباری هم خبر فی برد که با مردم کم اینک سید می رود و مرزا و رستم خان رومی که او را رستم ثانی میگفتند چمدن قوت و چمدن شجاعت و عباد الملک پسر اختیارالملک که از خوانان کارطلب بود با هفصد هشتصد جوان مغل تیر انداز و رومی آتشبار و گجرائی^۱ کله باز رسیده آمدند - در وقتی که سید از موضع پالری گذشت در تنگی زقوم زاری که مابین پالری و موضع میرولی واقعست از اردو چهار گروه قدم نهاده بود که مغلان از عقب رسیده پشت تیر سردادند و رو میان آتش بر تفرنگ نهاده و گجرائیان اسپان جهانددند و فریاد آمد غنیم برخاست اتفاقا پیش سید در دست راست دران زقوم زاراندی فاصله بود و بالا دست آن زمینی فی الجمله مسطح اینجا ایستاده جبر طلبید آوردند در وقتی که دست با ستین کرد و تیر بالای جیب آمده ترقاش زد و مثل خار بر گل نشست و یکی تیر بر زانو بند سید رسید که از زانو بند گذشت با تیر زانو خلید سید تیر را بدست خود بر آورده ازین حال بر کسی اطلاع نداد باری سید جبر را در بر کرده دست به تیر کرد برادران و بهادران نیز دست بقبضه کمان آورده داد تیر اندازی دادند این طرفی خار بشت زقوم سید ایستاده و آن طرف دیگر غنیم قیام نموده شبهای تیر از طرفین در هوا شدند^۲ فی مرغان اجل در پرواز آمدند و جان بجوی را مثل جوشی بمنقار زپیکان بر

ج^۱ کله باز
الف^۲ و مرغان اجل

اما راه دیگر از اجداباد نیز بجانب دولقم سر میکشید که مهر او از پهلوی آوردو بمسافت دو گروه پیشی نبود و هرشب مرزا قصد آن داشت که بان راه برسر دهولقم برود و راهی میشد جاسوسان خدمت سید این خبری آوردند خدمت ایشان سوار شده تا گذر آب سابهر که سر دو راه بود و از آوردو پنجم گروه و از اجداباد هفت گروه مسلح و مکمل شده فی ایستادند باز که این خبر بهمرزا فی بردند مرزا از راه برگشته باجداباد میرفت سید تا صبح اینجا منتظر و مترصد فی بودند چون افتاب طلوع فی نمود مراجعت نموده باوردو فی آمدند باز مرزا چند روز تغافل زده شبی بقصد دولقم عازم میگشت باز بطریق مذکور جاسوسان همدگر خبر میرساندند سید بطریق معهود آماده جنگ شده بر کنار آب مسطور که ذکر او بالا گذشت رفت فی ایستاد و مرزا از استماع این خبر برگشته بمنزل خویش میرفت چون چند مرتبه خروج و رجوع واقع شد اندکی مسامحت و مساهلت در استعداد بوقت خروج سید و لشکریانش راه یافت بعضی سلاح فی بستند و بعضی بز اسب کوتل خویش همراه میگرفتند بعضی بوقت عزیمت مصاحب سید فی بودند و بعضی بعد از رسیدن سرپل از عقب میرسیدند -

اتفاقاً شبی خبر رسید که مرزا متوجه دولقم شده سید بسرعت تمام سوار شده بجائی که مذکور شد روانه شدند آن شب خود سید زانو بند بسته بودند و حبه در بر نداشتند مردم هم بعضی مسلح مکمل و بعضی غیر مکمل و بعضی مصاحب و بعضی متعاقب بودند سید بالغنجان حبشی و ساداتخان بخاری گفته فرستادند که خبر چنین است که مرزا قصد دهولقم نموده من خود راهی شدم شما نیز خبردار باشید چون بسیاهی ایشان نیز در دولقم بود ایشان هم استعداد کرده از عقب راهی شدند چون نصف راه سرپل رسیدند ادولدا و الفتاح و اجدادو را که هر دو جوانان جنگ دیده و کار آرموزه بودند باهفتاد هشتاد جوان تعیین نمودند که تیمز ترکی راه پیموده خود را سرپل رسانند خود آهسته آهسته راه میرفتند ادو و اجد این راه را بکام استعجال قطع نموده خود را بمقصد رسانیدند درین اثنا شتر سواری جلد از عقب رسیده آمد مردم پرسیدند که چه کسی و از کجا فی آئی گفت

انجام ۱ سرکس از عمدها بودند از ۲ برادران سید عبدالسلام رسول داد که عمده عمدها بود و از بهادران یوسف شای و سیدربحان که نسبت خسرویورگی سید داشت و -

از طرف غنیم مردم خوبخوب در جنگاه افتادند از انجام دیوسلطان نام جوان نای بود تیر سید بر سینم چهار آئینه او رسیده بود که از جیب گذشته و از قطع چهار آئینه ۳ پشت بران گذشته بود چون باد فتاح بر پرچم سید و زید و عباتررد تسکینی یافت زخمی تیری که در شروع جنگ بر آئینه زانو سید رسیده بود و خون بسیار ازورفته کار کرد فرمود ما را از اسپ فرود آرید و از جنگ گاه صباح بیرون نخواستید برو و بمجرد تکیم بر زمین آورد سید بی شعور گشت تا قریب صباح این حال داشت چون روز روشن شد شیرخان و تمام لشکر افغان رسیده آمد سید را برپالکی انداخته ثناگویان و افرین خوانان باورد بردند و اسپ سید دلدل نام عراقی الاصل بود گوی تفنگ بر سینم اسپ رسیده بود که از طرف شکم برون رفته تا سید از اسپ فرود آمد اسپ پهلو بر زمین نه نهاد بمجرد فرود آمدن اسپ افتاد و جان داد -

و همدرین ایام ناگاه خبر رسید که رایت فتاح آیت اکبری بمقام قصبه ۵ دیس که بر بیست گروهی شهر پتن واقعست پرتو انداز شد اول این خبر با ابراهیم مرزا باعتمادخان گفته فرستاد که این جنگی که شمایان خود میکردید ازین قبیل بود که اگر یکی غالب و دیگری مغلوب میشد باکی نداشت باز طرح آشتی و طریق صلح درمیان آورده هرکدام بجای و مقام خویش معاودت می نمود لاجال که ملکی باعوزه تصرف بندگان اکبرشاهی رود بینم و بنیاد شما انقطاع خواهد یافت ما خبر داریم که بادشاه با مردم کم می آید اگر شما و شیرخان اتفاق نموره مرا هراول سازید یک جنگ بکنیم تا به بینم که فتاح آسمانی نصیب که شود و تأیید سببجانی موثد که گردد -

- ب ۱ تم
ب ۲ بهادران
الف ۳ سر طرف پشت
الف ۴ آوردن
ج ۵ دلپس

میداشتند در کام فنا می انداختند برادران سید دران تنگناه مثل
 ۱ شعلات کومی همدگر می نمودند و بهادران مهلمک برای اسداد
 بکدیگر مثل انفاس بی انقطاع راه می نمودند -

درین اثنا ساداتخان بخاری باهفتاد هشتاد سوار جرار از عقب
 بکومی سید رسیده درین جنگ مردانه شریکی گردید برادر کلان
 ۲ کاتب شیخ یوسف نام درین جنگ باخدمت سید یار شاطر بود
 و دو زخم بر بند دست بالای همدگر خورده بود و میگفت که تا دوگری
 این معرکه گرم بازاری داشت و فلک در سددخونخواری بود که
 حق تعالی فرجی پدید آورد که از یکنجانب فیل آن خار ۳ پست
 زقوم حایل را شکستند در آمد برادران و بهادران سید از عقب فیل
 الله الله گویان دست بقبضه شمشیر بر آورده تاختند بعد از رد و
 بدل بسیار غنیمت را بر داشتند غنیمت پشت داده رفتیم باز بیکی خار
 پشت ۴ زقوم پناه آورده فی ۵ ایستاد اینجا نیز تادمی تیربارانی از
 طرفین واقع شد باز فیل راه کرده در آمد جوانان از عقب تاختند
 و بیکی هوئی برداشتنند باز غنیمت زقوم خار پست دیگر را در
 پیش داده می ایستاد و جنگ قایم کرد درین تاخت و باخت شور
 و غوغای عظیم برخاست آواز تفتنگ و غوغای جنگ بگوش ادو و اجدادو
 که در پیشی بودند رسید اینها بیکی جلیو از اینجا تاخته آمده خود را
 شریکی این معرکه ساختند سید فرمودند که الحال نوبت دست برد
 شماست هان شیر مردان تقصیر نکنید جوانان بی قائل تاختند
 بمقتضای آنکه -

مصراع

صف مغلوب راهوئی پسند است

غنیمت رو بگریز نهاده مبارکی فتاح دست سید داده

درین جنگ مردم خوب خوب سید بشهادت رسیدند از

۱ شعل

الف ۲ کاتب حروف

۳ زقوم دیگر

الف ۴ نسبت

۵ بایستاد

القصم بعد از آنکه بندگان بادشاه باجداباد تشریف آوردند^۱ بعد از چند روز عضدالدولت القاهرة و رکن السلطنت الباهرة مویدالاسلام و المسلمین خان اعظم المشهور بمرزا کوک را در اجداباد گذاشته عزیمت سیر کنبایت فرمودند اعتمادخان رخصت یکپغتم طلبید که از عقب سامان خود کرده بیاید بندگان بادشاهی کوچ فرمودند او بر رخصت در اجداباد ماند اختیارالملکی که قلاب روزگار بود با اعتمادخان گفت من تلب این سلطنت نمی توانم آورد بدر میروم اگر تو هم بی آئی بیا اعتمادخان گفت که از دست من نمی آید اختیارالملکی بر آمده در لوناوارة در آمد اعتمادخان در مقام کنبایت بموجب وعده رفته بخدمت بندگان بادشاهی حاضر شد بعضی عرض گویان بعرض رساندند که اگر الحال این نگریخته عاقبت خواهد گریخت بنابران اعتمادخان را نیز با اسرای توابع او قید فرموده از آنجا بعزیمت تسخیر قلعه سورتهم متوجه شدند -

چون از آب مهندری عبور نموده بمقام بروه تشریف بردند بطلب رستمخان که با ابراهیم مرزا در^۲ بروچ بود فرمان صادر شد چون ابراهیم مرزا اطلاع بمضمون فرمان یافت با وجود که سوگند کلام منجید در میان بود رستمخان را کشته از^۳ بروچ برآمده بعزیمت هندستان کنار کوه جانبانیر گرفته روانه شد چون این خبر بمقام نواحی بروه به بندگان بادشاهی رسید جمام را بر سر او تعیین فرمود متعاقب خود ایلغار نموده بر سرگذر قصبه سرنال که راه تزی و کوچم قلب دارد با سیزده سوار^۴ بمرزا رسیدند مرزا با وجود که سیصد چهار صد سوار همراه داشت باندی جنگ فرار بر قرار اختیار نمود چون از راه دور ایلغار واقع شده بود مرزا ابراهیم حسین بر آمده رفت^۵ بندگان بادشاهی مراجعت فرموده باورده تشریف آورده متوجه بهووج شدند قلعه بهروچرا به تصرف آورده

ج^۱ جهوجهارخان را تم پای فیل انداخته بقای او را بباد فنا دادند

ج^{۲ ۳} بهروچ

الف^۴ پیشتر از آن جمام

الف^۵ بندگان بادشاهی در قلعه قصبه مذکور نزول اجلال فرمودند و از آنجا مراجعت نموده

اعتمادخان باین راضی نه شد ابراهیم مرزا برخاسته بولایت خود^۱ را روانه شد بعد از آنکه بر خبر مژکور شیرخان و افغانان اطلاع یافتند پسمپی ایشانان در پتن بود بی آنکه کسی از شیرخان رخصت شود هرکس در هر جا که بود بصوب پتن متوجه^۲ شد پسران شیرخان که بمحمدخان و بدرخان باشند نیز متوجه پتن شدند شیرخان باجماع معهود که عدد آن بدویست نمی کشید ماند بدولقم تا اینجا سلطان مظفر هم همراه بود چون شیرخان از دولقم بصوب صوبه سورتیه روانه شد سلطان مظفر از شیرخان جدا شده بتخدمت بندگان پادشاهی راهی شد و پیشی از هم امراء گنجرات رفته ملازمت پادشاه جم چاه نمود -

القسم چون پادشاه به بلده پتن نزول اجلال فرمود از اینجا عین الملک حکیم را پیشی اعتمادخان و اسراکه تعلق باو داشتند فرستادند که استمالت نموده باستقبال آردو سید محمد ابن سید عبدالرحیم بتخاری را بطلب سیادت پناه سید حامد بتخاری تعیین فرمود تا اسیدوار بهرام پادشاهی نموده بدرگاه آورد و اعتمادخان و اختیارالملک و افغانان و جهوجهارخان و غیره از امراء گنجراتی در ناحیه قصبه کوری بدرگاه پادشاه عالم پناه شرف حضور یافتند و سید حامد نیز روز دهم که از قصبه کوری بمقام ناحیه موضع حاجیپور اتفاق منزل افتاد افغانان و جهوجهارخان را بندگان پادشاه بند فرمودند اهل آردو دانستند که این غضب استمال نسبت بتعال جیع امراء گنجراتی دارد دست بتاراج لشکر ایشان زدند اکثر بنگاه عسکر ایشان بتاراج رفت بعد از آنکه خبر این حال بعرض بندگان پادشاه رسید حکم فرمودند تا اهل غارت راسیاست شدید تنذیم نمودند اعتمادخان را استمالت فرمودند و کان ذلک فی التاریخ ثلاث عشر من شهر رجب المرجب سنه ثمانین و تسعمایه که از الفاظ سنه نهصد و هشتاد نیز بحساب ایتجد سال مذکور مستفاد میگردد -

الف ۱ " را " نیست

۲ شدند

۳ پسران شیرخان که محمدخان و بدرخان باشند نیز متوجه پتن شدند

ولایت سلطان پور و ندر بار کشید نواب مستطاب مظفر و منصور
مراجعت نموده در احمد اباد تشریف آوردند -

درین اثنا هم زمان مرزا نیز از قلعہ سورتہم بر آمدہ بیابوسی
بندگان بادشاہی مشرف شد و آنحضرت قلعہ سورتہم را با
مضافاتش بنواب خلیج خان تسلیم فرمودہ مراجعت نمود چو
بقصہم بروہ رسیدند والدہ چنگیزخان از بہروج آمدہ استغاثہ
نمود کہ جہوجہارخان حبشی پسر مرا نباحق کشتہ چنانچہ ذکر
او بلا گذشت بادشاہ عادل بداد من برسد چون در واقعہ ہمچنین
بود کہ او گفت حکم فرمودند تا جہوجہارخان را تہ پای فیل انداختہ
بہدفن فناسپردند و از انجا حکومت ملک گجرات بنواب مستطابخان
اعظم تفویض نمودہ خود بدولت و اقبال عنان عزیمت بصوب
دارالسلطنت اگرہ معطوف فرمودند و جمیع امرا را و آئکہ علیہم را
در گجرات جاگیر مقرر گشت -

بدین تفصیل احمد اباد مع حویلی و پرگنہ پتلاد مع پرگنہ
چند بنخان اعظم و سرکار پتن بنجاگیر نواب میر محمدخان المشہور
بنخان کلان و سرکار بہروج بنجاگیر نواب قطب الدین محمدخان
و پرگنہ دہولقہ و خط خانپور پرگنہ بسیہی بنجاگیر سیاد تماب
سید حامد و سید محمود بنخاری بدستور سابق تنخواہ شد و بعضی
پرگنات بنجاگیر بعضی امرا - چندگاہ ہرکدام بنجا و مقام خویش
متصرف بودند کہ باز اختیارالملکی و محمدخان پسر شیرخان
فلادی و افغانان کہ گوشہ و کنار ولایت ایدر بودند باتفاق ہمدگر
خروج نمودند نواب مستطاب بدفع آنها متوجہ بصوب اہدنگر
کہ بردہ کروہی ایدر واقعست شدند - درین اثنا محمدحسین مرزا
کہ از قریب ندر بار ایلغار نمودہ قلعہ بہروج را گرفت و در انوقت
قطب الدین محمدخان از بروہ متوجہ احمد اباد شدند بعد از
استماع این خبر نواب مستطاب سید حامد بنخاری را و نواب

الف ۱ بنجاخان

ج ۲ "مراجعت نمود..... از انجا حکومت" نیست

ج ۳ "بدین تفصیل..... نورنگخان" نیست

ج ۴ سہمی

ج ۵ "فلادی" نیست

بسورت تشریف بردند همزمان^۱ نام گماشته مرزا ابراهیم حسین آنجا بود متحصن گشت نقب و سبات درکار شد جنگ و جدل بروی کار آمد -

درین فرصت معتمدخان پسر شیرخان^۲ فولادی کم بسپی خود را گرفته بکوهستان ایدر رفته بود از آنجا بیعت کرده برسر پتن آمد سید احمدخان باره از امرآ بادشاهی کم در پتن بود در ارک قلعه جهان پناه کم اورا قلعه کهنه میگویند متحصن شد و در قلعه جهان پناه معتمدخان در آمد -

^۳ شیرخان نیز از طرف سورتهم بامعتمدحسین مرزا آمده ملاقی شد قریب ده دوازده هزار سوار جمع شد از اهداباد حسب الحکم بندگان بادشاهی نواب مستطاب مرزا کوکم بامراء بادشاهی مثل نواب قطب الدین معتمدخان و بندگی شیخ معتمد بخاری نییره حضرت حاجی عبدالواهاب و شاه^۴ بوداغ خان و تولکخان وغیره روان شدند بکوچ متواتر رفته درنلاحیم بلده پتن باشیرخان قاتل نمودند جنگ عظیم واقع شد سیادت پناهی سید جعفر بخاری برادر کلان^۵ نواب کامیاب عضدالدوله الباهره رکن السلطنت القاهره شیخ فریدالمخاطب^۶ بهر ترضی خان داد دلاوری دانه شربت شهادت چشیدند و افغانان بسیار بقتل رسیدند عاقبت الامر باد فتوح بر تفویض شهادت این دو بزرگی میسر گشته و از تردد این دو عزیز بحصول پیوسته -

اما اگر فقدان وجودین شریفین معاوضت بفتوح اقالیم یافتی این معامله نزد صرافان جواهر امتیاز خسارت داشتی مضی ما مضی -

شیرخان هزیمت یافته خود بطرف سورتهم رفت پسر او معتمدخان با افغانان در کوه ایدر خنژید و محمد حسین مرزا خود را بسرحد

ج ۱ سلطان کم گماشته

ج ۲ فولادی

الف ۳

د ۴ بداغ

الف ۵ "نواب کامیاب عضدالدوله الباهره رکن السلطنت القاهره"

نیست

ج ۶ مهریض خان

گردید از آنجمله بعضی راه عدم پیش گرفتند و بعضی راه گریز خویش پیمودند از جمله مسافران عدم یکی مرزا محمدحسین بوده و دیگری اختیاریانکی و دربانخان و بمثل مردم خلاصه و زیده ایشان درین قافله همراه شدند بندگان پادشاهی مظفر و منصور در اهداباد تشریف آوردند چهارپنج روز اقامت فرموده امر حکومت^۱ گنجرات بدستور سابق بنواب مستطاب اعظمخان تفویض نموده خود بصوب دارالسلطنت آگره متوجه شد و^۲ این واقع روز چهار شنبه چهارم ماه جمادالاول سنه نهصد و هشتاد و یکی وقوع یافت -

اما سیادت پناه سید حامد را بازه‌وزاد همراه رکاب ظفرآیات خود بردند وزیرخان را برگم دهلتم جاگیر داده بر سر ولایت سورتهم که در دست امینخان غوری بود تعیین فرمودند وزیرخان رفته جنگ وجدل نمودنتوانست کاری ساخت برگشته باهداباد آمد و ازینجا بدرگاه رفت تا دو سال و چند گاه نواب مستطاب بانستقلال تمام در مسند حکومت گنجرات متمکن بودند بعد ازین همدرین سال ازدراگاه حکومت گنجرات بنام وزیرخان تفویض یافت تا دو سال امر حکومت در قبضه اقتدار موقی‌الیم بود اما درین مدت ضبط ولایت چندانی استحکام نداشت بعد ازان حکومت ولایت گنجرات بنام شهاب‌الدین اهدخان مقرر شد^۳ کان‌ذکی شهر سنه اربع و ثمانین و تسعمایتم نواب مشارالیم در مواضع مهواس قلعه ساخته و دران تهمانه گذاشته ولایت را در قید ضبط آورد وجود مفسد کم یاب شد خلق را آسایش پدید آمد چندگاه برین نسق گذشت -

فتح‌خان شروانی که عمده لشکر امینخان غوری طرفدار ولایت سورتهم بود - در بهادری بی نظیر نوزان از امینخان رنجیده پیش^۴ شهاب آمد و باعث شد که اگر نواب بمن لشکر همراه کنند چونم‌گده و ولایت سورتهم را از امینخان بگیرم نواب مذکور

الف ۱ "گنجرات" نیست

ج ۲ "و این واقع ..... و وقوع یافت" نیست

الف ۳ و کان‌ذکی فی شهر

الف ۴ شهاب‌الدین احمدخان

نورنگ خان را و باز بهادر خان را و شیخ محمد غزنوی را با جماع
۱ اتکهای نای خود تعیین فرمودند که بنواب قطب الدین خان
ملحق شده و دفع مرزا محمد حسین نمایند این هم لشکر
بمقام موضع اسامی که بر پنج گروهی قصبه دهولقم واقع است
بنواب قطب الدین خان ملحق شده بر سر مرزا محمد حسین که
با سیصد سوار در کنبایت بوده روانه شدند -

راقم این سطور نیز درین لشکر بخدمت سیادت پناه سید
حامد همراه بود - القصه چون بناحیه کنبایت رسیدند چنین
قرار یافت که براه دروازه طرف بهروج نواب قطب الدین محمدخان
در آیند و براه دروازه طرف احمدآباد نواب نورنگ خان و باز بهادر خان
و شیخ محمدخان غزنوی و براه طرف دریا که فرجه بندر
بانجاناب واقعست سید حامد بیاید هر کدام بموجب قرار داد
متوجه مقصد شدند مرزا بهردو دروازه جماع تعیین کرده خود
بدروازه فرجه مقید شد چون سیادت پناه بانجاناب رسیدند
مرزا بر آمده جنگ کرد اگرچه مرزا در جنگ مثل ۲ باز شد باد تند
ریابنده غنیم بود اما زور باد بکوه نمیرسد و بنج باز گشت راه
دیگر نمی باید سه مرتبه از دروازه بر آمده بر سر فوج سادات
تاخت و چقوولش کرد هر مرتبه منهزم شده بدروازه در آمد از صبح
تا وقت پیشین باطراف مزکور باقرار مسطور جنگ و جدل قایم
بود آخر الامر فتح نا کرده هر کدام مراجعت نموده رفتند بمحمدخان
و اختیارالملک که از جانب ایدر خروج نموده بودند ملحق شده -

نواب مستطاب که در مقابل ایشان بودند باز گشته بشهر
احمدآباد آمدند متحصن شدند لشکر غنیم آمده شهر را قبل
نموده نواب قطب الدین محمدخان و میران سید حامد نیز
از اینجا ایلغار کرده بشهر در آمدند - تا دو ماه این محاصره بحال
خود بود آخر الامر بادشاه جم جاه از آگره ایلغار فرموده چنانچه
روزنهم با مردم محدود با احمدآباد رسید و غنیم که مثل ستاره
درخشیده بودند از پر تو آن افتاد ظفر آیاب محصور و مغلوب

الف ۱ اتکهای نای پونم یکها دارد

الف ۲ " باز شد " نیست

الف ۳ " و میران " نیست

بیگ میر یوسف مسعود بدخشی و امان^۱ بیغ او زبکی و میر عابد و میرکی خان و مغل بیگ و وفادار بیگ و خواجہ عبداللہ و ترکون بیگ و قاسم بیگ و غضنفرخان و قربان علی بہادر و مرزا عبداللہ و تیمور حسین جماعہ مذکور باتفاق ہمدگر باعتقادخان التماس نمودند کہ ما بامید شما از شہاب الدین احمدخان جدا شدہ در شہر مانده ایم اگر فکر اوقات گذر فرمایند در خدمت قیام نماییم اعتقادخان گفت کہ بہمن حکم چنانست کہ سواران نگاہ داریم کہ ماہی از دہ رپیہ علوفہ زیادہ نداشتہ باشند شما خود مردم مغل اند باین ماہیانہ اوقات شما نمیگذرد فکر روزگار خود نمایند ایشان دیدند کہ از شہاب الدین احمدخان بازماندہ و اعتقادخان راندہ کجا روبہ بیاباید پیش سلطان مظفر رفتہ اورا بیاریم و دست بزد و گیر بر آریم -

مصراع

تا یار کرا خواہد میلش بکم بلشد

ایشان ہمہ از احمدآباد ہر آمدہ بدہولتہ رفتند و از دہولتہ بکمرری پیش لوتبہاکاہی و در آنجا با سلطان مظفر اتفاق نمودہ عہد و ثوق کردہ مع لوہنہا کاتہی با جماعہ سہ چہار ہزار سوار کاتہی را گرفتہ متوجہ احمدآباد شدند این خبر باعتقادخان رسید شب دوشنبہ تاریغ شب بیست و پنجم ماہ شعبان اعتقادخان پسر خود شیرخان را در احمدآباد مانده خود ایلغار کرد کہ شہاب الدین احمدخان را باز گردانیدہ بیارد شبشب خود را بشہاب الدین احمدخان کہ در ناحیہ قصبہ کری فرود آمدہ بود رسانید و شہاب الدین احمدخان تکلیف مراجعت نمود شہاب الدین احمدخان گفت کہ ملک را بشما سپردہ اند ما را اینجا کاری نماندہ بنابر طلب پدرگاہ میرویم چون اعتقادخان مبالغہ کرد گفت بس بنویسد کہ ملک از دست من غنیمہ میگرفت مراتب مقاومت او نمود شہاب الدین احمدخان را سپردیم کہ بدستور سابق تعلق بمشارالیم داشتہ باشد تا باز گردیم والا شما دانید و غنیمہ شما -

ج^۱ بیگ اورنگ

الف^۲ ترسون بیگ - ج: و میرم بیگ

مرزاخان برادر زاده را با چهار هزار سوار تعیین نمود فتحخان لشکر را گرفته راهی شد چون در سرحد سورت^۱ته درآمد امینخان و کلاه خود را فرستاد عرض نمود که پیشکشی میدهیم و وداع میکنم موافق بر بست بادشاهی بمن جاگیر^۲ بکنید باقی ولایت تعلق بشما دارد نهایتش قلعہ جونگده که خانم من است بتجتم زه و زاد من گذارند ایشان گفتند که ما بتجتم این آمده ایم که جونگده را از تو بستانیم صلح صورت نہ بست بکوچ متواتر رفتن روز اول فتحخان شهر جونگده که مسمی بمحطغلی باد است فتح کرد امینخان قلعہ را مضبوط کرده متعصب شد قضا را فتحخان بیمار شد و بهمان بیماری در معدود ایام از عالم رفت مرزاخان جونگده را گذاشت بمقصب منگلور که بریست کوهی جوانگده واقعست رفت و قلعہ مقصب مذکور را قبل کرد امینخان از جام کومی طلبید وزیر جام با چهار هزار سوار بکومی امینخان آمد امینخان از قلعہ فرود آمده متوجه منگلور شد مرزاخان بکورنیال رفت امینخان نیز دنبال کنان بناحیث مقصب کورنیال رسید مرزاخان مصافی^۳اد هزیمت یافت مردم بسیار از لشکر او بقتل رسیدند تمام بنگاه بدست غنیم افتاد مرزاخان با معدودی زخمی بر آمده در احمدآباد آمد -

درین اثنا سلطان مظفر از ملازمت بندگان بادشاهی فرار نموده بگجرات آمد چندگاه در ولایت^۴ ترورای که جای نشین او راج پیپلم باشد آنجا ماند از ملاحظہ نواب قطب الدین از آنجا انتقال نموده پیش لوندہاکا^۵تهی که در موضع کهری من اعمال پرگنه سوره^۶ار که از مضافات اولک سورت^۷ته است آمده قرار گرفت - بعد از آنکه حکومت ولایت گجرات از نواب شہاب الدین احمدخان تغییر یافت و با اعتمادخان گجراتی مقرر شد شہاب الدین احمدخان روانہ درگاه شد جماع مغل که ایشانرا وزیرخانی میگفتند قریب هفصد^۸ ششصد سوار از شہاب الدین احمدخان جدا شده در شهر احمدآباد ماندند آساق سردار ایشان مرقوم میگردد خلیل

۱ بکنند

۲ فرواری

۳ الف ۴ "ششصد" نیست

اما چون انجمام قابض احمدآباد شده اند هر کدام دغدغه امیری در سردارند دم اناولاغیری^۱ میزنند -

القصر چون آواز دمام شهاب الدین احمدخان بگوش سلطان مظفر رسید بغاطر آورد که میباد مردم شهاب خانی ما را گرفته بشهابخان دهند خواست که از میان بدر رود درین اثنا باز آنجمام آمده دست بکلام معجید نهادند و گفتند که از ما بدگمان بنهائند یکمرتبه از شهر برآمده باشید تا ما کارزار کنیم اگر فتاح کردم نتیجتاً اقبال دولت شما است و اگر کشته شدیم اختیار باقیمست سلطان مظفر از راه دروازه خانبور پر آمده در ریگزار آب صابهر استاد خلق احمدآباد بتماشا برآمده عالم عالم بنظر شهابخان و اعتمادخان در آمد و این هم را سپاهی خیال کرده حصر ماندند درین اثناء هم جماع مغل برآمده بچنگ پیوستند باندی تردد شهابخان و اعتمادخان هزیمت یافتند با معدودی بشهر پتن رسیدند تمام بنگاه لشکر ایشان بغارت رفت لشکریان ایشان هم آمده سلطان مظفر را دیدند سلطان مظفر در احمدآباد بنشست و جماع مغل که باعث این امر بودند هر یک را بخطاب مخاطب ساخت در خور آن جاگیر تنخواه کرد چنانچه میر عابد را بخطاب خانخانان مخاطب کرد و خلیل بیگ را بخطاب خان زمان و میر یوسف معجد بدخشی را بخطاب بهادرخان و مغل بیگ را بخطاب خان دوران و^۲ وفادار بیگ را بخطاب خان اعظم و خواجه عبدالله را بخطاب خانجهان و ترسون بیگ را بخطاب ادهمخان و میرم بیگ را بخطاب افضلخان و قربان علی بهادر را بخطاب قلیخان و مرزا عبدالله را بخطاب آصفخان و تیمورحسن بخطاب بهائیخان و میرکی خان و غضنفرخان بخطاب اصل خود قانع شدند و امان لیغ بهادر راضی بخطاب نشد بمردم بسیاری بخطاب مخاطب گشتند و خود را امرا می گرفتند و بهمین خیال کج کج می گشتند -

ج^۱ برای چه بنوگری ایشان قرار می دهند
ج^۲ علی هذا القیاس این جماع خطاب داده جاگیرها فراخور آن تنخواه نمود چون مردم دون و بدکیش بخطاب مخاطب گشتند

روز دوشنبه و سه شنبه باین ردوبدل گذشت سلطان مظفر نماز پیشین روز چهار شنبه بتاریخ بیست هفتم در ناحیه احمدآباد رسید^۱ دروازه را کهر درجائی قریب که دیوار قلعه افتاده بود و میپچیدند و متجاهدخان گنجراتی اهتمام آن می نمود و چوکی میدادند جهام مغل از همراهیان سلطان از اسب فرود آمده بر سرهمان دیوار دویدند باندکی جنگ متجاهدخان گریخت سلطان اندرون قلعه در آمد شیرخان که در چوکندی بهدر نشست بود سوار شده بلجهام معدود تا بتخانه شیخ^۲ هشیمری مقابل سلطان آمد دید که سلطان در آمده اند رو بگریز نهاد سلطان مظفر رفته بجای او بنشست و قابض شهر گشت و کان ذلک فی سنه احدى و تسعين و تسعمائتم -

القصر بعضی از گریختهای همراهیان شیرخان یک پهر شب گذشت بود که باعتمادخان رسیده اخبار واقع گذشت نمودند بعد از آنکه هر نوع شهاب الدین احمدخان نوشتن طلبید اعتمادخان نوشتن داد شهاب الدین احمدخان بتخاطر آورد که متصدی این امر و باعث این کار جماعتی اند که نسبت نوکری بمن داشتند و تا غایت از من بجز صلاح کاری ایشان امری دیگر سر نزده اکنون ایشان نیز بها مخالفت بخواهند کرد بمنجرد استماع خبر باز گشت آمده مارا قی بینند قتم بر طرف میشود باز بدستور سابق امر حکومت تعلق بقبضه اقتدار من خواهد گرفت شباشب روانه بصوب احمدآباد شد صبح صادق روز پنجشنبه تاریخ بیست هشتم شهر مذکور آن روی کنار آب^۳ برگذر موضع^۴ باریج آمده ایستاد و لشکر و زمین بود - اکثر مردم اهل و عیال همراه داشتند هر کدام از پی دیره برپا کردن و بساهی فرود آوردن مقید شد خاطر هم اینها جمع است اکثر سلاح هم نه بسته اند و شهاب الدین احمدخان منتظر است که همین زمان خبری آید که سلطان مظفر از میان بدر رفت و جهام مغل آمده مرا ملازمت می نمایند

الف ۱ قریب دروازه را که

د ۲ بتهری - ب شهری

ج ۳ سابه درکنار

د ۴ باریچم

الف ۵ "لشکر و زمین بود" نیست

بعد از آنکه سلطان بنواحی شهر بروده رسید نواب قطب‌الدین خان از بروده برآمده مقابل نمود امراء لشکر^۱ نواب بزبان غم‌خوار نواب بودند و بدل بسطان مظفر یار چون نواب بر حقیقت نیت لشکر خود اطلاع یافت برگشته در قلعه شهر در آمد سلطان مظفر با بیست هزار سوار و پیاده و گولی و راجپوت بسیار آمده محاصره نمود باوجود مخالفت کم تاسم از لشکر خود تا بیست و دو روز قلعه نگاه داشت بذات خود آن قدر تردد کرد که خارج از طاقت بشری توان گفت اما از دست تنها چه آید و از نفس واحد چه کشاید روز بیست یکم از روز ابتدای قبل مسجد میری و چرکس‌خان رومی از مورچل خود بسطان پیغام فرستادند که تا مادر مورچلها خود قیام داریم مردم چشم بجانب ما داشت نگاهانی مورچلها خود میکنند شما به بهانه پیغام صلح مازا و زین‌الدین کنبورا که از خوبشان نواب شهبازخان کنبو بود - او را همراه اعتمادخان فرستاده بودند بعد شکست نواب شهاب‌الدین احمدخان و اعتمادخان پیش نواب قطب‌الدین مسجدخان رفته بود که ایشان را بسرعت محبی^۲ باعث شده برسر غنیم آرد مشارالیه در حراست مورچلها بی نفاق بود و بدل و جان جهد فی نمود و سیادت ماب سید جلال بهکری را که ایشان از جمله متفقان نواب قطب‌الدین خاند و خواجم یعلی وکیل نوزنگخان پیش خود طلبید بعد ازان مارا وخواجم یعلی را قید کنید زین‌الدین کنبو و سیدجلال را بکشید روز دیگر بقلعه بچسپید هیچکدام از لشکر قطب‌الدین مسجدخان دست بالا نخواهد کرد مدعا بمحصول می انجامد -

سلطان همچنان کرد و نواب قطب‌الدین مسجدخان هر پنج کس را برسالت فرستاد و بمجرد آمدن ایشان را قید نمودند صباح آن زین‌الدین کنبورا تر پای فیل انداخت و میران سیدجلال را سیداحمد بخاری که همراه سلطان بود شفاعت نموده خلاص کرده بمنزل خود بردند سلطان سوار شده امر کرد تا هر کدام از امرا لشکر او بقلعه چسپیدند توپهایی که از احمدآباد آورده بودند متجرا کردند

الف ۱ مشارالیه

ج ۲ هرچم

ابیات

بخواب اندر مگر موشی شتر شد

به پری تنش دل نیز پر شد

ز خواب خوش در آمد شاد گشته

همین شد سوبسو پر باد گشته

که ناگه اشتیری باری برو ریخت

ز صد من یکجو آزاری برو ریخت

تم آن بار مسکین موش در ماند

بمسکینی جمازه در عدم راند

خوش است این خوابهای خوش بتعبیر

اگر برعکس نمایند تأثیر

چو بازیچه است ملک سست بنیاد

بدین بازیچه چون طفلان مشوشاد

و سید دولت که نوکر کلیان راو کنباتی بود لشکر را جمع کرده
متصرف کنبات شد زر بسیار از کنبات بدستش افتاد قریب
چهار هزار سوار گرد آورده باسلطان مظفر عرض داشت نمود سلطان
خطاب رستم‌خانی را مع اسب و سروپا باو فرستاد و نوشت که
بحال خود باشد هرگاه طلبیده شود بیاید -

القصر چند روز باین نسق گذشت نواب قطب‌الدین متحدخان
دوران ایام در سلطان‌پور و ندربار بود از اجتماع این حادثه بکوچ
متواتر بمقام شهر بروده آمد سلطان مظفر میر عابد را در شهر
احد اباد گذاشته تاریخ هفدهم شهر ذی‌القعد سنه مذکور متوجه
بروده شد سید دولت به چهار هزار سوار در ناحیه قصبه نریاد
آمده باسلطان ملحق شد از اجتماع این خبر نواب قطب‌الدین
متحدخان متحدافضل و متحدمیری را باسم هزار سوار تعیین فرمود
که رفته گذر خانپور بانکانیر را بیگرند تا لشکر غنیم نتواند عبور
نمود ایشان آمده برسر گذر فرود آمدند اما نهانی مراسلت موافقت
باسلطان مظفر داشتند روزی که سلطان برگذر خانپور رسید
باندی جنگ اینها رو بفرار نهادند -

دوازده هزار سوار پیشی سلطان جمع آمد -

نواب مرزاخان تاریخی دوم شهر صفر از اهدباد متوجه کنبایت شدند و لشکر بادشاهی که از طرف مالوه آمده بود و سرداران آن لشکر نواب شریفخان اتک و نواب قلچخان و نواب نورنگخان بودند روزی که سلطان هزیمت یافت صباح آن ایشان بشهر بروده رسیدند بنده درگاه راقم این سطور نیز همراه این لشکر بود و چون خبر فتوح در همان مقام بایشان رسیده ایشان در بروده مقام نمودند و نواب نورنگخان برسر بهروج ایلغار کردند تا قلعه را بدست آرند حاجی سمکنخان و جرکسخان و نصرخان که احراز قلعه تعلق بایشان داشت در بروی نواب بسته بچنگ توپ و تفنگ پیشی آمدند نورنگخان در ناحیه بهروج فرود آمده هر روز تلاش میکردند چون نواب مرزاخان متوجه کنبایت شدند بایشان نوشتند که شما نیز باینجا آیدید که غنیمت باز در کنبایت جمیعت کرده دفع او نموده بامر دیگر پرداخته خواهد شد ایشان از آنجا بعد از یازدهم روز متوجه اوردوی نواب مرزاخان شدند در مقام موضع باریچم که بر هفت گروهی اهدباد واقعست آمده ملحق شدند -

سلطان مظفر چون خبر یافت که آن لشکر نیز باین لشکر ملحق شده از کنبایت بطرف بروده روانه شدند و از بروده بکوهستان جهانپه که داخل ولایت ترورایست آنجا رفت لشکر نیز تعاقب کنان بجهانپه رسید سلطان مظفر در جهانپه گرفته مقابل کرد چون لشکر صوبه مالوه در جنگ اول شریکی نه شده بود این مرتبه تلاش تقدیم نمود باندکی جنگ ظفرمند گشت سلطان مظفر شکست یافت لشکرش متفرق شد اکثری آمده ملازمت نواب مرزاخان نمودند - باوجود آن گناه عظیم نواب از سرجرم ایشان در گذشت و بعضی بدکهن رفتند و بنگاهشی تمام بتاراج رفت هرکدام پی خویشی گرفت دیگر پیشی سلطان مظفر لشکر جمع نشد سلطان بچند کس باز بموضع کهری پیشی لونها کاتهی رفت نواب مرزاخان مظفر و منصور مراجعت نموده متوجه اهدباد شد -

حقیقت لشکرخان خود آن بود که مذکور شد نواب تنها تا چند تردد کند قلعه را توپها انهدام نمودند مردم غنیمت در آمدند^۱ نواب رفت داری^۲ مضبوط شد صباح آن سلطان سوگند بکلام معجید خورد که ضرر جانی بنواب نرساند و قول فرستاده نواب را طلبید نواب آمده سلطان را دید همان ساعت باغواهی بعضی غرض گویان نواب مذکور و جلال الدین متعهد خواهرزاده را در قید نمود بعد از دو پاس^۳ هردو را شهید ساخت دو روز در بروده مقام کرد روز سیوم بطرف بهروج کوچ نمود رفت در ناحیه بهروج فرود آمده والده نواب نوزنگان باغلام چند در قلعه بهروج بود روز سیوم غلامان حرام نمکی کرده بر آمده سلطان را دیدند و کلید قلعه بدست سلطان دادند تمام خزانه نواب بدست سلطان افتاد تا پانزده روز در ان مقام اقامت نمود -

درین اثنا خبر رسید که^۴ نواب خورشید اشتها گردون وقار سپهسالار مرزاخان ابن نواب خاننخانان المسمی به پیرمخان حسب الحکم بندگان بادشاهی از قلعه جالور گذشته بکوچ متواتر فی آید سلطان متوجه احمدآباد شد تاریخ ششم شهر محرم الحرام سنه^۵ اثنی و تسعین و تسعمایتم در شهر احمدآباد آمد و روز دوشنبه تاریخ نهم شهر مذکور از شهر برآمده در ناحیه موضع معبدنگر که بریکی گروهی شهر احمدآباد واقعست رفت معین گشت روز سه شنبه اینجا مقام نمود روز چهار شنبه نواب مرزاخان آمده سرگیج را دست چپ داده نزدیکی باب ساپهر اجلال نمود و سلطان نیز از معبدنگر کوچ کرده از آب گذشته قریب بروض منوره شاه بهیکن ابن حضرت شاه عالم فرود آمد روز پنجشنبه طرفین مقام نمودند روز جمعه تاریخ سیزدهم شهر محرم سنه مذکور هردو لشکر صف کشیده جنگ کردند حق تعالی باب فتح بر ناصیه دولت نواب مرزاخان کشاد سلطان هزیمت یافت بکنبایت رفت یازده

الف ۱ خان

۲ متحصن شد

ج ۳ از سعی راجه ترواری که عبارت از راجه پیمپل است

الف ۴ جناب

ج ۵ "سنه اثنی..... تسعمایتم" نیست

چون این خبر بنواب خاننجانان رسید که سلطان مظفر دغدغه جمیعت دارد خود بطرف سورتهم لشکر کشیدند وکلای جام و امین خان بخدمت نواب آمده عرض داشتند که ما سلطان مظفر را در ولایت خویشی جانداده‌ام او در ویرانها قزاق شده میگردد نواب خود در پی او تشریف آوردند خواه لشکر فرستند ما را باو کاری نیست نواب فرمودند شما هر کدام بجای و مقام خویشی باشید ما نیز بشما متعرض نمیشویم بشرط آنکه در ولایت خود اورا جاندهند هرکدام قبول اینمعنی نموده عهد وثوق نمودند -

نواب خود متوجه آنصوب شد چون در قصبه او^۱ پلوت^۲ که برده گروهی قلعه جوته گده واقعست رسیدند خبر رسید که سلطان مظفر در کوه برده در آمده^۳ اوردو راهمین جا گذاشته خود ایلغار فرمودند چون بدره کوه رسیدند خود توقف نموده جماع را تعیین فرمودند تا درون دره درآمده اطراف و جوانبش تفتحص نمایند سلطان مظفر خود پیشی ازین از اینجا بر آمده از میان ولایت جام گذشت^۴ بنجانب اوتهمینیم که ماوای و مسکن کولیان متمرّد است در آمد^۵ بهمیمندن راجپوت چوهان و بعضی سادات بارهه مثل سیدلادخان و سید بهادر که در حراست شهر اجداباد و مضاماتشی متعین بودند رفت^۶ بسطان مظفر جنگ کردند - سلطان هزیمت خورد باز بطرف راجپیل^۷ که اورا ولایت ترواری میگویند رفت - نواب خاننجانان الکوّه بره برگشته برسر جام لشکر کشیدند بجهت آنکه شرط امانی او این بود که سلطان مظفر را در ولایت خود جاندهد و نگذارد که از میان ولایت او گذشت^۸ بجای برود و حال آنکه سلطان مذکور از میان ولایت او گذشت^۹ باوتمینم رفت از عزیمت نواب زلزله در نهاد جام افتاد او دل را بمری نهاده^{۱۰} لاده کرده با پانزده شائزده هزار سوار و پیاده بسیار از شهر خود که توانگر باشد بر آمده بیرون نشست لاده بزبان اهل ولایت جام اورا گویند که جماع خود را بمردن قرارداده معزه و زاد خویشی برآمده مقابل غنیم نمایند آخر الامر فیلال مرزاخان برادرزاده نواب

۱ او پلوت - ۲ ج ملوت

۳ ج نواب اورا

۴ ج بهمیمندن

۵ د لاده

چون بقصبه^۱ سنور رسیدند مسموع شد که هنوز حاجی سمی و چرکس خان و نصیرخان در قلعہ بهروج هستند ثواب شهاب الدین احمدخان و ثواب قلدج خان و ثواب شریف خان و ثواب نورنگ خان را با جمیع لشکر صوبہ مالوہ بوسر قلعہ بهروج تعیین نمودند خود باجداباد تشریف آوردند بندگان بادشاهی بعد از وقوع فتوحین مذکورین ثواب مرزاخان را بتخطاب خانخان سرفراز فرمودند پایہ دولت ثواب کامیاب بلند گردید ازان روز باز تا امروز روز بروز دولت ایشان در ترقی است اللهم^۲ احفظ عمره و خلد دولتہ الی یوم الدین آمین -

القسم امراء مذکور رفتہ قلعہ بهروج را متحصصہ نمودند آخر الامر چون کار پراہل قلعہ تنگ شد نصیرخان حاجی سمی را بدعا کشت بگمان آنکہ مبادا با امراء بادشاهی سازد بعد از چند روز شبی نصیرخان و چرکس خان برآمده روبگریز نهادند اسب چرکس خان در خلایب آب نرپده بند شد چرکس خان بدست افتاد گردنش زدند و نصیرخان بدر رفت قلعہ مفتوح گشت بعد ازان شهاب الدین احمدخان از همان روز بولایت مالوہ روانہ شد آن^۳ اولکہ از درگاه بجاگیر^۴ موسی الیہ تمناخواہ شد امراء دیگر باجداباد آمدند -

القسم چون سلطان مظفر از مقام جہانپہ شکست خورد از آنجا پیش امین خان ابن تاتارخان غوری کہ ذکر او بالا گذشت آمد امین خان برای نشستن ایشان قصبہ گوئبدل کہ ویران بود تعیین نموده سلطان درقصبہ مذکور اقامت کرد و از امین خان توقف موافقت و اسداد نمود امین خان گفت کہ من زر ندارم کہ سامان لشکر نمایم اگر دولتی متعهدی مساعدت نمایند سر انجام لشکر خود نموده بتخدمت آیم و بہر چہ امر شود بران اقدام نمایم سلطان دولتی متعهدی بامین خان فرستاد امین خان گرفت و وعده خلاقی کرد و از قول خود برگشت -

د ۱ سن پور

ج ۲ طول

د ۳ اول

ج ۴ او

لشکر آنچنان دلدلی پدید آمد که پشم نمی تواند قدم نهاد چه جای اسب و فیل -

درین پنج شب هر شب دزدان جام در لشکر آمده گاهی اسب و گاهی فیل را پی می نمودند گاهی^۱ و گاهی زخمی کرده میرفتند غل پر قیمت شد عیری یکی رییم بهم نمیرسید نواب مستطاب درین باب از اولیای دولت که درین یورش همراه بودند استصواب نمودند بعضی گفتند که تا آن جمادلای و گل بغنیم جنگ توپ بکنم بعد از آنکه هوا صاف شود و زمین خشک گردد آنزمان بجنگ صاف اقدام خواهیم نمود - سیادت پناه سید قاسم گفت که در آوردی ما غل کم باب شد و در آوردی غنیم این جنس کمی ندارد قاهوا صاف شدن و زمین یابسی گشتن مدتی باید تا آنزمان لشکر تپ کم یابی غل نمی توانند آورد صلاح دولت درین است که مقابلش غنیم گذاشته ما برسر شهر او که نوانگر باشد روانه شویم زه و زادهش اینجا است ناچار او نیز اینجا را گذاشته برسر راه خواهد آمد بهر جا که مقابل نماید جنگ میکنم هم کس را رای خدمت میران پسند افتاد صباح آن کوچ بصوب نوانگر نمودند جام باضطراب تمام از اینجا کوچ کرده آمد در نواحی قصه^۲ دهولر که پنج گروهی از آوردی ظفر مآثر بود برسر راه نوانگر فرود آمد چون این خبر بنواب مستطاب رسید قرار برین یافت که چون در راه لای و گل بسیار است فردا کوچ کرده دو گروهی منزل باید کرد تا پس فردا جنگ واقع شود -

چون بمآمل قرار داد منزل رسیدند بلندی بود از اینجا خیمه غنیم و افواجش نمایان شد خدمت میران سید قاسم هراول بودند و نواب نورنگخان برانغار و طرح در پیشی ایشان گوجرخان و خواج محمد رفیع که یکی از بهادران ورزگار بود باچندین از امراء بادشاهی و زمیندار سردار جرنغار نواب مرزا خرم ولد نواب مستطاب سردار غول سردار التمش مرزا انور و نواب مستطاب خود طرح بودند در پیش غول -

شهاب‌الدین احمدخان که از شکست جنگ امین‌خان بدست لشکر جام افتاده بود چنانچه ذکر او بالا گذشت از جام بطریق مصادره با اسپ چند گرفته مراجعت فرموده باحمداباد تشریف آوردند -

بعد از آنکه در سنه تسع و تسعين و تسعمایتم نواب خان‌خانان را بدرگاه طلبیدند حکومت ولایت گنجرات بنواب مستطاب‌خان اعظم مقرر گشت سلطان مظفر باز خود را بنجوار ولایت جام و سورتهم کشید نواب موقی‌الیه یکسال توقف نموده برسر جام لشکر کشیدند بقصد آنکه سلطان مظفر ازان سرحد برآرند یا بدست آرند نواب نورنگ‌خان و نواب^۲ میران سید قاسم بارهم را پیشتر تعیین نموده خود از عفت کوچ فرمودند راقم این سطور نیز از جمله تعیینات این لشکر بود نواب نورنگ‌خان و میران^۳ سید قاسم رفتند در ناحیه قصیه موربی نشستند -

نواب خود در بیرم‌گام متخیم شدند چون امین‌خان پیشی ازین فوت کرده بود دولت‌خان پسر امین‌خان رفتند بنجام ملحق شد و سلطان مظفر بالشکر کاتیبیان نیز و لشکر بهاره هم بکومک او آمده جمیعت کثیر بنجام همراه شد چندگاه میان نواب نورنگ‌خان و جام‌رسم و رسایل در میان بود بر مدعا آنکه سلطان مظفر را از سرحد ولایت خود برآرد و بعد ازین گرد ولایت خود نگذارد و چند اسپ خوب پیشکشی نماید اما جام از غرور کثرت جمیعت قبول اینمعنی نکرد و نواب نورنگ‌خان و نواب میران سید^۴ قاسم حقیقت را بنواب مستطاب‌خان اعظم اعلام نمودند - آتشی غضب نواب اشتعال یافت از کمال غیرت انجمیعت غنیم را جمعیعت بنجاره خیال نموده بکوچ متواتر خود متوجه اینها شدند روزی که برسم گروهی لشکر جام که نام آنمقام پتھر است نزول اجلال نمودند اتفاقاً همان روز شروع موسم برشکال شد تاپنج شبها روز باران آنقدر بارید که یکرمان توقف نکرد لای وگل بهرتبه جوشید که ازین دیره تا بدیره دیگر رفتن بغایت مشکل بود و مابین دو

ج ۱ " آنکه در سنه تسعمایتم" نیست

ج ۲ نواب سید هاشم

ج ۴ سید هاشم

و آنجناب را کارنامه‌هاست در عزم آموز از آنجهت عزیمت حاج
 که^۱ بعد از فتنای سلطان مظفر وقوع یافت روز دوشنبه دوم ماه
 رجب سنه هزار یک باوجود حکومت ملکی گنجرات که بهترین
 ممالک هند است و جمیعت اسباب فراوان که شاید درین عصر
 باین مرتبه کم کسی را دست داده باشد و تقریب بادشاهی بنوعی
 که فوق آن متصور نباشد هم را بکسو نهاده پای همت در کشتی
 عزیمت نهاد در اواخر موسم در وقتی که دریا در جوش و خروش در
 آمده که از مشاهده آن مرغ روح از ساحل جسد پرواز آید دران
 چنین شخصی بخدمت آنجناب عرض کرد که میگویند این جوش
 و خروش دریا بزبان حال میگویند که هر که در ثبوت قدم بر
 کشتی گذارد خون او بگردن اوست آنجناب گفت که این خود
 دریای آبست اگر دریای آتش در سدد امتناع باشد کشتی
 عزیمت را آسیب منج نمیرسد و همان حال با اهل و عیال قدم
 در کشتی نهاد و لنگر علایق را برداشتم مثل باد سراسر روان شد
 حق تعالی بپیمان صدق نیت بصحت و عاقبت بر ساحل مراد
 رسانید و دولت ادای طواف کعبه معظمه و مدینه مکرمه بتحصول
 پیوست رفتن آنجناب بامدن سلطان ابراهیم فی مالد در سلوک
 سلوک و آمدن ایشان برفتن آن بزرگوار در حمام چنانچه مشهور
 و معروف است حاجت شرح و بیان ندارد -

الفصل سلطان مظفر و جام و دولتخان فرار نموده بقلعه
 جوناگده رفتند صباح آن نواب از مقام دهولک بنوانگر تشریف برد
 بسوی جام و مردم ایمان او بر آمده رفتند مردم ریزه بسیار در
 بند افتادند و شهر بتاراج رفت روز دیگر از آنجا^۲ نواب تورنگخان
 و نواب میران سیدقاسم و نواب گوجرخان را بر سر قلعه جوناگده
 فرستادند و نواب خود در نوانگر مقام فرمودند از استماع آن سلطان
 مظفر و جام از قلعه فرود آمده روی باقاضی ولایت جام نهادند
 دولتخان در قلعه ماند اتفاقاً روزی که امراء مذکور بجوار جوناگده
 رسیدند همان روز دولتخان پسر امینخان که حاکم قلعه جوناگده
 بود فوت کرد وکلاء امراء او قلعه را مطبوع کرده بچنگ توپ و تفنگ

ج^۱ "که بعد از فتنای..... هزار یک" نیست

الف^۲ "نواب" نیست

القصر چون فوجهای غنیم نمودار شد نواب مستطاب از میران
سید قاسم استفسار فرمودند که قرار داد آن بود که جنگ فردا
شود اما حالا که افواج غنیم نمودار شد صلاح چیست میران قاسم
گفتند که اگر امروز توقف کنیم غنیم شیوکی میشود نواب گفت
بسم الله الرحمن الرحيم فاتحه خوانده قدم پیش نهادند تا جنگ
بهراول رسید خواجه معتمد رفیع جلدی نموده بفوج مقابل خود که
سردار ۱ اوجا پسر کلان جام و وزیر او جسانام بودند رد و بدل
صمصام نمود هنوز این جنگ قائم بود که دولتخان پسر امینخان
بعد متجرا توپ بسیار و گولیان فراوان بمیران سید قاسم بهجنگ
پیوست عمارت برخواست که چون شب عالم را بتاریکی اندود و رد و
بدل شمشیر مثل اسقاط کواکب فی نمود درین اثنا خواجه
معتمد رفیع بدرجه شهادت رسید و فوج ۲ جرنهار شکست یافت
اجا پسر جام و وزیرش جسانام آنفوج را زیر کرده بمیران سید
قاسم خود را زدند بنوعی که دزان حین و رای سید فی المثل و اگر
کوه بی ستون پای ستون میکرد بر میداشتند و اگر دریای حایل
فسکر ایشان فی بود اینداشتند اما آن مرد میدان شجاعت و شیرین
جلالت اصلا از جالاجنبید و ۳ بروق شمشیر و غمام تیر باران را
مثل آب فی اشامید و از خون اعدا سیل سیل روان میکرد رین
اثنا گوچه معتمدخان سردار طرح برانغار و مرزا انوار سردار التمش
و نواب مستطاب که خود طرح هراول بودند مثل تیر پیاپی خود
را بسینه فوج غنیم زدند غنیم پشت داد و رو بگریز نهاد و پسر
جام و وزیر نافرجام او هردو کشته شدند و قریت هزار پانصد کس از
لشکر اینها بقتل رسیدند مردم نای که از لشکر نواب کامیاب بدرجه
شهادت رسیدند آسای ایشان مرقوم میگردد و خواجه معتمد رفیع و
خواجه شیبخ خویشی خواجه مذکور و سید شرف الدین برادرزاده
خدام شاه ابوتراب و سید کبیر پسر سیدعلیخان ناهرو چندی از
سپاهیان قریب سی چهل نفر شربت شهادت چشیدند حق تعالی
باب فتح بر ناصیه دولت نواب کشاد آبروی غنیم بر خای مذلت
افتاد -

- الف ج ۱ جسا
ج ۲ جونغار
د ۳ بروق

بعد از آنکه آب کلان شد - کشتی حرم سلطان جاری گشت
 ۱ لشکر در موضع بسیستم ماند صباح آن در موضع رامره که موطن
 سنگرام بادهیل راجه جگت است آمد - او آمده دید و گفت که
 همراه من جمام بکنید تا بر کشتی نشستم دنبال کشتی حرم
 سلطان نمایم هر جا که رفته باشد بدست آریم که جزایر این حدود در
 دست من است و این طلبم مشتمل بدعا بود میخواستم که مردم
 خوب را از آنجا انتخاب کرده در کشتیها نشانده ببرد بعد ازان
 از یکی جزیره فرود آورده کشتیها را جدا سازد و جمام را گرد داشته
 بآستانخلاص ره و زاد سیو بادهیل معاوض نماید - حق سبحانه و تعالی
 نیتش را بر دل نواب نوزنگخان الهام نمود خان فرمود که سنگرام
 خود پیش ما باشد و مردم خود را همراه این جهازات فرستد از
 اجتماع این حرف او گریخت نایت خداع او بر همه کسی ظاهر شد
 نواب نوزنگخان و مرزا انور از آنجا مراجعت نموده بنجونه گده آمدند
 بعد ازان نواب مستطاب بطرف موربی - لشکر کشید چون در
 ناحیه قصبه موربی متخیم شدند جام آمده ملازمت نمود -

درین اثنا خبر رسید که سلطان مظفر پیش بهاره است و او
 در نواحی قصبه بهتچ که جای نشین اوست او را جا داده نواب
 استعداد عزیمت انصوب فرمود این خبر به بهاره رسید و کلاء خود
 را فرستاد عرض داشت نمود که بتخرابی ولایت من اقدام نفرمایند
 که من سلطان مظفر را گرفته میفرستم آخر الامر آنچه گفته بود
 بعمل آورد تفصیلی اینست که بر بیست گروهی بهتچ کوهستانی
 است بهاره سلطان را آنجا جا داده بود چون نیتش برگشت لشکر
 نواب را طلبیده سلطان را گرفته بایشان سپرد و ایشان سلطان
 را قید نموده بطرف موربی روانه شدند - چون بموضع ۲ دهرکه که
 بر پانزده گروهی اینطرف بهتچ بجانب موربی واقعت رسیدند
 سلطان اظهار قضای حاجت نموده بگوش رفت استره پائی که در
 ایام قزاقی بان خود داشت از آن تنبان بر آورد برگلوی خود نهاد و

ج ۱ راجه کچچ رفت نواب

ج ۲ دهرکه

پیش آمدند چند روز امراء مذکور در ناحیه قلعه مستور قیام داشتند بعد ازان نواب مستطاب نیز آنجا تشریف آوردند چندگاه سعی و تردد در تسخیر قلعه نمودند چون ولایت رو بویرانی آورده بود وجود علم در لشکر کمی پیدا کرد رفته رفته نایاب شد بالضرورت قلعه را بحال خود گذاشته باجدایاد تشریف آوردند -

بعد از هفت هشت ماه باز بعزیمت تسخیر قلعه جوناگده متوجه شدند درین اثنا وکلاء جام آمده التماس نمودند که اگر نواب از سر گناه مادر گذشته ولایت ما بر ما مسلم دارد کمر اطاعت بستم راه موافقت به پیمائیم و بهر خدمت که مامور شویم انقیام نمائیم نواب فرمودند که خدمت شما اینست که رسد علم باوردو رسانند تعهد نمودند نواب آمده قلعه جوناگده را قبل کردند رسد علم از ولایت جام متواتر میرسید بعد از سه ماه اهل قلعه آمده کلید قلعه گذرانده ملازمت نمودند -

درین اثنا خبر رسید که سلطان مظفر بجگت رفت که معبد مشهور کفار است بساحل دریای شور^۱ نواب نورنگخان و^۲ نواب مرزا انور و^۳ نواب گوجرخان را تعیین فرمودند ایشان از جوناگده ایلغار نمودند چون بجگت رسیدند خبر یافتند که او بموضع بسیمت رفته که مسکن سیوآباد هیل است برکنار دریای شور ایشان بلا توقف از جگت متوجه بسیمت شدند پیشی از آنکه باتجا رسند خبر لشکر بسیوآ رسیده بود او تمام دیر را ویران کرده سلطان را باهرم در کشتی نشانده میخواست خود هم با بسیی خود در کشتی نشیند چون^۴ وقت کمی آب بود جریان کشتی بان سبب توقف داشت و ایشان نیز خاطر جمع داشتند که لشکر امروز از جگت باتجا نخواهد آمد درین اثنا علامت مقدم لشکر پیدا شد سلطان مظفر را از کشتی فرود آورده بر اسب سوار کرده از راجپوتان خود چندی همراه کوزه بر آورد اما بسیی خود را نتوانست بکشتی رساند یا بجای دیگر برد که لشکر رسیده آمد خود باسی چهل کس که همراه داشت جنگ مردانه کرد و کشته شد زه و زاد او در بند افتاد -

الف ۱ ۲ ۳ "نواب" نیست

ج ۴ "وقت" نیست

بیت

این اشک بی سرایت و وی آه بی اثر
امیدوارشی ز شما داشتیم نشد
هم تن خون شوم ز دیده چکم
کم بیدانم کم گریه را اثر است

مصرع

سبزه بر سنگ نروید چه گنم باران را
مقصود در اظهار حالت و مدعا این مقالت انکم -

بیت

ز بخت خفتم ملولم بود کم بیداری
بوقمته فالتکم صبح یکی دعا بکند

اللهم ارنا الحق حقاً و ارزقنا اتباعه وارثا الباطل باطلا و
ارزقنا اجتنابه برحمتک یا الرحیم الرحیمین -

کتبه هذا الكتاب فقير حقير

مرتضى ابن شينغ طاهر بن

ميان خان تمام شد روز

بهمه تاريخ ۳ جمادالآخر سنه ۱۰۲۳

الف الملک الزهاب بتاریخ پانزدهم شهر جمادی الثانی

سنه ۱۰۳۸

ج علا شد تواریخ سلاطین گنجرات بهزده شوال سنه ۱۰۴۳

ب تمت هذا الكتاب مرآة سکندری از تصنیف شینغ سکندر

ابن مسعود عرف مناجیه تم تمام شد - الهی راقم را از جمیع

زنوب آزاد گردان و در بهشت جاودان نگاه داری در وقت

حشر و مدارا خود نما بکرممت النبی و آله الا معبود و

و هرگز این را نوبسد ایمان او سلامت دار

خود را از کشاکش دنیای دون خلاصی داد و کان ذلک فی ستم
الف من الهجریم^۱ -

بیست

سپهر بر شده پرویز نیست قصه منخوان
که ریزه اش سرکسرا و تاج پرویز است

چون قلم پریشان رقم از تحریر ذکر مذکورین فی الکتاب فارغ
گشت جان حزینم بادل مسکین گفت که احوال چندین گذشته
مرقوم کنی بیان نمودی و نقاب چهره خصال رفتها بدست یاری
قلم کشودی بند از احوال خویش در حیز تحریر آر و برخی از
خیالات خود بر صفاکم بیان بنگار چندین مدت که درین مزرع
بودی چه کاشتی و از خرمن آن چه برداشتی دل گفت مدتیست
که تنعم جمعیت در کشت آرزو میکارم چون غمام توفیق بارش
ندارد آنکاشتم از انتخابی سرور نمی آرد کو صاحب^۲ سیاحتی که
غرق بقدر عمیق را بساحل توفیق رساند و کجا بلند مکانی که
که دون فطرتی را از قید حسیض غفلت رهاند آه صد آه که حاصل
عمر گرانمایه رفت و افسوس هزار افسوس که پلای نفس نقیص
از یاد -

بیست

نه صبر ماند نه طاقت نه دین و دل اهل
که این کند که تو بر روزگار خود کردی
آتش از خون من چه افروزد
بلک دوزخ ز ننگ من سوزد

اکنون سر تسلیم بر سده قضاوار و اشک حرمان از چشم گریان
فی بارم و هر زمان بر زبان فی آرم -

ج^۱ اینجا به سلطان مظفر باغواهی جماعه مفسدین اگرچه
دو روز بر سریر سلطنت گنجرات به کامرانی نشست
عاقبت الامر جان شیرین خود را در سر این کار کرد
ج^۲ سیاحتی

صفحه	سطر	غلط	صحیح
31	6-10	میتهنخان	متهنخان
31	18	انیست	اینست
32	1	نزح	نزه
32	21	آسمان	آسمانی
35	9	گرددن	گردون
40	2	برجستند	برجستند
43		باب هشتم	باب هشتم
45	2	برستان	پرستان
46	17	فیروزخان	فیروزخان
46	22	وردو	وردو
46	23	آنحضرت	آنحضرت
47	3	ناگورا	ناگور
47	4	سلطان نیور	سلطان پور
47	20	بسر	پسر
48	22	مضطوب	مضطوب
49	20	هوسنگ	هوشنگ
49	20	پناه	پناه
49	3	foot note نیست	احمد نیست
50	2	چندگاه	چندگاه
50	24	مویسی	مویسی
50	25	ضد	صد
51	1	حو	جو
51	23	انتقام	انتقام
52	1	مغطم	معظم
53	13	الفص	القصر
53	3	foot note لذیست	لذیست
54	13	لسکر	لشکر
55	11	بتعصت	بتعصب
56	10	سیاخ	شیخ
58	6	بگوشد	بکوشد

صحت نامه

صفحه	سطر	خط	صاحب
9	16	باق کس	باق کس
11	20	نه یاده	ز یاده
12	3	گشت	گشت
12	14	خوشخوئی	خوشخوئی
12	14	بخلق الله	بخلق الله
14	2	طریق	طریق
14	22	بس	پس
14	23	همدر بین	همدر بین
15	6	استغفار	استغفار
18	15	تسعتن	تسعتن
19	17	پلند	پلند
19	2	foot note	پنمهم
20	17		ماکمد بن فیروز
			فیروز
21	6	بخدمت	بخدمت
22	9	نشستم	نشستم
22	20	اسب	است
22	22	متننیا	متننیا
23	2	foot note	داشت
23	3	foot note	سیماع
24	14		قالع
27	5 - 9		بناشند
27	12 - 13		علماء
27	13		فضلاء
28		قطع	درویش پاش
28	22		باقیست
30	19		باقیست

صفحه	سطر	غاط	صاحیح
81	foot note	1	2
81	foot note	2	1
82	10	اندونی	اندرونی
83	23	حنگ	جنگ
84	5	سلطان خویش	سلطنت خویش
84	23	چنگ	جنگ
85	3	ولایت	ولایت
85	29	سلطنتش	سلطنتش
86	20	خویش	خویش
87	13	همچنان	همچنان
87	13	باجرد	باجرد
88	21	بعایت	بعایت
88	22	فیزور	فیروز
88	6 foot note		7
88	7 foot note		6
89	2	آنچنان	آنچنان
89	4 foot note	برور	بزرور
90	2	روزی	روی
90	21 - 15	شمسر	شمشیر
90	22	چنانچه	چنانچه
90	25	انیست	اینست
91	2 - 1	شمشیر	شمشیر
92	17	جها کم	چها کم
93	7	متخرون	متخزون
96	16	ده مال	ده ماه
98	11	کرد	کرده
98	12	گذشتیم	گذشتیم
98	17	خاضر	حاضر
98	20	نگرد	نکرد
98	23	شصد	ششصد
99	10	داست	داشت

صفحه	سطر	عنوان	صاحب
58	16	تکویل داد	تکویل دار
58	25	سلطنت	سلطنت
59	19	حمس	خمس
59	27	خطیره	خطیره
60	6	سیمخ	شیخ
61	5	سیمخ	شیخ
61	12		
62	3	روسیت	رواست
69	11	تاریخ	تاریخ
69	13	بناخبت	بناخبت
69	14	بناخبت	بناخبت
69	15	قلم	قلم
70	2	وزا	و از
70	21	شمشیر	شمشیر
70	4	foot note	مخصوص
72	1	حدوک و نفره	حدوک و نفره
72	18	قطت	قطب
72	23	درین	درین
73	10	کنلمات	کلمات
74	15	دو الجلال	دو الجلال
74	16	شخصی	شخصی
75	9	foot note	میشوت
76	4	میگرد	میگرد
76	21	بسطان	بسلطان
77	19	سما	شما
77	22	پیمس	پیمش
78	10	انظرف	انظرف
79	24	فضلا	فضلا
80	23 - 21 - 17	حضر شاه	حضرت شاه
81	5	قطت الدین	قطب الدین

صفاکم	سطر	غلط	صافیاع
۱۲۰	۲۲	ماکمو	ماکمود
۱۲۲	۱۸	شهمش	شمس
۱۲۴	۱۴	افتنا	افتتاح
۱۲۵	۲۳	زنگ میگرد	رنگ می گیرند
۱۲۶	۳	هرگد	هرگز
۱۲۷	۷	سفیع	شفیع
۱۲۷	۷	از سر	از سر
۱۲۷	۲۷	حشیت	حیثیت
۱۳۱	۱۹	کفات	کفای
۱۳۲	۶	منطومه	منظومه
۱۳۲	۲۸	نالجیت	ناحیت
۱۳۳	۲	تسریف	تشریف
۱۳۳	۳	foot note	عذب
۱۳۴	۱۰	تپاشی	پتاشی
۱۳۶	۱۴	وزیر	وزیر
۱۳۷	۸	خویس	خویش
۱۳۸	۴	مشل	مثل
۱۳۸	۱۱	سرتبش	شربتشی
۱۴۳	۱۷	قهردین	قهردین
۱۴۴	۹	استعائ	استعائ
۱۴۵	۱۰	های	های
۱۴۵	۱۴	پس	پیش
۱۴۷	۲۶	بدرالملک	بدرالملک
۱۴۸	۲۰	احمدانگر	احمدانگر
۱۵۰	۱	چطاب	خطاب
۱۵۰	۴	عادل چان	عادل خان
۱۵۰	۷	موضع	موضع
۱۵۰	۲۳	ریازت	زیارت
۱۵۰	۲۴	برهان العارفین	برهان العارفین
61			

صفحه	سطر	غلط	صالح
100	14	شاخصی	شاخصی
100	17	جایگز	جایگز
101	7	یعنف	یعنف
101	17	خسنتم	خسنتم
102	19	بسلطان	بسلطان
102	ایمات	برلائی	بر بالای
104	3	حسنت	حشمت
105	2	غرس	حرث
106	4	سپنشاهی	سپنشاهی
107	12	در مندان	درد مندان
107	22	یایم	یایم
108	15	متر در	متر در
108	16	پش	پیش
108	17	سیخ	شیخ
109	4	بی تکلف	بی تکلف
109	9	حانش	جانش
109	بیت	در و یشیش	در و یشیست
109	23	نداست	نداشت
110	14	صاور	صادر
111	13	بمضمون	بمضمون
113	12	ار تکات	ار تکاب
115	1 نام باب	باب شانزدهم	باب سیزدهم
117	3	پوس	پوس
117	4	بغرم	بعزم
117	18	مهرو	و مهر
117	19	فلعم	قلعم
118	9	ماخضوص	ماخضوص
119	26	قتاح	قتاح
119	28	غلغت	غفلت
120	9	عاجز	عاجز

صفحات	سطر	غلط	صاحیح
۱۷۰	۱	سلطان	سلطان
۱۷۰	۲	پانچده	پنجاه
۱۷۰	۳	غر	غیر
۱۷۱	۱۸	شمسیر	شمشیر
۱۷۴	۱۷	حضور	حضور
۱۷۴	۴	foot note	باعزاز
۱۷۴	۱۲	foot note	منزلی
۱۷۵	۹	foot note	شخص
۱۷۶	۵	foot note	تاراج
۱۷۶	۱۱	foot note	آوردہ
۱۷۷	۱	foot note	ماکیب
۱۷۸	۱	ہفتدہم	ہفتم
۱۷۸	۲۴	بی گناہ	گناہ
۱۸۲	۵	جویش	خوبش
۱۸۲	۱۲	ماخضومان	ماخضومان
۱۸۲	۱۴	ہمدو	ہندو
۱۸۴	۴	foot note	مصنف
۱۸۴	۷	foot note	نیر
۱۸۵	۹	foot note	جمہ
۱۸۷	۴	پنچاہ	پنچاہ
۱۸۷	۳	foot note	ہفت
۱۸۸	۶	مفتوح	مفتوح
۱۸۸	۷	پر	پر
۱۸۸	۱۵	شمسیر	شمشیر
۱۸۹	۱۹	خلوض	خلوص
۱۸۹	۵	foot note	شکست
۱۹۰	۳	foot note	اقتاد
۱۹۰	۱۰	foot note	باعزاز
۱۹۱	۳	صروز	صروز
۱۹۴	۱۰	پنچد	پنچد

صفحه	سطر	غلط	صحيح
151	6	پيمس	پيش
151	6	foot note	اما ملکی معتمد خطاب "اما ملکی معتمد"
		اختيار نکر	خطاب اختيار نکرد
152	14	برخواست	برخواست
152	18	خویش	خویش
152	19	سیمع	شیاع
152	19	نگداشت	نگذاشت
152	23	تقریف	تقریب
154	2	شمسر	شمشیر
154	9	معشیت	معیشت
154	16	همریم	همرهیم
155	13	کرره	کرره
155	24	شفینش	شیفتش
155	24	پابوش	پابوسی
155	3	foot note	مقتضی
156	5	بیغاره	پیغاره
157	17	خویس	خویش
157	27	حاگیر	جاگیر
160	14	گروهی	کروهی
161	13	foot note	هنوز
163	4	هرجنش	هرجنس
164	17	نمیگفتند	نمیگفتید
165	4	داست	داشت
165	5	خشنود	خوشنود
165	10	میگفتند	میگفتید
165	18	اندوا	انزوا
165	2	foot note	سلطان
166	1	خال	حال
166	12	شناس	شناسی

صفت	سطر	غلط	صفت صحیح
224	20	تغویض	تغویض
226	13	میلطبید	میلطبید
226	23	گوفتم	کوفتم
229	1	باجانم	باجا نم
229	19	پیس	پیش
229	27	پاکلی	پالکی
232	6	قتدع خان	قتدع خان
233	7	متفکرد	متفکر
235	20	قنل	قتل
237	12	گذاست	گذاشت
238	4	پش	پیش
238	17	د است	داشت
242	14	خاصیتس	خاصیتش
243	2	خرام	حرام
245	15	خاض	خاص
245	16	بیرون	بیرون
246	27	ایچنان	آنچنان
249	18	برخاشتی	برخاستی
252	4	غزا	عزا
252	20	پائی پنهر	پائی پنه
253	32	foot note	فروز
254	15	foot note	امرا
254	16	foot note	شکوح
254	34	اعبزه برسید	اعزه برسید
254	35	حوشقدم	خوشقدم
255	5	foot note	شیخ
255	9	foot note	باضور
255	20	foot note	چیزها
256	5	پش	پیش
256	8	اسهم	اسمهم

صفايح	سطر	غلط	صاحيح
197	10	شکستند	شکستند
198	11	پست	پشت
200	19	ساخص	شاخص
202	9	باجاى	باجاى
203	16	خاض	خاص
204	25	گرفه	گرفته
206	8	فرمو	فرمود
206	10	يکى از	يکى
206	13	جگونہ	چگونہ
207	8	نمار	نماز
207	9	استغفار	استغفار
209	14	فراع	فراع
213	23	بتعظيم	بتعظيم
214	13	توانيد	توانند
214	15	توانيد	توانند
215	21	سيماخاجيو	شيامخاجيو
215	22	نخواند	نخواهد
217	3	استحقاق	استحقاق
217	بيت	افزارند	افرازند
218	1	زوى	وى
217	23	ميكرد	ميگيرد
218	10	انتقال	انتقال
218	10	باجاى	باجاى
218	25	ورخته	ورخته و رخنه
219	17	بافت	يافت
221	15	هماچنان	هماچنان
222	4 - 7	داست	داشت
222	25	جميع	جميع
223	5	نمايت	نمايت
223	29	لبعتى	لبعتى

صفحه	سطر	غلط	صحيح
321	4 - 8	کپتیان	کپتان
321	20	پروده	پرورده
322	21	نمیکنید	نمی کند
324	5	عرضس	عرضش
326	17	زادده	زاده
328	3	مگویند	می گویند
328	13	بزو دیگر	بزد و دیگر
328	18	گذست	گذشت
331	3	گلویس	گلویش
332	7	والکحل	والکال
333	2	پایشان	بایشان
334	16	معشیت	معیشیت
335	18	شما	بر شما
336	25	آنش	آتش
338	6	مناسمت	مناسب
339	22	متاکیر	متاکیر
340	6	تاخت	تاخت
341	13	کوش	کوس
343	23	جرعت	جرات
344	7	قریت	قریب
344	14	شیر نیش	شیرینیش
344	21	یافت	عنان یافت
350	11	بیانید	بیایند
351	25	بود	بودند
354	14	میداشتیم	می داشتیم
355	13	اینچپینی	این چنین
355	31	انذ	اند
356	14	مراهم	مرحم
358	29	خضمت	خصمت
360	3	بصیدی	میدی

صفحات	سطر	غلط	صالح
256	2	foot note	خان
256	8	foot note	متفکر و
260	3	شمش	شمس
262	24	شیزدهم	سیزدهم
263	17	اسنی	اثنی
263	27	میخواهد	میخواهند
263	27	کند	کنند
269	19	نویشد	نویسد
270	26	پیکش	پیشکش
277	11	نماید	نمایند
278	17	یسیمار	بسیار
280	2	امتیاز	امتیاز
280	23-14	شست	شصت
283	10	جماد لآخر	جمادی الاخر
284	2	بقتدیم	بتقدیم
287	19-17	خاکشتر	خاکستر
288	18	رکهاره	اکهاره
290	3	افتناخ	افتتاح
290	17	شبشست	شبشش
290	17	عزم	عزم
295	18	foot note	مافی الغمیر
298	3	میشاق	میثاق
303	6	بیسطان	سلطان
303	11	توزی	توزی
303	3	foot note	منصب
303	5-13	شکر	سکر
310	11	تعجبت	تعجب
318	1	نگذمت	نگذشت
318	28	افورختم	افورختم
319	11	جاناچبیدند	جاناچبیدند

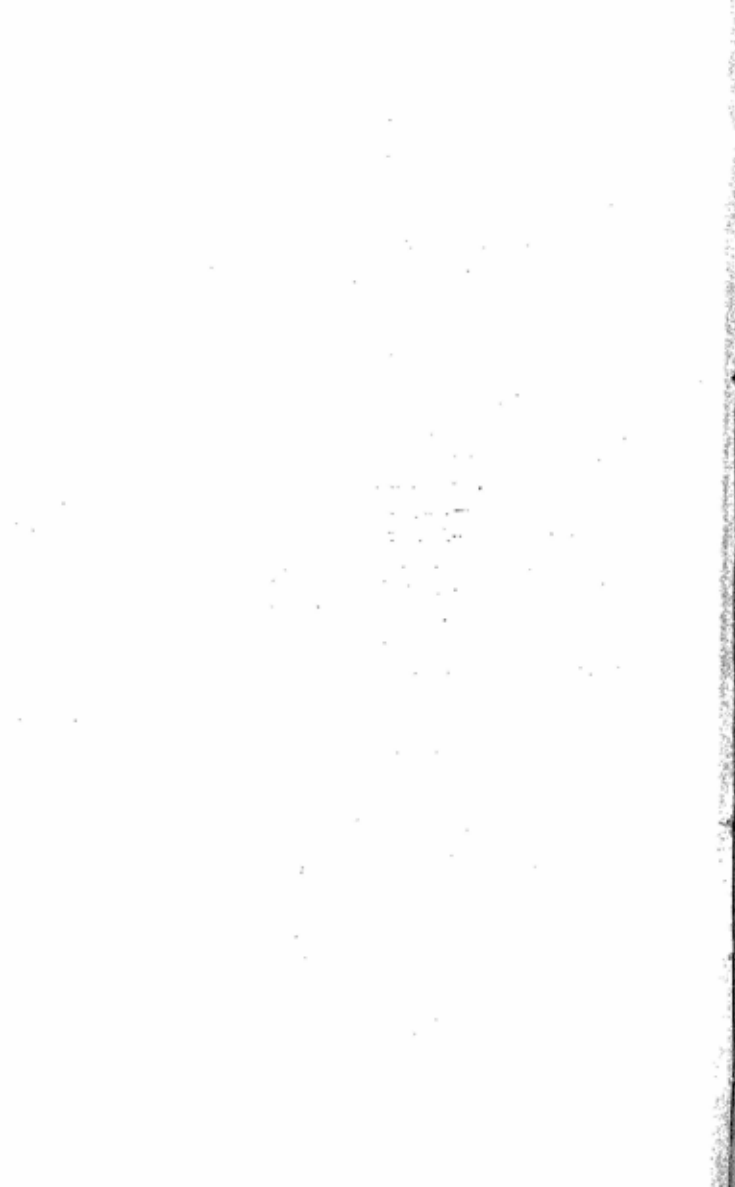

صفحه	سطر	غلط	صحیح
392	3	برنیم	بر این ایم
393	I	برسا بر	برسا بر
394	16	گغب	گفت
395	24	قنخت	بخت
399	14	بیشی	بیش نبود
401	25	ناصر المکی	ناصر الملکی
403	15	کرده	کروه
404	5	گنبنند	گنبد
407	16	تسریف	تشریف
409	9	تکنم	تاتم
410	13	نششتند	نشستند
413	2	حصرت	حضرت
413	11	انگینختن	انگینختن
413	25	انیکی	اینکی
414	2	حصوت	حضرت
414	6	یاید	یا بد
417	11	پیس	پیش
417	19	را	را از
417	25	اسلام خاه	اسلام شاه
418	10	مبای	مبارکی
418	13	می الواقع	می الواقع
419	9	بموجت	بموجب
420	9	سرسان	سرشان
420	17	پیپچده	پیچیده
420	29	خاض	خاص
421	7	چگونم	چگونه
422	20	اورا	۱۵۱
424	5	حاگیر	جاگیر
426	10	شست	شصت
62		foot note	

صفت	سطر	غلط	صالح
362	16	حصال	خصال
363	13	داد	زاد
373	18	نامرد	نامزد
371	19	بشعل	بشغل
371	foot note	رقاهیت	رفاهیت
373	4	کلام	کلام
373	1	foot note	بنخدمت
374	10	وزرا	آرزو
374	15	زدل	زدل
375	21	گرد	نم گردد
376	9	سقی	شقی
376	23	واقع	واقع
376	27	تأکید	تهدید
377	10	لحضم	لحظ
377	17	بملاقات	بتملاقات
379	1	اردو	آورد
379	2	زمان	ربان
380	2	درس	دو سه
380	20	شمسیر	شمشیر
381	2	foot note	کم در نسخ
382	1	شست	شصت
383	5	جهام	جهام
384	2	نیدوختن	نیندوختن
384	6	ثباب	ثیاب
385	7	foot note	شصت
387	27	برادر	بردر
389	11	شست	شصت
391	10	اونروی	آنروی
391	16	شکشته	شکسته
391	18	بچود	بنخود

صفحه	سطر	غلط	صحيح
446	24	کستم	کشتم
448	20	حبه	حبم
448	25	حون	چون
448	27	آزموزه	آزموده
449	10	مشغل	مشعل
450	7	خودره	خورده
450	15	پست	پشت
450	21	بمقتضای	بمقتضای
451	13	باورد	باردو
452	11	ازنجا	از آنجا
453	11	عاقبب	عاقبت
453	13	متوچم	متوجم
453	25	بهروج	بهروج
454	13	عبدلواهاب	عبد الوهاب
454	14	قاتل	قتال
454	18	چشدند	چشیدند
456	17	باید	یابد
456	28	افتاد	آفتاب
458	5	باجتم	به جهت
460	21	پنجشنبه	پنجمشنبه
461	25	لیغ	بیگ
462	26	بیگرند	بگیرند
463	14	شکشت	شکست
465	9	نصرخان	نصیرخان
465	24	شکشت	شکست
466	6	خاننجان	خاننجانان
466	18	شکشت	شکست
467	5	آوردند	آورند
467	28	فیلال	فیلان
468	1	شکشت	شکست

صفحه	سطر	غلط	صحيح
427	12	متناكسن	متناكصن
427	foot note	حشيان	حبشيان
429	23	ديگ	زيگ
429	1	عبارت	عبارت
430	5	شست	شمت
430	9	كسى	كسى كم
432	17	عقت	عقب
432	21	هماچنان	هماچنان
432	29	بگوئيد	بگوئيد
433	23	گى	كى
433	23	ميدارند	ميدارند
435		اين پاره را اين نهيچ بنخوانيد	عقب ايشان در يك گوشه ميدان اختيار الملک
435	18	پشر	پسر
436	8	قدح	قدح
437	22	زد و	زود
438	8	باناجانت	باناجانب
438	16	پرشش	پرمش
438	17	قريت	قريب
438	30	ققع	ققع
439	2	يب	يت
439	10	يايشان	بايشان
441	12	والده اش	والده اش
441	2	foot note او را	او
443	29	بتصرف	بتصرف
444	23	شست	شمت
445	7	پيش	پس
445	10	قريت	قريب
445	22	روز ذکر	روز ديگر
446	3	شوغات	سوغات
446	15	نبويت	بنوبت

صاحب	غلط	سطر	صفحه
عقب	عفت	10	468
غیروی	عیروی	5	469
یلب	باب	10	469
افواجش	افواجس	23	469
روزگار	ورزگار	25	469
شیر بیش	شیر بیش	16	470
قریب	قریت	22	470
یکسو	بکسو	6	471
باقضای	باقضای	26	471
مضبوط	منطبوط	29	471
منظر	منظر	25	472

CATALOGUED.

Central Archaeological Library,

NEW DELHI. 36296

Call No. 954.022926

Sik / M.R.

Author— Misra, S.C.

Title— Mirat-i-Sikandari

Borrower No.

Date of Issue

Date of Return

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.

B. N. 148. N. DELHI.